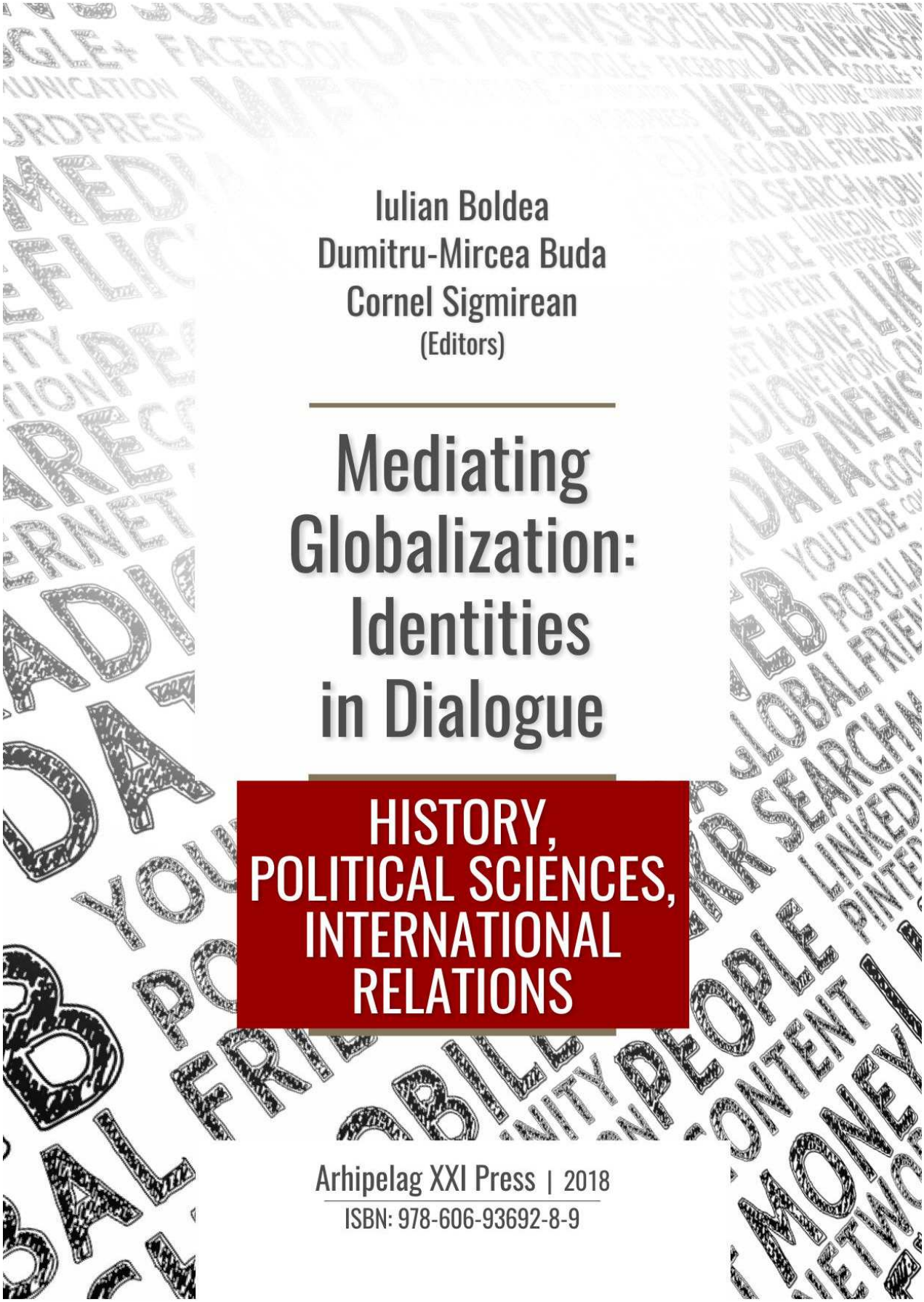

Iulian Boldea
Dumitru-Mircea Buda
Cornel Sigmirean
(Editors)

Mediating Globalization: Identities in Dialogue

HISTORY, POLITICAL SCIENCES, INTERNATIONAL RELATIONS

Arhipelag XXI Press | 2018
ISBN: 978-606-93692-8-9

Date:
25-26 May 2018

Location:
„DIMITRIE CANTEMIR" University, Tîrgu Mureș

MEDIATING GLOBALIZATION: IDENTITIES IN DIALOGUE

eISBN: 978-606-93692-8-9

Section: History, Political Sciences, International Relations

All responsibility regarding the contents of the published works belongs to the respective authors

Edited by: The Alpha Institute for Multicultural Studies
Moldovei Street, 8 540522, Tîrgu Mureș, România
Tel./fax: +40-744-511546
Published by: ||Arhipelag XXI|| Press, Tîrgu Mureș, 2017
Tîrgu Mureș, România Email: tehnoredactare.ldmd@gmail.com

Contents

THE STATE POLICY OF KAZAKHSTAN FOR THE RETURNING KAZAHKS TO THEIR HOMELAND AFTER 1991

Çetin Nursulu

Prof., PhD, University of Giresun, Turkey....8

EPIDEMICS IN TRANSYLVANIA AND BANAT IN THE AGE OF LIGHTS. PROTECTION MEASURES. QUARANTINE

Sorin Bulboacă

Assoc. Prof., PhD, "Vasile Goldiş" Western University of Arad....17

IL BENE COMUNE: REALTÀ ED ESIGENZA ECCLESIALE

William A. Bleiziffer

Assoc. Prof., PhD, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca....24

THE MIGRATIONIST POLICY OF THE SOVIET REGIME IN RSS MOLDOVA (1947-1953)

Ruslan Şevcenco

PhD, The Institute of Efficient Politics, Chişinău, Moldova....35

THE EVOLUTION OF THE WORLD ECONOMY DURING 1980-2016 - CRITICAL ANALYSIS

Romeo Boşneagu

Assoc. Prof., PhD, "Mircea cel Bătrân" Naval Academy of Constanţa....44

THE EVOLUTION OF WORLD TRADE OVER THE PERIOD 2005-2015 - COMPARATIVE ANALYSIS

Romeo Boşneagu

Assoc. Prof., PhD, "Mircea cel Bătrân" Naval Academy of Constanţa....53

THE EVOLUTION OF HABITAT IN MIDDLE AND LATE BRONZE AGE ON THE TERRITORY OF ROMANIA

Ioana-Iulia Olaru

Assoc. Prof., PhD, "G. Enescu" National University of Arts, Iaşi....64

CODES, CANONICAL-LEGAL INSTITUTIONS, AND COLLECTIVE MEMORY

Liliana Trofin

Assoc. Prof., PhD, "Dimitrie Cantemir" Christian University, Bucharest....72

TRANSSUMPTIV LANGUAGES IN EUROPEAN THINKING

Adriana Cîteia

Assoc. Prof., PhD, Ovidius University of Constanţa....81

THE COLONIZATION OF CONGO – A FACET OF GLOBALIZATION

Valeria Micu

Lecturer, PhD, "Carol I" National Defense University, Bucharest....90

COHESION AND DISPERSION. THE NORTHERN AND EASTERN BORDERS OF ROMANIA IN THE LAST CENTURY, BETWEEN BARRIERS, PASSAGEWAYS AND COMMUNICATION

Nicolaie Hodor and Teodor-Ioan Hodor

Lecturer, PhD, PhD Student - "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca 97

THE TRIUMPHAL MARCH OF SPORT OVER TIME

Denisa Elena Petrehuş

Lecturer, PhD, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca 105

DIMITRIE'S ETHICAL HERITAGE: A LIFE LIVED MEANINGFULLY BETWEEN REALITY AND FICTION

Lucreţia-Dorina Loghin

Lecturer, PhD, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca 114

CULTURAL AND RELIGIOUS MANIFESTATIONS OF THE REALIZATION OF THE GREAT UNION REFLECTED IN THE MEDIA

Gheorghe Falcă

Lecturer, PhD, "Vasile Goldiş" Western University of Arad 122

THE FEAST AND CHARACTER ALEXIE IN THE TRADITIONAL ROMANIAN MENTALITY

Delia Anamaria Răchişan

Lecturer, PhD, Technical University of Cluj-Napoca - Baia Mare Northern University Center 128

THE ROMANIAN NATIONAL SPIRIT- MODELS OF CIVIC RESISTANCE

Emilia Tomescu

Lecturer, PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu 136

THE FUNERARY MONUMENTS WITHOUT INSCRIPTIONS FROM THE TELEKI COLLECTION OF GORNESTI

Fabian Istvan

Lecturer, PhD, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureş 146

THE URBANISM - STATE OF THE FIRST SUMERIAN – BABYLONIAN CIVILIZATIONS

Mădălina Strechie

Senior Lecturer, PhD, Hab. Dr., University of Craiova 152

IDEOLOGY AND SOCIETY IN THE MIDDLE AGES. THE MILLENARIAN PROBLEM

Ştefan Lifa

Lecturer, PhD, West University of Timişoara 160

EMERGENCE AND MULTIPOLARITY IN XXIST CENTURY

Răzvan Grigoraş

PhD and Alexandru Cristian, PhD, National Defense College 166

WHAT PROPAGANDA CAN TEACH US
Ruxandra Buluc and Ciprian Pripoae-Şerbănescu
Assoc. Prof., PhD, Junior Lecturer, PhD - "Carol I" National Defense University, Bucharest 173
NEW APPROACHES OF POWER IN INTERNATIONAL POLITICS
Alexandru Cristian, Răzvan Grigoraş
PhD, PhD, National Defense College 181
THE WAVES OF EUROCOMMUNISM IN THE SOCIALIST REPUBLIC OF ROMANIA
Brigitta Lutyán
PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureş 186
AUGMENTED STATES OF CULTURE
Oleg Feoktistov
PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iaşi 194
COOPERATION AND CONFLICT IN A GLOBAL WORLD
Mariana Ana Bulmez
PhD Student, "Ovidius" University of Constanţa 202
ASPECTS RELATED TO THE IMPERIALIST ACTIONS O THE AUSTRO-HUNGARIAN EMPIRE
Ciprian Farcaş
PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureş 209
THE TRANSFORMATION OF NATION STATES UNDER THE IMPACT OF GLOBALIZATION
Flavius Ghender
Assist., PhD, "Aurel Vlaicu" University of Arad 217
THE STATUS OF THE CATHOLIC CHURCH DURING COMMUNISM: THE "ANTI-PIUS" TREND
József Gyenge
PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureş 225
THE COHESION POLICY: THE MAIN INSTITUTIONS AND THEIR ROLE
Teodor-Ioan Hodor
PhD Student, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca 233
PHILOSOPHICAL NUANCES IN THE HISTORICAL THINKING OF VASILE PÂRVAN
Claudiu Holdiş
PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca - Baia Mare Northern University Center 241

SPORTS AND THE CEAUSESCU'S REGIME – PROPAGANDA'S TOOL OR MASS PHYSICAL EDUCATION?

Corina Haţegan

Scientific Researcher, PhD, "Gheorghe Şincai" Institute for Social Sciences and Humanities of the Romanian Academy, Tîrgu Mureş 249

EXTRACURRICULAR ACTIVIES OF PUPILS FROM TÎRGU MUREŞ AT THE END OF THE SCHOOL YEAR IN 1958/59

Gheorghe-Ovidiu Czinka

PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureş 258

ROMANIA'S ROLE WITHIN NATO

Diana Secară

PhD Student, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca 266

IULIU MOLDOVAN AND HIS EUGENIC CONCEPT

Ştefan Dreghici

PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureş 272

THE FORGOTTEN HOLOCAUST: COMPENSATION FOR ROMA PEOPLE, VICTIMS OF DEPORTATION DURING WORLD WAR II

Florinela Giurgea

PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureş 276

THE REFLECTION IN THE PRESS OF THE EPOCH OF GENERAL HENRI MATHIAS BERTHELOT VISIT TO TRANSYLVANIA

Gherghina Boda

Scientific Researcher I, Musem of Dacian and Roman Civilisation, Deva 285

ROMANIA'S INVOLVEMENT IN THE ARAB-ISRAELI PEACE PROCESS (1977-1982)

Roxana Georgiana Holcă-Nistor

PhD Student, "Ştefan cel Mare" University of Suceava 293

THE ETHNO-FOLKLORIC IDENTITY OF THE ROMANIANS FROM SERBIA

Janeta-Maria Pleşa-Iuga

PhD, West University of Timişoara 301

THE EFFECTS OF CREATING THE BANKING UNION ON THE SUSTAINABILITY OF EUROPEAN MONETARY CONSTRUCTION

Laura Mădălina Pîrşcoveanu

PhD Student, Bucharest University of Economic Studies 306

NATIONAL IDENTITY AND MİLLİ MUCADELE (NATIONAL STRUGGLE) OF THE CRIMEAN TATARS OF DOBRUJA

Ismail Nilghiun

PhD, University of Giresun, Turkey 314

SOVIET IDENTITY IN STALINIST FILMS

Olga Grădinaru

PhD, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca 322

ANALYSIS OF DIFFERENT FORM OF PSALMS, IN THE CONTEXT OF HUNGARIAN REFORMED HYMNBOOKS

Orosz Otilia Valeria

PhD Student, West University of Timişoara 330

ROMANIAN WRITERS ON THE RUN FROM THEIR NATIONAL IDENTITY

Silvana Prodan

PhD Student, "Paradigma Europeană" Doctoral School 342

THE IDEA OF UNITED EUROPE IN THE FIRST DECADE OF THE INTERWAR PERIOD

Adrian Gheorghe Standavid

PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureş 346

THE SITUATION OF REFUGEES IN EUROPE. PAST VERSUS PRESENT

Andreea-Florentina Nicolescu

PhD Student, Bucharest University of Economic Studies 355

WOMEN´S CONDITION IN THE 19TH CENTURY

Adrian-Claudiu Stoica

Assoc. Prof., PhD, Politehnica University of Bucharest 371

THE ROLE OF THE NORMS AND VALUES, OF RELIGIOUS AFFILIATION AND THE DEMOGRAPHIC POLICIES IN THE DEMOGRAPHIC BEHAVIOUR OF THE ETHNIC HUNGARIAN POPULATION IN TRANYSLVANIA

Gyorbiro Nora Alice, Ph.D School of Sociology, Babes-Bolyai University, Cluj-Napoca 377

THE STATE POLICY OF KAZAKHSTAN FOR THE RETURNING KAZAHKS TO THEIR HOMELAND AFTER 1991

Çetin Nursulu

Prof., PhD, University of Giresun, Turkey

Abstract: Kazakhstan ranks 9th in the world ranking of countries stretching over extended territorial areas. As Kazakhstan is ranked only 63rd place in the world population ranking, population growth in Kazakhstan is of strategic importance. However, in 1991, when Kazakhstan gained its independence, more than 130 nations lived on the country, and the native population, the Kazakhs were an ethnic minority in their own country. All these factors have played an important role in developing Kazakhstan's state policy to stimulate growth of Kazakh ethnic population in its own country. Only four member states of the United Nations claim as state policy the returning and settling in the country of origin of the migrant population. These countries are Germany, Israel, Russian Federation and Kazakhstan. In Kazakhstan we use the word 'oralman' for the ethnic Kazakhs who used to live abroad, but they came back to their homeland. In the recent years, after its independence the Kazakh government has developed its on "oralman policy" and thus facilitated the return to their own home of about 1 million Kazakh.
Although the Kazakh state supports the return policy, this percentage accounts for only 5% of the total population, which is considered to be a great success of demographic policy of the Kazakhstan government. This study will assess Kazakhstan's government policy and Kazakh state principles for increasing the ethnic Kazakh population from 1991 to the present.

Keywords: Kazakhstan, state policy, kazakh etnic, oralman, migrant

Introduction

Kazakhstan's lands that are located in the heart of the Eurasia and they always have been a center of constant migrations and demographic processes for centuries. In the Soviet period Kazakhstan became the "Social Laboratory" of the Soviet Union. Nowadays, Kazakhstan is hosting representatives of more than 100 nations. Many of them are Kazakhs with 66% and Russians 21% (Ethnic Structure of Kazakhstan in 2015, Committee on Statics of the Republic of Kazakhstan). All the ethnic groups are living in friendship and tolerance, and there is respect for each other's culture and traditions. From this perspective Kazakhstan is a unique example of a country that has ensured peace and stability inside the country for people coming from different ethnic communities, speaking different languages and religions.

The political, economic and social changes in the world and especially in Eurasia at the beginning of the 90s of the XXth century led to the formation of new independent states and major migration surges. All these facts played an important role in the determination of ethnic migration policy in Kazakhstan. Kazakhstan ranks 9th in the world ranking of countries stretching over extended territorial areas. As Kazakhstan is ranked only 63rd place in the world population ranking, population growth in Kazakhstan is of strategic importance.The ethnic migration policy in Kazakhstan was developed to correct injustices such as oppression in the previous period against the Kazakhs. Also, it is

very important the considerable loss of population. In this regard, the process of ethnic Kazakhs migration to their homeland is closely linked to the formation of the nation, the preservation of national identity and culture, as well as the ensuring of internal stability. Thanks to the policy during the independence period, a total of 1.66 million immigrants, including 954,000 Kazakhs, were settled in Kazakhstan (Demographic development in 1990-2014, Committee on Statics of the Republic of Kazakhstan).

After independence, Kazakhstan's diaspora policy was focused to get back the ethnic Kazakhs into Kazakhstan's territory. The President of the Republic of Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev (Nazarbayev, 2012:73), in his '2050 Strategy' states: "Our history teaches us: a country is strong if it's people are in unity. For this reason, the real issue for us is the union of the Kazakhs. Unity, solidarity, patience and prestige first of all what our Kazakhs need: "one people-one country-one fate". The "oralman" term is used for ethnic Kazakhs who use to live outside Kazakhstan after the independence of the Republic of Kazakhstan. In Kazakh language the meaning of "oralman" is "returning". However, the term "oralman" has a temporary social and economic character. The Kazakhs, who came back to Kazakhstan by the government support and benefited from many facilities provided by the state policy, became Kazakhstan citizenship.

The Republic of Kazakhstan develops and implements state support programs for oralmans. In this study I will examine Kazakhstans oralman policy during the independence period, its causes, the proper process, legislation, and problems of this group.

Situation assessment and the fundamental reason of the Oralman policy

Historical events and the challenges that the Kazakh people experienced in the XX century significantly reduced the Kazakh people population. During the Tsarist and Soviet period they were the "criminal or suspected" representatives of other nations to Kazakhstan, their territory was transformed into a social laboratory for the experiment of "Soviet Individual". As a result, in 1991, when Kazakhstan gained its independence, more than 130 ethnic representatives lived in the Kazakhstan and the Kazakhs became ethnic minorities in their own lands. The proportion of Kazakhs compared to Kazakhstan's population, in the USSR, in the 20 century shows this clearly: In 1926 the population was 61.3% Kazakh, , 29% in1959, 36% in 1979 and 40,1% of the population was Kazakh in 1989 (Bondartsova, Gumençuk, 2013). The Kazakhs were located largely in the West and South area of the country, in the North, East and in the central areas, the Russian population was dense. Kazakhs were located in the rural areas when 77% (according to 1989 census) of the Russian population lived in the cities. Considering the fact that Russian population was majority in the cities, Russian sources were using the expression of majority Russian-speaking country for Kazakhstan.

There are two solutions reagrding the increasing population potential in the world: internal resorces (birth rate raising, lifespan increasing), external sources (encouraging immigrants from outside the country). Starting with the first years of independence, Kazakhstan tried to carry out efficient state policy on these two issues, which have strategic importance. During the first period of independence, the Kazakh population was encouraged to settle in the northern regions in order to prevent the danger of crossing these regions to Russia, resulting from the Russian population density in the northern regions so in 1997 the capital has been moved from Almaty south of the country to Astana situated in the center of the country. Thus Central Kazakhstan, which had a lot of Russian population became a Kazakh populated region within 15-20 years. The country has long-term promotions for births and multi-child families, and government programs of social support, but naturally, the outcome of the immigrant process in the population increase seems to be faster and clearer. At the end of the first quarter of 2015, 5,5% of Kazakhstan's citizens were oralmans, the ethnic Kazaks outside the country (2015 Jıldın 1 Kazanına Etnikalık Köşi-Kon Turalı Akparat, 28.10.2015).

Who are the oralmans?

According to the current Law No. 477-IV on "Immigration" adopted on 22 July 2011 the official statement for "oralman" is following: "Oralman, an ethnic Kazakh who resides outside the country at the time of proclaiming independence of the Republic of Kazakhstan, who is a foreign citizen or who is not a foreign citizen, who moved to independent Kazakhstan for a permanent residence and who registered his status in accordance with the relevant legislation, and who was born outside Kazakhstan, a children who came to Kazakhstan for residence".

The amendment dated 10 December 2013, 153-V Act, states : "Oralman, an ethnic Kazakh who resides outside the country at the time of proclaiming independence of the Republic of Kazakhstan, who is a foreign citizen or non-citizen, who has been moved to permanent residence in Kazakhstan and settled in the territory designated by the Government of the Republic of Kazakhstan, children who are born abroad, who are permanently residing and who come to Kazakhstan for residence". The settlement areas of the oralmans were determined by the decision of the Government of the Republic of Kazakhstan dated March 20, 2014 and numbered 248: Akmola State, Atyrau State, Eastern Kazakhstan State, Western Kazakhstan State, Kostanaj Province, Pavlodar Province and North Kazakhstan State. Analyzing the map, we see that it is the provinces north of Kazakhstan and bordered by Russia except Akmola State, Akmola State is the province where Astana is the new capital city of Kazakhstan. The reasons for this decision can be described, that the population in general in these regions, especially the Kazakh population is low, and this was in a way measure against the negative effects of political events in the region in the recent period.

However, taking into account the status of the oralmans and the territories in which they are located, all 14 provinces of Kazakhstan, excluding Almaty and Astana, have been identified as settlement areas for oralmans by decision of the Government of the Republic of Kazakhstan dated July 8, 2014 and numbered 783.

Kazakhstan legislation and the Oralmans

The immigration policy and legislation in Kazakhstan, which was established within the framework of the Constitution of the Republic of Kazakhstan and international standards, made it possible for immigrants to migrate to Kazakhstan.

One month before the declaration of independence of Kazakhstan, on November 18, 1991, the Government of Kazakhstan declared "Regulations on the Movement of the Kazakh Soviet Socialist Republic from Other Republics and Foreign Countries to the Rooted / Indigenous Representatives Who Want to Work in Rural Areas" (Status of Oralmans ın Kazakhstan,2006:10). At that time, this was the only way for Kazakhstan to help its former citizens to find a job in their own country, because Kazakhstan had no legal feasibility for international agreements. This decree was intended to regulate migration to Kazakhstan, as well as the development of the agricultural sector and rural areas facing a deep crisis. As a result, 61,609 ethnic Kazakhs arrived in Kazakhstan between 1991 and 1992 (Status of Oralmans ın Kazakhstan,2006:10). On 26 June 1992 the "Law on Immigration to the Country" was adopted. According to the Article 1 of the Law, ethnic Kazaks are entitled to return to their "historical homeland". In order to control the expected large migration flows, the law envisages setting the immigration quota and establishing a specialized administrative unit for ethnic migration issues.

For the Kazakhs who want to return to their homeland since 1993, the state started to set quotas for each year. While determining the immigration quota population, economic and financial situation of the country are taken into account. The rate determined separately for each calendar year was approved

by the decision of the President of Kazakhstan. With the inhabitant number allocated by the government in 1993, 10,000 families (about 40,000 people) could return to Kazakhstan. Depending on the economic situation of the country, in the 90's the share has changed significantly and was falling. In 1999 and 2000 it has decreased to 500 families. With the improvement of economic conditions in Kazakhstan, the inhabitant number started to increase since 2002. In 2005 the oralmans number has reached to 15.000 families and in 2009 to 20.000. The system has been implemented till 2012.

Applications for inclusion in quota may be made before entering Kazakhstan abroad in the diplomatic or consular missions of the Republic of Kazakhstan or after entering Kazakhstan by applying to Immigration Committee.

The implementation of the system does not restrict return of oralmans to Kazakhstan. This helps them to benefit from the social package provided by the government. Unlike other countries such as Germany, Kazakhstan does not seek the inclusion of quota to enter and reside in the country. For this reason, the number of Kazakhs who came and settled apart from the inhabitant number increased in Kazakhstan in some periods.

On 13 December 1997, the "Population Immigration Law" No. 204-1 was adopted by the Republic of Kazakhstan, and the law defines the statute of oralmans, duties and responsibilities, the immigration process, the facilities recognized and the responsibilities of the concerned bodies. The law regulated the social relations in the field of migration, legislation, economic and social bases of the immigration process, as well as the provision of necessary living conditions in the new settlement for individuals and families returning to their homeland. One of the basic principles of immigration regulations has been cited as providing comprehensive support for the return of Kazakhs to their historical homeland, the organization of placement, employment and other social assistance.

With the resolution dated August 28, 2007/no. 399 by the decision of the President of the Republic of Kazakhstan was adopted "The Concept of Migration Policies of the Republic of Kazakhstan for 2007-2015". This concept aims to improve the quality of the existing management mechanisms and the development of new management mechanisms in the migration processes in the Republic of Kazakhstan. Among the conceptual objectives are "to encourage the return of Kazakhs living abroad"; "Facilitating and encouraging rapid adaptation and integration of migrants"; the state's "optimization and promotion of immigration settlement in accordance with the regional development strategy".

With the decision of the Government of the Republic of Kazakhstan dated 02 December 2008 and numbered 1126 state program called "Nurlı Köş" (bright migration) has been approved. The aim of this program, prepared for 2009-2011, is to provide support to ethnic migrants who come from poor territories of the country and to former Kazakhs citizens for the rational resettlement and employment in the territory of the Republic of Kazakhstan. Since 2009, the oralmans number has risen to 20 thousand families and 130 million dollars have been allocated in the budget for social support.

Until 2009, more than 200 laws and legal documents related to immigration processes were adopted in Kazakhstan legislation (FİDH Kazakhstan Report, 2009:34). These include budget allocations for social expenses of oralmans, social assistance and support given, land for housing construction, temporary settlement centers, oralman status and number, etc. legal documents. These are the most important of the many support and facilities provided to those who receive the "oralman" statue in Kazakhstan (http://egov.kz/wps/portal/Content?contentPath=/egovcontent/citizen_migration/citizenship_of_rk/article/oralmans_rights_conditions&lang=ru accessed: 11.04.2018):

- For employment, to help to improve knowledge etiquette and learning a new profession;
- Providing conditions for learning the state language and the Russian language;

- Exemption from military service in accordance with the legislation of the Republic of Kazakhstan
- Higher and vocational education institutions entrance examination quota (2% from the general positions)
- Provision for primary and secondary schools, pre-education institutions and along with it quotas at social security institutions.
- Provision of pensions and social allowances in accordance with the legislation of the Republic of Kazakhstan.
- Those who reclaim their citizenship can procure compensation for the victims of mass political oppression.
- Exemption from consular fees for entry visa to Republic of Kazakhstan
- Free of charge health services in accordance with the legislation of the Republic of Kazakhstan.
- Provision of the state aid that is provided to citizens of the Republic of Kazakhstan.
- Possibility to cross the border without paying customs taxes and allowances.
- Free transportation for himself and his property (including animals) to the place of permanent residence.
- Financial support for housing at residence and financial support once.

In accordance with the legislation of the Republic of Kazakhstan, the local governing bodies have the right to provide facilities and compensation to the oralmans and their family members coming to the country outside the quota. In accordance with the territorial legislation of the Republic of Kazakhstan, land for the oralmans and family members for the purpose of agriculture, horticulture and home construction is provisioned from the rural arable land, immigrants land fund, private land fund and reserve land funds (Report the Human Rights in Kazakhstan in 2012, 2012:20).

According to the information of the authorities, 78.6% of all incoming oralmans were provided with housing, 28.5% were given lands for individual housing construction, and 91.2% were employed. It's was set up the Oralman Councils beside the provincial governorships to help oralmans. The councils are interested in finding, analyzing and resolving the problems of oralman issues in new living conditions. However, the creation of the "Oralman" database has begun and is being developed.

The Abroad Kazakhs and the Returning Process

There were several different views on the number of ethnic Kazakhs living outside Kazakhstan. Prof. Dr. Kozina claims that there are 3.5 million Kazakhs living outside Kazakhstan (Kozina, 2007:80). According to the Language Committee of the Republic of Kazakhstan, more than 4 million Kazakhs live in 40 countries outside Kazakhstan (Bondartsova, Gumenchuk, 2013:5). Some scientists argue that there are 5.5 million Kazakhs living outside the country (Kabuldinov, 2012:193). According to the World Kazakhs Assembly, it is estimated that there are 4-4.5 million ethnic Kazakhs in more than 40 countries outside Kazakhstan (Baltabayeva, Mamashev, 2015:6). About 1.5 million Kazakhs live in Uzbekistan, 1.5 million in China, close to 1 billion in Russia, 100,000 in Turkmenistan, 80,000 in Mongolia, and 45,000 in Kyrgyzstan. An important part of the Kazakh diaspora has settled in Turkey, Afghanistan and Iran. A few Kazakhs also live in Western Europe, Asia, North and South America (Speech of Kazakhstan President Nazarbayev at the 3rd World Kazakh Congress, 25.09.2005).

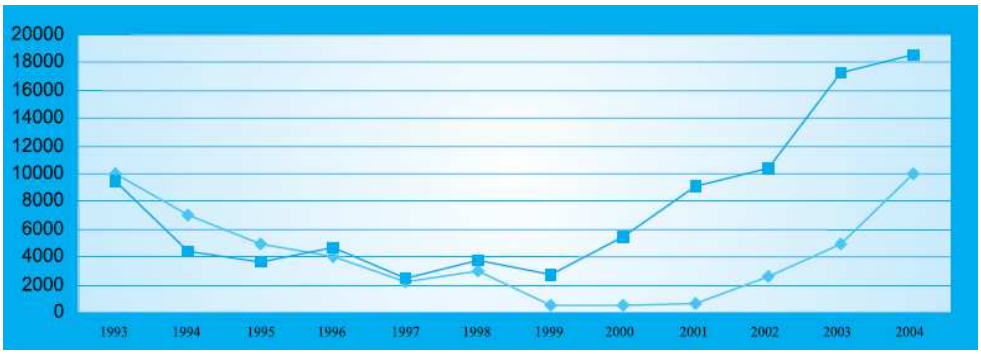
Return of ethnic Kazakhs to Kazakhstan began in 1991. According to the Migration Committee of the Ministry of Labor and Social Security of the Republic of Kazakhstan, 97 Kazakhs who returned from Mongolia in 1991 were the first oralmans (Sibagatullina, 2012:225). Between 1991-1992 after a decree of the Government of Kazakhstan dated November 18, 1991, "On the Order and Conditions of the Movement of the Former / Native Representatives of the Kazakh Soviet Socialist Republic from

Other Republics and Foreign Countries to Work in Rural Areas" 61.609 Kazakh returned to Kazakhstan (Status of Oralmans ın Kazakhstan, 2006:10).

Since 1993, a quota has been introduced for the acceptance of ethnic Kazakhs from abroad in the Republic of Kazakhstan. But, as it's been already pointed out, unlike other countries in Kazakhstan, ethnic Kazakhs can enter the country apart from the total number and then applied for. Thus, there were two groups of oralmans formed: those who came within the total number and those outside the total amount. Oralmans who come to Kazakhstan outside of the total amount can still apply for a Kazakh citizenship and benefit from social support provided by the state to oralmans. But this support is still limited compared to those who came within the total number that's been set (for example they are not exempt from customs duties and also pay for transportation costs at their place of residence). The difference between the emigrants became clearer in the end of 1990s and at the beginning of 2000s.

Oralmans moving to Kazakhstan between 1993-2004

Graph no. 1.

accesed: (Status of Oralmans ın Kazakhstan, 2006:11)

As we can see from the chart, the number of arrivals to the country until 1995 was less than the rate. Since 1996, the number of those returning to the country has begun to exceed the total number. In 2001, the number of returners exceeded the quota by almost 15 times. Despite the increase in the number of families covered by the quota in 2002 by more than 2,000, the number of oralmans was almost four times higher. Even when the total number increased to 10,000 families in 2004, the total number of immigrants was more than 86%. The difference and increase in the number of people can be explained by the rapid economic growth in Kazakhstan and the increase in living standards compared to the neighboring countries. However, in 2004-2006 there was a heavy flow of oralmans from the southern neighbor of Kazakhstan, Uzbekistan, especially from the southern disaster areas of the Aral Sea. The main reasons for the transition to Kazakhstan include the desire to contribute to the development of ethnic Kazakhs in their homeland and to contribute to the development of the country after the liberation of Kazakhstan's independence, the instability of economic conditions in the countries where they have lived before. Besides rapid and stable economic development of Kazakhstan, and the state support to Kazakhs outside the country and the policies towards oralmans, influenced the intensity of the return.

Under the state program directed by President Nursultan Nazarbayev, and adopted in 2009 "Nurlu Köş" aiming facilitating the rational administration, settlement and integration of ethnic migrants under this program they started settlement projects, in the city of in southern Kazakhstan Province Shymkent, where oralmans were compactly settled they built Asar district for 575 families, in the village of Krasniy Yar in Akmola Province Settlement projects for 279 families, in Kurchatov city in East Kazakhstan Province for 200 families.

With the cancellation of implementation of the quota and some financial support in 2012, there has been a significant decline in the number of oralmans who come to the country in recent years. 33,952 oralmans in 2013, 8,147 oralmans in 2014 and 3,012 oralmans settled in Kazakhstan until 01 October 2015 (Oralmandar Jönindegi Akparat,16.03.2015; 2015 Jıldın 1 Kazanına Etnikalık Köşi-Kon Turalı Akparat, 28.10.2015; Senat Halıktın Köşi-Konı jane Jumıspen Kamtıluvı Maseleleri Boyınşa Zan Kabıldadı, 05.11.2015, Ministry of Health and Social Development of the Republic of Kazakhstan).

In November 2015, the Senate of the Parliament of Kazakhstan adopted a new "Migration and Employment Law" envisaging a new social package for Oralmans, in order to prevent this fall and encourage ethnic Kazakhs to return home. With Social package it became easier to giving Oralman status and benefiting from social assistance (Kazakistan'da Oralmandar İçin Yeni Sosyal Paket, 2015:1).

According to Ministry of Health and Social Development of the Republic of Kazakhstan since 1991 till 01.10.2015, 260.325 family totally 955.894 oralman has moved to Kazakhstan (2015 Jıldın 1 Kazanına Etnikalık Köşi-Kon Turalı Akparat, 28.10.2015, Ministry of Health and Social Development of the Republic of Kazakhstan). And this 5,5% of Kazakhstan population. Most of oralmans 61,6% came from Uzbekistan, 14,2% from China, 9,2% from Mongolia, 6,8% from Mongolia, 4,6% from Russia and 3,7% other countries. 95% of Kazakhs who come to Kazakhstan are productive or will contribute to future development of the country.

Worldwide Kazakhs Congress and worldwide Kazakhs Assembly

In the first years of independence of Kazakhstan, upon the initiative of Kazakhstan President Mr. Nursultan Nazarbayev there was organized the First Worldwide Kazakhs Congress. At the First Worldwide Kazakhs Congress held in Almaty on 29 September 1992, the President invited all Kazakhs to consolidation and to return to historical homeland to Kazakhstan. The delegates from thirty-three countries took the decision to form the Worldwide Kazakhs Assembly and unanimously elected Nursultan Nazarbayev as the President of the Assembly.

The Assembly develops its activities by establishing links with cultural centers established by Kazakhs abroad. For example, 43 Kazakh cultural center in operates Russia, 16 in Europe, 12 in Turkey, eight each Uzbekistan and Mongolia, two cultural centers in the US (Baltabayeva, Mamashev, 2015:407).

Conclusion

The consolidation of the Kazakh people is the strategic objective of Kazakhstan's national security. For Kazakhstan, that has vast lands but small population and because of the political developments that caused mass immigration of Slav population to country at the end of 20th century, the most natural way of preventing loss of population was providing immigration of ethnic Kazakhs. However, the most efficient and quick measure to ensure the majority of the Kazakh people, who became minorities in the country, was their come back to the country. The Republic of Kazakhstan, which understands this very well, has been carrying out "Oriental politics" since 1991, and it has been able to provide return of about 1 million Kazakh. This is a huge achievement for Kazakhstan.

The return of ethnic Kazakhs to Kazakhstan is the basis of state migration policy for the protection of Kazakh language and Kazakh culture. Oralmans who are a part of the Kazakh diaspora have preserved Kazakh culture, traditions and lifestyle. The simplest example is that in addition to western dressing, which is common in Kazakhstan, women are more conservative, wearing headscarves that raise awareness and remind the national character of the Kazakh people.

Kazakhstan's oralman policy has greatly contributed to ensuring the migration balance, which has been significant negative from the mid-90s, and it changed to positive since 2004. As of 2015, Oralmans accounted for 5.5% of Kazakhstan's population. The Republic of Kazakhstan is stable about ensuring the consolidation of the world's Kazakhs and the continuing of its oralman policy.

BIBLIOGRAPHY

a) Laws and Constitution of The Republic of Kazakhstan

Decision of the Government of Kazakhstan, on 18.11.1991, "Regulations on the Movement of the Kazakh Soviet Socialist Republic from Other Republics and Foreign Countries to the Rooted / Indigenous Representatives Who Want to Work in Rural Areas", http://online.zakon.kz/m/Document/?doc_id=1000759 accessed: 15.04.2018
"Law on Immigration to the Country" No.1437 on 26.07.1992,https://online.zakon.kz/document/?doc_id=1001223 accessed: 15.04.2018
"Population Immigration Law" No. 204-1 on 13.12.1997, http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z970000204_accessed: 11.04.2018
Decision of the President of the Republic of Kazakhstan on 28.08.2007, No. 399 "The Concept of Migration Policies of the Republic of Kazakhstan for 2007-2015", http://adilet.zan.kz/rus/docs/U070000399 accessed: 11.04.2018
Decision of the Government of the Republic of Kazakhstan on 02.12.2008, No. 1126, http://adilet.zan.kz/rus/docs/P080001126_ accessed: 11.04.2018
Law No. 477-IV on 22.07.2011 "On migration", https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31038298 accessed: 11.04.2018
Law No. 153-V on 10.12.2013, https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31483944 accessed: 11.04.2018
Decision of the Government of the Republic of Kazakhstan on 20.03.2014, No.248, http://normativ.kz/view/106742/accessed: 09.04.2018
Decision of the Government of the Republic of Kazakhstan on 08.07.2014, No.783, http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1400000783 accessed: 10.04.2018

b) Narative:

Baltabayeva, K., Mamaşev, T., Ermekbay, J., baymagambetova, A. 2015, *Kazahskaya Diaspora i Repatriatsiya (1991-2012)*, Eltanım, Almaty
Çetin, N. 2015, "Kazakistan. Sosyal Dinamikler", *Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Yıllığı 2013,* Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Ankara, 2015
Kabuldinov, Z. 2012, "Pereseleniye Oralmanov i Problemı İh Adaptatsiyi", *Materialı Mejdunarodnoy Konferentsiyi "Puti Nezavisimosti: İstoriya, Realiyi i Perspektivı"*, Astana
Kozina, V. 2007, *Demografiçeskaya İstoriya Kazakhstana (konets XIX – naçalo XXI vv.)*, İzdatelstvo KarGU, Karaganda
Nazarbayev, N. 2012, *Kazakistan 2050 Stratejisi*, Embassy of the Republic of Kazakhstan, Ankara
Sibagatullina 2012, "Migratsionnaya Politika Rossiyi i SNG: Sravnitelno-Pravovoy Analiz", *Aktualnıye Problemı Ekonomiki i Prava*, No: 1(21)
Status of Oralmans ın Kazakhstan, 2006, Overvıew, United Nations Development Programme, Almatı

c) Online Sourses

Bondartsova, Gumençuk, 2013, "O tendensiyah v çislennom i natsiyonalnom sostave naseleniya Respubliki Kazahstan", *Sovremennıye problemı nauki i obrazovaniya*, No:1,http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=8301accessed: 12.04.2018

Report the Human Rights in Kazakhstan in 2012, Government of USA, http://russian.kazakhstan.usembassy.gov/hrr-2012.html accessed: 12.04.2018
FİDH Kazahstan/Kırgızstan, Obzor 2009, https://www.fidh.org/IMG/pdf/Kazakhstan530r-2.pdf
"Kazakistan'da Oralmandar İçin Yeni Sosyal Paket", *E-bulletin. ERI*, No:6, 2015, http://eurasian-research.org/sites/default/files/aae_bulten_tr_6.pdf accessed: 06.04.2018
Oralmandar Jönindegi Akparat,16.03.2015, Ministry of Health and Social Development of the Republic of Kazakhstan, http://www.mzsr.gov.kz/kk/node/324619accessed: 10.04.2018
2015 Jıldın 1 Kazanına Etnikalık Köşi-Kon Turalı Akparat, 28.10.2015, Ministry of Health and Social Development of the Republic of Kazakhstan, http://www.mzsr.gov.kz/kk/node/332245
Senat Halıktın Köşi-Konı jane Jumıspen Kamtıluvı Maseleleri Boyınşa Zan Kabıldadı, 05.11.2015, Ministry of Health and Social Development of the Republic of Kazakhstan, http://www.mzsr.gov.kz/kk/node/332410 accessed: 10.04.2018
"Ethnic Structure of Kazakhstan in 2015", *Committee on Statics of the Republic of Kazakhstan*, http://www.stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/homeNumbersPopulation?_afrLoop=24499863951630963#%40%3F_afrLoop%3D24499863951630963%26_adf.ctrl-state%3D1c82nzqfs_82
"Demographic development in 1990-2014", *Committee on Statics of the Republic of Kazakhstan*, 2015, http://www.stat.gov.kz/faces/wcnav_externalId/homeNumbersPopulation?_afrLoop=24029944704745022#%40%3F_afrLoop%3D24029944704745022%26_adf.ctrl-state%3D4el1gmakz_17

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

EPIDEMICS IN TRANSYLVANIA AND BANAT IN THE AGE OF LIGHTS. PROTECTION MEASURES. QUARANTINE

Sorin Bulboacă

Assoc. Prof., PhD, "Vasile Goldiș" Western University of Arad

Abstract: The epidemics of plague have negatively affected the population of Transylvania and Banat, on several occasions, in the age of the Lights. The study aims to explain the social and economic impact of epidemics in society as well as the effectiveness of sanitation measures taken by the Habsburg authorities to stop their spread. In the years 1709-1711, a great plague epidemic broke out in Transylvania, which rapidly spread across the province.Several Gypsies from Gheorghieni (Harghita) who fled to Moldova in the context of the battalions of the courtiers with the Austrian troops were contaminated with the plague bacillus and, turning back, spread the disease. Between 1717-1719, a terrible epidemic of plague gradually ran across Transylvania, except Bistrita, causing tens of thousands of deaths. Between 1737 and 1739, the plague left again Transylvania and Banat. For the eighteenth century, the Habsburg authorities took effective measures to stop epidemics by organizing quarantines at the borders of the Empire, including Banat, in Jupalnic. Johann Kaspar Steube (1747-1795), a German traveler who traveled through our parts between 1772-1781, described with great detail the living conditions and severe protection measures taken by the authorities to stop the infiltration of diseases and epidemics in the Empire, in especially to avoid direct contact between the plague and the healthy ones.

Keywords: epidemics, plague, mortality, contagion, quarantine

Introducere

Studiul își propune să evidențieze, pe baza izvoarelor și a literaturii de specialitate, impactul epidemiilor de ciumă în societatea vremii, în secolul Luminilor, precum și luarea primelor măsuri serioase, eficiente de protecție, de către autoritățile urbane și cele imperiale, habsburguice, prin instituirea și organizarea carantinelor, la marginea Transilvaniei și Banatului.

Carantine contra ciumei în Europa Luminilor

Ciuma, o epidemie cunoscută din antichitate şi Evul Mediu, a făcut numeroase victime şi în secolul Luminilor. Marea epidemie de ciumă care care a izbucnit la Moscova, în anul 1771, a fost provocată, probabil, de soldaţii ruşi care s-au îmbolnăvit în timpul războiului cu Imperiul Otoman, desfăşurat între 1768-1774. Odată cu apariţia noilor porturi ale Rusiei la Marea Neagră, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, una dintre cele mai presante probleme a devenit aceea de a stopa răspândirea flagelului ciumei din Anatolia şi Imperiul Otoman, unde molima apărea frecvent şi răspunsul autorităţilor era ineficient şi inadecvat, prin inspecţii detaliate ale bunurilor şi persoanelor la intrarea în oraşele ruseşti.

După apariţia flagelului ciumei în Vestul Europei, în epoca modernă au fost create şi primele sisteme finanţate din bani publici pentru a bloca extinderea epidemiei. Deşi cauzele bolii şi

mecanismele de răspândire ale ciunei rămâneau obscure, s-a descoperit destul de repede că izolarea celor infectaţi, de obicei pentru un interval de 40 de zile (de unde şi termenul francez **quarantine**) ducea la stingerea epidemiei. Persoanele contaminate mureau dar restul locuitorilor scăpau.Prima carantină a fost instituită la Veneţia în anul 1403, dar ulterior, în veacul al XVI-lea, au fost deschise stabilimente similare şi în alte porturi mediteraneene, printre care Genova şi Marsilia. Dar sistemul carantinei a fost introdus în regiunea Mării Negre abia în secolul al XVIII-lea[1].

În veacul Luminilor, oraşul francez Marsilia deţinea cel mai sofisticat şi mai eficient sistem de carantină din Europa şi tocmai acest model a fost reprodus pe scară largă în Rusia. Sistemul francez aplicat în Marsilia se baza pe aplicarea a 5 principii de bază: izolarea tuturor vaselor care se pregăteau să intre în port şi examinarea lor preliminară; determinarea condiţiilor medicale din portul de îmbarcare; evaluarea atentă a posibilităţilor de infectare în portul de origine sau pe drum; segregarea strictă de restul populaţiei a persoanelor şi bunurilor nou – venite; separarea în continuare a pasagerilor infectaţi de cei care nu dădeau semne de îmbolnăvire.

Toate navele care veneau din Levant sau din alte zone suspecte erau obligate să ancoreze în afara portului. Prin intermediul unei pâlnii, un oficial local cerea informaţii privind portul de origine, numele vasului şi al căpitanului, tipul încărcăturii şi certificatul de sănătate (document emis de consulul francez în portul de îmbarcare, ce atesta condiţiile de pe navă, document de a cărui obiectivitate diplomatul răspundea cu viaţa).

Pe lângă certificatul de sănătate, durata carantinei depindea de mai mulţi factori.O încărcătură de bunuri despre care se credea că răspândesc ciuma (lâna, bumbacul, alte fibre, pielea şi blănurile) trimitea aproape sigur vasul în carantină. Conta şi locul, portul de îmbarcare. Se considera că vasele care veaneau din Maroc şi Egipt prezintă riscuri minime dar corăbiile care veaneau din Istanbul sau din porturile din Marea Neagră trebuiau să rămână în carantină 40 de zile. la care se adăugau 3 săptămâni în aer liber pentru orice tip de marfă, indiferent de tipul de certificat şi de natura mărfii[2].

Epidemii de ciumă în Transilvania, Banat şi părţile vestice în veacul Luminilor

Lipsurile în procurarea hranei adecvate au cauzat în anul 1704, mai ales în rîndul locuitorilor din Munţii Apuseni, o pidemie de scorbut, studiată atent de renumitul medic sibian Samuel Koleseri. După raportul ambasadorului veneţian din Viena, către doge, din 7 ianuarie 1706, în Transilvania s-ar fi răspândit şi ciuma, afectând efectivele trupelor austriece trimise împotriva cuuruţilor lui Francisc Rakoczi. În acelaşi an (1706), ciuma făcea ravagii în Ţara Românească, după cum descrie cronica lui Radu Greceanu, afectând mai leas capitala, Bucureşti, domnitorul Constantin Brâncoveanu stabilindu-se, până în toamnă, în oraşul Târgovişte[3]. Ciuma a răbufnit din nou în Ţara Românească în anul 1708, cuprinzând mai multe oraşe, printre care Bucureşti şi Giurgiu (unde au murit 6000 de oameni)[4].

În anii 1709-1711, în Transilvania a izbucnit şi o mare epidemie de ciumă, care a proliferat cu repeziciune în întreaga provincie. Câţiva ţigani din Gheorghieni (Harghita) care s-au refugiat în Moldova, în contextul luptelor curuţilor cu trupele austriece, au fost contaminaţi cu bacilul ciumei şi întorcându-se înapoi au răspîndit boala. În pofida carantinei impuse de autorităţi, un negustor din Sighişoara, care cumpărase piei la Gheorghieni, s-a îmbolnăvit şi a dus cu sine ciuma în oraşul natal, unde a murit împreună cu întreaga sa familie. Din Sighişoara, flagelul s-a răspândit rapid, mai întâi în oraşele din vecinătate, Odorhei şi Târgu Mureş. Deşi la Sighişoara a fost chemat pentru combaterea

[1] Charles King, *Marea Neagră. O istorie*, Editura Polirom, Iaşi, 2015, p. 186-187.
[2] Daniel Panzac, *Quarantaine et lazarets: L'Europe et la peste d'Orient(XVIIe au XXe siècles),* Edisud,Aix –en-Provence, 1986,passim.
[3] Paul Cernovodeanu, Paul Binder, *Cavalerii Apocalipsului. Calamităţile naturale din trecutul României (până la 1800),* Editura Silex, Bucureşti, 1993, p. 129.
[4] *Ibidem,* p. 130.

epidemiei un chirurg din Praga, ciuma a răpus multe familii (circa 4000 de oameni). În scaunul Odorhei au decedat din cauza ciumei circa 18 000 de persoane, în oraşul Târgu Mureş au răposat 3 500 iar în scaunul Mureş au murit alţi 15 000. La Sibiu, ciuma a ajuns în anul 1709, dar numărul victimelor a fost mult redus deoarece mulţi sibieni au căutat refugiul împotriva molimii în satele din împrejurimi, deşi nu toţi şi-au găsit scăparea.

Ciuma a afectat oraşul Mediaş, comitatele Târnava şi Turda, precum şi o bună parte din populaţia comitatelor Cluj, Dăbâca şi Solnoc. În vara anului 1710, molima a cuprins şi oraşul Cluj, unde am decedat 20 persoane în 16 iunie şi 105 persoane în 12 iulie. În lunile iulie-august, au fost zile când au fost înmormântate 75 până la 82 de victime[5]. Mulţi orăşeni au părăsit Clujul, retrângându-se chiar miliţia habsburgică, în afara unei restrânse garnizoane lăsate la porţile oraşului. Ciuma s-a răspândit şi în Maramureş. Numărul celor răpuşi de ciumă în 1709-1711, în 2 scaune secuieşti (Mureş şi Odorhei), precum şi în oraşele Sighişoara şi Târgu Mureş a atins cifra de 40 500. Se adaugă cei decedaţi în comitatele Cluj, Turda, Solnoc, Maramureş, în scaunul Mediaş, murind în întreaga Transilvanie aproximativ 200 000 de oameni[6].

Între epidemiile care au bântuit oraşul Deva, în secolul al XVIII-lea, documentele din epocă au menţionat ciuma din anii 1711-1719, apoi epidemia din 1738-1740, când au decedat 30 de persoane dintre bulgari precum şi ciuma din 1770-1771[7].

Între 1717-1719, o teribilă epidemie de ciumă a cuprins treptat întreaga Transilvanie, cu excepţia Bistriţei, provocând zeci de mii de decese[8]. Ciuma a afectat Ţara Făgăraşului, puternic în 1717 dar şi ţara Românească şi Moldova, în contextul unei perioade de foamete ca urmare a unei secete prelungite. Organismele debilitate din cauza foametei au fost expuse mai uşor contagiunii epidemiei de ciumă care a reizbucnit în vara anului 1719 în Moldova, unde a ţinut 6 luni şi mulţi oameni au fost răpuşi de molimă[9]. Majoritatea celor ucişi de molimă erau copii şi tineri, mortalitatea infantilă fiind extrem de ridicată în Ţara Bârsei şi districtul Braşovului[10]. În nordul Transilvaniei ciuma s-a extins numai în 1719. Combaterea epidemiei a fost încredinţată protomedicului sibian Samuel Koleseri care, prin măsurile preconizate, a mai limitat ravagiile ciumei. Molima s-a stins treptat până în ianuarie 1720. În scaunul Ciuc au murit 10 748 persoane, în Trei Scaune circa 19 500 iar pe Pământul Crăiesc 26 213 (în total 56 461 de suflete)[11].

Între anii 1737 -1739, ciuma a pustiit din nou Transilvania şi Banatul, dar şi Ţara Românească şi Moldova, contagiunea fiind facilitată de şi de perindarea pe terioriul lor a armatelor austriece şi ruse, cât şi tătaro-otomane, toate infectate cu bacilul ciumei. Oraşul Aradul a fost afectat sever de epidemia de ciumă care a bântuit între 1738-1740 şi care a secerat sute de vieţi[12]. În legătură cu epidemia de ciumă s-a ridicat în Arad, în anul 1746, statuia ”*Sfintei Treimi*” , în semn de mulțumire adresată divinității pentru încetarea molimei. Francesco Griselini referindu-se la evenimentele anilor 1737-1739,

[5] Paul Binder, *Epidemiile de ciumă din Transilvania în secolul al XVIII-lea (1709-1795*), în vol. ****Retrospective medicale. Studii, note şi documente*, sub redacţia dr. George Brătescu, Bucureşti, 1985, p. 176.
[6] Calcule efectuate de Paul Cernovodeanu, Paul Binder, *op. cit*., p. 133.
[7] Victor Şuiaga, *Deva. Contribuţii monografice*, vol. I, Editura Emia, Deva, 2012, p. 102.
[8] Paul Cernovodeanu, Paul Binder, *op.cit.* , p. 142.
[9] *Ibidem*, p. 139-140.
[10] *Ibidem*, p. 143-144.
[11] Calcule la *Ibidem*, p. 145.
[12] Eugen Ghiță, *Organizarea administrativ –teritorială și structura populației comitatului Arad din secolul al XII-lea și până la începutul secolului al XIX-lea*, în Adrian Nițu (coord.), *Arad. Economie și societate*, ediția a II-a, vol. I, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2017, p. 93.

în contextul războiului dintre Austria și Imperiul Otoman, menționează în Banat, dar mai ales în orașul Timișoara, flagelul ciumei, care a bântuit o vreme[13].

Ca urmare a foametei amplificate de rechizițiile forțate dictate de susținerea războiului Austriei cu Imperiul Otoman, s-a declanșat epidemia de ciumă din 1737-1739, care s-a prelungit în unele localități din Ardeal până în 1743. În regiunea Bistriței, primele victime (4 țigani decedați în orașul Bistrița) au fost înregistrate încă în 1738, la Salva în 1742. Alte vitime ale ciumei au murit în Zagra și Năsăud, pentru ca apoi ciuma să se extindă și în celelalte localități de pe valea Someșului[14]. În regiunea Bistriței, pierderile umane au fost considerabile, între 1741-1743 înregistrându-se 1125 cazuri de îmbolnăviri, dintre care 755 mortale[15]. Extinderea ciumei a fost favorizată și de sărăcia și foametea care s-au abătut asupra regiunii datorită ploilor abundente și înghețului, cu efect negativ asupra culturilor de cereale care n-au putut ajunge la maturitate. În scaunul Sibiu s-au înregistrat 4885 de cazuri mortale de ciumă, molima fiind virulentă în sudul Transilvaniei, în comitatele Alba, Făgăraș, Sibiu și Hunedoara. În 321 de localități din aceste comitate, până în 31 decembrie 1738 au decedat 25 685 locuitori iar 3559 s-au vindecat[16].

Ciuma s-a manifestat virulent în Transilvania, în 1755-1757, reprezentând ultima epidemie majoră de ciumă în această provincie, fiind favorizată și de condițiile climatice nefavorabile, care au generat recolte slabe, populația fiind subnutrită[17]. Deosebit de afectată de molimă a fost Țara Bârsei, inclusiv Brașovul, un mare număr de decedați fiind români din Șcheii Brașovului (câteva mii). Ciuma a afectat și Zărnești și Săcele, precum și alte localități rurale[18].

Un episod sporadic de ciumă a fost cel care a lovit regiunea Bistriței în anul 1771. În Transilvania, în 1770-1771, ciuma a bântuit numai în zonele marginale dinspre Țara Românească și Moldova, anume în Țara Bârsei, Trei Scaune și Ciuc, în districtul orașului Brașov murind 1645 de persoane (numai în 1770)[19]

Efectul imediat al epidemiilor de ciumă a fost scăderea vizibilă a numărului de contribuabili, reducerea populației unor sate, scăderi demografice în toate localitățile afectate de molimă.

Măsuri de protecție contra epidemiilor. Instituirea de carantine

Datorită măsurilor preventive foarte severe (izolarea orașului, interzicerea deplasărilor, suspendarea târgurilor etc.) epidemia de ciumă a ocolit oraşul Braşov iar în Ţara Bârsei nu s-a extins decât limitat în anii 1710-1711[20]. Primele măsuri eficiente de carantină au fost realizate în anul 1710 în oraşul Braşov când, datorită ordinelor aspre ale comandantului oraşului, ciuma a a ocolit oraşul. În Braşov, în 1770, au fost luate măsuri de carantină pe linia Oltului în baza Normativului sanitar al împărătesei Maria Tereza, pentru a împiedica răspândirea ciumei în oraş şi împrejurimi[21].

---

[13] Francesco Griselini, *Încercare de istorie politică şi naturală a Banatului Timişoarei,* prefață, traducere și note de Costin Feneșan, ediția a II-a, Editura de Vest, Timișoara, 2006, p. 128.
[14] Florin Valeriu Mureșan, *Calamități naturale și variații climaterice în prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Impactul acestora asupra habitatelor umane din districtul românesc al Bistriței*, în "Anuarul Institutului de Istorie George Barițˮ din Cluj-Napoca, Series Historica, XLIII, 2004, Editura Academiei Române, București, 2005, pp.119-120.
[15] Egon Dörner, *Date privind evoluția ciumei în Transilvania în perioada anilor 1738-1739*, în *Sabin Manuilă. Istorie și demografie. Studii privind societatea românească în secolele XVI-XX,* Cluj-Napoca, 1995, p. 199.
[16] Paul Cernovodeanu, Paul Binder, *op.cit.* , p. 151.
[17] *Ibidem,* p. 157.
[18] *Ibidem*, pp. 158-159.
[19] *Ibidem,* pp. 162-163.
[20] Cornel Jiga, *Ciuma de la 1709-1711 şi de la 1717-1720 la Braşov, în cronicile şi documentele timpului*, în ****Istoria Medicinii,. Studii şi cercetări*, București, 1957, p. 72-73.
[21] Ion Dumitrașcu, Mariana Maximescu, *O istorie a Braşovului din cele mai vechi timpuri până la începutul secolului XX*, Editura Libris Editorial, Brașov, 2017, p. 40-41.

În 1739, orașele Cluj, Sibiu, Turda și Târgu Mureș au fost izolate din cauza epidemiei de ciumă și supuse regimului de carantină. În 1740 autoritățile habsburgice au decis să adopte un serviciu de carantine mai sever la hotarele Transilvaniei și Banatului, pentru a o feri de molime. În 12 iulie 1740 a apărut decizia imperială de înființare a unor carantine permanente la trecătorile dinspre Țările Române, la Oituz, Ghimeș și Gheorghieni (spre Moldova), Turnu Roșu, Bran și Buzău –Tabla Buții (spre Țara Românească) și la Orșova și Panciova (în Banat)[22]. În pofida măsurilor adoptate ciuma răbufnește din nou în Transilvania în 1742-1743, deși cu o virulență mai scăzută.

În această perioadă s-au angajat în Transilvania la nivel de regiuni, medici și chirurgi cu studii așa cum cerea legea, s-a reglementat activitatea lor, modul de funcționare al farmaciilor și au luat naștere cordoanele de pază sanitară de la graniță. Regimentul II de graniță cu sediul la Năsăud avea și rol sanitar, trebuind să stopeze extinderea epidemiilor din Moldova în Transilvania. Călătorii trebuiau să staționeze la punctele caranatinale o anumită perioadă, pentru a fi supravegheați medical de personalul sanitar din stațiile de carantină și pentru a trece printr-un proces de dezinfectare împreună cu mărfurile deținute. Perioada de staționare era hotărâtă în funcție de situația epidemiologică de peste graniță și de teoriile referitoare la modul de transmitere al ciumei[23].

Pentru veacul al XVII-lea, autorităţile habsburgice au luat măsuri eficace de stăvilire a epidemiilor, prin organizarea unor carantine la graniţele Imperiului, inclusiv în Banat, la Jupalnic. Johann Kaspar Steube (1747-1795), un călător german aflat în trecere prin părţile noastre, între 1772-1781, a descris cu numeroase amănunte condiţiile de viaţă şi măsurile severe de protecţie luate de autorităţi pentru stăvilirea pătrunderii bolilor şi epidemiilor în Imperiu, în special privind evitarea contactului direct dintre persoanele ciumate şi cele sănătoase[24]. Durata şederii obligatorie a călătorilor care veneau din Ţara Românească sau din Imperiul Otoman era de minim 21 de zile. Inclusiv mărfurile venite din Imperiul Otoman erau supuse perioadei de carantină, în spaţii special amenajate în acest scop la Jupalnic.

Datorită măsurilor draconice adoptate la posturile carantinale de la marginile Transilvaniei și Banatului (izolare de 40 de zile pentru străini), epidemia de ciumă din 1795-1796 din Țara Românească

[22] Erna Lesky, *Frontul austriac împotriva ciumei la graniţa militară cezaro-crăiască*, în *vol. Din istoricul luptei antiepidemice în România,* Editura Medicală,Bucureşti, 1972, p. 105.

[23] Floarea Elena Trișcaș, *Epidemiile și măsurile de eradicare a lor în zona Bistriței, secolele XVIII-XIX (prima jumătate),* teză de doctorat, Universitatea ”Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, 2013, pp. 87-96, 147-155.

[24] ******Călători străini despre Ţările Române*, Supliment II, volum întocmit de Ştefan Andreescu (coord.), Editura Academiei Române, Bucureşti, 2016, pp. 321-322: *”...Îndată ce o persoană trece de pe teritoriul turcesc, ea este condusă în camera aflată în imediata apropiere a palisadelor exterioare. Aici este verificată şi condusă în interiorul Carnatinei. Clădirea cea mare a Carantinei este formată din foarte multe despărţituri sau camere, aflate toate la parter şi separate una de alta prin palisade deosebite, astfel că se găsesc la o depărtare de cel puţin un stânjen una de alta. Motivul este că, atunci când o persoană aflată în veriifcări ar încerca să-şi strecoare mâna prin vreo deschizătură, ea să nu poată prinde mâna alteia, care ar dori să facă acelaşi lucru. În acest fel, neputându-se atinge, persoana nu poate fi afectată de ciumă şi nici să o transmită altcuiva. Între aceste despărţituri se află coridoare şi locuri largi, pe unde cei verificaţi se pot plimba şi, în cazul în care le-a expirat perioada de şedere în carantină, aceştia trebuiau să evite să se amestece cu cei nou-veniţi. dacă s-ar întâmpla aşa ceva – lucru de altfel prea puţin probabil, datorită amenajărilor- aceştia sunt nevoiţi să reînceapă perioada de şedere în carantină. În mijlocul clădirii amintite se află remize mari, în care se depozitează mărfurile venite din Turcia, care sunt inspectate acolo de funcţionari anume destinaţi.Când aceste remize sunt pline până la refuz – ceea ce se întâmplă foarte des-, căruţele trebuie să aştepte pe teritoriul turcesc până se face loc liber...Nu numai persoanele care vin din Turcia – indiferent de rangul lor- ci şi oricine a a pătruns cât de puţin pe teritoriul turcesc trebuie să se conformeze reglementărilor stricte de carantină. Mai mult, dacă cineva a atins cumva gardul, acolo unde este simplu, atunci este obligat fireşte, dacă este surprins de un slujitor afectat curăţeniei) să intre de îndată în carantină. Acelaşi lucru se întâmplă şi dacă vreo persoană o atinge pe alta aflată în verificări, chiar dacă ar fi numai cu vârful hainei. Prin cei aflaţi la verificări sunt înţeleşi fie cei intrţi în carantină cu obligaţia de a şedea acolo, fie cei care ajung cumva în contact cu aceştia, adică felcerul Carantinei, verificatorul mărfurilor şi toţi slujitorii afectaţi la curăţenie...”.*

și Moldova n-a pătruns în aceste provincii, cu excepția unor cazuri izolate - la carantina din Timiș de lângă Brașov, în satul Rotbav din Țara Bârsei și în unele așezări rurale din scaunele secuiești[25].

În contextul epidemiilor de ciumă, variolă, holeră, autorităţile centrale habsburgice şi cele locale din Transilvania şi Banat iau măsuri de stopare a maladiilor, pentru a preveni îmbolnăvirea în masă a populaţiei cu aceste boli necruţătoare. Una dintre direcţiile de modernizare a societăţii în atenţia Curţii din Viena a fost aceea a îmbunătăţirii asistenţei sanitare, care în mediul rural lipsea aproape cu desăvârşire. Pentru prevenirea contaminărilor, populaţia trebuia să respecte anumite norme de igienă şi de alimentaţie.

În toamna anului 1804, în Bihor, medicul comitatului, Iosif Sandorfi, atrăgea atenţia oficialităţilor asupra pericolului răspândirii bolilor contagioase şi recomanda o seire de măsuri de prevenire a contagiunii: bolnavii să fie vizitaţi numai de persoanele însărcinate cu îngrijirea lor, să nu fie instalaţi mai mulţi bolnavi în încăperi mici sau doi în acelaşi pat, camera bolnavului trebuia aerisită zilnic, curăţenia trebuia păstrată, rufele de corp spălate cât mai des. În caz de deces, nu trebuia permis accesul vizitatorilor iar lucrurile defunctului puteau fi utilizate numai după ce erau spălate foarte bine şi afumate cu fum din seminţe de brad[26].

O concluzie scurtă

Epidemiile de ciumă au bântuit cu virulență în Transilvania, Banat și părțile vestice în prima jumătatea a veacului al XVIII-lea, dar măsurile severe luate de atorităţile habsburgice de stabilire a unor carantine la marginile spre Țara Românească, Moldova și Imperiul Otoman au determinat, în a doua jumătate a secolului Luminilor, stoparea molimei, numărul morților scăzând semnificativ. Impactul demografic este imposibil a fi cuantificat exact dar unele orașe și localități rurale au pierdut un procent semnificativ din populația lor.

BIBLIOGRAPHY

Binder, Paul, *Epidemiile de ciumă din Transilvania în secolul al XVIII-lea (1709-1795*), în vol. ****Retrospective medicale. Studii, note şi documente*, sub redacţia dr. George Brătescu, Bucureşti, 1985.

****Călători străini despre Ţările Române*, Supliment II, volum întocmit de Ştefan Andreescu (coord.), Editura Academiei Române, Bucureşti, 2016.

Cernovodeanu Paul, Binder Paul *Cavalerii Apocalipsului. Calamităţile naturale din trecutul României (pânăla 1800),* Editura Silex, Bucureşti, 1993.

Dörner, Egon *Date privind evoluţia ciumei în Transilvania în perioada anilor 1738-1739*, în *Sabin Manuilă. Istorie şi demografie. Studii privind societatea românească în secolele XVI-XX,* Cluj-Napoca, 1995.

Dumitraşcu Ion, Maximescu Mariana, *O istorie a Braşovului din cele mai vechi timpuri până la începutul secolului XX*, Editura Libris Editorial, Braşov, 2017.

Ghiță, Eugen *Organizarea administrativ –teritorială și structura populației comitatului Arad din secolul al XII-lea și până la începutul secolului al XIX-lea*, în Adrian Nițu (coord.), *Arad. Economie și societate*, ediția a II-a, vol. I, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2017.

Griselini, Francesco *Încercare de istorie politică și naturală a Banatului Timișoarei,* prefață, traducere și note de Costin Feneșan, ediția a II-a, Editura de Vest, Timișoara, 2006.

Ilea Ana, Borcea Liviu, *Măsuri de ocrotire a sănătăţii. Primul spital*, în Ioan Degău, Nicolae Brânda (coord.), *Beiuşul şi lumea lui. Studiu monografic*, Editura Primus, Oradea, 2008.

[25] Paul Cernovodeanu, Paul Binder, *op.cit.* , p. 178.

[26] Ana Ilea, Liviu Borcea, *Măsuri de ocrotire a sănătăţii. Primul spital*, în Ioan Degău, Nicolae Brânda (coord.), *Beiuşul şi lumea lui. Studiu monografic*, Editura Primus, Oradea, 2008, p. 393.

Jiga, Conel, *Ciuma de la 1709-1711 şi de la 1717-1720 la Braşov, în cronicile şi documentele timpului*, în ****Istoria Medicinii,. Studii şi cercetări*, Bucureşti, 1957.

King, Charles, *Marea Neagră. O istorie*, Editura Polirom, Iaşi, 2015.

Mureșan, Florin Valeriu, *Calamități naturale și variații climaterice în prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Impactul acestora asupra habitatelor umane din districtul românesc al Bistriței*, în ”Anuarul Institutului de Istorie George Barițˮ din Cluj-Napoca, Series Historica, XLIII, 2004, Editura Academiei Române, București, 2005.

Panzac, Daniel *Quarantaine et lazarets: L'Europe et la peste d'Orient(XVIIe au XXe siècles),* Edisud,Aix –en-Provence, 1986.

Șuiaga, Victor *Deva. Contribuţii monografice*, vol. I, Editura Emia, Deva, 2012.

Trișcaș, Floarea Elena *Epidemiile și măsurile de eradicare a lor în zona Bistriței, secolele XVIII-XIX (prima jumătate),* teză de doctorat, Universitatea ”Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, 2013.

IL BENE COMUNE: REALTÀ ED ESIGENZA ECCLESIALE

William A. Bleiziffer

Assoc. Prof., PhD, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: Common Good: Reality and Ecclesial Requirement
Any society which is organized according to the rules that guarantee the good functioning of the relations between its members aims at pursuing the "common good". This way, common good becomes a reality that must never be emptied of content so as to become pure nominalism, or as to be reduced to a mere conceptual reality. Seeking a global vision of this orderly society, the common good becomes a goal to be achieved.
Once identified in its essential elements, the common good has to find its own development in life and ecclesial order. Its dynamism and the tension that reality provokes in the logic of the relationship between the common and the private good must take into account the fundamental principles of the good itself and, at the same time, the peculiarity of the different areas in which it is applied.
Understanding the term "common good" helps us to understand the significance and importance of such a reality; very broad in itself, this reality, involving philosophical, theological and legal connotations, presents many theoretical and practical aspects. Starting from the idea of law, which basically circumscribes the sphere of relations in a community, but especially from the idea of church law, we propose in this study to examine the theological meaning of the term "common good" to further analyze the individual canons of Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium where this formula is found.

Keywords: society; church; law; legislator; canons; ecclesiastical organization; Code of Canon Law; well shared, well public; ecclesiastical magister.

1. Premessa

Ogni società organizzata secondo le regole che ne garantiscono il buon svolgimento del rapporto fra i suoi membri, ha come scopo il perseguimento del "bene comune". Il bene comune diventa in tal modo una realtà che mai deve essere svuotata di contenuto fino a diventare un puro nominalismo, oppure ridotta ad una mera realtà concettuale. Nella ricerca di una visione globale su tale società ordinata, il bene comune diventa un obbiettivo da raggiungere.

Una volta individuato nei suoi elementi essenziali, il bene comune deve trovare all'interno della vita e dell'ordinamento ecclesiale un proprio sviluppo. Il suo dinamismo e la tensione che la realtà stessa viene a causare nella logica del rapporto fra bene privato e bene comune, deve tener conto dei principi fondamentali del bene stesso, ed al contempo anche della particolarità dei vari ambiti in cui esso va ad essere applicato.

Capire cosa s'intende con l'espressione bene comune ci aiuta a comprendere anche la portata di una tale realtà; questa si presenta molto ampia in se stessa, pur coinvolgendo connotazioni di ordine filosofico, teologico ma anche giuridico, molti aspetti teorici e pratici. A partire dall'idea di legge, che circoscrive praticamente la sfera dei rapporti all'interno di una comunità, ma soprattutto dall'idea di legge ecclesiastica, esamineremo il significato teologico del "bene comune" per passare alla lettura dei

singoli canoni del *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*[1] in cui tale formulazione viene utilizzata.

2. Il "bene comune" quale necessaria realtà giuridica, sociale ed ecclesiale

Anche nella Chiesa, in quanto società, esiste una rete di sistemi che controllano le interazioni tra gli individui delle varie comunità in essa presenti. Questa rete è composta dalle norme e dalle leggi promulgate dall'autorità che ha il compito di decidere quali siano le regole da rispettare. Le diverse norme e leggi per essere giuste non devono avvantaggiare qualcuno e sfavorire qualcun altro; esse devono semplicemente garantire una parità di diritti tra gli individui. In un estratto della sua "somma teologica" S. Tommaso d'Aquino analizza quali siano i requisiti che possano portare ad affermare che una legge sia "giusta" proprio rispettando le garanzie di cui sopra.

Secondo l'aquinate "lex nihil aliud est quam quaedam ordinatio rationis ab *bonum comune* ab eo qui curam habet comunitatis promulgate"[2]. Distinguendo nella Somma teologica quattro tipi di leggi San Tommaso accorda una particolare importanza alla trattazione della legge naturale. Grazie a una disposizione innata, che San Tommaso chiama la "sinderesi" (luce della coscienza o voce della coscienza), l'uomo possiede la "cognizione abituale" dei principi primi della legge naturale. Il primo e fondamentale precetto della ragione pratica è proprio questo: "bisogna fare e cercare il bene e bisogna evitare il male", realtà che la coscienza umana non può mai cancellare. Da questo precetto risultano poi le inclinazioni naturali dell'uomo secondo le quali qualunque essere razionale può estrarre le regole morali fondamentali che lo orientano poi nella vita sociale. La regolamentazione dei rapporti sociali vanno poi chiariti e completati dal legislatore umano, a cui spetta alcuni compiti fondamentali fra cui i più importanti sono l'uso della forza verso chi non si astiene dal fare del male, e ricavare dalla legge naturale le adeguate norme che corrispondano ai casi particolari. In quanto essere creato da Dio, l'uomo è naturalmente orientato al bene e a tutto ciò che giova alla vita, nella ricerca della verità, nel rispettare gli altri e vivere nella società. La legge umana deriva dalla necessità di applicare alle situazioni particolari la legge naturale; la legge umana e giusta soltanto se deriva dalla legge naturale[3].

Tornando alla definizione che San Tommaso offre alla legge osserviamo facilmente la presenza del termine *bene comune* che ci proponiamo di analizzare in una prospettiva canonica, in quanto la norma canonica è fondamentalmente legge. La legge è quindi "un ordinamento della ragione promulgata in vista del bene comune da colui che ha la cura della comunità". La causa finale della legge è, in questa prospettiva, il bene della comunità e non del legislatore o del sovrano.

La legge è quindi, opera della ragione del legislatore in vista del bene comune, ed è l'opera della volontà del legislatore che stabilisce i suoi ordinamenti della ragione per quella determinata comunità di cui si prende cura, attraverso un procedimento che conferisce valore alla legge stessa; la promulgazione[4]. Il bene comune, quale principio organizzatore dell'intero discorso sociale della Chiesa in materia sociale, economica e politica, si posa sulla filosofia e la teologia del pensatore medioevale, per il quale la comunità della *polis* ha come principio di azione il bene maggiore della città, il bene

[1] PONTIFICIUM CONSILIUM DE LEGUM TEXTIBUS INTERPRETANDIS, *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, Fontium annotatione auctus,* Libreria editrice Vaticana, 1995; *AAS* 82 [1990], 1061-1353; EV 12/695-887.

[2] REGINALDO M. PIZZORNI, *La filosofia del diritto secondo S. Tommaso d'Aquino,* Edizioni Studio Domenicano, 2003, 48-52, (S. Th., II-II, q. 57, a1, ad.2).

[3] TOMMASO D'AQUINO, *La somma teologica, trad. e commento a cura dei Domenicani italiani*, Edizioni Studio Domenicano, 1984, vol. 12, parte I-II, questione 91, artt. 2-3, questione 94, art. 2, questione 95, artt. 2 e 4, pp. 46; 48-50; 94- 96; 114-116.

[4] Da questa definizione risultano le caratteristiche propri della legge, che secondo San Tommaso sono quattro: giusta, cioè onesta conforme alle leggi divine, naturali e positive, conforme alla religione, alla giustizia; utile, in quanto il legislatore ha il potere di comandare soltanto i mezzi necessari o utili al conseguimento del fine sociale; possibile, fisicamente e moralmente, perché in caso contrario non potrebbe obbligare; e stabile, cioè coerente e duratura.

umano; la comunità ha per fine il compimento della propria umanità non nell'asservimento dell'uomo ma nel orientamento verso fini più alti: il vivere bene, ossia la felicità di vivere insieme[5].

Uno dei primi compiti che spettano al legislatore nella redazione delle leggi è quello di crearle in base al bene comune[6]. Se questo aspetto va trascurato, la componente razionale della legge verrebbe a mancare portando così più alla manifestazione degli interessi privati che comunitari. In secondo luogo, le leggi devono essere emanate in base alla propria giurisdizione del legislatore, il quale è tenuto a pensare non al proprio bene individuale ma a non superare la sua stessa autorità[7]. In seguito, per offrire alla legge un carattere prevalentemente "giusto", essa deve seguire un criterio di proporzionalità nell'imporre doveri ai cittadini in ordine al bene comune.

La nozione di bene comune è stata trasmessa in eredità all'Europa moderna dalla scienza politica greca, romana e dal pensiero politico medioevale. Ereditando questo concetto dalla filosofia politica aristotelica la tradizione di pensiero cattolico ha dispiegato uno spazio di attenzione al tema come nessun altro tipo di pensiero. Per la Chiesa Cattolica questo concetto, visto sia come parametro di giudizio per una azione sociale desiderabile, sia come fine ultimo dell'agire politico, occupa una posizione di grande rilievo. Nell'ambito del bene comune troviamo molteplici valori, come la dimensione della cultura e del lavoro, dell'economia e della salute, dello stato sociale e della religione, della sicurezza ed altri.

Accanto al principio della sussidiarietà e della solidarietà, anche il principio del bene comune occupa un posto di rilievo centrale nella tradizione cristiana e successivamente nell'insegnamento ufficiale del magistero ecclesiastico. Ferma restando la stretta connessione tra sussidiarietà e solidarietà, l'attuazione di questi principi è indissolubilmente legata al perseguimento del bene comune, che il Concilio Vaticano II definisce come "l'insieme di quelle condizioni della vita sociale che permettono tanto ai gruppi quanto ai singoli membri di raggiungere la propria perfezione più pienamente e più speditamente - oggi vieppiù diventa universale, investendo diritti e doveri che riguardano l'intero genere umano. Pertanto ogni gruppo deve tener conto dei bisogni e delle legittime aspirazioni degli altri gruppi, anzi, del bene comune dell'intera famiglia umana" (Gaudium et Spes, nr. 26)[8].

Il bene comune, dunque, "non consiste nella semplice somma dei beni particolari di ciascun soggetto del corpo sociale. Essendo di tutti e di ciascuno è e rimane comune, perché indivisibile e perché soltanto insieme è possibile raggiungerlo, accrescerlo e custodirlo, anche in vista del futuro. Come l'agire morale del singolo si realizza nel compiere il bene, così l'agire sociale giunge a pienezza realizzando il bene comune", inteso come "dimensione sociale e comunitaria del bene morale"[9].

Proprio per questo "quella del bene comune è una logica che non ammette sostituibilità: non si può sacrificare il bene di qualcuno – quale che ne sia la situazione di vita o la configurazione sociale –

[5] COATANÉA D., "Bene comune", in *Aggiornamenti sociali*, maggio 2012, Milano, 424-428, 424.

[6] "In quanto tale, la stesura della norma canonica terrà conto dell'autentico insegnamento della Chiesa basato sulle formulazioni magisteriali e trasmesso ai posteri, avendo in mente prima di tutto il fondamento ultimo della legge: *suprema lex salus animarum*. Il codice, quindi, è inteso non semplicemente come mera raccolta di norme giuridiche che solo impone obblighi, ma come uno strumento che contiene anche i mezzi necessari per raggiungere lo scopo, il bene della Chiesa"; BLEIZIFFER W. A., *Ius Particulare in Codice Canonum Ecclesiarum Orientalium. Dreptul particular al Bisericii Române Unite cu Roma, Greco - Catolică. Actualitate şi perspective*, Presa Universitară Clujană, Cluj Napoca, 2016, 47-48.

[7] In un recente studio ho trattato ampiamente il tema: BLEIZIFFER W., "Criteri per la redazione del diritto particolare", in BOLDEA I., SIGMIREAN C. (Editors), *Multicultural representations. Literature and discourse as forms of dialogue*, Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, 2016, 42-63.

[8] Sempre la *Gaudium et Spes,* al n. 74, ne dà una diversa ma simile definizione del bene comune, cioè "l'insieme di quelle condizioni sociali che consentono e favoriscono negli esseri umani, nelle famiglie e nelle associazioni, il conseguimento più pieno della loro perfezione".

[9] PONTIFICIO CONSILIO DELLA GIUSTIZIA E DELLA PACE, *Compendio della Dottrina sociale della Chiesa*, Libreria Editrice Vaticana, 2004, 89.

per migliorare il bene di qualcun altro e ciò per la fondamentale ragione che quel qualcuno è pur sempre una persona umana. […] Nel bene comune, il vantaggio che ciascuno trae dal fatto di far parte di una certa comunità non può essere scisso dal vantaggio che altri pure ne traggono. Come dire che l'interesse di ognuno si realizza assieme a quello degli altri, e non già contro (come accade con il bene privato) né a prescindere dall'interesse degli altri (come succede con il bene pubblico)"[10].

Idea chiave della dottrina sociale della Chiesa, il concetto si trova in ogni grande enciclica della Chiesa, segno di grande importanza che occupa nel tessuto ecclesiastico degli *homini viatores*[11].

3. Il bene comune nel *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*

Il fondamento teologicodel diritto canonico è costituito dalla natura stessa della Chiesa, la quale, per disposizione del suo Fondatore, non è soltanto comunità carismatica, ma anche organismo visibile, *società* gerarchicamente organizzata. Il dirittocanonicoregola quindi la vita ecclesiale. La società è l'unione morale e costante di più persone sotto la stessa autorità, per conseguire con gli stessi mezzi un bene comune proprio. La persona umana appartiene sia alla realtà civile che alla realtà ecclesiale, dimensioni che presentano alcuni elementi funzionali tra loro assimilabili, in quanto il medesimo soggetto è al contempo cittadino dello Stato e fedele della Chiesa.

La caratteristica peculiare del diritto canonico è "il bene comune nella Chiesa [che] deve essere considerato innanzitutto sotto l'aspetto teologico per comprendere e attuare il bene comune giuridico"[12]. Il Codice, che si apre al trascendente per regolare le relazioni che *homo viatores* deve compiere nel suo pellegrinaggio terreno, si basa proprio su questa realtà.

Infatti, "la funzione propria del diritto ecclesiale è far sì che i fedeli superino il proprio individualismo ed attuino la loro vocazione nello stesso tempo personale e comunitaria, in quanto il fine del diritto nella Chiesa è duplice: tutelare la comunione ecclesiale e proteggere i diritti dei singoli fedeli. Tuttavia questi due fini dipendono l'uno dall'altro, in quanto solo nel promuovere e tutelare il bene comune, cioè la comunione ecclesiale, si ottiene la sempre più piena attuazione dell'uomo come persona umana e come fedele. Per questo i doveri ed i diritti dei fedeli sono doveri e diritti soprannaturali e le istituzioni della Chiesa, con tutte le leggi positive che le regolano, hanno come fine quello di essere strumenti di grazia, quindi di favorire il bene dei fedeli, che è la salvezza eterna"[13]. L'espressione *salvezza eterna,* che conclude la serie dei canoni del Codice di diritto canonico applicabile nella Chiesa Latina, pur non trovandosi in alcun canone del Codice orientale ha una presenza concreta anche nei canoni di quest'ultimo codice.

La missione della Chiesa in questa terra è legata alla realizzazione di quella "partecipazione alla vita divina da parte di ciascun fedele che realizza […] nella pace, la comunione ecclesiale come frutto della carità' divina, ed è fondamento della corresponsabilità di tutti in ordine al conseguimento di tale fine soprannaturale. […] Il questo modo si realizza come comunione spirituale tra tutti i battezzati, cioè come comunione dei santi, dove il bene di tutti diventa il bene di ciascuno e il bene di ciascuno diventa

[10] T. BERTONE, *L'etica del bene comune nella dottrina sociale della Chiesa,* Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2007, 29.
[11] Sinteticamente il tema è trattato nelle grandi encicliche ma anche in altri documenti magisteriali: *Rerum Novarum* di Leone XIII (1891), nr. 25-28; *Quadragesimo anno* di Pio XI (1931), nr. 60 e 89*; Mit brennender sorge* di Pio XI (1937), nr. 6; *Mater et Magistra* di Giovanni XXIII (1961), nr. 59-67; *Pacem in terris* di Giovanni XXIII (1963), nr. 54, 70, 75; *Populorum progressio* di Paolo VI (1967), nr. 3, 5; *Laborem excersens* di Giovanni Paolo II (1981), nr. 10, 14, 18; *Solecitudo rei socialis* di Giovanni Paolo II (1987), nr. 38; *Caritas in veritate* di Benedetto XVI (2009), nr. 7; *Centesimus annus* di Giovanni Paolo II (1991), nr. 11, 14, 34; *Catechismo della Chiesa cattolica* (1992), nr. 1905-1912;
[12] G. GHIRLANDA, "Diritto canonico (Ius canonicum) ", in CORRAL SALVADOR C. , DE PAOLIS V., GHIRLANDA G., (a cura di) *Nuovo Dizionario di Diritto Canonico*, San Paolo, Cinisello Balsamo, 1993, 352.
[13] G. GHIRLANDA, "Diritto canonico (Ius canonicum)", 352-353.

il bene di tutti"[14]. In base a tale definizione, risulta che avendo un carattere soprannaturale da Cristo conferito il "bene comune" si riferisce alla Chiesa che ha come missione la salvezza eterna di ogni fedele. Cosi inteso, risulta ovvio il fatto che nell'unica storia di salvezza, il bene comune ha implicanze nella società, sia essa ecclesiale o civile.

Uno sguardo completo sul contenuto del codice orientale ci fa notare la presenza del termine all'interno dei vari canoni[15]. Oltre al termine *bonum,* che con varie connotazioni compare nel codice per ben 29 volte[16],troviamo anche il termine *bonum commune*[17] e *bonum publicum*[18].

3.1. Diritto di petizione e bene comune

Nel primo titolo che riguarda *I fedeli cristiani e tutti i loro diritti e doveri,* a questi è garantito il diritto/dovere di contribuire al bene comune attraverso la partecipazione concreta alla vita della Chiesa manifestando ai pastori il loro parere su questioni che entrano nelle loro competenze. Il *diritto di petizione*, come è sancito dal diritto, è soggetto a qualche "restrizione" dovuta all'adeguamento del contenuto della petizione stessa all'integrità della fede e dei costumi e al rispetto dovuto ai pastori; la libertà di opinione non può esservi nel campo della fede e della morale autenticamente proposte dal Magistero, poiché la disciplina canonica esige incondizionatamente l'"assensus fidei" verso l'intero deposito di fede custodito dalla Chiesa Cattolica. Parimenti, è richiesto, nello stesso ambito petizionale, di tenere in conto l'utilità comune e la dignità delle persone (can. 15 § 3). In qualità di esperti, i laici possono essere consultati in vari campi che riguardano il bene comune della Chiesa, come nel caso della loro possibile partecipazione all'assemblea eparchiale (can. 235-242) o della segreta consultazione nel caso delle elezioni vescovili (can. 182 §2). L'esercizio dei diritti dei singoli fedeli oppure associati in varie forme devono tener conto di una realtà che riguarda l'ambito collettivo: sempre in vista di questo bene l'autorità ecclesiastica può limitare in qualche modo l'esercizio dei diritti propri dei fedeli cristiani. Come sottolineato dallo stesso canone 26 §2, regolarne l'esercizio di questi diritti ha come ultima motivazione "il bene comune".

---

[14] G. GHIRLANDA, "Diritto canonico (Ius canonicum)",353.

[15] IVAN ŽUŽEK' "Bonum", "Bonum comune", "Bonum publicum ", *Index Analyticus Codicis Canonum Ecclesiarum Orientalium*, Kanonika 2, Pontificium Institutum Orientalium Studiorum, Roma, 1992, 28-29.

[16] Il termine compare nei seguenti canoni: 889 § 1; 365 § 1; 776 § 1; 863 § 1; 84 § 1; 202; 322 § 1; 264, 270 § 3; 267 § 1 n 2°; 1012 § 1; 299 § 2; 82 § 1 n 2°; 148 § 3; 1007; 1536 § 2, 1538 § 1; 16; 381 § 2; 1103 § 3, 1240, 1283 § 1 n 1°, 1302; 412 § 2; 1413 § 2; 1468 § 2; 652 § 1; 385 § 1; 1136 § 4.

[17] I. ŽUŽEK' "Bonum comune", 29-30, - *Ecclesiae*: a christifidelibus attendendum, 15 § 3, 26 § 1; moderatio exercitii iurium christifidelium intuitu eius, 26 § 2; quoad seminaria erigenda, 332 § 1; clerici competentiam et experientiam laicorum in id vertant, 381 § 3; quoad participationem clericorum in factionibus politicis et consociationibus syndicalibus, 384 § 2; - omnium Ecclesiarum ut finis personarum et institutorum, qui nomine et auctoritate Romani Pontificis munus sibi commissum explent, 46 § 1; Ecclesiarum in eadem regione vel natione in conventibus Hierarcharum plurium Ecclesiarum sui iuris promovendum, 322 § 1; Ecclesiae patriarchalis et totius territorii, ubi plures Ecclesiae sui iuris exstant, in conventu patriarchali attendendum, 140; - *societatis*: cura laicorum, ut varietas rituum ei non noceat, sed ad idem in dies magis conducat, 405; quoad participationem clericorum in factionibus politicis et consociationibus syndicalibus, 384 § 2.

[18] I. ŽUŽEK' "Bonum publicum", 30, - quoad constitutionem et officium promotoris iustitiae, 1094, 1095 § 1; quando ob id iudex ex officio procedere debeat, 1110 § 1; quoad causas, in quibus id in discrimen vocatur, 1094, 1139 § 3; si id requirit, Hierarcha remediis opportunis uti potest actione poenali exstincta, 1154 n 2°; in causis id respicientibus transactio et compromissum in arbitros valide fieri non possunt, 1165 § 1, 1169; quoad iusiurandum partium in casibus, in quibus id in causa est, 1213; relate ad effectus confessionis iudicialis, 1217; quando ob id iudex decernere possit aliquod actum nemini manifestandum esse, 1281 § 1; in processu matrimoniali et poenali servandae sunt normae speciales de causis, quae ad id spectant, 1376, 1471 § 1; quoad interventum promotoris iustitiae in causis de separatione coniugum, 1382; attendendum in decretis extra iudicium ferendis, 1519 § 1.

3.2. Chierici e bene comune

Per quanto riguarda i seminari minori quali luoghi di formazione di coloro che presentano indizi di vocazione, il legislatore, pur non indicando come obbligatoria la loro erezione, ne condiziona tuttavia la costituzione alla verifica delle esigenze che riguardano il bene della Chiesa e la presenza delle reali forze e risorse (332 § 1).

Esistono, sempre nell'ambito della missione della Chiesa di insegnare, due canoni che riguardano i chierici e che si riferiscono ai loro diritti e doveri. Il primo, can. 381, riguarda l'esemplarità dell'atteggiamento sacerdotale soprattutto nella beneficenza e nell'ospitalità accordata alle categorie sociali più svantaggiate e la necessità di fornire i beni spirituali che sorgono dalla parola di Dio e dall'amministrazione dei sacramenti ai fedeli, che ben disposti, opportunamente gli richiedono. Al terzo paragrafo viene utilizzata l'espressione *bonum Ecclesiae* in riferimento ai vari carismi dei laici ai quali va riconosciuto da parte dei chierici, nonché promossa, la propria dignità ed il ruolo particolare che possano assumere all'interno della Chiesa. Il secondo canone, 384 § 2, si riferisce ad una realtà molto ampia che ha dato luogo a vari dibattiti[19]. I canone precisa una restrizione per quanto riguarda l'assunzione di un ruolo attivo dei chierici nei partiti politici e nella direzione delle associazioni sindacali; un tale divieto trova invece anche delle eccezioni, che possono essere, a seconda del diritto particolare[20]o della decisione della competente autorità ecclesiastica, accordate se "la difesa dei diritti della Chiesa o la promozione del bene comune".

3.3. Governo centrale delle Chiesa e bene comune

Il bene comune della Chiesa Cattolica è motivo di collaborazione delle varie autorità inferiori, - quali Sinodo dei Vescovi, Padri Cardinali, Curia Romana, Legati Pontifici e altri -, con la funzione che il Romano Pontefice, come successore di Pietro, esercita. Tutte queste persone ed istituzioni esercitano l'incarico a loro affidato sempre congiunti con il Romano Pontefice e sotto la sua autorità, secondo le norme da lui stesso stabilite (46 § 1). La stessa collaborazione, regolata sempre da norme particolari è richiesta anche ai Patriarchi ed agli altri Gerarchi che presiedono la varie Chiese *sui iuris.*

L'espressione *bene comune* la troviamo pure nell'ambito della collaborazione che i vari Gerarchi di diverse Chiese *sui iuris* possono avere nel *Conventus Hieracharum Plurium Ecclesiarum.* L'unico canone del Titolo IX, il canone 322 molto denso e consistente, usa il termine *bene comune* nel suo primo paragrafo, che si ispira profondamente dal dettato del Concilio Vaticano II, che nel decreto *Christus Dominus* "raccomanda vivamente che i presuli delle Chiese orientali, nel promuovere la disciplina delle proprie Chiese in seno ai loro sinodi, e per favorire sempre più efficacemente le attività rivolte al bene della religione, abbiano presente anche i*l bene comune di tutto il territorio* (s.n.), là dove esistono più Chiese di diverso rito, confrontando i loro pareri in adunanze interrituali, secondo le norme che saranno stabilite dalla competente autorità" (CD 38, 6^0).

Quale raggruppamento consultivo dell'intera Chiesa a cui presiede un Patriarca, l'assemblea patriarcale presta la propria collaborazione alla propria Chiesa nel suo insieme sia entro che fuori il territorio patriarcale. La disciplina riguardante una tale istituzione è nuova e si riferisce alla prospettiva di una maggiore partecipazione dei fedeli alla vita della Chiesa: riaffermando la struttura gerarchica della

[19] Segnalo solo 2 articoli sul tema NAVARRO L., *Il divieto di partecipazione attiva nei partiti politici e di assunzione di uffici pubblici*, Folia Canonica, 10 (2007), 221-243; BLEIZIFFER W., "Chestiunea politică și Biserica. O abordare canonică", in IDEM, *Studi canonice: implicații intra și extra ecleziale,* Galația Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2010, 147-170.

[20] Analizzando le varie circostanze concrete in cui vertono le diverse Chiuse *sui iuris,* la competente autorità di queste Chiese ha la capacità legislativa di stabilire norme concrete in merito. Ovviamente si tratta di una norma di *diritto particolare* che vale solo per la determinata Chiesa, norma che deve rispettare oltre il principio di legalità e del rispetto della gerarchia delle norme, anche il principio dell'autonomia legislativa e della sussidiarietà, nonché il bene del chierico.

Chiesa e specialmente l'istituzione patriarcale e sinodale, il codice contempla anche l'esistenza di un nuovo organismo all'interno delle Chiese Patriarcale. Questo *Conventus,* che non è munito di voto deliberativo, e composto di Vescovi, sacerdoti, monaci e laici, la cui opera è di particolare importanza per la vita della Chiesa, in quanto presta il proprio supporto al Patriarca e al Sinodo dei Vescovi della Chiesa Patriarcale nel gestire glia affari più importanti. Il canone 140 indica anche l'ambito in cui viene richiesta questa collaborazione: "l'aggiornamento delle forme e dei modi di apostolato, come pure la disciplina ecclesiastica, adeguandoli alle circostanze del tempo presente e al *bene comune* (s.n.) della propria Chiesa, tenendo conto anche del *bene comune* (s.n.) dell'intero territorio dove esistono diverse Chiese *sui iuris*." È importante sottolineare il fatto che il testo del canone, come già evidente, usa per ben due volte il termine preso in considerazione dal nostro studio, indicando l'ambito in cui esso viene ad essere seguito; non solo la propria Chiesa *sui iuris,* ma anche l'intero territorio in cui questa Chiesa svolge la sua opera.

4. Il bene pubblico nel *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*

Come già visto, il codice usa, oltre l'espressione bene comune anche un'altra espressione: bene pubblico. Il termine va interpretato dal punto di vista canonico, quale sinonimo del bene comune, con la premessa che la sua manifestazione si svolge nel foro pubblico e non in quel privato. Il codice fa varie volte riferimento alla distinzione che si trova fra una realtà pubblica, quindi ovvia, da tutti percepibile, e quella che riguarda oltre l'ambito privato la sfera personale, intima, e non per ultimo la sfera del foro interno. Va sottolineato il fatto che la manifestazione di un tale bene riguarda senz'altro la dimensione del bene comune con la particolarità che questo ha una valenza che riguarda la pubblicità, e quindi la trasparenza e la notorietà di un certo intervento della Chiesa in questo campo. Nella maggior parte dei casi i canoni che riguardano il bene pubblico fanno parte dell'ambito dell'amministrazione della giustizia nella Chiesa.

4.1. Varietà dei riti e bene comune

Anche il canone 405 parla della collaborazione non solo tra i laici ma anche tra laici e il clero partendo dalla realtà che riguarda il bene comune. "La formulazione del canone ci permette un'interpretazione molto più ampia riguardante il ruolo dei laici: ai laici, che rimangono comunque il soggetto centrale del canone, viene sollecitata una stretta collaborazione al fine di una più profonda comprensione del proprio patrimonio liturgico, teologico, spirituale e disciplinare. Questa conoscenza è un modo per "favorire la benevolenza vicendevole e la stima, come pure l'unità di azione tra i laici delle diverse Chiese *sui iuris*" per rafforzare l'azione comune che va oltre appartenenza rituale che non deve recare "danno al bene comune della società in cui vivono, ma piuttosto conduca ogni giorno più allo stesso bene". Gli scopi pratici della cultura e della scienza sono quindi molto ben definiti dal canone. La conoscenza non è un fine in sé, ma un mezzo per raggiungere il rispetto reciproco tra le persone, e i laici sono chiamati a raggiungere questo obiettivo a causa della posizione che occupano nella società"[21].

4.2. Bene pubblico tutelato dalla giustizia ecclesiale

La presenza del *promotor iustitiae*, il promotore di giustizia, è obbligatoria sia nelle cause penali sia quando è messo in pericolo il bene pubblico: il suo compito è molto simile a quello del pubblico ministero nel foro giurisdizionale civile. A lui spetta per diritto difendere il bene e l'interesse pubblico sia nelle cause contenziose che penali; tutelare i diritti della Chiesa nelle variegate forme di costituzione delle comunità; vigilare sulla retta amministrazione della giustizia, e della legge canonica, nonché "l'obbligo di provvedere al bene pubblico" (can. 1094, 1095 § 1). In quanto il matrimonio è considerato bene

[21] W. BLEIZIFFER, "*Christifidelis laici* în Codul Canoanelor Bisericilor Orientale – Titlul XI, cann. 399-409", in *Cultura Creştină*, nr. 3-4, 2002, 113-127, 123.

pubblico, l'intervento suo è richiesto anche nelle cause di separazione dei coniugi (can. 1382).

Sempre nell'ambito giudiziale il giudice può procedere con una causa solamente per istanza di una parte, mentre per le cause penali, nelle cause che riguardano il bene comune o la salvezza delle anime la natura dell'intervento è diversa. Quando si tratta del bene pubblico, quindi, il giudice è autorizzato a prendere proprie iniziative, introdurre nuove prove non richieste dalle parti e a portare, *ex ufficio,* la causa fino alla decisione finale, nonostante qualsiasi altro intervento o trascuratezza delle parti in causa (can. 1110 §1). Il giudice può altrettanto, nel caso in cui si tratta di una causa contenziosa che riguarda un minore o si tratta di una causa in cui il bene pubblico si trova in pericolo, nominare un avvocato per la parte che ne è priva. Sempre nelle cause contenziose la nomina di un avvocato per i minori e obbligatoria, come lo è anche per le cause che sono considerate di interesse pubblico (can. 1139).

4.3. Bene pubblico e Gerarca

Il bene pubblico richiede anche in necessario intervento del Gerarca, che in una causa penale estinta per prescrizione, può far uso di rimedi amministrativi opportuni per portare ad una certa normalità una realtà in cui la giustizia che non è stata pienamente compiuta (1154 n 2°). Anche se la causa penale si estingue per prescrizione, la causa contenziosa per la riparazione dei danni recati dal delitto in questione non si estingue *ipso facto* con essa. L'intervento del Gerarca, che è il primo responsabile del bene pubblico nel suo ambito di competenza ed entro i limiti della su propria giurisdizione, volge in questi casi alla tutela del bene pubblico e ad evitare eventuali scandali causati da un delitto non punito per estinzione.

4.4. Niente transazioni ed arbitraggio nelle cose e nei diritti che riguardano il bene pubblico

La transazione è considerata un contratto fra privati; diventa quindi chiaro il divieto previsto dalla normativa canonica che non contempla l'applicazione di questo strumento giuridico nel caso in cui si tratta del bene pubblico. Una persona può rinunciare solo ai propri diritti ed interessi ma non può rinunciare a quello che non è suo. Essendo uno strumento giuridico che coinvolge solo privati nel pieno possesso delle loro capacità naturali e giuridiche, la transazione non può essere applicata in quelle cause che superano la sfera privata e riguardano una realtà maggiore e pubblica (1165 § 1). Sempre per la tutela del bene pubblico non possono essere validamente risolte attraverso un compromesso arbitrale le controversie per le quali è vietata la transazione (can. 1169). "Non si può ricorre all'arbitraggio per i beni e i diritti di cui le parti dell'arbitraggio non dispongono della facoltà di alienare o disporre, e cioè non si può fare arbitraggio sui beni pubblici o su tutto ciò che mette il bene pubblico in pericolo a norma del can. 1165".[22]

4.5. Giuramento e cause pubbliche

L'interrogatorio delle parti quale mezzo istruttorio nella fase probatoria del processo, e soprattutto nelle dichiarazioni delle parti -, per istanza di parte pubblica o civile, è richiesto per provare un fatto che interessi il bene pubblico. L'interrogatorio delle parti si svolge secondo le norme stabilite per l'esame dei testimoni e le domande ivi contenute possono essere presentate sia dalle parti che dal promotore di giustizia o difensore del vincolo. Le parti non possono assistere all'interrogatorio dell'altra parte tranne il caso quando il giudice, nelle cause che riguardano l'interesse privato, non lo abbia permesso. Nelle cause che riguardano invece il bene pubblico il giudice deve imporre alle parti il giuramento di dire la verità o almeno di averla detta; nelle cause pubbliche, il giuramento è visto come mezzo per comprovare la realtà di una testimonianza che si può ripercuotere sul bene pubblico. Negli altri casi il giudice, secondo le circostanze del caso concreto, secondo la sua prudenza può imporre o

[22] PINTO PIO VITO (a cura di) *Commento al Codice dei Canoni delle Chiese Orientali*, Libreria Editrice Vaticana, 2001, 988.

addirittura tralasciare una tale interrogazione giurata (can. 1213).

Con l'interrogatorio giudiziale si acquisisce la sia confessione giudiziale di una delle parti su un fatto attinente l'oggetto del giudizio, sia la loro semplice dichiarazione giudiziale che non abbia i requisiti di una confessione. Quando si tratta di un bene privato che non coinvolge il bene pubblico la confessione giudiziale di una delle parti può esimere l'altra parte dall'onere della prova. Invece nelle cause che riguardano il bene pubblico la confessione giudiziale e le dichiarazioni giudiziali fatte sotto giuramento richiesto da parte del giudice, possono essere considerate probatorie secondo la valutazione discrezionale del giudice cha valutare anche le altre circostanze della causa (can. 1217).

4.6. Diritto alla difesa e bene pubblico

Dopo l'acquisizione delle prove e, ultimata la fase istruttoria, il giudice pubblica gli atti attraverso un decreto: con questo intervento viene permesso alle parti a ai loro difensori di prendere conoscenza, presso la cancelleria del tribunale degli atti della causa. Quando il diritto alla difesa è negato per qualsiasi motivo la sentenza stessa è viziata di nullità insanabile (can. 1303 §1, 7º): L'esigenza del diritto alla difesa è talmente rigorosa da decretare anche la nullità degli atti che non sono a conoscenza delle parti.

La riservatezza nelle pubblicazione degli atti esige la garanzia di sincerità – conforme, come abbiamo notato anche dalle dichiarazioni sotto giuramento –, e la libertà nell'ottenere le prove dalle parti. Secondo la gravità delle cose trattate la pubblicazione degli atti potrebbe suscitare grandi difficoltà soprattutto per quanto riguarda l'uso delle informazioni ivi contenute in altre istanze, autorizzate o no. Salvaguardando il diritto alla difesa, che viene garantito ad entrambe le parti, l'acceso ai documenti della causa potrà farsi anche rispettando alcune esigenze imposte dal giudice, che può proibire la riproduzione delle fotocopie o l'utilizzo di altri mezzi elettronici di registrazione, o attraverso un giuramento speciale di osservare il segreto. "Nelle cause, poi, che riguardano il bene pubblico, il giudice può anche, al fine di evitare gravissimi pericoli, decidere che qualche atto non sia manifestato ad alcuno, garantendo tuttavia che il diritto di difesa resti sempre integro" (can. 1281).

4.7. Prassi processuale e bene pubblico

Il codice garantisce non solo il diritto di ogni fedele cristiano di presentare una querela o di ricorrere al tribunale ecclesiastico competente, al fine di rivendicare i diritti che hanno nella Chiesa, ma anche il diritto alla protezione in conformità alla legge. Il diritto alla difesa consta proprio nel diritto di essere assistito durante tutto il processo validamente svolto. Altresì, è garantito il diritto di ogni fedele di essere giudicato nel rispetto della legalità, e quindi, nel rispetto delle norme penali che vanno applicate secondo *l'equità,* cioè nell'applicazione della legge, soprattutto a favore dell'imputato, tenendo in considerazione le circostanze previste dalla legge (cf. can. 24). Le varie esigenze che riguardano la pubblicazione di un sentenza che non sia viziata da nullità, fanno capo anche alla procedura canonica per lo svolgimento di una causa, che possono assumere, a seconda del casi, diverse tipologie. Essendo cause di interesse pubblico le cause per la dichiarazione di nullità del matrimonio non possono essere trattate con il giudizio contenzioso sommario (can. 1735), ma bensì richiedono una doppia sentenza, conforme sullo stesso capo di accusa, ed emessa in due tribunali diversi (cann. 1368-1370). Per le cose che riguardano la procedura da svolgere per le cause matrimoniali – e quindi di interesse pubblico – la normativa canonica contemplata dal canone 1376 esige l'applicazione dei "canoni sui giudizi in generale e sul giudizio contenzioso ordinario, nonché le norme speciali sulle cause che riguardano il bene pubblico, ma non i canoni sul giudizio contenzioso sommario". Come abbiamo già notato sopra per le cause che riguardano il bene pubblico esistono anche una serie di norme speciali che il canone rammenta proprio per la salvaguardia di una tale realtà.

4.8. Decreti extragiudiziali e bene pubblico

Come atto amministrativo singolare per la realizzazione della giustizia il decreto extragiudiziale, pubblicato da chi ne ha la competenza, ha una ovvia finalità. Per la validità un tale decreto deve seguire non solo una certa formalità ma deve essere costituito anche da alcuni elementi che ne garantiscono il rispetto e la ricerca della giustizia. Nell'emanazione del decreto estragiudiziale in foro esterno e nella sua formulazione, colui che emette un tale decreto deve attenersi rigorosamente a tutte le norme che riguardano gli atti amministrativi singolari (cann. 1510-1539) e soprattutto i decreti amministrativi singolari (cann. 1517- 1520). L'autore del decreto extragiudiziale deve ricercare "ciò che sembra maggiormente condurre alla salvezza delle anime e al bene pubblico, osservando però le leggi e le legittime consuetudini, la giustizia e l'equità" (can. 1519). Per arrivare ad un tale traguardo si devono cercare tutte le notizie e le prove necessarie per la redazione del decreto; si deve aver la certezza di aver ascoltato tutte le persone che si dovevano ascoltare a norma del diritto; e, non per ultimo, nella ricerca concreta del bene comune, si devono ascoltare coloro ai quali per qualsiasi ragione un tale decreto potrebbe recare un danno, e coloro i cui i diritti potrebbero risultare lesi da un tale provvedimento. Nel proteggere sia il bene privato che quello pubblico "è ammessa la possibilità che alcune notizie e prove rimangano segrete, qualora la loro conoscenza possa essere occasione di danno sia pubblico, sia privato"[23], ma sempre nel pieno rispetto del diritto alla difesa.

5. Conclusioni

Alla fine della nostra riflessione sul bene comune possiamo affermare che questo si presenta in veste complessa, multiforme, che sta all'inizio di ogni società civile, e quindi anche nella Chiesa, e ne costituisce lo scopo e la ragion d'esistere. Il bene comune non è un concetto astratto che, a seconda dell'ambito in cui va utilizzato, cambi forma o valore ma è un agire personale e collettivo, positivo e attivo, che coinvolge la responsabilità di tutti, da cui nessuno è escluso. Il termine, anche se si presenta sotto diverse sfumature, indica all'interno della Chiesa fondamentalmente il bene della comunità ecclesiale, quale realtà che trascende il mondo e i suoi valori. Il bene comune riguarda l'intera vita della persona e tutte le dimensioni della comunità, non solo locale e circoscritta, ma sempre più universale e più aperta all'altro. Ogni scelta nella realizzazione del bene comune è importante non solo per la sua efficacia concreta, ma soprattutto per la sua valenza e il suo ruolo comunitario; da qui risulta anche il compito del legislatore ecclesiastico di mirare alla pubblicazione delle leggi che salvaguardino questa realtà. Affermare che il bene comune è responsabilità di ciascuno, significa considerarlo sia un dovere che un diritto, sempre da attuare nella reciprocità. Il confronto con un altro, il dialogo, sono elementi fondamentali per la realizzazione del bene comune. Seguire questa strada significa esercitare anche il discernimento e il sacrificio, che ci permettono di considerare e vivere la prudenza nella ricerca del bene comune non come atteggiamento rinunciatario ma come impegno personale e amore verso tutti.

Dall'aspetto soprannaturale della Chiesa, in cui il diritto canonico trova una sua naturale presenza, possiamo ricavare una prima risposta alla domanda cosa sia il "bene comune". Nella sua dimensione soprannaturale il "bene comune" rinvia alla dimensione intima della comunione ecclesiale, che è comunione tra i fedeli, comunione che si fonda, secondo le realtà divine, sulle relazioni trinitarie. Il "bene comune" è, quindi, il bene soprannaturale vissuto effettivamente dai fedeli nella vita quotidiana "perché l'uomo può sperimentare la sua vera liberazione unicamente nella comunione ecclesiale, che è la comunione con la vita divina trinitaria"[24].

[23] PINTO PIO VITO (a cura di) *Commento al Codice* ..., 1183.
[24] GHIRLANDA, "Diritto canonico (Ius canonicum)", 352.

BIBLIOGRAPHY

BERTONE T., *L'etica del bene comune nella dottrina sociale della Chiesa,* Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2007,

BLEIZIFFER W., "Chestiunea politică și Biserica. O abordare canonică", in IDEM, *Studii canonice: implicații intra și extra ecleziale,* Galația Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2010, 147-170.

BLEIZIFFER W., "Criteri per la redazione del diritto particolare", in BOLDEA I., SIGMIREAN C. (Editors) *Multicultural representations. Literature and discourse as forms of dialogue*, Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016, 42-63.

COATANÉA D., "Bene commune", *Aggiornamenti sociali*, maggio 2012, 424-428.

COMBI E. - MONTI E., *Fede cristiana e agire sociale,* Editore Centro Ambrosiano, Milano, 1994.

Concilio Vaticano II, Enchiridion Vaticanum (EV) 1/1962-1965.

D'AQUINO TOMMASO, *La somma teologica, trad. e commento a cura dei Domenicani italiani*, testo latino dell'ed. Leonina, Bologna, Edizioni Studio Domenicano, 1984, vol. 12.

DALLA TORRE G., *La città sul monte, contributo ad una teoria canonistica sulle realzioni fra Chiesa e Comunità politica,* Editrice a.v.e., Roma, 1996.

GRASSELLI P. (a cura di), *L'impresa e la sfida del bene commune*, FrancoAngeli s.r.l., Milano, 2011.

MĂRTINCĂ I., *Cultura şi educaţia în Doctrina socială a Bisericii,* Editura Universităţii din Bucureşti, 2004.

NAVARRO L., *Il divieto di partecipazione attiva nei partiti politici e di assunzione di uffici pubblici*, Folia Canonica, 10 (2007), 221-243.

PINTO P. V. (a cura di), *Commento al Codice dei Canoni delle Chiese Orientali*, Libreria Editrice Vaticana, 2001.

PIZZORNI R. M. , *La filosofia del diritto secondo S. Tommaso d'Aquino*, Edizioni Studio Domenicano, Bologna, 2003[4].

PONTIFICIO CONSILIO DELLA GIUSTIZIA E DELLA PACE, *Compendio della Dottrina sociale della Chiesa*, Libreria Editrice Vaticana, 2004.

PONTIFICIUM CONSILIUM DE LEGUM TEXTIBUS INTERPRETANDIS, *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, Fontium annotatione auctus,* Libreria editrice Vaticana, 1995; *AAS* 82 [1990], 1061-1353; EV 12/695-887.

SALVADOR C. C., DEPAOLIS V., GHIRLANDA G. (a cura di), *Nuovo dizionario di Diritto Canonico*, Edizioni San Paolo, Milano, 1993.

SPIAZZI R. (a cura di), *I documenti sociali della Chiesa,* voll. I-II, Editrice Massimo, Milano, 1988[2].

ŽUŽEK I.' *Index Analyticus Codicis Canonum Ecclesiarum Orientalium*, Kanonika 2, Pontificium Institutum Orientalium Studiorum, Roma, 1992.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

THE MIGRATIONIST POLICY OF THE SOVIET REGIME IN RSS MOLDOVA (1947-1953)

Ruslan Șevcenco

PhD, The Institute of Efficient Politics, Chişinău, Moldova

Abstract: This article covers the implementation of the Soviet regime organized recruitment of workers from the Moldavian SSR in different regions of the USSR. An organized set of work pursued the goal of gradual denationalization of the Republic, the replacement of indigenous migrants from the Eastern regions of the Soviet Union. Included in this process in the period under review, more than 90 000 residents of Moldova, about the same as it was expelled from the Republic during the deportation of 1941, 1949 and 1951

Keywords: organized recruitment, bureau, inspector, ministry, decree

Încercările autorităţilor de a aplica metodele mobilizării forţate în 1946-1947 au adus la dezertări în masă ale populaţiei Moldovei, care nu puteau fi oprite nici cu arestări, nici cu condamnări la privaţiuni de libertate. Toate acestea au impus regimul să aplice măsuri mai „liberale" şi să restructureze organele de selectare organizată. La 15 iulie 1947, ministrul Rezervelor de Muncă al URSS V.Pronin a aprobat Regulamentul cu privire la Oficiul republican şi regional (ţinutal) pentru selectarea organizată a muncitorilor a Ministerului Rezervelor de Muncă. În funcţia de şef al Oficiului Republican Moldovenesc pentru selectarea organizată, prin ordinul ministrului Rezervelor de Muncă al URSS V.Pronin nr.824k/1 din 24 iunie 1947, a fost numit Boris Kondratenko[1].

Numirea lui Kondratenko a avut loc în perioada, când conducerea Ministerului Rezervelor de Muncă a reînceput campania pentru introducerea ordinii în activitatea lui. În ordinul Direcţiei Principale pentru Selectare Organizată a Ministerului nr.59 din 6 august 1947 se menţiona că un grup de Oficii se ocupă cu goana după cifrele îndeplinirii planului, încheind acorduri de muncă cu oameni, care nu sunt capabili la munca grea. În legătură cu aceasta, în ordin se stipula stabilirea unui control riguros în ceea ce priveşte ordinea efectuării selectării organizate, îndreptarea celor care au încheiat contracte la puncte de adunare ale acestora numai cu permisiunea şefului Oficiului şi numai într-o zi stabilită anterior. Era aprobată şi norma – un inspector pentru 100 de muncitori selectaţi. Se interzicea trimiterea grupurilor mai mici de 100 de persoane sau trimiterea fără certificate medicale ce confirmau starea sănătăţii, sau cu familiile. Excepţia pentru cei căsătoriţi se admitea numai în cazul îndreptării lor la Sahalin sau Kaliningrad cu condiţia că aceştia constituie nu mai mult de 20% din numărul total al celor trimişi. În continuare, trimiterea cu familiile se efectua numai cu permisiunea specială a şefului Direcţiei Principale. Se interzicea trimiterea cu familiile pentru munca în industria carboniferă, metalurgia neagră, construcţiile Ministerului Combustibilului, Construcţiilor Militare şi Maritime, Industriei grele ş.a. Era categoric interzisă trimiterea celor selectaţi la Moscova, Leningrad, Rostov-pe-

[1]Şevcenco R. Politica migraţionistă a regimului sovietic în RSS Moldovenească (1940-1947)// Studia Universitatis. Seria Ştiinţe Umanistice. Chişinău: CEP USM, 2010, nr.4 (34), pp.22-23.

Don, Celeabinsk, Sverdlovsk, Molotov (astăzi Permi), Kemerovo, oraşele Uralului şi Donbassului, acestea fiind localităţi cu regim[2].

Înăsprirea cerinţelor a influenţat asupra aprecierii de către Moscova a activităţii Oficiului Moldovenesc de Selectare Organizată. La 18 iulie 1947, şeful Direcţiei Moldoveneşti a Ministerului Rezervelor de Muncă (MRM) S.Ratundalov a semnat ordinele nr.24 şi 25, prin care, în legătură cu permisiunea MRM, a indicat efectuarea selectării organizate a 65 persoane pentru trustul „Sevteajstroi" şi a 250 de persoane pentru trustul „Iujspeţstroi", controlând, totodată, procesul încheierii acordurilor de muncă, a actelor de transferare a muncitorilor întreprinderilor; a corectitudinii finanţării muncitorilor, iar pentru „Iujspeţstroi" – să elibereze limite pentru hrana a 250 de persoane şi a vagoanelor pentru transportarea acestora. La 14 august 1947, Oficiul a primit şi indicaţia de a selecta muncitori pentru trustul „Sevastopolistroi", care devenea sarcina de prim-plan şi se efectua din contul altor construcţii al Ministerului Construcţiilor Militare şi Maritime[3]. Dar, totodată, a urmat şi atenţionarea: la 12 august 1947, V.Pronin a semnat ordinul nr.393, în care se menţiona faptul neîmplinirii planului primului semestru al a.1947 de către întreprinderile industriei grele, din motivul neasigurării construcţiilor cu muncitori din diferite regiuni ale URSS, inclusiv Moldova. De aceea, B. Kondratenko a primit indicaţia de a organiza activitatea aparatului împuterniciţilor la nivel corespunzător, stabilind sarcini pentru fiecare împuternicit şi de a asigura controlul asupra lor, încheind procesul de selectare a muncitorilor pentru acest minister până la 15 septembrie 1947[4].

Cunoscând atitudinea conducerii MRM faţă de activitatea Oficiului Moldovenesc pentru selectarea organizată, şeful Direcţiei Republicane a MRM S.Ratundalov, în ordinul său nr.32 din 31 iulie 1947, a arătat atitudinea destul de echilibrată faţă de Oficiu: au fost menţionaţi atât împuterniciţii, care au supraîmplinit planul şi au primit mulţumiri (L.Saenco, r-nul Taraclia; C.Vacarciuc, r-nul Soroca, A.Creţu, r-nul Corneşti ş.a.) şi au fost premiaţi, cât şi cei, care nu l-au îndeplinit: A.Balagan (r-nul Sângerei); A.Cerţov (r-nul Făleşti); Cosa (r-nul Otaci) ş.a. Balagan şi Ivanov (r-nul Kotovsk) au fost mustraţi, câţiva împuterniciţi au fost atenţionaţi, iar inspectorul Agapitov (r-nul Corneşti), pentru o beţie şi cheltuiala sumelor alocate a fost concediat, materialele cu privire la activitatea lui au fost prezentate organelor afacerilor interne. Acest caz a devenit pretextul înaintării noilor cerinţe faţă de împuterniciţi, care până atunci nu prezentaseră dări de seamă privind cheltuirea sumelor băneşti, să prezinte dări de seamă privind mersul selectării organizate şi sumele băneşti cheltuite[5].

Premierea pentru îndeplinirea planului a stimulat colaboratorii Oficiului. Ca urmare, pentru împlinirea şi supraîmplinirea planului de selectare organizată toţi angajaţii, începând cu şeful Oficiului B.Kondratenko, au fost premiaţi cu un salariu lunar. (Special pentru premierea lor Direcţia Moldovenească a obţinut de la Ministerul de resort 40 000 de ruble, în total 44 Oficii, care existau atunci în URSS, au primit pentru premierea colaboratorilor săi 1 345 000 de ruble)[6]. Însă, trebuie de subliniat, că premierea s-a efectuat doar pentru împlinirea şi supraîmplinirea planului lunar. Dar planul anual pentru a.1947 nu a fost îndeplinit: din cei 51 000 cerute de MRM au fost îndreptate „numai" 36 635 de persoane[7].

În 1948-1949 controlul asupra activităţii împuterniciţilor devine mai strict, mai ales în ceea ce priveşte cheltuielile financiare. Spre exemplu, în iunie 1948, MRM a interzis tuturor Oficiilor pentru Selectare Organizată să achite călătoria funcţionarilor Oficiului, trimişi în deplasare pentru a însoţi pe cei angajaţi cu sume mai majore, decât cele stabilite în regiunea dată[8]. În septembrie 1948, după un

[2]Arhiva Naţională a Republicii Moldova, fond 3100. dos.2, f.14-16.
[3]Ibidem, d.3, ff.1-2, 9.
[4]Ibidem, d.2, ff.17-18.
[5]Ibidem, d.3, f.8.
[6]Ibidem, d.2, ff.8-8verso.
[7]Ibidem, d.15, f.1.
[8]Ibidem, d.4, f.9.

scandal cu împuternicitul Pobegailo, care a fost prădat de persoane neidentificate (au fost furate paşapoarte, preluate de la cei angajaţi la muncă) MRM a indicat, că toate paşapoartele trebuie să fie prezentate de către împuternicitul în organele locale ale Ministerului Afacerilor Interne – pentru efectuarea controlului posibilităţii de a elibera viza de reşedinţă în localitatea, unde va lucra angajatul[9].

În septembrie 1949, Direcţia Principală pentru Selectarea Muncitorilor al MRM a interzis şi selectarea muncitorilor în afara republicii (regiunii, ţinutului), care erau angajaţi ilegal de către împuterniciţi pentru a prezenta îndeplinirea planului[10].

În 1949, şi Guvernul RSSM a început să exercite controlul asupra activităţii Oficiului care, trimestrial, adopta Hotărârile cu privire la selectarea muncitorilor pentru trimiterea lor în diferite regiuni ale URSS, cu indicarea sarcinii pentru fiecare raion. Prima din aceste hotărâri, nr.33 din 12 ianuarie 1949, prevedea selectarea numai în 1949 a 1500 de persoane pentru munca la întreprinderile de industrie a ceaiului în Georgia[11]. Următoarele hotărâri (nr.390 din 2 aprilie 1949, nr.838 din 6 iulie 1949 şi nr.1177 din 5 septembrie 1949 şi altele) se refereau la problemele îndreptării muncitorilor din Moldova în diferite regiuni ale URSS (Rostov, Tula, Moscova, Republica Osetia de Nord, construcţia locurilor de odihnă din Crimeea, Staţiei Hidroelectrice din Stalingrad, construcţii în Turkmenia, Donbass, uzinei de tractoare din Harkov ş.a)[12].

În continuare, aceste hotărâri au devenit permanente, iar controlul nemijlocit asupra activităţii Oficiului a revenit Guvernului RSSM, care, în afara indicaţiilor MRM URSS, adopta propriile hotărâri şi dispoziţii, care se refereau la toate aspectele activităţii Oficiului, inclusiv a planurilor selectării organizate (în baza hotărârilor respective ale Guvernului URSS). MRM exercita conducerea generală şi supravegherea activităţii Direcţiei Generale pentru Resursele Muncii în Moldova. Acest lucru se efectua după un model, care rămânea în vigoare cu unele schimbări pe parcursul întregii perioade de cercetare. În baza hotărârii respective a Consiliului de Miniştri (Guvernului) URSS executivul moldovean adopta propria hotărâre, care cerea de la Direcţia Principală pentru Resursele Muncii să asigure executarea (selectarea şi trimiterea) unui grup de muncitori din republica într-un număr, prevăzut de hotărârea Guvernului URSS (Guvernul RSSM se ocupa doar cu distribuirea trimestrială şi lunară a acestora). Preşedinţii executivelor sovietelor raionale, primind hotărârea Guvernului republican, aduceau conţinutul acestuia la cunoştinţa sovietelor săteşti şi stabileau un control permanent asupra activităţii împuterniciţilor Oficiului, acordând ajutorul necesar acestora, inclusiv oferind şi spaţii pentru punctele de adunare a muncitorilor, iar Ministerul Afacerilor Interne asigura eliberarea paşapoartelor[13].

Anul 1949 a devenit important în istoria organelor de selectare organizată şi din alte considerente. Muncitorii, pentru prima dată, au început să fie îndreptaţi la diferite construcţii departamentale pe teritoriul republicii – spre exemplu, la cultivarea pădurilor sau construcţia întreprinderilor. Numai în 1949 la aceste activităţi au fost trimise peste 5000 de persoane[14].

În pofida hotărârii menţionate cu privire la interzicerea semnării contractelor cu persoane incapabile la munca grea, această practică continua să aibă loc, pentru că Oficiile pentru Selectarea Organizată erau obligate oricum să îndeplinească planul. De aceea ele, oficiile, încheiau acorduri cu oricare bărbat, chiar şi cu cei suspecţi din punct de vedere a legii (fără documente personale, viză de reşedinţă). Acest fapt a fost semnalat de către ministrul Rezervelor Muncii, V.Pronin, în ordinul nr.100 din 26 aprilie 1949, cerând încetarea definitivă a acestei practici[15].

[9]Ibidem, f.101.
[10]Ibidem, f.26.
[11]Ibidem, d.6, f.6.
[12]Ibidem, ff.1-4, 6-14, 30-32, 41-43, 45, 47.
[13]A se vedea, spre exemplu: Ibidem, d.6, ff.1-2.
[14]Ibidem, ff.15, 19.
[15]Ibidem, d.9, f.39.

Într-un alt ordin, nr.9/62 din 27 aprilie 1949, V.Pronin, pentru prima dată, abordează tema, care în deceniile următoare va deveni una dintre cele mai dureroase pentru structurile care se ocupau cu selectarea populaţiei, care deja a devenit cauza dezertărilor în masă a locuitorilor republicii din întreprinderile, la care ei au fost mobilizaţi. Pronin a constatat că multe întreprinderi ale industriei grele, cele metalurgice, forestiere, de producere a hârtiei, a materialelor de construcţii, a staţiilor electrice, a agriculturii ş.a. nu sunt pregătite către primirea muncitorilor, îndreptaţi de către Direcţia Principală de Selectare Organizată a MRM URSS în legătură cu lipsa locuinţelor la noul loc de muncă. De aceea, Pronin a permis şefilor Oficiilor pentru Selectarea Organizată (printre ei se afla şi B.Kondratenko) să reducă numărul celor îndreptaţi. Personal lui B.Kondratenko a fost indicat să trimită la construcţia Staţiei Hidroelectrice din Stalingrad 200 de muncitori în locul celor 600, prevăzuţi în planul pentru a.1949[16].

În acelaşi timp, situaţia lui B.Kondratenko, în calitate de conducător al Oficiului, devenea tot mai slabă. El nu a îndeplinit planul pentru selectarea organizată pentru a.1948, cu toate că acesta a fost redus radical: „numai" 6770 de persoane, au fost îndreptate 6322 (93,3 % din plan)[17]. În mai 1949, în conformitate cu Dispoziţia Guvernului URSS nr.7550p din 25 mai 1949, planul selectării organizate a fost din nou brusc majorat – cu 39000 de persoane pentru toată URSS – pentru necesităţile Ministerului Construcţiilor Întreprinderilor Industriei Grele în trimestrul II a.1949, la aceasta s-au adăugat 15 000 de persoane pentru trimestrul al IV-lea al a.1949. Toate aceste 54 000 de persoane au fost distribuite după regiuni-donatoare – Ucraina, Belarusi, Georgia, Azerbaidjan, Uzbekistan, Moldova, Başkiria, Tataria, ţinutul Krasnodar, regiunile Voronej, Ulianovsk, Kursk, Moscova, Breansk, Tula, Iaroslavl, Oriol. Selectarea trebuia să se efectueze deja în iunie 1949 şi despre mersul executării ei şefii Oficiilor trebuiau să informeze în fiecare decadă a lunii Direcţia Principală pentru Selectarea Organizată a MRM[18]. Situaţia s-a complicat după ordinul lui V.Pronin nr.47-0 din 18 august 1949 cu privire la trimiterea în august-septembrie 1949 la întreprinderile Ministerului industriei petroliere a 23100 de muncitori (Moldova trebuia să contribuie cu 500 persoane). Dar nici această sarcină nu a fost îndeplinită: planul pentru a.1949 (9500 persoane) Oficiul Moldovenesc a realizat numai cu 88,2% (8379 muncitori trimişi)[19].

Situaţia deja nu putea salva nici reducerea planului selectării muncitorilor pentru alte ministere (industriei carbonifere în trimestrul al II-lea al a.1949), nici prin lipsa de pregătire a multor construcţii (Staţia Hidroelectrică din Şciokino a Ministerului Staţiilor Electrice al URSS; trustul „Tkvarcelişahtstroi" (Georgia); „Glavkaragandaşahtstroi" (Kazahstan) către primirea muncitorilor din motivul lipsei locuinţelor, care a adus la reîntoarcerea a 374 de muncitori angajaţi din Moldova înapoi în republică[20]. Activitatea Oficiului Moldovenesc de Selectare Organizată a fost supusă criticii şi din partea Guvernului republican. De la început, în Hotărârea Guvernului nr.838 din 6 iulie 1949 „Cu privire la efectuarea selectării organizate a muncitorilor în trimestrul al III-lea al a.1949, se prevedea completarea personalului de împuterniciţi raionali; până 15 iulie 1949 să organizeze consfătuirile împuterniciţilor şi de a fi traşi la răspundere cei, care au atitudinea neglijentă faţă de funcţiile sale de serviciu, şi se menţiona, că planul primului semestru al a.1949 nu a fost executat (-840 de persoane)[21]. Hotărârea Guvernului republicii nr.1177 din 7 septembrie 1949 avea un caracter mult mai dur: îndeplinirea planului selectării organizate de către Direcţia Moldovenească al MRM era apreciată nesatisfăcătoare, procentul executării planului se afla în permanentă scădere – în primul semestru al a.1949 – 69,2%; inclusiv în iunie 1949 – 47,2%; august – 51,2%, iar în total pentru 8 luni ale a.1949 –

[16]Ibidem, ff.42-43.
[17]Ibidem, d.15, f.1.
[18]Ibidem, d.9, ff.50-51.
[19]Ibidem, ff.106-107, d.15, f.1.
[20]Ibidem, d.9, f.71, 144, 149-150.
[21]Ibidem, d.6, f.29.

73,5% din planul anual (-2140 persoane, inclusiv pentru industria metalurgică, carboniferă, petrolieră). Conducerea Direcţiei Republicane Moldoveneşti a MRM a fost acuzată în exercitarea unui control slab asupra activităţii inspectorilor raionali de selectare organizată; ajutorul nesatisfăcător acordat lor, necunoaşterea situaţiei la faţa locului. Din motivul lipsei controlului din partea Direcţiei Republicane şi ale preşedinţilor sovietelor raionale Sângerei, Drochia, Nisporeni ş.a. împuterniciţii şi inspectorii demult nu se ocupă cu activitatea de bază. Ca urmare, în multe raioane împuterniciţii lipseau luni întregi (Leova, Edineţ, Sculeni ş.a.). Din cauza disciplinei slabe aveau loc cazuri de agitaţie antistatală din partea împuterniciţilor. Vina o poartă şi mulţi preşedinţi ai executivelor sovietelor raionale (Samozvankin – Drochia, Litvinenko – Sângerei; Kovalenko – vicepreşedintele executivului sovietului raional Nisporeni), care sabotau procesul selectării organizate. Personal S.Ratundalov nu se interesează de problemele selectării organizate şi în activitatea Oficiului deloc nu se amestecă[22].

În hotărârea adoptată Kovalenko, Litvinenko şi Samozvankin erau atenţionaţi, că în cazul neîndeplinirii repetate ale indicaţiilor, care se referă la selectarea organizată, împotriva lor vor fi luate măsuri drastice. Kondratenko, împreună cu executivele sovietelor raionale, până 20 septembrie 1949 era obligat să completeze definitiv Oficiul cu colaboratori pregătiţi, să stabilească un control strict asupra activităţii împuterniciţilor, să le acorde ajutor practic şi să asigure îndeplinirea planului selectării organizate pentru trimestrul al III-lea al a.1949; să explice preşedinţilor sovietelor săteşti şi ale colhozurilor obligaţia lor de a oferi ajutor în procesul selectării muncitorilor, iar executivelor sovietelor raionale – la şedinţele sale, să ceară de la împuterniciţii lor dările de seamă cu privire la mersul selectării. Toată această activitate trebuia fi luată sub un control strict din partea lui S.Ratundalov, care era obligat să raporteze până la 5 octombrie 1949, la şedinţa Guvernului republicii, despre mersul îndeplinirii planului trimestrului al III-lea al a.1949[23].

La şedinţa Guvernului republicii din 5 octombrie 1949, după prezentarea raportului lui S.Ratundalov, executivul a aprobat planul selectării organizate pentru trimestrul al IV-lea al a.1949 (3089 persoane), a cerut de la împuterniciţi să elaboreze un grafic al trimiterii muncitorilor, iar cei mai activi dintre împuterniciţi – să acorde ajutor colegilor cu rezultate mai slabe în executarea planului selectării[24].

Dar în această perioadă activitatea Oficiului Republican Moldovenesc provoca nedumeriri tot mai serioase şi din partea Ministerului Rezervelor Muncii, unde au parvenit scrisorile de la Antipova şi Ţukanova. Aceste persoane s-au plâns de furturi de proporţii a sumelor venite pe conturile Oficiului, de nănăşism, care înfloreşte în Oficiul. Ca urmare, Ministerul a trimis la Chişinău revizorii săi. Aceşti funcţionari au organizat în iunie 1949 revizia documentară a activităţii financiar-gospodăreşti a Oficiului în perioada ianuarie 1948 – martie 1949[25].

Structura Oficiului în această perioadă s-a stabilizat, incluzând în sine următoarea componenţă: şef (şef-adjunct al Direcţiei Rezervelor Muncii); consultant juridic, inspector pentru problemele cadrelor, secretară-dactilografă, Secţia selectării organizate: şef (şef-adjunct al Oficiului), 5 inspectori; Secţia de transportări şi hrană: şef, inspector pentru transportări, medic-sanitar; Contabilitatea: contabil superior, contabil superior-revizor, contabil-revizor, casier; Unitatea gospodărească: şef, merceolog superior, şef al depozitului, dereticătoare-curier; Garaj: şef, mecanic, şofer al autoturismului. În componenţa cadrelor Oficiului intrau 66 împuterniciţi pentru selectarea organizată, din ei 31 împuternicit raional, şi 45 Oficii raionale (în loc de 31 în 1947)[26].

[22]Ibidem, ff.37-38.
[23]Ibidem, ff.38-40.
[24]Ibidem, ff.45, 47.
[25]Ibidem, d.9, f.113.
[26]Ibidem, d.10, ff.3-4, 57, 64.

În rezultatul controlului efectuat s-a stabilit că confirmările despre primirea banilor erau anulate de către Kondratenko. În pofida indicaţiilor privind reducerea personalului, numărul colaboratorilor Oficiului se afla în creştere şi, în 18 luni, practic s-a dublat (la 1 ianuarie 1948 – 68, la 1 iulie 1949 – 124). În baza documentelor fictive au fost decontate 17240 de ruble, luate din sursele operaţionale – 112000 de ruble, supracheltuieli la activitatea administrativ-gospodărească a ajuns 42800 de ruble. Numai un împuternicit al Oficiului – Şcerbani – a furat 31639 de ruble şi a dispărut fără urmă. Contabilul-şef Svişciov elibera valorile materiale în baza informaţiilor fictive, nu a luat măsuri faţă de 40 debitori ai Oficiului şi nu deconta datoriile debitorilor. Balanţele prezentate pentru control erau de calitate nesatisfăcătoare. Unii colaboratori ai Oficiului nu erau traşi la răspundere chiar pentru furturi şi contrafacerea documentelor (Bâstrova, Eterman). Controlorii au stabilit instabilitatea monstruoasă a cadrelor – numai în 1948 au părăsit Oficiul 137 de persoane (138%), în 1949 – 29 de persoane ş.a. Pentru aceasta B.Kondratenko, în viziunea comisiei, merita o pedeapsă dură. Totodată, a fost luat în consideraţie faptul, că în 1949 nu au avut loc încălcări ale ordinii selectării organizate, iar activitatea Oficiului s-a îmbunătăţit cât de cât. De aceea, controlorii au propus ca Kondratenko să fie atenţionat că în cazul dacă nu va îmbunătăţi activitatea financiar-gospodărească, nu va întări controlul şi cadrele cu persoane cinstite şi muncitoare, va fi eliberat din funcţie şi tras la răspundere foarte strictă[27].

Însă, proporţiile scandalului erau în creştere permanentă. În baza materialelor reviziei, prin sentinţa judecătoriei populare al sectorului I al raionului Krasnoarmeisk (or.Chişinău), B.Kondratenko a fost condamnat la un an de muncă corecţională într-o puşcărie, însă, formal, rămânea şeful Oficiului şi chiar a izbutit, aflându-se în închisoare, să explice lipsa sa la serviciu prin boală (!!!). Direcţia Principală a Selectării Organizate al URSS a crezut această minciună şi, prin ordinul nr.286k din 17 iunie 1950, a numit şef-interimar al Oficiului pe perioada bolii lui B.Kondratenko pe şeful-adjunct I.Şarko[28].

La 25 octombrie 1950, V.Pronin a semnat ordinul nr.303, în care s-au făcut concluziile activităţii lui B.Kondratenko în ultima etapa a aflării lui în funcţia dată. S-a stabilit că, în ianuarie-august 1950, Kondratenko şi noul contabil-şef al Oficiului Jdanov au permis împuterniciţilor cumpărarea biletelor chiar în drum, iar şeful secţiei de transportare, Şalaghin (a fost concediat prin ordinul Direcţiei Principale pentru Selectarea Organizată nr.46 din 5 octombrie 1950 pentru trimiterea grupelor de muncitori fără bilete de călătorie, cumpărarea lor în drum şi falsuri în procurarea biletelor) trimitea o parte din muncitori fără bilete de călătorie, cerând cumpărarea biletelor în drum pe banii noilor angajaţi. Marea parte a informaţiilor cu privire la cumpărarea biletelor cu locuri rezervate era fictivă, ceea ce a permis unui grup de însoţitori ai selectaţilor (Blinov, Galiuk, Galiulin ş.a.) să aducă daună materială statului în sumă de 83196 de ruble, din care au fost furate 68042 de ruble. A fost din nou stabilit faptul supracheltuielilor banilor la necesităţile administrativ-gospodăreşti (30600 de ruble); nu au fost încasate datoriile (din 79400 de ruble au fost încasate doar 190 de ruble) şi avansurile, care nu erau încasate nici la momentul semnării ordinului dat. De aceea, B.Kondratenko a fost eliberat din funcţia deţinută cu formularea „pentru selectarea nesatisfăcătoare a cadrelor şi completarea cadrelor cu persoane, care nu inspiră încredere, şi cheltuirea ilegală a surselor financiare de stat”. Au fost concediaţi: contabilul-şef I. Jdanov – pentru atitudinea neglijentă faţă de obligaţiile de serviciu şi încălcarea grosolană a disciplinei financiare, cu trimiterea materialelor privind activitatea lui în Procuratură pentru tragerea lui la răspunderea penală şi încasarea daunelor financiare aduse; şeful-adjunct al Oficiului I.Şarko a fost strict atenţionat pentru folosirea sumelor spre decontare în scopuri personale şi atenţia insuficientă faţă de problemele cheltuirii surselor financiare; şeful Direcţiei Principale de Selectare Organizată al MRM Cemalin şi ajutorul acestuia, Santalin, a fost atrasă atenţia la faptul, că aceştia, din martie 1950, nu au prezentat colegiului MRM propuneri privind eliberarea lui

[27]Ibidem, d.9, ff.113-115.
[28]Ibidem, d.13, f.8; d.14, f.28.

B.Kondratenko din funcţie în legătură cu condamnarea lui. Noul şef al Oficiului a fost numit Andrei Maistrenko, contabil-şef – Adrian Sapunov. Ambii, în termen de 5 zile, erau obligaţi să prezinte la Procuratură materialele reviziei pentru tragerea la răspundere penală a persoanelor vinovate în furtul mijloacelor băneşti cu încasarea daunelor financiare; interzicerea trimiterii muncitorilor fără achitarea îndemnizaţiei unice şi eliberarea biletelor de călătorie în tren, sau achitarea îndemnizaţiilor în drum spre punctul de destinaţie; datoriile celor concediaţi să fie încasate la înaintarea acţiunilor, iar datoria debitorilor să fie încasată în termen de până la 15 noiembrie 1950. Trimiterea muncitorilor era prevăzută în vagoane reutilate, procurarea biletelor cu locuri rezervate – numai în cazuri de excepţie; bani pentru decontare trebuia de prezentat în sume strict limitate; actele privind transferarea muncitorilor trebuiau fi primite numai cu condiţia semnării acestora de către conducătorul şantierului (sau adjunctul acestuia) şi contabilului-şef (contabil superior). În septembrie 1952, M.Poleakov, noul şef al Direcţiei Principale pentru Selectarea Organizată a MRM, a cerut prezentarea raportului privind îndeplinirea acestui ordin – în termen până la 10 ianuarie 1953[29].

În afara acestuia, la 13 iulie 1950, ministrul MRM V. Pronin a semnat ordinul nr.178 „Cu privire la măsurile pentru înlăturarea neajunsurilor în selectarea şi educarea cadrelor în Ministerul Resurselor Muncii". În acest ordin, şeful nemijlocit al lui Kondratenko, şeful Direcţiei Moldoveneşti pentru Rezervele Muncii, S.Ratundalov, care a fost anterior demis din funcţie, şi colegii lui (şeful Direcţiei regionale Groznîi Agheev) au fost acuzaţi de atitudinea insuportabilă faţă de critică şi alungarea funcţionarilor, care exprimau observaţii critice. Ordinul a cerut întărirea conducerii locale, interzicerea încălcărilor disciplinei de stat, organizarea lucrului sistematic cu cadrele de conducere, stimularea criticii; întărirea procesului de pregătire şi recalificare a cadrelor, stabilizarea lor; întărirea controlului asupra selectării şi amplasării lor, cercetând calităţile lor politice şi de serviciu. Se stabilea ordinea, prin care colaboratorii puteau fi numiţi şi eliberaţi din funcţie numai cu chemarea lor la Direcţie ş.a[30].

Scandalul în cadrul Direcţiei Moldoveneşti pentru Selectarea Organizată a fost menţionat şi în ordinul Direcţiei Principale pentru Selectarea Organizată a MRM nr.54 din 15 noiembrie 1950, în care se spunea despre selectarea, amplasarea şi întărirea foarte nereuşită a colaboratorilor Direcţiei, mai ales celor, care însoţeau muncitori la întreprinderi şi altor persoane cu răspundere materială. S-au menţionat furturi, săvârşite de către foştii colaboratori ai Oficiului[31].

În cadrul politicii de reducere a personalului scriptic, care se efectua în această perioadă în URSS, la 9 ianuarie 1951 MRM a cerut reducerea personalului administrativ şi de conducere a Oficiilor. Această indicaţie a atins şi Oficiul Moldovenesc de Selectare Organizată, unde au fost reduse 6 unităţi[32]. Totodată, în această chestiune MRM s-a purtat foarte contradictoriu. Reducând cadrele, conducerea Ministerului a înţeles că, în realitate, există lipsă acută a acestora. De aceea, deja în martie 1951, şeful-adjunct al Direcţiei Principale pentru Selectare Organizată a MRM URSS N.Petrov i-a propus lui A.Maistrenko să completeze aparatul în mod urgent, până la 1 aprilie 1951, motivând prin faptul, că personalul aparatului raional şi al colaboratorilor pazei este incomplet[33]. În afara acestuia, în octombrie 1951, Direcţia Principală pentru Selectare Organizată a interzis concedierea colaboratorilor Oficiului, care au trecut studiile la cursurile centrale şi Cursuri pentru ridicarea calificării[34]. Pentru ridicarea nivelului general şi profesional al colaboratorilor Oficiului, inclusiv a împuterniciţilor, s-a început şi organizarea lecţiilor şi seminarelor[35].

[29]Ibidem, d.13, ff.6-10; 26, d.14, f.29, 31.
[30]Ibidem, d.13, f.2-4 (cu verso).
[31] Ibidem, d.14, ff.39-40.
[32]Ibidem, d.13, ff.61-62, 64.
[33]Ibidem, f.75.
[34]Ibidem, f.77.
[35]Ibidem, d.14, f.1.

În 1950 s-au schimbat şi condiţiile selectării organizate – în conformitate cu hotărârea Guvernului RSSM nr.974 din 3 iulie 1950, viitorilor muncitori trebuiau fi date explicaţii privind condiţiile selectării şi condiţiile de trai la noul loc de muncă[36].

Aceste măsuri iniţial au influenţat pozitiv asupra executării planului: pentru prima dată în istoria Oficiului planul selectării organizate a fost îndeplinit cu succes – în loc de 5000 de persoane, planificate pentru a.1950, au fost selectate şi trimise 7141 de persoane. Pentru îndeplinirea cu succes a planului pe 9 luni ale a.1950 A.Maistrenko, prin ordinul MRM al URSS nr.258 din 8 decembrie 1951, a fost decorat cu Diploma de Onoare a MRM şi premiu (600 de ruble)[37].

În pofida faptului că situaţia cu selectarea cadrelor puţin s-a normalizat, colaboratorii Oficiului Moldovenesc, totuşi, căutau posibilităţi de a simplifica viaţa şi lucrau cum s-au deprins, selectând muncitorii în genere fără acorduri de muncă, nemaivorbind de luarea în evidenţă a potenţialului de muncitori, de care dispunea raionul respectiv. Ei preferau să caute cadre în colhozuri slabe, ştiind că acolo e mai uşor să găsească doritori de a părăsi republica pentru a lucra în alte locuri. Ei erau susţinuţi şi de o parte din preşedinţi ai colhozurilor, care nu doreau să rămână fără muncitori şi în multe cazuri refuzau categoric să permită colhoznicilor plecarea, în pofida tuturor indicaţiilor Guvernului republican. Principala cauză a acestuia era, cum se menţiona în Hotărârea Guvernului republicii nr.1720 din 19 decembrie 1951, activitatea slabă în masă între colhoznici, populaţia rurală necolhoznică. Atunci, pentru prima dată, s-a observat că conducătorii întreprinderilor şi şantierelor nu sunt interesaţi în crearea condiţiilor normale de muncă şi de trai pentru muncitori, pentru că aceasta cere cheltuieli mari. Conducătorii acestor structuri nu se supuneau cererilor împuterniciţilor, ştiind că răspunderea pentru neexecutarea planului o poartă MRM[38].

Conducerea Ministerului a reuşit să obţină schimbarea acestei atitudini faţă de sine. Hotărârea Guvernului URSS nr.4881 din 28 noiembrie 1951 a stabilit că, începând cu 1 ianuarie 1952, selectarea organizată a muncitorilor este prevăzută în planul economiei naţionale ale URSS şi se realizează în conformitate cu hotărârile Guvernului URSS de către Oficiile de Selectare Organizată în baza acordurilor semnate între MRM cu ministerele şi departamentele URSS. Acelaşi Oficiu selecta viitorii muncitori din cadrul populaţiei orăşeneşti, care nu este angajat în câmpul de muncă, iar în localităţile, unde se aflau întreprinderi şi şantiere, conducătorii acestora erau obligaţi singuri să selecteze cadrele (inclusiv muncitori sezonieri). Oficiile de Selectare erau obligate doar să păstreze ordinea în acest proces, interzicând selectarea samavolnică şi având dreptul de a trage conducătorii întreprinderilor pentru aceasta la răspundere[39]. Cârmuirilor colhozurilor era recomandată eliberarea colhoznicilor în cazul încheierii contractelor de muncă în procesul selectării organizate, cu înregistrarea obligatorie a acordurilor şi eliberarea certificatelor cu privire la eliberarea din colhoz (fără acest document ei nu puteau fi angajaţi la întreprinderi sau şantiere). Acordurile de muncă trebuiau fi încheiate pe un termen de nu mai puţin de 2 ani cu eliberarea a 50% din îndemnizaţia unică[40]. Pentru a nu permite selectarea cadrelor preponderent din colhozurile slabe, fără a ţine cont de resursele umane de care dispunea raionul, la 23 mai 1952 a fost elaborată Balanţa Orientativă a forţei de muncă în RSSM în raioane şi oraşe. În urma analizei efectuate de noi, cele mai asigurate cu braţe de muncă erau în majoritate raioanele de nord (Otaci +2400 de persoane; Edineţ +4500; Lipcani +5500; şi o parte din raioanele centrale ale republicii (Bravicea +3600; Corneşti +1300; Criuleni +2100 ş.a.), iar cel mai slab asigurate – raioanele de sud şi est ale republicii: Dubăsari – 2800; Slobozia – 3200; Tiraspol – 4100; Taraclia – 2000; Congaz – 2900; Romanovca – 1900 ş.a.[41].

[36] Ibidem, d.12, ff.29-30.
[37]Ibidem, d.15, f.1; d.19, f.75.
[38]Ibidem, d.18, ff.46-47.
[39]Ibidem, f.47.
[40]Ibidem, f.48.
[41]Ibidem, d.22, f.48.

Măsurile luate temporar au îmbunătăţit activitatea Oficiului – planul pentru selectarea organizată pentru a.1951 presupunea angajarea a 7557 de persoane, dar real au fost selectate şi trimise 11702 persoane (154%) – cel mai bun rezultat în toată istoria selectării organizate în Moldova (în procente)[42] (spre exemplu, în 1952, având planul de a selecta 12350 de persoane, au fost selectate numai 10797 (87,4%)[43]; în 1953 – 9458 din 10600 după planul (89,2%), în 1954 – 8619 din 8800 după planul (97,9%) ş.a.[44].

Dar executarea planului se efectua cu aceleaşi metode vechi – fără a ţine cont de numărul populaţiei, capabilă să muncească. Ba mai mult, împuterniciţii au început să prezinte dările de seamă colective, nu individuale, şi fără a lucra cu populaţia. Sub acest pretext a „dărilor colective de seamă" mulţi împuterniciţi practic nu lucrau, aşteptând apariţia doritorilor de a pleca (Boldin, r-nul Brătuşeni, Tebenov – r-nul Sângerei, Gorbaciov – r-nul Susleni; Jabin – r-nul Sculeni ş.a.). De aceea, A.Maistrenco, în raportul său din 7 septembrie 1951, a cerut prezentarea datelor despre executarea individuală a planului, inclusiv cu indicarea termenelor, ducerea evidenţei lunare a rezultatelor muncii, creşterea calităţii muncitorilor trimişi; trimiterea lor numai în vagoane utilate ş.a.[45].

Referindu-se la problema zonelor geografice, în care au fost trimise şi selectate persoane din Moldova, trebuie de menţionat că, în legătură cu informaţia foarte incompletă privind perioada anilor 1940-1947, noi putem indica aceste raioane numai parţial, spre exemplu, Donbass în perioada anilor 1945-1947[46].

După înfiinţarea Direcţiei Principale pentru Selectarea Organizată în RSSM (1947) şi apariţia documentelor concrete noi am obţinut posibilitatea de a prezenta tabloul real al acestor adrese. Direcţiile de bază pentru cei îndreptaţi prin sistemul selectării organizate în 1947-1953 au fost Caucazul de Nord, Crimeea, Stalingrad, Ural, Azerbaidjan, Turkmenia. Întreprinderile, care au primit aceste fluxuri de oameni, erau subordonate ministerelor din sfera construcţiilor, petrolului, metalurgiei negre, industriei grele, combustibilului ş.a.[47].

Aşadar, putem concluziona, că perioada anilor 1947-1953 în istoria selectării organizate a muncii din Moldova se caracterizează cu unele schimbări în politica autorităţilor sovietice. De la selectarea forţată a forţei de muncă ei au trecut la încheierea contractelor de muncă în diferite regiuni ale URSS (de la Crimeea până la Turkmenia). Regimul prefera să angajeze bărbaţi-holtei, care erau obligaţi, după plecare, să rămână pentru totdeauna la noul său loc de trai. În locul lor în Moldova venea valul de migranţi- rusofoni. Doar în perioada cercetată (1947-1953) din Moldova prin aceste metode au fost trimise peste 90 000 de persoane, care, în mare parte, niciodată nu s-au întors înapoi. Pierderile umane din aceşti ani sunt comparabile pentru Moldova cu cele similare în urma deportărilor din anii 1941, 1949, 1951 (peste 90 000 de persoane).

BIBLIOGRAPHY

1.Arhiva Națională al Republicii Moldova. Fond 3100. Inventar 1.
2. Şevcenco R. Politica migraţionistă a regimului sovietic în RSS Moldovenească (1940-1947)// Studia Universitatis. Seria Ştiinţe Umanistice. Chişinău: CEP USM, 2010, nr.4 (34), pp.20-23.
3. Шевченко Р. История молдавской прокуратуры-1 // www.baza.md/ index.php.newsid=46

[42]Ibidem, d.24, f.1.
[43]Ibidem, ff.7, 12, 17, 24.
[44]Ibidem, d.40, f.230.
[45]Ibidem, d.33, ff. 31-39.
[46] Шевченко Р. История молдавской прокуратуры-1 // www.baza.md/ index.php.newsid=46
[47]ANRM. F.3100, inv.1, d.3, f.1; d.8, f.6-9, 14, 20, 26; d.12, f.18-20; d.18, ff.24-28; d.24, ff.1, 7, 12, 17, 24.

THE EVOLUTION OF THE WORLD ECONOMY DURING 1980-2016 - CRITICAL ANALYSIS

Romeo Boșneagu

Assoc. Prof., PhD, "Mircea cel Bătrân" Naval Academy of Constanța

Abstract: the evolution of the global economy began with the bipolar economic world of the 1980s, with North America and Europe, at about the same level and up to the current three-pole economic situation, with the East Asia region as the third pole. Moreover, the South Asian region has seen above-average economic growth, with an annual growth rate of about 6%, thus overcoming the Latin American growth trend. The economic evolution of the Middle East and Russia illustrates the interdependence of their economic growth with the political and economic stability, respectively

Keywords: world economy, GDP, evolution, analysis

1. Introduction

Between 1980 and 2010, the world economy experienced a percentage increase relative to the gross domestic product, averaging 3.5 percent per year, resulting in an absolute increase of a multiplication factor of three. In the period 2010-2016, the evolution of the world economy (as a percentage of the previous year) was the following:

- in 2011 higher growth by 2.8% compared to 2010;
- in 2012 increase of 2.2%, less by 0.6% compared to 2011;
- in 2013 an increase of 2.2% compared to 2012;
- an annual increase of 2,5% in 2014 and 2015,
- in 2016 a projected increase of only 2.3%.

This trend is also confirmed by the economic situation of developed, developing, transition countries and China. The analysis of official bibliographical sources (UNCTAD, World Bank, IMF, EU), although presenting slightly different information regarding the evolution of the world economy during the period 1990-2016, shows this (Table 1, graph 1, 2).

After an insufficient growth in 2016, a higher global economic growth rate is expected in 2017 and 2018, especially in emerging and developing economies. However, there are many uncertainties and unknown political and economic developments on the global economy.

The International Monetary Fund estimated global economic growth for the year 2016 of 3.1%, 3.4% in 2017 and 3.6% in 2018; the economic growth of developed economies is expected at 1.9% in 2017 and 2.0% in 2018.

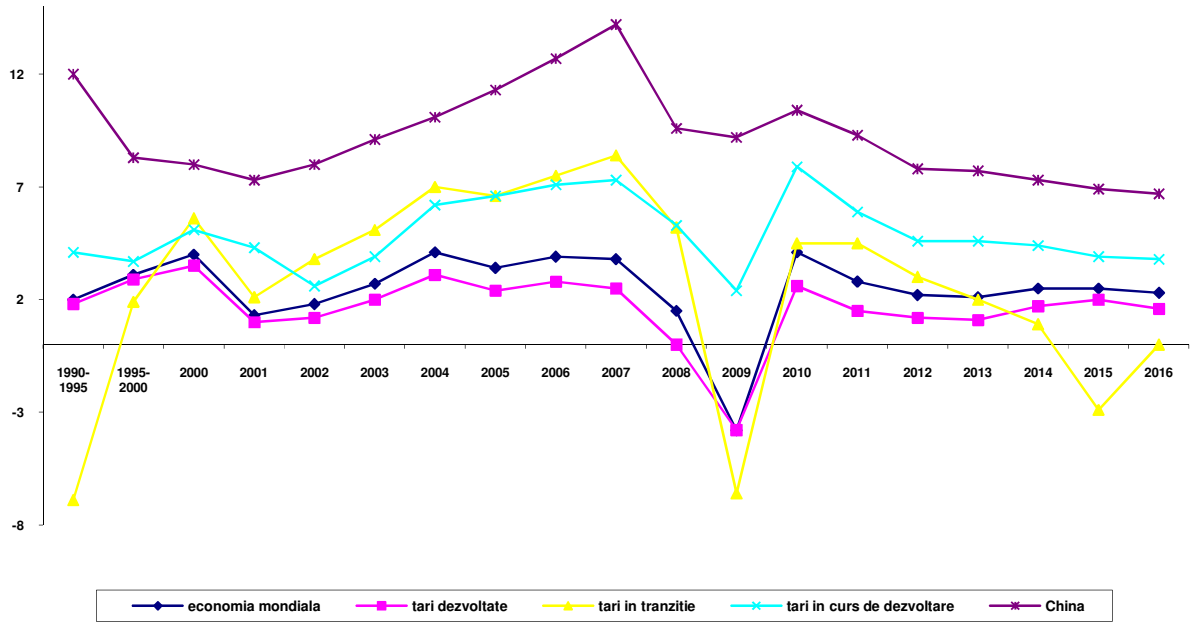
2. The evolution of the world economy during 1990-2016 – a critical analysis

The IMF estimate for the country's 2017 GDP per capita in 2017 and their economic evolution in percentage terms compared to 2016 is the following (Table 1, Graph 1):

Table 1 The growth of the world economy in the period 1990-2016, in% compared to the previous year

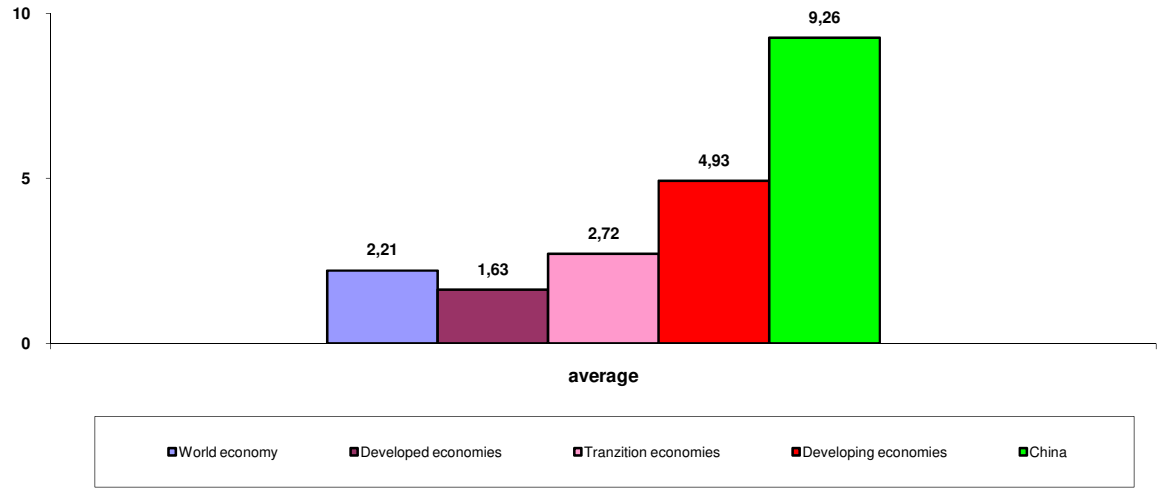
Period	World economy	Developed economies	Tranzition economies	Developing economies	China
1990-1995	2,0	1,8	-6,9	4,1	12,0
1995-2000	3,1	2,9	1,9	3,7	8,3
2000	4,0	3,5	5,6	5,1	8,0
2001	1,3	1,0	2,1	4,3	7,3
2002	1,8	1,2	3,8	2,6	8,0
2003	2,7	2.0	5,1	3,9	9,1
2004	4,1	3,1	7,0	6,2	10,1
2005	3,4	2,4	6,6	6,6	11,3
2006	3,9	2,8	7,5	7,1	12,7
2007	3,8	2,5	8,4	7,3	14,2
2008	1,5	0,0	5,2	5,3	9,6
2009	-2,2	-3,8	-6,6	2,4	9,2
2010	4,1	2,6	4,5	7,9	10,4
2011	2,8	1,5	4,5	5,9	9,3
2012	2,2	1,2	3,0	4,6	7,8
2013	2,2	1,1	2,0	4,6	7,7
2014	2,5	1,7	0,9	4,4	7,3
2015	2,5	2,0	-2,9	3,9	6,9
2016	2,3	1,6	0,0	3,8	6,7
Media	2,21	1,63	2,72	4,93	9,26

Graph 1 Annual world economic output by category of countries in 1990-2016, in%

The calculated average value of the world economy grew by national economy categories during the period 1990-2016 is as follows (graph 2):

Graph 2 The average value of the world economy growth, by category of national economies, during the period 1990-2016

The evolution of the GDP for the first 30 economies developed over the last two years is as follows (Table 2).

Table 2 The top 30 countries in the world according to GDP, in billions USD, 2016-2017

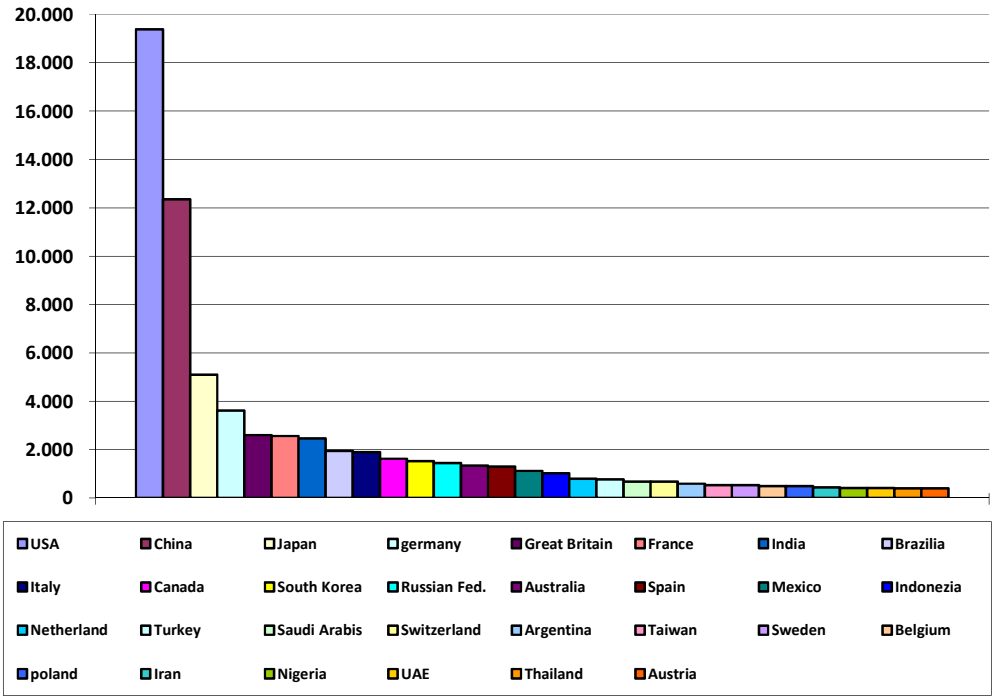
No.	Country	PIB 2017	PIB 2016	%
1	USA	19.377	18.562	+4%
2	China	12.362	11.392	+9%
3	Japan	5.106	4.730	+8%
4	Germany	3.619	3.495	+4%
5	Great Britain	2.610	2.650	-2%
6	France	2.570	2.488	+3%
7	India	2.458	2.251	+9%
8	Brazilia	1.954	1.770	+10%
9	Italy	1.895	1.852	+2%
10	Canada	1.627	1.532	+6%
11	South Korea	1.521	1.404	+8%
12	Russian Federation	1.442	1.268	+14%
13	Australia	1.344	1.257	+7%
14	Spain	1.303	1.252	+4%
15	Mexico	1.124	1.064	+6%
16	Indonesia	1.015	941	+8%
17	Nederlands	800	770	+4%
18	Turkey	769	736	+4%
19	Saudi Arabia	689	638	+8%
20	Switzerland	684	662	+3%
21	Argentina	595	542	+10%
22	Taiwan	536	519	+3%
23	Sweden	532	517	+3%
24	Belgium	489	470	+4%
25	Poland	488	467	+4%
26	Iran	438	412	+6%
27	Nigeria	414	415	0%
28	UAE	408	375	+9%
29	Thailand	404	391	+3%

30	Austria	401	387	-3%
	Top 30	68.286	53.209	
	Average	2.569,442	2.766,322	

Top 30 GDP/capita calculated for the years 2016 and 2017, is as follows (Table 3 and Graph 3):
Table 3 Top 30 countries by GDP / capita in USD - 2017

No.	Country	GDP 2017	GDP 2016	%
1	Luxembourg	109.370	105.829	+3%
2	Switzerland	81.314	79.578	+2%
3	Norway	73.591	71.497	+3%
4	Ireland	69.119	65.871	+5%
5	Macao	67.264	67.013	0%
6	Qatar	63.386	60.733	+4%
7	Iceland	63.033	57.889	+9%
8	USA	59.407	57.294	+4%
9	Singapore	55.252	53.053	+4%
10	Danemark	55.154	53.243	+4%
11	Australia	54.236	51.593	+5%
12	Sweden	52.311	51.604	+1%
13	San Marino	51.109	49.579	+3%
14	Netherland	46.829	45.210	+4%
15	Austria	45.799	44.561	+3%
16	Finland	44.852	43.492	+3%
17	Canada	44.412	42.319	+5%
18	Hong Kong	44.094	42.963	+3%
19	Germany	43.686	42.326	+3%
20	Belgium	42.662	41.491	+3%
21	New Zeeland	40.596	38.066	+7%
22	Japan	40.408	37.304	+8%
23	UAE	40.198	38.050	+6%
24	France	39.621	38.537	+3%
25	Great Britain	39.526	40.412	-2%
26	Israel	37.778	36.557	+3%
27	Italy	30.892	30.294	+2%
28	South Korea	29.806	27.633	+8%
29	Porto Rico	28.951	29.048	0%
30	Kuweit	28.756	26.146	+10%
	Average top 30 states	50.780	48.972	

Graph 3 The top 30 countries in the world by GDP-2017

3. **Conclusions**

The comparative analysis of the data shows that between 1990 and 2016 the world economy had a cyclical growth and decrease, as follows:

- strong growth in 1990-2000, 2003-2007, and moderate in 2010 and 2014-2015, decreasing in 2000-2002; strong decline during the 2007-2009 global crisis and moderate in 2011-2013;
- in the period 1990-2010, the world economy grew within relatively tight limits (1.3% to 4.1%), exceptions are the weakest years: 2001 (1.3%), 2008 (1.5%) , 2009 (-2.2%) and between 2011 and 2016 within the range of 2.8% to 2.3%;
- the last global crisis has led to a negative evolution of the world economy, which has not yet recovered its high upward trend, which is true for the world economy, but less for developing countries and China (which have experienced a significant decrease in growth, but with significant positive values);
- the worst, in order of economic growth, were: 2009, with negative growth for the world economy, developed countries and transition countries, 2008 and 2001 (however, with positive increases); 2015 for transition countries;
- the best years in terms of economic growth were: 2004, 2006, 2008 and 2010;
- the nineteenth decade of the 20th century saw an upward trend in economic growth and ended with a peak of 4% in 2000;
- the 2000-2004 period followed a decline of over two percentage points and a return to 4.1% in 2004;
- In the next four years 2004-2007, the growth rate of the world economy remains (with a slight decrease) at values close to 2004; as a result of the global crisis, the years 2008 and 2009 brought drastic declines in the world economy, from + 3.8% in 2007 to -2.2% in 2009;
- a strong recovery in 2010 of 6.3 percent in 2010 from -2.2% (2009) to 4.1% (2010);

- in the years 2010-2013, the world economy has steadily decreased, reaching a growth rate similar to that of the 1990s;
- the world economy recorded a slight increase in 2014 and 2015, with a downward trend in 2016; the poor economic performance of developed countries since 2008-2009 as a result of the latest economic and financial crisis, plus the slowdown in growth rates of developing countries in recent years, is a more serious phenomenon than previously anticipated . Without a change, first of all for developed countries, the economic and political environment they face is likely to worsen, potentially damaging to their prosperity and stability, both in the short term and in the medium term; unforeseen shocks, including Breach and political changes in some countries, can spread across the globe, with negative influences in the global economy; the US economy has also slowed its pace of growth in 2016, despite the devaluation of the US banking system and an aggressive monetary policy; sluggish employment rates, high levels of public indebtedness, export burdens as a result of a strong dollar are hindering strong economic growth in the US economy in the near future;
- an increase in the developed economies' economy with a lower value for the growth of the world economy (1.63% versus 2.21%); the economic recovery in the Eurozone has remained behind that of the United States, in part because of the more timely use of monetary policy in the years after the last crisis and the adaptation of severe austerity measures in some EU countries; the upward trend in 2015 was reversed in 2016 and due to the uncertainty triggered by the UK's outflow from the EU, and economic growth is still low and as a result of weak domestic demand and sporadic signs of real revenue growth adding to the political uncertainties inherent in ongoing migration criticism and doubts about the pace and future direction of European integration; the long-term consequences of Brexit are still unclear given the unprecedented nature of the decision and the political uncertainty that follows, although economic growth seems to slow down in the short term, but how steep this fall might be anticipated;
- Japan continues to develop, after a long time, with a low and irregular growth, accompanied by a low unemployment rate, an active low-income population, a high domestic debt; consumption has been reduced due to wage stagnation, leaving exports as the preferred source of demand growth; in recent years, with the weakening of the global market and appreciation of the yen, the economy has been trying to stigmatize through government spending, but with modest results so far;
- weak demand in developed economies suffocates growth in the global economy; the expected positive impact of falling commodity prices, especially oil, has not materialized; higher levels of public debt fail to stimulate demand and stimulate growth, largely because they are a consequence of adjustments in other parts of the economy; the low growth rate of developed countries is due to the declining level of wage income and insufficient demand that have not been offset by higher investment;
- neither "financial bubbles" nor overexploitation offer a sustainable solution for growth in the context of a weak labor market; "Financial bubbles" can provide a temporary boost, at best, but they tend to aggravate the deflationary gap by increasing inequality and increasing distortions in supply that hinder productivity gains; export surpluses can certainly bring benefits to the countries that make them, but are ultimately followed by an inconclusive economic response in a world of low global demand;
- European economies outside the euro area have been better off in the last few years, especially because the monetary authorities in many of these countries have been willing and able to cope better with the financial crisis;
- a higher growth rate of developing countries (4.93%) compared to the world economic growth (2.21%), countries that have seen only positive increases since 2000, even during the last world

economic crises; in 2016 developing economies will likely see an average growth rate of just 4%, as in 2015, but with considerable variation between countries and regions as well as risks of climbing and climbing; deflationary spirals can not be ruled out, they are already happening in some countries, including large emerging economies such as Brazil, the Russian Federation and South Africa, where the recession has returned or is imminent, with potential negative effects on the neighboring economies;
- other economies will suffer for a good period of time, with small producers being particularly vulnerable; the commodity prices cycle is in the second year of a sharp decline, and their index is well below the level at which it was at the time of the crisis. With investors still withdrawing from developing and transition economies, net capital inflows declined in the second quarter of 2014, amounted to $ 656 billion in 2015 and $ 185 billion in the first quarter of 2016; even if there was a respite in the second quarter of 2016, there is still a risk of a deflationary spiral in this capital flight, monetary devaluation and asset price collapse, which would reduce government revenue and raise concerns about the debt level vulnerability; the two largest developing economies, China and India, could easily escape this unfavorable environment due to the size of their domestic markets, plus a combination of sufficient foreign exchange reserves and an efficient use of their political space; India has managed to do better in the post-crisis period than other emerging economies and now has more economic growth than China. Private investment, which has started to rise strongly since the turn of the millennium, has continued to grow even during the crisis. However, India shows signs of weakening as well as difficulties in the service of public debt. At the same time, public investment has not kept pace with expectations, which is causing infrastructure problems with an impact on future growth;
- a higher economic growth rate of the countries in transition compared to the growth of the world economy (2.72%), countries which, after the crisis they experienced during the period 1990-1995 (-6.9%), have seen positive growth, being affected by the global crisis (2009, negative growth - 6.6%);
- a high rate of growth in the Chinese economy (9.26%), almost four times higher than the world economic growth over the same period, with peaks in 2006 and 2007 (14.2%), but also with a slowdown economic growth below the average over the past six years (2016, 6.7% increase); while this partially reflects the shift from excessive dependence on foreign markets to stimulate economic growth, the sharp rise in domestic credit in response to the crisis has created a debt balloon which, along with an excess of capacity in several sectors of the economy will not be easy to manage if it explodes; financial volatility at the beginning of 2016, with capital outflows of about $ 160 billion, and a plunge in currency reserves, is a warning signal of a possible economic turmoil in the coming period.

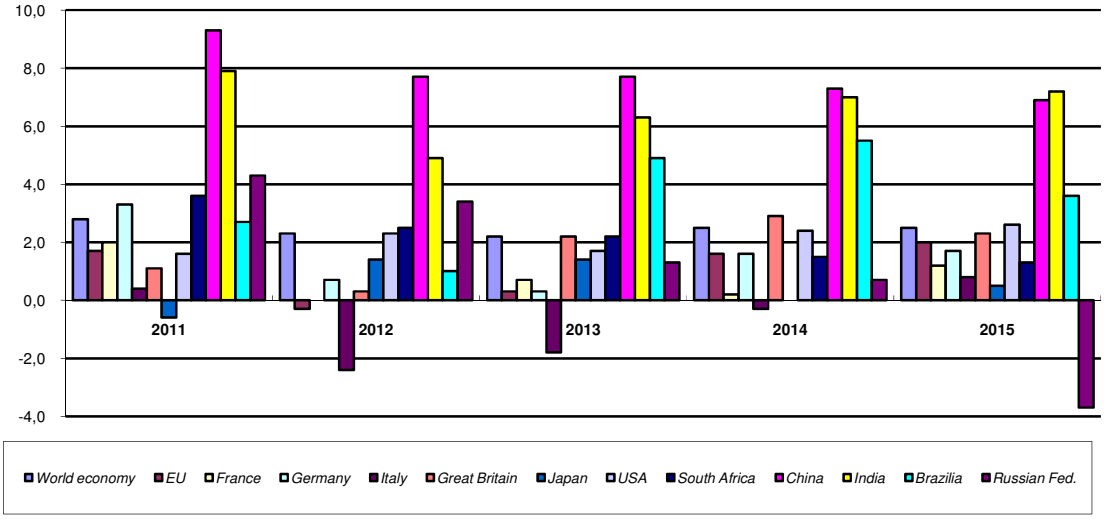
The synthetic analysis of the official statistical data for the last five years on the evolution of the world economy and the developed countries (Table 4 and Graph 4) shows the following situation:
- a general decrease, visible for 2012 and 2013, from 2.8% in 2011 to 2.2% in 2013, more pronounced in the EU (-0.3% in 2012, with Italy having the largest decrease -2.4% in 2012);
- an increase in the world economy to 2.5% in 2014, followed by stagnation (2.5%) in 2015;
- a recovery trend for some countries and regions (EU, France, Germany, South Africa, India) starting in 2013 or 2014 (Italy, Japonia, USA);
- a downward trend in 2015 for Russian Federation (-3.7%), Brazil, Great Britain, South Africa, China.

Table 4 The evolution of the world economy and the main developed economies in 2011-2015 [yearly in %]

Yearly %	2011	2012	2013	2014	2015
World economy	2,8	2,3	2,2	2,5	2,5
EU	1,7	-0,3	0,3	1,6	2,0
France	2,0	0	0,7	0,2	1,2
Germany	3,3	0,7	0,3	1,6	1,7
Italy	0,4	-2,4	-1,8	-0,3	0,8
Great Britain	1,1	0,3	2,2	2,9	2,3
Japan	-0,6	1,4	1,4	0,0	0,5
USA	1,6	2,3	1,7	2,4	2,6
South Africa	3,6	2,5	2,2	1,5	1,3
China	9,3	7,7	7,7	7,3	6,9
India	7,9	4,9	6,3	7,0	7,2
Brazilia	2,7	1	4,9	5,5	3,6
Russian Fed.	4,3	3,4	1,3	0,7	-3,7

Source:*UNCTAD Trade and Development Report* 2014, 2015, 2016

Graph 4 The evolution of the world economy and the main developed economies in the period 2011-2015, annual percentage

BIBLIOGRAPHY

1.Bosneagu, R., 2017, *Geoeconomia maritimă*, Ed. ExPonto, Constantza, Romania
2.***UNCTAD, Statistics Data 2016

3.***http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/tdstat41_en.pdf, UNCTAD HANDBOOK OF STATISTICS UNITED NATIONS New York and Geneva, 2016
4.***http://data.worldbank.org/products/wdi-maps
5.*** https://www.imf.org/external/french/pubs/ft/weo/2017/update/01/pdf/0117f.pdf
6.*** http://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2017/04/04/world-economic-outlook-april-2017
7.***http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Main_players_for_international_trade_in_goods,_2015_(billion_EUR)_YB17.png
8.***http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Shares_in_the_world_market_for_exports_of_goods,_2015_(%25_share_of_world_exports)_YB17.png
9.***http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Shares_in_the_world_market_for_exports_of_goods,_2015_(%25_share_of_world_exports)_YB17.png
10. ***https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2017_e/wts2017_e.pdf

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

THE EVOLUTION OF WORLD TRADE OVER THE PERIOD 2005-2015 - COMPARATIVE ANALYSIS

Romeo Boșneagu

Assoc. Prof., PhD, "Mircea cel Bătrân" Naval Academy of Constanța

Abstract: the world trade is indissolubly linked to the evolution of the world economy, to the development of current production and sales areas, and to the emergence of new ones, with differences from one region to another. The GDP growth, the world trade volume, the global and the seaborne trade are interdependent and continue to evolve together. The comparative analysis of exports and imports in three groups of countries (developed, in transition and developing), and China, in comparison with the evolution of world trade is based on the annual reports published by UNCTAD, World Bank, IMF, etc., with referring to the annual percentage rate of export and import of goods during the period 2005-2015

Keywords: world trade, world economy, evolution, analysis

1. Introduction

Trade is an economic activity defined as the exchange of goods or services in cash or in kind at a level sufficiently large to require the transport of goods or services from one place to another or within a community, state, region or region great distance. Internal trade is carried out within national boundaries and foreign trade beyond national borders. Trade can be local, intrastate, interstate, regional, world.

World trade includes the sale and purchase of goods between states. International trade allows countries to take advantage of competitive advantages in specific areas, ensuring that disadvantages are diminished in others. To facilitate trade between countries, national and local government agencies (chambers of commerce), including the International Chamber of Commerce (ICC), have been established. Along with these, there is the United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), the United Nations and the World Trade Organization (WTO), an intergovernmental organization based in Geneva, Switzerland, created on 1 January 1995 as the successor of the General Agreement on Tariffs and Trade - GATT, with a view to establishing a forum for multilateral trade negotiations, reviewing national trade policies, expanding cooperation with other international institutions, in particular the Monetary Fund International and World Bank. The stated aim is to achieve greater coherence in global economic policy and to promote trade liberalization.

World trade is a complex system comprising economic, legal, political, social, cultural, and technological subsystems that are in operation in any country or internationally. However, trade is also an environment that affects the prospects for business and economic development. World trade can also be defined as a business component, which includes all the activities and functions involved in the transfer of goods from producers to consumers. In world trade, there are actors of different sizes. The

major players in world trade are multinational companies that try to maximize profits by offering products and services on the market to individuals and other companies at the lowest cost of production.

2. The evolution of the world trade between 2005 and 2015 – a comparative analysis

World trade is indissolubly linked to the evolution of the world economy, the development of current production and sales areas, and the emergence of new ones, with differences from one region to another. GDP growth, world trade volume and global and maritime transport are interdependent and continue to evolve together. The comparative analysis of exports and imports in three groups of countries (developed, transition and developing) and China in comparison with the evolution of world trade is based on the annual reports published by UNCTAD, World Bank, IMF, etc., with referring to the annual percentage changes in the export and import of goods, in the period 2005-2015 (Table 1). In the absence of concerted recovery measures in developed economies, international trade is declining for the fifth consecutive year. So far, protectionist trends have been kept under control, but the risk increases if the real causes of this slowdown are not efficiently addressed. The major problem is the weak overall demand, mainly due to stagnant real wages. The slowdown in trade growth has led to growth stagnation in many developing countries, especially for goods exporters, and recent increases have relied mainly on capital inflows. With the outflow of this capital, there is a real danger of entering into a third phase of the financial crisis that began in the United States at the end of 2007 before it spread to the European bond sovereign market.

The growth of the world economy is expected to reach values from 3.1% in 2016 to 3.5% in 2017 and 3.6% in 2018. Upward developments are seen in economic activity, positive expectations for a more robust global demand, pressures low deflationist, the optimism of financial markets. However, structural barriers still pose a disadvantage for a stronger recovery and a balance of risks, especially in the medium term.

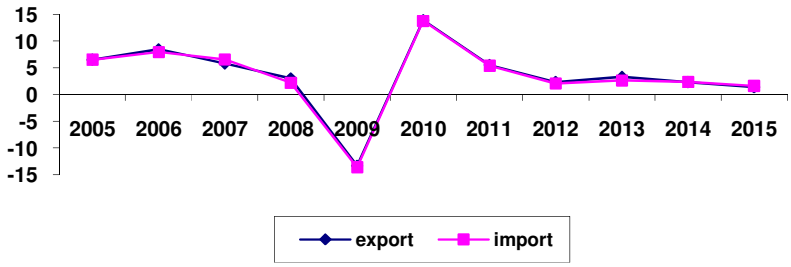
Between 2005 and 2015, the percentages of export and import trends in world trade are very close, and in the last years (2014, 2015) world trade is declining, below the pre-crisis rate recorded in 2007 (Graph 1).

Table 1 The annual evolution of world trade (export-import) in the period 2005-2015, in% as compared to the previous year

Period	% annually	World economy	Developed countries	Transition countries	Developing countries	China
2005	export	6,5				25,0
	import	6,5				11,5
2006	export	8,5				22,0
	import	8,0				16,5
2007	export	5,8	3,9	8,6	8,7	21,8
	import	6,6	3,7	26,1	10,6	14,1
2008	export	3,0	2,8	0,8	4,2	10,5
	import	2,2	0,0	16,0	5,3	2,4
2009	export	-13,3	-15,5	-14,4	-7,4	-14,1
	import	-13,6	-14,6	-28,2	-17,9	-1,1
2010	export	13,9	12,9	11,4	16,0	29,5
	import	13,8	10,8	17,6	18,5	25,0
2011	export	5,5	4,9	4,1	6,7	13,4
	import	5,4	3,4	16,8	7,7	10,3

2012	export	2,3	0,5	1,3	4,6	7,4
	import	2,1	-0,4	5,0	5,3	6,1
2013	export	3,3	2,2	2,3	5,6	7,7
	import	2,7	0,0	-0,5	6,3	9,9
2014	export	2,3	1,9	0,5	3,1	6,8
	import	2,4	2,8	-7,6	2,5	3,9
2015	export	1,4	2,2	9,9	0,4	-0,9
	import	1,6	3,3	-19,4	0,4	-2,2
Average 2007-2015	export	2,67	1,75	2,72	4,65	9,12
	import	2,57	0,93	2,81	4,18	7,56
General average		2,62	1,33	2,76	4,41	8,34

Graph 1 Annual Global trade outlook 2005-2015, in%

The developed countries trade has the same trend as world trade, with a difference from the trend of growth since 2013 (Graph 2).

Graph 2 Annual developed countries' trade evolution 2007-2015, in%

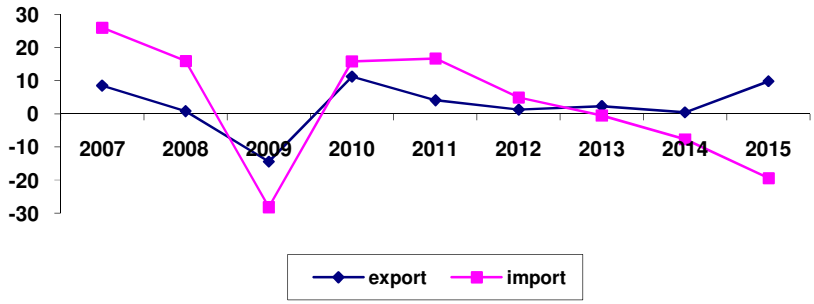
The evolution of the trade of the countries in transition for the same period (2007-2015) was similar to the evolution of the trade of the developed countries, due to its lower export value and higher imports, as well as to the lower decrease of export / import in the most difficult year of the last global crisis (2009) (Graph 3) and the sharp drop in imports in 2015 (-19.4%).

Developments in the trade of developing countries have also developed in the same way as trade in developed countries, with its specificity given to lower export and import values and the value of imports generally higher than that of exports, except for the year 2009, when the import had a significantly higher decrease than the export (Graph 4).

China's trade also followed the trend of world trade, with the difference in export and import values being much higher (Chart 5); the export was higher than the import, except in the worst period

of the global crisis (2009) and 2013; and China for the past three years (2013, 2014 and 2015) meant a sharp decline in exports and imports, to less than half the 2010 levels.

Graph 3 Annual transition countries' trade evolution, in 2007-2015, in%

Graph 4 Annual developing countries' trade evolution, 2007-2015, in%

Graph 5 China's annual trade evolution, 2007-2015, in%

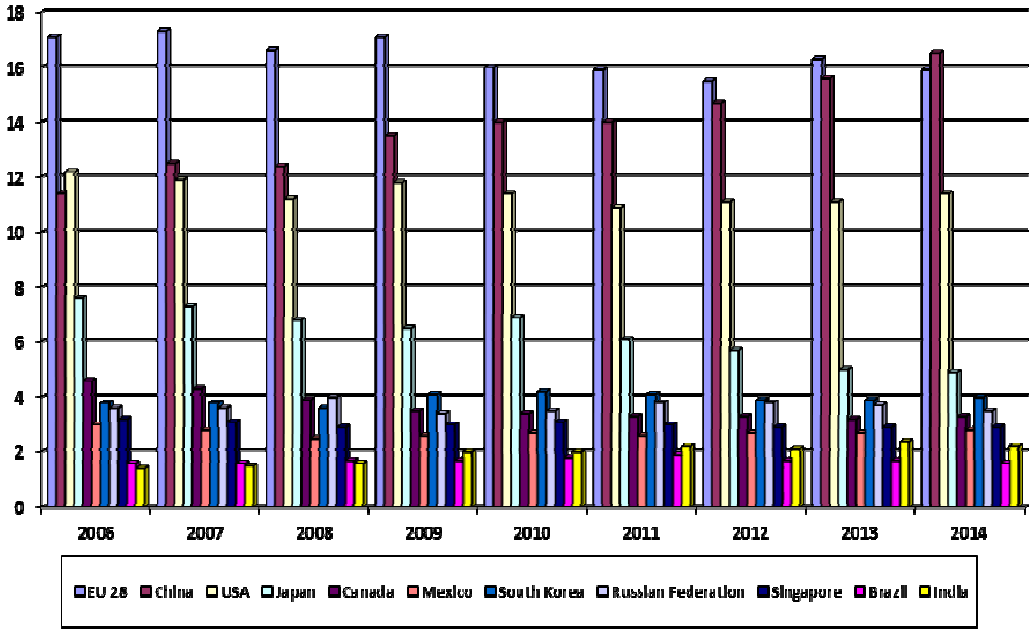
3. The evolution of the world merchandise exports during 2006-2014 – a comparative analyses

Between 2006 and 2014, world merchandise exports have evolved in a similar way to the world economy, the EU, and the main exporting countries, with the exception of China, which had an export value more than about four times, and developing countries had a much lower decrease in exports in 2009 (Table 2 and Graph 6, 7). The EU, together with China and the US, are the world's largest exporters. The share of the EU in foreign trade fell during this period from 17.1% to 15.9%, due to the increase in the total volume of exports. A similar downward trend was also observed for the US, while China had a real export offensive gaining 4.7%. The other major states in the export business had variations of small amplitude in one way or another.

Table 2 Exports evolution for the main world exporters, 2006-2014, in percent, according to Eurostat and UNCTAD - 2017

	2006	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**
UE 28	17,1	17,3	16,6	17,1	16,0	15,9	15,5	16,3	15,9	15,5
China	11,4	12,5	12,4	13,5	14,0	14,0	14,7	15,6	16,1	17,8
USA	12,2	11,9	11,2	11,8	11,4	10,9	11,1	11,1	11,4	13,4
Japan	7,6	7,3	6,8	6,5	6,9	6,1	5,7	5,0	4,9	
Canada	4,6	4,3	3,9	3,5	3,4	3,3	3,3	3,2	3,3	
Mexico	3,0	2,8	2,5	2,6	2,7	2,6	2,7	2,7	2,8	
South Korea	3,8	3,8	3,6	4,1	4,2	4,1	3,9	3,9	4,0	
Russian Fed.	3,6	3,6	4,0	3,4	3,5	3,8	3,8	3,7	3,5	
Singapore	3,2	3,1	2,9	3,0	3,1	3,0	2,9	2,9	2,9	
Brazilia	1,6	1,6	1,7	1,7	1,8	1,9	1,7	1,7	1,6	
India	1,4	1,5	1,6	2,0	2,0	2,2	2,1	2,4	2,2	

Graph 6 The annual evolution of the world merchandise exports for the main exporters, 2006-2016, in %

Graph 7 Annual evolution of global exports of goods by geographical area in 2007-2015, in%

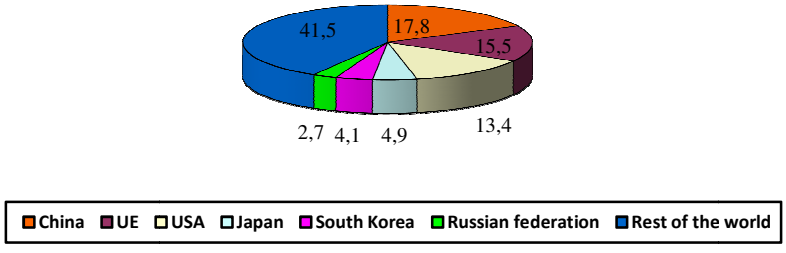

In 2015, the total trade in goods (export and import) registered for the EU, China and the United States was almost identical, with the US $ 3.633 billion, with € 61 billion higher than China's and with 115 billion euros than the European Union (excluding intra-Community trade).
Japan occupies the fourth place with 1.127 billion euros (table 3 and graph 7). In 2015, the ratio between exports and imports (coverage ratio) was particularly high in favor of exports to the Russian Federation, Norway, and China, while China and the Russian Federation recorded the largest annual trade surpluses since 2005. In 2015 The United States had the largest trade deficit, a trend that has occurred over the last decade.

Table 3 Worldwide main exporters in 2015, in%

No.	***Exporter***	**%**[1]
1.	China	17,8
2.	UE	15,5
3.	USA	13,4
4.	Japan	4,9
5.	South Korea	04,1
6.	Russian Federation	2,7
7.	Rest of the world	41,5

Graph 8 main world exporters of goods in 2015, in%

[1]http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Shares_in_the_world_market_for_exports_of_goods,_2015_(%25_share_of_world_exports)_YB17.png

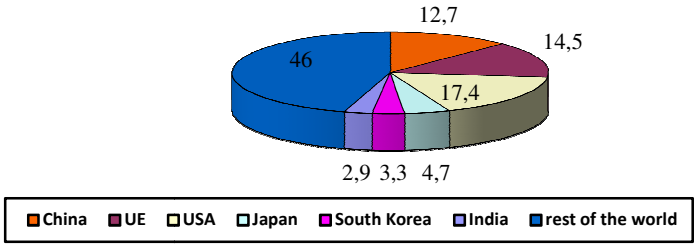
4. The evolution of the world import over the period 2007-2015 – a comparative analyses

Worldwide imports of goods have the same evolution for the world economy as for selected groups of countries, with the exception of China, which had an import value more than about two times between 2009 and 2010 and the countries in transition, which had a higher value during 2007 - 2008 and 2011, but also the highest decrease in 2009. The United States had the largest share of world imports (17.4%), compared to EU28 (14.5%) and China (12.7%) (Table 4 and Graphs 8 and 9).

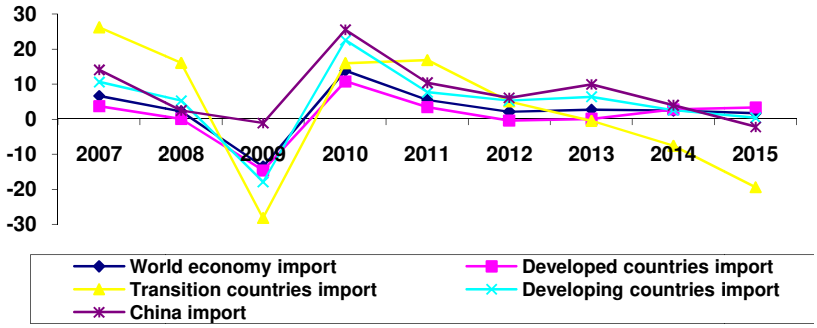
Table 4 Main global importers in 2015 in%

Nr. crt	Importer	%[2]
1.	China	12,7
2.	UE	14,5
3.	USA	17,4
4.	Japan	4,7
5.	South Korea	3,3
6.	India	2,9
7.	Rest of the world	46,0

Graph 8 Main world importers in 2015, in%

Graph 9 World annual import trend over the period 2007-2015, in%

[2]http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Shares_in_the_world_market_for_exports_of_goods,_2015_(%25_share_of_world_exports)_YB17.png

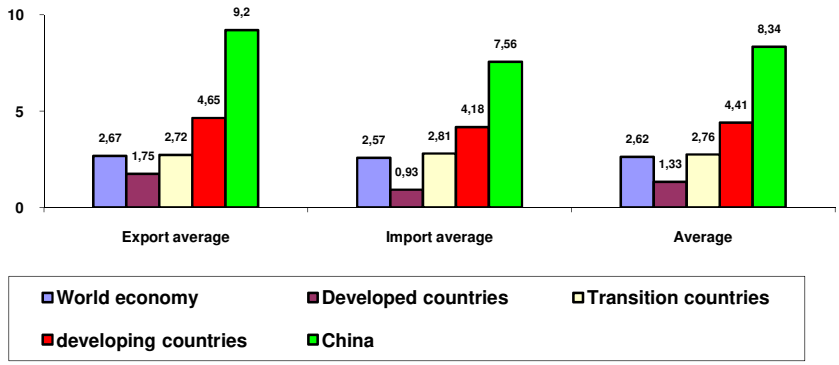
In the same period, EU exports to its main trading partners evolved differently. The United States has remained the traditional UE partner, although the share of exports to this destination has fallen from 28.0% in 2002 to 20.7% in 2015. The highest increase was recorded in relations with China at a rate 300% growth and South Korea and Brazil over 200%. A significant increase was also recorded in the relationship with Japan and Russia, about 30%. China was the second most important destination market for EU exports of 9.5% in 2015, followed by Switzerland by 8.4%. The following destinations for Community exports were Turkey, Norway and Russian Federation. These markets accounted for 53.1% of EU exports of goods.

The highest increases in EU imports were recorded in relation to China and India, which were over 200%. The countries mentioned as the main outlets for Community exports were also the main suppliers of commodity imports. It should be noted that in relation to these, the share of imports of goods in the UE was 59.8%, higher by 6.7% of the share of exports. In 2015, China was the home country of 20.3% of EU imports, followed by the US with 14.4% and Russian Federation by 7.9%. The most significant decrease was in the commodity imports from Japan of 20%.

Conclusions

World trade volume of World Trade Organization member countries increased in 2016 to the US $ 15.4 trillion, compared to the US $ 11.7 trillion in 2006. During the same period, world export of manufactures increased from $ 8 trillion to $ 11 trillion, and global trade exports totaled $ 4.8 trillion in 2016, compared with $ 2.9 trillion in 2006. Regarding the average of the evolution of world trade, one can observe the high rate of exports of China and countries in transition, with a higher export value; developed countries experienced less medium-term import trends than exports while developing countries developed a higher import than exports (Graph 10).

Graph10 World trade average (export, import and export and import), 2007-2015

Thus, we can see how the world trade is closely linked to the evolution of the world economy: exports have followed the growth of the world economy closely, while the import has experienced a drastic decrease in the year of maximum crisis (2009), a spectacular leap in the next year (2010), then to evolve in a downward trend, similar to exports, in the last years 2014-2015 (Figure 11). The increase in world trade has taken place with the growth of the world economy, with an annual growth rate of approximately three times higher in 2005-2006 and in 2010 at a rate almost five times higher; in terms of falling world economic growth, it can be seen that in the peak of the crisis (2009), world trade has

declined much more than four times the world economy; after the peak of 2010, world trade has fallen dramatically, following the declining trend of the mondial economy, so that in 2012 the growth rate will be lower than that of the world economy. Although the import was higher in 2013 compared to 2012 (9.568 million tonnes compared to 9.165 million tonnes unloaded), the annual percentage increase is minimal, in direct relation to the world market demand. If the current, declining trend of the world economy is maintained and in the coming years it is supposed (following the similar evolution of world trade - the world economy in the last period) a declining trend, more pronounced, of world trade.

For the year 2015, exports grew only for the EU (3.2% as compared to 2014), while the main Chinese, US, and Japanese exporters declined during the same period. As regards imports, a steady change can be remarked, with a slight increase for the EU and the US, a sharp fall in imports for China and Japan, and a spectacular leap forward of 10.1% of imports to India (Table 5 and Graphs 12 and 13).

Although world commodity trade grew slightly in 2016, its value declined in absolute terms to 2015 due to falling prices, both for export and import. International exports of goods amounted to the US $ 15.46 trillion in 2016, down 3.3% from 2015. The world trade volume of trade services of US $ 4.77 trillion rose in 2016 by only 0.1 the % year 2015.

Graph 11 The annual comparative evolution of the world economy and world trade (import-export), 2005-2015, in%

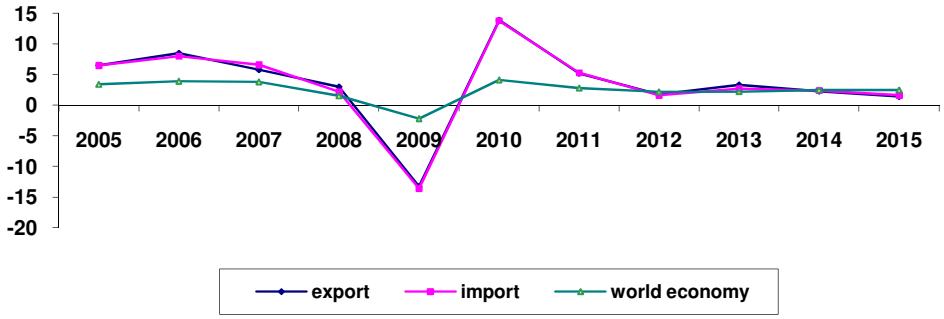

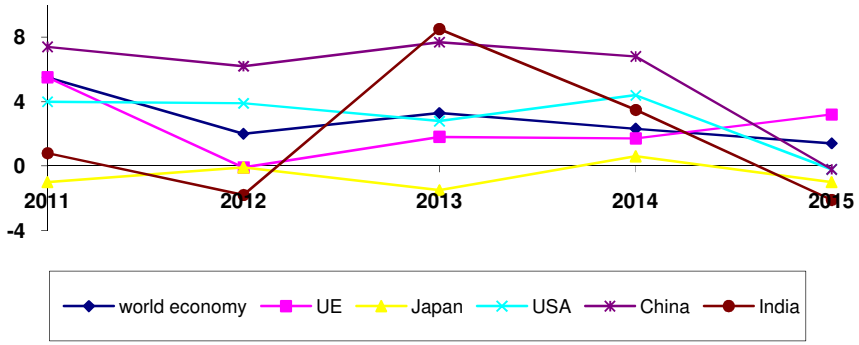
Table 5 World and main economies' trade volume, 2011-2015, annual evolution in%

	2011	2012	2013	2014	2015
	export/ import	export/ import	export/ import	export/ import	export/ import
World economy	5,5/5,4	2,0/2,0	3,3/2,7	2,3/2,4	1,4/1,6
UE	5,5/2,8	-0,1/-2,5	1,8/-0,9	1,7/3,3	3,2/3,6
Japan	-1,0/4,2	-0,1/3,8	-1,5/0,3	0,6/0,6	-1,0/-2,8
USA	4,0/2,8	3,9/2,8	2,8/1,0	4,4/4,3	-0,2/4,8
China	7,4/6,1	6,2/3,6	7,7/9,9	6,8/3,9	-0,9/-2,2
India	-0,8/5,5	-1,8/5,9	8,5/-0,3	3,5/3,2	-2,1/10,1

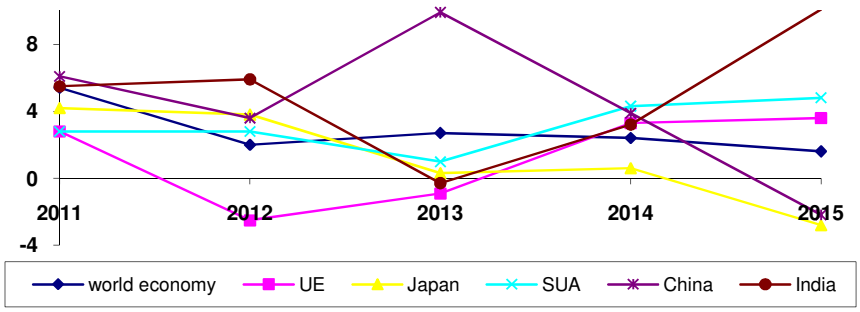
Source: UNCTAD, *Trade and Development Report 2016*

The volume of world trade is projected to increase by 2.4% in 2017, but due to a high level of uncertainty, it is in the range of 1.8-3.6%.

Graph 12 World export volume 2011-2015, in%

Graph 13 World import volume 2011-2015, in%

The performance of the world trade (export-import) and the main economies developed during 2011-2015 remains vulnerable to the risks of economic slowdown and the uncertainties affecting the world economy.

In 2016, the value of exports from the World Trade Organization countries was the US $ 15.71 trillion, with the top 10 exporting and importing countries accounting for 53 percent of world trade and 41 percent of developing countries. According to WTO world economies are classified according to trade volume in five categories: 0-125 (the vast majority of the world states), 125-250 (Brazil, Australia etc.), 250-500 (Russia, India, Spain, Italy, etc.) , over $ 500 billion (US, China, UK, Germany, Japan, France, the Netherlands):

Particularly for Europe, statistics estimate that over the next decade about 90% of world economic growth will be outside. Through extra-community trade with new growth centers, new impetus can be given to the European economy. Commercial policy, as an integral part of the European economic strategy, will make a decisive contribution to increasing its international competitiveness and will lead to the creation of new jobs. This is based on the fact that the European Union is the main trading partner for dozens of countries, which means diminishing the risk through diversification of markets and also through widespread intra-Community trade and the weight of around 35% of foreign trade in goods and services of the GDP of the European Union.

In 2016, all regions of the world recorded declines in commodity exports, with the lowest drop in Europe (-0.3%) and the highest in the Commonwealth of Independent States (-16.2%), while imports Europe experienced a small advance (0.2%), and all other regions declined.

The world trade value of commercial services increased in 2016 by only 0.1% in all regions of the globe except for Asia with an increase of 0.9%.

BIBLIOGRAPHY

1. Bosneagu, R., 2017, Geoeconomia maritima, EX PONTO Publishing House, Constantza
2. ***http://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2017/04/04/world-economic-outlook-april-2017
3. ***http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Main_players_for_international_trade_in_goods,_2015_(billion_EUR)_YB17.png
4. ***http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Shares_in_the_world_market_for_exports_of_goods,_2015_(%25_share_of_world_exports)_YB17.png
5. ***https://ec.europa.eu/info/statistics_en
6. ***https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2017_e/wts2017_e.pdf
7. ***WTO-Tendance du commerce mondial: regarde sur les dix derniers annees, 2015
8. ***https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2017_e/wts2017_e.pdf
9. ***Review of Maritime Transport 2012, UNCTAD/RMT/2014/UNITED NATIONS PUBLICATIONS
10.***Review of Maritime Transport 2013, UNCTAD/RMT/2014/UNITED NATIONS PUBLICATIONS
11.***Review of Maritime Transport 2014, UNCTAD/RMT/2014/UNITED NATIONS PUBLICATIONS
12.***Review of Maritime Transport 2015, UNCTAD/RMT/2015/UNITED NATIONS PUBLICATIONS
13.*** Review of Maritime Transport 2016, UNCTAD/RMT/2016/UNITED NATIONS PUBLICATIONS
14.***Review of Maritime Transport 2017, UNCTAD/RMT/2017/UNITED NATIONS PUBLICATIONS

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

THE EVOLUTION OF HABITAT IN MIDDLE AND LATE BRONZE AGE ON THE TERRITORY OF ROMANIA

Ioana-Iulia Olaru

Assoc. Prof., PhD, "G. Enescu" National University of Arts, Iași

Abstract:The present study will refer only to the Middle and Late Bronze Age, which are different from Early Bronze Age, because the new periods come with important transformations already recorded in the human beings' habitat. The prosperity of the calm period of Middle Bronze Age, reflected in long-term settlements and buildings, having beginning fortifications, will be followed by the instability which was due to the migrations from Late Bronze Age, with its settlements of the type ash pit, but not with tumulus graves, a proof of the hierarchic position – a permanent investiture now.
We will record the characteristics of settlements and buildings of each culture of Middle and Late Bronze Age on the territory of our country, in their evolution towards the next phase – Iron Age.

Keywords: Indo-Europeanization, framing, cist, blockhaus, megaron

Alcătuită din Epoca bronzului și Epoca fierului, Epoca metalelor este perioada în care apar primele semne ale unei revoluții statal-urbane, iar uneltele din piatră sunt înlocuite cu cele din metal (proces început încă de la sfârșitul Eneoliticului). Încă înainte de Epoca mijlocie a bronzului, spațiul carpato-dunărean a devenit unul dintre centrele metalurgice importante ale Europei.

Întreaga Epocă a bronzului[1] este o perioadă de progres în dezvoltarea societății. Populația crește, se întăresc comunitățile tribale și coeziunea dintre acestea. În ciuda migrațiilor, această nouă epocă (a bronzului) a fost, se pare, destul de calmă, ceea ce a avut ca rezultat o societate agrară în continuare, dar în care activitățile anterioare sunt îmbogățite și diversificate. Economia este stabilă și echilibrată, bazată pe agricultură – tot mai extinsă datorită folosirii plugului –, dar și pe păstorit – tot mai dezvoltat. Iau naștere tagme de meșteșugari. Are loc acum procesul de indoeuropenizare, de interes fiind cristalizarea populațiilor proto-tracice, dar, din păcate, tracii din nordul Dunării vor fi semnalați abia în Epoca fierului, prin sec. al VI-lea î.Hr. Productivitatea muncii sporește prin dezvoltarea metalurgiei bronzului, care dă naștere unor unelte tot mai perfecționate.

Transformările economice și sociale se vor reflecta și pe planul construcțiilor, ca și pe plan artistic în general. De exemplu, datorită întrebuințării uneltelor din metal, chiar numărul construcțiilor

[1]Cele mai înalte datări: 3 500, dar pentru teritoriul României: 2 500/2 000/1 800 – 1 200/1 150/1 000/850/700 î.Hr. Cf. Marija Gimbutas, *Civilizație și cultură. Vestigii preistorice în sud-estul european*, București, Ed. Meridiane, 1989, p.140; Dinu C. Giurescu, *Istoria ilustrată a românilor*, București, Ed. Sport-Turism, 1981, p.24-25; Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri şi pînă astăzi*, Bucureşti, Ed. Albatros, 1971, p.30; R. F., in Radu Florescu, Hadrian Daicoviciu, Lucian Roșu (coord.), *Dicționar enciclopedic de artă veche a României*, Bucureşti, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1980, p.69, s.v. *bronzului, epoca*;Ion Miclea, *Dobrogea*, București, Ed. Sport-Turism, 1978, p.24; Vladimir Dumitrescu, *Arta preistoricăîn România*, vol.I, București, Ed. Meridiane, 1974, p.273

sporește, formele fiind tot mai diversificate; iar schimbarea petrecută la nivel social, prin apariția unei societăți patriarhale și ierarhizate pe structuri de putere și de prestigiu, dă naștere tumulului colectiv sau individual, al căpeteniei, ca monument funerar. După cum se va vedea și în toate domeniile artei, se răspândesc cultul focului și cel solar, principii active de transformare a lumii, mișcarea Soarelui pe cer fiind sugerată atât de sanctuare – orientate spre răsărit –, cât și ca motiv decorativ (static: cercuri, cercuri cu raze, roți, ori dinamic: spirale, vârtejuri spiralice, cruce încârligată) sau în formele carelor (solare) – dovadă fiind modelele miniaturale din lut. Și aceasta deoarece neoliticul cult al fertilității și fecundității își pierde tot mai mult importanța, fiind tot mai adesea însoțit de adorarea forțelor naturii, în mod deosebit a Soarelui. Noile concepte uraniene înlocuiesc așadar vechile concepte htoniene, astfel încât și numărul figurinelor feminine anterioare, ale Zeiței-Mame, se va diminua treptat. Asocierea mitului solar cu arme și podoabe prețioase conduce la presupunerea apariției unui mit eroic derivat din acesta, constituindu-se astfel o mitologie complexă, ce marchează începuturile diferențierii sociale. Dar mai ales se răspândește tot mai mult, încă de la începutul Epocii metalelor, ritul funerar al incinerării (pe lângă inhumarea specifică Neoliticului) – o formă spirituală evoluată. Dar explicația acestui fenomen nu o cunoaștem. Oricum, incinerația este dovada credinței în nemurirea sufletului, care se poate reîncarna.

Din păcate, pe teritoriul României nu au fost explorate integral așezări aparținând Epocii bronzului (precum nici ale Hallstattului), astfel încât nu le cunoaștem planurile. Este semnalată totuși prezența unor așezări – centre ale puterii tribale – cu sistem de fortificații perfecționat (cu șanțuri, valuri de pământ, palisade puternice, drumuri de strajă) sau amplasate pe poziții dominante: în Bronzul timpuriu – Glina, de la Odaia Turcului (jud. Dâmbovița); în Bronzul mijlociu – stațiunile Sărata-Monteoru (chiar fortificație din piatră aici), Costișa (jud. Neamț), Derșida (jud. Sălaj); în Bronzul târziu – adevărate cetăți cu val de pământ (cercetate mai bine sunt cele din Transilvania, dar și extracarpatic – așezarea de la Popești (jud. Giurgiu), întărită cu un val din pământ ars și cărămizi[2]. Oricum, construcțiile cunosc acum o dezvoltare în sensul diversificării și al complexității[3]. Ritualul funerar probabil era destul de complicat, dovadă fiind construcții impunătoare din lespezi din piatră (Cândești, cultura Monteoru), mărturii ale existenței unor cavouri și unor mici monumente funerare.

Evoluția calmă și relativ stabilă a perioadei principale a Bronzului din spațiul carpatic – Bronzul mijlociu[4] – se va traduce printr-o viață economică echilibrată și prosperă, în care o caracteristică remarcabilă pe plan spiritual (dar și artistic) este răspândirea cultului solar.

O serie de culturi caracterizează această perioadă, dintre care cea mai cunoscută este **Monteoru** (în Muntenia, denumită după așezarea eponimă de la Sărata-Monteoru, jud. Buzău și formată din grupurile Năieni-Schneckenberg și Năieni-„Zănoaga”-Odaia Turcului) și care ocupă zona subcarpatică din bazinul inferior al Siretului și cel al Trotușului, extinsă apoi în bazinul Trotușului. **CulturaCostișa** este răspândită la nord de cultura Monteoru, în bazinul Bistriței și în bazinul inferior al Moldovei. Intracarpatic, este descrisă **culturaWietenberg** (denumită după stațiunea eponimă Dealul Wietenberg sau Dealul Turcului, de la Sighișoara), a cărei ultimă fază se pare că ar aparține și Bronzului târziu, dar problema rămâne deschisă[5]; cultura s-a dezvoltat pe un fond al ceramicii striate de la sfârșitul Bronzului timpuriu. Aflată în bazinul mijlociu al Tisei (în vestul și în nord-vestul României, dar și în

[2] A. Vulpe, M. Petrescu-Dîmbovița, A. Lászlo, Cap.III. *Epoca metalelor*, in Mircea Petrescu-Dîmbovița, Alexandru Vulpe(coord.), *Istoria românilor,* vol.I, *Moștenirea timpurilor îndepărtate*, București, Academia Română, Ed. Enciclopedică, 2010, p.364-365
[3] Ion Miclea, Radu Florescu, *Preistoria Daciei*, București, Ed. Meridiane, 1980, p.37
[4] 2 300/2 200 – 1 500 î.Hr. Cf. A. Vulpe et al., *op. cit.*, p.218
[5] *Ibidem*, p.252

vestul Pod. Transilvaniei[6], chiar dacă, se pare, aici doar la nivel cultural, fără aport al populației[7]), **cultura Otomani** (spre Munții Apuseni și Tisa[8]) depășește la vest și la nord-vest granițele României[9], ajungând până în nord-estul Ungariei și în sud-estul Slovaciei[10], Polonia de sud-est, Ucraina Subcarpatică[11]. Denumită astfel după un sat din com. Sălacea (jud. Bihor), aceasta va contribui la nașterea culturii Gáva-Holihrady de la începutul Epocii fierului. Ultima sa fază, foarte evoluată calitativ, aparține și va fi discutată în perioada Bronzului târziu. În nord-vestul României, în bazinul inferior al Someșului, în văile râurilor Crasna, Lăpuș, Someșul Mare, Eriu[12], dar și în nord-estul Ungariei în cotul Tisei, în Maramureșul ucrainean și în estul Slovaciei, se dezvoltă **cultura Suciu de Sus** (după localitatea Suciu de Sus, jud. Maramureș), o sinteză a culturilor Wieteberg, Otomani, Pecica, Vatina etc.[13]. Pe cursul inferior al Mureșului, ajungând în Ungaria și în Vojvodina (între Dunăre, Tisa și Mureșul inferior[14]), **cultura Periam-Pecica** (***cultura Mureș***) este denumită după localități din jud. Arad și din jud. Timiș; în Banat și în Oltenia, se găsesc **cultura Vatina** (Banat și Vojvodina, denumită după o localitate din Serbia), **grupul Balta Sărată** (după un cartier al Caransebeșului) (bazinul Timișului și în depresiunea Caransebeșului) și **cultura Verbicioara** (răspândită în Oltenia și în zonele limitrofe din dreapta Dunării, din Bulgaria și din fosta Iugoslavie[15], și denumită după așezarea eponimă din jud. Dolj) (la originea căreia se presupune că au stat grupurile cu ceramică striată de tip Gornea-Orlești); despre ultimele ei două faze vom vorbi în Bronzul târziu. **Cultura Tei**, denumită după așezarea eponimă situată pe malul lacului Tei, București, caracterizează Bronzul mijlociu în Muntenia (bazinul Argeșului, dar și Țara Bârsei și bazinul Teleormanului); originea culturii este pusă în legătură cu culturile Monteoru și Verbicioara. Ultimele ei faze (IV și V) au caracteristici diferențiate și vor constitui mai recent definitul grup cultural Govora-Fundeni, care va evolua în Bronzul târziu și despre care vom discuta acolo[16].

Așezările Bronzului mijlociu sunt adesea de lungă durată, treptat apar fortificații de amploare, și reprezintă sediul unor comunități tribale sau chiar de uniuni de triburi. Oricum, fortificarea și sistematizarea așezărilor are un aspect neomogen.

În **cultura Monteoru**, așezările grupate în jurul uneia mai întărite implică deja o ierarhizare a locuirii. Așezările erau fortificate și natural, dar și cu val și șanțuri[17] (Monteoru, jud. Buzău, Cândești, jud. Vrancea). Cea de la Sărata-Monteoru (jud. Buzău) era un adevărat centru cu o îndelungată locuire. Tendințele de dezvoltare preurbană erau evidente aici și în existența arterelor cu scări monumentale, precum existau și ziduri din blocuri și bolovani de piatră peste un val de pământ[18], turnuri de strajă,

[6] Pentru detalii, vezi Mihai Rotea, *Penetrația culturii Otomani în Transilvania. Între realitate și himeră*, in *Apulum*, XXXI, Alba Iulia, 1994, p.39-57
[7] Gruia Fazecaș, *Aspecte privind așezările culturii Otomani de pe teritoriul României*, in *Crisia*, XXVI-XXVII, Oradea, 1997, p.59
[8] Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p.25
[9] Ion Miclea, Radu Florescu, *op. cit.*, p.108
[10] A. Vulpe et al., *op. cit.*, p.252
[11] Tiberiu Bader, *Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei. Cultura pretracică și tracică,* București, Ed. științifică și enciclopedică, 1978, p.30
[12] *Ibidem*, p.63
[13] Carol Kacso, *Descoperiri arheologice din mileniile II și I î.e.n. în nordul Transilvaniei*, in *Muzeul Național*, V, București, 1981, p.85
[14] Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p.25
[15] *Ibidem*
[16] A. Vulpe et al., *op. cit.*, p.261
[17] L. R., in Radu Florescu et al. (coord.), *op. cit.*, p.227, s.v. *Monteoru, cultura*
[18] Vladimir Dumitrescu, *op. cit.*, p.473

fortificații cu șanț. Apar elemente noi în arhitectură. Există și bordeie, dar locuințele din lemn încheiat autoportante (sistem *blockhaus*) (de la care au fost găsite fundațiile din piatră) constituie un mare pas înainte în locuirea din perioada mijlocie a Epocii bronzului. Niciuna dintre cele 7 locuințe de la Pufești (jud. Vrancea) nu are mai puțin de 7m lungime; sunt dispuse neuniform, grupate câte două sau câte patru[19]. Platformele din lut crud (așezate pe un strat de pământ puternic tasat ori pe o depunere din pietre plate, prundiș și resturi ceramice) au grosime între 20 și 40cm, fiind fețuite cu straturi subțiri de lut galben nisipos. Scheletul pereților era alcătuit dintr-o rețea de nuiele subțiri alternând cu bârne groase, peste care lipitura (de 20-45cm) era compusă din pleavă și frunze[20]. În partea superioară, pereții erau ornamentați cu caneluri largi sau cu linii reliefate.

Cultura Costișa avea așezări amplasate pe pinten de terasă, cele de la Costișa și de la Siliștea (jud. Neamț) fiind fortificate cu șanțuri de baraj[21].

Fără să avem date despre locuințe (probabil locuințe de suprafață, cu pereți de paiantă pe schelet din lemn)[22], așezările **culturii Wietenberg** (cercetată este cea de la Derșida, jud. Sălaj[23]) erau deschise, dispuse în jurul unor așezări de înălțime de tip cetățuie, ceea ce denotă diferențieri în cadrul societății[24]. O locuință aparținând acestei culturi (de la hotarul satului Tâmpa), situată la 1,5m adâncime, are formă aproximativ circulară (de 3m în diametru); bucăți masive de chirpic păstrează urmele grinzilor și ale parilor din scheletul pereților caselor; unele bucăți de lut au fost găsite ornamentate cu caneluri trasate cu degetele[25].

Inițial, așezările **culturii Otomani**, situate pe pinteni de terasă, erau apărate natural sau erau amplasate în zone de câmpie, apărând treptat și fortificații: ansambluri de șanțuri și valuri; spre final, aceste locuiri lasă loc unor așezări fortificate natural prin amplasarea pe insule izolate din mijlocul râurilor mlăștinoase. O ordonanță caracteristică este cea inelară, de tip *atol*, cu un șanț de apărare[26], cu o piață centrală înconjurată de un cerc sau două de locuințe; cealaltă ordonanță era una complexă, cu o mare aglomerare de locuințe și de construcții, între care se distinge megaronul de la Sălacea (jud. Bihor) (faza a II-a a culturii Otomani) (8,8x5,2m)[27], cu un plan dreptunghiular, cu două încăperi: pronaosul deschis pe o latură și cu cel mai vechi portic descoperit pe teritorul României, din doi stâlpi și două ante; naosul, cu o singură intrare, avea pereții din lemn, tencuiți cu lut, decorați cu motive spiralice, incizate și pictate[28]. (…Poate o nu chiar foarte surprinzătoare interdisciplinaritate a artelor avant la letter am putea găsi în această combinație de domenii)[29].

Cultura Suciu de Sus ne-a lăsat și așezări deschise (în general întinse), și așezări fortificate (cu val de pământ și șanț), pe terase înalte sau pe pante de deal[30], pe grinduri[31], așezările de la Culciu Mare

[19] Marilena Florescu, Mircea Nicu, Gheorghe Rădulescu, *Câteva date referitoare la fazele târzii ale culturii Monteoru în lumina cercetărilor de la Pufești*, in *Memoria Antiquitatis*, III, Piatra Neamț, 1971, p.178
[20] *Ibidem*, p.163
[21] L. R., in Radu Florescu et al. (coord.), *op. cit.*, p.116, s.v. *Costișa*
[22] *Ibidem*, p.366, s.v. *Wietenberg*
[23] A. Vulpe et al., *op. cit.*, p.249
[24] Ion Miclea, Radu Florescu, *op. cit.*, p.108
[25] Beniamin Bassa, *O așezare de la sfârșitul Epocii Bronzului*, in *Sargetia*, V, Deva, 1968, p.15-16
[26] L. R., in Radu Florescu et al. (coord.), *op. cit.*, p.354, s.v. *Otomani*
[27] Ion Horațiu Crișan, *Spiritualitatea geto-dacilor. Repere istorice*, București, Ed. Albatros, 1980, p.171
[28] Ion Miclea, Radu Florescu, *op. cit.*, p.108-109
[29] Pentru detalii despre interdisciplinaritate, vezi Mirela Ștefănescu, *Interdisciplinaritatea ca efect al evoluției artelor vizuale în contextual globalizării*, in *Arta și tradiția în Europa*, ediția a VII-a, Iași, Ed. Spiru Haret, 2016, p.139-142
[30] Carol Kacso, *op. cit.*, p.86
[31] Tiberiu Bader, *op. cit.*, p.64

și de la Culciu Mic (jud. Satu Mare) fiind cele mai bine cercetate[32]. Una dintre așezările de la Culciu Mare are câteva sute de metri lungime și 50-60m lățime, a doua are doar 100x30-40m. Așezarea fortificată de la Boinești (100x40-45m) se încadrează între cetățile triunghiulare de tip promontoriu, mărginită pe 3 laturi de pante abrupte și stâncoase, a patra fiind fortificată cu șanț de apărare de doar 80cm adâncime, întărit în interior cu un pavaj din pietre de râu și în exterior cu bolovani, precum și cu un val de apărare interior, de 3m înălțime. Așezările de la Culciu Mic și de la Mediașul Aurit au aproximativ aceleași dimensiuni[33]. Locuințele – grupate în aliniamente – se pare că erau din lemn încheiat, autoportante, în general de suprafață (foarte puține semibordeie)[34], cu fundații din pietre mari de râu (de exemplu, așezarea de la Vad – Poduri)[35]. Dispuse armonios și echilibrat, ele aveau formă dreptunghiulară[36].

Așezările **culturii Periam-Pecica** (cu aspect de tell) (Periam, jud. Timiș și Pecica, jud. Arad), amplasate pe terase, au fost mari aglomerații, cu suprafețe restrânse[37], locuințele fiind de tip megaron[38].

Cultura Verbicioara avea așezări pe înălțimi, cu aspect de cetățui, fortificate, dar și în zonele joase ale marginilor râurilor, dar nu avem prea multe date despre acestea sau despre locuințele lor[39].

Așezările **culturii Tei** sunt puține la început, apoi, din faza a II-a, tot mai numeroase datorită sporului demografic natural[40]; nu au fost aglomerări importante, din considerente economice[41], răspândite fiind pe suprafețe mari, cu densitate mică a locuirii (cu excepția așezării de la Mogoșești, jud. Giurgiu, Tei II-III – unde exista și o mare construcție de cult). Erau amplasate pe terase relativ înalte sau pe platouri, în zone apărate natural (nu au fost găsite sisteme de fortificare). Casele erau și bordeie (unul chiar cu o arie mare), dar în principal erau locuințe de suprafață: colibe și case mari din lemn, cu pereți din nuiele, lutuiți, lipsa șarpantei putând fi explicată prin apariția construcției în sistem *blockhaus*[42].

În cultura Monteoru, riturile sunt mai ales de inhumație, dar și de incinerație (Sărata-Monteoru, jud. Buzău, Cândești, jud. Vrancea). La Sărata-Monteoru, o construcție din piatră era probabil un sanctuar (dar cercetările nu au continuat)[43]. La Cândești s-au descoperit importante construcții funerare: cavouri și mici piramide din piatră, de influență miceniană. Ritul funerar predominant era inhumația, sub cercuri de pietre[44], dar exista și incinerația. Ritualurile funerare ale culturii Costișa erau atât de inhumație, cât și de incinerație, cu morminte plane sau tumulare, în gropi simple sau chiar în ciste din lespezi. În mormintele culturii Wietenberg predomină incinerația, dar s-au găsit și morminte de inhumație[45]. În cultura Otomani apare sanctuarul: de menționat este templul de tip megaron (rectangular, cu pridvor, măsurând 8,8mx5,2m[46]) de la Sălacea (jud. Bihor), de influență miceniană: cu

[32] A. Vulpe et al., *op. cit.*, p.255
[33] Tiberiu Bader, *op. cit.*, p.64-65
[34] Carol Kacso, *op. cit.*, p.86
[35] *Ibidem*
[36] Tiberiu Bader, *op. cit.*, p.67
[37] Ion Miclea, Radu Florescu, *op. cit.*, p.97
[38] H. D. și R. F., in Radu Florescu et al. (coord.), *op. cit.*, p.265, s.v. *Pecica*
[39] Ion Miclea, Radu Florescu, *op. cit.*, p.102
[40] Cristian Schuster, *Aria de răspândire a culturii Tei*, in *Analele Banatului*, III, Ed. Museion, Timișoara, 1994, p.171
[41] *Ibidem*, p.175
[42] Ion Miclea, Radu Florescu, *op. cit.*, p.98
[43] Vladimir Dumitrescu, *op. cit.*, p.479
[44] Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Şerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *Istoria României*, Bucureşti, Ed. Corint, 2007, p.21
[45] A. Vulpe et al., *op. cit.*, p.251
[46] Vladimir Dumitrescu, *op. cit.*, p.479

două încăperi, cea principală cu 3 altare; pereții exteriori erau decorați cu frize din lut în relief[47]. Era construit din lemn și lut, chiar cu calupuri din lut (precum cărămizile nearse de mai târziu), cu o podea groasă din lut și acoperiș în două ape, susținut de cei 6 stâlpi din mijlocul încăperii lungi. Decorul constă în motive unghiulare prin nervuri reliefate, vopsite cu alb și închise în cadre sau mărginite de o bandă din două linii paralele vopsite cu alb; o friză cu o spirală continuă reliefată ornamenta partea din fund a construcției; iar suprafața exterioară din dreptul celor două altare-platformă era ornamentată cu motive înscrise în cadre, o friză fiind situată în partea superioară a pereților[48]. Riturile culturii Otomani erau și de inhumație, și de incinerație[49]. Necropole de inhumație ne-au rămas din cultura Periam-Pecica, unde acest rit este aproape exclusiv[50]. Necropola de incinerație de la Lăpuș, cu cele două rituri (înmormântare plană și tumulară), demonstrează diferențierea socială apărută în cadrul culturii Suciu de Sus, în care se stabilizează aristocrația militară[51]; la sfârșitul ei, în epoca următoare, a Bronzului târziu, în cultura Suciu de Sus se va practica incinerația fără tumul[52], dar în etapa finală, caracteristice sunt înmormântările tumulare[53]. Din cultura Vatina, cunoscute sunt necropolele de la Cornești și de la Insula Banului[54]. Cultura Tei practica inhumația și, în finalul ei, incinerația.

Sinteze culturale, dar și mișcări de populații (pătrunderea, intracarpatic și la est de Carpați, a unor grupuri care au venit din stepele de la nordul Mării Negre și dinspre Europa Centrală și, în contact cu populația locală, au dat naștere unor noi culturi) sunt trăsăturile perioadei de sfârșit[55] a Epocii bronzului – cea din urmă, instabilitatea populației, traducându-se prin accentul tot mai mare pe păstorit, în legătură cu fenomenul de nomadism.

În această perioadă (Bronzul târziu) continuă și se încheie evoluția unor culturi ale Bronzului mijlociu: după cum spuneam mai sus, în jud. Ilfov se desfășoară ultimele două faze ale **culturii Tei – aspectul Govora-Fundeni** (despre care vorbim în această perioadă, a Bronzului târziu); iar în Oltenia găsim **aspectul târziu al culturii Verbicioara** (despre care vorbim de asemenea în această perioadă). Dezvoltată de fondul culturii Vatina, **cultura Gârla Mare-Cârna(*Cultura câmpurilor de urne*)** (după cimitirul de la Cârna, jud. Dolj)[56]este un aspect local al marelui complex al Câmpurilor cu urne, care ocupă o arie de la Dunărea mijlocie până la est de Jiu și în unele părți din nord-vestul Pen. Balcanice, în Serbia și în nord-vestul Bulgariei; înrudit cu ea și făcând parte din același complex cultural este **grupul Žuto-Brdo** (după un vârf muntos în Serbia; extins în nordul fostei Iugoslavii, iar la noi, în jud. Timiș și în jud. Caraș-Severin); contemporană lor și aparținând aceluiași complex de ceramică imprimată este **cultura Cruceni-Belegiš** (după Cruceni – Timiș, din Banat și Belegiš, din Serbia) (formată pe același fond Vatina). Se încheie și evoluția altor culturi, din Transilvania, Crișana și Maramureș: **Wietenberg**, **Otomani** (despre faza târzie a culturii Otomani vorbim în această perioadă), **Suciu de Sus**. Constituită între Nistrul mijlociu și superior și Munții Apuseni și între regiunea subcarpatică a Ucrainei și până la zona dintre Siret și Prut, **cultura Noua** (după o suburbie a Brașovului) este o cultură aparte, mixtă, apărută pe fondul culturilor Monteoru și Costișa, răspândită din centrul Transilvaniei până în sudul

[47] Mihai Bărbulescu et al., *op. cit.*, p.23
[48] Vladimir Dumitrescu, *op. cit.*, p.481
[49] A. Vulpe et al., *op. cit.*, p.254
[50]*Ibidem*, p.257
[51]Ion Miclea, Radu Florescu, *op. cit.*, p.111
[52] A. Vulpe et al., *op. cit.*, p.274
[53] Carol Kacso, *op. cit.*, p.86
[54]Ion Miclea, Radu Florescu, *op. cit.*, p.106
[55] 1 500 – 1 300/1 200/850/700 î.Hr. Cf. A. Vulpe et al., *op. cit.*, p.220; Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p.30
[56] Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p.25

Moldovei[57], și căreia îi corespunde, în sud-estul Munteniei și în Dobrogea (precum și în nord-estul Bulgariei), **cultura Coslogeni** (după așezarea din jud. Ialomița) – în Bărăgan, Dobrogea și nord-estul Bulgariei[58]. (La acestea se adaugă cultura Sabatinovka; împreună aceste 3 culturi fac parte din complexul Noua-Sabatinovka-Coslogeni.) Nou apărut este și **complexul Zimnicea-Plovdiv**, de origine sud-dunăreană (numit după necropola de la Zimnicea și după depozitul de la Plovdiv), care cuprinde sudul Munteniei și estul Bulgariei, până la sud de Balcani[59].

Mărturie a instabilității sunt înseși așezările Bronzului târziu – de tip cenușar (resturile locuințelor, construite din lemn, sunt în formă de grămezi de cenușă). Mormintele tumulare (Lăpuș) dovedesc că poziția ierarhică este acum o investitură permanentă[60].

Rămase necercetate, așezările **culturii Gârla Mare-Cârna** erau amplasate pe boturi de deal.

Așezarea de la Cornești (jud. Timiș) aparține **grupului Žuto-Brdo**[61].

Așezările **culturii Noua**, deschise, situate pe locuri joase, sunt de tip cenușar, din materiale ușoare.

Tot cenușare erau și micile așezări ale **culturii Coslogeni**, doar că erau amplasate pe terase apărate natural[62].

Cimitirele culturii Gârla Mare-Cârna (*Cultura câmpurilor de urne*), de incinerație – erau amplasate în preajma apelor, chiar pe insule[63]. O mare necropolă a fost descoperită la Cârna (jud. Mehedinți), dar și din grupul Žuto-Brdo a fost descoperită o necropolă de incinerație la Moldova Veche (jud. Caraș-Severin)[64]. Necropolele culturii Noua au cimitire plane, de inhumație[65] (Trușești, Piatra Neamț, Cluj-Napoca, Archiud, jud. Bistrița-Năsăud)[66]. Iar necropolele culturii Coslogeni sunt tumulare, dar întâlnim aici și incinerația. Incinerația în urne, în tumuli, caracteriza grupul Cruceni-Belegiš(necropola de la Cruceni – Timiș[67]). Mormintele grupului cultural Zimnicea-Plovdiv sunt plane, de inhumație.

Începuturile Epocii bronzului veniseră cu creșterea numărului construcțiilor, tot mai variate ca formă, amplasate în așezări mici, sezoniere, dar, deși fortificațiile dispar în general, Epoca bronzului timpuriu a fost momentul care a înegistrat rare – deocamdată – fortificații: Glina, la Odaia Turcului (jud. Dâmbovița), dar mai ales apariția tumulului căpeteniei, în consens cu creșterea și cu dezvoltarea unei societăți tot mai ierarhizate pe structuri de putere și de prestigiu.

Bronzul mijlociu și cel târziu au o evoluție mai puțin liniară, în sensul unei perioade mai calme – decât cea anterioară (timpurie) – în Epoca mijlocie – și o revenire a migrațiilor – în Epoca târzie a bronzului. Acest parcurs se traduce prin așezări și construcții care denotă locuiri îndelungate la început, iar, din punctul de vedere al construcțiilor religioase, de semnalat este chiar existența unor mici piramide din piatră de influență miceniană și existența sanctuarelor – urmate, în perioada târzie, de așezări de tip cenușar.

[57] *Ibidem*
[58] *Ibidem*
[59] A. Vulpe et al., *op. cit.*, p.284
[60] Ion Miclea, Radu Florescu, *op. cit.*, p.39
[61] A. Vulpe et al., *op. cit.*, p.270
[62] Ion Miclea, Radu Florescu, *op. cit.*, p.103
[63] *Ibidem*
[64] A. Vulpe et al., *op. cit.*, p.270
[65] Ion Miclea, Radu Florescu, *op. cit.*, p.113
[66] A. Vulpe et al., *op. cit.*, p.278
[67] *Ibidem*, p.272

BIBLIOGRAPHY

CĂRȚI

Bader, Tiberiu, *Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei. Cultura pretracică și tracică,* București, Ed. științifică și enciclopedică, 1978

Bărbulescu, Mihai, Deletant, Dennis, Hitchins, Keith, Papacostea, Şerban, Teodor, Pompiliu, *Istoria României*, Bucureşti, Ed. Corint, 2007

Crișan, Ion Horațiu, *Spiritualitatea geto-dacilor. Repere istorice*, București, Ed. Albatros, 1980

Dumitrescu, Vladimir, *Arta preistoricăîn România*, vol.I, București, Ed. Meridiane, 1974

Florescu, Radu, Daicoviciu, Hadrian, Roşu, Lucian (coord.), *Dicţionar enciclopedic de artă veche a României*, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1980

Gimbutas, Marija, *Civilizație și cultură. Vestigii preistorice în sud-estul european*, București, Ed. Meridiane, 1989

Giurescu, Constantin C., Giurescu, Dinu C., *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri şi pînă astăzi*, Bucureşti, Ed. Albatros, 1971

Giurescu, Dinu C., *Istoria ilustrată a românilor*, București, Ed. Sport-Turism, 1981

Miclea, Ion, *Dobrogea*, București, Ed. Sport-Turism, 1978

Miclea, Ion, Florescu, Radu, *Preistoria Daciei*, București, Ed. Meridiane, 1980

Petrescu-Dîmboviţa, Mircea, Vulpe,Alexandru (coord.), *Istoria românilor,* vol.I, *Moştenirea timpurilor îndepărtate*, Bucureşti, Academia Română, Ed. Enciclopedică, 2010

ARTICOLE

Bassa, Beniamin, *O aşezare de la sfârşitul Epocii Bronzului*, in *Sargetia*, V, Deva, 1968, p.15-21

Fazecaș, Gruia, *Aspecte privind așezările culturii Otomani de pe teritoriul României*, in *Crisia*, XXVI-XXVII, Oradea, 1997, p.51-65

Florescu, Marilena, Nicu, Mircea, Rădulescu, Gheorghe, *Câteva date referitoare la fazele târzii ale culturii Monteoru în lumina cercetărilor de la Pufești*, in *Memoria Antiquitatis*, III, Piatra Neamț, 1971, p.157-182

Kacso, Carol, *Descoperiri arheologice din mileniile II şi I î.e.n. în nordul Transilvaniei*, in *Muzeul Național*, V, București, 1981, p.85-89

Rotea, Mihai, *Penetrația culturii Otomani în Transilvania. Între realitate şi himeră*, in *Apulum*, XXXI, Alba Iulia, 1994, p.39-57

Schuster, Cristian, *Aria de răspândire a culturii Tei*, in *Analele Banatului*, III, Ed. Museion, Timișoara, 1994, p.171-178

Ștefănescu, Mirela, *Interdisciplinaritatea ca efect al evoluției artelor vizuale în contextul globalizării*, in *Arta și tradiția în Europa*, ediția a VII-a, Iași, Ed. Spiru Haret, 2016, p.139-142

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

CODES, CANONICAL-LEGAL INSTITUTIONS, AND COLLECTIVE MEMORY

Liliana Trofin

Assoc. Prof., PhD, "Dimitrie Cantemir" Christian University, Bucharest

Abstract :At the Crossroads of Medieval and Modern the man manifests his faith in close connection with the social environment in which he evolves. Living in a society that increasingly restricts his rights and freedoms in the name of group interests, he seeks to escape into a reality that allows him to be contemporary with God and saints, learning to penetrate the mysterious meaning of the hierophanies. For him the God is the source of all legitimate power, so any legal provision that does not take into account His will should not be respected or put into practice. He is aware the usefulness of the codes of laws, knowing that they contain essential moral duties which every person has to God and to his fellow men. And even if he disagrees with legally justified social inequalities have been protected by the legislator, the believer restrains his anarchic impulses animated by the fear of breaking the relationship with God.The society in which he lives and collective memory forces him to constantly will reminded some of certain events in his life, to remodel his thinking and conduct, showing him the limits of his freedom.

Keywords: codes, institutions, collective memory, society, tradition.

Situația politică a Țărilor Române după pacea de la Küciük-Kainargi[1], prefacerile socio-economice care impuneau reglementări juridice moderne și nevoia elitei timpului de a-și conserva statutul și privilegiile au stat la baza apariției faimosului cod de legi al lui Alexandru Ipsilanti, *Pravilniceasca condică* (1780)[2]. Dovadă în acest sens e faptul că anterior promulgării codul a fost

[1]Nicolae Ciachir, *Istoria relațiilor internaționale de la Pacea Westfalică (1648), până în contemporaneitate (1947),* Editura Oscar Print, București, 1998, p. 72 și *passim*; Bogdan Murgescu, *Țările Române între Imperiul Otoman și Europa creștină*, Editura Polirom, Iași, 2016, *passim*; *Laurențiu Stroe,Problema orientală – concept, origini. Protagoniștii (1774-1812) șiistoriografia problemei*, în Carpica, XXXIX, 2010, pp. 206-234, http://www.cimec.ro/, accesat online 12.04.2018.

[2]*Pravilniceasca condică 1780*, ediție critică, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1957, pp. 3-5 și *passim.* Reținem și precizarea făcută de domn în hrisovul de promulgare („*Drept aceia din începutul domnii meale, din multele griji, care pururea ne cuprindu, pârjelind vreme, cu neîncetate osteneli am strânsu Domniia mea…acum la al șaselea an al Domnii meale…am așăzat noaoa alcătuită pravilă…"*), precizare care i-a determinat pe specialiști să admită că ea a fost făcută încă din anul 1775, dar a cunoscut modificări, forma finală a acesteia fiind cea din 1780 (*Ibidem*, p. 8) . Titlul este „*Mic manual de legi despre buna orânduială și datoria fiecăreia din instanțele și din slujbele Principatului Valahiei, privitoare la cârmuire. Îndrumare a hotărârii pentru viitor a pricinilor, adunate acum ca model. Și dispoziția obiceiurilor locale, care sunt mai ales în uz, împreună cu dispozițiile bazilicale. Pentru păstrarea întocmai a dreptului și pentru neasuprirea cu nici un chip a celor săraci. Alcătuit de prea evlaviosul, prea înțeleptul și prea mărețul Domn al întregii Ungrovlahii Domnul Domn Ioan Alexandru Ipsilanti Voevod. În al șaptelea an al domniei lui celei de Dumnezeu păzite, păstorind prea sfântul și prea învățatul Mitropolit, Domnul Domn Grigorie. Acum pentru întâia oară dat la lumină, în limba greacă și într-a țării. În tipografia prea sfintei Mitropolii a Ungrovlahiei, în anul mântuirii 1780, în luna Septemvrie" – cf. Bibliografia veche românească,1508-1830*, tomul II. 1716-1808, de Ioan Bianu, Nerva Hodos, ediținea Acadeniei Române, București, *Atelierele Socec & Company, soc. anonima, 1910,* p.247,*http://digitool.*bibnat.*ro*:8881/R, accesat online 12.04.2018.

supus dezbaterii sfatului țării, mitropolitului, episcopilor și marilor boierilor[3]. La o lectură mai atentă, remarcăm paralela uimitoare făcută de legiuitor între dreptatea pe care o împarte judecătorul în această viață și scutirea de pedeapsă a celui condamnat în cealaltă viață, paralelă care scoate în relief mentalitatea creștină a timpului. În acest caz judecătorul lumesc este o replică la scară mai mică a Dreptului Judecător. El nu este decât un instrument al justiției sociale, având delegare de la Dumnezeu să facă dreptate. Condiția de bază e ca el să nu se uite la statutul social al părților și să nu ia mită, dar mai ales să nu ignore calitatea domnului de garant și apărător al legii: „*Drept aceaia câți s-au învrednicit aceștii dregătorii de judecători, să cuvine a ști că pentru orice pricină vor judeca, cel ce să va osândi de către dânșii fără de dreptate sau cu dreptate, pentru orice fealiu de vină va fi, de o va obihni cu mulțămită și făr de cârteală hotărârea judecății, nu mai rămâne a să osândi la judecata cea viitoare, pentrucă această pământească judecată iaste a însuș lui D(u)mnezeu judecată; dară vai de judecătorul acela ce va mitui la hotărârile judecăților pentru voe vegheată sau va strica dreptatea pentru luare de mită sau va trece cu vedearea dreptatea pentru pizmă, căci înfricoșat cuvânt va auzi ca un strâmbu judecătoriu de către dreptul judecătoriu în zioa cea înfricoșată a nefățarnicii judecăți cei viitoare; și nu numai acolo, ci și aici unul ca acesta aflându-se de Domnia mea cu orce mijlocu, viclenind la hotărârile judecăților, să știe că nici într-un chip nu va putea scăpa de grea pedeapsa a Domnii meale*”[4]. Iar în alt loc legiuitorul spune că judecătorii nedrepți vor fi pedepsiți: „*ca unii ce s-au temut mai vârtos de acel obraz tare decât de D(u)mnezeu, de pravili și de domn*”[5]. Ei trebuie să fie un model, „*să aibă mâinile curate cătreD(u)mnezeu și către pravili, adecă să fie cu frica lui D(u)mnezeu drepți și să nu ia mituri”*[6]. Dacă aveau îndoieli legate de aplicarea legii, puteau să ceară domnului sfatul[7].

Existau derogări privitoare la chemarea în judecată a fețelor bisericești și a celor care respectau tradiția religioasă. Astfel, preoții „*să nu se cheme la judecată în vreme ce slujăsc sf(â)nta liturghie (…); cel ce face pogribanie vreunei rude a lui sau pomeniri, nici cel ce merge după vreun mort, nici pe cel ce iaste jălit de moartea vreunui din casa lui, până nu vor trece noao zile ale jălii morții* (…)”[8].

Judecătorii locali nu aveau voie să judece pricinile mari, care erau apanajul domniei, printre acestea numărându-se furtul de lucruri sfinte[9].

Demn de reținut e și faptul că slujitorii Bisericii aveau drept de semnătură doar pentru anumite categorii de documente: „*Foile de zestre, dieţile, zapisele i cărțile de așăzământ ce să întâmplă de să fac județ, să se scrie de către logofețel, însă diețele și foile de zestre să se iscălească și de către protopopi, sau, unde nu să va afla aproape protopop, pentru mai lesnire să se iscălească de către egumenii mânăstirilor celor mari; să se iscălească și de către ispravnicii i judecător i logofețel* (…)”[10]. De altfel, problema zestrei femeii revine constant în atenția legiuitorului: „*Cele nemișcătoare lucruri ale muerii, asemenea și ceale de sineși mișcătoare, adică țigani și vite, să nu să prețuiască, ci numai ceale mișcătoare cum scule, haine, lucruri de argint și de aur i arămuri și altele asemenea să se*

[3] *Pravilnicească condică, ed. cit.,* p. 44 (v. *hrisovul de promulgare*).
[4] *Ibidem,* pp. 44-46 *și passim;* În grădina Raiului omul a primit și prima lege de la Creatorul său, care a avut grijă să-l avertizeze că „încălcarea poruncii este însoțită de pedeapsă și această pedeapsă este moartea – care este prima și cea mai aspră sancțiune” - *cf.Igor Ciobanu,* Ana Negruță, *Evoluția pedepselor ca sancțiuni de drept penal*, în Revista Națională de Drept, nr. 7/2015, pp. 14-17 (în special p. 15), https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/42180, accesat online 18.04.2018; vezi și *Îndreptarea legii. 1652, glava pervaia,* Editura Academiei Republicii Populare Române, Bucureşti,1962, p. 73.
[5] *Ibidem,* cap. V, 6,p. 60 (*Pentru judecători*).
[6] *Ibidem,* V, 7.
[7] *Ibidem, V, 10,* p. 62.
[8] *Ibidem,* XII, 1, p. 72 (*Pentru cei ce se chiamă la judecată de sunt datori a veni sau nu*).
[9] *Ibidem,* XIV, 3, pp. 76-78 (*Judecătorii după la județe*).
[10] *Ibidem*, XV, 6, pp. 78-80.

prețuiască ori înaintea nunți, ori în urma nunți cu patruzeci de zile, sau cel mult șaizeci. Și foile de zestre, într-acestași chip prețuite, să se treacă în condice, care condici să se păzească pe la mânăstirile ceale mari, în orice eparhie să va face nunta, ca să nu să întâmple vreodinioară prigoniri, și jurământuri pentru răpunerea foilor de zestre"[11]. Și continuă: *„După ce să va prețui zestrea într-acestaș chip, și o va primi ginerile, să iscălească însuși foaia de zestre adecă cum că s-au mulțumit pe acea zestre și să nu ceară alte lucruri de mai mare preț. Să fie întărită foaia de zestre și de către arhiereu, sau de către episcopi din partea locului ori iscălită de marturi vrednici de credință spre dovadă mai bună, ca oricând să va întâmpla trebuință de dovadă, să nu fie siliți la jurământ, nefiind marturi iscăliți; și așa în urmă să fie dator atât el cât și moștenitori lui de a întoarce acea zestre deplin făr de nici o lipsă, adică întocmai după acea prețuire* (…)"[12].

În aceeași ordine de idei, mai spunem că implicarea eclesiastică în cazurile de reglementare a zestrei are o tradiție veche în spate. Există mitropoliți care dau indicații privitoare la alcătuirea foii dotale și a testamentului. Semnalăm în acest sens *Capetele de poruncă* ale lui Antim Ivireanul din 1714, reeditate în 1775 de mitropolitul Grigore în timpul domniei lui Alexandru Ipsilanti[13].

În genere, Biserica se ocupa de judecarea proceselor cu temei canonic („familia", „logodna", „desfaceri de logodne", „căsătoria", „căsătorii ilegale", „despărţenia", „preacurvia", „calculul gradelor de rudenie", „amestecarea de sânge", „jurământul", „sperjurul", „răpirea fetelor", „purtarea necanonică ca arhiereu, ca preot, sau ca monah" etc) sau de cazurile „în care pricinile priveau mănăstiri şi clerici"[14]. Uneori, clerul era mijlocitor între instanțele civile și părțile aflate în litigiu atunci când împrejurările o cereau[15]. Ștefan Berechet susține că ierarhii mai puteau să judece „prin delegație domnească orice fel de proces civil, penal sau comercial"[16]. Același autor arată că odată cu trecerea timpului „această largă competență s-a restrâns, rămânând în ramele strict canonice ale instanței numită dicasterie"[17]. Și nu trece mai departe, fără să amintească de locul ocupat de mitropolit în divanul de judecată, loc indicat de cărțile de judecată[18]. La acestea adaugă și mărturia lui Dimitrie Cantemir privitoare la faptul că înaltul ierarh citește „Pravila" și dă lămuriri domnului și boierilor-judecători[19]. Amintim în acest context și *„cărțile de blestem*", care erau utilizate în procesele de hotărnicieşi de divorţ judecate în divanul țării, unde erau prezenți atât reprezentanți ai autorității laice cât și ai celei ecleziastice[20]. Cărțile de blestem sau de afurisanie erau acte cerute de judecători sau pe partea aflată în

[11] *Ibidem*, XIX, 1, pp. 92-94 (*Pentru zestre*).
[12] *Ibidem*, XIX, 2, p. 94.
[13] Ștefan Berechet, *Dreptul vechilor noștri ierarhi la judecarea mirenilor*, Tipografia cărților bisericești, 1938, p. 7, http://digitool.dc.bmms.ro:8881/, accesat online 12.04.2018.
[14] *Ibidem*; Valentin Al. Georgescu, *Bizanțul și instituțiile românești până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, *Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1980,*pp. 72-76, 118-120 și *passim*; Laura-Eveline Bădescu, *Cutumă şi cenzură în îndreptările legislative ale secolului al XVIII-lea. Cărţile de blestem,* nota 14, http:// www. cultura.postdoc.acad.ro/cursanti/laura-eveline%20badescu.pdf, accesat online 12.04.2018; Ștefan Berechet, *op. cit. loc. cit.* Legiuirile românești recunoșteau logodna ca pe o etapă premergătoare căsătoriei, care era „un act civil patronat de biserică", conferid putere de lege unor practici statornicite de tradiție - *Legiuirea Caragea*, partea a III-a, cap. 15, art. 1-4, ediție critică, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1955, p. 72; *Codul Calimach*, art. 64-70, 83-84, ediție critică, Editura Academiei Republicii Populare Române, București,1958, pp. 91, 95; Stefan Lemmy, *Sensibilitate şi istorie în secolul XVIII românesc*, Editura Polirom, Iași, 2017, *passim*.
[15] Ștefan Berechet, *op. cit.,* p. 15.
[16] *Ibidem*,p. 7.
[17] *Ibidem*.
[18] *Ibidem,* p. 8, nota 2.
[19] *Ibidem,* nota 3.
[20] Un caz aparte l-a reprezentat în Ţara Românească procesul unei boieroaice acuzată de soțul ei de infidelitate. Nemulțumită de verdictul dat de fostul domn (zestrea i-a fost reținută de soțul ei, spătarul Vasile), ea profită de schimbarea

litigiu, fiind iscălite „de ierarhul care le eliberează”[21]. Acestea nu se eliberau oricum, astfel că cei aflați în litigiu erau trimiși la duhovnicul episcopiei sau mitropoliei pentru a fi avertizați de consecințele la care sunt expuși cei care le cer pe nedrept. De altfel, textul se încheie cu un blestem groaznic pentru cei care ascund adevărul, în timp ce binecuvântarea era dată celor cu frică de Dumnezeu[22].

Deși nu avem dovezi legate de faptul că fanarioţii s-au folosit de această practică pentru a întări în arealul românesc „autoritatea bisericii ecumenice de la Constantinopol şi a orientului grecesc”[23], documentele vremii sugerează că avem de-a face cu o constantă în caz de litigii[24]. Mai mult, cărțile de blestem din secolul XIX au și număr de ieșire din cancelaria episcopală sau mitropolitană, „obiceiu inexistent în veacurile trecute”[25].

Dincolo de controverse, remarcăm dreptul mitropolitului și al episcopilor de a-i judeca pe clerici și pe mireni, având în plus și competențe de natură notarială, autentificând și întărind acte juridice. *Pravilniceasca condică* stipulează ca toate „*vânzările și cumpărătorile de lucruri nemișcătoare și cercetările ce să orânduiesc pentru unile ca acestea și trecerea zapiselor și altor asemenea cărți în condici și întăriturile să se facă aici la scaunul domnesc, iar ceale de la județile ot prez Olt pentru mai multă lesnire, câți vor vrea, să se facă la Craiova; și câți vor cere și carte domnească, să li se dea după cercetările ce se vor face. A să trece zapisele în condici (…). Iar condicile acestea să fie deosebite și supt păstrare pururea la mitropolie și la episcopii, cu pecetea și iscălitura mitropolitului sau a episcopilor, ca să mai rămâie bănuiala de schimbare de acelea cărți și de viclșeșug. De la unile ca acestea să nu săceară de către nimini bani mulți sau puțini, sau zeciuială, ci numai oareșce puțin pentru osteneala logofețelului ce trece în condice acest fel de cărți sau zapise*”[26]. Iar la titlul „*Pentru diată”* legiuitorul precizează următoarele: „*Deci prea sfinția sa să cauți să dai poruncă tuturor preoților din orașul domnii mele, Bucureștii, de la mănăstiri, du prin mahalale și duhovnicilor celor orânduiți, ca de acum înnainte, (la) cei ce vor muri cu diiată, să aibă a urma întocmai dupe ponturile hrisoavelor domnești și acele dieți să le aducă la prea sfințiia ta ca să le cercetezi și fiindu întocmai dupe ponturi, să o iscălești, iar care nu va fi dupe ponturi să le îndreptezi și lada milostenii să nu se păgubească și îndată să dai în știre și dumnealor nazârilor epitropii obștii. Iar cei ce vor muri făr de diiată, de vor fi cu clironom sau fără clironom, numai decât să orânduiești prea sfințiia ta un vechil despre partea mitropolii și dumnealor boierii nazâri un epitrop al cutii, dinpreună cu starostea za neguțători și cu doi trei din cupeți, ca să să facă catagrafie de toate lucrurile*

---

acestuia, cerându-i noului domn, Matei Basarab, să-i facă dreptate. Cererea i-a fost admisă, astfel că la 6 ian. 1633 domnul cercetează pricina <<după sfânta pravilă>> în cadrul unui sobor „la care participau mitropolitul, episcopii şi egumenii, precum şi toţi boierii şi toată ţara”. După o minuțioasă analiză, el ajunge la concluzia că Maria a fost acuzată pe nedrept și îi acordă acesteia în adunare dreptul să-și pledeze cauza și să recurgă la jurământul a „12 cojurătoare”. De notat că reclamanta avea asupra sa „cărţi de blestem patriarhiceşti”. Specialiștii susțin că avem de-a face cu „un caz unic de cojurători femei, în care s-a pornit desigur de la ideea că numai femeile puteau fi la curent cu viaţa intimă a unei alte femei”. Influențele bizantine sunt evidente. „Practica de a se ţine astfel de adunări, la ieşirea din biserică, într-o mare sărbătoare (şi îndeosebi la Bobotează), adesea în condiţii spectaculare provocate de reclamanţi, se regăseşte şi la Bizanţ”- vezi Val. Al. Georgescu, ş.a., *Judecata domnească,* p. 99; *cf.* Laura-Eveline Bădescu, *op. cit. loc. cit.,* nota 12. În caz de hotărnicii se impunea prezența clerului care asistase la depunerea *jurământului* („cu brazda în cap”, „cu traista cu pământ la spinare”, „cu carte de blestem ținută în dreptul inimii, pe cap, în sân și pusă pe semnul de hotar”, „cu mâna pe lacătul bisericii”, cu stingerea făcliilor „în mâna celor ce le țineau, în apă, sau în capul acestora”). Pentru detalii vezi Ștefan Berechet, *op. cit.,* p. 18.

[21] Ștefan Berechet, *op. cit.,* p. 20.

[22] *Ibidem*.

[23] Laura-Eveline Bădescu, *op. cit. loc. cit.*

[24] *Ibidem*. *Cărțile de blestem* sunt menționate și de *Legiuirea Caragea*, partea a VI-a, cap. 2, art. 54-55, p. 174; *cf.* Ștefan Berechet, *op. cit*., p. 21.

[25] Ștefan Berechet, *op. cit.,* p. 20.

[26] *Pravilniceasca condică*, XXXII, 12, p. 136 (*Pentru protimisis*).

mortului, mişcătoare şi nemişcătoare; la care catagrafie şi să fi rudele mortului, de va avea, iar de nu va avea, să fie vecinii şi mahalagii faţă şi acea catagrafie să să arate la domniia mea cu anaforaoa preasfinţii tale şi a dumneavoastră boieri nazâri"[27]. Iscălitura mitropolitului mai este necesară şi în cazuri de moştenire: „*Epitropii, ori însuşi muma ori alţii de casa copiilor săraci vor fi sau şi streini, îndată ce vor priimi epitropiia, să aibă datorie a face doao catastişe curate de toată averea moştenirii acelor nevârstneci, dintre care unul să se iscălească de epitropul, căruia i să încredinţează epitropiia, şi să se dea a fi supt păstrare ori la mitropolie ori la episcopii ori la una din mănăstirile ceale mari, ca la vremea vârstii copiilor să-l aibă ca o povaţă acel catastih a-ş cere moştenirea lor; iar celălalt catastih, (de va fi muma epitroapă), să se adevereze cu iscălitura mitropolitului şi a rudelor mortului, iar de va fi strein epitrop sau măcar şi dintre rudele ceale mai departe, atunci să se iscălească şi de către epitropii de obşte şi să să dea în mâna celuia ce priimeşte epitropiia. Acestea ce să poruncesc şi în hrisovu nostru ce iaste făcut pentru epitropie, fiind cu foarte orânduială bună, să se păzească neschimbat*"[28]. În caz de mare nevoie, epitropul putea să vândă cu ştirea mitropolitului şi „*din ceale mişcătoare lucruri, mai vârtos din cele ce vor fi supuse stricăciunii, ca să nu să îngreuneze copii săraci cu dobânda datoriilor* (…)"[29].

Preoţii sunt la rândul lor implicaţi într-un fel sau altul în litigii[30]. Le amintim pe cele legate de „împrumutări". În acest caz legiuitorul precizează următoarele: „(…) *iară datul şi luatul ce să întâmplă între ţăranii cei proşti, să se facă supt mărturiia preotului enorii i a pârcălabului sau celor mai bătrâni ai satului, a cărora mărturie are datorie judecătoriul să o cerceteze, pentru ca să nu facă şi la aceasta catahrisis, adecă rea urmare*"[31]. Alături de diaconi îi vedem „*datori a priimi jurământ la tăgăduirile ce se fac asupra pârilor ce să pornescîmpotriva lor, de vreme ce pravilele nu deosibesc pe unii ca aceştea asupra pârilor, şi hotărându-să jurământul de către judecător după pravili, mitropolitul are să-l săvârşască cu mijlocirea cea mai cuviincioasă, după cum i să va părea, asemenea şi epitropi la episcopii*"[32]. În caz de vânzări sau cumpărări este necesar ca zapisele să fie trecute în condici, care să fie păstrate „*pururea la mitropolie şi la epscopii, cu pecetea şi iscălitura mitropolitului sau a episcopilor, ca să nu mai rămâie bănuială de schimbare de acelea cărţi şi de vicleşug* (…)[33].

Schimbând registrul, aducem în discuţie doar unul impedimentele privitoare la căsătorie, respectiv *robia*[34]. De notat că ea este o instituţie veche în spaţiul românesc, iar documentele dovedesc acest lucru. Fără să intrăm în detalii, consemnăm în treacăt acţiunea lui Alexandru Ipsilanti în favoarea răscumpărării robilor munteni luaţi de turci în raidurile lor şi duşi în colţurile îndepărtate ale imperiului în timpul războiului cu ruşii din 1768-1774[35]. Este un gest care scoate în relief generozitatea şi omenia

[27]*Ibidem*, pp. 203-204 (vezi Anexa 1 B: Hrisoave şi cărţi domneşti modificatoare; cap. „*Pentru diată",* 25, 3).
[28]*Ibidem*, XXIII, 2, pp. 108, 110 (Pentru epitropie).
[29]*Ibidem* , XXIII, 2, p. 110.
[30] Valentin Al. Georgescu, *Bizanţul*…, p. 75: „Biserica, avea mari interese în aplicarea regimului bizantin al moştenirii, mai individualist şi mai privatizat decât acela al obiceiului, al comunităţilor sătesti şi al neamurilor de sânge care se trăgeau dintr-un „moş" sau „bătrân", real sau legendar). Acest sistem bizantin uşura dania pioasă individuală în favoarea bisericii, sustrăgând-o controlului exercitat de rude şi chiar de neam, în sens larg".
[31]*Pravilniceasca condică*, XXIV, 3, p. 112 .
[32]*Ibidem*, XXIX, 4, pp. 126, 128 (*Pentru jurământ*).
[33]*Ibidem*, XXXII, 12, p. 136 (*Pentru protimis*).
[34]Viorel Achim, *The Roma in Romanian History*, Central European University Press, 2004, pp. 34-42; Andrei Oişteanu, *Sexualitate şi societate. Istorie, religie şi literatură*, Editura Polirom, Iaşi, 2016, *passim.* Ierarhii bisericii judecau şi procese privitoare la stăpânirea şi împărţirea ţiganilor – *cf.* Ştefan Berechet, *op. cit.,* pp.12-13.
[35]Constantin Giurescu, *Istoria românilor*, III, partea a doua, *De la moartea lui Mihai Viteazul până la sfârşitul epocii fanariote (1601-1821),* Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1946, p. 730 şi *passim*, http://digitool.dc.bmms.ro:8 881/R, accesat online 12.04.2018.

de care a dat dovadă domnul, care nu rămâne indiferent la durerea supușilor și la încălcarea prevederilor vechilor *capitulații* de către Poartă[36].

În *Pravilniceasca condică* este menționată *căsătoria robilor*, subiect delicat analizat cu grijă de legiuitor, conștient fiind de faptul că însăși existența ei generează, menţine şi întreţine animozităţi şi ostilităţi permanente între majoritate și minoritate. Din acest motiv, ea a suscitat atenția domniei și în secolul trecut. Știm din dispozițiile vechii pravile muntene, *Îndreptarea legii,* că autoritatea stăpânului se extinde şi asupra vieţii personale a robului său, deoarece el are dreptul de a aproba încheierea căsătoriei acestuia şi chiar relaţiile sale intime: „*Roaba sau slujnica carea se va da ea adinseaş bărbatului, curveaşte, poate-seîmpreuna cu ştirea stăpânu-său, iară cealea ce să fac fără de ştirea oblăduitorilor lor nu-s adevărate*”[37]. Dacă nu se supune și se căsătorește fără voia stăpânului, robul intră sub incidența legii: „*Feciorul şi robul, de săva însura fără ştirea stăpână-său, nu e să nu fie fără de vină*”[38]. Formulat altfel, cuplul de robi are nevoie de atât de binecuvântarea Bisericii cât și de cea a stăpânului[39].

În timpul lui Alexandru Ipsilanti se menține acordul stăpânului cu privire la căsătorie, iar preoții nu aveau voie să facă altfel: „*Cine va cununa țigan sau țigancă streină făr de ştirea stăpână-său, fiind stăpânul ştiut şi aflându-să tot într-acel oraş, să se păgubească într-acestaş chip, adică să piarză pe țigan sau pe țiganca ce au cununat cu acel strein țigan sau țigancă, şi să-l câştige stăpânul acela ce nu s-au întrebat*”[40]. Pentru evitarea declanșării unui conflict între stăpânii robilor care s-au cununat fără acceptul acestora legiuitorul prevede ca „*de acum înainte preoții pururea să fie cu luare aminte, ca în vreme ce iaste să se cunune soție țigănească, carii sunt supt stăpânire la doi stăpâni, până nu vor lua adeverință în scris de la amândoi stăpânii aceia, dând voe a se cununa, să nu-i cunune; iar de la îndrăzni vreun preot a o face, să se pedepsească bisericește*”[41]. Cu alte cuvinte, legiuitorul recunoaște bisericii dreptul de a-i sancționa pe preoții care nu respectau canoanele.

De brațul lung al legii nu scăpau nici boierii și nici igumenii care țineau pe proprietățile lor țigani străini sau vreo țigancă, producând în acest fel pagube stăpânului robilor fugari. Doar plata despăgubirilor reașezau lucrurile în ordinea lor firească[42]. Cei care acceptau astfel de cununii în cunoștință de cauză trebuiau să dea păgubitului un rob la schimb[43]. Interesant este că pedeapsa nu-i viza și pe urmașii acestora, „*căci destulă iaste la stăpân răsplătirea schimbului şi aflarea celui pierdut, fiindcă uniori şi de iuțimea şi cruzimea stăpânilor fug țiganii, şi pentru ca să se desprinză a fi mai*

[36] Mihai Maxim, *Țările române și Înalta Poartă. Cadrul juridic al relațiilor româno-otomane în Evul Mediu*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1993, *passim.*
[37] *Canoanele Sfântului și a marelui Vasilie*, *glava* 40 și *glava 363, zac.13,* în *Îndreptarea legii. 1652,* p. 342, 540*; cf.* Florina Manuela Constantin, *Robiaînpravilele româneştiale secoluluial XVII-lea. Îndreptarea Legii* (*1652*), în „Revista istorică”, tom XX, 2009, nr. 1–2, pp. 73–99 (în special p. 78, nota 30), http://www.iini-minoriti_es.ro/resurse/Constantin-Florina-Manuela_Robia_2009.pdf, accesat online12.04.2018. *Legiuirea Caragea*, partea a I-a, cap. 7, art. 1-10, pp. 10-11.
[38] *Îndreptarea legii. 1652,* glava 42, p. 540; *cf.* Florina Manuela Constantin, *op. cit*., p. 78, nota 32.
[39] Florina Manuela Constantin, *op. cit*., p. 78.
[40] *Pravilniceasca condică*, cap. XXXVI, 1, p. 144 (*Pentru țigani*); *Codul Calimach*, art. 162-163, ediție critică, Editura Academiei Republicii Populare Române, Bucureşti,1958, p. 119.
[41] *Pravilniceasca condică*, cap. XXXVI, 2; *Codul Calimach*, art. 165-167, pp. 119-120.
[42] *Pravilniceasca condică*, pp. 144, 146.
[43] *Ibidem*, cap. XXXVI, 5, p. 146; vezi și *Codul Calimach*, art. 159, ed. cit., p. 117: „*Dacă un preot au cutezat prin știință să cunune pe un om slobod cu o roabă sau o femeie slobodă cu un rob, să plătească stăpânului prețul roabei sau al robului; iar de au cununat cu știrea stăpânului, nu este îndatorit a plăti nimică şi robul acela sau roaba să rămâie slobozi şi cununia lor nedezlegată* ”.

obicnuitori stăpânii, să sufere şi oareşcare pagubă"[44]. De o adeverință de la vel armaș pentru cununie aveau nevoie și țiganii streini „*carii să numără pe sineşi cu cei domneşti*"[45].

Căsătoria robilor cu persoane libere era interzisă, iar vinovații erau sancționați după caz: „*Orice ţigan va îndrăzni de acum înainte să se cunune cu muere slobodă, adică nu ţigancă, să se despartă negreşit şi să se pedepsească foarte greu; şi copiii ce se vor face cu dânsa, să fie slobozi. Şi de să va dovedi că stăpânul ţiganului au dat voe să se cunune, ştiind-o că nu iaste ţigancă, să-ş piarză ţiganul, spre a sa pedeapsă, care ţigan să se facă domnesc; şi preotul ce-i va cununa, să se pedepsească foarte greu de către biserică*"[46]. Această interdicție ține cont de legislația imperială romană și bizantină care admitea existența unor impedimente de natură socială. Or sclavia a fost de-a lungul timpului „un impediment absolut la încheierea căsătoriei, iar pierderea libertăţii de către o persoană căsătorită a avut drept consecinţă încetarea ipso iure a căsătoriei"[47]. Reținem că interdicția nu a existat în Țările române până la jumătatea secolului XVIII, însă dreptul cutumiar nu admitea acest lucru, sancționând aspru persoanele libere care se căsătoreau cu un rob cu pierderea libertății personale. Din această cauză, căsătoriile de acest fel erau foarte rare[48]. Teodor Sâmbrian susține că de abia în a doua jumătate a acestui secol hrisoavele domneşti interzic „căsătoria între liberi şi robi"[49].Menționează o anafora „întărită prin hrisovul din 25 ianuarie 1766 al lui Ion Grigore Ghica, domnul Moldovei", unde la punctul 8 prevede că „nici de cum moldovan ţigancă (…) să nu ia nici ţiganul (…) moldovancă, şi la o pricină ca aceasta s-au socotit atât preoţiia eparhiei mitropoliei, cât şi a eparhiilor episcopilor să nu aibă voe ca aceea ca să cunune pre unii ca aceştia"[50]. Preoții care încălcau porunca arhierească erau caterisiți și deveneau birnici la visteria domnească[51].

Căsătoriile încheiate de preoți în necunoștință de cauză se desfăceau chiar dacă au trecut ani de zile și existau la mijloc copii[52]. Mai târziu acest impediment apare în *Legiuirea Caragea* („Să nu se căsătorească: slobozi cu robi")[53] şi *Codul Calimach* („Între oameni slobozi şi robi nu se poate alcătui însoţire legiuită")[54]. Chiar dacă o persoană era dezrobită aceasta nu putea să contracteze o căsătorie cu o persoană din familia fostului stăpân („nu poate lua pre fiică sau pre nepoată, ori vreo altă femeie din familia patronului (adecă a fostului stăpân ce l-au slobozit") sau cu o persoană de rang înalt („pe fiica vreunei persoane cinstite cu căftan sau din neam boeresc")[55]. Analizând statutul persoanelor dezrobite, Teodor Sâmbrian atrage atenția asupra faptului că acesta „a constituit un impediment la căsătorie în vechiul drept românesc în împrejurări asemănătoare cu cele stabilite în dreptul roman"[56]. Nu ar trebui însă să uităm că obiceiul este izvor nu numai **în dreptul romano-bizantin ci și în tradiția patristico-canonică a Bisericii. Or noi știm că respectarea tradiției (pusă în deplin acord cu adevărul divin)**

[44]*Pravilniceasca condică*, cap. XXXVI, 5, p. 146.
[45]*Ibidem*, cap. XXXVI, 6.
[46]*Ibidem*, cap. XXXVI, 7, p. 148.
[47]*Teodor Sâmbrian,Receptareaîndreptul român* a *normelordedrept roman referitoarela condițiiledefondale căsătoriei*, în Revista de Științe Juridice, nr. 3, 2006, pp. 5-23 (în special p. 21), http://drept.ucv.ro/RSJ/arhiva.html#nr-3-2006, accesat online 01.05.2018.
[48]*Ibidem*, *op. cit.,* p. 22.
[49]*Ibidem*.
[50] I. Peretz, *Curs de istoria dreptului român,* vol. IV, Hrisoavele domneşti, Bucureşti, 1931, p. 52, http://digitool.dc.bmms.ro:8881/R, accesat online 01.05.2018; *cf. Teodor Sâmbrian, op. cit.,* p. 21, nota 126.
[51] I. Peretz, *op. cit. loc. cit.*
[52]*Ibidem,* pp. 52-53(*punctul 9*).
[53]*Legiuirea Caragea*, partea a III-a, cap. 16, art. 2, teza I, ed. cit., p. 74; *cf Teodor Sâmbrian, op. cit.,* p. 22, nota 128.
[54]*Codul Calimach*, art. 154, p. 117; *cf Teodor Sâmbrian, op. cit.,* p. 22, nota 127.
[55]*Codul Calimach*, art. 179, p. 123; *cf.Teodor Sâmbrian, op. cit.,* p. 23, nota 133.
[56]*Teodor Sâmbrian, op. cit*., p. 22 și *passim*.

a căpătat cu timpul putere de lege. Este adevărat că Biserica a reglementat și fixat raporturile dintre membri ei, numai că ea s-a mulat pe structurile statului, respectând legislația și cutumele locale care serveau scopurilor ei, fără să facă compromisuri de natură dogmatică. Mai mult, ea însăși are fundamente cutumiare. Din aceste considerente credem că a contribuit la conservarea **impedimentelor sociale referitoare la căsătorie.**

Exemplele sus-amintite reflectă legătura strânsă dintre tradiție și modernitate, impunând în prim plan absurdul cotidian, aflată sub dominația „contrariilor" și al intereselor generale și de grup.

Impresia puternică pe care o lasă legislația civilă și canonică asupra oamenilor de rând, nu scapă atenției decindenților politici, care nu ezită să ia măsuri în privința redistribuirii resurselor în favoarea elitei din care și ei făceau parte, dar fără să-și asume și consecințele în ordinea ierarhiilor sociale. Folosindu-se de pârghiile legale, aceștia și-au subordonat Biserica, menajând-o din varii motive. Unul dintre acestea ar fi impactul covârșitor al învățăturii ei asupra comunității, adevăr foarte greu de ignorat și de contestat.

Nu trebuie să pierdem din vedere faptul că realitățile sociale sunt puternic ancorate în memoria colectivă, care este extrem de selectivă și de subiectivă. Având ca reper veșnicia, aceasta valorizează mai mult credința într-o realitate divină a mântuirii decât frumusețea lucrurilor văzute și efemere. Or mântuirea este răsplata făgăduită celor care iubesc „chipul" lui Dumnezeu în semenii lor.

BIBLIOGRAPHY

Achim, Viorel, *The Roma in Romanian History*, Central European University Press, 2004, pp. 34-42.
Bădescu, Laura-Eveline, *Cutumă şi cenzură în îndreptările legislative ale secolului al XVIII-lea. Cărţile de blestem,* http://www.cultura.postdoc.acad.ro/cursanti/laura-eveline%20badescu.pdf, accesat online 12.04.2018.
Berechet, Ștefan, *Dreptul vechilor noștri ierarhi la judecarea mirenilor*, Tipografia cărților bisericești, 1938, http://digitool.dc.bmms.ro:8881/R, accesat online 12.04.2018.
Bibliografia veche românească,1508-1830, tomul II. 1716-1808, de Ioan Bianu, Nerva Hodos, ediținea Acadeniei Române, București, Atelierele Socec & Company, soc. anonima, 1910, http://digitool.dc.bmms.ro:8881/R, accesat online 12.04.2018.
Ciachir, Nicolae, *Istoria relațiilor internaționale de la Pacea Westfalica (1648), până în contemporaneitate (1947),* Editura Oscar Print, București, 1998.
Ciobanu, Igor, Negruţă, Ana, *Evoluţia pedepselor ca sancţiuni de drept penal*, în Revista Națională de Drept, nr. 7/2015, pp. 14-17, https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/42180, accesat online 18.04.2018.
Codul Calimach, ediție critică, Editura Academiei Republicii Populare Române, Bucureşti,1958.
Constantin, Florina Manuela, *Robiaînpravilele româneştiale secoluluial XVII-lea. Îndreptarea Legii* (*1652*), în „Revista istorică", tom XX, 2009, nr. 1–2, pp. 73–99, http://www.iini-minorities.ro/resurse/Constantin-Florina-Manuela_Robia_2009.pdf, accesat online12.04.2018.
Georgescu, Valentin Al., *Bizanţul şi instituţiile româneştipână lamijlocul secoluluialXVIII-lea*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1980.
Giurescu, Constantin, *Istoria românilor*, III, partea a doua, *De la moartea lui Mihai Viteazul până la sfârșitul epocii fanariote (1601-1821),* Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1946, p. 730, http://digitool.dc.bmms.ro:8881/R, accesat online 12.04.2018.
Îndreptarea legii. 1652, Editura Academiei Republicii Populare Române, Bucureşti,1962.
Legiuirea Caragea, ediție critică, Editura Academiei Republicii Populare Române, Bucureşti, 1955.

Lemmy, Stefan , *Sensibilitate şi istorie în secolul XVIII românesc*, Editura Polirom, Iași, 2017.
Maxim, Mihai, *Țările române și Înalta Poartă. Cadrul juridic al relațiilor româno-otomane în Evul Mediu*, Editura Enciclopedică, București, 1993.
Murgescu, Bogdan, *Țările Române între Imperiul Otoman și Europa creștină*, Editura Polirom, Iași, 2016.
Oișteanu, Andrei, *Sexualitate și societate. Istorie, religie și literatură*, Editura Polirom, Iași, 2016.
Peretz, I., *Curs de istoria dreptului român,* vol. IV, Hrisoavele domneşti, Bucureşti, 1931, http://digitool.dc. bmms.ro:8881/R, accesat online 01.05.2018.
Pravilniceasca condică 1780, ediție critică, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1957.
Sâmbrian, Teodor,*Receptareaîndreptul român* a *normelordedrept roman referitoarela condițiiledefondale căsătoriei*, în Revista de Științe Juridice, nr. 3, 2006, pp. 5-23, http://drept.ucv.ro/RSJ/arhiva.html#nr-3-2006, accesat online 01.05.2018.
Stroe, Laurenţiu,*Problema orientală – concept*, *origini*. *Protagoniştii* (*1774-1812*) *şiistoriografia problemei*, în Carpica, XXXIX, 2010, pp. 206-234, http://www.cimec.ro/, accesat online 12.04.2018.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

TRANSSUMPTIV LANGUAGES IN EUROPEAN THINKING

Adriana Cîteia

Assoc. Prof., PhD, Ovidius University of Constanța

Abstract:The study aim to explain the term transsumptivity, in the context of european thinking, in pre and postcusanian thinking, using methodological couples as filosophy- mathemathics, arhetipology-mathematics. The transsumptive language translate different levels of reality with nousanodic accesibility, through mathematic models.

Keywords: timp, fractal, istorie, transfinit, holon

Timpul fractalic este un timp secvenţial, definit prin decupaje succesive, infinit posibile, din continuum-ul temporal, după modelul matematic cantorian: dintr-un segment de dreaptă reală, cuprins în intervalul [0,1], alcătuit din toate numerele reale cuprinse între 0 şi1 şi împărţit în trei părţi egale (trema originară) se scoate treimea centrală. Rezultă două intervale disjuncte, care prin fracturare şi extragerea tremelor vor genera patru intervale. Procesul poate continua la infinit, mulţimea rezultată fiind o mulţime fractală de tip cantorian[1].

Modelul mulţimii cantoriene se poate adapta analizei timpului liniar, creştin, punctul zero fiind originea timpului instituit odată cu actul originar al genezei (*arche*), iar unu corespunde timpului parousianic, timpul celei de a doua venirii şi al Judecăţii, acel *eschaton*, către care tinde, în viziunea teologică, istoria umanităţii.

O secvenţă cu rol de tremă ar putea fi timpul economic, o alta, timpul social. În opinia lui Nicu Gavriluţă, timpul social fractalic este constituit din reprezentări diferite: „astăzi nu mai există timp social. Există doar timpuri sociale, iar reprezentarea şi interpretarea lor cea mai adecvată este cea de tip fractalic”[2].

La rândul său, autorul citat, aminteşte teoria binaro-fractalică elaborată de Ioan Petru Culianu, în lucrările de după anul 1986, pornind nu de la modelul matematic cantorian, ci de la cel al matematicianului Rudy Rucker.

Rucker a definit un spaţiu matematic cu un număr infinit de dimensiuni- SpaţiulHilbert, fractalul fiind o ramificaţie care urmează o regulă[3]. Orice secvenţă istorică poate fi definită ca fractal. Un exemplu de fractal binar ar putea fi timpul destinal. Componentele fractalului amintit sunt timpul şi destinul, relaţionate printr-un mecanism de generare care poate fi acceptat sau respins.

[1] Nicu Gavriluţă, *Fractalii şi timpul social*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 2003, p. 13-14.
[2] *Ibidem*, p. 15.
[3] *Ibidem*, p. 24.

Exemplul ales de Nicu Gavriluţă deschide multiple posibilităţi de interpretare, deoarece destinul are propriul său vocabular conceptual, construit în diferite sisteme de referinţă religioase. De exemplu în antichitatea greco-romană, dimensiunile adiacente ar fi:

-*heimarmene* (timpul guvernat de un destin cosmic implacabil, imposibil de schimbat de către subiecţii umani)

- *moira* (timpul controlat de cele trei ursitoare care torc şi taie firele vieţilor individuale, timpul inexorabil),

-*tyhe* (timpul guvernat de schimbări spectaculoase, de norocul personal).

Aşadar, există un timp destinal, care poate fi acceptat ca atare sau care poate fi negat (paradigma creştină a liberului arbitru). Pornind de la fractalii binari se poate construi o hermeneutică fractalică bazată pe negarea sau acceptarea argumentată a ipotezelor de lucru: există sau nu există timp destinal, există sau nu există timp parousianic etc.

Structurile temporale de tip fractalic au ca trăsătură omotelia sau autosimilaritatea: fiecare fractal cuprinde în sine întregul[4] şi funcţionează aşadar, după regula *pars prototo.*

Doctrina creaţiei din nimic poate fi analizată cu metoda fractalică, pornind de la existenţa unui timp-limită al creaţiei şi a unei fiinţări limită, de care depinde întreaga realitate creată. Limita dintre creat şi increat, care separă existenţa de nonexistenţă, limita-temelie a creaţiei (*peras hypokeimenon*) este *Logos*-ul[5].

În sistemul mistic grec, *anadeza*, impulsul ascensiunii spirituale spre modelul divin[6] este sinonimă cu *epanorthosis*- convertire, orientare spre, îndreptare de sine[7], iar în cel creştin, cu idealul îndumnezeirii firii umane (*theosis*)[8].

Scara dintre pământ şi cer îşi schimbă numărul şi forma treptelor în funcţie de geometria spaţiului divin. Scara lui Heraclit urcă şi coboară într-o veşnică rotire[9]. Scara creştină nu admite decât verticalitatea imobilă. Dar ambele sisteme de gândire filosofico-religioase definesc, prin relaţia individ-spaţiu divin, comunitate de adoratori- Cetate Divină, o divinitate accesibilă prin eliberarea de sine şi *unio mistica.*

În gândirea platoniciană, ascensiunea către divin se face pe scara frumuseţii pure. În creştinism, treptele se suprapun, capabile de triple rezonanţe. În *Gorgias*, Socrate defineşte egalitatea geometrică drept relaţia care guvernează zeii, oamenii, întregul univers. În creştinism, nu egalitatea este relaţia fundamentală a geometriei divine, ci asemănarea şi perihoreza.

Mistica greacă a pledat pentru originalitatea unui limbaj capabil să exprime regulile jocului metafizic. În creştinism, vocabularul are drept trăsătură fundamentală universalitatea. Comunitatea creştină se exprimă într-un singur glas, iar tăcerea ei este una sobră. Jocul de cuvinte a fost evitat, pentru a nu tulbura liniştea şi siguranţa dogmatică

În gândirea cantoriană[10], suita infinită a numerelor a, a_1, a_2.....$a_{n.....}a_{n+m}$ dispuse în ordinea scrierii şi considerate un singur obiect **a,** are următoarea însuşire: dacă luăm un număr s cât de mic, întotdeauna se va găsi un n atât de mare, adică un element a_n atât de îndepărtat, încât diferenţa dintre el şi orice factor a_{n+m} următor, în mărime absolută va fi mai mică decât s. Aşadar, cu cât este mai îndepărtat factorul a_n, cu atât mai mică devine diferenţa dintre el şi toţi factorii care îl succed, deşi

[4] *Ibidem*, p. 17.
[5] Nikolaos Matsoukas, *Istoria filosofiei bizantine*, Editura Bizantină, Bucureşti, 2004, p. 173-175, 197.
[6] Matei 4, 1; Luca 2, 22; Fapte 7, 41.
[7] 2 Tit 3, 16.
[8] Claudio Moreschini, *Istoria filosofiei patristice*, Editura Polirom, Iaşi, 2009, p. 590.
[9] M.M. Davy, *Enciclopedia doctrinelor mistice*, vol. I, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998, p. 104.
[10] Matila C. Ghyka, *Filosofia şi mistica numărului*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998, p. 104-119.

diferenţa nu va fi niciodată egală cu 0. În şirul lui Cantor aeste transcendent pentru orice a_n , dar a_n sunt imanente pentru a.

Imanenţa şi transcendenţa din matematică prezintă similitudini cu imanenţa şi transcendenţa din dogmatică. Relaţia **a- a_n**corespunde relaţiei dintre Dumnezeu şi lume. Divinitatea este transcendentă din sistemul de referinţă al lumii, iar lumea este imanentă Divinităţii, fiind pătrunsă de energiile divine[11]. Dumnezeu confirmă continuu natura logosică a lumii.

Axioma infinitului, fără de care aritmetica clasică nu s-ar fi putut construi completează seria analogiilor dintre matematică şi dogmă, îmbogăţind vocabularul comun celor două domenii.

Conform axiomei infinitului[12] există cel puţin o mulţime autosuccesoare, adică există cel puţin o clasă **w care aparţine lui m, m fiind definită ca supraclasă univers, totalitate a mulţimilor, holon matematic.** Mulţimile autosuccesoare sunt mulţimi saturate, adică, atunci când conţin un element îl şi includ. În definirea mulţimilor autosuccesoare saturate, verbele *a conţine* şi *a include* se condiţionează reciproc, furnizând un procedeu de obţinere a unor mulţimi distincte, condiţionat de legea apartenenţei la clasa univers. Dispunerea şi mobilitatea mulţimilor în **m**se face într-un areal matematic" determinat, ordonat şi guvernat de apartenenţă şi incluziune.

În axioma clasei submulţimilor (conform căreia totalitatea submulţimilor unei clase formează la rândul ei o clasă) este furnizat procedeul de obţinere a unor mulţimi distincte, pornind de la subclasa **Φ**- mulţimea vidă, subclasă a oricărei clase. Noile clase obţinute astfel fac aluzie la vechile supraclase, astfel încât „asemănarea" (o *asemănare a aluziei,* cum o numeşte Pavel Florenski*)* devine şi ea o lege a supraclasei univers.

Înainte de Cantor, au existat în matematică două accepţiuni ale infinitului:

-denumerabil (suma numerelor naturale tinzând spre infinit),

-continuu,

infinitul denumerabil fiind „mai mic" decât infinitul continuu. În universul transfnit al lui Cantor, totalităţi infinite, disparate, create după regulile matematice ale şirurilor (numărătoare transfinită= procedură de numărare uzuală, extinsă dincolo de infinit, metode combinatorii, scheme funcţionale sau descriptive[13]), puteau să mixeze între ele şi să creeze o suprastructură transfinită. Universul transfinit cantorian a fost inspirat de surse extramatematice: spaţiul angelic, ierarhia verticală divină. Conceptul de continuum a fost astfel suprapus ideii greceşti sau creştine de Paradis[14]. I

Pentru Cantor, matematica transfinitelor a avut o sursă de inspiraţie filosofico-teologică de necontestat. Ideile cantoriene au fost exprimate într-un limbaj metafizic, în strânsă legătură cu filosofia lui Platon, Spinoza şi Leibnitz. Cantor a făcut distincţia între realitatea imanentă, intrasubiectivă şi realitatea transsubiectivă sau transientă (fizică şi mentală). Transfinitul cantorian se întâlneşte cu ideea de infinit absolut divin. Din perspectiva matematicianului cu opţiuni religioase riguros definite, regatul transfinit este o punte între finitudine şi Absolut.

Cantor a construit modelul matematic al Infinitului Divin, având două puncte de plecare:

1. **infinitul potenţial aristotelic**: un infinit potenţial, în devenire, dar niciodată desăvârşit, ci în curs de desăvârşire.
2. **infinitul actual**: o serie actual infinită, integral prezentă într-un anumit moment temporal. *O serie S este actual infinită dacă şi numai dacă primul element al lui S*

[11] Pavel Florenski, *Stâlpul şi temelia Adevărului*, Editura Polirom, Iaşi, 1999, p. 316-320.
[12] M. C. Ghyka, *Filosofia şi mistica numărulu*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998, p. 125 şi urm.
[13] Joseph Dauben, *Georg Cantor, His Mathematics and Philosophy of Infinite*, Harvard University Press, 1979.
[14]Solomon Feferman, „Infinity in Mathematics: is Cantor Necessary?", in *L'Infinito nella Scienza (Infinity in Science),* Instituto dello Enciclopedia Italiana, 1987, p. 151-209.

există în timpul T şi dacă pentru fiecare element din S la T, există un succesor în S la T[15].

De exemplu**,** memoria lui **Zeus** este perfectă, astfel încât pe măsură ce numără**,** înregistrează fiecare număr într-o listă mentală. Sau: Dumnezeu depăşeşte infinitul actual într-un singur gând al său[16].

Distincţia operată de G. Cantor între infinitul actual (un cuantum mai mare decât orice constantă finită) şi infinitul potenţial (caz particular al unui cuantum variabil) plasează axioma infinitului amintită anterior în categoria infinitului potenţial, sinonim cu *apeiron* antic, *indefinitum* scolastic sau infinitul simplu din gândirea filosofică modernă.

În gândirea cantoriană

a. există un număr iniţial 0,
b. pentru fiecare număr n, există un succesor n+1,
c. pentru fiecare serie nesfârşită de numere, există un număr mai mare decât fiecare număr din acea serie, astfel încât seriile numerice se extind spre transfinit.

Aplicaţii:

A. Înţelepciunea lui Dumnezeu este absolut infinită: a spune că *Dumnezeu areînţelepciune* implică *Dumnezeu are minte*, iar mintea divină conţine idei. O *ideedivină* este o reprezentare mentală a unor lucruri posibil existente. Rezultă că Dumnezeu gândeşte totul, prefigurează totul (ideile divine sunt arhetipurile, rădăcinile tuturor lucrurilor, *rationes seminales, logoi spermatikoi* din vocabularul dionisian şi stoic), iar ideea divină de Univers constă în descrierea completă a acestuia, în fiecare moment al său[17].

Modelul cunoaşterii (înţelepciunii) divine se poate fundamenta pe cinci axiome:

1. existenţa ideilor divine de maximă simplitate (*rationes seminales*) şi implicit a unui fundament ideatic de maximă simplitate,
2. combinarea ideilor simple în toate modurile posibile şi apariţia unor niveluri derivate de combinaţii,
3. pentru fiecare serie infinită de idei există un nivel limită care le include pe toate,
4. există idei divine de infinită complexitate. Dumnezeu are o idee pentru fiecare univers posibil,
5. pentru fiecare posibil obiect matematic Dumnezeu deţine arhetipul.

Apeiron este nelimitatul, principiul tuturor lucrurilor, infinitate spaţială[18], diada infinită (*aoristos dyas*[19]*).*

B. Puterea lui Dumnezeu este infinită: Dumnezeu este infinit puternic, iar puterea divină este creatoare. Gradele puterii divine sunt direct proporţionale cu omniscienţa sa. Ideea divină (arhetipul, *etimasia*-gândul ascuns) este însoţită de puterea creatoare. Propoziţia „Dumnezeu poate crea ceva" nu înseamnă că Dumnezeu creează acel ceva, ci că Dumnezeu are abilitatea de a crea continuu şi de a actualiza Universul.

[15] Eric Steinhart, „A Mathematical Model of Divine Infinity", *Theology and Science*, 7, 3, 2009, p. 261-274.
[16] Augustin, *De civitate Dei*, 12, 18.
[17] W. Achtner, "Infinity in Science and Religion", in *Neue Zeitschrift fur Systematische Theologie und Religionsphilosophie,* 42, 2005, p. 392-411.
[18] Aristotel, *Fizica*, 202b-208a. *apud* T. Heath, *Mathematics in Aristotle*, Oxford University Press, 1949.
[19] Aristotel, *Metafizica*, 987b, 988 a, 1087b, *apud* Pierre Aubenque, *Problema fiinţei la Aristotel*, Editura Teora, Bucureşti, 1998, p. 264-287.

Aşadar, există **n** grade ale puterii divine, cu „setul" posibilelor universuri corespunzătoare celor **n** grade ale omniscienţei divine.[20]

Transfinitele cantoriene nu sunt însă total nelimitate, orice transfinit ordinal fiind limitat de un altul mai mare. Infinitatea absolută transcende transfinitele şi ordinalele finite, fiind utilă vocabularului teologic. Pericolul este însă acela de a introduce în discuţie elemente panenteiste. Infinitul Absolut este setul tuturor ordinalelor, dar nu este convergenţa nici unei serii de ordinale, ceea ce înseamnă că nici o progresie a ordinalelor nu poate atinge Infinitul Absolut. Consecinţa în plan teologic ar fi că *theosis*-ul este imposibil, iar lumea nu poate ajunge la existenţa divină.

În relaţia cu Divinitatea, materia, forma, mărimea sunt infiniţi relativi (transfiniţi) pentru că pot fi şi sunt conţinuţi într-un ordinal mai mare[21].

Aşadar, putem distinge în gândirea cantoriană trei niveluri ale infinitului:

1. infinitul potenţial, de origine aristotelică, obţinut prin adăugare sau dividere,
2. infinitul actual, descoperit de Cantor, un infinit al numerelor transfinite, ordinale şi cardinale,
3. infinitul transcendent al Absolutului, recunoscut simbolic.

Conexiunea între infinitul absolut matematic şi cel filosofico-teologic este evidentă, cu observaţia că matematicienii folosesc termenul „infinit" referindu-se la succesiuni de numere sau funcţii, iar teologii folosesc termenul ca atribut al lui Dumnezeu. O obiecţie ar putea fi aceea că Dumnezeu nefiind obiect matematic, cele două ştiinţe nu se referă la acelaşi lucru când folosesc cuvântul „infinit".

Pentru Cantor, diferenţa între transfinit şi infinitul absolut ar fi aceea că transfinitul poate fi augmentat, iar infinitul absolut, nu. Conceptul de augmentabilitate rămâne însă confuz; se poate afirma că şi infinitul absolut poate fi augmentat. Rămâne şi întrebarea: o multiplicitate este augmentabilă numai dacă există şi alte obiecte de acelaşi fel cu obiectul multiplicităţii?

Cantor distinge între un infinit *in Deo*
in mundo
in abstracto,
Infinitul abstract, absolut fiind detaşat, disociat de limitările naturale. Rămâne dificil de stabilit ce înseamnă „absolut" şi dacă între *absolut* şi *abstract* se poate stabili o relaţie de sinonimie. Dumnezeu este purtătorul absolut al infinitului actual, în vreme ce transfiniţii sunt în jurul şi în mintea noastră. În jurul nostru sunt seturi infinite de entităţi, iar în mintea noastră un număr infinit de obiecte abstracte; aşadar absolutul aparţine sferei divine, iar abstractul pare a fi alocat sferei umane.

Plotin subordona *apeiron*, Unului, ca alteritate desprinsă din Monadă şi lipsită de determinări (*aoristos*) până se întoarce la Unu spre a-l contempla[22]. În gândirea plotiniană, monada ipostaziată îşi păstrează neatinsă esenţa. Ea se comportă ca o mărime transfinită care poate genera la nesfârşit entităţi numărabile, ramânând identică cu sine

Pentru a explica ipostazele Monadei Transcendente, Proclos invoca şirul matematic care îngăduie dezvoltarea în ambele direcţii şi reîntoarcerea (*epistrofe)*. Generarea (*proodos)* nu afectează transcendenţa şi integritatea începutului (*arhe*). Efectul este prezent în cauză şi purcede din ea (ca şi în cazul Axiomei Infinitului), iar principiul similitudinii specific genezei proodice se aplică şi contramişcării (*epistrofe*).

[20] J. Byl, „Matter, Mathematics and God", in *Theology and Science,* 5, 1, 2007, p. 73-86. M. Coughlan, „Must God create only the best possible World?", in *Sophia,* 26, 2, 1987, p. 15-19.
[21] Robert Russel*, Cosmology from Alpha to Omega: the Creative mutual Interaction of Theology andScience*, Fortress Press, Minneapolis, 2008, *passim.*
[22] Plotin, *Opere*, I, *Despre ceea ce este în succesiunea Primului şi despre Unu*, 7, V, 4, traducere, lămuriri preliminare şi note de Andrei Cornea, Editura Humanitas, Bucureşti, 2002, p. 265-273.

Platonismul târziu a rezolvat problema Unului-Multiplu prin triada:
-neparticipat (*amethekton)*= Unu,
-participat (*metechomenon*)= Produsul Monadei, obţinut prin geneza proodică,
-participant (*metechoon*),
participatul fiind superior participanţilor săi.
La Sfântul Augustin[23], triada neoplatonică a momentelor:
manere, consistere, habitare
exire
resurgere
devine un mijloc de exprimare a înălţării morale a sufletului către Sursa divină, dar şi a căderii, cauzate, în tradiţia platoniciană de cutezanţa autonomiei, de libera alegere, de păcatul primordial, de contactul cu materia (ca şi în gnosticism). La Iamblichos, căderea este o formă de katasterism, de coborâre a sufletului, printre astre, spre lumea materială.

Aşadar, infinitul potenţial are ca atribut schimbarea nelimitată într-un areal actual-infinit; orice infinit potenţial presupune existenţa unui infinit actual ca limită supra-finită a sa. Infinitul actual este sinonim cu *aforismenon* antic, *categorematice infinitum* scolastic, infinitul pozitiv modern. Este maximum absolut (Absolutum la Cantor).

În domeniul transfinitului matematic, ca şi în domeniul transfinitului teologic, partea este egală cu întregul. Atributul consubstanţialităţii, care defineşte cele trei ipostasuri divine- Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh în doctrina perihorezei poate constitui un exemplu în acest sens[24].

În matematica transfinitului, există o proprietate paradoxală, care asigură legătura între mulţimile numerelor finite, mulţimile transfinite şi spaţiile geometrice: numărul total al punctelor reale de pe un segment de dreaptă este egal ca putere cu numărul punctelor de pe dreapta obţinută prelungind la nesfârşit segmentul dat, într-o parte şi în cealaltă. Acest număr corespunde deopotrivă mulţimii tuturor numerelor reale şi continuului geometric, reafirmând egalitatea părţii cu întregul[25].

Putem face şi operaţia inversă, urmând exemplul lui Borel: dacă scoatem de pe un segment de dreaptă toate numerele raţionale şi algebrice (o infinitate numărabilă), încă mai rămâne pe segment o infinitate nenumărabilă de puncte[26].

În modelul ktiziologic plotinian, lumea este creată prin ieşirea Monadei în ierarhii de gândire, principiul generator rămânând identic cu sine.

În hermetism, Numărul este definit ca o condiţie a consistenţei, constituirii, compunerii şi descompunerii. Unităţile generează numerele, apoi, prin diviziune, se întorc în sine. Fluxul şi refluxul unităţilor din şi înspre Monada primordială asigură armonia Unului-Tot. Nimic din Universul învăluit de Zeu nu dispare, nu se pierde definitiv. Unitatea primordială generează şi conţine toate numerele, fără a fi conţinută sau generată de vreun număr. Universul devine astfel o nesfârşită operaţie matematică, aflată sub semnul Unităţii Divine[27].

Ierarhia inteligenţelor create din Unitatea Divină cuprinde 60 de trepte, emanaţii succesiv degradate din divinitatea supracategorială. Divinitatea se întoarce, însă, la starea de non-manifestare. Spaţiul dintre cer şi pământ este organizat scalar în patru „provincii", douăsprezece intervale şi şaizeci

[23] Sfântul Augustin, *Solilocvii*, ediţie bilingvă, traducere, studiu introductiv şi note Gheorghe I. Şerban, Editura Humanitas, Bucureşti, 1993, I, 3.
[24] M. Ghyka, *op.cit.*,, p. 137.
[25] *Ibidem*, p. 124-129.
[26] *Ibidem*.
[27] Hermes Mercurius Trismegistus, *Filosofia hermetică*, Bucureşti, 1995, *passim*. Françoise Bonardel, *Hermetismul*, Editura de Vest, Timişoara, 1992, p. 40-41.

de regiuni. Spaţiul dintre Empireu şi Lună este populat de zei, iar între Lună şi Pământ se află Împărăţia Sufletelor, guvernată de Dreptate, Memorie şi Experienţă[28].

În *Tratatul de iniţiere*, Hermes afirmă unitatea Universului: „totul este unul şi una sunt toate, întrucât toate lucrurile erau în Creator înainte de Creaţie”[29]. Monada este sursa „unităţii multiple” a vieţii universale. Omul este creat „după chipul şi asemănarea” unui Demiurg care deţine rangul cel mai înalt în rândul Făpturilor.

Aşadar, între transfinitul matematic şi cel teologic există evidente analogii. Unul-Trei creştin (Treimea definită perihoretic, având aceeaşi esenţă şi trei moduri de manifestare), ca şi Monada plotiniană sau Unitatea hermetică pot fi definite ca numere imaginare, în sens matematic. Ca şi în raţionamentul matematic, deşi se admite imposibilitatea gândirii lor, ele devin fundamente ale organizării spaţiului sacru.

În teologia imaginarelor şi a simbolurilor transfinite pot fi incluşi de asemenea, eonii gnostici, henadele plotiniene, ierarhiile divine dionisiene, diferenţialele din trilogia cosmologică a lui Lucian Blaga.

Spre deosebire de limbajul dogmatic riguros stabilit în context sinodal, limbajul matematic îşi depăşeşte continuu limitele. Întâlnirea între cele două domenii poate duce însă, la consolidarea limbajului religios cu ajutorul limbajului şi modelelor de gândire matematice.

Dialectica autocomunicării divine, explicată de aristotelism, definitivată în spirit emanatist în neoplatonism[30] şi redescoperită în creştinism de Pseudo Dionisie Areopagitul[31] a evoluat spre determinismul optimist care defineşte spaţiul ca atribut al lui Dumnezeu[32].

În neoplatonismul plotinian, divinitatea este transcendentă şi incomprehensibilă, definiţia Unului plotinian fiind influenţată de neopitagorism şi platonismul mediu; orice încercare de definire katafatică ar impune false limite, Unu neputând fi limitat prin predicaţii. Emanaţia plotiniană este definită în virtutea principiului că orice natură produce ceea ce îi este imediat subordonat, limita procesului de creaţie aflându-se în universul sensibil. Materia este limita procesului de creaţie (*ekporeusis*), treapta ultimă a Universului, antiteza Unului.

Plotin a împrumutat de la predecesorii săi, platonicienii din Alexandria osatura filosofiei sale, pe care a consolidat-o cu teoria celor trei ipostaze: Unu, *Nous, Psyche*. Sursa vieţii este Principiul Prim, care nu are origine şi care se regăseşte pretutindeni fără a se epuiza[33]. Principiul Prim este Unul, Binele, măsură a tuturor lucrurilor, transcendent tuturor unităţilor de măsură. În gândirea plotiniană Binele este deasupra Sferei Ideilor, scăpând definiţiilor raţionale.

Din Unu emană *Nous*, fără de care activitatea monadei iniţiale ar fi rămas latentă. Această emanaţie nu îi afectează esenţa. (În dogmatica damaschiniană se face distincţia între

- *ageneton (*cu un singur *n)*- ceea ce este nezidit, ceea ce nu s-a făcut şi
- *agenneton* (cu doi *n*)- ceea ce nu s-a născut, prima ipostază a oricărei fiinţări. Celor trei ipostasuri divine ale Sfintei Treimi le corespunde termenul *agenetos*. Tatăl este *agennetos,* căci existenţa lui nu derivă de la un alt ipostas).

În neoplatonism, între Unu, *Nous şi Psyche* există o întrepătrundere constantă. Creaţia nu este un act de voinţă divină, realizat la un anumit moment dat, ci un act perpetuu. *Nous*, Inteligenţa

[28] Hermes Mercurius Trismegistus, *Filosofia hermetică,* p. 134-136.
[29] *Ibidem*, p. 141.
[30] Frederick Copleston, *Istoria filosofiei*, I, *Grecia şi Roma*, Editura All, Bucureşti, 2008, p. 42.
[31] Dionisie Areopagitul, *Opere completeşi Scoliile Sfântului Maxim Mărturisitorul*, Editura Paideia, Bucureşti, 1996.
[32] Paul Deussen, *Elementele metafizicii, alături de o consideraţie preliminară asupra esenţei idealismului,* Editura Herald, Bucureşti, 2008, p. 107.
[33] Fr. Cumont, *Lux Perpetua*, Paris, 1949, p. 347.

supremă, arhetipul ideilor care modelează lumea sensibilă implică metamorfoza, dinamica lumii sensibile. *Nous* a produs din eternitate o imagine a sa: Sufletul Universal. Acesta ocupă o poziţie intermediară între lumea inteligibilă şi lumea sensibilă[34]. Sufletul Universal este Verbul *Nous*-ului, energia în virtutea căreia acesta asigură subzistenţa fiind-urilor. Sufletul Universal animă şi dirijează Universul, este omnipotent şi asemănător Tatălui[35].

Aşa cum *Nous* cuprinde multitudinea Ideilor, *Psyche* conţine infinitatea sufletelor individuale.

În theurgia chaldeeană exista distincţia între lumea inteligibilă a Ideilor şi lumea sensibilă, a Aparenţelor. Intelectul Transcendent (*Nous Patrikos*) este impenetrabil, înconjurat de Tăcere. Sub El se află triadele lumii inteligibile, divinităţile care patronează sferele celeste, entităţile inferioare (îngeri, demoni, eroi), ierarhizaţi pe o scară continuă, până la umanitate[36]

Teoria henadelor lui Proclos corespunde teoriei spaţiului transfinit. Perechile de henade (ca şi perechile de eoni din gnosticismul valentinian şi sefirele iudaice) înconjoară asemeni undelor monada. Coextensive şi coeterne Unului ele determină spaţiul sacru[37].

După un mileniu de efort filosofic, principiul plenitudinii divine a fost identificat cu principiile continuităţii şi ierarhizării.

BIBLIOGRAPHY

Augustin, Sfânt (354-430), *Solilocvii*, ediţie bilingvă, traducere, studiu introductiv şi note Gheorghe I. Şerban, Editura Humanitas, Bucureşti, 1993

Achtner, W., "Infinity in Science and Religion", in *Neue Zeitschrift fur Systematische Theologie und Religionsphilosophie,* 42, 2005, p. 392-411

Aubenque, Pierre, *Problema fiinţei la Aristotel*, Editura Teora, Bucureşti, 1998

Bonardel, Françoise, *Hermetismul*, Editura de Vest, Timişoara, 1992

Byl, J., „Matter, Mathematics and God", in *Theology and Science,* 5, 1, 2007, p. 73-86

Copleston, Frederick, *Istoria filosofiei*, I, *Grecia şi Roma*, Editura All, Bucureşti, 2008

Coughlan, M. „ Must God create only the best possible World?", in *Sophia,* 26, 2, 1987, p. 15-19

Dauben, Joseph, Georg Cantor, His Mathematics and Philosophy of Infinite, Harvard University Press, 1979

Davy, Marie Madeleine, *Enciclopedia doctrinelor mistice*, vol. I, Editura Humanitas, Bucureşti, 1998

Deussen, Paul, Elementele metafizicii, alături de o consideraţie preliminară asupra esenţei idealismului, Editura Herald, Bucureşti, 2008

Dionisie Areopagitul, *Opere completeşi Scoliile Sfântului Maxim Mărturisitorul*, Editura Paideia, Bucureşti, 1996

Feferman, Solomon, „Infinity in Mathematics: is Cantor Necessary?", in *L'Infinito nella Scienza (Infinity in Science),* Instituto dello Enciclopedia Italiana, 1987

Florenski, Pavel, *Stâlpul şi temelia Adevărului*, Editura Polirom, Iaşi, 1999

Gavriluţă, Nicu, *Fractalii şi timpul social*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 2003

Ghyka, Matila, C, *Filosofia şi mistica numărului*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998

[34] *Ibidem*, p. 348.
[35] "Despre esenţa sufletului", în *Opere*, I, p. 219-227
[36] "Despre coborârea sufletului în trupuri", în *Opere*, I, p. 249-265.
[37] Gheorghe Vlăduţescu, *Filosofia primelor secole creştine*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1995, p. 123.

Heath, T., *Mathematics in Aristotle*, OxfordUniversity Press, 1949
Hermes Mercurius Trismegistus*, Filosofia hermetică*, Bucureşti, 1995
Matsoukas, Nikolaos, *Istoria filosofiei bizantine*, Editura Bizantină, Bucureşti, 2004
Moreschini, Claudio, *Istoria filosofiei patristice*, Editura Polirom, Iaşi, 2009
Plotin, *Opere*, I, *Despre ceea ce este în succesiunea Primului şi despre Unu*, 7, V, 4, traducere, lămuriri preliminare şi note de Andrei Cornea, Editura Humanitas, Bucureşti, 2002
Russel*,*Robert, *Cosmology from Alpha to Omega: the Creative mutual Interaction of Theology andScience*, Fortress Press, Minneapolis, 2008
Steinhart, Eric, „A Mathematical Model of Divine Infinity", *Theology and Science*, 7, 3, 2009, p. 261-274

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

THE COLONIZATION OF CONGO – A FACET OF GLOBALIZATION

Valeria Micu

Lecturer, PhD, "Carol I" National Defense University, Bucharest

Abstract: Several definitions and complex theories about globalization have been issued so far; by this paper I meant to join that group of people who think that globalization has become an irrefutable and unstoppable process since the Roman Empire was built; I will also emphasise the fact that we cannot stand on one or the other of sides claiming that we are for or against globalization for the simple fact that this should be accepted as a natural phenomenon. The colonisation of Congo achieved at the end of the 19th century by Leopold II's employees is a facet of this long and perpetual global metamorphosis, more or less known by the large public in its most shocking details, for the simple fact that the artisans of such huge social, political, economic and cultural changes chose not to share the immorality of their deeds with the generations to come.

Keywords: globalization, colonisation, Leopold II, Congo, atrocities

De când şi de ce?

Există păreri diverse în legătură cu o localizare temporală şi o cronologie a procesului *globalizării,* în vreme ce motivele ce se presupune că ar fi stat la baza cristalizării şi anvergurii acestui fenomen sunt dintre cele mai uşor de intuit, cunoscând natura umană. Din dorinţa de îmbunătăţire a propriei existenţe, dintotdeauna omul şi-a manifestat interesul pentru lumea în care trăieşte, prin cercetare, inovare, teoretizare şi etichetare a proceselor ce pot aduce schimbări în calitatea vieţii sale, dar şi în mecanismul de comunicare interpersonală, răspunzător în mare măsură de evoluţia noastră pe o anumită direcţie şi până la un anumit nivel, făcând eforturi deosebite în scopul dezvoltării pe toate planurile.

Rezultatele acestor demersuri se văd în viaţa universală şi pot părea şocante prin diversitatea lor, o explicaţie a acestei diversităţi fiind şi modul în care s-a creionat paradigma istorică a fiecărui grup social de pe glob. Nu întâmplător există teorii ce stipulează că aceste paradigme pot fi asemănătoare în ciuda distanţelor dintre anumite grupuri de oameni, pentru simplul motiv că omul a fost permanent în mişcare pe suprafaţa terestră, ducând cu sine caracteristicile grupului, oglindite cel mai adesea în acţiunile sale. S-au delimitat în timp grupuri dominatoare ce şi-au impus fără doar şi poate, principii şi reguli de viaţă în procesul de convieţuire cu alte grupuri sociale transformate în entităţi dominate.

După spusele lui Nayan Chanda[1], faptul că un anumit trib din Africa s-a deplasat în urmă cu 50.000 de ani pe distanţe impresionante până în Europa şi chiar mai departe, în căutarea unor condiţii mai bune de viaţă, poate fi considerat un început al fenomenului etichetat cu termenul de *globalizare,* începând cu jumătatea secolului XX. Chanda, în consens cu alţi cercetători de pe mapamond, consideră

[1] Istoric, jurnalist, Director de publicaţii al Centrului pentru Studiul Globalizării, Yale, autor al cărţii *Bound Together: How Traders, Preachers, Warriors and Adventurers Shaped Globalization,* Yale University Press, New Heaven, 2007.

că acesta este un proces natural început undeva în negura timpului; pe măsură ce a evoluat, omenirea a fost impulsionată de noi raţiuni şi ambiţii ce au determinat evoluţii surprinzătoare în domeniul construcţiei ambarcaţiunilor şi al călătoriilor, atât pe căi maritime cât şi pe cele terestre.

Ne sunt cunoscute din istorie călătoriile pe *Drumul mătăsii,* iniţiate din China de amiralul Zheng He din Dinastia Ming sau călătoriile în jurul lumii pornite din diverse ţări europene şi finalizate cu importante descoperiri geografice, legate de nume răsunătoare precum Marco Polo, Vasco da Gama, Cristophor Columb, Amerigo Vespucci, Magellan sau David Livingstone; fiecare dintre aceşti vajnici călători a răspuns de fapt cerinţelor momentului istoric în care trăiau: dorinţa de a trăi mai bine era în strânsă legătură cu găsirea de noi surse de profit; dezvoltarea comerţului sau a ocuparea şi colonizarea unor teritorii în scopul folosirii resurselor naturale şi umane au constituit pentru lungi perioade de timp cele mai sigure căi de îmbogăţire a celor deja dezvoltaţi şi puternici, care se auto-etichetau drept popoare civilizate; multe dintre aceste comunităţi şi-au manifestat ambiţia de a domina prin impunerea propriei religii sau a forţei armate, în multe situaţii toate aceste obiective fiind întro strânsă şi productivă coeziune.

În epoca Iluminismului erau frecvente discursurile cu conţinut impresionant, ce propovăduiau acţiunile umanitare, menite să facă lumină prin educaţie, culturalizare şi dezvoltare pe toate planurile, insistând pe respectarea drepturilor naturale ale omului; în secolele XVIII şi XIX filozofi, cărturari şi alte categorii de teoreticieni ai umanismului se întreceau în argumentaţii şi justificări, unele în mod evident contradictorii şi lipsite de fundament ştiinţific, altele de-a dreptul periculoase din punct de vedere al evoluţiei umanităţii.

Motivele ce i-au impulsionat pe oameni să se lanseze în acţiuni temerare, în multe situaţii cu riscul vieţii, au influenţat şi modul lor de acţiune, au dus la abordări diferite şi diferenţiate, ce au suferit schimbări majore în diversele etape istorice, continuând să se modifice în acord cu direcţia de dezvoltare a societăţilor omeneşti pe toate planurile. Cu toate acestea se poate vorbi despre un *pattern* din care nu lipsesc patru aspecte esenţiale, menţionate şi de membrii ai FMI din epoca actuală; aşadar, vorbind despre *globalizare* avem în minte comerţul şi tranzacţiile, mişcările de capital şi investiţii, migraţia şi mişcările oamenilor pe întreaga suprafaţă terestră, dar şi diseminarea cunoştinţelor din toate domeniile.

Definiţii ale Globalizării

Ce este totuşi *globalizarea*? Cercetătorii fenomenului afirmă că nu putem vorbi despre o descriere exhaustivă a *globalizării;* cu toateacestea ne putem raporta la câteva definiţii pentru o mai bună abordare a subiectului pe care mi-am propus să-l dezvolt. Dr. Cairo o defineşte ca fiind „o reţea complexă de procese sociale ce ajută şi intensifică extinderea schimburilor şi a legăturilor economice, culturale, politice şi tehnologice pe suprafaţa întregului glob terestru”[2] (trad. aut.), aceasta fiind cea mai generală perspectivă asupra termenului de *globalizare,* destul de apropiată de abordarea teoretică a FMI, care face referire la „creşterea în interdependenţa economică a ţărilor din întreaga lume prin creşterea volumului şi varietăţii tranzacţiilor de bunuri şi servicii peste graniţe, fluxul de capital internaţional mai rapid, dar şi o difuziune mai largă a tehnologiei”[3].

În general autorii diverselor abordări ale *globalizării* au elaborat definiţii ce subliniază mai ales aspectele focalizate în respectivele analize; din acelaşi motiv am selectat la rândul meu, acele definiţii

[2] “Globalization. Definitions and Perspectives”, https://globalisms.wordpress.com/what-is-globalization/ , accesat aprilie 2018.
[3] FMI, *World Economic Outlook*, mai, 1997.

care fac o mai bună conexiune cu relaţia dintre *colonizare* şi *globalizare.* În acest sens consider că definirea *globalizării* drept „mişcarea liberă a capitalului însoţită de dominaţia crescândă a pieţelor financiare globale şi a corporaţiilor multinaţionale asupra economiilor naţionale”[4], se poate corela cu situaţia creată în Congo, colonizat de regele Belgiei, Leopold II în 1885 şi denumit în mod paradoxal Statul Independent Congo; aceasta în condiţiile în care o întindere imensă din centrul Africii, de circa 75 de ori mai mare decât suprafaţa Belgiei, locuită de numeroase triburi şi cu bogăţii importante atât la suprafaţă (exploatarea fildeşului cu preţul a mii de elefanţi ucişi, colectarea cauciucului din bogatele păduri naturale, rarisime în lume, chiar în perioada invenţiei anvelopei prin munca lui Dunlop), cât şi în sol, a fost transformată în scurt timp întrun stat corporatist comparat de unii istorici de azi cu o colonie de muncă forţată, sub controlul deplin al regelui, până în 1908. În perioada 1908-1960 colonia a aparţinut statului belgian, care a făcut unele investiţii din fonduri private; cu toate acestea populaţia Congo era plătită cu salarii derizorii trăind în condiţii deplorabile, în ciuda faptului că era una dintre cele mai bogate ţări africane; în tot acest timp Congo a furnizat profituri imense colonizatorilor.

Definiţia propusă de Levin Institute ne duce mai aproape de elementele ce ne ajută să observăm *colonizarea* ca faţetă a *globalizării.* Astfel, se subliniază că „*globalizarea* este un proces de interacţiune şi integrare între oameni, companii şi guverne ale diferitelor naţiuni, un proces determinat de comerţul internaţional şi de investiţii, facilitat de tehnologia informatică. Acest proces are efecte asupra mediului, asupra culturii, a sistemelor politice, a dezvoltării economice şi a prosperităţii, asupra stării fizice de bine a oamenilor din întreaga lume”[5].

Există în această definiţie câteva aspecte ce dovedesc saltul major realizat în procesul de interacţiune şi integrare dintre oamenii de naţii şi chiar de rase diferite în cursul tranzacţiilor internaţionale, comerciale sau de altă natură, dar care pot trage un semnal de alarmă pentru ca istoria să nu se mai repete. După cum se ştie sunt analişti care consideră că *globalizarea* nu este altceva decât o nouă formă de *colonizare* şi de îngrădire a independenţei statelor a căror soartă se hotărăşte în afara graniţelor lor, mecanismul general valabil şi aplicabil constând în concentrarea bogăţiei şi a puterii în curtea câtorva ţări cu influenţă majoră asupra celorlalte entităţi naţionale, cu slabă putere economică şi politică, „o globalizare a fenomenului asupririi”[6].

În perioada descoperirilor geografice şi a colonizării, multe regiuni ale globului au devenit sursă de materii prime şi alte bogăţii naturale pentru marile puteri, în aceeaşi măsură în care au furnizat sclavi pentru o lungă perioadă de timp din istoria omenirii, mai apoi mână de lucru foarte slab remunerată, situaţie perpetuată până în secolul XXI. În cele mai multe cazuri condiţiile exacte în care s-au petrecut evenimentele cu unele grupuri sociale nu sunt pe deplin cunoscute sau sunt învăluite în mister şi poveşti ce denaturează adevărul istoric. Aspectul cel mai grav despre care se vorbeşte foarte puţin în perioada actuală este că preţul plătit de unele comunităţi a fost de ordinul a milioane de vieţi sacrificate, multe până la nivel de genocid, toate acestea pentru ca numai câteva state să acumuleze bogăţii ce le-au servit apoi ca bază solidă şi ca rampă de lansare în cursa perpetuă a *globalizării,* în vreme ce locuitorii regiunilor - sursă au rămas în poziţii de sărăcie, marginalizare şi analfabetism, întro dependenţă de secole cu repercusiuni economice, sociale, culturale. În numeroase cazuri derapajele capitalismului au adâncit discrepanţele deja create de colonialism, accentuând multitudinea de oprimări, de ordin economic, politic, mediatic, cultural, în relaţiile de muncă din cadrul acestui proces de neoprit al *globalizării,* ce şi-a făcut simţite efectele şi asupra ecosistemului.

[4] George Soros, *Despre globalizare,* Ed. Polirom, Iaşi, 2002: 15.
[5] The Levin Institute Website, ”What is Globalization?”, http://www.globalization101.org/what-is-globalization/ (19.10.2015), accesat aprilie 2018.
[6] Paolo Vittoria, *Paulo Freire:viaţa şi opera,* Ed, Didactică şi Pedagocică, Bucureşti, 2010: 96-97.

Colonizarea Congo – o faţetă a globalizării

Teoreticienii colonialismului au abordat tema în stiluri diverse elaborând uneori definiţii contradictorii sau neclare, unele făcând referire la perioade extrem de întinse pe plan istoric, altele fiind prea specifice în legătură cu condiţiile şi cu practicile colonizatorilor din anumite zone. Se ştie că istoria *colonizării* se pierde undeva în antichitate, fiind în strânsă legătură cu bătăliile de cucerire şi control teritorial, uneori urmate de jafuri, de ocuparea unor ţinuturi îndepărtate de ţara cuceritorilor şi de instaurarea unor regimuri violente impuse localnicilor. Anumiţi autori fac totuşi o distincţie între colonizările din antichitate, care aveau ca scop primordial ocuparea de teritorii în vederea realizării imperiilor şi colonizările din perioada modernă, caracterizate mai ales prin impunerea limbii şi culturii colonizatorilor. Nu puţini sunt cei care se referă la „europenizarea" globului, din motive ce pot fi comparate astăzi cu *globalizarea*.

Anul 1415 când cetatea nord-africană Ceuta a fost capturată de portughezi, ar putea fi considerat începutul primei ere a *colonizării*, aceasta fiind de altfel numită şi epoca descoperirilor geografice, epocă ce s-a întins pe parcursul a două secole şi care a creat condiţiile pentru *colonizarea* Africii precum şi a cuceririi celor două Americi; acest lucru a fost posibil deoarece marile puteri ale acelor vremuri, Spania, Portugalia, Franţa, Olanda şi Anglia se impuneau nu numai datorită flotelor puternice, ci şi echipajelor destoinice, susţinute de armate pe măsură. Pacea de la Westfalia (1648) este considerată moment de încheiere a epocii descoperirilor, dar şi de început al erei „mercantilismului", o perioadă de maximă importanţă pentru dezvoltarea şi expansiunea ulterioară a Angliei şi Franţei pe teritoriul Americii de Nord, urmată de decimarea populaţiei indigene şi de transformarea coloniilor americane în ţinuturi productive. Revoluţia americană şi prima Revoluţie Industrială au dus la desfiinţarea Imperiului spaniol de pe teritoriile americane. În acest răstimp Anglia folosea eficient bogăţiile adunate în vremea descoperirilor geografice şi a cuceririlor de peste mări şi oceane intrând în epoca industrializării. Pentru marile cantităţi de produse finite erau necesare tot mai multe pieţe de desfacere; aşadar Lumea Nouă şi toate celelalte teritorii descoperite în epoca precedentă au devenit foarte atractive, de această dată pentru extinderea schimburilor comerciale.

Epoca imperialistă etichetată de către numeroşi istorici drept Noul Imperialism (1860-1914) a reprezentat ceea ce mulţi istorici au previzionat ca fiind ultima fază a capitalismului sau „capitalismul la cel mai înalt nivel" după cum a scris însuşi Lenin în propria sa analiză a capitalismului (1916), perioadă în care s-au creat tinerele state Italia, Germania, Belgia; odată cu a doua Revoluţie Industrială abundenţa de capital, fără precedent, a dus la scenarii şi viziuni din cele mai îndrăzneţe în scopul îmbogăţirii monarhilor dornici de afirmare politică şi economică. *Colonizarea* Africii a devenit soluţia ideală pentru investiţiile profitabile; aceasta a fost hotărâtă prin „porţionarea" imensului continent, pur şi simplu prin abila mânuire a liniei şi creionului pe hartă, în timpul Conferinţei de la Berlin (1885), fără a se ţine cont de condiţiile specifice din Africa, o zonă încă insuficient explorată. Aşa cum reiese din diferite analize ulterioare, „după 1880 imperialismul a devenit o politică dominantă şi în mod transparent agresivă, practicată de statele europene din motive diverse, politice, culturale şi economice"[7] (trad. aut.); competiţia dintre state se dezvolta prin manifestarea tot mai evidentă a naţionalismului, a intoleranţei şi rasismului, în totală contradicţie cu principiile Iluminismului, ce invocau umanismul şi egalitatea dintre oameni, de altfel perorate şi argumentate cu fiecare ocazie. În teorie c*olonialismul* era considerat a fi „un val purtător de civilizaţie pe teritoriile descoperite prin infiltrarea naţionalităţii colonizatorilor într-un mod cât mai natural, testul de bază pentru acest proces fiind capacitatea colonizatorilor de a-şi transfera cultura proprie în noul mediu natural şi social în care

[7] Bill Ashcroft et al, *Key Concepts in Post-colonial Studies*. London and New York, Routledge, 1998: 122.

se instalau"[8] (trad. aut.).

În practică analiştii evidenţiază o anumită ordine în procesul *colonizării*; se insistă pe ideea că la baza acestui demers au stat proiecte politice clare propuse de către un grup de diplomaţi, care au înţeles cât de importantă putea deveni Africa pentru realizarea unor proiecte măreţe în Europa. Totul trebuia să înceapă cu împărţirea cât de cât echitabilă a continentului negru între marile puteri europene, dacă putem folosi acest termen pentru un astfel de demers, urmând ca apoi să fie cointeresaţi misionarii ce aveau să poarte creştinismul printre „păgâni" şi în egală măsură să se creeze condiţii propice pentru un comerţ tot mai înfloritor şi aducător de profit, cât mai mult profit.[9] În unele situaţii diplomatul era chiar regele în persoană, aşa cum s-a întâmplat în cazul regelui Leopold II al Belgiei, care a făcut toate eforturile posibile în vederea construirii unui regat puternic, bogat, prosper, ce iată, încă impresionează astăzi pe toţi cei care vizitează Belgia, prin arhitectura impunătoare a unor clădiri superbe construite la început de secol 20, cu sume enorme, majoritatea lor provenind din astfel de profituri.

Una dintre aceste capodopere arhitecturale construită în 1905 cu sume importante din profitul realizat în Congo, este supranumită „Arcul mâinilor tăiate"[10], o denumire dată în ultimii ani, după ce au ieşit la iveală atrocităţile la care au fost supuşi milioane de congolezi, cu precădere cât timp unicul proprietar al statului Congo a fost Leopold II (1885-1908). Printre practicile curente aplicate pentru diverse forme de nesupunere sau din motive puerile, greu de înţeles astăzi, era biciuirea, uneori până la uciderea victimei sau tăierea uneia sau a ambelor mâini de la cei deja decedaţi şi în numeroase cazuri de la persoane în viaţă, fără a se ţine în vreun fel cont de vârsta sau sexul victimelor. Cazurile copiilor cu mâinile tăiate au produs o impresie atât de puternică asupra unora dintre europenii ce mergeau în Congo în scopuri umanitare, încât au fost făcute fotografii ce au circulat în Europa, tocmai pentru a se trage un semnal de alarmă în rândul oamenilor de bine, care nu aveau idee despre modalităţile de obţinere a profiturilor în unele dintre statele colonizate. Deşi au fost făcute numeroase demersuri prin intermediul unor scrisori, articole, ba chiar rapoarte oficiale, informaţiile au fost contracarate de articole plătite de rege şi de oamenii săi, aşa încât atrocităţile au mai durat ani buni, până ce populaţia Congo a scăzut drastic, în opinia unor istorici chiar până la jumătate.[11]

Deşi pare greu de crezut, raportul oficial despre situaţia reală din Congo, întocmit cu mari eforturi de Roger Casement în calitate de consul Britanic în 1903, nu a produs efectul aşteptat de grupuri mari de oameni în cunoştinţă de cauză, ci dimpotrivă, a atras acuzaţii grave asupra lui Casement, încarcerat şi în cele din urmă executat pentru diverse acuzaţii fără legătură cu Congo.[12]

Prezentarea acestor secvenţe din perioada *colonizării* Congo se doreşte a fi o exemplificare a faptului că un proces de asemenea anvergură, ce urmărea obţinerea unor profituri importante, în ciuda motivelor invocate în situaţii oficiale pentru publicul larg a presupus şi săvârşirea unor acte lipsite de moralitate şi etică. Exemplele sunt numeroase, unele dintre ele fiind cunoscute, altele numai bănuite, deoarece în multe situaţii s-au luat măsuri pentru distrugerea dovezilor. Chiar Leopold II se confesa unui supus de încredere cu privire la conţinutul documentelor ce au ars timp de câteva zile atrăgând

[8] John A. Hobson în Bill Ashcroft et al, *Key Concepts in Post-colonial Studies*. London and New York, Routledge, 1998: 124.
[9] Robinson and Gallagher în Patrick Wolfe, „History and Imperialism: a Century of Theory from Marx to Postcolonialism"în *The American Historical Review,* vol.102, no. 2 (Aprilie, 1997): 400.
[10] "The Arch of Severed Hands", www.tripadvisor.com/ShowUserReviews...Cinquantenaire_Park-Brussels.html, accesat 19 sept., 2014.
[11] A. Hochschild, *King Leopold's Ghost: A Story of Greed, Terror, and Heroism in Colonial Africa,* Houghton Mifflin Company, Boston, New York, 1999.
[12] M. V. Llosa, *The Dream of the Celt,* Faber and Faber Limited Bloomsbury House, London, 2012.

atenţia locuitorilor din apropiere, imediat ce colonia Congo a fost transferată statului belgian[13]; acesta mărturisea că nu doreşte să lase urme ale celor petrecute în colonia sa, deşi la începutul demersurilor de *colonizare* impresiona prin discursuri ce invocau purtarea stindardului civilizator, în vederea conducerii cruciadei menită să străpungă întunericul necunoaşterii din Africa centrală[14].

Prin aceasta ni se aminteşte că o faţetă a *globalizării* este reprezentată de exploatarea muncitorilor din ţările în curs de dezvoltare, de pierderea locurilor de muncă în urma tehnologizării avansate, pentru că cel mai important lucru rămâne totuşi profitul încasat de investitori, de cei cu resurse, deşi în mod paradoxal multe dintre resursele materiale se află pe teritoriul ţărilor în curs de dezvoltare.

Trebuie menţionat şi optimismul autorilor care susţin că *globalizarea* este nu numai un proces natural, inevitabil, dar şi cu multe aspecte pozitive, ce se manifestă ciclic şi îşi modifică substanţial acţiunile. După cum remarca Jason Inch[15], procesul *globalizării* poate fi comparat cu valurile care vin şi trec, diferite ca înălţime şi intensitate, diferite fiind şi consecinţele sale; modul în care aceasta afectează lumea este în continuă transformare, ca urmare a schimbărilor esenţiale conţinute în structura de bază a mecanismului, alternativele fiind în unele cazuri impuse de „lecţiile învăţate din istorie", în altele o urmare firească a tehnologizării şi dezvoltării inegale a ţărilor de pe mapamond; Inch face previziuni foarte optimiste cu privire la viitorul de mare succes pe care îl va avea China în următorii ani, ca o consecinţă a dezvoltării sale deosebite, a producţiei masive de bunuri în toate sectoarele, a serviciilor la standarde ce au depăşit de multă vreme chiar şi nivelul capitalismului occidental. Inch se pretinde un bun cunoscător al economiei chineze, după o lungă perioadă în care a lucrat în China şi a studiat cu atenţie fenomenul, pe care el îl numeşte „*globalizare* în revers" prin schimbarea direcţiei de circulaţie a produselor super-tehnologizate; dacă la începuturile sale progresul a călătorit de la vest către est, Inch estimează că în scurt timp boom-ul tehnologic va porni din est către vest[16], dacă nu cumva acest proces este în plin avânt, ţinând cont că s-au scurs deja trei ani de la momentul în care se contura ca posibilă această nouă paradigmă în evoluţia omenirii.

***

Teoriile economice şi doctrinele politice nu mai pot nega realitatea: în fiecare etapă a sa *globalizarea*, fie că a purtat sau nu această etichetă, a presupus recurgerea la resurse externe în scopul dezvoltării interne a unor state, puţine ca număr, care se pare că sunt în aceeaşi situaţie astăzi, de căutare a noi resurse exogene. Este principalul motiv pentru care, analiştii cu adevărat obiectivi vorbesc despre *colonizare* ca fiind mai mult decât o faţetă a *globalizării* şi propun o suprapunere a celor doi termeni. Această teorie deschide o nouă perspectivă analizelor şi interpretărilor ce se vor modela în strânsă relaţie cu direcţia pe care o va lua procesul *globalizării* în secolul 21.

BIBLIOGRAPHY

1. Hochschild, Adam. (1998). *King Leopold's Ghost's: A Story of Greed, Terror, and Heroism in Colonial Africa.* A Mariner Book. Houghton Mifflin Company, Boston, New York, 1999.

2. Ashcroft, Bill, Gareth Griffiths and Helen Tiffin. *Key Concepts inPost-colonial Studies.* London and New York: Routledge, 1998.

[13] Vanessa Mock, "Belgium revisits the scene of its colonial shame", *The Independent,* 29 June 2010, https://www.independent.co.uk/news/world/africa/belgium-revisits-the-scene-of-its-colonial-shame-2014055.html, accesat aprilie 2012.

[14] J. Reader, *Africa: A Biography of the Continent,* Penguin Books, 1998: 523-4.

[15] Economist, consultant de origine canadiană cu activitate de 12 ani în China, autor a două cărţi despre viitorul înfloritor al Chinei (*China's Economic Supertrends*, 2012).

[16] "Future Globalization", Jason Inch, TEDxSuzhou, https://www.zoutube.com/watch, accesat aprilie 2018.

3. Hochschild, Adam. (1998). *King Leopold's Ghost's: A Story of Greed, Terror, and Heroism in Colonial Africa.* A Mariner Book. Houghton Mifflin Company, Boston, New York, 1999.

4. Llosa, Mario Vargas. *The Dream of the Celt.* Trans. Edith Grossman. Faber and Faber Limited Bloomsbury House, London. 2012.

5. Mock ,Vanessa."Belgium revisits the scene of its colonial shame", *The Independent,* 29 June 2010, https://www.independent.co.uk/news/world/africa/belgium-revisits-the-scene-of-its-colonial-shame-2014055.html, accesat aprilie 2012.

6. Reader, John. *Africa: A Biography of the Continent.* Penguin Books (1997) 1998.

7. Vittoria, Paolo. *Paulo Freire:viaţa şi opera,* Ed, Didactică şi Pedagocică, Bucureşti, 2010.

8. Wolfe, Patrick. "History and Imperialism: A Century of Theory from Marx to Postcolonialism" in *The American Historical Review,* Vol.102, No. 2 (Apr., 1997): 388-420, Published by American Historical Association, http://www.jstor.org/stable/2170830.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

COHESION AND DISPERSION. THE NORTHERN AND EASTERN BORDERS OF ROMANIA IN THE LAST CENTURY, BETWEEN BARRIERS, PASSAGEWAYS AND COMMUNICATION

Nicolaie Hodor and Teodor-Ioan Hodor

Lecturer, PhD, PhD Student - ”Babeș-Bolyai” University of Cluj-Napoca

Abstract: Actualmente, las fronteras del norte y del este de Rumanía corresponden al límite de la Unión Europea. Los países vecinos, Ucrania y la República de Moldavia, aspiran a unirse a la UE. Una característica común de los territorios vecinos del otro lado de la frontera es el hecho de que están mayormente poblados por rumanos y representan provincias geográficas e históricas rumanas o partes de ellas (Maramures, Bucovina y Besarabia). En diferentes momentos, pertenecieron a los imperios vecinos (Austro-Hungría, el Imperio Ruso, el Imperio Otomano), y después de la Primera Guerra Mundial se unieron con Rumanía y se incorporaron al estado rumano, de facto o de jure. Después, la situación ha cambiado varias veces, con algunas provincias divididas entre ciertos estados. En diferentes momentos, algunas partes de ellos se integraron en la antigua URSS. Por lo tanto, las fronteras septentrionales y orientales de Rumanía han constituido en la historia del último siglo barreras insuperables o, por períodos de tiempo relativamente cortos, límites simbólicos, o en ocasiones han sido transferidas más allá de los antiguos territorios rumanos, incluyéndolos al estado rumano. En el último siglo, han sufrido múltiples transformaciones. La situación y evolución de las fronteras y de estas provincias ha sido diferente. La situación más complicada se registró en Maramures, al norte de Tisa, donde, en algunas partes, los habitantes se convirtieron, sin su voluntad, en una vida humana, (viviendo en la misma dirección, en la misma casa), ciudadanos de ocho países, algunos duraderos, otros efímeros, durante un período de solo 73 años. El cruce de la frontera y la comunicación transfronteriza ha asumido los aspectos más diversos y extraños.

Keywords: cohesión, Unión European, Rumanía, fronteras, cooperación transfronteriza

Introducción

El pueblo rumano fue considerado "un enigma y un milagro histórico" porque sobrevivió en un área mayormente eslava (excepto Hungría). La expresión pertenece a un gran historiador rumano, Gh. I. Bratianu (1940). La latinidad oriental duró dos milenios como bloque étnico relativamente compacto, pero las fronteras estatales han cambiado muchas veces.

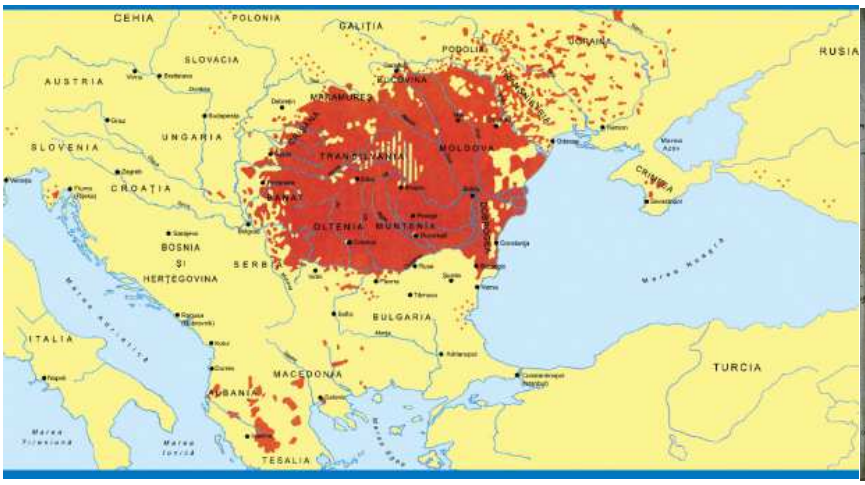

Fig. 1: Mapa de la extensión de los rumanos https://cersipamantromanesc.wordpress.com/2015/05/13/populatia-autohtona-a-transnistriei-a-fost-neintrerupt-majoritar-romaneasca-radacinile-conceptului-geopolotic-reprezentat-de-transnistria/;

Fig. 2: Doncevu, Curso de lengua rumana, Chisinau, 1865 (Fuente: BCU, Iasi)

Europa latina suma más de 1.7 millones de kilómetros cuadrados (16.18% del área total) y tiene más de 200 millones de habitantes (28% de la población del continente), incluye 10 estados en total y partes de otros tres. Rumanía se encuentra entre dos grandes focos de conflicto: los espacios exyugoslavo y exsoviético, que se perciben como una isla de estabilidad (Negut S., Sageata R., 2005, 22 y 32).

Actualmente, las fronteras del norte y del este de Rumanía corresponden al límite de la Unión Europea. Los países vecinos, Ucrania y la República de Moldavia aspiran a unirse a la UE. Una característica común de los territorios al otro lado de la frontera rumana es que están mayormente poblados por rumanos y representan provincias geográficas e históricas rumanas o partes de las mismas (Maramures, Bucovina y Besarabia). La Gran Unión, en 1918, representó una importante contribución en términos de territorio y población, duplicando tanto el espacio como el número de habitantes. La unificación de todas las provincias geografico-históricas con Rumanía y la creación de un solo estado cambiaron considerablemente las fronteras rumanas.

La formación del estado, a menudo conocido como Gran Rumanía, era complicada y su existencia era difícil de mantener. Los principales unionistas merecen la gratitud eterna, como los soldados que lucharon en muchos frentes con o sin su voluntad, y también sus familias que han soportado muchas dificultades en todos los años de la guerra y en los años que siguieron. Entonces, unas pocas generaciones se han sacrificado para el logro y el mantenimiento de la unidad nacional. El día de 1 de diciembre de 1918 no puso fin a las dificultades y sufrimientos, sino que trajó un agradecimiento especial y mucha esperanza, con la realización de este ideal de los rumanos. Primero, el daño causado por la guerra tuvo que ser reparado y luego se hizo la integración de nuevos ciudadanos en las estructuras de un estado nacional moderno (Barbulescu M. y otros, 2007, 346). La presentación, a menudo triunfal de la situación en aquellos tiempos, pone tantos sacrificios en el plano inferior. Es nuestro deber nunca olvidar los sacrificios del pueblo rumano y de sus líderes.

En diferentes momentos, estas provincias pertenecían a los imperios vecinos (Austro-Hungría, el Imperio Ruso, el Imperio Otomano), y después de la Primera Guerra Mundial se unieron con Rumanía y se incorporaron al estado rumano, de facto o de jure.

La situación ha cambiado varias veces con el tiempo, con algunas provincias divididas entre

diferentes estados. En diferentes momentos, durante la Segunda Guerra Mundial, algunas partes de ellos se integraron en la antigua URSS.

Así, las fronteras septentrionales y orientales de Rumanía han constituido en la historia del último siglo barreras irreversibles o, por períodos de tiempo relativamente cortos, límites simbólicos o, a veces, han sido transferidas más allá de los antiguos territorios rumanos, uniéndolos con el estado rumano. En el último siglo, han sufrido múltiples transformaciones.

En el período actual, las relaciones de Rumanía con la República de Moldavia representan una situación especial y se han llevado a cabo muchos proyectos de colaboración entre los dos Estados rumanos. Los otros territorios ahora pertenecen a Ucrania. En el territorio de Rumanía, especialmente en la parte norte, viven ciudadanos ucranianos. La presencia de rumanos en Ucrania y ucranianos en Rumanía debería ser un motivo adicional de cooperación. Además, muchos moldovos tienen la ciudadanía rumana, estudiaron, estudian o trabajan en Rumanía.

En los últimos años, se han eliminado muchas barreras propagandísticas, ideológicas y nacionalistas y se han creado nuevos puentes de comunicación y cohesión, que también se amplifican mediante programas transfronterizos con financiación europea. Sin embargo, aún queda mucho por hacer en este sentido, ya que algunas estructuras presentan actualmente una gran inercia y una fuerte capacidad de resistencia al cambio y obstaculizan el desarrollo de los territorios cercanos a las fronteras.

Las fronteras del norte y del este de Rumanía entre la Unión del 1 de diciembre de 1918 y el Tratado de paz de Trianón del 20 de junio de 1920

El 1 de diciembre de 1918, se decidió la unificación “para siempre” de Besarabia (en el sentido amplio), de todos los territorios de Bucovina (en las fronteras hasta Cirimus), Transilvania, Banat, Crisana y de todos los territorios de Maramures con Rumanía. Así, se formó un estado "de Nistru a Tisa", y al norte hasta más alla de este río, al desfiladero de Tisa (de Hust) y las colinas de los Cárpatos (Carpatii Padurosi). Hacia el sur y el sureste llegó al Danubio y al Mar Negro.

Partiendo de las fronteras establecidas por el acto histórico del 1 de diciembre, que incluyó en las fronteras del estado rumano (al antiguo reino de Rumanía), las provincias de Besarabia (en el sentido amplio), Bucovina entera, Transilvania, Banat, Crisana, Maramures y Cadrilater, necesitamos analizar la situación de los eventos que tuvieron lugar antes de la firma del Tratado de Trianon y aquellos que siguieron este acto legal.

La evolución de las fronteras y de estas provincias fue diferente. La situación más complicada se registró en Maramures, al norte de Tisa, donde, en algunas partes, los habitantes se volvieron, sin su voluntad (en una vida humana, viviendo a la misma dirección en la misma casa), ciudadanos de ocho países, algunos duraderos, otros efímeros, en un período de solo 73 años, hasta el establecimiento de la actual Ucrania en 1991. En el libro titulado "Historia que he pasado en la feroz guerra", Mihai Dan Ilies escribe: "Luego, en 1919, los rumanos vinieron a nosotros y se quedaron durante 2 años. En 1921 vinieron los checos, y en 1938 estábamos bajo Ucrania, en 1939 los húngaros volvieron, en 1944, en octubre vinieron los rusos". El cruce de las fronteras y la comunicación tiene aspectos diversos y extraños.

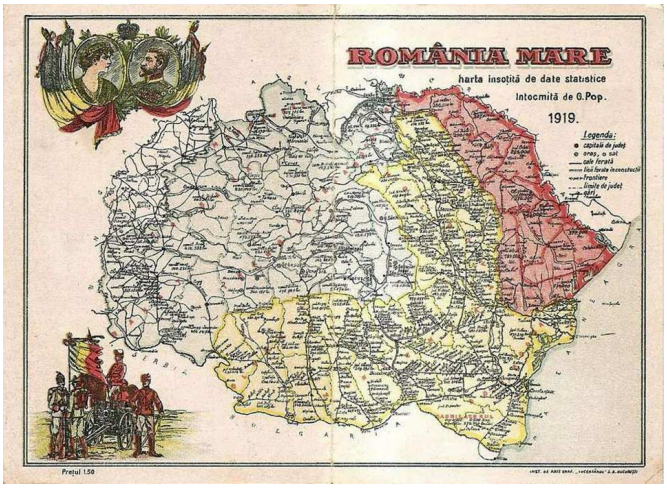
Alrededor de la Navidad del antiguo rito (7 de enero), las tropas ucranianas ocupan Maramures (el valle de Tisa, la ciudad de Sighetu Marmatiei y el valle del Viseu hasta Leordina), anexando este territorio a la Ucrania Subcarpática. El 17 de enero, el ejército rumano libera toda la región al sur de Tisa, y el 20 de abril de 1919 llega a Hust.

Entre el 7 de enero y el 19 de enero de 1919, los soviéticos y los ucranianos organizaron ataques para separar a Besarabia del estado rumano, pero el ejército rumano hizo frente a la situación y

rechazó los ejércitos enemigos.

La instalación de Kun Béla y el gobierno bolchevique (del 21 de marzo al 6 de agosto de 1919) condujo a la continuidad territorial del espacio soviético y pro-ruso, rodeando al estado rumano por todos lados con países comunistas o pro-rusas (Hodor N., 1996, 131). El 15 y el 16 de abril ataca las fronteras de Rumanía. Era un peligro muy grande, y muy importante fue la intervención del gobierno rumano y del ejército, lo que llevó a la eliminación del peligro por la ocupación de Budapest. Las fronteras de Cirimus y Nistru se mantuvieron generalmente en la misma ruta hasta que se firmó el tratado y después.

Las acciones armadas llevaron a cambios repetidos de las fronteras de Maramures, Bucovina y Besarabia e, implícitamente, del estado rumano. Así, en 1919, G. Pop publica un mapa que muestra una situación en la que el territorio bajo la administración del estado rumano tiene una de las ampliaciones más grandes (fig. 3). A esto se añadió brevemente Pocutia, el territorio entre Prut y Cirimus, que se incorporó en Polonia con la firma del Tratado de Trianón.

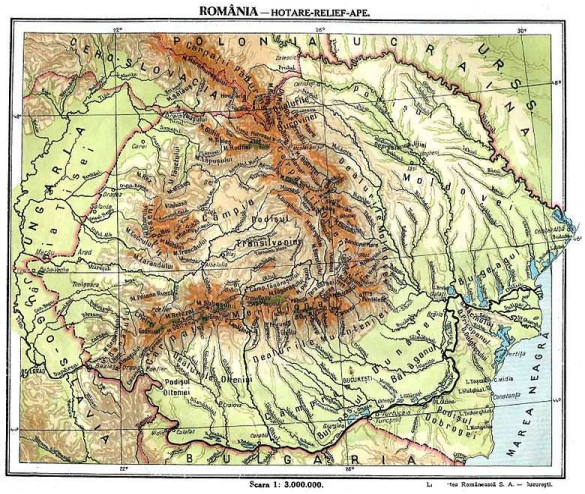

Fig. 3: Territorios que pertenecen de facto al estado rumano en 1919 (Pop, 1919)

Fig. 4: Rumanía después del Tratado de Trianon (Gheorghiu, 1933)

Hemos registrado estos hechos que han influido decisivamente en la situación de las fronteras del norte y este de Rumanía que se han asentado en el Trianón. La penetración de las fronteras en este período ha sido muy influida por situaciones de conflicto.

Las fronteras del período de entreguerras, después de Trianon

El Tratado de Trianon consagra las fronteras de Rumanía con la ruta que se ha preservado en el período de entreguerras. El Tratado de Trianon consagra las fronteras de Rumanía con la ruta que se ha preservado en el período de entreguerras. En ese momento, la expansión al norte y al este del territorio del estado rumano reconocida por los tratados fue la más grande en la historia (fig. 3).

Dos tercios de Maramures, el territorio histórico de los voivodates rumanos, permanecieron más allá de las fronteras. La región era conocida como Rusia Sub-Cárpatica y se incorporó a Checoslovaquia en junio de 1920. Incluía otros condados en el oeste (Ung, Bereg y Ugocea) y permanecieron así hasta el primer arbitraje en Viena el 2 de noviembre de 1938, cuando la región fue ocupada por Hungría (Boar N., 2005, 238). Augustin Volosin, el jefe de la legislatura (soimului) de Rusia Sub-Cárpatica, cambió el nombre de la región en Ucrania Carpática (o de los Cárpatos) a fines de octubre de 1938.

Según las declaraciones de los habitantes de las localidades rumanas, la frontera con Rumanía era muy penetrable, teniendo un papel importante en la cohesión de la población en las dos orillas de

Tisa. Muchos estudiantes de las aldeas rumanas pasaban a diario en las escuelas secundarias de Sighet, los maestros de Rumanía enseñaban en las escuelas de las aldeas con población rumana al norte de Tisa y los residentes podían ir a trabajar. El régimen fronterizo fue muy permisivo, utilizando ocho puentes para cruzar el Tisa, la ciudad de Sighet siendo el centro polarizador de Maramures. El comercio transfronterizo se ha intensificado mucho (Boar N., 2005, 237).

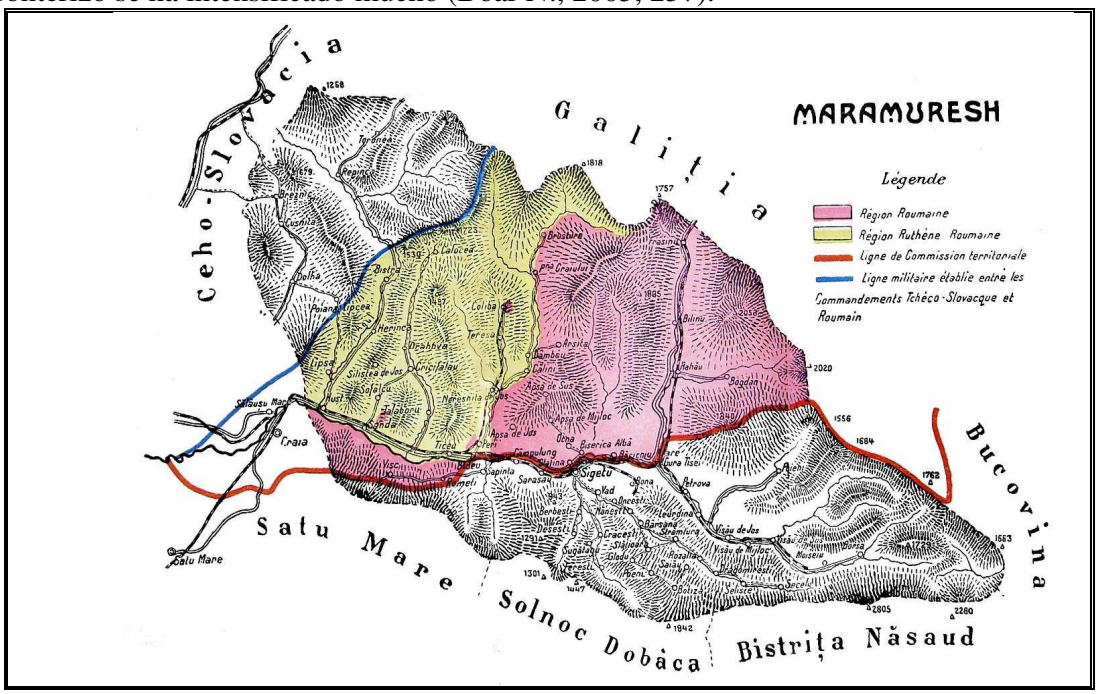

Fig. 5: Mapa de Maramures (1919), según Tineghe Cristina, 2009

La frontera del río Prut se movió en el Nistru, desapareciendo cualquier obstáculo para cruzar. La función fronteriza del Prut se ha convertido en el eje central de Moldavia. Después de la firma del Tratado de Trianon, la situación se alivió aún más, pero hubo intentos desestabilizadores como el de Tatarburnar (Tatar-Burnar) en Bugeac, del 15 al 18 de septiembre de 1924 y muchos desafíos bolcheviques en la frontera. También en 1924, se creó una nueva República de Moldavia (Soviética). Ella tenía su capital en la ciudad de Balta. En los años siguientes, se inventó la "nación y el idioma moldavo".

Las fronteras del norte y del este de Rumanía durante y alrededor de la Segunda Guerra Mundial

En Maramures se han cambiado los gobernantes el norte de la provincia pasando en un corto período en la composición de varios estados. En noviembre de 1938, Hungría ocupa la parte occidental de las ciudades de Ujgorod y Muncaci, razón por la cual la capital se traslada a Hust (Boar N., 2005, 238).En febrero de 1939 se decidió por el referéndum permanecer en la federación checoslovaca, pero el 15 de marzo Checoslovaquia cayó bajo la ocupación alemana. El presidente de Ucrania Carpatica, Al. Volosin proclama la independencia y llama a la unificación con Rumanía (pero Rumanía no accepta), pero en la misma tarde los ejércitos húngaros ocupan Hust y renombraron la región como Karpatalya, es decir, Subcarpathia (Boar N., 2005, 239). En los primeros días de septiembre de 1939, Alemania y la URSS ocupan Polonia, la Unión Soviética alcanza hasta los Cárpatos de Maramures (Boar N., 2005, 239). Después de un año, el 5 de septiembre de 1940, Hungría también ocupa el sur de Maramures (después del segundo arbitraje en Viena el 30 de agosto de 1940). Maramures tenía 57% de

población rumana, 22.1% judíos, 11.8% rutenos, 5.8% húngaros, 2.8% alemanes. La unidad administrativa de Maramures se restablece dentro del estado húngaro (Boar N., 2005, 239). La frontera se traslada a los Cárpatos, como frontera comuna entre Hungría y la URSS. El cruce de Tisa se liberaliza y el centro principal (o centro de provincia) está en la ciudad de Sighet. De todo Maramures huyeron en Rumanía y en la Unión Soviética decenas de miles de personas y 183,000 judíos fueron deportados (Boar N., 2005, 240 citando fuentes de Gherhes I., Iordan P., Klemincic M., 2004).

En 1940, la URSS ocupó Besarabia, Bucovina y Tierra Hercegiana (Tinutul Hertei), tras un ultimátum dirigido a Rumanía el 26 de junio, trazando una nueva frontera insuperable para la población civil. Parte de la población se refugia en Rumanía y se distribuye por todo el territorio quedado sin ocupación. Las fronteras de Prut y Bucovina están cada vez más amenazadas y son más difíciles de cruzar.

El 22 de junio de 1941, el gobierno de Antonescu atacó a la Unión Soviética para recuperar los territorios perdidos y mover las fronteras gradualmente hacia el este y el norte. También llega a la situación de gobernar Transnistria. Entre el 19 de agosto de 1941 y el 29 de enero de 1944, Rumanía administró temporalmente la región entre el río Dniester/Nistru (oeste) y el río Bug (este) y desde el río Niomjii (norte) hasta el Mar Negro (en el sur) también conocido como Transnistria.

Las fronteras norte y este de Rumanía desde el final de la Segunda Guerra Mundial hasta el desmantelamiento de la URSS

Con la intensificación de la ofensiva soviética hacia el oeste, Besarabia y Bucovina volvieron a caer bajo el régimen soviético, temporalmente y Transilvania y Maramures también. Todo el país fue pisoteado y burlado. Las fronteras en el norte y el este de Rumanía se han asentado y permanecen más o menos igual hasta hoy, y los vecinos han sufrido varios cambios.

En el sector norte, la frontera no sufrió cambios de naturaleza legal o estructural (Vlad I., 2015, 7). En el este, se hicieron cambios en la frontera hecha por Nichita S. Hrusciov, con la separación del Bugeac de la República Socialista de Moldavia y la anexión de una parte de Transnistria a la misma Republica.

El problema del regreso de Transilvania a Rumanía fue difícil. Maramures fue ocupada por Odoviciuc, el 28 de enero de 1945, quien proclamó "Unión de Maramures con la Ucrania soviética". Él se fue el 9 de abril en la URSS. Otro territorio rumano, la Isla de los Serpientes, fue ocupado por los soviéticos en 1948. Con todos estos cambios, se ha llegado al punto en que hermanos, padres e hijos no se han visto durante décadas. El cruce de la frontera fue más fácil durante el período de Gorbachov.

Las fronteras norte y este de Rumanía desde el desmantelamiento de la URSS hasta el presente y la cooperación transfronteriza

Con la disolución de la URSS, surgieron nuevas situaciones: el surgimiento de Ucrania como estado en 1991, la proclamación de la independencia de la República de Moldavia (el mismo año). También ha habido manifestaciones de reunión, más o menos simbólicas, como El Puente de las Flores sobre el río Prut, el corte de la valla de alambre de púas y varios proyectos transfronterizos.

Las perspectivas para “solucionar el conflicto de Transnistria y la retirada de las tropas rusas es incierta, a pesar de que el tema es ahora más que nunca en la agenda política de la OTAN y los Estados miembros de la UE y de los antiguos estados soviéticos (especialmente la Federación de Rusia y Ucrania), uno de los obstaculos siendo la situación politica interna de Moldavia” (Hodor T. I., 2011, 640).

Las políticas de la Unión Europea han contribuido a la eliminar de los visados, el tráfico fronterizo menor con Ucrania, aspiración para la membresía y el unionismo.

Pero también han surgido problemas como los problemas de Transnistria, disputas sobre la

plataforma continental, sobre el Canal Bistroe y la guerra en el este de Ucrania.

La cooperación transfronteriza en la Unión Europea es "una oportunidad para las regiones fronterizas de Europa" y "tiene como objetivo abordar los desafíos comunes identificados en las regiones fronterizas y explotar el potencial de crecimiento no explotado en las zonas fronterizas, al tiempo que se mejora el proceso de cooperación para el desarrollo armónico general de la Unión" (Comisión Europea).

En el marco de la cooperación transfronteriza, la cooperación de las regiones rumanas se lleva a cabo a través de proyectos gestionados conjuntamente por los socios de los Estados participantes con regiones de los estados vecinos. La cooperación con las regiones dentro de un área geográfica específica es parte de la cooperación transnacional y la cooperación con las regiones de cualquier Estado miembro de la Unión Europea se realiza en el marco de la cooperación interregional.

En el antiguo período de programación 2007-2013, Rumanía participó en 11 Programas europeos de cooperación territorial, tanto en las fronteras interiores de la Unión Europea como en las fronteras exteriores y de ellas 6 Programas Operativos fueron de cooperación territorial transfronteriza y tres de ellas (Rumanía - Ucrania - República de Moldavia, Hungría – Eslovaquia – Rumanía – Ucrania, Cuenca del Mar Negro) incluyen a Ucrania y/o a República de Moldavia. En el periodo de programación 2014-2020, Ucrania y/o República de Moldavia participan en cuatro de los programas de cooperación (Rumanía – Ucrania, Rumanía - República de Moldavia, Hungría – Eslovaquia – Rumanía – Ucrania, Cuenca del Mar Negro).

La Cooperación Territorial Transfronteriza financia proyectos relacionados con: accesibilidad, medio ambiente y prevención de riesgos, desarrollo económico y social, acciones "personas a personas en las fronteras internas y externas de la UE".

El programa Rumanía - Ucrania 2014-2020 apoya la promoción del desarrollo económico y social abordando los desafíos comunes en el medioambiente, la salud pública y la seguridad, y tiene como objetivo promover la movilidad de personas, bienes y capitales en las regiones de ambos lados de las fronteras comunes.

El programa Hungría-Eslovaquia-Rumanía-Ucrania 2014-2020 se basa en el esfuerzo conjunto de planificación de los cuatro países participantes y tiene como objetivo proporcionar un marco para actividades que conduzcan a una cooperación más intensa entre las regiones de Ucrania y las de los Estados miembros que comparten fronteras comunes para avanzar en las dificultades existentes en los ámbitos social, económico, de infraestructura y medioambiental.

El programa Rumanía – Republica de Moldavia 2014-2020 contribuirá al logro de los objetivos del Instrumento Europeo de Vecindad (ENI) mediante la promoción de la cultura local y la conservación del patrimonio cultural, al desarrollo del sistema sanitario, la infraestructura y, por último, el desarrollo de la educación y prevenir y combatir los problemas de seguridad.

El programa Rumanía - Cuenca del Mar Negro 2014-2020 tiene como objetivo mejorar el nivel de vida de las personas en las regiones de la cuenca del Mar Negro a través del crecimiento sostenible y la protección del medio ambiente. En este programa participan algunas regiones de Rumanía, Bulgaria, Grecia, Turquía, Rusia, Ucrania y todo el territorio de la República de Moldavia, Georgia, Armenia, Azerbaiyán.

Conclusiones

Con el transcurso del tiempo en esta región, las evoluciones históricas han llevado a cambios en la ruta y en el grado de penetración de la frontera.

En los últimos años, se han eliminado muchas barreras propagandísticas, ideológicas y nacionalistas, y se han creado nuevos puentes de comunicación y cohesión, que también se amplifican

mediante programas transfronterizos con financiación europea. Sin embargo, queda mucho por hacer en este sentido, ya que algunas estructuras aún presentan una gran inercia y resistencia al cambio y dificultan el desarrollo de territorios cercanos a las fronteras.

En el período actual, las relaciones de Rumanía con la República de Moldavia representan una situación especial y se han llevado a cabo muchos proyectos de colaboración entre los dos Estados rumanos.

En el territorio de Rumanía, especialmente en la parte norte, viven ciudadanos ucranianos. La presencia de rumanos en Ucrania y ucranianos en Rumanía debería ser un motivo adicional de cooperación.

BIBLIOGRAPHY

1. Balteanu D. (coord.), Romania – spatiu, societate, mediu, Editura Academiei, Bucuresti, 2005
2. Barbulescu, M., Deletant, D., Hitchins, K., Papacostea, S., Teodor P., Istoria Romaniei, Grupul editorial Corint, Bucuresti, 2007
3. Boar N., Regiunea transfrontaliera romano-ucraineana a Maramuresului, Editura Presa Universitara Clujeana, Cluj-Napoca, 2005
4. Bratianu G. I., O enigma si un miracol istoric: poporul roman, Editura Stiintifica si Enciclopedica, Bucuresti, 1988
5. Doncevu I., Cursulu primitivu de Limba Rumana, Tipografia lui Akimu Popovu, Kisineu, 1865
6. Gherhes I., Maramuresul intre Dictatul de la Viena si Conferinta de Pace de la Paris (30 august 1940-10 februarie 1947), Editura Biblioteca Judeteana Petre Dulfu, Baia Mare, 2002
7. Gheorghiu, N., Atlas geografic, statistic, economic, Editura Cartea Romaneasca, Bucuresti, 1933
8. Hodor, N. Conditionarea geografica a etniei si confesiunii. Modelul latinitatii orientale. (S. Sipos, Ed.) Etnie, natiune, confesiune, 1996, 123-136
9. Hodor T. I; Transnistria geopolítica y conflicto, in La seguridad y la defensa en el actual marco socio-económico: nuevas estrategias frente a nuevas amenazas / coord. por Miguel Requena y Díez de Revenga, 2011, 267-284
10. Negut., S., Sageata R., Romania in arhitectura europeana, in Balteanu D. (coord.), Romania – spatiu, societate, mediu, Editura Academiei, Bucuresti, 2005
11. Pop, G., Romania Mare, Harta insotita de date statistice, 1919
12. Tineghe Cristina, Dezmembrarea Maramuresului istoric: decizii politice, reactii si consemnari in marturii contemporane (1919-1923); Editura Centrul de Studii pentru Resurse Romanesti, Bucuresti, 2009
13. Vlad I., Sectorul Nordic al frontierei romano-ucrainene. Structura, functionalitate si impact territorial. Rezumatul tezei de doctorat, Universitatea din Oradea, 2015
14. https://cersipamantromanesc.wordpress.com/2015/05/13/populatia-autohtona-a-transnistriei-a-fost-neintrerupt-majoritar-romaneasca-radacinile-conceptului-geopolotic-reprezentat-de-transnistria

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

THE TRIUMPHAL MARCH OF SPORT OVER TIME

Denisa Elena Petrehuș

Lecturer, PhD, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract:The history of sport is part of the universal heritage, an asset of collective experience that we must not allow to be wasted. We can say that over the centuries the sport institution has evolved according to a well-defined logic, thus becoming an integral part of the cultural system. Sport was the first human institution to become international. Sport evokes experiences that are exclusively human and which are independent of the changing forms or of the traditions of civilization. All sports uphold over time a particular form of sacredness which is manifest in their specific ritual and gestures, in symbols, flags, emblems, costumes, its special terminology, or in the spirit of supporters. Sports offer a splendid moral lesson through fair play, rule abiding, team spirit, and solidarity. Sport contributes in a unique way to both self-knowledge and to the knowledge of others. Giradoux once remarked: "Sport defines our own body by distinguishing it from among the extremely vague collection of other bodies."

Keywords: sport, sports history, history of the human body

Istoria sportului constituie un patrimoniu, un capital de experienţă colectivă pe care nu trebuie sa-l lăsăm să se piardă. Putem afirma că, de-a lungul secolelor, instituţia sportivă a evoluat potrivit unei logici determinate, ajungând să facă parte integrantă din sistemul culturii. Sportul a fost prima instituţie umană care s-a internaţionalizat. Sportul evocă experienţe exclusiv umane şi indepedente de formele schimbătoare sau de tradiţiile civilizaţiei. Sporturile păstrează peste timp o anumită sacralitate, manifestată într-un ritual propriu, simboluri, drapele, embleme, costume, gesturi, terminologie aparte, spiritul suporterilor etc.

Grecii sunt primii în lume care creează un sistem de educaţie fizică. În concepţia lor de pedagogie sportivă, palestra şi gimnaziul sunt trepte educative. Dar admiraţia pentru trupul exersat al atleţilor avea să stârnească idealul frumosului în sine, al armoniei în toate. Asistăm, deci, la introducerea conştientă a educaţiei fizice în procesul de educaţie naţională. Ceea ce încununează această activitate este *agonistica*,[1] ansamblul întrecerilor, ideea de măsurare a forţelor, a virtuţilor fizice, de luptă pe stadion. Este de remarcat faptul că marii filozofi şi medici ai vremii acordau o mare însemnătate culturii fizice. Faţă de spartani, care erau urmaşii dorienilor, caracterizaţi prin austeritate şi chiar brutalitate, atenienii – firi blânde şi sensibile şi descendenţi ai ionienilor, aveau un adevărat cult pentru frumos şi armonie. Atingerea perfecţiunii constituia la atenieni idealul vieţii lor, exprimat prin formula „Kalos kai agatos" (om frumos şi bun). Omul trebuia să dobândească prin procesul educaţiei calităţi intelectuale, morale şi fizice, contopite într-un ideal de armonie şi frumuseţe. Tot de la greci ne-a rămas şi concepţia de **„kalokagathia"** (frumuseţe şi bunătate), expresie superioară care se referă la înalta etică individuală şi socială; aceasta îi apropia pe atenieni de virtuţile eroilor homerici. Platon

[1] Victor Bănciulescu, *Sport şi cultură*, Editura Facla, Timişoara, 1983, p.8

considera că educaţia fizică constituie elementul fundamental al educaţiei armonioase. Corpul omenesc este – în concepţia lui Platon – templul în care sălăşluieşte o scânteie „a divinităţii", pe care dacă îl înfrumuseţăm prin gimnastică, „zeul" va locui în el cu plăcere. Pornind de la scopul urmărit şi metodele folosite, exerciţiile fizice care constituiau fondul educaţiei fizice în Grecia antică pot fi sistematizate în trei forme de practicare: gimnastica (aceasta cuprindea toate exerciţiile fizice care se practicau la acea vreme); orchestrica (arta dansului); agonostica (totalitatea jocurilor de întrecere).

Altfel a stat situaţia în Roma. Decadenţa sistemului elen de educaţie şi implicit a gimnasticii s-a repercutat asupra zeloşilor lor imitatori, romanii. Pentru aceştia, utilitatea a devenit factorul esenţial în concepţia asupra personalităţii umane, şi astfel exerciţiile corporale au primit caracter igienic, iar „lupta sportivă" şi duelul agonistic au trecut în arena cu gladiatori, transformată fiind în scenă de spectacol. Pentru romani, cultura este tot atât de importantă ca şi sănătatea. Capacitatea de muncă a unui individ: "necque natare, neque litteras didicit"[2] era nota pe care o primea analfabetismul în Vechea Romă. Romanii au preluat de la greci concepţiile religioase, obiceiurile, arta şi chiar unele aspecte ale modului de viaţă. Romanii au adoptat instituţiile greceşti, dar le-au adaptat la conceptul lor de viaţă. Firi mai pragmatice, erau interesaţi să-şi formeze oamenii sănătoşi şi robuşti, care să facă faţă rigorilor militare. Romanii nu erau sensibili faţă de idealul grec al armoniei şi frumuseţii şi în spiritul lor pragmatic nu doreau decât să instruiască o armată puternică pentru apărarea orânduirii sociale şi extinderea cuceririlor teritoriale. Ca şi la greci, practicarea exerciţiilor fizice păstra acelaşi caracter de clasă. Ele constiutuiau apanajul „oamenilor liberi". Scalvii care proveneau din prizonierii de război sau din rândul populaţiilor cucerite nu aveau acces la practicarea exerciţiilor fizice. Există totuşi o excepţie, şi anume sclavii care erau pregătiţi pentru a fi aruncaţi în arena circurilor, oferind spectacole brutale, dar totuşi gustate de public[3]. La un moment dat, romanii nu-şi doreau decât **„panem et circenses"** (pâine şi jocuri de circ).

În istoria sportului, Evul Mediu este controversat. Tradiţiile educaţiei cavalereşti şi turnirurile de curte au revendicat adesea locul preponderent şi vor lăsa în umbră şi pe nederept, jocurile şi exerciţiile oamenilor de rând. Cele mai îndrăgite exerciţii erau: călăria, tragerea cu arcul, înotul, patinajul, dansul, lupta. Prin răspândirea creştinismului, alături de castel apar şi mănăstirile care constituie al doilea centru de creştinizare a vieţii medievale. Potrivit preceptelor creştine, educaţia fizică a fost alungată din şcoală, deoarece îngrijirea trupului nu era acceptată de biserică. Vrednicia trupească, prospeţimea, plăcerea vieţii trebuie înlăturate din preocupările unui bun creştin. Tertulian, unul dintre părinţii bisericii creştine, a exclamat plin de indignare: "Palaestrica diaboli negotium" (exerciţiile corporale sunt opera diavolului).[4] Capii bisericii s-au ridicat şi împotriva măsurilor de igienă şi de îngrijire a corpului, baia şi înotul fiind considerate imorale şi chiar ruşinoase pierderi de timp. Educaţia fizică a fost proscrisă din instituţiile şcolare, în asemenea condiţii preocuparea pentru practicarea exerciţiilor fizice a mai rămas în sistemul de pregătire a cavalerilor şi jocurile populare.

Renaşterea a zdruncinat sistemul educaţional al Evului Mediu şi a reuşit să stabilească legătura cu antichitatea, unde educaţia fizică se afla la loc de cinste. Epoca umaniştilor va readuce cultul corpului în limitele educaţiei generale şi va anula astfel medievala separaţie dintre trup şi suflet. Armonia va deveni din nou la modă. Renaşterea a fost un fenomen istoric complex care s-a manifestat pe plan economic, social, politic, ştiinţific şi cultural. Într-un asemenea context s-a încercat plasarea educaţiei fizice pe alte coordonate prin contribuţia substanţială a umaniştilor. Este ştiut faptul că la acea vreme educaţia fizică nu avea specialişti ai domeniului care să evalueze conţinutul, metodele, normele

[2] *Necque natare, neque litteras didicit* (lat.) – „nici să înoate, nici să citească nu ştie"
[3] Victor Albu, *Istoria educaţiei fizice şi a sportului*, Editura Ex Ponto, Constanţa, 1996, p. 23
[4] Idem, p.64

de practicare a exerciţiilor fizice acumulate în decursul secolelor şi să stabilească direcţii şi modalităţi prin care educaţia fizică să-şi aducă contribuţia la dezvoltarea multilaterală a omului, obiectiv prioritar al Renaşterii. Totuşi, această nobilă şi dificilă misiune a revenit oamenilor de ştiinţă şi cultură, pedagogilor, filozofilor, scriitorilor, creatorilor de artă. Deşi aceştia s-au preocupat în principal de domeniul lor de activitate, prin ideile, concepţiile şi operele de artă au proiectat un fascicol de lumină asupra educaţiei fizice din trecut. Renaşterea a reconsiderat viaţa pământeană şi a amplificat preocuparea ca aceasta să fie cât mai lungă şi mai fericită. Din această perioadă ne-a rămas moştenire celebrul dicton „Mens sana in corpore sano", un vers din Juvenal. Majoritate umaniştilor italieni au pus la baza conceptului lor pedagogic acest vers.

Mai departe, în secolele XVII-XVIII asistăm la o preocupare tot mai mare pentru sport. Nu este oare extraordinar faptul că analele sportului pot cita, de-a lungul timpului, pe cei mai luminaţi oameni ai vremii? Îi amintim aici pe Rousseau, primul propagandist al gimnasticii la copii, pe Goethe sau Byron care se enumeră printre primii practicanţi în public ai deprinderilor sportive, poeţi, artişti, filosofi care au însoţit sportul până în zilele noastre. Pedagogii germani şi-au îndreptat atenţia şi spre educaţia fizică. După mai multe secole, ea s-a întors din nou în şcoală.

Cei mai de seamă reprezentanţi care au militat consecvent pentru reconsiderarea educaţiei fizice şcolare au fost: Basedow, Salzmann, Guts-Muths,Vieth şi Pestalozzi. [5]

În secolul al XIX-lea lumea prinde gustul sportului, dincolo de lecţia şcolară. Dezvoltarea mijloacelor de producţie, industrializarea accentuată, descoperirile ştiinţifice şi tehnice vor favoriza încă de la începutul secolului răspândirea „sportismului" sub înfăţişarea jocurilor reglemantate de tip britanic, dar şi sub chipul unei anume „mentalităţi sportive". Oamenii vremii fac sport, se îmbracă „sportiv", se poartă cu „sportivitate".

Sportul începe să cucerească lumea...!

În 1875 ia fiinţă în Norvegia primul club de schi din lume. În 1876 se joacă la Bournemouth în Anglia primul meci de polo pe apă. În 1880 se pune temelia primei federaţii engleze de atletism.[6] Iar lista ar putea continua.

Sfârşitul secolului va aduce cu sine naşterea ideii care va revoluţiona întreg edificiul sportiv mondial, Jocurile Olimpice. Calea ferată şi telegraful vor scurta căile dintre oameni. Evoluţia activităţii sportive are loc, începând cu ultimul sfert al secolului al XIX-lea, în sensul că jocul este privit cu tot mai mare seriozitate.

În secolul XX asistăm la adevăratul marş triumfaş al sportului în lume.

Regulile devin mai severe şi asociate cu tot mai multe subtilităţi. În societatea modernă, sportul se depărtează treptat de sfera pur ludică şi devine un element sui generis: nu mai e joc, şi nici seriozitate. ... sportul ocupă un loc detaşat de procesul de cultură propriu-zis, care se desfăşoară în afara lui.

O ilustră galerie de învăţaţi greci din cele mai vechi timpuri au arătat legătura dintre exerciţiile fizice şi sănătate: Asclepios (Esculap) recomandă în lucrările sale de medicină exerciţiile fizice, băile, masajul, regimul alimentar pentru menţinerea sănătăţii. Pytagora din Samos era şi el un adept al învăţăturilor lui Esculap; Hipocrate, părintele medicinii, credea că gimnastica, masajele, regimul alimentar, exerciţiile fizice contribuie la realizarea echilibrului „umoral" şi influenţează „pneuma" (principiul vital); Filostrat a scris o lucrare deosebit de importantă „*Despre gimnastică"* care reprezintă

[5]Idem, p.89
[6]Idem, p.10

un document important despre concepţiile greceşti despre fiziologie, igienă, influenţa exerciţiilor asupra sănătăţii.[7] Acestea sunt doar câteva nume, dar multe au rămas anonime- mai ales din rândul gimnaştilor. Toată această literatură „de specialitate" - cum am numi-o în zilele noastre – oglindeşte marele interes stârnit de parcaticarea exerciţiilor fizice în Grecia.

Cronicarul Ion Neculce menţionează într-una dintre cronicile sale isprăvile săvârşite în arta călăriei de către Dedul Spătarul. Acţiunea se petrece în timpul lui Dimitrie Cantemir. Cronicile lui Ipsilanti din anul 1776 menţionează pentru prima oară faptul că într-o şcoală românească, respectiv la Colegiul Sfântul Sava din Bucureşti, se pratica gimnastica sub conducerea unui profesor. În anul 1831 găsim în „Regulamentul organic" (care a fost prima constituţie de României) un regulament care recomanda „a se întări trupul elevilor". Prima lege din ţara noastră care introduce în mod obligatoriu gimnastica în liceu este Legea instrucţiei publice din anul 1864. Această lege a fost introdusă de reforma lui Al.I. Cuza.[8]Tot prin această lege se dă o circulară adresată prefecţilor şi primarilor prin care se recomandă sprijinirea de societăţi de gimnastică. Jocuri, serbări locale, tir, nataţie şi canotaj. Aceste documente au o importanţă deosebită în identificarea primelor mărturii care atestă practicarea exerciţiilor fizice, respectiv a gimnasticii în şcoli. Deci putem trage concluzia că gimnastica figura printre materiile de învăţământ începând cu a doua jumătate a secolului al XVIII –lea şi se practica sub îndrumarea unor „atleţi" proveniţi din circuri sau a unor ofiţeri ieşiţi din armată. În epoca modernă existau în ţara noastră foarte puţine şcoli. Majoritatea erau greceşti sau cele româneşti funcţionau pe lângă mănăstiri. Nicolae Bălcescu, figură centrală a revoluţiei de la 1848, a susţinut ideea necesităţii introducerii educaţiei fizice în planul de organizare a şcolii româneşti. În lucrarea sa „Manualul bunului român" arată că educaţia nu înseamnă numai formaţie intelectuală, ci şi educaţie morală şi fizică.[9] Un moment de referinţă pentru istoria educaţiei fizice şi a sportului l-a constituit anul 1862, când vine la Bucureşti profesorul Gheorghe Moceanu. Originar din Ardeal, absolvent al seminarului de la Blaj, a activat mai întâi într-o trupă ambulantă de acrobaţi, apoi a predat gimnastica la liceele confesionale din Cluj. Apariţia sa a însemnat deschiderea unui nou drum în domeniul organizării învăţământului, a gimansticii în şcoală şi armată, a creării de societăţi sportive. Ca urmare a talentului, a competiţiei şi laborioasei sale activităţi, Moceanu a fost recunoscut ca părinte al educaţiei fizice româneşti. Între anii 1870-1871 este atestată prima inspecţie şcolară la orele de gimnastică efectuată de către inspectorii districtuali. În anul 1879 s-a decretat introducerea obligatorie a gimnasticii în şcoală, iar începând din anul 1881 se rezervă definitiv o oră pe săptămână pentru gimnastică. Începând cu ultimul deceniu al secolului al XIX-lea pare să ia sfârşit perioada improvizaţiilor şi a căutărilor. În 1898 se introduce oina în şcoli. În 1907, printr-o circulară adresată prefecţilor de judeţ şi primarilor, se solicită sprijnul pentru înfiinţarea de societăţi de gimnastică, de joc, tir, nataţie, canotaj, organizarea de serbări locale şi se apelează la ajutorul cadrelor didactice. Asupra acestui fapt vom reveni detaliat în alt capitol.

Primul război mondial a însemnat şi pentru învăţământul românesc accentuarea lipsurilor legate de baza materială, dar mai ales a insuficienţei cadrelor de specialitate. Este de subliniat faptul că în secolul al XIX-lea gimnastica era predată în şcoli de către foşti acrobaţi de circ, pompieri sau ofiţeri.

1.8 Sportul românesc în date

1543 – apare regulamentul şcolii din Braşov, condusă de Ion Honterus, în care se rezervă un spaţiu important exerciţiilor fizice, dintre care amintim: scrima, popicele, scrima;

[7] Gh. Neţa, Flavia Rusu, *Istoria milenară a educaţiei fizice şi a sportului*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 1998, p. 42
[8] Victor Albu, *Istoria educaţiei fizice şi a sportului*, Editura Ex Ponto, Constanţa, 1996, p.10
[9] Idem, p.129

1601 – Hieronymus Merecurialis publică la Veneţia „*De arte gimnastica libri*" – prima carte de gimnastică pătrunsă în ţara noastră (originalul se află la Biblioteca ANEFS Bucureşti);

1761- apare la Sibiu „Tânărul cavalerist", primul manual ilustrat de învăţare a artei conducerii, dresajului şi echipării calului şi de iniţiere metodică în arta hipismului. Originalul în limba germană se află în colecţia Muzeului Sportului din România;

13-25 nov 1815 apare unul dintre primele afişe sportive din ţara noastră. El anunţă „fuga mare cu prinsoare" a „velosipetei" Karolina Paukert din Viena, pe traseul Podul Mogoşoaia până în Calea Moşilor (Bucureşti);[10]

1875 - se organizează la Sibiu din iniţiativa senatului şcolar un curs cu durata de 18 zile care avea ca tematică discutarea de către învăţători a deprinderilor de "muzică şi gimnastică";

23 dec 1876 – se inaugurează la Sibiu patinoarul din central vechi al oraşului. Din 1884 a fost iluminat electric pentru nocturnă, iar în 1885 i se aduc îmbunătăţiri şi modernizări:[11]

6 martie 1895 - are loc prima ascensiune pe schiuri a Postăvarului efectuată de către un grup de schiori din Braşov;

11 nov 1895 – este dat în folosinţă pavilionul de la patinoar – amenajare prevăzută cu vestiare, încălzire centrală, spaţiu pentru fixarea patinelor, o verandă din lemn pentru fanfare militară care acompania spectacolele de dans pe gheaţă organizate în fiecare duminică;

1901 – curs de schi la care participă şi femeile;

1905 – concursuri de patinaj desfăşurate pe Someş după regulile Federaţiei Internaţionale, cu înregistrarea primelor recorduri;

1907- este dată în folosinţă prima cabană pentru turişti şi schiori din Poiana Postăvarului, amenajată de către membrii *Societăţii braşovene de schi*;

12-25 febr. 1909 - are loc la Braşov prima ediţie a Campionatului Ardealului – concurs de coborâre organizat de Clubul de Schi braşovean pe un traseu de 7,5 km.;

30 dec. 1910-12 ian. 1911 - are loc la Sinaia deschiderea oficială a "Concursurilor pentru sporturile de iarnă" (schi, bob, săniuţă) iniţiate de Clubul Sportiv Român;

1913 (KSV) *Societatea de schi din Braşov* amenajează la Poiana Postăvarul prima trambulină de sărituri cu schiurile. La acest concurs inaugural s-a înregistrat şi o săritură-record de 7,80 m.[12]

Gimnastica

În România, gimnastica pătrunde şi se răspândeşte prin mai multe căi: prin şcoală, armată şi prin societăţile de gimnastică.[13] Deja din prima jumătate a secolului al XIX-lea, o parte din tinerii de

[10] Nicolae Postolache, *Istoria sportului în România*, Editura Profexim, Bucureşti, 1995, p.23
[11] Idem, p. 40
[12] Idem, p. 85
[13] Emil Ghibu, Ion Todan, *Sportul românesc de-a lungul anilor*, Editura Stadion, Bucureşti, p. 340

origine săsească din Ardeal, reîntorşi de la studii din Germania, introduc sistemul german de gimnastică. Printre primii, se numără profesorul Stefan Ludwig Roth, reîntors în 1822 la Mediaş încearcă să introducă gimnastica în şcoală, dar fără succes. Tot aici s-a înfiinţat *o societate de gimnastică (Turnverein)* în 1848. Roth a avut idei progresiste, militând pentru egalitatea în drepturi a naţionalităţilor conlocuitoare din Transilvania şi din această cauză a fost executat în timpul Revoluţiei din 1848. Şi în alte oraşe ca Sibiu, Braşov, Sighişoara, Sebeş, Bistriţa se înfiinţează *Turnverein-uri* după 1840. Această activitate, deşi organizată, are un caracter închis, limitat, din cauza orientării sale naţionaliste. Acesta este motivul pentru care, deşi apărută atât de devreme, mişcarea de gimnastică săsească nu are o influenţă determinantă asupra răspândirii gimnasticii în ţara noastră, cu toate că ea va pătrunde şi în Muntenia şi Moldova. Astfel, în 1867 se înfiinţează la Bucureşti „*Bukarester Turnverein*”.[14]Asupra acestui fapt vom reveni detaliat în alt capitol.

În *Deutsches Tageblatt* găsim diverse ştiri despre importanţa acordată acestui sport. Astfel, „*Asociaţia gimnaştilor s-a hotărât să organizeze de Rusalii prima sa Adunare generală*.”[15] Tot aici găsim ştiri despre primul concurs internaţional din München, unde „sunt aşteptaţi peste 400 de sportivi şi 200 de atleţi din Germania, Ungaria, Elveţia”.[16]

Patinajul

Patinajul, ca divertisment modern şi nu ca sport, începe să fie practicat în ţara noastră din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Tot atunci se înfiinţează şi primele societăţi sau cluburi de patinaj. Considerat o activitate recreativă şi de întărire a sănătăţii, abia la începutul secolului nostru patinajul primeşte o organizare sportivă prin desfăşurarea de concursuri, iar mai târziu prin organizarea campionatelor. Tot de această dată se leagă şi răspândirea hocheiului pe gheaţă în ţara noastră. Acest sport venea de la elite: Napoleon al III-lea era un mare pasionat, ca şi soţia sa Eugenia. Protipendada dădea şi petreceri pe gheaţă, baluri la care se etalau toalete distinse şi se dansau valsuri.

Există foarte multe mărturii despre practicarea patinajului în România. Presa vremii nu a putut rămâne indiferentă la aceste lucru. Astfel, în *Deutsches Tageblatt* din 23 aprilie 1894 găsim următoarea ştire: „*Asociaţia patinatorilor vă invită în această seară la patinaj şi distracţie. Patinoarul este iluminat electric,va cânta fanfara militară între 18-20.*”[17] Tot în acelaşi ziar găsim reclame pentru „*patine aduse din Austria la preţul de 4 florini, diverse modele*”. Tot aici găsim reclame şi pentru biciclete tot din Viena „aller Art, bester Qualitat(model Primus, Merkur, Herkiles)”.[18] De subliniat aici, nu fără o uşoară ironie, numele de modele, încurajatoare din start... Toate acestea se puteau procura de la Jikelli, Heltauergasse nr. 47, Sibiu. Existau chiar haine speciale pentru patinaj aduse din străinătate. „*Acestea sunt tricotate pentru a ne proteja de frig. Avem geci, căciuli, pantaloni pentru copii şi adulţi.”*[19] Cine nu ştia să patineze, avea ocazia să înveţe la cursurile de patinaj organizate în Sibiu „*pentru toate vârstele şi la preţuri* avantajoase”[20].

[14]Idem, p.341
[15]*Deutsches Tageblatt*, 31.01.1894, p. 4
[16]Idem. 20.02. 1894, p. 4
[17]Deutsches Tageblatt, 23 aprilie 1894, p. 3 (Sibiu)
[18] Trad. Autoarei „de diverse tipuri, cea mai bună calitate”
[19] Idem, 3.12. 1910, p. 4
[20] Idem. 3.03.1894, p. 4

Sursă: www-secolul19.com

La început se foloseau lamele din os, iar apoi s-a trecut la cele din fier puse pe lemn. Ele au fost inventate în 1850 de către americalul Jackson Heines.[21]Patinajul începe să fie practicat în ţara noastră din a doua jumătate a secolului XIX-lea. Treptat, numărul celor ce aveau să practice acest sport pe gheaţa lacurilor din localităţile de baştină, dar mai puţin pe patinoare special amenajate, creştea vertiginos. De la divertisment, s-a trecut treptat la stabilirea unor reguli, ca în restul Europei. La 17 februarie 1874 membrii "*Asociaţiei de patinaj*" din Cluj au participat la primul concurs public.

Europa, între timp, descoperise patinajul artistic. În anul 1892, Asociaţia olandeză a invitat conducătorii cluburilor ţărilor interesate să participe la competiţii internaţionale şi la o întrunire organizată la Scheveningen. Astfel s-a desfăşurat primul Congres - prilej de înfiinţare a Uniunii Internaţionale de Patinaj, adică "International Skating Union (ISU)".

Sursă: Emil Ghibu, *Sportul românesc de-a lungul veacurilor*

Creativi şi dornici de a se afirma, patinatorii au inventat "săriturile":

- 1882 Axel (cu o rotaţie şi jumătate), norvegianul Axel Paulsen, la Viena;
- 1909 Salchow- suedezul Ulrich Salchow, la Stockholm;
- 1910 Ritberger- germanul Werner Rittberger, la Berlin;
- 1913 Lutz- austriacul Alois Lutz, la Engelman;

[21] Ioan Iacob, Mihai Radu Iacob, *Sportul ca loisir*, Editura Demiurg, Iaşi, 2005, p. 40

Dupa **1910**, în Romania, patinajul a atras tot mai multi adepţi. Treptat, mai multe ştiri despre serbări pe gheaţă pot fi citite în ziarele vremii.

Tirul

Una dintre cele mai vechi ramuri sportive practicate în ţara noastră a fost tirul sau „darea la semn", cum se numea în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Tirului îi aparţine şi apariţia primei forme organizatorice sportive din Bucureşti. Este vorba de înfiinţarea în 1862 a Societăţii de dare la semn „Bucuresci" de către Dimitrie Racoviţă, una dintre primele societăţi sportive din ţara noastră. Înfiinţarea acestor societăţi dovedeşte atmosfera favorabilă de care se bucura tirul în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Spre sfârşitul secolului, tirul începe să regreseze. În afară de practicarea acestui sport, un loc important îl ocupau şi seratele dansante, concertele, reprezentaţiile teatrale, etc. Era un sport al bucuriei, de cele mai multe ori întrecerile fiind adevărate evenimente mondene, cu parade ale membrilor societăţilor de tir în uniforme specifice şi cu muzică militară.

În *Hermannstädter Zeitung* apare un articol despre biliard, ba chiar şi o reclamă la mesele de biliard aduse de F. Zizula din Viena[22] – semn că se acorda o oarecare atenţie şi acestui sport. Tot în acelaşi număr apare şi o reclamă la cursurile de scrimă „*care încep pe data de 1 mai. Înscrierile se fac zilnic în intervalul 14-16; există şi o grupă de avansaţi*".[23]

Schiul alpin

Schiul, înainte de a deveni un sport atât de iubit şi chiar o pasiune pentru unii dintre noi, era un simplu mijloc de deplasare pe zăpada folosit de războinici sau vânători în timpul iernilor lungi şi grele din ţările Scandinave şi nordul Rusiei, istoria oferindu-ne dovezi clare care datează de aproximativ 5 milenii. Numele vine de la zeiţa Skjeda din mitologia nordică, care ştia să tragă cu arcul şi să alunece pe schiuri. [24]Schiul alpin este un sport de iarnă care constă în coborârea unor pante pe zăpadă, prin anumite puncte de trecere obligatorii, numite „porţi", cu schiuri cu legături cu călcâi fix.[25]

Sursă: www.skipedia.com

Schiuri şi legături de la începutul secolului XX

În Europa, interesul pentru munte şi alpinism a generat dezvoltarea unei infrastructuri care a influenţat considerabil turismul din zonă. Iau naştere astfel centre de schi cu tradiţie: Chamonix, Davos, Saint Moritz. Odată ce schiul a devenit popular, aceste centre turistice au rămas deschise şi pe perioada

[22]*Hermannstädter Zeitung*, nr. 100, 27.04.1868, p. 4
[23]Idem, p.5
[24] Idem, p. 41
[25]www.ski.com

de iarnă. Începând cu anul 1860 se atestă infiinţarea unor cluburi de schi pe tot cuprinsul Europei, şi în România, evident. Schiul este unul dintre cele mai vechi sporturi din lume, având o tradiţie de circa 400 de ani. Trecutul şi dezvoltarea acestui sport este prezentat de numeroase muzee şi expoziţii din întreaga lume.

Cei curajoşi fac excursii în munţi şi se aventurază în a-i cunoaşte şi cu ajutorul acestui sport. În ziarele vremii apar anunţuri la mica publicitate pentru schiuri aduse din Viena sau pentru excursii în zona Braşovului.

Sporturile oferă o superbă lecţie de morală, concretizată în fair-play, respectul regulilor, spririt de echipă, sentimentul solidarităţii. Tot sportul aduce o contribuţie originală la cunoaşterea de sine şi a altora. Cum spune, cu savoare, Giradoux: „Sportul delimitează propriul nostru corp de masa extrem de vagă a celorlalte corpuri".

BIBLIOGRAPHY

1. Albu, V., *Istoria educaţiei fizice şi a sportului*, Editura Ex Ponto, Constanţa, 1996
2. Bănciulescu, V., *Sport şi cultură*, Editura Facla, Timişoara, 1983
3. Ghibu, E., Todan, I., *Sportul românesc de-a lungul anilor*, Editura Stadion
4. Iacob, I., Iacob, R., *Sportul ca loisir*, Editura Demiurg, Iaşi, 2005
5. Neţa, Gh., Rusu, F., *Istoria milenară a educaţiei fizice şi a sportului*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 1998
6. Postolache, N., *Istoria sportului în România*, Editura Profexim, Bucureşti, 1995

Deutsches Tageblatt, 31.01.1894
Hermannstädter Zeitung, nr. 100, 27.04.1868

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

DIMITRIE'S ETHICAL HERITAGE: A LIFE LIVED MEANINGFULLY BETWEEN REALITY AND FICTION

Lucreția-Dorina Loghin

Lecturer, PhD, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: Dimitrie Cantemir was a Romanian leader who, due to his joint merits as a highly esteemed politician of his time and as an artist, has earned himself an indisputable place of unique value in the annals of time. His personality is thus equally acclaimed on synchronic and on diachronic level. This, no doubt, can be ascribed to his highly intuitive, sensible and justice-loving personality. Yet, apart from being greatly admired for his remarkable social-political and artistic accomplishments, Dimitrie Cantemir has something special to be remembered for: his semi-fictional nature, which, to the day, remains shrouded in a mythical aura. His exquisiteness may be accounted for by the prince's double ancestry. His innovative genius and artistic nature came in maternal lineage, an independent and cultivated spirit herself, who defied and baffled contemporary conventions with her experimental initiatives. In addition to this, Dimitrie inherited the love of justice and that of his nation from his father, Constantin, an audacious fighter for the safety and well-being of his people.
This article proposes a brief examination of the double nature of Dimitrie Cantemir's personality, which has marked his entire endeavor: his diplomatic activity as Prince of Moldova and, to an equal extent, his writings, fictional or of a different nature.

Keywords: Dimitrie Cantemir, fictional character, heritage, encyclopedic spirit of Enlightenment.

Opening remarks

The history of Dimitrie's life, (Demetrius) son of Constantin Cantemir, is full of effervescent, spectacular events, which places the protagonist closer to the realm of fiction, of fairytale rather than to that of reality and generally accepted ordinariness or conformity. Integral part of a situational complex that is characteristic of such conditions, the *wondrous* tale of Dimitrie's life has entered universality.

The son begotten with 'luck on his palm' was also mandated to pay a price for this privilege irrevocably. Nevertheless, Dimitrie proved fully capable to potentiate this gift superbly and, by the power of his select nature, he ennobled it.

Dimitrie Cantemir sees daylight on an October day, more precisely, 26, year of grace 1673, in a family that by then had already acceded to high nobility, to the throne even – in 1685 Constantin Cantemir, Dimitrie's father, was invested by the Turkish sultan as Prince of Moldova. To be born with a silver spoon in one's mouth is, form the outset, an undeniable advantage, and Dimitrie soon came to realize that this privilege was not supposed to be exercised to personal satisfaction and benefit but that it was a commission rather, one that he was expected to carry out to the benefit of others. He understood from a very early age that his position in society was one of huge implications and all along his life he trustworthily and dedicatedly committed himself to ensure the welfare of his people and gain international recognition for his country.

His intelligence was potentiated by moral excellence, two valuable gifts which he inherited from his mother, Ana Bantăş. A woman with a keen eye for everything that meant access to knowledge and artistic refinement, she spared no effort to see that her son would benefit from the finest instruction, a necessary prerequisite a future scholar and prince.

In the paternal line, the Cantemir family is of Tartar extraction, the recorded name of their ancestor being initially (K)han Temir. He settled down in Moldova during the reign of Prince Ştefan cel Mare (Ştefan the Great) (1457-1504). He became a Christian, was baptized Teodor [Cantemir][1] and married a local woman, Maria, thus setting the basis of a long parentage, the Cantemir dynasty.

The life of Constantin Cantemir, full of episodes one would rather associate with fantasy and fiction than with substance and hard fact, played a determinant role in the shaping of the character of Dimitrie, his younger son. Of Constantin's two sons, Dimitrie seems to have been more affected, by the magicality of his father's heroic exploits, many initiated by or involving incidents of the most astonishing nature. This element of the "spectacular", of the "unique", in terms of facts witnessed or experienced directly and, perhaps above all these, in terms of *actions accomplished* had accompanied Dimitrie throughout his life and crystallised into artistic creation. His special temperament was a combination of avid inquisitiveness intense sensitivity, fine and subtle astuteness. In a selective way, his mind and spirit were permanently open to all of life's teachings and he appropriated only what was apposite for his nature. As this huge amount of heterogeneous knowledge he had accumulated over time was not meant to be kept unknown, he decided to commit most of his conceptions and feelings to paper. By the power of his complex nature, he wrote scientific treaties, fiction and composed music, a motley of encyclopedic erudition, reverberating in a specific way the spirit of his time, the period of Enlightenment.

The peculiar blend between political skills and writerly excellence had gained him twofold international recognition. He mastered successfully the art of diplomacy as well as that of the written word. The influence of the father's accomplishments had such a strong effect on the son that he considered them worth acknowledging and applied this model to everything he did, irrespective of the domain of undertaking. This is how Dimitrie understood his errand and how he contributed to the forging of a nation's identity and the consolidation of its reputation.

All Dimitrie Cantemir had accomplished, beginning with his early years of scholarship – when he avidly absorbed everything available in terms of knowledge – and successively all along his entire adulthood, everything implied hard and passionate work fueled by a fine intellect, by an acute sense of justice and, last but not least, by a huge love and respect for man and country alike as one indissoluble unit.

Restless and excited, crisscrossing time and space only to ultimately find his well-deserved place in universality, Dimitrie had a life-share only the chosen few are granted. Whatever the father had managed to cut out for himself from life and from his time with the blade of his sword, the son had taken over, had polished, perfected and raised to higher rates with the sharp blade of his own weapon, his intellect. Without a doubt, Constantin had offered his followers the example of an outstanding life, an example which Dimitrie would later honour through his exquisite performance. Thus, he would take charge of, as his rightful legacy, the enthralling spectacularity of his father's exploits. This magical equipment was eventually to shape his personality as leading-edge model ruler and an avid seeker of knowledge, of beauty and of justice, a figure that perfectly fit in with the historical temporal-spatial context in which he lived. In this way, he is remembered as a *real* person, certified by history as Prince Dimitrie Cantemir, politician and head of state, maker of history. Also, he became known as a creator

[1] Source: http://www.unibuc.ro/CLASSICA/Xenopol-vol4/cap18.pdf, p. 344.

of fictional spaces and situations where he felt at home and with which he identified. Through his fiction and by identifying with its substance, he became *fictional* himself.

Not only does this entwining of elements render Dimitrie special among his contemporaries, but it also makes him unique in the history of his own nation.

Two parents, two lines of heritage, one excellence

From his mother, Ana Bantăş, an educated woman of refined taste and a lover of discipline and of virtue, Dimitrie had inherited the sense of morality and the love of books. Although he would lose her at a very early age, for Dimitrie, his mother would always remain a high spirit, the parent whose teachings had guided her child to act unfailingly and exclusively in the name of truth, of knowledge and of beauty. Like her, Dimitrie would avidly seek to reach the profound understanding of existence, to do the right thing not to his own benefit but for collective good, to love the land and his people unconditionally and to try to ensure their progress and permanency in time.

Ana Bantăş was on all accounts a truly impressive, modern and noble woman. Her 'modernity' lay in her endeavours, all making her to wish herself different from the rest. Knowingly or not, she strove to exceed the limits of gender-related social conventions, initially as a daughter and then, at maturity, as a wife and a mother. She studied because she understood that knowledge opens up incredible perspectives, which is exactly what she meant to instill in her children: the capacity to see beyond the often empty patterns imposed by conventions. Her ambitions found fertile ground mostly in Dimitrie, who seemed to have been destined to fructify these lofty gifts of spirit in that he very soon came to understand the true implications of his mother's purposefulness. He inherited her love of art, music being one of his childhood passions which he would seek to develop all his life[2]. He evokes her image in his biography of his father, Constantin, "[…] Ana, a worthy woman to be praised above all the women of that age, skilled with the best education, very accomplished and vigilant in household chores (and, all that should be added in praise of a woman of true virtue)."[3]

So, Dimitrie was born to be a man of knowledge, a fervent seeker of information, which he put to use to uplift, first and foremost, the life conditions of his people. His love of education, of culture in general, urged Dimitrie to look for possibilities that can bring about his country's prosperity in ways other than through warfare.

With such an endowment it was easy for him to adhere to the spirit of the European Enlightenment and to participate actively in the promotion of science and of art and, through these, of peace and cooperation between nations. These all contributed to the shaping of the "enlightened monarch" (anticipating to a certain extent the Habsburg patron of the arts and culture, Joseph II), who, despite the short duration of his monarchy and its fragmentation, has imprinted to a considerable extent the culture and the mentality of his time. Like the sovereign of the House of Habsburg, Cantemir was the supporter of a progressive type of monarchy, seeking to repress the retrograde influence of the rapacious and unscrupulous boyars.

Dimitrie was also a great humanist. He loved his people whom he wanted prosperous and emancipated. He understood to accomplish this not by ruling *over* them but *for* them and to represent them with dignity in Europe.

[2] While away at studies in Istanbul, he wrote *The Book of Music*, a treatise on music in Turkish (*Kitab-i-musiki*).
[3] *Viaţa lui Constantin Cantemir, zis cel Bătrân Domnul Moldovei*, *autor Dimitrie Cantemir, domnul Moldovei, după manuscrisul autorului* (p.10), https://archive.org/stream/ViataLuiConstantinCantemir/ViataLuiConstantinCantemir-DimitrieCantemir#page/n3/mode/2up).

His philosophical work, the first Romanian treatise of this kind, *The Divan or the Wise Man's Parley with the World or the Judgement of the Soul with the Body* (1698) bears testimony to this. In this work transpires the idea that man can only progress if he has attained the appropriate level of spirituality and when he has freed himself from the shackles of materiality, ideas also promoted by the universal philosophical and religious teachings.

Brief though it was, the time Dimitrie had spent in the company of his mother had been decisive as far as the erudition and sense of morality of the future leader are concerned, his propensity towards study, towards the appreciation of art and of value in general.

Equipped like this and fortunate to benefit from the right conditions to potentiate his talents, Dimitrie's future was foreseeable: he was to become an encyclopedic spirit in the true sense of the word and by this, a successful representative of his blood line and of his nation. With him, the Cantemir name has raised to dignity.

He enjoyed the privilege of having had access to all valuable information through diverse channels. Such was the period of 'apprenticeship' in the Turkish-Ottoman Empire, an immensely offering environment in terms of erudition due to the valuable assets of knowledge of all kind. He potentiated every single moment of the 12 years of 'apprenticeship' through the investigation of the world's mysteries and through self-discovery. By his father's will, the future prince would spend there the most important years of his formation – decisive and seminal years.

What Dimitrie had received on paternal line became solid and durable building block for the politician, strategist and ruler in the making. He became a man of valor in that he had the pluck to fight his way and stand his ground in both the European and the Ottoman social environments and political circles. He made his voice heard and earned respect and confidence. His success was granted mainly by his sophistication and acumen. His formation, a combination of Ottoman culture – a polymorphic treasure of ancient wisdom – and of European sophistication – the sine qua non condition for anyone to claim true erudition within this geographical space – had contributed immensely to the building up of his personality and had gained him access before many of the significant monarchs of his time.

Following in his father's footsteps, he grew up to be a brave man and a ruler truthful to his nation's creed. That is why, although he had acquired most of his artistic and scientific expertise in the Ottoman cradle of culture, Dimitrie Cantemir, in his quality of Prince of Moldova, would seek another alliance, one which was consistent with his own religious configuration, Orthodoxy. In this respect, Dimitrie will engage his strategic expertise wisely and fairly to fight for the security of his Christian people. Not for a single moment had he doffed his parental faith. This is a good enough explanation, yet not the only one, for his decision to adhere to the principles of Orthodoxy promoted unrelentingly by the Russian Empire under Tsar Peter I (1682-1725) and not to embrace Islamism, the religion of his country of education. The Tsar will recognize Dimitrie's worth and will sign a treaty with him whose terms stipulated that Cantemir was obliged to support the Russians in their war against the Turks. Also, the Tsar asked Dimitrie to write a scholarly treatise in defense of Orthodoxy as opposed to Islamism by highlighting the latter's non-veridicality. The defense of Christianity implied therefore the open declaration that the Islamic religion was false. Dimitrie exposed this point of view in an ample work entitled *Curanus* or *The System of the Mohammedan Religion,* printed in Russian in 1722 in Saint Petersburg.

All the facets of Dimitirie's personality, the polymath, the prince whose nature was incompatible with everything involving scheming and unscrupulousness that often characterise political activity, reflected his keen interest in lofty existential issues such as art and the scrutiny of the absolute. These attributes are depicted in his encrypted, avant-garde novel, *The Hieroglyphic History* (*Historia*

Hieroglyphica) (1705). This fable in prose and masterly allegory is extremely difficult to circumscribe to a specific novelistic genre as it contains elements of all. The text encrypts an authentic Dimitrie, the noble man and the profound philosopher, whose ardent wish was to acknowledge the truth about an epoch. In order to better accomplish this, he stripped his words of any embellishment that could obscure the purpose of the message. *The History* speaks of his vision of reality, the reality of a particular moment in time. He had scrutinized that specific age but also glimpsed into others. This interesting initiative had singled him out and set him somewhat in contrast with the society in which he lived. The *singularity* of this Romanian ruler is the singularity of his fictional avatar, the Unicorn. With a mentality of a convinced pacifist and of a man of true moral standards, Dimitrie was snubbed and also feared by the supporters of a social and political status quo that was systematically eaten from within and distorted by petty and malignant rules.

On paternal line, Dimitrie's major legacy is, therefore, valiancy and the love of his nation. He was, as was his father, consistent with his principles, principles that implied the pursuit of his people's safety. The father's fight with himself and with the world around him to maintain his dignity unstained and integral was not an easy one. His actions and his faith are recorded by Dimitrie in a biography that he wrote in his memory and which is entitled *Vita Constantini Cantemyrii* (*The Life of Constantin Cantemir*). It would be easy to think that Dimitrie writes praisingly about his father merely out of consuetude or, more likely, because he wished to glorify him as son. Yet, when we think of what Dimitrie was actually like, how much he loved truth and straightforwardness, then we fan doubt away and accept the document as absolutely veridical. It is the testimony about the exploits of a fighter for his country as they were recounted to Dimitrie by his father himself and by other people who had witnesses them. It probably is the picaresque character of Constantin's life that renders him *fictional*, *fabulous*, as only characters in books, oversized by our fantasy, are allowed to be, but if we think that such exploits were fairly common at that time, we start to accept them as well as the protagonist's actual existence as hard fact. The aura of fantastic, of myth and legend, however, lingers on. So much so that it stretches over and shrouds Dimitrie's individuality too, rendering him *unreal*.

In his biography of his father, Dimitrie's intention is to depict real facts, to present a real person not a spectacular 'livresque' character. For this, he is careful to record the evidences in a direct and very simple way, with no grandiloquence whatsoever to burden the text and make it sound artificial and untruthful. Thus, he recounts how his father, Constantin, while still quite young, has earned his fame as a result of his faith, honesty and mettle: "At that time [n.b. 1627], it happened that between the Poles and the Swedish there was never-ending warfare, with repeated skirmish in which Constantin, still young by then, had well proved to the Poles his manliness and assiduity. In this way, he gained great fame before the king and before the great hetman Sobieski and not long afterwards was rewarded with the rank of captain in the lightly-armed army (which consisted of Moldovans). In this job, he served the Polish king faithfully and with rectitude for 17 full years."[4]

These are, undoubtedly, all human characteristics but they are used to portray fictional characters as well. The duality *real-unreal*, or *true or fictional* that accompanies and characterizes both Cantemir the father and Cantemir the son, is what confers upon these historical figures a special aura that renders them valuable both nationally and universally.

A lover of truth and of harmony, Dimitrie welcomes the fellowship of those of a nature similar to his own. We read about his fictional kith and kin in the *Hieroglyphic History*. The partnership with

[4] *Viața lui Constantin Cantemir, zis cel Bătrân Domnul Moldovei, autor Dimitrie Cantemir, domnul Moldovei, după manuscrisul autorului* (p.4), https://archive.org/stream/ViataLuiConstantinCantemir/ViataLuiConstantinCantemir-DimitrieCantemir#page/n3/mode/2up).

'dwellers-of-the-high,' such as the Hawk is, is inspirational and elevating, confirming Dimitrie's own noble quest of the sublime. "The Unicorn, [….] was flamed with the ardour of truth and spoke of the woes he saw would befall justice, readily understood and not drawing out any further talk, he thanked the Hawk for not having concealed the whole truth about him, and in this fashion he said: "after the oaths which for love and friendship between us thou hast made from the sole inclination of thy heart, henceforth I am beholden to name thee brother."[5]

Once his warfare duties are completed, Constantin returns home, but other obligations shorten his stay. We find him in action, defending his country, this time in Țara Românească (by then, The Romanian Principality) at the court of Prince Grigore Ghica. His faithfulness and rectitude gain the Prince's respect and confidence to such extent that he decides to welcome Constantin in his family by marrying him to one of his nieces. He enjoys the sympathy and confidence of the Prince and that of the whole court for a long time: "He lived in great respect, loved by both the Prince and the boyars."[6] His fair judgement earn him the Tartars' appreciation too, who trust his decisions and abide them without questioning any of his resolutions.

After the death of his first wife, he marries anew and thus increases his wealth and consolidates his reputation. However, after a short while, he loses his second wife too. His third marriage, to Ana, lasts longer, and two sons, Antioh and Dimitrie, are born from this union.

Constantin has yet another chance to prove that he is a principled man. Under the new Prince, he uses his strategic skills to settle things and to ensure the peace. For this, the Prince will come to respect Constantin greatly. He is invested as *annonae praefectus* (great quartermaster).

Constantin's ability to learn languages, inherited by Dimitrie, facilitates his access to the Ottoman Empire as translator and royal emissary. Impressed by his courage and ingenuity, the Turkish potentates foresee his great future, presumably as ruler of Moldavia. Constantin's sole wish is, none the less, to serve his own country faithfully and justly.

His reputation had always preceded him and his meritorious feats took him to almost legendary heights. Wherever he went, he enjoyed royal trust and admiration as well that of the common people. In 1674 Prince of Moldova is appointed Dimitrie ("Dumitrașcu") Cantacuzino, a noble Greek from Constantinople. Constantin, as expected, wins his admiration too and receive from him, among administrative and financial favours, one of particular significance. As token of appreciation, the Prince offers to baptize Constantin's second son with his own name, Dimitrie.

Constantin's destiny, however, was strewn with wondrous events, so hard to believe that the real, flesh and blood person, is rather perceived as legendary, even as unreal.

Due to another turn of situation, Constantin finds himself in yet another quandary. Political scheming and treachery has been a constant activity at the time and Prince Cantacuzino falls for the gossiping and the malevolent behavior of the boyars and changes his attitude towards Constantin, his proven loyal subject. "As it happens with all the noble-hearted, virtue was begrudged by the rotten-hearted, as in the case of our Cantemir, whose virtue was the object of persecutions inflicted against him through abuse and unfair gossip."[7] This kind of situation Dimitrie, the Unicorn, laments in his *Hieroglyphic History*: "Oh, piteous thing impenetrable to human reckoning, how is it that divine providence allows the

[5] Translation of *The Hieroglyphic History*, Alistair Ian Blyth, https://dialognaporoge.blogspot.ro/2009/04/hieroglyphic-history.html.
[6] Ibidem. p. 6.
[7] *Viața lui Constantin Cantemir, zis cel Bătrân Domnul Moldovei, autor Dimitrie Cantemir, domnul Moldovei, după manuscrisul autorului*, https://archive.org/stream/ViataLuiConstantinCantemir/ViataLuiConstantinCantemir-DimitrieCantemir#page/n3/mode/2up). p. 10.

righteous to be tormented by cunning traps and suffers the pure to fall into the snare of the defiled?"[8] He starts to doubt Constantin and decides to eliminate him from his court.

Many years later, Dimitrie, the chronicler, makes record of this situation and defends his father's reputation in two ways. On the one hand, he makes note of this father's honourable efforts by depicting them in his book and, secondly, as head of state, he proves that the Cantemir family is upright and straightforward. "[…] that he is well aware that Constantin's faithfulness had been acknowledged in many a place and in many a time, and that he is not one of those fickle and mindless people who are unable to engineer whatever is appropriate and whatever ensures their safety."[9]

Despite the fact that Constantin was confronted with dire circumstances throughout his entire life, he managed to surmount many obstacles even when they seemed downright impossible to overcome. Whenever duty called, Constantin, very much like Dimitrie later, engaged all his efforts to answer it promptly and with dignity. He put behind him all snags. He treated with leniency the hatred of the princes under whose reign he had served, the envy of the selfish boyars, who could not accept the idea that someone can be truly dedicated to his nation's interests and put them before their own good and safety.

Constantin and Dimitrie were two such political and historical, maybe even human paradoxes. For this, their real figures have entered legend not as villains but as heroes who have bestowed prestige on their nation. Valuable people who lived their lives meaningfully. The meaningfulness of their social role is the key element of the motivation that makes their circumscribing within one sphere or another, of reality or of fantasy, probably less important. Yet, we have to admit that the *fantastic* attribute is enriching in that it adds a touch of spectacular to their historical, and, therefore, assumed *real* portraits.

Conclusion

Dimitrie, son of Constantin Cantemir, was a man who lived, ruled, fought and died, for real. He was therefore a real person recorded by history. He was also a man who wrote about his world vision. This was special. This gift of his ushered him in another world, one of fantasy and of infinite possibilities. Due to this part of his self, the creative one, he became a fictional character himself.

When Constantin and Dimitrie were not the fabulous, magical Unicorns, who could intrigue the reader by capturing and enlivening their imagination, they were human beings with their good parts and with their bad parts, like the rest of us. However, what set them apart from most of their contemporaries, form the people among whom they lived, was the awareness of their mission. They knew very well where their responsibility lay. And, in addition to, or better said, in support of this awareness, they had stamina, they had valor. The welfare and the supremacy they sought were their people's first and foremost, and never, or hardly ever, their own. It was this trace of character that Dimitrie was fortunate to inherit from both his father and his mother. A twofold heritage. This is where all the magic lies: Dimitrie was born with a double blessing: to be a leader and to be an artist. Or, just an artist, one who became the ruler whose sword was the pen, whose helmet was his intelligence and whose breast plate was his mettle and the love of his nation.

Incredible though it may seem, these two men of significance in and to our history, Constantin and Dimitrie Cantemir, with all their Tartaric lineage, were everything our nation has ever needed:

[8] Translation of *The Hieroglyphic History*, Alistair Ian Blyth, https://dialognaporoge.blogspot.ro/2009/04/hieroglyphic-history.html
[9] Dimitrie Cantemir, *Viata lui Constantin Cantemir*, http://cantemir.asm.md/files/u1/viata_lui_constantin_cantemir.pdf, p.32 (free translation).

honest and people-loving rulers, equally true to themselves and to their mission. For this, they had never hesitated to nip in the bud the evil that may have hampered their noble enterprise and devoted their entire energy, putting their life at stake, to write a chapter of history that would be admired and followed by the posterity.

Bibliography

1. Cantemir, Dimitrie. (1959). *Viața lui Constantin Cantemir zis Cel Bătrân, Domnul Moldovei,* Editura de Stat pentru Literatură și Artă *E.S.P.L.A.*
2. Cantemir, Dimitrie, (2012.) *Istoria Creșterilor si a Descreșterilor Curtii Othom[m]anice*, Ed. Paidea,
3. Cantemir Dimitrie. (1998). *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea*, Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu", Departamentul Bibliografic, Iaşi.
4. Cantemir, Dimitrie, (2003), *Opere,* Editura Academiei Române, Bucureşti.
5. Cantemir, Dimitrie. (1977). *Sistemul sau întocmirea religiei muhammedane (Opere Complete, Volumul 8, Tomul 2)*, București, Editura Minerva.

Web resources

The Hieroglyphic History, http://dialonaporoge.blogspot.ro/2009/04/hieroglyphic-history.html, translation from Romanian (c) Alistair Ian Blyth, Bucharest, 2009.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

CULTURAL AND RELIGIOUS MANIFESTATIONS OF THE REALIZATION OF THE GREAT UNION REFLECTED IN THE MEDIA

Gheorghe Falcă

Lecturer, PhD, "Vasile Goldiş" Western University of Arad

Abstract: In this paper, we shall examine the way the "Church and School" publication (orig. "Biserica şi Şcoala") featured aspects related to Romanian culture, history and faith in 1918, the year of the Great Union. "Church and religious magazine that appeared in February 11th, 1877 at Arad, one of the School" was a longest-lasting publications edited until 1948. Since the beginning, "Church and School" has been intended as an apolitical publication. A newspaper in which recent events, facts and occurrences related to religion, faith and culture, the role of the priest and of the teacher could be found, in a society troubled by war, poverty and foreign domination. In 1918, the editorial policy adopted by the newspaper, that to strengthen people of faith through knowledge and through creating a culture of good, was compatible with the political class' efforts to achieve unification. A necessity for all Romanians, which could not be ignored by the newspaper's editors, despite displaying political distance.
During 1918, editors referred to a series of important events for the people within the newspaper's pages, combining the religious framework with the political one, in order to reflect emotion and support unionist ideas, using values that have made the publication famous: faith and religious character.

Keywords: great union, church, school, newspaper.

Marea Unire de la 1918 a fost un act istoric definitoriu pentru România modernă. Unirea tuturor românilor a fost un vis de generaţii, transformat în realitate. O năzuinţă, o împlinire, o operă permanentă ce a contribuit la păstrarea şi perpetuarea moştenirii neamului. Istoria, cultura, religia au fost elemente definitorii în realizarea acestui deziderat, fiecare având partea ei de contribuţie. Ideile unioniste, a destinului comun al tuturor românilor, mediatizate în periodicele vremii, au contribuit la întregirea cadrului instituţional şi la crearea contextului necesar pentru înfăptuirea Marii Uniri. Scriitori, oameni politici, reprezentanţi ai bisericii au înţeles că, pentru ducerea la bun sfârşit a acestui proiect esenţial pentru ţară, au nevoie de implicarea presei, de o mediatizare pe măsură. Au înţeles că este nevoie de ziare şi publicaţii în care sentimentele românilor referitoare la Unire să fie exprimate şi în care limba, religia şi tradiţiile să fie vizibile.

Referitor la implicarea presei în realizarea idealului Marii Uniri, în lucarea de faţă vom analiza un caz mai special, cel al revistei „Biserica şi Şcoala". Această publicaţie s-a înfiinţat în anul 1877, fiind una dintre cele 12 ziare şi reviste care erau catalogate ca fiind publicaţii bisericeşti[1]. „În condiţiile în care, la mijlocul secolului al XIX-lea, românii aveau atât de puţine pârghii prin intermediul cărora

[1] Mihaela Bedecean, Presa ecleziastică românească din Transilvania în perioada 1850-1875, Anuarul Institutului de Istorie «G. Barițiu» din Cluj-Napoca", tom. XLVI, 2007, p.183-206, disponibil la adresa http://www.historica-cluj.ro/anuare/AnuarHistorica2007/14.pdf accesat la data de 24 aprilie 2018

puteau să-şi facă auzită vocea, biserica a preluat rolul de lider de opinie publică, fiind un purtător de cuvânt al intereselor naţionale. Ziarele ecleziastice au avut de aceea locul şi rolul lor important în societate. Viaţa fiecărei publicaţii este influenţată direct de ambianţa politică a perioadei, iar cea asupra căreia ne-am oprit este una complexă. Gazetele bisericeşti, fie că sunt ortodoxe, fie unite, au încercat să facă faţă cu cinste misiunii lor"[2].

Misiunea publicaţiei „Biserica şi şcoala" a fost comunicată încă din primul număr, gazetarii propunându-şi să abordeze teme legate de „deşteptarea simţului religios şi respectul cuvenit bisericii... pentru scopul culturei şi luminei celei adevărate naţionale"[3]. Acesta a fost unul dintre principiile cu care ziarul a pornit la drum, în anul 1877, când susţinea că „puterea de viaţă a unei naţiuni se manifestă prin credinţa ei religioasă"[4]. Între numele mari care au scris şi au publicat la această revistă sunt amintiţi, în lucrarea „Dicţionarul presei româneşti (1731-1918)":Roman Ciorogariu, Vicenţiu Mangra, Vasile Mangra, Aron Hamsea, Augustin Hamsea, Constantin Gurban.[5]„Biserica şi şcoala" a fost una dintre cele mai longevive publicaţii bisericeşti. A văzut lumina tiparului între 30 ianuarie 1877 – 16 septembrie 1918 şi a reapărut în 1 iunie 1919, ultimul număr fiind în publicat în 1948. Alături de revista „Speranţia", s-a numărat între primele reviste bisericeşti care au văzut lumina tiparului la Arad[6]. În literatura de specialitate au apărut studii consacrate revistelor ecleziastice, studii care subliniau importanţa acestor reviste şi rolul lor în formarea şi cultivarea societăţii.[7]

Potrivit lui Radu Morariu, „Biserica şi Şcoala" a reprezentat în cadrul presei teologice şi scolastice, ceea ce a reprezentat Tribuna în sectorul presei politice, nefiind doar o simplă apariţie, aceasta formând un adevărat curent cultural şi de presă. Cele două publicaţii au reprezentat apogeul presei arădene de limba română.[8]În îndelungata sa apariţie a fost coordonată de redactori precum: Augustin Hamsea, Roman Ciorogariu, Teodor Botiş, oameni de prim rang ai culturii din Vestul Românesc şi cu o bogată experienţă pe tărâmul presei. Avea o apariţie săptămânală, la început fiind tipărită în tipografia lui Stefan Gyulai din Arad, iar de la 1 ianuarie 1879 la tipografia diecezană.[9]

În anul 1918, ziarul „Biserica şi şcoala" a ales o politică redacţională centrată pe om, pe nevoile acestuia, pe promovarea idealurilor legate de unitate, prin credinţă, religie şi învăţătură. În paginile ziarului se regăsesc informaţii referitoare la viaţa bisericească, la nevoia tot mai pregnantă de educaţie şi învăţătură, la demersurile pe care societatea trebuie să le facă pentru a răzbate acea perioadă de greutăţi atât materiale, cât şi spirituale, la ajutorul şi înţelegerea pe care fiecare dintre oameni trebuie să le manifeste şi să le acorde semenilor.

---

[2]Idem, p.206

[3] Biserica_şi_Şcoala_an1_1877_01_30_nr01 - PDF Document, disponibil la adresa http://www.digibuc.ro, accesată la data de 26 aprilie 2018

[4] http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/ Biserica şi şcoala, anul I, nr. 1, 1877.

[5] Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, Dicţionarul presei româneşti (1731-1918), Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1995, p. 64

[6] Radu Morariu, Presa ecleziastică ortodoxă, p.338, în Doru Sinaci, Emil Arbonie, Administraţie românească arădeană Studii şi comunicări din Banat – Crişana, Volumul IX, Arad – 2014, „Vasile Goldiş" University Press, disponibil la adresa http://centrulslavici.uvvg.ro/wp-content/uploads/2014/12/vol-9.pdf, accesată la data de 26 aprilie 2018

[7] Roman Ciorogariu, Din trecutul revistelor şi ziarelor de la noi: Speranţa (1869), Biserica şi Şcoala (1877) şi Tribuna (1884-1912)", Arad, Biblioteca Ziaristică, 1934.Revista „Biserica şi Şcoala" a fost redactată şi condusă de ilustrul protosincel Roman Ciorogariu vreme de 16 ani, acest lucru fiind consemnat în 26 Ianuarie 1936: „dânsul şi-a lăsat o parte din viaţa şi sufletul său(în paginile revistei (n.n.) In coloanele organului nostru a atacat şi rezolvit în mod uimitor, cele mai ardente şi deficile probleme de ordin bisericesc şi naţional".

[8] Radu Morariu, Rolul presei româneşti în dezvoltarea şi promovarea învăţământului în limba română, în Doru Sinaci, Emil Arbonie, 90 de ani de administraţie românească în Arad, Culegere de studii şi comunicări „Vasile Goldiş" University Press, Arad, 2010, p. 97-103

[9] Alin Cristian Scridon, Church and society. The role of religious journals in the difusion of the biblical element within the historical Banat area. 1867-1918, Journal of Education Culture and Society 2015_2, p.353-358.

„În vremuri de neputinţe sau de strâmtorări şi de nevoi publice, să ne rugăm lui Dumnezeu cu specială considerare la necazurile ce ne pasc. Ţinând seamă de porunca Bisericii şi de necesităţile vremurilor mari, din faţa cărora nu ne putem da înapoi, un membru al clerului din mitropolia noastră a întocmit din citate biblice rugăciunea, ce o publicăm mai jos. Aşa credem, e datorinţă noastră, a tuturor celor mici, să venim în ajutorul celor mai mari ai noştri cu nepretenţioasele noastre prestaţiuni. Acestei îndatoriri vrea să-i satisfacă cel ce a întocmit aceasta rugăciune. Şi noi, când publicăm această rugăciune spicuită din Sfânta Scriptură, acelaş lucru îl vrem. Vremea este a face Domnului... cu toţii!”[10]

Consecvenţi principiilor stabilite, redactorii şi publiciştii ziarului „Biserica şi şcoala” au abordat teme noi, inovative, prin care considerau că se poate întări credinţa şi puterea oamenilor de a face faţă problemelor legate de sărăcie şi viaţă grea. Un exemplu de acest gen este compunerea de rugăciuni destinate special acelor zile grele, cum ar fi „Rugăciune la vreme de strâmtorare”, rugăciune în care se reflectă atmosfera şi starea de fapt a acelor vremuri, pornind de la sărăcia care afecta traiul zilnic şi terminând cu suferinţele fizice. Atenţia slujitorilor bisericii era îndreaptă spre liniştirea spirituală a oamenilor, prin înălţarea de rugăciuni către Dumnezeu, în numele poporului greu încercat de suferinţe, în numele unei ţări adunate dintre popoare, iar ziarul „Biserica şi Şcoala” reflecta în paginile sale aceste rugăciuni: „Doamne Dumnezeul nostru! Păcătuitu-ţi-am şi noi şi părinţii noştri. Rătăcit-am de la calea adevărului, şi lumina dreptăţii nu ni-a strălucit nouă şi soarele nu ni-a răsărit nouă. N'am ascultat de robii Tăi, cari au vorbit în numele Tău către mai marii noştri şi către poporul ţării”. Este remarcabil modul în această rugăciune a fost construită: din cuvintele sale se poate observa situaţia tragică a românilor,lipsa celor necesare traiului zilnic, foametea care domnea în acea perioadă:„toată ţara e pustiită. Sabia a ajuns până la suflet. Vestejitu-ne-am cu toţii ca frunza. Lipitus-a pielea noastră de oasele noastre; uscatu-sa, ajunsa ca lemnul... Sfintele noastre şi frumuseţa noastră s-au pustiit şi le-au spurcat pe ele neamurile străine. Moştenirea noastră întorsu-sa la alţii, casele noastre la străini. Suspină tot poporul, căutându-şi pânea; datuşi-au şi cele preţioase pentru hrană. Ne câştigăm pânea cu preţul vieţii. Pe bani beut-am apa noastră. Cumpăratu-ni-am lemnele noastre. A Ta, Doamne, este dreptatea, iar nouă ruşinea feţei... Nu este Dumnezeu afară de Tine, carele să aibă grijă de toate... Tu ai văzut strâmtorarea părinţilor noştri şi ai auzit strigarea lor... Iată, noi venim la Tine, că Tu eşti Dumnezeul nostru, căci Tu ai zis: O, poporul meu! Rana ta este dureroasă. Pedeapsa fărădelegii tale împlinitu-sa; scoală-te. Vino poporul Meu, intră in cămările tale şi închide uşile tale după tine. Eu sunt Domnul Dumnezeul vostru... Eu sunt cu tine... de voia şi nimici toate popoarele, între care Te-am împrăştiat, pe tine nu te voiu nimici. Sfărma-voi jugul de pe tine şi voiu rupe cătuşile tale. Lărgi-voiu hotarele tale. Aduna-vă-voiu dintre popoare şi vă voiu strânge din ţările în cari sunteţi”.

Într-un limbaj subtil, cu trimiteri la Dumnezeu, credinţă, jertfă şi sacrificiu, ziarul „Biserica şi Şcoala” reuşea să atingă cele mai sensibile teme legate de ţară, neam şi unitate, presărând informaţii din cotidian, chiar dacă acestea aveau şi însemnătate politică. Mesajul era mobilizator pentru toţi cei care citeau această publicaţie, obiectivul fiind acela de a opri degradarea spirituală a societăţii.

În foarte multe numere de ziar găsim, pe ultima pagină, anunţuri legate de posturile vacante din parohii. Acest lucru se datorează faptului că rolul preotului în societate era privit ca fiind unul foarte important. Anunţurile erau detaliate şi făceau referire la condiţiile pe care trebuie să le îndeplinească persoana care candida pentru acel post, dar şi veniturile pe care le va primi. Într-o perioadă tulbure, în care sărăcia era generalizată în rândul oamenilor, veniturile preoţilor constituiau un subiect controversat. „Cine e însă de rea credinţă şi preocupat fiind nu ţine seamă de împrejurări, nu poate dovedi şi judecă drept, ci aruncă în vânt „vorbe goale şi fără temeiu". Neavând biserica noastră

[10] http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1918/BCUCLUJ_FP_279232_1918_042_045.pdf Anul XLII. Arad, 4|7 Noiembrie 1918, Nr. 45

latifundii, nu s-a scăldat nici preoţimea ei în bunuri pământeşti. Averi şi situaţii de invidiat n-au înfumurat-o, ca să se despartă şi să nu se simtă una cu poporul năcăjit încredinţat păstorirei sale. Părtaşe a fost aceasta preoţime venerată suferinţelor seculare ale unui popor legat de glie, atins-a jugul iobăgiei şi umerii ei".

În paginile ziarului, educaţia religioasă era văzută ca o activitate obligatorie, activitate ce ţine de educaţia pe care părinţii trebuiau să o ofere copiilor acasă, „în interesul viitorului neamului nostru". Biserica, prin intermediul ziarului, adresa chemarea spre rugăciune, spre împlinire şi împăcare sufletească, considerând practica religioasă o hrană pentru spiritul omului, insistând pe latura formativă a religiei. „În familiile noastre să începem să punem mai mare pond pe cultivarea rugăciunilor atât de frumoase ce le avem şi pe convorbirile religioase. Copiii să ni-i creştem cu adevărat în frica lui Dumnezeu. În unele case de ale noastre, numite creştine, copiii nu rostesc nicicând rugăciunile de masă, rugăciunile de seară şi de dimineaţă. Bine! ce fel de oameni religioşi pot să iese cândva din aceste fiinţe, cari din fragedă copilărie n-au cultivat credinţa adevarată în Dumnezeu. În câte case de ale noaste părinţii până îi lumea nu explică copiilor însemnătatea sfintelor taine. Cum putem pretinde deci de la aceşti copii când vor fi mari să se spovedească şi să se cuminece, când ei nu au auzit nicicând vorbindu-se din partea părinţilor despre folosul şi frumuseţea acestor taine. Dar dacă nu te spovedeşti şi nu te cumineci niciodată, cum să se stârpească din tine minciuna, răutatea, lăcomia, furtul, necurăţia şi alte păcate urâte? Vorbiţi-le copiilor mai mult de Dumnezeu, de biserică şi de credinţă, daţi-le în mâni lectura religioasă, ca să poate prinde pricepere şi dragoste pentru cele dumnezeieşti din fragedă copilărie[11]". Credinţa în Dumnezeu este considerată un izvor de fapte bune, de formare a caracterului, o piedică în calea perpetuării gândurilor pământeşti efemere, care nu oferă legătura cu divinitatea.

Într-un mod pacifist, dar ferm, redactorii ziarului iau atitudine faţă de informaţiile publicate de alte ziare, exemplu în acest sens fiind articolul publicat în „Adevărul", organul Partidului Social Democrat din Ungaria, care aduce defăimări bisericii române şi a modului în care aceasta se implică în actul de învăţământ. „Preotul român a fost şi va trebui să jie, cât timp va trăi neamul românesc, nu un funcţionar cu privilegii şi datorinţi ferecate în paragrafi rigizi, ci părintele şi îndrumătorul păstoriţilor săi în toate manifestaţiunile lor de vieaţă, astfel şi cele culturale"[12].

Religia şi regalitatea au fost două domenii care s-au completat reciproc şi despre care s-a scris în „Biserica şi şcoala". În numărul şapte al ziarului este publicat în întregime manifestul semnat de Majestatea Sa, regele Carol cu prilejul păcii făcute la Brest- Litovsk cu Ucraina, care invocă, la rândul său, sprijinul divinităţii încă de la începutul mesajului adresat către naţiune: „Mulţămită ajutorului milostiv al Atotputernicului, am încheiat pace cu Ucraina.[13] În numărul 10 al ziarului se menţionează venirea pe lume al celui de-al cincilea copil al familiei regale. „Bucurie în familia domnitoare. Maj. Sa împărăteasa şi regina noastră Zita a născut Duminecă, în 25 Februarie (10 Martie), în Baden, un băiat sănătos şi voinic. Nounăscutul arhiduce al cincilea prunc al părechei regale, a primit în botez numele: Carol, Ludovic, Măria, Francisc, losif"[14] Şi tot din paginile ziarului aflăm că, „fiind ziua natală a Maj. Sale regelui nostru Carol, s-a servit doxologie în biserica catedrală, la care au participat autorităţile

[11] http://digitizare.bibliotecaarad.ro/lod/s/periodice/item/109743 Anul XLII. Arad, 4 (17 februarie) 1918, nr. 6
[12]http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1918/BCUCLUJ_FP_279232_1918_042_010.pdf Anul XLII. Arad, 4 (17 martie) 1918, nr. 10
[13]http://digitizare.bibliotecaarad.ro/lod/s/periodice/item/109744, Arad, 11/24 Februarie 1918. Nr. 7.
[14]http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1918/BCUCLUJ_FP_279232_1918_042_010.pdf Anul XLII. Arad, 4 (17 martie) 1918, nr. 10

noastre bisericeşti-şcolare, în frunte cu P. S. Sa dl episcop diecezan Ioan I. Papp, soldaţii români din loc şi public".[15]

Ziarul „Biserica şi şcoala" a publicat şi articole referitoare la tratativele ce au avut loc între Consiliul Naţional Central şi reprezentanţii guvernului maghiar, privind soarta Transilvaniei, tratative ce au avut loc la Arad, evenimente denumite „epocale". „Naţiunea română din Ungaria şi Ardeal e pe cale a-şi realiză în puterea dreptului de liberă dispunere a popoarelor aspiraţiunile sale naţionale. Astfel Consiliul Naţional Român, care e depositarul încrederii noastre, şi în mânile căruia e depusă conducerea şi soartea întregului neam românesc, a făcut un pas decisiv: Un demers energic către guvernul maghiar din Pesta, ca principiul propriei dispuneri propagat de marele Wilson şi acceptat de bază a păcii mondiale să fie tradus în realitate. În urma acestei note guvernul maghiar a trimis la Arad pentru a perfecta cu Consiliul Naţional Român pe ministrul Joszi. Tratativele au urmat Mercuri şi Joi, 13 şi 14 nov., fără a se putea ajunge la o înţelegere. Consiliul Naţional Român a ţinut cu tărie la punctul de vedere, care exprimă gândirea şi simţirea a întregului neam românesc. În desfăşurarea ulterioară a evenimentelor să păstrăm credinţa şi nădejdea".

Pe măsură ce se apropie data de 1 decembrie, textele publicate în „Biserica şi şcoala" fac o referire tot mai accentuată la dezideratul românilor, la unirea pe care toţi o aşteptau cu sufletul la gură. În nr. 44 este publicat, în întregime, apelul Consiliului Naţional Român către Naţiunea română, semnat de Şt. Cicio Pop, dar şi „INFORMAŢIUNI" legate de constituirea Consiliului Naţional al poporului român din Ungaria şi Transilvani. „Consiliul Naţional al poporului român din Ungaria şi Transilvania s'a constituit Miercuri, în 17/30 Octomvrie din trimişii Comitetului Partidului Naţional Român şi ai Comitetului Central Român al Partidului Social-Democrat din Ungaria. Trimişii comitetului Partidului Naţional-Român sunt d-nii: Dr. Teodor Mihali, Vasile Goldiş, Dr. Alexandru Vajda-Voevod, Dr. Ştefan C. Pop, Dr. Aurel Lazăr şi Dr. Aurel Vlad ; ai Partidului Social-Democrat Român d-nii: Ioan Flueraş, Iosif Jumanca, Enea Grapinii, Baziliu Surdu, Tiron Albani şi Iosif Renoi. În jurul acestui consiliu să se grupeze întreaga suflare românească. Să fim toţi un trup şi un suflet, o gândire şi o voinţă!"

Tot la rubrica de informaţii, în nr. 46 al ziarului este publicat anunţul privind convocarea, la Alba Iulia, a Adunării Naţionale. „Marele sfat al Naţiunii române din Ungaria şi Transilvania convoacă Adunarea naţională la Alba-Iulia, cetatea istorică a neamului nostru, pe ziua de Duminecă în 18 Noemvrie (1 Decemvrie) a. c. la orele 10 a. m. La adunare vor lua parte: Episcopii români, toţi protopopii în funcţiune ai celor două confesiuni româneşti, câte un trimis al fiecărui Consistor şi Capitlu, câte 2 exmişi ai societăţilor culturale, câte 2 exmişi din partea fiecării reuniuni femeieşti, dela fiecare şcoală secundară, institut teologic, pedagogic şi şcoală civilă câte 1 reprezentant, câte 2 delegaţi dela fiecare reuniune învăţătorească, garda naţională va fi reprezentată prin câte un ofiţer şi un soldat din fiecare secţiune comitatensă, câte 2 delegaţi dela fiecare reuniune de meseriaşi, delegaţii Partidului Social-Democrat Român, tinerimea universitară prin câte 2 exmişi, fiecare cerc electoral român va trimite 5 reprezentanţi".

Implicarea şi dorinţa de a sprijini pentru unire a culminat cu publicarea, în numărul 47, a rezoluţiei Adunării de la Alba Iulia.

Ziarul „Biserica şi şcoala" a dat dovadă, pe parcursul anului 1918, dar şi pe întreaga sa existenţă, de un spirit civic deosebit, de implicare majoră şi de responsabilitate, de spirit unionist şi de cooperare cu cei care au manifestat dorinţa de luptă şi de unire, acţiuni pe care le-a desfăşurat pentru binele poporului. Ziarul s-a consacrat şi a rămas în istorie prin eforturile pe care le-a susţinut în

[15]http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1918/BCUCLUJ_FP_279232_1918_042_010.pdf Anul XLII. Arad, 5 (18 august) 1918, nr. 32

promovarea unei educaţii religioase în viaţă, considerând credinţa în Dumnezeu ca fiind o parte din sufletul omului, care ajută la constituirea şi susţinerea familiei, a tradiţiei şi nu în cele din urmă a identităţii naţionale. Pus în faţa unei crize majore, generată de situaţia politică, dar şi cea economică, ziarul a ştiut să păstreze neutralitatea, să fie o publicaţie echidistantă, dar cu rădăcini patriotice, în spiritul solidarităţii şi dragostei de oameni. A îmbinat informaţii legate de biserică, de şcoală, de cultură dar şi de viaţa social-politică şi le-a prezentat într-o uniune perfectă, într-un parteneriat al cărui obiectiv a fost binele românilor şi al poporului.

BIBLIOGRAPHY

Bedecean, Mihaela,Presa ecleziastică românească din Transilvania în perioada 1850-1875, Anuarul Institutului de Istorie «G. Barițiu» din Cluj-Napoca", tom. XLVI, 2007, p.183-206, disponibil la adresa http://www.historica-cluj.ro/anuare/AnuarHistorica2007/14.pdf
Ciorogariu, Roman, Din trecutul revistelor şi ziarelor de la noi: Speranţa (1869), Biserica şi Şcoala (1877) şi Tribuna (1884-1912)", Arad, Biblioteca Ziaristică,1934
Morariu, Radu, Rolul presei româneşti în dezvoltarea şi promovarea învăţământului în limba română, în Doru Sinaci, Emil Arbonie, 90 de ani de administraţie românească în Arad, Culegere de studii şi comunicări „Vasile Goldiş" University Press, Arad, 2010
Morariu, Radu, Presa ecleziastică ortodoxă în Doru Sinaci, Emil Arbonie, Administraţie românească arădeană Studii şi comunicări din Banat – Crişana, Volumul IX, „Vasile Goldiş" University Press, Arad, 2014, disponibil la adresa http://centrulslavici.uvvg.ro/wp-content/uploads/2014/12/vol-9.pdf
Răduică, Georgeta, Răduică, Nicolin, Dicţionarul presei româneşti (1731-1918), Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1995
Scridon, Alin Cristian,Church and society. The role of religious journals in the difusion of the biblical element within the historical Banat area. 1867-1918, Journal of Education Culture and Society 2015_2

Surse electronice:

Biserica_şi_Şcoala_an1_1877_01_30_nr01 - PDF Document, disponibil la adresa http://www.digibuc.ro,
http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/ Biserica şi şcoala, anul I, nr. 1, 1877.
http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1918/BCUCLUJ_FP_279232_1918_042_045.pdf
http://digitizare.bibliotecaarad.ro/lod/s/periodice/item/109743 Anul XLII. Arad, 4 (17 februarie) 1918, nr. 6
http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1918/BCUCLUJ_FP_279232_1918_042_010.pdf Anul XLII. Arad, 4 (17 martie) 1918, nr. 10
http://digitizare.bibliotecaarad.ro/lod/s/periodice/item/109744, Arad, 11/24 Februarie 1918. Nr. 7.
http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1918/BCUCLUJ_FP_279232_1918_042_010.pdf Anul XLII. Arad, 4 (17 martie) 1918, nr. 10
http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1918/BCUCLUJ_FP_279232_1918_042_010.pdf Anul XLII. Arad, 5 (18 august) 1918, nr. 32

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

THE FEAST AND CHARACTER ALEXIE IN THE TRADITIONAL ROMANIAN MENTALITY

Delia Anamaria Răchișan

Lecturer, PhD, Technical University of Cluj-Napoca - Baia Mare Northern University Center

Abstract: The paper aims to highlight the impact of Alexie's feast and character on the mentality of the people living in the Romanian village world. Depending on the ethnographic area, the feast mentioned in the Popular Calendar, on Martişor 17 [March], has a series of regional names: Alexe boje, Alexă cel cald, Alexiile, Alexiile – Corn înflorit, Moş Alexe, Sfântul Alexie, omul lui Dumnezeu cel cald, Teple Alexie, Ziua Șarpelui, Ziua Peștelui, Retezatul Stupilor. According to the Christian Calendar, we intercept, on March 17th, the feast of Saint Alexis, the man of God. Gratitude, faith, humbleness are just a few of the qualities of this Christian character Alexie (gr. alexein < "to defend"). In the Irish cultural area, on March 17th, St. Patrick is celebrated. The three-leaf clover, an allusion to the Holy Trinity, is hanged on that day on Irish clothing.
In the Romanian cultural space, due to the feast, Alexie becomes a point of connection between the Popular Calendar and the Christian Calendar, between profan and sacred, between fundamental functions (apotropaic, fertilization, purification etc.) and adjacent functions (aesthetic, entertainment, disconnection etc.). Unlike other saints who possess a key, according to the Romanian traditional thinking, Alexie has two keys on his waist: with a key he opens the Earth-Mărțișor 17 [March]; with the other key he closes the Earth – Răpciune 14 [September]. Through the comparative-analytical perspective, the synchronous analysis, the interdisciplinary perspective (ethnology, folklore, linguistics, religion, mythology), due to the ritual praxis, due to the correlation of Alexis with certain folkloric categories (eg with the legend) on the one hand the traditional Romanian mentality it is outlined, on the other hand the complexity of the two approaches – Alexie-feast; Alexie-character.

Keywords: Alexie-character, Alexie-feast, March 17th, traditional Romanian mentality.

1. Introducere

Alexie-sărbătoare, Alexie-personaj anunță anumite binarități: sacru-profan, Calendar popular-Calendar creștin. Alexie devine punct de conjuncție între sărbătoare și personaj.

Ziua de 17 Mărțișor [Martie] are un impact deosebit atât în spațiul cultural românesc, cât și în spațiul cultural irlandez.

Praxis-ul ritualic, interdicțiile și predicțiile, personalitatea lui Alexie contribuie la conturarea mentalității oamenilor trăitori în universul ontologic al satului românesc. Conform gândirii populare românești, anumiți sfinți posedă câte o cheie la brâu – Sfântul Gheorghe, Sfântul Dumitru, Sfântul Petru. De exemplu, Sângiorz [Sfântul Gheorghe], sărbătorit pe 23 Prier [Aprilie] și Sânmedru [Sfântul Dumitru], prăznuit pe 26 Brumărel [Octombrie] dețin cheile vremii – vremea bună/fastă (Sângiorz); vremea rea/nefastă (Sânmedru). Sângiorz închide iarna/vremea nefastă cu o cheie și deschide vremea fastă cu cealaltă cheie. Sânmedru închide vremea bună cu o cheie și deschide vremea rea cu cealaltă cheie. Ambii își țin cheia la brâu, iar când este cazul, fiecare folosește rând pe rând, cu acordul

celuilalt, ambele chei. Conform gândirii populare există două anotimpuri de bază – vara și iarna, iar primăvara și toamna au rol de anotimpuri intermediare. Sânpetru de Vară [Sfântul Petru], sărbătorit pe 29 Cireșar [Iunie] și Sânpetru de Iarnă [Sfântul Petru], prăznuit pe 16 Gerar [Ianuarie] posedă la brâu cheia Raiului.

Spre deosebire de cei trei sfinți, menționați anterior, *Sfântul Alexie, omul lui Dumnezeu cel cald,* deține la brâu două chei: cu o cheie deschide Pământul – 17 Mărțișor [Martie]; cu cealaltă cheie închide Pământul – 14 Răpciune [Septembrie].

În spațiul cultural românesc, ziua de 17 Mărțișor/Martie îi aparține Sfântului Alexie, însă în spațiul cultural irlandez aceeași zi îi este dedicată Sfântului Patrick și implicit trifoiului cu trei foi, un simbol al Sfintei Treimi: „Asocierea trifoiului cu Irlanda datează încă din secolul al V-lea, când Sf. Patrick (a cărui emblemă-însemn îl reprezintă) a folosit trifoiul pentru a ilustra conceptul Sfintei Treimi convertiților creștini. Denumirea englezească «shamrach» derivă atât din cuvântul arab *shamrakh*, care reprezenta Triadele Persane, cât și din irlandezul *seamrog* –«trifoi mic». În comunitățile irlandeze, în 17 martie, ziua Sfântului Patrick se poartă trifoiul (sau îmbrăcăminte și podoabe verzi)”[1].

Atât Sfântul Alexie, din spațiul cultural românesc, cât și Sfântul Patrick, din spațiul cultural irlandez, prăznuiți în 17 martie au un impact deosebit asupra creștinilor români și irlandezi.

2. Alexie-sărbătoare, Alexie-personaj în Calendarul popular și în Calendarul creștin

Denumirile regionale din Calendarul popular atestă răspândirea sărbătorii în diverse zone etnografice, impactul pe care îl are personajul Alexie asupra mentalității tradiționale românești, însă și aspectul dominant a fiecărei denumiri regionale: *Alexe boje* –zeitate, sacralitate, mitologie;*Alexă cel cald* –vremea bună; *Alexiile* –sărbătoare; *Alexiile – Corn înflorit* –primăvara, regn vegetal; *Moș Alexe* – cult al strămoșilor; *Sfântul Alexie, omul lui Dumnezeu cel cald* –sacralitate, religie; *Teple Alexie; Alexâie* –antroponim; *Ziua Șarpelui* –simbol ofidian, ieșirea reptilelor din pământ;*Ziua Peștelui* – simbol ihtiomorf, deschiderea anului piscicol; *Retezatul Stupilor* –scoaterea mierii din stup. Menționăm că anul apicol începea primăvara, în preajma echinocțiului: „stupii se scoteau la vărat la date diferite: Măcinici (9 martie), Alexii (17 martie) sau Bunavestire (25 martie)”[2]. Albinăritul se subordonează legilor microcosmice și macrocosmice cosmice din intervalul de timp care coincide cu deschiderea și închiderea pământului de către Alexie – 17 Mărțișor [Martie] și 14 Răpciune [Septembrie], însă și cu binaritățile vară-iarnă, echinocțiul de primăvară-echinocțiul de toamnă: „anul anul solar este divizat în două anotimpuri: vară de la 17 martie (Alexii) până la 14 septembrie (Ziua Crucii), corespunzător perioadei fertile, și iarnă de la 14 septembrie oână la 17 martie, corespunzător perioadei sterile a stupului. Întrucât albinăritul este strâns legat de flora meliferă, anul apicol are aceeași structură cu anul agricol: două anotimpuri de bază (iarnă și vară), separate prin două hotare care corespund, aproximativ, cu echinocțiul de primăvară și echinocțiul de toamnă”[3]. Raportându-ne la denumirile regionale menționate anterior, sesizăm diverse unghiuri critice de abordare: mitologic, etnologic, folcloric, religios.

La nivel lingvistic, termenul „alexie” înseamnă „cecitate verbală”, însă antroponimul Alexie și sărbătoarea Alexie provine din limba greacă (gr. *alexein* < „a apăra”).

Alexie, conform credinței populare, hibernează în pământ, în ape, în scorburi, deci are acces la universul htonian și acvatic. Totodată, stihia aerului și stihia focului nu îi sunt străine. Alexie este

[1] Clare Gibson, *Semne și simboluri,* Oradea, Editura Aquila '93, 1998, p. 54.
[2] Ion, Ghinoiu, *Sărbători și obiceiuri românești,* București, Editura Elion, 2002, p. 268.
[3] *Ibidem,* pp. 271-272.

îndrăgit de oameni deoarece aduce primăvara: „Alexe Boje, fiind sătul de iarnă, a luat un tăciune aprins și l-a înfipt în zăpadă. Atunci zăpada s-a topit și astfel s-a făcut primăvara”[4].

Alexie Caldu, călare pe un cal, păzește Soarele pentru a nu lăsa umanitatea fără căldură și lumină. Triada Sântoader-Moș Alexe-Blagovești anunță intervalul de nouă zile între aceste sărbători: „de la Baba Dochia, cea mai strașnică babă, sunt nouă zile până la Sân Toader și de la Sân Toader, 9 zile până la Alexe, omul lui Dumnezeu și de la Alexe, 9 zile până la Buna Vestire”[5]. Se crede că Soarele este păzit la miazănoapte de Sânnicoară [Sfântul Nicolae], iar la miazăzi de Sântoader [Sfântul Toader]. Cel din urmă are șapte sau nouă ori doiprezece cai albi și negri. Calul său este alb și năzdrăvan: „nu paște iarbă, ca alți cai, ci numai păr de fată mare”[6]. Caii lui Sântoader sunt călăriți de câte un moș experimentat, printre care și Moș Alexie: „Alexa este al nouălea Moș, singurul care urmează itinerarul parcurs de Soare”[7]. Totodată, se crede că Soarele este antropomorfizat și că posedă nouă sau doisprezece cai: „la Răsărit este un copil de şapte ani care ia doisprezece cai şi face călătoria spre cer; când ajunge la amiază în crucea cerului, oamenii spun până în zilele noastre: stăm puţin, lăsăm uneltele jos, pentru că se odihneşte sfântul soare. Soarele devine un tânăr, mai ia cu el doisprezece cai (împărţirea în douăzeci şi patru de ore ale unei zile) şi face călătoria pe cealaltă parte a cerului. Tânărul soare înainte de a apune stă pe tron, mănâncă o prescură (pâine sfinţită), bea un pahar cu vin, apoi se coboară la cei de sub pământ să-i sfinţească, să-i încălzească, să-i lumineze; deşi trece prin tărâmul morţii, el nu este atins de moarte cum este atinsă luna, în dimineaţa următoare iarăşi va răsări”[8]. Intrând în contact cu treptele ontice (copilărie, tinerețe, maturitate), Soarele antropomorfizat, la un moment dat, săturându-se de atâta iarnă simte nevoia să evadeze înspre miazăzi. În lume se reinsataurează starea de echilibru doar în momentul în care Soarele este prins de către Moș Alexe sau de către Sântoader: „În unele tradiții, Soarele nu poate fi întors din cale de bătrânul Moș Alexe, ci de zeul tânăr cabalin Sântoaderul cel Mare”[9]. Natura renaște, regnul vegetal și necuvântătoarele prind viață. An de an sesizăm o ciclicitate: „fug 9 zile babele până să dea Sân Toader de veste că i-a fugit Soarele și fug 9 zile moșii după Soare, până să-l zărească și trec 9 zile, până ce Soarele revine la drumul lui din cer”[10]. Romulus Vulcănescu sesizează androginismul Soarelui: „e totodată bărbat şi femeie, iarna înfăţişat ca bărbat şi vara ca femeie”[11]. Soarele este un simbol complex care poate fi abordat din mai multe perspective − simbol astral, cult solar, perspectivă interdisciplinară, zei mitologici, interacțiunea cu anumite categorii estetice și folclorice[12].

Pe lângă sărbătoarea Alexie există și alte sărbători care prezintă asemănări și contaminări înntre Calendarul profan și Calendarul creștin[13].

[4] Antoaneta Olteanu, *Calendarele poporului român,* București, Editura Paideia, 2001, p. 156.
[5] Marcel Olinescu, *Mitologie românească*, București, Editura Saeculum Vizual, 2004, p. 259.
[6] Simion Florea Marian, *Sărbătorile la români. Studiu etnografic*, vol. II, București, Editura Saeculum I. O., 2011, p. 34.
[7] Delia-Anamaria Răchișan, *Istoricul și estetica mărțișorului românesc din cele mai vechi timpuri până în prezent,* Cluj-Napoca, Editura Mega, Editura Argonaut, 2017, p. 204.
[8] Preot Ion Chirilă, *Biserica* „Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavril”, Baia Mare, Editura Episcopiei Ortodoxe a Maramureşului şi Sătmarului, 2013, pp. 9–10.
[9] Ion, Ghinoiu, *Dicţionar. Mitologie română,* Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2013, p. 196.
[10] Marcel Olinescu, *Mitologie românească*, ed. cit., p. p. 259.
[11] Romulus Vulcănescu,*Mitologie română*, Bucureşti, Editura Academiei, 1987, p. 369.
[12] Vezi, în acest sens, detalii la Delia-Anamaria Răchișan, *Mitologia românească și estetica artei tradiționale românești din Maramureș,* București, Editura Academia Române, 2015, pp. 41-121.
[13] Vezi detalii la Răchișan Delia Anamaria (autor); Morariu Călin Teodor (coautor), *Nume de sărbători între sacru și profan,* în Conference on Onomastics. Name and Naming. Sacred and Profane on Onomastics, Baia Mare, September5-7, 2017, Edited by Oliviu Felecan, Editura Mega, Editura Argonaut, pp. 1005-1015.

Alexie-sărbătoare, conform Calendarului popular, prezintă un cumul de interdicții și predicții. Amintim câteva interdicții:

a$_1$ să nu se pronunțe cuvântul șarpe sau numele unei gângănii: „Oamenii, pentru a fi feriți de șerpi în anul care vine, trebuie să nu le rostească numele, să nu se gândească la ei, să nu pună mâna pe instrumente ce amintesc de ei prin formă”[14]; „În ziua de Alexi Bojî nu se zice «șarpe» [...], ci se zice «pește»”[15]; „Dacă e vorba despre jigănii, trebuie să le zici celor de partea bărbătească domn, iar celor de partea femeiască, doamnă sau cucoană. Iar dacă e vorba despre gângănii, bunăoară despre broaște, nu se numesc nume, ci li se zice iepe”[16]; „La anumite sărbători (*Alexa Boje*) dacă pomenești numele unei orătănii (șarpe), acesta îți poartă ghinion”[17]; „La Sf. Alexe ies șerpii, de aceea se serbează ziua”[18]; „În această zi era interzisă pronunțarea numelui de șarpe sau, dacă era necesar, îi spunea pește (Moldova, Bucovina, Transilvania, Banat)”[19].

a$_2$ să nu se lucreze în ziua respectivă: „Celor ce lucrează în această zi pot multe neajunsuri și neplăceri să li se întâmple în decursul anului, căci Sf. Alexie, supărându-se pe dânșii pentru că i-au necinstit ziua prin lucrare, le trimite toate gângăniile pe la case. Dacă este cineva mușcat de vreun șarpe sau de altceva, atunci se crede că aceasta i s-a întâmplat din cauză că a lucrat în ziua de Alexii”[20].

a$_3$ să fie curățenie în livadă, în curtea casei: „Tot atunci se mătură ogrăzile și livezile și gunoaiele se aruncă departe”[21]; „La Alexie se greblau și se măturau ogrăzile, târlele și oboarele [...], se legau tulpinile pomilor fructiferi cu paie să nu se urce omizile pe crengi”[22].

a$_4$ să nu se folosească pieptenele; să se lege simbolic gura șerpilor, insectelor dăunătoare; să se postească; să se ascundă furcile de tors: „Înspre seara de Sf. Alexie se leagă foarfecele cu ață, cu gurile jivinelor, adică a șerpilor, helgilor [nevăstuici albe] [...] să nu se poată atinge de vite”[23]; „Cei dintre pescari care nu l-au ținut n-au avut noroc la pește, iar cei care l-au ținut au prins pește mult”[24]; „Femeile ascund furcile de tors, să nu le vadă în ziua aceea, căci peste an văd șerpi mari cât furcile”[25].

a$_5$ să se afume livezile și împrejurul casei; focurile de *Alexii* au rol apotropaic, de purificare sau de inițiere premaritală: „se ia o cățuie [vas în care se ard mirodenii], se pune jar, se pune peste el tămâie, se împrejură casa clănțănind din clește. Tot în acest scop, se afumă împrejurul casei cu o petecă, cu busuioc și ceva lână tăiată din cojoc”[26]; „românii de pretutindeni mai îndătinează [...] de a înconjura casele și a le afuma atât pe acestea, cât și pometele, anume ca gângăniile și gujuliile, precum

[14] Antoaneta Olteanu, *Calendarele poporului român,* ed. cit., p. 155.
[15] Irina Nicolau; Carmen Huluță, *Credințe și superstiții românești după Artur Gorovei și Gh. F. Ciaușanu*, București, Editura Humanitas, 2000, p. 16.
[16] Simion Florea Marian, *Sărbătorile la români. Păresimile,* vol. II,București, Editura Saeculum I.O., 2011, p. 210.
[17] *** *Sărbători și obiceiuri. Răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român*, coordonator: Ion Ghinoiu, vol. IV, Moldova, București, Editura Enciclopedică, Academia Română, Institutul de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu”, Corpus de documente etnografice, 2004, p. 404.
[18] *Sărbători și obiceiuri. Răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român,* coordonator: Ion Ghinoiu, vol. III,Transilvania, București, Editura Enciclopedică, Academia Română, Institutul de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu”, Corpus de documente etnografice, 2003, p. 399.
[19] Ion, Ghinoiu, *Dicționar. Mitologie română,* ed. cit., p. 17.
[20] Simion Florea Marian, *Sărbătorile la români. Păresimile,* vol. II, ed. cit., p. 209.
[21] Irina Nicolau; Carmen Huluță, *Credințe și superstiții românești după Artur Gorovei și Gh. F. Ciaușanu*, ed. cit., p. 16.
[22] Ion, Ghinoiu, *Dicționar. Mitologie română,* ed. cit., p. 17.
[23] Irina Nicolau; Carmen Huluță, *Credințe și superstiții românești după Artur Gorovei și Gh. F. Ciaușanu*, ed. cit.,p. 15.
[24] Antoaneta Olteanu, *Calendarele poporului român,* ed. cit., p. 156.
[25] *Ibidem,* p. 157.
[26] Irina Nicolau; Carmen Huluță, *op. cit.,* pp. 15-16.

și toate celelalte vietăți care mai ies în această zi să nu se apropie de dânsele”[27]; „Focuri în curte și în grădină să nu vină șerpii și alte gângănii în casă. Se aprindeau focuri în grădină, să nu strice viermii poamele, să nu muște mușteleFoc în curte să nu-i mănânce puricii. În grădină pentru omizi și gângănii. La Alexii, flăcăii făceau focuri la fete în drum, în dreptul ferestrei”[28].

Menționăm și câteva predicții:

b1dacă se unge cu lut gura cuptorului sau li se duce mămăligă și sare, gângăniile nu apar în gospodăria oamenilor;

b2 soarta universului htonian depinde de momentul când ies gângăniile din pământ – înainte, după, în ziua de *Alexii* (funcție de prezicere): „Dacă ies gujuliile mai înainte de Alexii, îngheață [....], iar de ies în ziua de Alexii sau după ziua asta, apoi nu mai îngheață”[29].

b3 dacă o persoană rostește cuvântul șarpe, situația se poate remedia, apelându-se la descântec: „Idiță,/Idiță,/Ține-se de pielițp,/Pielița de carne,/Carnea de os,/Osul de veninul jos,/Descântecul să fie de folos! Iar dacă e șerpoaică: Iudiță,/Iudiță,/Prinsă de pieliță”[30].

b4 de *Alexii*, cărăbușul are funcție oraculară: „Unii oameni prind în ziua de Alexii un cărăbuș, îl străpung cu un ac și îl pun într-un par. Dacă nu piere cărăbușul până dimineață, atunci cred ei că anul nu va fi mănos, dacă piere, atunci cred că va fi mănos”[31].

b5 de *Alexii*, broasca are funcție de prezicere: „Dacă ele încep să cânte mai devreme, primăvara va fi lungă și rea [...]. Dacă broaștele cântă înainte de Alexii, e semn că va ninge de timpuriu”[32].

Interdicțiile și predicțiile subliniază impactul pe care îl are Alexie în lumea satului românesc.

Din perspectivă religioasă, despre cuviosul Alexie, omul lui Dumnezeu, se știe că s-a născut la Roma. Remarcăm o contaminare între Calendarul creștin și Calendarul ortodox: „Omul lui Dumnezeu și Sfânt făcător de minuni pe ape, Moș Alexe sau Alexie Caldu' a preluat numele Cuviosului Alexie (17 martie) din Calendarul ortodox”[33]. Era smerit și de tânăr a fost atras de împărăția Domnului, de cele veșnice. Învățând din copilărie Sfânta Scriptură, acesta a căpătat o anumită înțelepciune. A fugit de acasă în noaptea nunții și a locuit în cetatea Edesa, lângă o biserică închinată Maicii Domnului. Drumul său în viață a fost cu suișuri și coborâșuri: „Trăiește în asceză aspră și devine cunoscut în cetate pentru harul său. Fuge de slava omenească și se urcă într-o corabie cu destinația Tars, dar, din pricina unei furtuni, corabia îl aduce în Roma natală. Se hotărăște să petreacă în casa părinților săi ca un necunoscut [...]. Cunoscându-și dinainte ziua morții, întocmește o scrisoare în care își descrie viața, care va fi găsită pe pieptul său, printre zdrențe, de către părinți”[34]. Extapolând, pe 17 martie este prăznuit și Sf. Mucenic Marin.

3. Alexie și legendele

Alexie poate fi corelat cu diverse legende. (Re)amintim câteva legende menționate în studiile unor autori avizați.

[27] Simion Florea Marian, *op. cit.,* p. 212.
[28] **** Sărbători și obiceiuri. Răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român*, coordonator: Ion Ghinoiu, vol. IV, Moldova, ed. cit., p. 321.
[29] Simion Florea Marian, *op. cit.,* p. 211.
[30] *Ibidem,* p. 210.
[31] *Ibidem,* p. 212.
[32] Antoaneta Olteanu, *Calendarele poporului român,* ed. cit., p. 157.
[33] Ion, Ghinoiu, *Comoara satelor. Calendar popular,* București, Editura Academiei Române, 2005, p. 67.
[34] Antoaneta Olteanu, *Calendarele poporului român,* ed. cit., p. 155.

c1 Conform unei legende, Alexie primește de la divinitate o ladă pe care trebuia să o arunce într-o prăpastie. Fiind dominat, ca aproape orice om de rând, de curiozitate, Alexie deschide lada care se dovedește a fi o cutie a Pandorei. Din lada respectivă își fac apariția o sumedenie de insecte, gângănii, reptile care acaparează universul teluric: „N-a apucat însă bine a deschide lacra și numai ce vede că o sumedenie de gângănii și gujulii prind a sări dintr-însa, și anume: unele pe mal, altele în apă, și a se ascunde care unde apucă, unele prin iarbă, altele prin nisip, unele pe sub pietre și prin borți, iar altele prin crăpăturile lemnelor și ale pomilor, și iarăși altele în adâncul mării”[35]; „Dumnezeu văzând cât de mult suferă omul de pe urma insectelor le-a strâns pe toate în ziua de 14 septembrie, le-a încuiat într-o lacră (ladă) și l-a chemat pe Alexie s-o arunce în apa mării. Ajuns pe malul mării, Alexie, din curiozitate, deschide lacra înainte să o arunce în mare. Instantaneu, gândacii, lăcustele, insectele s-au răspândit în apă, în nisip, pe ierburi, în copaci”[36]. Drept pedeapsă, Alexie este metamorfozat de către divinitate în cocostârc[37]. De atunci, între 17 martie și 14 septembrie, fiind un simbol avimorf, adună neîncetat insecte, gângănii, reptile: „Dumnezeu l-a prefăcut în cocostârc ca să le strângă înapoi”[38]. Conform *Dicționarului Explicativ al limbii române*, termenul „cocostârc” este explicat în felul următor: „barză – contaminare între cocor și stârc”[39]. În popor se crede că la casa unde cocostârcul și-a făcut cuib, membrii familiei respective vor avea parte de spor și de noroc. Dacă cineva se încumetă să îi distrugă cuibul, casa persoanei respective va lua foc. Totodată se crede că cine vede mulți cocostârci va fi în centrul atenției pe parcursul anului, spre deosebire de persoana care vede un singur cocostârc. Cocostârcii care apar în pereche în vis au o funcție de prezicere: „Cocostârc dacă visează fata, că zboară pereche, atunci se mărită”[40]. Conform mentalității românești, cocostârcul este un strămoș mitic al neamului și al gospodăriei. Atât în România, cât și în Basarabia, cocostârcul este un simbol avimorf sacru de bun augur: „Țăranii au o atitudine cuvioasă față de cocostârc, fiind considerat pasăre sfântă”[41].

c2 Dintr-o altă legendă aflăm că Alexie era fiu de împărat. Părinții îi aleg o mireasă și îl însoară. După ce se însoară, acesta, fără a da știre cuiva se retrage într-o mănăstire. Datorită conduitei impecabile, călugării vor să îl ridice în ierarhia bisericească, doresc să îl facă stareț. El nu acceptă să devină egumen și îmbrăcând haine de cerșetor părăsește mănăstirea, îndreptându-se spre casa părintească. Acolo nimeni nu îl mai recunoaște. Împăratul îi oferă o odaie aflată lângă un grajd. Într-o zi clopotele bisericii au bătut din senin, iar sunetul lor emana tristețe. Cineva a constatat că cerșetorul decedase. De jur împrejurul său erau „lumini” [lumânări] aprinse. În mâna dreaptă avea o scrisoare pe care doar împăratul a reușit să o smulgă din mâna încleștată a decedatului necunoscut până atunci: „În scrisoare era redată întreaga sa viață. A fost înmormântat cu mare fast, asemenea unui prinț. Pentru că Alexie a fost un om bun, oamenii l-au apelat, folosind sintagma Omul lui Dumnezeu. A devenit sfânt, iar creștinii sărbătoresc pe 17 martie, în fiecare an, Alexiile”[42]. Cerșetorul era fiul împăratului. Întreaga

[35] Simion Fl. Marian, *op. cit*., vol. 2, p. 141.
[36] Ion, Ghinoiu, *Dicționar. Mitologie română,* ed. cit., p. 17.
[37] Vezi detalii despre barză/cocostârc la Delia Anamaria Răchișan, *The Sacred Avimorph Symbols,* in *Scientific Journal of Humanistic Studies*, vol. 100, nr. 18, 2018, pp. 20-25.
[38] Simion Fl. Marian, *op. cit*., vol. 2, p. 142.
[39] *Ibidem*, p. 192.
[40] Elena Niculița Voronca, *Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică,*vol. II, București, Editura Saeculum Vizual, 2008, p. 197.
[41] Nicolae Băieșu, *Tradiții etno–folclorice practicate în luna martie (Cap de Primăvară)*, în *Sub semnul Mărțișorului*, Chișinău, Ministerul Culturii al Republicii Moldova, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, Societatea de Etnologie din Republica Moldova, coordonator: Varvara Buzilă, 2015, p. 85.
[42] Delia-Anamaria Răchișan, *Istoricul și estetica mărțișorului românesc din cele mai vechi timpuri până în prezent,* ed. cit., p. 211.

sa viață și-a dedicat-o Bunului Dumnezeu. Blândețea, bunătatea, evlavia, smerenia au fost principalele sale calități.

c3 O variantă bucovineană a legendei îl prezintă pe Alexă ca fiind feciorul unui om bogat. Alexă era îndrăgostit de o fată din vecini, însă părinții l-au însurat cu o fată bogată și urâtă. După nuntă, Alexă și-a părăsit mireasa și a plecat de acasă trăind într-o peșteră. S-a hrănit cu poame sălbatice și cu rădăcini. Îmbătrânind se reîntoarce la casa părintească. Tatăl său nu îl recunoaște, însă îi oferă un bordei sărăcăcios. Nora, rămasă în casa lor, trebuia să îi aducă zilnic mâncare: „soția lui Alexă neștiind că acesta este bărbatul ei nu îi aducea în fiecare zi mâncare, ci numai din când în când, iar de câte ori îi aducea, mai totdeauna își bătea joc de dânsul”[43]. Într-o zi încep să bată clopotele. O voce a răsunat în biserică: „– Aduceți pe Alexă, omul lui Dumnezeu, din casa tatălui său, unde se află acuma, aici în biserică, căci sufletul lui este chemat să moștenească împărăția cerului!”[44] În odaia lui Alexă au fost găsite două „cărți” [scrisori]: într-una, adresată părinților săi, era scrisă viața sa, în cealaltă, adresată preotului, se cerea ca înainte de cununie, tinerii să fie întrebați dacă își dau consimțământul (da/nu) pentru a agrega la noul status, la acela de tineri căsătoriți: „Și de atunci este la cununie întreita întrebare, ca să nu i se întâmple cuiva cum i s-a întâmplat și lui Alexă, Omul lui Dumnezeu”[45].

Legendele menționate potențează impactul Sfântului Alexie asupra mentalității creștinilor din lumea satului tradițional românesc. Alexă, Omul lui Dumnezeu este un personaj îndrăgit de către comunitatea tradițională. Numărul mare de legende confirmă acest aspect.

4. Concluzii

Lucrarea, apelând la cele două paliere – Alexie-sărbătoare, Alexie-personaj – potențează anumite binarități; profan-sacru; Calendar popular-Calendar creștin. Denumirile regionale, praxis-ul ritualic, interdicțiile, predicțiile, legendele subliniază mentalitatea oamenilor trăitori în universul satului românesc. Ziua de 17 Mărțișor [Martie] fiind o zi aflată sub oblăduirea sacrului, în diverse spații culturale, inserează un cumul de semnificații. Alexie-omul, Alexie-Sfântul, Alexie-sărbătoare devin punct de conjuncție între Calendarul popular și Calendarul creștin. Analiza sincronică, perspectiva interdisciplinară anunță complexitatea temei tratate.

BIBLIOGRAPHY

*** *Sub semnul Mărțișorului*, Chișinău, Ministerul Culturii al Republicii Moldova, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, Societatea de Etnologie din Republica Moldova, coordonator: Varvara Buzilă, 2015.

*** *Atlasul etnografic român. Sărbători, obiceiuri, mitologie,* vol. 5, Coordonator: dr. Ion Ghinoiu, București, Editura Academiei Române, 2013.

*** *Sărbători și obiceiuri. Răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român*, coordonator: Ion Ghinoiu, vol. IV, Moldova, București, Editura Enciclopedică, Academia Română, Institutul de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu”, Corpus de documente etnografice, 2004.

*** *Sărbători și obiceiuri. Răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român,* coordonator: Ion Ghinoiu, vol. III, Transilvania, București, Editura Enciclopedică, Academia Română, Institutul de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu”, Corpus de documente etnografice, 2003.

[43] Simion Fl. Marian, *op. cit*., vol. 2, p. 198.
[44] *Ibidem,* p. 199.
[45] *Ibidem.*

Pr.Chirilă, Ion,*Biserica* „Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavril", Baia Mare, Editura Episcopiei Ortodoxe a Maramureşului şi Sătmarului, 2013.

Ghinoiu,Ion,*Dicţionar. Mitologie română,* Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2013.

Ghinoiu, Ion, *Comoara satelor. Calendar popular*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.

Ghinoiu, Ion, *Sărbători şi obiceiuri româneşti,* Bucureşti, Editura Elion, 2002.

Gibson, Clare, *Semne & simboluri*, Oradea, Editura Aquila '93, 1998.

Marian,Simion-Florea*, Sărbătorile la români. Studiu etnografic*, vol. II, București, Editura Saeculum I.O.**,** 2011.

Nicolau, Irina; Huluţă, Carmen,*Credinţe şi superstiţii româneşti după Artur Gorovei şi Gh. Ciauşanu*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2000.

Niculița-Voronca, Elena, *Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică,* vol. II, București, Editura Saeculum Vizual, 2008.

Olinescu, Marcel,*Mitologie românească*, București, Editura Saeculum Vizual, 2004.

Olteanu,Antoaneta,*Calendarele poporului român*, București, Editura Paideia, 2001.

Răchișan, Delia-Anamaria, *The Sacred Avimorph Symbols,* in *Scientific Journal of Humanistic Studies*, vol. 100, nr. 18, 2018, pp. 20-25.

Răchișan, Delia-Anamaria, *Istoricul și estetica mărțișorului românesc din cele mai vechi timpuri până în prezent,*Cluj-Napoca, Editura Mega, Editura Argonaut, 2017.

Răchișan Delia Anamaria (autor); Morariu Călin Teodor (coautor), *Nume de sărbători între sacru și profan,* în Conference on Onomastics. Name and Naming. Sacred and Profane on Onomastics, Baia Mare, September5-7, 2017, Edited by Oliviu Felecan, Editura Mega, Editura Argonaut, pp. 1005-1015.

Răchișan, Delia-Anamaria, *Mitologia românească și estetica artei tradiționale românești din Maramureș,* București, Editura Academia Române, 2015.

Vulcănescu,Romulus, *Mitologie română*, Bucureşti, Editura Academiei, 1987.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

THE ROMANIAN NATIONAL SPIRIT- MODELS OF CIVIC RESISTANCE

Emilia Tomescu

Lecturer, PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: The Romanian National Spirit, preserved in time through the Romanian language, represents a basic component of the sentiment of love for our people as well as of the patriotic behaviour that every citizen of the Romanian nation should possess. In fact, we refer to the civic consciousness, specific to every contemporary nation.The history of Romania is extremely rich in models of patriotism and citizenship, including the period during which Romania was under the power of a regime imposed from Moscow. From the many courageous people dedicated to the general cause of the Romanian nation, we point out three personalities from the Republic of Moldova: the poet Grigore Vieru and the patriot-troubadours Doina and Ion Aldea-Teodorovici.They lived in the Romanian language as in their Soul-Country until their very last moment.

Keywords: national spirit, Romanian language, patriotism, civic consciousness, civic models

***Motto**: Este nedrept să înveţi copilul cum să moară pentru Patrie înainte de a-l învăţa cum să trăiască pentru ea.* Grigore Vieru

Spiritul fiecărui popor, devenit naţiune, s-a păstrat prin limba naţională, proprie fiecărui stat naţional, datorită unui ideal susţinut de simbolurile identităţii de neam devenite simboluri naţionale în timp, simboluri păstrate în mentalul colectiv, în moştenirea tradiţională. Fiecare naţiune a reuşit să-şi exprime idealul în forma unui cântec naţional – imnul, dar şi prin oamenii săi de cultură. Mesajul tuturor imnurilor naţionale este plin de lumină şi speranţă , fiind comun tuturor, acelaşi pretutindeni: *noi toţi vrem să trăim cu demnitate şi să avem o viaţă împlinită*[1].

Analizând multitudinea de cântece (imnuri) naţionale din diferite zone geografice şi culturale, ajungem să înţelegm modelul – (paradigma) g*ândirii umane şi motivaţa luptei istorice pentru valori ca independenţă, libertate, autodeterminare şi respect de sine, fiind astfel în măsură să ne apreciem şi să ne păstrăm identitatea culturală*.[2] De fapt, în ciuda tuturor încercărilor vieţii şi ale istoriei, *noi toţi dorim să fim fericiţi şi să trăim în pace*[3].

Istoria naţiunii române, chiar şi separată în state diferite, abundă în modele de patriotism şi civism, inclusiv din perioada în care în România a funcţionat regimul comunist impus de Moscova iar Republica Moldova a devenit republică sovietică (R.S.S. Moldova). Demersul nostru doreşte să atragă atenţia – ca o comemorare continuă – asupra câtorva modele de exemplar civism şi de conştiinţă românească, devenite astăzi simboluri ale românismului şi ale rezistenţei prin cultură şi limbă naţională: poetul Grigore Vieru şi trubadurii patrioţi- Doina şi Ion Aldea-Teodorovici. Simţim o

[1] Emilia Tomescu, Iuliana Neagoş, *The Spirit of a People and its National Song*, [Europe], TechnoMedia, Sibiu, 2015, p.13
[2] *Ibidem*
[3] *Ibidem*

tentaţie irezistibilă de a atrage atenţia asupra unor astfel de figuri luminoase ale românismului curat, exemplar, modele umane care au trăit în limba română până la ultima suflare a vieţii lor, devenind simboluri ale românilor de pretutindeni – dureros de actuale astăzi când patriotismul şi naţionalismul sănătos au devenit elemente desuete sau chiar periculoase ale vieţii emancipate, dominate de tendinţele postmoderniste.

Să poţi modela simbolurile pe care oamenii le vor învesti cu semnificaţii şi energii afective, pe baza cărora îşi vor structura atitudinile, comportamentele şi finalmente întreaga existenţă socială[4]reprezintă o coordonată pe baza căreia cei trei români adevăraţi şi-au structurat întraga viaţă şi nu doar ca oameni de cultură ci şi ca cetăţeni. Poeziile lui Grigore Vieru, cu precădere poeziile patriotice dar şi cele despre mamă- care ajunge să reprezinte patria pentru poet, cât şi cântecele celor doi trubaduri, cântece cu versuri patriotice aparţinând şi altor poeţi cetăţeni ca Dumitru Matcovski, Ion Hadârcă, Simion Ghimpu subliniază dragostea de ţară şi dragostea dintre fraţi. Ascultând cântecul *Eminescu,* compus de Ion Aldea-Teodorovici pe versurile lui Grigore Vieru în interpretarea celor doi sau cântecul *Maluri de Prut*, pe versurile lui Adrian Păunescu, sau *Suveranitate*, românul patriot autentic experimentează atât tristeţe cât şi bucurie, un sentiment complex de *legătură intensă şi o conexiune divină cu vocile prezente, trecute şi viitoare*[5].

Grigore Vieru (1935-2009), poet român născut în judeţul Hotin din Regatul României, membru corespondent al Academiei Române a fost *poetul patriei, al mamei, şi al copiilor.*[6.] Acest poet cetăţean reprezintă astăzi *incontestabil o voce singulară, de o expresivitate deosebită în peisajul poeziei româneşti. Versurile lui se înscriu într-un program literar ce are ca element esenţial apărarea şi ilustrarea limbii române, integritatea acesteia într-o ţară în care s-a refuzat, decenii de-a rândul, dreptul de cetăţenie al acestei limbi.*[7] Grigore Vieru a fost un poet care *şi-a asumat greul unui grai trecându-l prin inima sa.*[8] Şi pe care *încărcat de răbdare, înţelepciune şi nouă frumuseţe îl întoarce semenilor săi care-şi deschid de bunăvoie inima să-l primească pentru a-şi duce mai demn pe mai departe viaţa în spiritual dreptăţii, al iubirii ce covârşeşte şi poate birui totul, al credincioşiei faţă de cele nepieritoare şi al nădăjduirii ce nu poate da greş*.[9] Aşa cum mărturiseşte poetul însuşi: *Nu cunosc un dar mai fumos din partea unui musafir străin decât acela de a-mi elogia ţara in limba casei mele*[10],iar în poezia intitulată chiar *Graiul* mărturiseşte din nou: *Tu mă întrebi copile,/ Ce-i graiul… Cu care intri-n casă/ Ori vara pleci la buna./ Lemn dulce e! Lemn tare! Putem întreg să-l punem/ Pe muzică… Să nu uităm, copile,/ Pe-acei ce azi sub ţară/ Sunt iarbă şi zambile./ ...Şi graiul! Ah te uită: … / De veacuri creşte-mi-se,/ Pliveşte-se şi-adună,/ Ca azi s-avem această / Avere, cea mai bună./ Mă întrebi de unde vine/ …Din munţii omeniei,/ …şi iarăşi zic: comoara-i/ Nu ni s-a dat de-a gata./ …Şi sunt slăvit: prin ziua/ Ce dulce datu-mi-sa/ De-a vieţui în graiul/ Ce-l spune Mioriţa!/ Mai bun noroc şi-avere/ Mai mare eu nu am/ Decât în suflet graiul/ Acestui paşnic neam./ Priveşte-l sfânt, copile./ Căci el ţi-e moştenirea.*[11]Poetul Ioan Alexandru, scriindu-i prefaţa la volumul "*Rădăcina de foc*" menţionează că un astfel de poet va rămâne cu adevărat un "suflet din sufletul neamului său", căci *aparţine unei şcoli de rang European, scriind o poezie care este viaţa de toate zilele în sufletul omului,*

[4] Viorel Mihăilă, *Identitate naţională, identitate europeană,* Editura Militară, Bucureşti, 2009, p.7
[5] Emilia Tomescu, Iuliana Neagoş, *The Spirit of a People and its National Song*, [America], TechnoMedia, Sibiu, 20017, p.137
[6]https://www.google.com/search?q=grigore+vieru&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b
[7] Iulian Boldea, *Grigore Vieru – valoare și adevăr poetic*, www.limbaromână,md/index.php?go=articole&n=225
[8] Ioan Alexandru, prefață la volumul *Rădăcina de foc*, Ed. Univers, Buc., 1988, pp. 8-9
[9] *Ibidem*
[10] Grigore Vieru, *Poeme din bătrâni,* în vol. *Rădăcina de foc*… p. 320
[11] Grigore Vieru, *Rădăcina de foc* … pp. 15-17,*Graiul*

ca pâinea şi apa este hrană în spiritual Logosului întrupat în istorie pentru a intensifica miracolul vieţii nepieritoare în inima omului.[12]

O poezie precum ***În limba ta*** ni se prezintă *ca o profesiune de credinţă a unui scriitor cetăţean, ce a aşezat mereu, mai presus de propria fiinţă, idealurile omului, celebrând, în versuri înfiorate de patos, limba română, limba în care a pătimit, a scris şi a iubit.*[13] Poezia aceasta are valoare testamentară: *În aceeaşi limbă/ Toată lumea plânge,/În aceeaşi limbă/ Râde un pământ./Ci doar în limba ta/ Durerea poţi s-o mângâi./Iar bucuria/ S-o preschimbi în cânt./În limba ta/ Ţi-e dor de mama,/Şi vinul e mai vin,/ Şi prânzul e mai prânz./Şi doar în limba ta/ Poţi râde singur,/Şi doar în limba ta, /Te poţi opri din plâns./Iar când nu poţi/ Nici plânge şi nici râde,/Când nu poţi mângâia/ Şi nici cânta/Cu-al tău pământ,/ Cu cerul tău în faţă,/Tu taci atunce/ Tot în limba ta.*[14]Acest poem conţine, dincolo de profesiunea de credinţă a omului şi cetăţeanului, a românului iubitor de neam, sufletul lui curat şi dăruit. Versurile transmit un mesaj ce se focalizează pe legătura intrinsecă dintre psihismul unei colectivităţi umane (grup etnic, popor, naţiune) cu modelul structural al limbii strămoşeşti, păstrătoarea spiritului de neam. Cele mai profunde sentimente şi trăiri se exprimă în limba maternă moştenită din străbuni pentru că *fiecare îşi are morţii lui.* Dar pentru a fi demn de de moştenirea strămoşilor trebuie "*mai întâi/ să fii sământă… / Ploaie să fii/ Lumină să fii/… Doină să fii/ Ca să ai dreptul/ a săruta acest pământ/ îndurerat/ de-atâta rod.*[15] Doar aşa se câştigă dreptul la demnitate şi devine clară în conştiinţă nevoia alimentării memoriei colective în mod neîncetat. Acest poet, această conştiinţă, acest suflet exclamă: *Mamă, Tu eşti patria mea* şi se confesează în numele nostru, al tuturor: *Pământule,/ Eu dragoste îţi jur./… Şi-am învăţat în sus a mă sălta,/ Ţinându-mă de cruceatatălui/ Şi-a bunicului/ Înfipte alături în ţărâna ta…/ Pământule,/ Tu răzbătând către adânci lumini!/ Pământ matern/ Şi-al meu până la stele!*[16] Volumele de poezie semnate de Grigore Vieru *rămân repere fundamentale ale poeziei româneşti de azi*,[17] afirmă profesorul Iulian Boldea. Scriitorul Eugen Simion, citat de profesorul Iulian Boldea, mărturisea despre Grigore Vieru că este *un poet obsedat de trei mituri: Limba română, Mama şi Unitate neamului... [*şi că fiind*]…un poet dârz, un cuget tare, un spirit incoruptibil… Vieru şi-a dat seama că publicul aşepta… de la el ceva esenţial, spus limpede, ceva despre suferinţele şi bucuriile naţiei sale.*[18]…În aceste circumstanţe poemul *nu poate fi o zbenguială a cuvintelor.*[19] Profesorul Iulian Boldea continuă, concluzionând, *"Grigore Vieru întrupează, în ansamblul literaturii române, destinul unui scriitor cu o înzestrare spirituală de excepţie şi în acelaşi timp, o impecabilă conştiinţă a naţiunii sale. O conştiinţă ce a dat seama, de fiecare dată, de realităţile convulsive ale unei istorii adesea vitregi, de trecutul naţiunii sale, de amprenta tragică pe care a căpătat-o adesea limba română, amputată, interzisă, pusă sub semnul întrebării de atâtea ori.*[20] Astfel "*valoarea, adevărul şi reprezentabilitatea poeziei lui* Grigore *Vieru fac din… poet o prezenţă emblematică a literaturii române contemporane.*[21]

Poetul însuşi mărturiseşte profesiunea sa de credinţă, în *Poeme din bătrâni,* afirmând că*: un cântec frumos pentru copii poate apăra în viitor o Patrie.* El consideră că legătura dintre limba unui

[12] Ioan Alexandru, prefaţă la "*Rădăcina de foc"*… p. 9[12]
[13] Iulian Boldea*, Grigore Vieru - valoare şi adevăr poetic...*
[14] Grigore Vieru, "*Rădăcina de foc*"… p. 23, *În limba ta*
[15]*Ibidem, p*. 31, *Dar mai întâi*
[16] *Ibidem*, p.32, *Pământule*
[17] Iulian Boldea, *op.cit.*
[18]*Ibidem*
[19]*Ibidem*
[20]*Ibidem*
[21] Grigore Vieru, *Rădăcina de foc*, p.329

popor şi istoria acestuia este una intrinsecă şi că istoria şi limba reflectă însăşi *fiinţaunui popor.*[22] Limba unui popor *este istoria lui. Limba nu este a scriitorilor, a savanţilor lingvişti, a învăţătorilor de limbă şi literatură, ea aparţine poporului, a celor care au trudit la ea de-a lungul veacurilor, înălţându-i strălucitoarea fiinţă, adică aparţine strămoşilor noştri. Şi mai ales celor care vin după noi. Vorbindu-ne corect şi frumos limba, tinzând a o vorbi corect şi frumos, omenim astfel pe străbuni, pe cei care au creat "societatea cuvintelor civilizate". Uitând un cuvânt trebuincios, o expresie din comoara graiului matern, uiţi ceva din istoria poporului tău.*[23] Grigore Vieru crede cu tărie că noi toţi, cei care vorbim româneşte, "*locuim o istorie vie. Victorioase vorbe, dar şi dureros rănitede-a lungul vieţuirii lor în istorie, fac parte din curgerea sângelui prin timp, din, cum ar spune Cantemir, nedezrupta continuaţie, parte din aerul nostru, devenit prin ele un aer personal.*[24] Şi trecând într-un plan ce ar putea fi numit patriotic – poetic cu valenţe metafizice, poetul sufletului nostru românesc nedivizat afirmă: *"Avem un grai cu ochi umezi de dor şi istorie… Un grai cu tâmple îmbrobonate de roua trudei creatoare. Nicăieri dorul nostru de desăvârşire nu s-a arătat mai clar şi mai cu tărie ca în cuprinsul limbii. Limba este cea mai mare dreptate pe care poporul şi-a făcut-o sieşi.*[25]

Opera lui Grigore Vieru conţine, pe lângă poezii sau panseuri despre valoarea limbii române şi a elementelor identitare, şi mesaje focalizate pe importanţa păstrării demnităţii de om, pe necesitatea cultivării respectului reciproc cât şi a respectului pentru valorile lumii. În *Poeme din bătrâni*, Grigore Vieru îşi exprimă gânduri mari şi profunde în formă aforistică. Referindu-se la demnitatea personală şi naţională cât şi la respectul reciproc între persoane şi naţiuni, poetul cu o înaltă conştiinţă afirmă: *E bine să înveţe un popor de la altul, nu este bine să înveţe un popor pe altul.*[26]..sau *Cum să-ţi întind mâna când mi-ai bătut-o în cuie?!*[27] sau *Nu mi-aţi spart cerul din fereastră odată cu geamul.*[28] De asemenea: *Pe duşman pofteşte-l la masă, dar nu-l pune în capul mesei.*[29] Şi, trecând ca orice poet adevărat graniţa metaficicului, Grigore Vieru mărturiseşte alchimizarea suferinţei: *Bezna are o singură culoare, lumina-o mie*,[30] sau *Mi-ai măsurat întâi grădina, apoi icoana, iar la urmă şi lacrima*,[31] şi *Mai cunoaşte-mă şi dumneata pe mine însumi*[32], dar şi *Merit mai mult, dar nu am vreme să cer.*[33]În ceea ce priveşte respectul pentru valorile lumii, poetul afirmă: *Întâi cântecul mumei, pe urmă al lumii,*[34] şi *Prin Mozart sau Bach, Ceaicovski sau Verdi, Beethoven sau Enescu întreaga lume devine un singur neam integrat în ordinea şi cadenţa cosmică.*[35]

Un loc aparte între valorile identitare româneşti îl are pentru poetul Grigore Vieru personalitatea lui Mihai Eminescu, simbol al sufletului nostru comun: *Eminescu este o cetate cu o singură intrare şi cu o sută de ieşiri. Intri în ea, iei aminte la toate, înveţi, te învoiniceşti, apoi ieşi pe unde crezi tu că-i mai bine, ducând mai departe făclia graiului şi spiritului neamului tău...*[36]dar şi *Mai larg decât firea,*

[22]*Ibidem,* p.341, *Confesiuni*
[23]*Ibidem,* p.351
[24]*Ibidem,* pp.351/352
[25]*Ibidem,* p352
[26] Grigore Vieru, *Rădăcina de foc*, (*Poeme din bătrâni*), p.321
[27]*Ibidem*
[28] *Ibidem,* p.322
[29] *Ibidem,* p.324
[30]*Ibidem,*
[31] I*bidem*, p.325
[32] *Ibidem*
[33] *Ibidem*
[34]*Ibidem,* p.239
[35]*Ibidem*
[36] Grigore Vieru, *Rădăcina de foc*, (*Confesiuni*) p.349

nemărginire Eminescu a ajuns la mine târziu. Cred că aveam vreo 19 ani...Descoperindu-l pe El, mi-am descoperit sufletul. Cunoaşte-te pe tine însuţi...Trebuie că abia atunci am pătruns tâlcul acestor vorbe...Eminescu este un arbore dor. Arbore ce vede cu rădăcinile.[37]Şi tot din *Confesiuni* mai notăm o mărturisire, integratoare şi de o excepţională complexitate, care îl leagă pe poet de tot ce este relevant, atât la nivel personal cât şi la nivel naţional sau cosmic: *Poezia erotică şi cea a naturii este şi ea o poezie civică, patriotică...Nu am tras niciodată o linie de demarcaţie între ele...Dragostea este un sinonim al păcii. Deci, şi al Patriei. Patriotică este şi poezia naturii. Ce altceva dacă nu Patrie se cheamă, alături de cântecul de leagăn al mamei, apele, pădurile, munţii, câmpiile unei ţări...Totul este esenţial în natura Patriei...Natura este istoria vie a Patriei, poate cea mai bună lecţie de omenie şi credinţă în bine.* [38]

Subliniind în mod repetat, ca pe un laitmotiv, valoarea patriotică a exprimării cât mai curate în limba maternă, naţională, Grigore Vieru afirmă: *Frumos trebuie să vorbim cu toţii-elevul, studentul, agronomul, inginerul, dascălul de fizică, muncitorul simplu,*[39]referindu-se la maturitatea şi calitatea culturii publice, deoarece, adaugă el, *limba este comoara cea mai de preţ apoporului*[40] şi *a vorbi sănătos limba mamei este o datorie, una dintre cele patriotice*.[41]

Nu putem încheia scurtul nostru dialog cu sufletul şi conştiinţa lui Grigore Vieru, poet emblematic pentru spiritul naţional românesc, fără să atingem latura dureroasă a vieţii sale de om şi cetăţean, supus permanent atacurilor celor care nu rezonau cu mesajul lui patriotic-spiritual de român adevărat. În prefaţa la *Cele mai frumoase poezii* ale lui Grigore Vieru, poetul Adrian Păunescu afirma: *Grigore nu a încetat o clipă lupta cu viermii presei stacojii care i-au apropiat moartea prin cruzimea şi minciunile lor, acuzându-l că e spion român şi creând în jurul lui o stranie ostilitate*,[42] dar *cei care l-au chinuit pe Grigore, dincolo de Prut, nu au mai puţină vină decât cei care l-au chinuit, dincoace de Prut...*[43] Răspunsul poetului la atacurile neloiale şi mai ales la acuzaţia de a fi spion român, şi chiar inclus pe lista "teroriştilor moldoveni", a luat, într-un anumit moment, forma unei scrisori deschise/publice, adresată şefului statului şi serviciului de securitate: *Atenţionez pe şeful statului, Vladimir Voronin, la fel Serviciul de Informaţii şi Securitate, că dacă nu vor fi prezentate public probe de spionaj şi terorism şi dacă Curtea Supremă de Justiţie nu va revedea cele două decizii la cererea mea de dare în judecată a celor două publicaţii oficiale, "Flux" şi "Moldova Suverană",voi fi nevoit să iau o decizie a mea întru apărarea dreptăţii şi onoarei mele de om. Grigore Vieru*[44]. Srisoarea deschisă are şi un post scriptum în care cetăţeanul Grigore Vieru întreabă: *Cum poţi fi spion al Limbii strămoşilor tăi, al Istoriei Neamului tău, al propriilor suferinţe?*[45]Poetul Adrian Păunescu menţionează în legătură cu scrisoarea: *Acest zguduitor text a apărut în cea mai importantă publicaţie literară românească* [din Republica Moldova] *"Literatura şi Arta", în ziua de 15 ianuarie 2009. Un text scurt şi trist. Trist pentru că Vieru era iarăşi lovit. Scurt pentru că Grigore se grăbea...*[46] Poetul şi cetăţeanul Adrian Păunescu se confesează: *Când îl citeam pe Vieru în alfabet chirilic, parcă revedeam*

[37]*Ibidem*, pp. 350-351
[38]*Ibidem,* p.342
[39]*Ibidem*, p.352
[40]*Ibidem*
[41] *Ibidem*, p.353
[42] Grigore Vieru, *Cele mai frumoase poezii*, Editura Jurnalul, Bucureşti, 2009, p.7
[43]*Ibidem*
[44]*Ibidem*, p.38
[45]*Ibidem*
[46]*Ibidem*, p.39

români ardeleni îmbrăcaţi în uniforma imperiului care-i ţinea departe de ţară.[47]De asemenea, el mărturiseşte: *Obsesia mamei, pe de o parte cea de la Pererita, pe de altă parte cea de dincolo de Prut, a făcut pentru noi, cei ce l-am citit şi l-am înţeles pe poet, cât o* ***armată de eliberare****.*[48]Adrian Păunescu afirmă în continuare*:Trebuie să-ţi fi ajuns sufletul trist şi searbăd deşert (chiar dacă multilingv) ca să bagatelizezi, din dezhidratarea ta de care nimeni nu e vinovat, cărţile, viaţa...lui Vieru...Atunci când supravieţuitorii(vremurilor de acum) îşi vor crea vizibilitatea necesară către valori, ei vor descoperi în Vieru pe unul dintre cei mai valoroşi, mai importanţi şi mai curaţi poeţi ai limbii române.*[49]Şi, ca un epitaf, Adrian Păunescuadaugă*:Vieru e marele spion român în spaţiul românesc...simplu ca iarba. Simplu ca pâinea. Simplu ca Biblia.*[50]

Oferimîn încheiere câteva versuri acide ale poetului G. Vieru adresate opresorilor: *eu mai cânt de maică şi pământ/ Se cere oare voie pentru asta?!.../ De pace dornic sunt.../Ascultă, omuleţule, eu ştiu/ că tu îmi sufli-n lumânare.*[51]În ***13 strofe despre mankurţi,***poetul adresează versuri dure şi curajoase celor care în regimul sovietic reprezentau puterea oamenilor fără ţară, fără părinţi, fără Dumnezeu, îndoctrinaţi de ideologia marxist-bolşevică şi acţionau ca nişte fundamentalişti: *Ei ne hăcuiră graiul/ Şi doina, şi harta!/ Ei, care astăzi vânează/ "Literatura şi arta"!/ Ei datina o spurcară/ Barbar şi sinistru!/...Ei gâtuiră prădalnici/ Biserici frumoase!/ Ei ne răstigniră pe crucea/ Lui '46!/ Ei ne-au mânat spre Siberii/ Cu pistolul din urmă/ Ei ne-au scos din ogradă/ Văcuţă şi turmă!/ Ei au dus omul la ocnă/ Pentru trei ciocălăie!/ Ei ne remodelează fiinţa/ Pe diferite ilăie.../ Ei otrăvesc pământul/ Şi izvorul, ah bietul./ Ei sunt gata să tragă/ În cei care-şi cer alfabetul!/ Ei spun că Ştefan cel Mare/ Armonia urbană o strică./ Ei ne-au minţit la şcoală/ Că nu avurăm nimică/ Ei se urcară pe ghebul/ Numelor noastre strâmbate/ Să ne anunţe că-n poartă/ Viitorul cel mare bate!...*[52]

Poezia***Scrisoare din Basarabia***are valoare testamentară şi cuprinde un gest înălţător de pocăinţă din partea celui ţinut departe de adevăr în mod deliberat, de către un regim -experiment lipsit de cele mai elementare forme de dragoste şi respect faţă de fiinţa umană, faţă de principii ca Adevăr, Iubire şi Dreptate, Morală, Bine, Frumos, Natural, Iubire de Dumnezeu: *În vreme putredă şi goală/ Pe mine, frate, cum să-ţi spun,/ Pe mine m-au minţit la şcoală/ Că-mi eşti duşman, nu frate bun. Din Basarabia vă scriu,/ Dulci fraţi de dincolo de Prut./ Vă scriu cum pot şi prea târziu,/ Mi-e dor de voi şi vă sărut. Credeam că un noroc e plaga,/ Un bine graiul cel sluţit./ Citesc azi pe Arghezi, Blaga-/ Ce tare, Doamne, am fost minţit!/ Cu pocăinţă nesfârşită/ Mă rog iubitului Iisus/ Să-mi ierte vorba rătăcită/ Ce despre tine, frate,-am spus. Aflând că frate-mi eşti, odată/ Scăpai o lacrimă-n priviri/ Ce-a fost pe loc şi arestată/ Şi dusă-n ocne de Sibiri./ Acolo-n friguroasa zare,/ Din drobul mut al lacrimei/ Ocnaşii scot şi astăzi sare/ Şi nu mai dau de fundul ei.*[53]

Întreaga acţiune lirică a lui Grigore Vieru este o amplă acţiune socială, simplu redescoperită în patria lui de cuvinte,[54]scrie Victor Crăciun în volumul *Rădăcina de foc.* Poezia lui G. Vieru, spune acelaşi autor, reprezintă *un lung şi nesfârşit dor: de tradiţie, de dragoste şi de mâine.*[55]Şi continuându-şi mărturisirea, V. Crăciun afirmă: *legat de firul vieţii şi spiritualitatea celor dinaintea sa, afirmând, în adăpare de fior dacic, "de moarte nu mă tem!" sau "Nu există moarte!/ Pur şi simplu", Grigore Vieru*

[47]*Ibidem*, p.40
[48] *Ibidem,* p.41
[49]*Ibidem*
[50]*Ibidem*
[51]*Ibidem,* pp.175-177
[52]*Ibidem*
[53] *Ibidem,* pp.173-174
[54] Grigore Vieru, *Rădăcina de foc*, p.363
[55]*Ibidem,* p.356

este un poet modern cu alură de trubadur.[56]Profesorul Iulian Boldea în articolul *Grigore Vieru-valoare şi adevăr poetic* concluziona*: Cred că latura de cea mai autentică profunzime a poeziei lui Grigore Vieru este aceea a responsabilităţii civice a scriitorului, a omului de cultură, care se simte, cu fiecare gest pe care îl face, cu fiecare cuvânt pe care îl rosteşte, adânc răspunzător de soarta neamului său, de destinul limbii în care s-a născut şi în care respiră...Recursul la sentimentul patriotic autentic, starea de sinceră şi ardentă implicare cetăţenească în destinul propriei patrii, toate acestea au reprezentat imperative imediate ale creaţiilor sale, cărora poetul li s-a dedicat cu dăruire, spirit al jertfei şi credinţă.*[57]

Prieteni şi discipoli ai poetului Grigore Vieru în prespectiva conştiinţei de neam şi a spiritului naţional, Ion şi Doina Aldea-Teodorovici au rămas în memoria colectivă a românilor care i-au cunoscut cu valoare de simbol al sufletului românesc. Soţia poetului Grigore Vieru mărturisea despre cei trei că: *au început să colaboreze intens prin anii'80...o simbioză rar întâlnită pe tărâmul creaţiei* ...[Ei] *îi spuneau "**nene Grig**", iar el îi susţinea în toate proiectele lor de creaţie.*[58]Iar despre cei doi trubaduri afirma: *Atâta dragoste era între ei doi! Atâta bun-simţ, atâta educaţie şi omenie cum am văzut la Doina şi Ion nu am mai întâlnit până în ziua de azi.*[59]Concluzionând, Raisa Vieru adaugă: *Au fost barzii ce au cântat cântecele potrivite scrise la momentul potrivit şi timpul potrivit...interpretau dumnezeieşte piesele născute din durerile noastre, ale tuturor...Cu piesele despre Tricolor, grafie latină, limba română cântate de Ion şi Doina Aldea-Teodorovici pe textele lui Grigore Vieru am reuşit să obţinem libertatea noastră.*[60]

Ion şi Doina Aldea-Teodorovici împreună cu Grigore Vieru s-au implicat activ în **Mişcarea de Eliberare Naţională din Republica Moldova** cât şi în **Mişcarea de Reunificare a României cu Republica Moldova.** Ambii au fost Artişti Emeriţi ai Republicii Moldova şi decoraţi cu Ordinul Republicii-post mortem în 1993. Cei doi sunt primii care la începutul anilor '90 cântă în Republica Moldova despre limba română şi despre poetul naţional Mihai Eminescu, pe care îl reintroduc în cultura din republică. În 27 august 1991, cei doi cântă pentru Suveranitate şi Independenţă la **Marea Adunare Naţională de la Chişinău**, ajungând să reprezinte ei înşişi simboluri ale cântecului de libertate şi ale celor mai sacre aspiraţii ale românilor din Republica Moldova. Cei doi trubaduri, împreună cu poeţii Grigore Vieru, Dumitru Matcovski, Ion Hadârcă şi Simion Ghimpu au avut curajul să lupte pentru românism într-un context profund marcat de efectele sistemului sovietic. Prin sinceritatea, talentul, dăruirea şi curajul lor au oferit cetăţenilor din Moldova post-sovietică sentimentul de libertate şi demnitate naţională, devenind la rândul lor două simboluri de patriotism, motiv pentru care moartea lor tragică a fost percepută ca *o tragedie naţională în Republica Moldova şi li s-au acordat funeralii naţionale, fiind conduşi pe ultimul drum în acordurile piesei lor **Suveranitate.*** [61]

Crescuţi în dragoste pentru adevăr şi dreptate, pentru valorile neamului lor românesc, cei doi patrioţi români s-au angajat direct în procesul de renaştere naţională, aducându-şi prin cântec contribuţia la promovarea valorilor naţionale-revenirea la alfabetul latin, la tricolor, la limba română şi la simbolurile culturii strămoşeşti. *Anii '90 sunt anii de graţie divină în care Ion Aldea-Teodorovici compune şi interpretează împreună cu Doina cântece de mare sensibilitate şi cu o profundă semnificaţie pentru naţiunea română:Reaprindeţi candela,Mânăstirea Căpriana*, *Răsai*, *Maluri de*

[56]*Ibidem*, p.362
[57] Iulian Boldea, *op. cit*
[58] Raisa Vieru, în articol, mai, 2012, autori Rodica Trofimaşi Doina Popa, în arhiva. Vipmagazin. md/profil/Doina_şi_Ion_Aldea-Teodorovici
[59]*Ibidem*
[60]*Ibidem*
[61] htpps://www.teodorovici.md

Prut, *Suveranitate*, *Eminescu, Trei culori, Clopotul învierii, Pentru ea/Lacrima limbii noastre, Bucuraţi-vă prieteni, Limba română, Focul din vatră, Două lacrimi gemene* ş.a..[62] Creaţia complexă a lui Ion Aldea-Teodorovici aparţine patrimoniului cultural al neamului nostru, meritând să fie cunoscută de tânăra generaţie deoarece piesele compuse de el sunt născute din durerile noastre, ale tuturor românilor. Participând la toate evenimentele ce au marcat procesul de renaştere naţională a poporului român, lansând cântece de un profund patriotism, cei doi au devenit simboluri ale românismului din cele două state româneşti în care trăieşte naţiunea română divizată.[63]*Cântând cu atâta emoţie valorile neamului românesc, Ion şi Doina Aldea-Teodorovici reuşesc ca prin muzica şi mesajul versurilor lor să ne facă să vibrăm, reamintindu-ne cine suntem cu adevărat.*[64]Putem spune fără a exagera că *cele două suflete pereche, prin dăruirea lor, au marcat destine. Prin creaţia, prestaţia şi credinţa lor au convertit zeci de suflete să-şi iubească limba românească, scrisul latin şi să-şi respecte valorile şi neamul căci au ştiut să comunice mesajul lor într-un mod duios, profund, tulburător.*[65]

Cuplul vine prima dată în România în 1989, cântă la Podul de Flori şi îl cunosc pe poetul Adrian Păunescu, care rămâne fascinat de cei doi şi într-una dintre primele întâlniri scriu împreună, timp de doar câteva ore *Maluri de Prut.* Împreună cu Grigore Vieru şi Adrian Păunescu, cei doi artişti susţin concerte în România cu săli arhipline. Publicul îi primeşte cu braţele deschise. Au loc concerte în aer liber, pieţe, pe stadioane pline.[66] Cei doi devin repede cunoscuţi în cercurile artistice din Bucureşti şi câştigă Concursul de Muzică Uşoară de la Mamaia, "pentru cel mai bun cântec". În 1991 apare la Electrecord discul *Răsai* cu compoziţii de Ion Aldea-Teodorovici pe versurile lui Grigore Vieru iar în 1992 piesa *Eminescu* participă la secţiunea "debut discografic" la Festivalul Internaţional de Muzică de la Braşov-Cerbul de Aur.[67] Din anul 2003, ca o recunoaştere a contribuţiei deosebite în mişcarea de renaştere naţională a celor doi, se organizează la Chişinău Festivalul Concurs Internaţional de Muzică Uşoară-*Două Inimi Gemene,* în memoria lor, pentru că *ei au ştiut zborul înalt, dorul şi plânsul,*[68] dăruind moldovenilor dar şi românilor de pretutindeni sentimentul de libertate şi demnitate naţională. În acest sens Doina afirma la un moment: *Am simţit şi eu necesitatea de a susţine aspiraţiile poporului meu. Şi am făcut ce a fost în puterile mele. Acum sunt fericită că am fost alături de Grigore Vieru şi Ion Aldea-Teodorovici atunci când au semnat aceste creaţii sacre, cântece care au convins publicul că şi oamenii de artă sunt cu ei, cu luptătorii pentru simbolurile neamului.*[69]Doina afirma, de asemenea, la Festivalul de la Mamaia: *Vin aici direct din Piaţa Marii Adunări Naţionale din Chişinău, să vă aduc salutul libertăţii noastre.*[70]

Din ecourile presei, amintim câteva comentarii elogioase dar bazate pe adevăr. Primul aste al lui **Chiril Gaburici,** director la Moldcell: *Când răsună muzica lui Ion şi a Doinei, ceva vibrează în fiecare dintre noi şi ne aducem aminte cine suntem cu adevărat. Creaţia lui Ion Aldea-Teodorovici face parte din patrimoniul cultural al neamului nostru, rămâne veşnic vie, merită să fie cunoscută de tânăra generaţie.*[71]Următorul ecou îi aparţine **Silviei Hodorogea,** jurnalist din Chişinău: *I-am admirat de la bun început pentru melodiile care parcă izvorau din sufletul nostru. Erau despre bucuriile şi, mai ales,*

[62] *Ibidem*
[63] *Ibidem*
[64] *Ibidem*
[65] *Ibidem*
[66] Rodica Trofima, Doina Popa, articol, mai, 2012
[67] *Ibidem*
[68] *Ibidem*
[69] *Ibidem*
[70] https://ro.wikipedia.org/wiki/Doina_Aldea-Teodorovici
[71] Rodica Trofima, Doina Popa, *Op.cit.*

despre durerile şi dramele neamului. Imi era dragă sinceritatea, frumuseţea lor spirituală, felul de a comunica cu oamenii.[72]**Ştefan Petrache,** interpret, mărturiseşte că *un mare impact asupra lor l-au avut Grigore Vieru, Ion Hadârcă, Dumitru Matcovski. Perioada de renaştere naţională i-a făcut mai apropiaţi de pătura intelectualilor, de purtătorii gândurilor şi mesajelor de libertate. Iar ei au fost foarte sinceri în cântecele lor, erau mereu inspiraţi de timpurile de afară, inspiraţi şi motivaţi de simţul de libertate şi independenţă. Au fost adoraţi, iubiţi.*[73]Compozitorul **Valentin Dânga** menţiona că: *Ion Aldea-Teodorovici a compus cântece ce poartă amprenta unui suflet muzical deosebit. Muzica lui este sinceră şi limpede.*[74]Ultimul ecou din presa din Chişinău pe care în prezentăm îi aparţine **Rodicăi Verbeniuc**, şef Secţie Comunicări Corporative, Moldcell: *Nimic nu ni se întâmplă fără o cauză...pentru o naţiune întreagă. Doina şi Ion Aldea-Teodorovici au marcat destine...Prin Creaţia, Prestaţia şi Credinţa lor...au convertit zeci de suflete să-şi iubească limba românească, scrisul latin, să se-nchine la lucrurile sfinte, să-l reînfieze pe Eminescu, să-şi respecte neamul şi ţara...Au ştiut ca nimeni alţii să comunice duios, profund şi tulburător care sunt acele valori ale unui om şi ale unei naţiuni care fac parte din Eternitate.*[75]

Drama Basarabiei începută în 1812 a avut consecinţe dintre cele mai severe în ceea ce priveşte identitatea naţională românească. Această dramă, cu accente tragice, poate fi tradusă printr-un proces de rusificare şi apoi de sovietizare care a implicat nu doar o restructurare demografică ci şi una mentalitară, o adevărată **traumă istorică.** De aceea, în interviul dat lui Stelian Gomboş în anul 2002, poetul-patriot Grigore Vieru mărturisea: *Basarabia-un copil cu inima în afara pieptului. Inima Basarabiei trebuie pusă la locul ei. Locul ei este limba română, este istoria română, credinţa strămoşească. Şi lucrul acesta îl putem face numai împreună, în primul rând românii din ţară şi apoi românii de aici.*[76]***Curge Prutul între ţări române/ I se-aude plângerea în Carpaţi...***[77]

BIBLIOGRAPHY

Boldea, Iulian, *Grigore Vieru-valoare şi adevăr poetic,*
www.limbaromână.md/index.php?go=articole&n=225
Mihăilă, Viorel, Identitate naţională, identitate europeană, Editura Militară, Bucureşti, 2009
Să nu ne răzbunaţi, Mărturii despre suferinţele românilor din Basarabia, adunate de monahul Moise, Reîntregirea Alba Iulia, 2012
Tomescu, Emilia, Neagoş Iuliana, *The Spirit of a People and its National Song*[Europe], TechnoMedia, Sibiu, 2015
Tomescu Emilia, Neagoş, Iuliana, *The Spirit of a People and its National Song*[America], TechnoMedia, Sibiu, 2017
Trofima, Rodica, Popa, Doina, articol,mai, 2012, în arhiva. Vipmagazin.md/profil/Doina_şi_Ion Aldea-Teodorovici
Vieru, Grigore, *Rădăcina de foc*, Univers, Bucureşti, 1988
Vieru, Grigore, *Cele mai frumoase poezii*, Jurnalul, Bucureşti, 2009
https://www.google.com/search?q=grigore+vieru&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b

[72] *Ibidem*
[73] *Ibidem*
[74] *Ibidem*
[75] *Ibidem*
[76] *Să nu ne răzbunaţi, Mărturii despre suferinţele românilor din Basarabia*, adunate de Monahul Moise, Reîntregirea, Alba Iulia, 2012, p.
[77] *Maluri de Prut*, versuri de Adrian Păunescu şi muzică de Ion Aldea-Teodorovici

https:www.teodorovici.md
https://ro.wikipedia.org/wiki/Doina_Aldea-Teodorovici

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

THE FUNERARY MONUMENTS WITHOUT INSCRIPTIONS FROM THE TELEKI COLLECTION OF GORNESTI

Fabian Istvan

Lecturer, PhD, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

Abstract:The collection of count Domokos Teleki of Gornesti had, between other pieces, one of the greatest numbers of funerary inscriptions. Some of them were singular pieces in the Roman province of Dacia. But there is a great number of funerary monuments who are lacking their inscriptions (probably lost during the ages) but whose artistic representations show not only the level of Roman provincial art, but it reflects the funerary habits,beleives and social status of the inhabitants from this part of the province

Keywords: Castle, collection, roman, funerary, monuments.

Colecţia contelui Teleki de la Gorneşti, ce cuprindea trei părţi, arheologie, istorie şi etnografie, era und din cele mai importante colecţii private din Transilvania de sfârşit de secol XIX şi inceput de sec.XX. Bine organizată şi corect inventariată, colecţia a fost una de referinţă din două motive: în primul rând din cauza numeroaselor donaţii către Muzeul Ardelean (predecesorul Muzeului Naţional de Istorie a Transilvaniei) respectiv către Muzeul Mureşean (mai târziu Muzeul Judeţean Mureş). În al doile rând a fost printre puţinele colecţii particulare ale cărei piese au fost prelucrate întrun studiu din 1942 al lui Paulovics Istvan intitulat: "*Dacia keleti határvonala és az ugynevezett „dák" ezüstkincsek kérdése*"[1]. Lucrarea istoricului din Debreţin este cu atât mai importantă cu cât după distrugerea/dispersarea colecţiei în toamna lui 1945, ca urmare a "eliberării" sovietice, pentru mult timp a fost singura referinţă bibliografică.

Subiectul studiului de faţă este dat de piesele cele mai spectaculoase din colecţia de la Gorneşti: monumentele funerare. Acestea din punct de vedere epigrafic pot fi împărţite în două categorii: epigrafe (cu inscripţia funerară păstrată) şi anepigrafe (fără inscripţie funerară) cu menţiunea că şi aceste monumente funerare probabil au avut şi parte epigrafă dar care s-a pierdut de-a lungul timpului. Paulovics descrie 26 de monumente funerare din care 11 epigrafe (care au constituit obiectul unui alt studiu) şi 15 anepigrafe.

Premisa de la care trebuie să pornim este faptul că „monumentele funerare reprezintă cele mai importante creaţii ale artei provinciale, relevând influenţele culturale care s-au exercitat asupra artei romane provinciale şi căile lor de pătrundere, iar în unele cazuri, oferă indicii mai mult sau mai puţin concludente în legătură cu originea etnic – teritorială a unor grupuri de colonişti"[2]. Cu toate acestea, monumentele funerare din Dacia romană nu au beneficiat de o monografie completă decât în 1982

[1] Paulovics István, *Dacia keleti határvonala és az ugynevezett „dák" ezüstkincsek kérdése*, Minerva irodalmi és nyomdai müintézet, Kolozsvár, 1944,p.81 sqq.
[2] Nicoleta Man, *Aşezarea romană de la Cristeşti,*Editura Mega, Cluj-Napoca, 2011, p.213

când, Lucia Ţeposu Marinescu elaborează „*Funerary monuments in Dacia Superior and Dacia Porolisenssis*”[3]. În lucrare, pe lângă catalogul exhaustiv (pentru vremea respectivă), se arată clar cum tipurile de monumente funerare din Dacia provin din nordul Italiei şi ajung în provincia traianică „fie direct din nordul Italiei, via Dalmaţia, fie indirect, prin filiera norico-panonnică”[4]. Vor urma alte studii,din ce în ce mai complexe dedicate subiectului, studii care alături de analiza epigrafic-arheolgică vor analiza monumentele funerare din punctul de vedere al semnificaţiei sociale, al circulaţiei elementelor artistice dintro provincie în alta dar,şi din punctul de vedere al supravieţuirilor în epoca creştină. De accea şi în cazul de faţă considerăm ca necesară nu doar o analiză „seacă” al acestor monumente ci şi o încadrare în cadrul general al curentelor artistice – ideologice ale Imperiului Roman.

Monumentele analizate sunt de trei feluri: *stelae, aedicule,* şi medalioane.

Cele mai răspândite tipuri de monumente funerare din antichitate romană, şi implicit în provincia Dacia, sunt stelele funerare: în totalul lor la modul general dar şi în cazul colecţiei Teleki în particular se poate observa existenţa unei mari varietăţi de stele funerare. Fără a intra în detaliile clasificării stelelor funerare[5], cele provenite din colecţia Teleki, azi situate ori la MJM, ori pierdute, au fost descoperite şi aduse de la Cristeşti şi fac parte din trei categorii: tip pseudo-aediculă, stele cu atic, arcadă şi medalion şi stele cu nişă rectangulară. „Ca elemente caracteristice ale stelelor funerare de la Cristeşti sunt coloanele care mărginesc o mare parte a stelelor funerare şi decorul care acoperă toată suprafaţa, demonstrând un *horror vacui* tipic provincial”[6].Tot specific este reprezentarea banchetului funerar pe majoritatea stelelor.

Din colecţia Teleki au putut fi identificate un număr de 7 *stelae* toate aflate în stare fragmentară:

O primă stelă funerară prezintă pe „attic trei genii purtând o ghirlandă pe umeri. Deasupra ghirlandei două capete ale Meduzei. Colţul dintre attic şi arc este decorat cu protoma vânturilor. Arcul înconjoară un medalion”[7] Cea mai detaliată descriere a piesei o face Paulovics deşi nu prea reuşeşte să identifice cele trei personaje nude pe care le consideră „trei Amor sau Genii”.[8]

Cea de-a doua stelă funerară este din păcate pierdută. Descrisă de Paulovics în 1944 drept „fragment de medalion deasupra căreia se află întrun triunghi bustul unui personaj asemănător cu Zeul vântului. Despărţit de un mic segment se află partea superioară a stelei funerare. La stânga, capul Medusei, la dreapta ei, picioarele unui Genius. Pe piatra îngustă se pot observa bine urmele de vopsea roşie”.[9] Piesa dispare, probabil tot undeva după 1945, astfel încât în descrierile lor Ţeposu-Marinescu respectiv Man nu pot aduce decât adăugiri de ordin tehnic.[10]

Tot dispărută este şi o stelă funerară pe care sunt redate două capete, iar în părţile superioare două Genii[11] (de fapt două Gorgone[12]). Paulovics mai descria prezenţa pe stelă a două figuri inaripate identificate de el drept păuni, aspect care lipseşte în bibliografia ulterioară.

Cea de-a treia stelă identificată ca aparţinând colecţiei Teleki, este poate cea mai importantă nu numai ca reprezentare ci şi din punctul de vedere al atribuirii etnice al locuitorilor zonei: este vorba de

[3] Lucia Ţeposu-Marinescu, *Funerary Monuments in Dacia Superior and Dacia Porolissensis,* B.A.R International Series 128, 1982,sqq.
[4] Man, *op.cit.*p. 213
[5] Pentru clasificarea stelelor funerare vezi: Grigore Florescu, *I monumenti funerari della Dacia Superiore*, Ephemeris Dacoromana, IV, 1930, p. 72- 148. Ţeposu-Marinescu, *op.cit.* p.10-18,
[6] Man, *op.cit.*p.214.
[7] *Ibidem*. p.218 nr.2, Teposu-Marinescu, *art.cit*. p.120 nr.72
[8] Paulovics *op.cit*. p.91
[9] *Ibidem* p.91
[10] Ţeposu-Marinescu, *op.cit*. p.120, nr.73; Man *op.cit.* p. 219 nr. 3
[11] Paulovics *op.cit*. p.91
[12] Man, *op.cit*. p.219

Lupa capitolina:„Pântecele, mamelele şi întreaga parte posterioară a lupoaicei sunt foarte bine conturate. Gemenii, redaţi nud, se află întro poziţie nenaturală, distorsionată. Tot corpul lor e in poziţie en-face. Cu mâna stângă se ţin de animal, în timp mâna dreaptă (cel puţin la geamănul din dreapta imaginii) e ţinută la piept".[13]. De menţionat faptul că în Dacia romană „Lupa Capitolina este reprezentată aproape exclusiv pe monumente funerare (...). Lupoaica, spre dreapta, întoarce capul spre cei doi gemeni aşezaţi sub pântecele ei, cu braţele ridicate".[14] Reprezentare legată evident de scena întemeierii Romei, Lupoaica „este un motiv decorativ des întâlnit(...) mai ales în provinciile cu substrat celtic sau celto-germanic: Gallia, Noricum, Panonnia, Raetia, Britannia, Germania Inferior. În Dacia romană, monumentele înfăţişând *Lupa Capitolina* sunt întâlnite exclusiv în spaţiul intracarpatic, 6 în Transilvania (Aiud, Apulum, Brâncoveneşti, Cristeşti- 2 piese, Ilişua) şi 1 în Banatul sârbesc. Prin urmare putem considera că acest motiv decorativ va fi pătruns în Dacia tot prin intermediul canalului vestic, nord - pannonic".[15] Dacă avem în vedere şi faptul că majoritatea descoperirilor de *Lupa Capitolina* provin din aşezări unde au staţionat unităţi auxiliare care, ori proveneau din provinciile de substrat celtic ori au staţionat mult timp în aceste provincii, cum ar fi *ala I Gallorum et Bosporanorum* la Cristeşti, *ala I Brittonum* şi *ala II Gallorum et Pannoniorum* la Gherla, *ala I Tungrorum Frontoniana* la Ilişua, atunci este clar că avem de-a face cu o „lume de veterani mândrii de a fi devenit cetăţeni romani. Le era limpede, fără îndoială semnificaţia expresiei *signum originis*. Dacă aceasta era numele în epocă pentru *Lupa Romana* înseamnă că în bună măsură, cei care alegeau pentru monumentul lor funerar respectivul simbol, o făceau pentru a da un semn eternităţii şi că ei au aparţinut lumii romane".[16]

Ultimele două stelae din colecţia Teleki sunt din păcate de asemenea pierdute: una reda un parte din banchetul funerar cu *mensa tripes* cu fructe, cu o figură umană incompletă deasupra mesei şi încă un personaj ce ţine un ulcior[17]. Cea de-a doua stelă redă tot o scenă de banchet funerar: un bărbat, aşezat pe un *Kline* şi o femeie (la ambii lipsesc capetele), iar pe masă un castron cu alimente. [18]

Cel de-al doilea tip de monument este *aedicula*[19] mai des întâlnit în Dacia Superior. Pentru zona în discuţie „cel mai bine reprezentat este tipul de aediculă cu nişa închisă pe trei părţi, cu acoperiş boltit sau orizontal, cu fronton triunghiular şi imaginea defuncţilor redată în relief pe pereţi interiori ai monumentului".[20] Cât priveşte elementele decorative, acestea sunt prezente cam pe toată suprafaţa monumentului: pe pereţii acestuia, în două – trei registre. „Canturile din faţă care flanchează nişa, pot fi lucrate în formă de coloane sau ornamentate cu motive vegtetale. Coloana angajată apare împodobită cu o *taenia* legată în spirală sau cu vreji de viţă şi ciorchini de struguri"[21]. Alte motive decorative des întâlnite sunt: călăreţul în ipostaza de tânăr sau vânător, banchetul funerar şi *Lupa capitolina.*
Au fost identificate ca provenind din colecţia Teleki un număr de 8 aediculae:
Şi în acest caz monumentele sunt în stare fragmentară dar destul de bine realizate cu o bogată simbolistică religioasă şi socială:

[13] Paulovics, *op.cit.* p.88
[14] Bărbulescu Mihai, *Signum originis* în Bărbulescu, Mihai(coord) *Funeraria Dacoromana. Arheologia funerară a Daciei romane.* Presa Universitară Clujeană, 2000, p.166
[15] Husar Adrian,*Celţi şi germani în Dacia romană,* Presa Universitară Clujeană, 1999,p.192. Între timp s-au mai descoperit redări ale Lupei Capitolina aşa încât avem în momentul de faţă 9 exemplare.
[16] Barbulescu *op.cit.* p.169. Singura localitate unde s-a descoperit o stelă ce reda Lupa Capitolina şi nu avea garnizoană de origine celtică, este Brâncoveneşti,unde a staţionat *ala I numeri Illyricorum.*
[17] Paulovics *op.cit.* p.91, Man, *op.cit.* p.221 nr.12.
[18] Paulovics *op.cit.* p.91, Man, *op.cit.* p.221 nr.13.
[19] Marinescu, *op.cit.* p. 18-20.
[20] Man, *op.cit.* p.215
[21] Ibidem, p.215

Un prim exemplar de aediculă(de fapt peretele drept) are suprafaţa împărţită în trei registre: „primul registru redă un călăreţ spre dreapta. Coada, botul şi piciorul calului sunt ridicate. Călăreţul, al cărui cap este întors în faţă, ţine în mână hăţurile, iar în cealaltă lancea. Poartă o *tunica manicata* scurtă, încinsă la mijloc şi mantie, prinsă pe umărul drept cu o fibulă rotundă. Se remarcă harnaşamentul bogat al calului. În colţul stânga sus apărea capul unei Meduze".[22] Paulovics confundă în descrierea sa Meduza cu un Geniu şi consideră că imaginea a fost pusă pentru a umple un spaţiu gol, fapt pe deplin de înţeles dacă avem în vedere acel *horror vacui* specific artei provinciale.

Cel de-al doilea registru al aediculei prezintă *Lupa Capitolina* cu gemenii, redată mult mai plastic decât pe stela prezentată anterior: animalul este întors tot spre dreapta cu gemenii redaţi în profil, poziţionaţi faţă în faţă. Este poate partea cea mai artistică a aediculei cu detalii anatomice clare cum ar fi musculatura Lupoaicei si poziţiile naturale ale personajelor întregului ansamblu.

Registrul al treilea prezintă trei personaje redate destul de schematic: în mijloc un bărbat întro tunică scurtă cu centură la mijloc şi deasupra o haină din stofă grosolană de model norico-panonnic. El ţine de braţ două femei care sunt îmbrăcate tot după moda norico-pannonică: o rochie lungă cu mâneci până la glezne deasupra căreia se purta o tunică mai scurtă fără mâneci şi încinsă cu un centiron. „La gât poartă cât un colier- pandantiv, iar rochia este prinsă cu fibule de tip norico-panonnic. (...) Pe perete se păstrează urme de pictură cu miniu şi vopsea verde pe fond alb. Cantul era pictat în roşu".[23]

Cel de-al doilea fragment este un perete stâng de aedicula, ornamentată pe ambele feţe cu „suprafaţa împărţită în trei trei registre din care s-a păstrat doar cel inferior. Bordura este lucrată în formă de coloană, cu fusul ornamentat cu vrej de viţă, frunze şi ciorchine. Baza coloanei este spartă".[24] Pe faţada interioară apare o femeie îmbrăcată tot după moda norico-panonnică ce ţine în mâna dreaptă un ulcior iar, cu stânga oferă un pahar bărbatului situat la dreapta ei. Bărbatul de asemenea este îmbrăcat întrun mod asemănător cu cel de pe aedicula prezentată anterior. Încă se păstrează urme de vopsea roşie. Faţada exteriorară redă un leu, cu coama bogat redată prin linii incizate ce ţine un picior pe coapsa unui animal doborât (identificat de Paulovics ca fiind un cal).[25]

Următorul fragment de aedicula este o lucrare în relief plat, din piatră de calcar, din care lipseşte partea inferioară şi o porţiune din cea superioară. Este vorba de un perete lateral dreapta al unei aedicula. În partea stânga bordura este lată, reliefată. Câmpul reliefului era împărţit în trei registre, despărţite prin linii profilate, orizontale. Primul registru conţine un călăreţ spre dreapta, cu faţa întoarsă spre privitor. Poartă aceeaşi tunica scurtă şi mantie de inspiraţie celtică. Cu o mână ţine hăţurile, cu cealaltă ridică o lance, îndreptată spre un animal sau un personaj răpus, căzut la picioarele calului. „ Din scena banchetului funerar de pe registrul al doilea se păstrează o *mensa tripes*, pe care se găseşte un vas cu două toarte, flancat de două cupe. În partea stângă apare o femeie cu o rochie până la glezne, redată în pliuri bogate şi dese. Deasupra are o altă rochie mai scurtă, încinsă la talie cu un cordon îngust, prinsă pe umeri cu fibule mari. Pe piept se vede un colier cu medalioane. În mâna stângă, ţine un coş sau alt obiect, iar în mîna dreaptă, un vas. Părul bogat, ce coboară pe umeri, este umflat în părţi, fiind realizat cu ajutorul unor striuri fine. Registrul al treilea păstrează figura unei bocitoare, cu părul despletit, tratat la fel prin striuri paralele. Capul este aplecat spre stînga. Mâna stângă este adusă spre

[22] Ibidem p.222
[23] Paulovics, *op.cit.* p.87-88; Floca Octavian-Wolski Wanda, *Aedicula funerară în Dacia romană*, în BMI XLII, 1973, p.20.; Man *op.cit.* p.222
[24] Ibidem p.222,
[25] Paulovics, *op.cit.* p.90; Floca – Wolski *op.cit.* p.20.nr.52; Man *op.cit.* p.222 nr.2

bărbie, iar cu dreapta sprijină cotul mâinii stângi. Poartă o tunica cu pliuri bogate verticale, încinsă la mijloc."[26]

Această redare se cam repetă la următorul fragment de aedicula: regăsim acelaşi motiv al călăreţului cu „*tunica* încinsă la mijloc şi o *chalmys* ce flutură în spate"[27] iar în dreapta cu o lance. De asemenea în registrul inferior regăsim aceeaşi bocitoare cu părul despletit ce înlocuia câteodată pe aediculele de origine panonnică figura Genius-ului. Singura diferenţă dintre cele două aedicule este prezenţa în registrul superior al unei figuri masculine legate de un stâlp în faţa căruia se pot observa picioarele unui personaj probabil feminin.[28] Din păcate piesa este azi pierdută.

Ultimele două piese reprezintă fragmente dintr-un perete lateral drept de aediculă: primul fragment este împărţit probabil în trei registre. Se mai păstrează unul dintre registre, în care este redata figura unui călăreţ în galop, spre stânga, îmbrăcat în tunica scurtă şi chlamys ce flutură în vînt. Capul călăreţului, spatele şi partea dinapoi a calului lipsesc. Cu mâna stângă ţine frâul. Cantul este lucrat sub formă de coloana angajată, ornamentata cu vrej de viţă, frunze şi ciorchine de struguri. Piesa este astăzi dispărută.[29]

Tot dispărut este şi fragmentul ce păstrează figura unui bărbat, cu tunica scurtă, ce cade în falduri paralele realizate prin incizii puţin adînci. Marginea de jos a tuinicii este scoasă în relief, imitând o tivitură. Pe suprafeţele reliefului se păstrează urme de vopsea roşie.[30]

În fine un fragment interesant din colecţia Teleki este un acoperiş de aedicula, păstrată fragmentar. Face parte din categoria acoperişurilor boltite în pantă dublă. „În faţă, de o parte şi de alta a crestei, se găsea câte un leu culcat pe labe. Lateral, partea de jos a acoperişului este profilată. Arcul de boltă, în loc de fronton, este ornamentat cu o serie de motive decorative şi profilaturi".[31]

Cea de-a treia categorie de monumente funerare prezente în colecţia Teleki sunt medalioanele funerare prezente în special în spaţiul intracarpatic atât în mediul urban cât şi în cel rural. Provenind din arealul norico-panonnic şi răspândit în provincia traiană în cadrul populaţiei cu aceleaşi origini, medalionul funerar prezintă, alături de elementele decorative nonfigurative, mai multe persoane „de regulă patru (doi adulţi şi doi copii). De asemenea se distinge o manieră comună de realizare a acestor medalioane fapt explicabil prin prezenţa centrului de prelucrare a pietrei care a funcţionat la Cristeşti"[32].

Din colecţia de la Gorneşti a fost identificat un singur medalion: „independent fragmentar, gresie; întro nişă rotundă se distinge bustul unei femei şi a unei fete în faţă. În parte dreaptă se distinge umărul unui alt personaj şi capul unui copil"[33].

Aediculae, stelae şi medalioanele funerare relevă caracteristicile specifice locuitorilor acestei părţi de provincie: „manifestându-şi preferinţa pentru tipuurile de monumente de „origine" norico-pannonică (provincialii zonei- n.n) se aproprie prin preferinţele lor mai mult de Dacia Porolisenssis, decât de Dacia Superior, unde influenţele nord-italice sunt mai accentuate".[34]

[26] Paulovics, *op.cit.* p.88; Floca – Wolski *op.cit.* p.20.nr. 53; Ţeposu- Marinescu, *op.cit.* p.213 nr.66; Man *op.cit.* p.223, nr.3.
[27] Ibidem p.224
[28] Paulovics, *op.cit.* p.89; Floca – Wolski *op.cit.* p.20.nr. 54; Ţeposu- Marinescu, *op.cit.* p.213 nr.65;Man *op.cit.* p.223, nr.4.
[29] Paulovics, *op.cit.* p.91; Floca – Wolski *op.cit.* p.20.nr. 55; Ţeposu- Marinescu, *op.cit.* p.206 nr.63;Man *op.cit.* p.224, nr.5
[30] Paulovics, *op.cit.* p.91; Floca – Wolski *op.cit.* p.20.nr. 56; Ţeposu- Marinescu, *op.cit.* p.206 nr.45;Man *op.cit.* p.224, nr.6
[31] Paulovics, *op.cit.* p.89; Floca – Wolski *op.cit.* p.20.nr. 59; Ţeposu- Marinescu, *op.cit.* p.199 nr.3;Man *op.cit.* p.225, nr.9
[32] Ibidem p.214
[33] Paulovics *op.cit.* p.92-93, Man, *op.cit.* p.221. nr.14
[34] Ibidem p.213.

BIBLIOGRAPHY

Bărbulescu, Mihai(coord) *Funeraria Dacoromana. Arheologia funerară a Daciei romane.* Presa Universitară Clujeană, 2000.
Floca Octavian-Wolski Wanda, *Aedicula funerară în Dacia romană*, în BMI XLII, 1973.
Florescu, Grigore *I monumenti funerari della Dacia Superiore*, Ephemeris Dacoromana, IV, 1930.
Husar, Adrian,*Celţi şi germani în Dacia romană,* Presa Universitară Clujeană, 1999.
Paulovics István, *Dacia keleti határvonala és az ugynevezett „dák" ezüstkincsek kérdése*, Minerva irodalmi és nyomdai müintézet, Kolozsvár, 1944.
Man Nicoleta, *Aşezarea romană de la Cristeşti,*Editura Mega, Cluj-Napoca, 2011.
Ţeposu-Marinescu, Lucia, *Funerary Monuments in Dacia Superior and Dacia Porolissensis,* B.A.R International Series 128, 1982.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

THE URBANISM - STATE OF THE FIRST SUMERIAN – BABYLONIAN CIVILIZATIONS

Mădălina Strechie

Senior Lecturer, PhD, Hab. Dr., University of Craiova

Abstract: The Sumerian civilization was the first civilization in history. Sumer and its civilization have invented for the first time the pictographic writing, literature, cylindrical seals, dams and irrigation channels, water level to sweep out water from wells, but also economical inventions such as accounting and bureaucracy, standard commodity - silver, used by them as uppermost bargaining currency exchange. It is possible that these inventions have occurred in other regions simultaneously, but the Sumerians were the first to combine them for a better organization of the urban life, which also became a state.
Writing was the most important invention and mean of communication at the same time. It was also the most significant cultural achievement of peoples of Sumer, who wrote for the first time since the mid-fourth millennium AD. This remarkable invention has arisen also from practical needs, especially due to the appearance of the state, state which needed communication for administration, to which it had to use an organized correspondence.

Keywords: urbanism, state, Sumer, civilization, writing.

Introducere

Prima civilizație a apărut în Sumer, o mică regiune dintre fluviile care au făcut istorie în Antichitate, Tigru și Eufrat, care după această primă civilizație au mai dat chiar numele unei civilizații remarcabile, anume Mesopotamia=Țara dintre cele două fluvii. Primele invenții ale omenirii apar în Sumer, dintre care cele mai importante pentru societatea umană au fost: orașul stat, despotul absolut și scrierea, fără de care toată evoluția umanității de mai târziu nu ar fi avut repere.

Chiar dacă Sumerul a dispărut centrul puterii se mută în Mesopotamia și Asiria, apoi modelul sumerian al organizării statale și politice este preluat de întregul Orient.

Situația orașelor state antice sumeriano-babiloniene

Situaţia economică a comunităţilor aşezate în diferite regiuni geografice, chiar apropiate, era destul de diferită. Astfel triburile din Siria, cele din Podişul Iran sau cele din Europa temperată aveau o viaţa precară faţă de triburile din văile aluvionare ale marilor fluvii. Principala cauză a acestor diferenţe o constituia greutatea obţinerii hranei, greutate manifestată printr-o producetivitate scăzută a agriculturii, ca o urmare firească a nomodismului accentuat (principalele cauze erau o deplasare continuă după terenuri fertile, lucrarea dificilă a terenului la care se adăuga şi calamităţile naturale).

Deşi erau cunoscute metalele, continuă mult timp metodele economice ale Neoliticului în regiunile amintite mai sus. În schimb, în civilizaţiile fluviene, mai ales în Mesopotamia (ţara dintre cele

două fluvii Tigru şi Eufrat) existau cu totul alte condiţii. Astfel, aluviunile cărate de cele două fluvii au creat o regiune mlăştinoasă alcătuită din multe insule pline cu mâl acoperite cu plante corespunzătoare, ceea ce a asigurat cele mai bune condiţii pentru agricultură oferind un teren porpice acesteia. Fauna acestor locuri era foarte bogată ceea ce adăuga un plus şi o facilitate în procurarea hranei acestor comunităţi umane.

Delta Nilului se asemăna foarte bine cu regiunea Mesopotamiei sau a Indusului. Comunităţile din aceste văi fluviene, deşi nu erau ferite de inundaţii, exista o precaritate a materiilor prime, beneficiau de fertilitatea solului aluvionar care le asigura o hrană mult mai abundentă faţă de triburile din stepe sau din munţi. Ajutându-se de unelte primitive precum sapa din lemn aceste comunităţi umane puteau amenaja solul pentru producţia agricolă, creând canalele de desecare sau irigaţie, puteau înalţa baraje de acumulare, puteau afâna solul scăldat de ape. Abundenţa hranei a fost principala cauză a dezoltării comunităţilor umane care purtau şi lupte pentru expansiune capturând subiecţi pentru forţa de muncă.[1]

Apariţia metalurgiei îmbunătăţeşte calitatea uneltelor de producţie. Care le înlocuiesc, în timp, pe cele din lemn şi din piatră. Comunităţile nu mai făceau faţă muncilor la canalele de irigaţie consituindu-se astfel primele organizari colective umane şi anume obştile. Aceste forme de organizare au apărut ca urmare a nevoilor provocate de muncă şi pentru a face faţă provocărilor naturii. Munca se făcea în comun, iar produsele se împărţeau egal între mebrii obştii. Uneltele din metal contribuiau la o mai mare productivitate a muncii.

În aceste condiţii se îmbunătăţesc şi condiţiile de locuire a comunităţilor umane, care încep să folosească locuinţe din lut amestecat cu trestie, apoi din cărămizi arse de soare care le asigurau acestor comunităţi un confort mult mai ridicat. În aceste condiţii începe să-şi facă apariţia economia naturală bazată pe troc sau pe schimbul de produse. Astfel se schimbau produse agricole pe metale, piatră, lemn sau alte mărfuri greu de procurat în văile fluviilor. Surplusul de rpoduse agricole duce la dezvoltarea şi totdată diviziunea muncii, apărând noi profesii precum olarii, metalurgiştii, meşteşugarii ceea ce duce la apariţia şi dezvoltarea comerţului mai ales în văile fluviilor Tigru şi Eufrat, dar şi în Delta Nilului, pe Valea Gangelui sau în China de-alungul marilor fluvii.

În condiţiile apariţiei comerţului şi a surplusului de produse apare şi necesitatea asigurării siguranţei acestora. Astfel apare şi clasa militarilor care trebuia să ofere pază şi protecţie comunităţilor umane şi a economiei lor. Agricultura trebuia să porducă acum mult mai mult pentru a putea susţine toate categoriile sociale: meşteşugarii, militarii, preoţii care nu produceau.[2]

Astfel încep să se cristalizeze în unele familii averi formate din podoabe, vase unelte, surplus de produse, animale, grâne etc consituindu-se premisele ierarhiei socile după avere. Acest lucru a determinat şi apariţia primelor oraşe-state, petrecându-se ceea ce V. Gordon Childe a numit în cartea sa, *Făurirea civilizaţiei,* „revoluţia urbană". Acum satul s-a transformat în oraş.[3]

La începutul evoluţii spre societatea împărţită în clase unele obţi subordonează pe altele, mai ales prin asigurarea de hrană pentru cele care din cauze diverse (cele mai importante erau seceta, calămităţi naturale, slaba productivitate) nu-şi puteau asigura necesarul de hrană.

Se desprinde din obştile cu o situaţie materială bună o clasă conducătoare, o aristocraţie, aceata începe să preia conducerea producţiei fără a se implica în mod direct în obţinerea hranei. Mai mult din cadrul acestei aristocraţii se desprinde un conducător, de obicei din casta militarilor, considerat ca trimis al zeilor, viitorul monarh al oraşelor state.

[1] Aurelian Bălţăreţu, *Milenii de istorie,* Bucureşti, Editura Albatros, 1971, p. 53.
[2] *Ibidem,* p. 54.
[3] *Ibidem,* p. 54.

În aceste condiţii se dezvoltă şi aşezările, care din sate devin oraşe, ulterior oraşele devenind state. Conducătorul militar devine reprezentantul zeului pe pământ, dezvoltându-se în cadrul comunităţii sale o mentalitate nouaă (în Orientul Antic) cea a supunerii. Şi din acestă cauză puterea conducătorului era una despotică, sacrosantă şi funciară.

Aşa cum spunea V. Gordon Childe în cartea amintită mai sus „răsar primele state organizate ca urmare a diferenţierii populaţiei în clase. Simplele comunităţi rurale se transformă în adevărate state care grupează funcţii multiple. Astfel, acum există preoţi, nobili, funcţionari, în fruntea unor armate de meşteri specializşti, de soldaţi, de lucrători scoşi din sfera producţiei agricole. În aceste regiuni era nevoie de un stat puternic care să organizeze şi să conducă marile lucrări de irigaţii, desecări, construcţii de canale şi construcţii civile."[4]

Oraşele au fost impulsionate nu numai din cauza creşterii demografice, dar şi din cauza dezvoltării economice. Nu întâmplător oraşele primelor civilizaţii au fost şi centrele lor economice, ne gândim aici la oraşele din Mesopotamia (care în traducere înseamnă ţara dintre cele două fluvii, fluviile fiind Tigru şi Eufrat), la cele din China apărute mai ales pe ţărmurile celor două fluvii Fluviul Galben şi Fluviul Albastru şi nu în ultimul rând oraşele egiptene, situate mai ales pe cursul Nilului (de unde şi descrierea lui Herodot cu privire la egipteni, consideraţi de către părintele istoriei „copii Nilului"[5])

După ce primele colectivităţi umane au început să facă provizii de hrană în cantităţi mari, s-a ajuns la depozitarea surplusurilor de hrană, dar şi la creşterea demografică. Astfel, s-a estimat că în anul 8000 a. Chr. populaţia umană se cifra la circa 6000000, iar în anul 3000 a.Chr. se pare că populaţia ajunsese la 50000000. Această creştere demografică a dus la unele schimbări în organizarea colectivităţilor umane prin iniţierea unor noi forme de locuire noi, numite oraşe.

Populaţia unui oraş stat important din preistorie se încadra între 10000-50000. în aceste structuri noi începe să se dezvolte noi mentalităţi, funcţii, instituţii care au fost numite de cele mai multe ori civilizaţie (din cuvântul latin *civitas, -atis*=cetate, stat, neam, drept de cetăţenie.[6])

Pentru acele vremuri pre-antice civiliţia avea următoarele trăsături:

- asigura condiţiile pentru stocarea hranei
- a permis dezvoltarea unei caste a preoţilor
- centralizarea puterii
- apariţia meşteşugurilor
- stratificarea socială
- perceperea de taxe sub forma de tribut de la cei supuşi centrului de putere reprezentat de către ea
- apariţia unei armate regulate şi a unei categorii distincte şi specializate a militarilor
- realizarea de lucrări publice destinate puterii, statului şi religiei
- rolurile de gen sau ale sexelor, net diferit

S-au purtat foarte multe discuţii în legătură cu termenul de civilizaţie dintre care ne-a reţinut atenţia următoarele pe care le considerăm cele mai propice pentru primele oraşe-state: civilizaţia ar reprezenta succesul omului în lupta lui natura, de asemenea ea înseamna şi o inegalitate statuată de avere (predominant), dar ea putea fi şi o „societate complexă" în comparaţie primele organizări ale

[4] *Ibidem,* p. 54.
[5] Vezi Herodot, *Istorii,* -ediţie facsimil-, Traducere românească publicată după manuscrisul găsit în Mănăstirea Coşula de Nicolae Iorga, Vălenii de Munte, Tipografia *Neamul românesc*, Societatea pe acţiuni, 1909, Bucureşti, Editura Artemis, 2003.
[6] Gh. Guţu, *Dicţionar Latin-Român,* Ediţie revăzută şi completată, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1993, pp. 79-80.

comunităţilor umane. Alţi istorici numesc aceste prime civilizaţii oraşe, iar viaţa primelor civilizaţii viaţa urbană care se desfăşura numai în acele „societăţi complexe".[7]

David Christian numea aceste prime oraşe-state „civilizaţii agrariene" pentru a nu pierde din vedere faptul că existenţa lor depindea de hrana şi tributul zonelor rurale care le alcătuiau. Mai mult puteam adăuga la acestă definiţie şi adjectivul fluviene, mai ales că primele au apărut în jurul anului 3500 a. Chr. de-a lungul unor fluvii care le asiguraru principala ramură economică-agricultura. Cele mai vechi sunt cele din Sumer, Egipt, India şi China.[8]

O dată realizată, revoluţia urbană trebuia să se răspândească. Fiecare sat va fi transformat în cetate acolo unde existau condiţiile propice, iar prin însăşi dezvoltarea ei, devenea un centru de retransmitere a revoluţiei urbane. Astfel iau fiinţă civilizaţii cu grade diferite de dezvoltare şi cu grade diverse de adaptare la normele curente ale centrelor primare.[9]

Civilizaţia sumeriană a fost prima civilizaţie din istorie. De ea sunt legate primele cultivări organizate ale cerealelor, creşterea animalelor în văile fertile ale Tigrului şi Eufratului unde a fost pus la punct un sistem de irigaţii complex încă din anii 5000 a. Chr. în jurul anilor 3500 a. Chr populaţia din aceste zone s-a urbanizat constituindu-se mai multe oraşe state: Sumer, Akkad etc. De asemenea, încep să se distingă limbile acestor comunităţi apărând sumeriana şi akkadiana (înrudită cu ebraica, aramaica şi araba). De multe ori ambele limbi se vorbeau concomitent, dezvoltându-se un mediu poliglot.

Scrierea a fost cea mai importantă invenţie şi în acelaşi timp mijloc de comunicare. De asemenea a fost cea mai însemnată realizare culturală a popoarelor din Sumer, care au scris pentru prima dată, încă de la mijlocul mileniului IV p. Chr. Această remarcabilă invenţie a apărut şi din necesităţi practice, mai ales datorită apariţiei statului, stat care avea nevoie de comunicare pentru administraţie, cu care trebuia să utilizeze o corespondenţă organizată.

Începutul scrierii sumeriene îşi are originea în scrierea pictografică. Semnele scrierii de pe cele mai vechi monumente pot fi readuse fără prea multă greutate la imaginea lor iniţială. Aceste semne înfăţişau omul şi părţile corpului său sau unelte de muncă, arme, bărci animale, păsări, peşti, plante, ogoare, ape, munţi, stele etc.[10]

Un pas mai departe în dezvoltarea scrierii l-a constituit faptul că pictogramele (semnele desenate) s-au transformat în ideograme, adică în semne al căror conţinut nu mai corespundeau în mod exact imaginilor desenate. Astfel, ca ideogramă, desenul piciorului a început să însemne toate acţiunile legate de picioare: a merge, a sta, a purta, a fi desculţ, a fi încălţat etc.

În acelaşi timp scrierea sumeriană a început să se dezvolte şi într-altă direcţie. Alături de ideograme au început să se dezvolte din pictograme iniţiale şi fonogramele mai ales în limba sumeriană. De exemplu din pictograma ulciorului s-a dezvoltat fonograma *ga*, care în limba sumeriană însemna lapte. Deoarece limba sumeriană avea foarte multe cuvinte monosilabice, au fost create câteva sute de semne corespunzătoare silabelor şi câteva semne corespunzătoare sunetelor vocalice. Semnele silabice şi cele ale literelor erau folosite în special pentru a reda indicaţii gramaticale, cuvinte auxiliare şi particule. Odată cu dezvoltarea scrierii, caracterul pictografic al semnelor sumeriene scrise a început să dispară treptat. Scrierea sumeriană cuneiformă creată în felul acesta a fost numită aşa, fiindcă se scria pe tăbliţe de lut, desenele se simplificau, transformându-se în combinaţii de linii drepte. Deoarece

[7] Cynthia Stokes Brown, *Istoria lumii de la Big Bang până în prezent,* Traducere de Laurenţiu Dulman, Editura Litera, 2009, pp. 112-113.
[8] *Ibidem.*
[9] Cf. V. Gordon Childe, *Făurirea civilizaţiei,* traducere de Florica Eugenia Condurachi, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1966, p. 186.
[10] *Ibidem,* p. 213.

pentru a se face aceste desene era nevoie să se apese pe suprafaţa lutului cu colţul unui beţişor dreptunghiular, semnele astfel create, aveau forma unei adâncituri cuneiforme.

Scrierea rapidă, transforma semnele într-o combinaţie de cuie. Acest tip de scriere s-a dezvoltat destul de mult ea fiind preluată de popoarele semitice din Akkad şi de altele din Orientul antic. Apar de asemenea şi termeni ştiinţifici precum şi şcoli speciale de scribi, mai ales în Babilon. Aceşti scribi din Sumer, Egipt şi Babilon au pus bazele dezvoltării ştiinţifice din Antichitate şi totodată au dezvoltat mijloace de comunicare ştiinţifice.[11] Sumeriana însă predomina şi datorită sistemului de scriere inventat de către civilizaţia Sumerului, consemnându-se semnele acestei limbi care favoriza comunicarea.

Din comunităţile agrare din valea celor două fluvii Tigru şi Eufrat se desprinde o populaţie urbanizată. Sumerul curpindea regiunea din zona Bagdadului de astăzi până al Golful Persic. Civilizaţia sumeriană domnia această regiunea din 3500 a. Chr. până în anul 2000 a. Chr. când Elamul (o civilizaţie situată în Iranul de astăzi) a cucerit oraşul Ur, centrul de bază al Sumerului.

În jurul anilor 3800 a. Chr. datorită climei Sumerul şi-a extins sistemul de irigaţii pentru obţinerea unor recolte bogate şi sigure. Încep să se dezvolte astfel oraşele. Primul oraş sumerian care s-a distins, din cele opt ale Sumerului, a fost Uruk, numit Erech de textele biblice, iar astăzi Warka, fiind situat la 20 km de Eufrat şi la 250 km la sud de Bagdad.[12]

Uruk a devenit un fel de capitală a Sumerului şi totdată un model pentru oraşele umane, fiind cel mai mare din acele vremuri. Era dominat de două mari temeple, închinate unul zeului Cerului-An , iar cel de-al doilea închinat zeiţei fecundităţii şi iubirii Innana. Aceste temple situate în oraş refelctau credinţa sumeriană în zei, consideraţi fiinţe invizibile care guvernau lumea. De asemenea, civilizaţia sumeriană credea înr-o ierarhie divină a celor şapte zeităţi importante: Anu-zeul cerului, Enlil-zeul aerului, Enki-zeul apei şi al înţelpeciunii, Utu-zeul soarelui, Ki-zeiţa pământului, Nannar-zeiţa lunii şi Innana zeiţa iubirii şi a fecundităţii. Această ierarhie a apărut ca urmare a stratificării sociale din societatea sumeriană. Cei şapte zei erau consideraţi de către sumeriani ca garanţi ai legilor universale şi imuabile pe care aceştia le-au dăruit oamenilor. Oamenii trebuiau să respecte acest cod de legi numit Me pentru a le fi pe plac zeilor. Pe măsură ce societatea sumeriană s-a ierarhizat şi au apărut instituţiile şi iararhia zeilor acesteia s-a dezvoltat apărând zeii supremi.

Emile Durkheim afirma că „Ideile noastre cu privire la modul în care funcţionează universul reflectă deseori modul în care funcţionează propria noastră societate”. La fel şi în cazul oraşelor state sumerine evoluţia lor socială se reflecta în dezvoltarea treburilor religioase. Astfel se ajunge în perioada de apogeu a oraşelor state sumeriene la existenţa unui panteon în fiecare oraş stat unde zeii erau adăpostiţi în locuinţele lor divine adică în temple. Apare o nouă castă specializată în grija zeilor care va dobândi o foarte mare importanţă în cadrul societăţi sumeriene casta preoţilor; această nouă castă avea grijă de zei pentru ca aceştia să-i ajute pe oameni.[13]

Casta preoţilor deţinea controlul unor mari suprafeţe de pământ, ca să poată strânge hrana şi bunurile necesare aprovizionării templelor. Cu timpul se evidenţiază un templu principal al fiecărui oraş; acesta era construit pe teraşă pentru a fi vizibil din toate punctele oraşului, luând de cele mai multe ori forma unei piramide cu trepte cu numele de zigurat. Ziguratul este contribuţia de seamă a sumerienilor la arhitectura religioasă. Şi datorită ierarhiei sociale şi a arhitecturii religioase reprezentative, Sumerul devine dintr-o coaliţie de oraşe state un stat centralizat şi puternic închegat în

[11] *Ibidem.*
[12] Cynthia Stokes Brown, *op. cit.,* p. 114.
[13] *Ibidem,* p. 114.

jurul oraşului stat Akkad condus de Sargon. Acesta reuşeşte extinderea Sumerului printr-o campanie de cuceriri şi războaie. În fiecare oraş cucerit i-a numit pe fii săi drept guvernatori.

Pământul era unul din atributele averii în Sumer. El era exploatat în trei feluri: ca o grădină în interiorul oraşului stat, ca o câmpie irigată sau ca păşune pentru creşterea animalelor. Construirea şi întreţinerea canalelor de irigaţie au impus datorii şi obligaţii ale locuitorilor. Astfel sistemul de irigaţie a devenit o ramă pentru înfrângerea revoltelor pentru că recalcitranţii erau obligaţi la muncă forţată în acest sistem.[14]

Datorită muncii în Sumer apar şi ritualurile legate de aceasta, dezvoltându-se o întrega tradiţie care a individualizat civilizaţia sumeriană. Astfel la echinocţiul de toamnă, după strângerea recoltelor şi înainte de o nouă însămânţare, sumerienii sărbătoreau anul nou organizat de regulă în centrele oraşelor state. Cu toate că văile celor două fluvii Tigru şi Eufrat erau prielnice pentru agricultură, ele nu deţineau alte materii prime necesare progresului tehnologic. Aşadar Sumerul trebuia să aducă din afara graniţelor sale, prin intermediul comerţului, materiile prime de care avea nevoie. Tot cadrul oraşului i-a permis dezvoltarea unui comerţ intens.[15]

Întrucât sumerienii nu dispuneau de men şi de metale, esenţiale pentru construcţii, ei le aduceau prin interdiul comerţului în special cel al caravanelor, dar şi cel maritim. Cele mai intense relaţii comericle ale lor erau cele cu oraşele state din Asia, mai ales cu cele de pe Valean Indului, Asia Mică, Africa. Toate aceste relaţii economice au dus la crearea unor vaste reţele de drumuri care porneau din Sumer către principalele continente Europa Centrală, Asia şi Africa.[16]

Viaţa urbană a Sumerului a intensificat folosirea timpurie a metalelor, mai ales a cuprului în timpurile de început. De asemenea, urbanismul a stimulat un comportament creativ al oamenilor care pentru o mai bună organizare au iniţiat anumite tradiţii urbane, unele dintre el valabile şi astăzui. Sumerienii au creat un cod legal de conduită denumit şi Me, care avea prevederi în special în cazul unor conflecte, oferind soluţii pentru dezamorsarea acestora. Astfel se pune bază pe eficienţa conducerii unui şef care trebuia să asigure oraşului său: aprovizionare, servicii eficiente, întreţinerea unei armate. Toate aceste calităţi duceau la extinderea stăpânirii sale şi asupra altor oraşe state. Societatea urbană a sumerinilor se baza cel mai mult pe familiile bogate care deţineau proprietăţi individuale, erau angrenaţi în marele comerţ. Pe terenurile lor munceau foarte mulţi oameni (agricultura era principala ramură economică, ea îi angrena pe 90% din populaţie). Tributul era o practică des întâlnită pentru asigurarea protecţiei. Datorită expansiunii şi prăzilor de război apare o nouă clasă socială în Sumer – sclavii, proveniţi din prizonieri, capturi sau agricultori sărăciţi.[17]

Sumerul şi civilizaţia sa a inventat pentru prima dată scrierea pictografică, literatura, sigilile cilindrice, digurile şi canalele de irigaţie, cumpăna pentru scos apa din puţuri, dar şi invenţii economice precum contabilitatea şi birocraţia, marfa etalon-argintul, folosit de ei ca monedă de schimb predominantă. Este posibil ca aceste invenţii să fi apărut şi în alte regiuni concomitent, dar sumerieni au fost primii care le-au combinat pentru o mai bună organizare a vieţii urbane, devenită şi statale. În jurul anilor 2000 a.Chr., oraşul stat Ur a devenit centrul politico-administrativ al civilizaţiei sumeriene, fiind însă distrus de către Elam, regele fiindu-i luat de învingători. De acum a început declinul politic a urbanismului suemrian, cu toate că limba sa a continuat să persiste în relaţiile economice şi diplomatice până în secolul I a. Chr.. Potrivit unor alte ipoteze recente, decăderea bruscă a Sumerului s-ar fi datorat efectelor secundare ale urbanismului său înfloritor şi al irigaţiilor. Amenajarea sistemelor de irigaţie a

[14] V. Gordon Childe, *op. cit.,* p. 148.
[15] *Ibidem,* p. 149.
[16] Cynthia Stokes Brown, *op. cit.,* p. 116.
[17] *Ibidem,* p. 117.

dus în timp la o salinizare a terenurilor agricole care a determinat producţii agricole din ce în ce mai slabe. Mai multe studii climatologice au demonstrat că în anul 2200 a. Chr. la nord de Sumer a avut o erupţie vulcanică de proporţii care a dus la efecte pentru întreaga suprafaţă a Sumerului, datorită cenuţei şi gazelor, dar şi a reacţiilor în lanţ porvocate de această erupţie. Astfel din această perioadă a început o perioadă de secetă care a ţinut 278 de ani, demonstrând vulnerabilitatea urbanismului primei civilizaţii.[18]

La începtul mileniului II a.Chr. regele oraşului stat *Eşnuna,* Bilalama a alcătuit o legiuire de 60 de articole cu un conţinut foarte variat. Legiuirea sa a fost descoperită în 1948, fiind scrisă pe două tăbliţe. Aceasta cuprindea „drept civil" precum: protecţia proprietăţii, fixarea preţurilor, stabilirea formelor arendei, regulile de împrumut, dar şi „drept penal" în stabilirea faptelor anti-sociale.

O altă codificare a fost cea a regelui oraşului stat *Isin* din Sumer, Lipit-Iştar, descoperită tot pe tăbliţe şi reconstituită; ea face menţiuni despre succesiune, familie şi clasele sociale.[19] După căderea centrului sumerian - Ur, civilizația babiloniană din Mesopotamia începe să coaguleze comunităţile risipite ale sumerinilor din deşert. În timpul lui Hammurabi 1792-1850 a. Chr. cel mai cunoscut rege al Babilonului oraşele state subordonate acestuia au atins apogeul. Cea mai importnată consecinţă a urbanismului babilonian a fost primul cod juridic, cunoscut sub numele de codul lui Hammurabi.

Codul lui Hammurabi, regele Babilonului între 1792-1750 a. Chr., a ajuns în capitala *Elamului* prin jaful pe care acesta îl întreprinde în *Babilon* în secolul XII a.Chr. Se pare că un rege elamit a ordonat ştergerea unei părţi a codului (în jur de cinci coloane care nu pot fi citite, dar au fost reconstituite). Intenţia acestuia era, poate, de menţionare a victoriei *Elamului* împotriva *Babilonului.*[20]*Codul lui Hammurabi* era un cod practic, civilizaţia babiloniană găsindu-şi în acest cod o expresie desăvârşită. Din textul lui aflăm despre realităţile socio-culturale ale *Babilonului,* despre organizarea instanţelor, civile mai ales, constituirea corpului de magistraţi specializaţi, autoritatea juridică supremă era monarhul, deliberarea, jurământul, declaraţiile, arhivele juridice etc.

Concluzii

Lumea modernă a asimilat moştenirea sumeriano-babiloniană, atât trăsăturile lor principale, dar mai ales unele inovaţii. Astfel folosim şi astăzi sistemul de numărare sexagesimal, inventat de către Sumer, folosit de noi mai ales în măsurarea timpului, în matematică etc. Datorită acestor modele urbane ale zorilor civilizaţiei umane s-au dezvoltat noi structuri care să permită o organizare eficientă a societăţilor transformate din oraşe în state. Printre principalele inovaţii ale sumerinilor şi babilonieinilor amintim: scrisul, birocraţia, dogmele, clasele sociale, patriarhatului, cultul regelui și dreptul, toate foarte importante în viața unui stat. „Procesul civilizării" nu ar fi fost posibil fără Sumer și civilizațiile care i-au urmat între fluviile Tigru și Eufrat, dar și primele legi și primul cod de legi al omenirii, cultul personalității conducătoare ca provenind din rândul zeităților (cu toate mentalitățile care decurgeau din acest cult), toate acestea și nu numai le datorăm uimitoarelor civilizații sumeriano-babiloniene.

BIBLIOGRAPHY

Bălţăreţu, Aurelian, *Milenii de istorie,* Bucureşti, Editura Albatros, 1971.
***Codul lui Hammurabi,* ediția a II-a revizuită, Traducere de Prof. dr. Ovidiu Tămaş, Baia Mare, Editura Proema, 2009.

[18] *Ibidem,* p. 117.
[19] Vladimir Hanga, *Mari legiutori ai lumii,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1977, p. 24.
[20] Vladimir Hanga, *op. cit.,* p. 30.

Daniel, Constantin, *Pe urmele vechilor civilizaţii*, Bucureşti, Editura Sport Turism, 1987.
Daniel, Constantin, *Civilizația sumeriană,* București, Editura Sport-Turism, 1983.
Daniel, Constantin, *Civilizaţia asiro-babiloniană*, Bucureşti, Editura Sport-Turism, 1981.
Drîmba, Ovidiu, *Istoria culturii și civilizației,* București, Editura Saeculum și Vestala, 1998, volumele. I-III.
Djuvara, Neagu, *Civilizații și tipare istorice. Ediție ilustrată*, *Un studiu comparat al civilizațiilor*, Traducere din franceză de Şerban Broché, Ediţia a VI-a, cu 80 de desene documentare de Mihail Coşuleţu şi Simona Vilău, 40 de ilustrații alb-negru și cu 55 de ilustrații color, București, Editura Humanitas, 1999, 2014.
Eliade, Mircea, *Istoria credinţelor şi ideilor religioase*, vol. 1, *De la epoca de piatră la misterele din Eleusis*, Traducere din limba franceză de Cezar Baltag, Chișinău, Editura Universitas, 1994.
Elias, Norbert, *Procesul civilizării,* vol. I, II, Traducere de Monica-Maria Aldea, Iași, Editura Polirom, 2002.
Frigoiu, Nicolae, *Antropologie politică*, București, Editura Tritonic, 2009.
Geiss, Imanuel, *Istoria lumii din Preistorie până în anul 2000,* Traducere de Aurelian Cojocea, București, Editura ALL educațional, 2008.
Gordon Childe, V., *Făurirea civilizației,* traducere de Florica Eugenia Condurachi, Bucureşti, Editura Științifică, 1966.
Guţu, Gh., *Dicționar Latin-Român,* Ediție revăzută și completată, București, Editura Ştiinţifică, 1993.
Hanga, Vladimir, *Mari legiuitori ai lumii,* București,Editura Științifică și Enciclopedică, 1977.
Herodot, *Istorii,* -ediție facsimil-, Traducere românească publicată după manuscrisul găsit în Mănăstirea Coşula de Nicolae Iorga, Vălenii de Munte, Tipografia *Neamul românesc*, Societatea pe acţiuni, 1909, Bucureşti, Editura Artemis, 2003.
****Istoria universală. Volumul I. De la origini până la sfârşitul marilor imperii*, traducere de Şerban Velescu şi Maria Cazanachi, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009.
Krauss, Walter, *Civilizația Asiro-Babiloniană,* Traducere şi note de Constantin Ionescu Boeru, București, Prietenii cărții, 1997.
Leick, Gwendolyn, *Dicționar de mitologie a Orientului Apropiat antic,* Traducere de Mirella Acsente, București, Editura Artemis, 2005.
Matei, Horia, C., *Enciclopedia Antichității,* București, Editura Meronia, 2004.
O'Brien, Cormac, *Declinul imperiilor. De la glorie la ruină. Povestea marilor imperii antice,* Traducere din limba engleză de Daniela-Georgiana Arșinel și Ruxandra Apetrei, București, Editura Curtea Veche, 2010.
Stokes Brown, Cynthia, *Istoria lumii de la Big Bang până în prezent,* Traducere de Laurențiu Dulman, București, Editura Litera, 2009.
Vallaud, Dominique, *Dicționar istoric,* Traducere Nicolae Şarambei, București, Editura Artemis, 2008.
Van Loon, Hendrik, Willem, *Istoria omenirii,* Ediție actualizată și introducere de Robert Sullivan, Traducere din engleză de Cornelia Dumitru, București, Editura Humanitas, 2017.
Zartarian, Vahé, *Marile civilizații,* Traducere Mărgărita Vavi Petrescu, București, Editura Lider, fără an.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

IDEOLOGY AND SOCIETY IN THE MIDDLE AGES. THE MILLENARIAN PROBLEM

Ștefan Lifa

Lecturer, PhD, West University of Timișoara

Abstract: From the very beginning the church's parents had a different concept of antiquity on society and history. Most of them have endeavored to divide human history according to the religious criteria (Origen, the venerable Beda, St. Augustine).
Christianity had its own conception of the world, its purpose being salvation.
Some religious beliefs have provided grounds for political decisions. Using the data of previous historical works the study and proposed to link a prophecy of St. Daniel, the millenarian vision of the division of history in various periods, the proclamation of the restitution of Roman power in the X century, etc.
Many political actions have been based on these ideas and I have also referred to the theory of the transfer of power from the Romans to the German space (12th century).

Keywords: Christianity, Historiography, Middle Ages, Bible Prophets, Roman Empire

Europa Evului mediu s-a raportat la o serie de valori filosofico-religioase creştine. Concepţia creştină, aşa cum a fost înţeleasă de scritorii Evului mediu arată că în permanenţă Dumnezeu are legătură cu societatea umană chiar dacă intervine sau nu intervine.Creştinismul îşi găseşte asemănări cu multe din religiile misterelor însă şi deosebiri fundamentale [1].

Egalitarismul promovat de creştini face ca această religie să poată fi difuzată în rândurile tuturor. O altă caracteristică, mesianismul face din creştinism o ideologie atractivă. Mesianismul nu este nou în acest caz dar este de o factură deosebită.Religia creştină oferă oamenilor şi o eschatologie proprie şi în legătură cu acest lucru oferă liberul arbitru.

Lucrarea lui Iisus,precum şi faptul că scopul societăţii creştine este mântuirea şi astfel se preocupă mai mult de viitor. În acest sens istoriografia creştină[2] nu se mai limitează doar la explicarea (corectă sau nu) a unor evenimente, ci îşi pune problema evoluţiei de ansamblu.

În primele secole ale mileniului I au reprezentat perioada de activitatea a „ *părinţilor Bisericii*” care au pus bazele dogmei. Au existat şi păreri dierite în această privinţă. În Evul mediu statull a fost în mod cert în legătură cu Biserica, cu ideologia creştină.

O mare parte din acţiunile politice au avut şi cauze, pretexte sau scopuri religioase. În acst sens într-o oarecare măsură creştinismul a oferit ideologia necesară cel puţin în luarea unor decizii importante.

Având în vedere Noul Testament naşterea şi activitatea lui Iisus Hristos au constituit evenimente de importanţă crucială pentru oameniii Evului mediu. Călugărul Dionisie cel Mic a calculat

[1] V.Kernbach, *Biserica în involuţie*, Bucureşti 1984, p. 200 şi urm.
[2] V. Cristian , *Istoriografie generală,* Bucureşti 1979, p.5

anul naşterii lui Iisus. Este adevărat că a greşit cu patru sau şase ani acest an dar este puţin important[3] acest lucru.

Carol cel Mare a fost primul care s-a raportat cronologic la această dată[4].

Înaintea sa însă diverşi scriitori şi istorici creştini s-au preocupat de datarea evenimentelor în funcţie de povestirile biblice.

Probabil cel mai important scriitor creştin din primul mileniu a fost Aurelius Augustinus .El este numit în prezent Sfântul Augustin de către catolici şi Fericitul augustin de ortodocsi. Aurelius Augustinus s-a preocupat în mare măsură de datarea şi împărţirea istoriei umanităţii în perioade în funcţie, bineînţeles de conţinutul Vechiului şi Noului Testament . El a împăţit istoria umanităţii în primul rând două parţi : înainte şi după Hristos.O altă împărţire a istoriei care îi aparţine se referă la trei perioade, în funcţie de vârsta umană. Astfel prima parte a istoriei este asemănată cu tinereţea . Acum, conform părerii lui Augustin, domnesc legile naturii. Cea de-a doua perioadă din istoria umanităţii ar fi comparabilă cu maturitatea. În această a doua perioadă domneşte legea. În sfârşit, cea de-a treia perioadă din istoria umană ar fi comparabilă cu bătrâneţea. În această a treia fază trebuie să domnească graţia divină[5].

Cea mai importantă periodizare făcută de Sfântul Augustin împarte istoria societăţii umane în şase etape[6]de istorie terestră la care se adaugă o a şaptea etapă. Bineînţeles că şi alţi „*părinţi ai Bisericii*", Orosius sau venerabilul Beda etc, au încercat să-şi aducă contribuţiile lor la datarea unor evenimente inclusiv facerea lumii şi la stabilirea unor cronologii (spre exemplu venerabilul Beda a tras concluzia că facerea lumii a avut loc în anul 3952 îHr.şi nu în anul 5211 îHr. cum stabilise episcopul Isidor din Sevilla).

Bineînţeles că şi în doctrina creştină au existat mai multe feluri de a vedea lucrurile. Gnosticismul, un curent filosofic pre-creştin a fost adoptat la începutul mileniului I, fiind mai apoi abandonat. O problemă importantă s-a referit la răspândirea noii religii printre alte neamuri.

S-a scris şi s-a discutat foarte mult despre erezia lui Arius din Alexandria. Această erezie i-ar fi putut diviza pe creştini. Constantin cel Mare a văzut în noua religie creştină un mijloc de a pastra unitatea Imperiului. Nu trebuie analizată şi este clară ideea conform căreia monoteismul e în legătură cu unitatea politică. Împăratul a convocat Conciliul de la Niceea în anul 325. Acest Conciliu Împăratul l-a convocat în calitatea sa de *Pontifex Maximus*. Conciliul de la Niceea a condamnat arianismul, păstrând astfel unitatea religioasă a Imperiului. Această unitate era foarte necesară într-un stat format din mai multe popoare, fiecare cu cultura şi individualitatea sa.

Erezia ariană a fost stopată în Imperiu însă a continuat să existe în afară. Ea a fost adoptată de către popoarele germanice în special. Astfel , episcopul de Roma – devenit Papa de la Roma a ajuns să fie înconjurat de state eretice. Prin creştinarea lui Clovis, francii au fost singurii care s-au creştinat în religia oficială depinzând de Roma.În anul 800 Carol cel Mare a fost încoronat ca împărat.

Starea de lucruri din această perioadă este diferit prezentată în documente. Astfel şi acest eveniment a fost redat în mod diferit, în funcţie de interesele politice ale fiecărei părţi. *Liber Pontificalis* relatează următoarele: *Atunci venerabilulşi augustul Pontif la încoronat pe rege cu propriile-i mâini, aşezându-i pe creştet o coroană foarte preţioasă (...) de toţi a fost proclamat împărat al romanilor.* Lucrurile au fost prezentate în mod diferit de Eginhard în a sa *Vita et Gesta Caroli Magni*: *Ultima călătorie pe care Carol a făcut-o la Roma a mai avut şi alte motive. Romanii se*

[3] I.Rămureanu, *Sfinţii români şi apăratori ai legii strămoşeşti*, Bucureşti 1987, p.37
[4] J.Carpentier,F.Lebrun, *Istoria Europei*, Bucureşti 2006, p99-100
[5] V.Cristian,*op.cit*,p.62
[6] *Ibdem*

dezlănţuiseră cu furia lor asupra pontificului Leon (...) şi-l constrânseseră să ceară ajutorul regelui (Carol era regele francilor şi longobarzilor în acel moment). *Venind aşadar la Roma pentru restabilirea situaţiei Bisericii, foarte compromisă (...)a primit titlul de împărat şi de Augustus. Şi s-a arătat mai întâi atât de nemulţumit, încât ar fi renunţat, spunea el, să intre în Biserică în ziua aceea (...) dacă ar fi ştiut dinainte ce avea de gând pontiful. După cum a suportat cu atâta răbdare invidia împăraţilor romani care erau nemulţumiţi pentru titlul pe care il primise* (...) *A ajuns, trimiţându-le numeroase solii şi adresându-li-se în scrisori cu numele de fraţi, să le învingă în cele din urmă împotrivirea* [7].
Regatul francilor, prin întinderea sa în Europa a putut fi comparabil cu o parte din Imperiul Roman. Statul franc din vremea lui Carol avea şi alianţa Papei. Acesta din urmă a căutat şi a găsit un suveran puternic care să-i fie aliat. Împărăţia de la Constantinopol era departe şi în vremea împărătesei Irina nu reprezenta încredere.

După tratatul de la Verdun însă Imperiul lui Carol cel Mare s-a împărţit . În secolul X în părţile Germaniei de astăzi a ajuns la conducere Otto I (cel Mare).

La sfârşitul mileniului I invaziile maghiare au reconfigurat harta Europei centrale şi i-au separat pe slavii de sud de cei de nord. I-au făcut pe germani să se unească în vederea bătălei de la Lechfeld .Otto de Saxonia a avut spijinul Bisericii mai ales prin arhiepiscopatul de Mandenburg şi episcopatele de Brandenburg şi Havelberg. Tatăl său Hernic deja transformase Saxonia într-o mare putere capabilă să se opună danezilor ,slavilor şi maghiarilor .Campaniiile lui din Italia au făcut să se reia legătura cu Papa (a întreprins trei campanii : 951-952; 961-965; 966-972). Prin războaie şi alianţe matrimoniale a reintegrat Franconia Lotharingia Suabia şi Bavaria. [8]

În perioada de care vrobim cauzele şi pretextele mai ales politice au avut substratul religios la care ne referim în studiul nostru. De o foarte mare răspândire în cercurile mai marilor societăţii medievale s-a bucurat profeţia Sfântului Daniel în legătură cu existenţa a patru împăraţii. Încă în 1897 a apărut *Explicaţia cărţii lui Daniel (Washinton 1897).* Ea a fost reeditată la Londra în 1907 şi 1912, etc. Profeţia lui Daniel arată că sfârşitul lumii va veni după cea de a patra împărăţie....şi *patru fiare mari au ieşit din mare deosebite una de alta* (versetul 2-3)*;* în versetul 17 proorocul a arătat că cele patru fiare sunt patru împăraţii diferite. Prima fiară era un leu cu aripi de vultur. *Cea dintâi semăna cu un leu şi avea aripi de vultur; M-am uitat la ea până în clipa când i s-au smuls aripile; şi sculându-se de pe pământ, a stat drept în picioare ca un om şi i s-a dat o inimă de om.* Ea a simbolizat Imperiul Babilonian (versetul 4). A doua fiară a fost descrisă ca fiind un urs ce stătea într-o parte şi , printre altele se vorbeşte de trei coaste pe care le avea în gură. Fiara trebuie că reprezintă Imperiul Persan.*Şi iată că o a doua fiară, era ca un urs şi stătea într-o rână (engl. „s-a ridicat pe o parte") avea trei coaste în gură între dinţii; şi i s-a zis: „Scoală-te şi mănâncă multă carne".*

Rolul cel mai important l-au avut perşii şi mezii. Ursul stătea într-o parte pentru că rolul determinant l-au avut perşii. Cele trei coaste din gură probil reprezentau Babilonul , Lidia şi Egiptul.

Versetul al şaselea descrie a treia fiară: un leopard cu patru aripi şi patru capete. *După aceasta m-am uitat mai departe şi iată o alta, ca un pardos (engl. leopard), care avea pe spate patru aripi ca o pasăre; fiara aceasta avea şi patru capete; şi i s-a dat stăpânire.* Cele patru aripi reperezintă repeziciunea cu care s-a format Imperiul lui Alexandru Macedon, căci despre acesta este vorba.Leopardul însuşi este un animal rapid. Cele patru capete reprezintă cele patru părţi în care s-a împărţit stăpânirea lui Alexandru Macedon, aşa cum ştim între patru generali de-ai săi. Casandru a luat Macedonia şi Grecia . Lisimah a luat Tracia şi Asia mică de la Hellespont la Bosfor. Ptolemeu a luat

[7] J.Carpentier,F.Lebrun,*op.cit*, p.105
[8] V.Cristian.*op.cit* ,p.62; N.Davis, *Europe. A Histrory* , Oxford-New York 1996,p.316 şi urm. ; Larousse .*Istoria universală*, vol.II,*De la Evul Mediu* la *Secolul Luminilor*.(trad. Corneliu Almăşanu),Bucureşti 2000, p.203 şi urm.

Egiptul ,Arabia şi Palenstina. Seleucos a luat Siria şi estul teritoriilor cucerite.

Versetul al şaptelea descrie o fiară înspăimântătoare cu dinţi de fier ce devorează totul. *După aceea m-am uitat în vedeniile mele de noapte şi iată că era o a patra fiară, nespus de grozav de înspăimântătoare şi de puternică; avea nişte dinţi mari de fier, mânca, sfărâma şi călca în picioare ce mai rămânea; era cu totul deosebită de toate fiarele de mai înainte şi avea zece coarne* .E vorba de Imperiul Roman. Fiara avea zece coarne care simbolizează zece popoare, zece state în care s-a divizat Imperiul Roman. Aceste popoare la care se referă cele zece coarne sunt: hunii, ostrogoţii, vizigoţii , francii, vandalii, suevii, burgunzii, herulii, anglo-saxonii, longobarzii.Un corn mai mic al fiarei reprezentând papalitatea a dat la o parte alte trei coarne care probabil îi simbolizau pe herulii,ostrogoţi şi vandali.*M-am uitat cu băgare de seamă la coarne şi iată, că un alt corn mic a ieşit din mijlocul lor şi dinaintea acestui corn aufost smulse trei din cele dintâi coarne. Şi cornul acesta avea nişte ochi ca ochii de om şi o gură care vorbea cu trufie (engl. „lucruri mari”).*După toate acestea urma sfârşitul lumii sau împăraţia lui Dumnezeu şi Judecata de Apoi.

Mă uitam la aceste lucruri până când s-au aşezat nişte scaune de domnie (engl. „Am privit până când tronurile au fost aruncate”) şi un Îmbătrânit de zile a şezut jos. Haina Lui era albă ca zăpada şi părul capului Lui era ca nişte lână curată; scaunul Lui de domnie era ca nişte flacări de foc,iar roatele lui ca un foc aprins.Un râu de foc curgea şi ieşeadinaintea Lui; mii de mii de slujitori Îi slujeau şi de zece mii de ori zece mii stăteau înaintea Lui; s-a ţinut judecata (engl. „judecata a început”) şi s-au deschis cărţile.

Aceasta nu a fost singura profeţie. Sfântul Daniel a mai tălmăcit un vis al împăratului Nebucadeţar. Nici unul dintre înţelepţii de la curte nu a ştiut să interpreteze visul împăratului. A fost chemat sfântul Daniel care i-a spus: *Tu, împărate, te uitai şi iată că ai văzut un chip mare. Chipul acesta era foarte mare şi de o strălucire nemaipomenită. Stătea în picioare înaintea ta şi lui era înfricoşătoare.Capul chipului acestuia era de aurcurat; pieptul şi braţele îi erau de argint; pântecele şi coapseleîi erau de aramă; fluierele picioarelor, de fier; picioarele,parte de fier şi parte de lut. Te uitai la el şi s-a deslipit o piatră, fără ajutorul vreunei mâini, a izbit picioarele de fier şi de lut ale chipului şi le-a făcut bucăţi. Atunci fierul, lutul,arama, argintul şi aurul s-au sfărâmat împreună şi s-au făcut ca pleava din arie vara; le-a luat vântul şi nici urmănu s-a mai găsit din ele. Dar piatra, care sfărâmase chipul,s-a făcut un munte mare şi a umplut pământul(versetele31-35).* Profetul i-a spus împăratului : *tu eşti capul de aur!.* Apoi a continuat: *Şi după aceea se va ridica o altă împăraţie inferioară ţie şi o altă a treia împărăţie de aramă, care va deţine stăpânire peste întregul Pământ. (versetul 39).*

După prima împăraţie- capul de aur, cea de-a doua împăraţie, cea persană e reprezentată de pieptul şi braţele de argint. A treia împăraţie e reprezentate de pântecele şi coapsele de aramă. Imperiul Roman este reprezentat de picioarele de fier şi lut . Puterea şi slăbiciunea lui sunt fierul, cel mai dur element şi lutul. Cele două picioare ar putea reprezenta Imperiul Roman de Răsărit şi cel de Apus iar cele zece degete de la picioare reprezintă zece state mai sus pomenite de noi care au rezultat din Imperiul Roman. Finalul e acelaşi[9]. Am putea trage concluzia că în aceas vreme când profeţia a avut o

[9] A se vedea în aces sens Explicația
lui Daniel.Răspunsul istoriei la Vocea Profeției. Un studiu verset cu verset al acestei importante cărţi a Bibliei de Uriah Smith, p.130 şi urm. *„ El mi-a vorbit asa: "Fiara a patra este o a patra imparatie care va fi pe pamant. Ea se va deosebi de toate celelalte, va sfasia tot pamantul, il va calca in picioare si-l va zdrobi.*
Cele zece coarne inseamna ca din imparatia aceasta se vor ridica zece imparati. Iar dupa ei se va ridica un altul care se va deosebi de inaintasii lui si va dobori trei imparati.
El va rosti vorbe de hula impotriva Celui Preainalt, va asupri pe sfintii Celui Preainalt si se va incumeta sa schimbe vremurile si legea; si sfintii vor fi dati in mainile lui timp de o vreme, doua vremuri si o jumatate de vreme.

largă răspândire ca istoria lumiii evenimentele se reduc la existenţa celor patru împăraţii (Babilon, Persia,Grecia,Roma).

Reîntorcându-ne la Otto I, am afirmat că între anii 961-965 se afla în cea de a doua sa campanie în Italia.Din raţiunii politice în anul 962 Ottto I a proclamat „*Restitutio Imperii Romanorum"* . Asemeni lui Carol cel Mare , el a devenit împărat. În calitatea sa de tribun şi prefect al Romei l-a impus pe Ioan al XIII-lea în Scaunul Pontifical. Asemeni lui Carol cel Mare, trebuia să-i îmbuneze pe împăraţii de la Constantinopol . La sfârşitul celei de a treia campanii în Italia s-a oferit să returneze teritoriile italiene Bizanţului în schimbul recunoaşterii titlului de împărat . După tratative care au prevăzut şi căsătoria fiului său cu Theophana fiica împăratului bizantin putem afirma că existau din nou două Imperii- două picioare ale chipului din profeţia Sfântului Daniel. Unii puteau afirma că lumea nu se va mai sfârşi acum, noi putem trage concluzia legăturii dintre evenimentele politice şi doctrina religioasă. Otto I a pus bazele Sfântului Imperiu Roman de Neam Germanic – *Sacrum Romanorum Imperium Nationis Germanicae.* Acest Imperiu a dăinuit mai bine de opt secole fiind distrus doar în 1806 de către Napoleon Bonaparte.

Fiul prinţesei Theophana, nepotul şi urmaşul împăratului Otto I- Otto al III lea a stabilit chiar capitala Imperiului la Roma , însă ideile lui nu au putut fi puse în practică şi ulterior au fost abandonate . Otto al III lea a murit în 1002 , urmat la scurt timp de papa pe care chiar el îl impusese în Scaunul Pontifical.

Viziunea milenaristă asupra istoriei soietăţii umane i-a făcut pe mai marii acelor vremi să se preocupe şi de perioada în care s-au împlinit 1000 de ani de la naşterea lui Iisus Hristos şi mai apoi de anul în care s-au împlinit 1000 de ani de când şi-a terminat activitatea terestră [10]. În anul 1000 după credinţele vremii lumea îşi încheia ultima etapă de 1000 de ani de la naşterea lui Hristos. Cronicile vremii au vorbit de catastrofe umane sau naturale[11],în această etapă puţine s-au referit la sfârşitul lumii aşa cum ne-am fi aşteptat. Este cert atunci când consultăm izvoarele vremii că aceste teorii au fost susţinute sau chiar cunoscute doar de o parte a oamenilor din aceea vreme pentru că anul în 1000 (1033) se pare că puţini au reacţionat aşa cum ar fi aşteptat cunoscătorii.

O altă dată propusă a fost 1033 (1000 de ani de la răstignire). De fapt au fost propuse o multitudine de alte termene. Unii teologii, în special Toma din Aquino au soluţionat oarecum această problemă afirmând răspicat că omul nu poate cunoaşte aceste probleme[12]. Intervenţia şi agrgumentele lor ar putea face obiectul unui studiu separat. Împăraţiii germani au încercat să-şi asigure sprijinul papalităţii sau să impună papi favorabili lor.

În ceea ce priveşte substratul practic el se va vedea ceva mai târziu după concordatul de la Worms.

Mereu acţiunile politice şi au căutat motivele în dogmele şi în scrierile religioase. Nu putem încheia fără a mai menţiona una din cele mai importante idei în acest sens. Otto de Freysing (episcop şi rudă a împăratului ,sec.XII) a pus în sfârşit la punct ideea cunoscută sub numele de „*Translatio Imperii"*. Dumezeu a luat confom aceste teorii puterea de la romani ,şi a dat-o francilor şi apoi germanicilor.

Ideea a stat la baza formării şi dezvoltării Sfântului Imperiu Roman de Neam Germanic.

În concluzie putem afirma că în perioada medievală cele mai importante evenimente politice şi-au avut motivare sau pretext religios constituind un domeniu interesant şi atractiv de studiat

---

Apoi va veni judecata si i se va lua stapanirea, care va fi prabusita si nimicita pentru totdeauna. Dar domnia, stapanirea si puterea tuturor imparatiilor care sunt pretutindeni sub ceruri se vor da poporului sfintilor Celui Preainalt. Imparatia Lui este o imparatie vesnica, si toate puterile Ii vor sluji si-L vor asculta!"

[10] H.Focillon, *Anul 1000*,Bucureşti 1971, passim

[11] J.Carpentier,F.Lebrun, *Istoria Franţei*, Iaşi, 2001,p.110

[12] *Ibidem.* V.Cristian.*op.cit,p.64*

BIBLIOGRAPHY

Aurelius Augustinus *De Civitate Dei.* Bucuresti 1923.
Larousse .Istoria universală, vol.II,De la Evul Mediu la Secolul Luminilor.(trad. Corneliu Almăşanu),Bucureşti 2000
Peter Brown ,*Întemeierea creştinismului occidental* .Iasi 2002
Serge Bernstein, Pierre Milza, *Istoria Europei* vol. 2 iasi 1928
Earle Cairns , *Creştinismul de a lungul secolelor*. Chișinău 1922
N.Davis, *Europe. A Histrory* , Oxford-New York 1996
V. Cristian , *Istoriografie generală,* Buureşti 1979
J.Carpentier,F.Lebrun, *Istoria Europei*, Bucureşti 2006
Roland Mousnier, *Monarhia absolută în Europa din secolul al v-lea până în zilele noastre*, Bcureşti 2000
Nicolae Iorga , *Cărţi reprezentative in viata omenirii* .Bucureşti 1924
H.Focillon, *Anul 1000*,Bucureşti 1971
V.Kernbach, *Biserica în involuţie*, Bucureşti 1984
I.Rămureanu, *Sfinţii români şi apăratori ai legii strămoşeşti*, Bucureşti 1987
Uriah Smith, *Explicaţia cărţii lui Daniel. Răspunsul istoriei la Vocea Profeţiei. Un studiu verset cu versetal acestei importante cărţi a Bibliei* , Făgăraş *2015*
Ernest Stere, *Istoria filosofiei antice şi medievale*. Bucureşti 1976

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

EMERGENCE AND MULTIPOLARITY IN XXIST CENTURY

Răzvan Grigoraș

PhD and Alexandru Cristian, PhD, National Defense College

Abstract: The emergence of some new powers and the contiguity of power cycles define a sui-generis blend that is very important for the state of art and for the practice of international politics. The article starts from the assumption that emergence of some new powers influences the global security architecture, by disrupting common order. Therefore, one of the main research objectives of the paper is identifying causes for the rise of emergence among states. The paper represents an important pion in shaping the main repercussions of modifying the international balance of power. In this thought, several indexes are used to project possible evolutions from international environment, among which we mention the Foreign Bilateral Influence Capacity (FBIC) and the Gross Domestic Product (GDP). The article concludes, by presenting three scenarios for the international emergence changing order.

Keywords: emergence, multipolarity, security, long cycle theory

INTRODUCERE

Ciclicitatea a răpus mulți intelectuali, cu precădere în economie și în istorie. Schimbarea puterii în relațiile internaționale a devenit și ea subiectul ciclicității, în special după cel de-al Doilea Război Mondial. Schimbarea puterii a fost deseori descrisă prin violență, iar constanțele și regularitățile sistemului au impus ritmul sub care violența apărea, așa cum Gilpin[1] și Organski[2] sesizează. Prin urmare, atât condițiile cât și impactul violent al schimbării devin priorități ale cercetătorilor din relațiile internaționale. În anul 1958, Organski aduce în discuție teoria tranziției de putere, încercând să explice cum un nou actor internațional din afara Europei (SUA) a reușit să înlocuiască Marea Britanie ca hegemon după 1945.

Emergența și multipolaritatea ocupă locuri importante în cadrul teoriilor tranziției de putere, fiind elementele prevestitoare ale schimbării ciclului de putere. Astfel, când o putere emergentă atinge așa-numita paritate de putere cu hegemonul, se creează premisele unui război global. Din acest motiv, emergența și multipolaritatea devin subiecte tari ale cercetării științifice actuale. Tot din acest motiv, lucrarea de față oferă câteva estimări ale evoluției secolului al XXI-lea din punctul de vedere al emergenței și multipolarității statelor.

DESPRE EMERGENȚĂ ȘI MULTIPOLARITATE ÎN SECOLUL AL XXI-LEA

Termenul original de emergență provine din latinescul *emergens* şi se referă la un corp ce iese dintr-un mediu pe care l-a străbătut. Emergența surprinde apariţia unei noi calități a unui corp.[3] După

[1]Gilpin, R. *War and change in world politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981
[2]Organski, A. F. K., *World politics (2nd ed.)*. New York: Alfred A. Knopf, 1968
[3] Dicționarul Explicativ al Limbii Române, Academia Română, Institutul de Lingvistică”Iorgu Iordan-Al.Rosetti”, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2009.

anul 1990, emergența a devenit un element definitoriu a lumii internaționale, fiind rezultatul căderii URSS și a Cortinei de Fier. Dispariția URSS a creat un vid de putere, ce a permis, printre altele, apariția de noi state contestatare a hegemonului american.

Mai mulți autori analizează preponderența actorilor internaționali în secolul al XXI-lea și caracterul emergent al statelor. Mai exact, studiile din domeniu identifică două grupuri statale emergente și anume grupul BRICs și grupul N-11[4]. În cercetarea științifică actuală mai există dezbateri înfloritoare ce analizează impactul organizațiilor private și a companiilor asupra redistribuirii puterii, conturându-se astfel o a treia direcție de analiză a multipolarității.

Termenul BRICs reprezintă un acronim folosit începând cu anul 2001, propus fiind de James O'Neill în lucrarea *Building Better Global Economic BRICs*. BRICs se referă la cinci state care promiteau a înclina balanța de putere mondială, și anume: Brazilia, Rusia, India, China și Africa de Sud. Dintre aceste țări, majoritatea cercetătorilor văd China ca un probabil challenger al hegemonului american. Spre exemplu, Kissinger remarcă creșterea fulminantă a Chinei și poziționează acest stat ca favorit în cursa către un nou hegemon[5]. Din punctul lui de vedere, secolul XXI va deveni secolul asiatic, iar dominația va veni din Est. În 2050, China va depăşi SUA, ca primă economie a lumii, Rusia va fi lider al Europei de Est şi Centrale şi va avea o prezenţă activă în America Latină, India va fi cel mai important exportator de tehnologie.[6] Toate aceste performanţe vor fi umbrite, dacă în aceste ţări va exista sărăcie, şomaj, inegalitate, slabă alfabetizare și o criminalitate dezvoltată. Conform unor rapoarte Goldmann Sachs, în anul 1995, ţările ulterior grupate în BRICs deţineau un procent de 5% din economia globală, iar în 2010 ponderea pe piaţa globală s-a mărit de patru ori, atingând 20%.[7] Jim O'Neill consideră că aceste economii emergente vor depăşi G6[8] după 2027[9]. O'Neill susţine că debusolarea pieţelor financiare nu va afecta cursul pozitiv al creșterii.

Dar China nu este singurul reprezentat inedit al grupului. Federația Rusă deține un comportament special rezultat din tendințele sale revizioniste. Deși Federația Rusă este deținătorul celui mai mare rezervor de hidrocarburi şi a celei mai mari puteri militare din BRICs, picioarele sale rămân de lut. Fără o economie puternică şi o tehnologizare susţinută, locul ei se poate nărui foarte uşor. Declinul Rusiei este deja vizibil și poate influenţa negativ şi celelalte entităţi ale BRICs.

Brazilia, India și Africa de Sud sunt demne și ele de o analiză diferențiată în cadrul grupului. Cele trei state reprezintă dovada clară că emergența nu este sinonimă neapărat cu dezvoltarea. Deși cifrele indică anumite creșteri ale puterii lor, problemele majore sociale ale Braziliei, Indiei și a Africii de Sud devin factori de scepticism la adresa evoluției grupului. Mai exact, Brazilia este o ţară afroamericană unde elita este expresia urmașilor coloniștilor. În acest timp, India are o societate milenară subtropicală, unde omul este important datorită castei de care aparţine. Nu în ultimul rând, Africa de Sud reprezintă o societate în care oamenii de culoare au fost persecutați de albul superior. Rezumatul tabloului societăților acestor țări ne dă de gândit asupra stabilității multipolarității globale.

Un alt pol al puterii este grupul Next 11[10]. Grupul celor 11 state controla în anul 2016 mai bine 18% din PIB-ul mondial, conform estimărilor Băncii Mondiale[11]. Să fie Next 11 cel mai nou guru al

[4] Reprezentative sunt lucrările lui MJ Kahn (2011, 2014) și ale lui Asuelime ce analizează evoluția BRICs, dar și analizele grupului Goldman Sachs și Globe and Mail cu privire la Next 11.
[5] Kissinger, H. *On China*, New York: The Penguin Press, 2011
[6] Ibidem
[7] O'Neill Jim et al, How Solid are the BRICs, in *Global Economics Paper* No: 134, Goldman Sachs, 2005, http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/how-solid.pdf, site consultat la 01.05.2018
[8] Franța, Germania, Italia, Marea Britanie, SUA și Canada
[9] O'Neill Jim et al, Op.cit., pp 4-6
[10] Bangladesh, Egipt, Indonesia, Iran, Mexic, Nigeria, Pakistan, Philippine, Turcia, Coreea de Sud și Vietnam

emergenței? Din nefericire, niciunul dintre statele grupului nu a reușit să coaguleze în jurul lui ceilalți poli de putere. Din acest motiv, discuțiile despre un N-11 cu valențe comune este de departe un vis frumos. Totuși, geopolitica este și ea plină de neprevăzut. Nu știm care va fi deznodământul poveștii.

Referitor la impactul organizațiilor internaționale și a companiilor asupra distribuirii puterii, credem că relațiile dintre state și alți actori își face simțită prezența din ce în ce mai mult în plan mondial. Richard N. Haass consideră că lumea este dominată de o serie de actori care posedă diferite tipuri de putere.[12] În opinia lui Giovani Grevi, trăim într-o lume interpolară, interdependența fiind un atribut al epocii multipolarității. Grevi ia în calcul trei dimensiuni ale interdependenței: (1) cea economică, (2) cea energetică şi (3) cea a mediului. Primele două dimensiuni sunt caracteristice secolului XIX, iar dimensiunea de mediu este specifică secolului XXI.[13] Prin urmare, o nouă eră – cea a organizațiilor internaționale – pare și ea destul de probabilă.

EVOLUȚII POSIBILE ALE MULTIPOLARITĂȚII

Aproape toate analizele relațiilor internaționale iau în calcul redistribuirea puterii la nivel internațional[14]. Emergența unor actori, cu precădere a BRICs-ului și a N-11 aduce în discuție restructurarea sistemului mondial. Din cercetările efectuate reiese că din rândul celor două grupuri de state, există un singur stat ce poate repoziționa balanța de putere: China. Celelalte state se vor angrena în jocul redistribuirii, dar numai din perspectiva reechilibrării balanței. Redistribuirile posibile au condus la identificarea a trei mari scenarii, pe care le vom prezenta mai departe. Pentru verificarea acestor scenarii am folosit date și simulări oferite de softul International Futures (versiunea 2017).

„Scenariul 1. The winner shares the pie"

Prima evoluție probabilă a distribuției puterii este cea în care China devine hegemonul lumii secondată fiind de către Federația Rusă. Cele două state se distanțează în cadrul BRICs-ului, formând un veritabil G2. Acest scenariu posibil reiese din extrapolarea indicatorului *Formal Bilateral Influence Capacity (FBIC)*[15]carerelevă tendința ascendentă a Chinei și pe cea descendentă a SUA și a Federației Ruse, așa cum se poate observa în figura nr. 1.

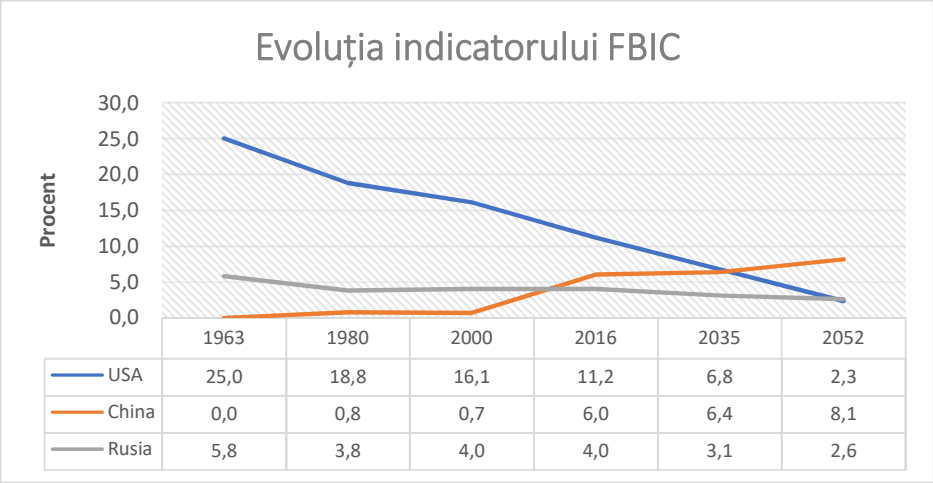
[11]***, World Bank Country and Lending Groups, https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519, site consultat la 01.05.2018

[12] ***, Council on Foreign Relations, *The Challenge to Global Order: A Conversation With Richard N. Haass and the Council of Councils*, Past Event — May 7, 2018, https://www.cfr.org/event/challenge-global-order-conversation-richard-n-haass-and-council-councils, site consultat la 01.05.2018

[13] Giovanni Grevi, *The Interpolar World: A New Scenario*. Occasional Paper 79, Paris : EUISS, 2009, p. 9

[14]A se vedea aici lucrările lui Organski (1968), ale lui Gilpin (1961), ale lui Kissinger (2010) sau ale lui Ikenberry (2011)

[15] *The Foreign Bilateral Influence Capacity (FBIC) Index* reprezintă un indicator utilizat de către Moyer *et al*. (2018) pentru măsurarea puterii și a influenței în relațiile internaționale. FBIC este exprimat în procente raportat la totalul mondial.

	1963	1980	2000	2016	2035	2052
USA	25,0	18,8	16,1	11,2	6,8	2,3
China	0,0	0,8	0,7	6,0	6,4	8,1
Rusia	5,8	3,8	4,0	4,0	3,1	2,6

Figura numărul 1: Evoluția indicatorului *Formal Bilateral Influence Capacity (FBIC)*

Prin urmare, putem anticipa înlocuirea hegemonului american cu cel chinezesc. Analiza cronologică scoate în evidență faptul că în anul 1963, SUA dețineau o *capacitate de influențare bilateralăformală* de 25% din valoarea mondială. Pe atunci, China avea o influență de aproximativ 1% asupra lumii. Din 2010, indicele Chinei începe să crească accelerat. În anul 2035, indicele FBIC al Chinei va depăși probabil indicele FBIC al SUA. Până în anul 2050, indicele Chinei va continua să crească, iar cel al SUA să scadă. Cu toate acestea, în 2050, *capacitatea de influențare bilaterală formală* a Chinei va reprezenta doar 8% din puterea de influențare mondială. Din nefericire, Federația Rusă va avea un declin început, dar sigur. Frământată de multe probleme sociale, Rusia va avea cel mult jumătate din puterea SUA în anul 2035. Prin urmare, o bilaterală China-Federația Rusă ar salva această țară de la eșec.

„Scenariul 2. The winner takes it all"

O altă evoluție probabilă este cea în care China devine noul hegemon, iar celelalte puteri încearcă să contrabalanseze acest veritabil colos. Trecerea către hegemonie se va face printr-un nou război. Scenariul reiese din extrapolarea indicatorului *Global Power Index (GPI)*[16].

[16]*The Global Power Index (GPI)* reprezintă un indicator utilizat de către Moyer *et al.* (2018) pentru măsurarea puterii și influenței în relațiile internaționale. GPI este exrpimat în procente raportat la totalul mondial și definește multidimensionalitatea puterii.

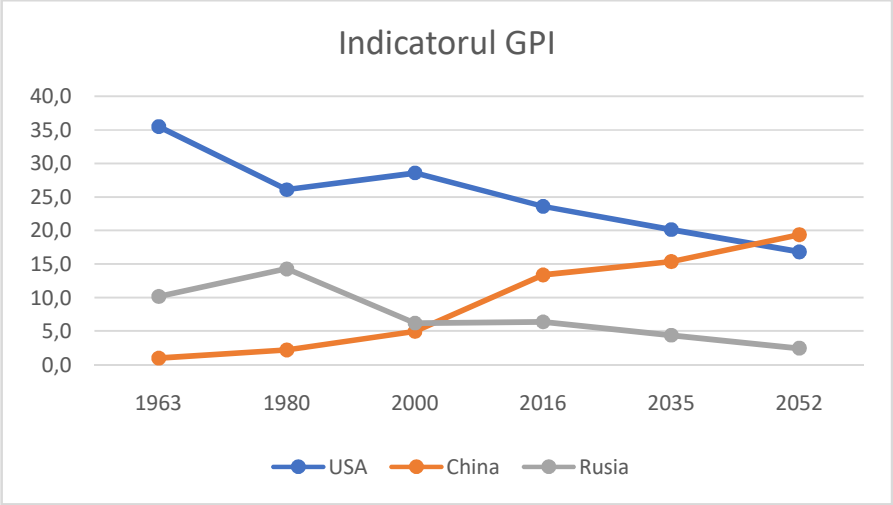

Figura numărul 2: Evoluția indicatorului *Global Power Index (GPI)*

Indicatorul are o tendință mai lentă de modificare față de curba FBIC. Mai exact, se pare că SUA vor fi depășite de către China de abia în anul 2045. Pe atunci, Federația Rusă va mai deține mai puțin de 5% din puterea lumii. Totodată, *indicele puterii globale* (Global Power Index – GPI) respectă aceleași tendințe: o curbă de scădere pentru SUA și una de creștere pentru China. Indicatorul este redat pe larg în figura nr. 2. Rezultatul simulărilor nu trebuie să surprindă, ținând cont de faptul că *indicele puterii globale* măsoară multidimensionalitatea instituțională, economică și tehnologică, fiind o consecință a schimburilor economice și a diplomației alianțelor din FBIC. În 2050, China va deține 20% din puterea globală, iar SUA va continua să dețină 17% din aceasta. Astfel, în timp ce raportul dintre indicii FBIC ai anului 2050 al celor două state este de 1 la 4 în favoarea Chinei, raportul GPI este aproximativ de 1 la 1. Acest indicator aduce un nou argument în favoarea interpretării izbucnirii unui nou război, la atingerea unei parități a indicatorilor de putere. Federația Rusă va avea din nou ocazia să își aleagă tabăra.

„Scenariul 3. Old school boys"

Un al treilea scenariu posibil este o partajare a puterii între SUA și China. O relație de hegemonie distribuită pe baze ale cooperării economice este o variantă destul de probabilă a viitorului. Acest scenariu posibil reiese din extrapolarea indicatorului *Produsul Intern Brut* (Gross Domestic Product – GDP)[17]. Rezultatele sunt redate în figura nr. 3.

[17]*Gross Domestic Product (GDP) reprezintă suma tuturor bunurilor și serviciilor produse în interiorul entităților* – GPD este utilizat și el de către Moyer *et al.*(2018) pentru măsurarea puterii.

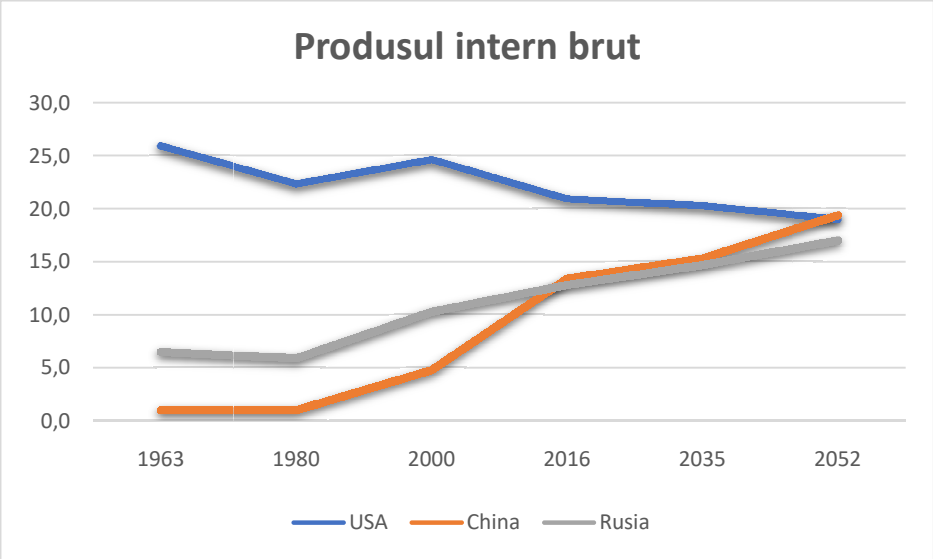

Figura numărul 3: Evoluția indicatorului PIB – analiză comparativă SUA-China-Rusia

În anul 2000, SUA deținea aproximativ 25% din PIB-ul lumii, Federația Rusă 10%, iar China doar 5%. Estimăm că în anul 2050, procentul din PIB-ul mondial al Chinei îl va depăși pe cel al SUA. Există totuși estimări mult mai îndrăznețe cu privire la creșterea PIB-ului SUA, cum ar fi cele ale OCDE. Astfel, OCDE estimează că în anul 2050, China va fi depășit de două ori SUA la valoarea PIB-ului. Evoluțiile pozitive ale PIB-ului mondial conduc către o multipolaritate partajată între primele 10 puteri ale lumii. SUA, Federația Rusă și China vor fi marii jucători, care alături de motoarele UE (Franța, Germania) și solitara Mare Britanie vor crea un sistem interdependent și complex de înțelegeri și facilități fiscale.

CONCLUZII

Am amintit în introducerea lucrării că emergența și multipolaritatea ocupă locuri importante în cadrul teoriilor tranziției de putere, fiind elementele ce anticipează schimbarea ciclului de putere. Astfel, când o putere emergentă atinge paritatea de putere cu hegemonul, se creează premisele unui război global – care, dorit, va conduce către o nouă ordine mondială. Analizând principalele grupuri emergente, am concluzionat că există un singur stat suficient de puternic pentru a-l provoca pe actualul hegemon – SUA, și anume China.

Având în vedere importanța modului în care puterea va fi redistribuită și lumea va păși către un nou ciclu de putere, ne-am propus să dezvoltăm anumite scenarii care să răspundă următoarelor întrebări: (1) dacă tranziția se va face prin război sau într-un mod pașnic și (2) care vor fi câștigătorii și perdanții acestei reîmpărțiri a puterii. Cele trei scenarii au fost verificate cu ajutorul unor indicatori ai puterii utilizați în cadrul *Centrului de Studii Strategice* de la Haga și extrapolați în baza modelelor International Futures. Dintre toate scenariile oferite, cel al unui război pentru hegemonie (scenariul 2) este cel mai periculos. Din acest motiv, acesta devine și cel mai nedorit, în timp ce scenariul 3 se transformă într-un deziderat al societății viitorului. Dincolo de abordarea prospectivă, lucrarea de față concluzionează că modul în care lumea va arăta în următorii treizeci de ani este determinată de contrabalansarea puterilor emergente.

BIBLIOGRAPHY

1. Budura, Anna Eva, *Diplomaţia Chineză*, Editura Top Form, Bucureşti, 2010.
2. Boivin, Michel, *Istoria Indiei*, Editura Corint, Bucureşti, 2003.
3. Cioculescu Şerban Filip, *Terra incognita? Repere pentru „cartografierea" haosului din relaţiile internaţionale contemporane*, Editura Militară, Bucureşti, 2010.
4. Cruceru, Dan, *China, calea printre milenii,* Editura Economică, Bucureşti, 2001.
5. Dobrescu, Paul, *Viclenia Globalizării*, Editura Institutul European, Iaşi, 2010.
6. Friedman, George, *Următorii 100 de ani*, Editura Litera Bucureşti, 2009.
7. Goldstein, J. S. (1988*). Long Cycles: Prosperity and War in the Modern Age*. New Haven: Yale
8. Gilpin, R. (1981). *War and change in world politics*. Cambridge: Cambridge University Press
9. University Press
10. Johnson, Paul, *Istoria Lumii Moderne*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2005.
11. Kissinger, Henry, *Despre China*, Editura Comunicare.ro, Bucureşti, 2010.
12. Lynch, Michael, *China Modernă*, Editura Niculescu, Bucureşti, 2009.
13. Moyer, J. D. *et. al.*, *Power and Influence in a Globalized World*. Washington DC: Atlantic Council Scrowfort Center for Strategy and Security, Frederick S. Pardee Center for International Futures, and The Hague Center for Strategic Studies. http://www.atlanticcouncil.org/images/Power_ and_ Influence_.pdf, 2018, Accesed on 20.04.2018
14. Organski, A. F. K., *World politics (2nd ed.)*. New York: Alfred A. Knopf, 1968
15. Kahn, M. J., *The BRICs and South Africa as the Gatewy to Africa*,Centre for Research Evaluation of Science and Technology, University of Stellenbosch, Stellenbosch, South Africa, 2011
16. ***, International Futures (IFs) modeling system - Version 7.31. Frederick S. Pardee Center for International Futures, Josef Korbel School of International Studies, University of Denver, Denver, CO, 2017

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

WHAT PROPAGANDA CAN TEACH US

Ruxandra Buluc and Ciprian Pripoae-Șerbănescu

Assoc. Prof., PhD, Junior Lecturer, PhD - "Carol I" National Defense University, Bucharest

Abstract: In the last decade, international scene is witnessing some of the most substantial technological and socio-political evolutions with a massive transformative potential. The occurrence of hostile informational actions associated with disinformation, manipulation or propaganda, practiced by various agents, have brought into focus the fragility and vulnerability of the mechanisms which enables the functioning of the current European project. It is the purpose of this article to investigate the psychological mechanisms that leverage the efficiency of strategic communication and their connection with the social features that ensures social security and stability. Through this analysis we intend to explore the role of social identity in the elaboration of a country project in the context of globalization.

Keywords: Security, propaganda, social identity, beliefs, bi-logic

Introducere

Sub presiunea transformărilor tehnologice și a evoluțiilor politico-ideologice, societatea globală parcurge o tranziție rapidă către un sistem de rețele sociale hipercomplexe și hiperintegrate. Democratizarea accesului la informații, libertatea de expresie asociată promovării drepturilor omului creează premisele dezvoltării unei veritabile ideologii a individualismului, individualism recunoscut de unele analize[1] drept unul din factorii esențiali ai viitoarelor evoluții sociale și megatendință a acestui secol.

Evoluția sistemelor de comunicare digitală a permis adresarea directă, nemijlocită către individ a mesajelor diverselor entități, un rol semnificativ crescut avându-l cele non-statale. Așezarea individului în centrul preocupărilor de influențare asociată deplasării centrului de greutate dinspre stat către individ a fost realizată și în reconceptualizarea securității, una dintre cele mai clare expresii ale acestei tendințe fiind conținută în lucrările lui Mary Kaldor[2]. În paradigma securității umane propusă de Kaldor, individul este referentul central de la care trebuie să fie inițiată redefinirea securității sau natura amenințărilor. Este propusă astfel o redefinire a naturii conflictelor, dinspre disputa dintre state asupra suveranității unui teritoriu, către noile tipuri de conflicte în care accentul cade pe amenințările interne, pe problemele generate de raportul dintre procesele de integrare și cele de fragmentare, precum și pe cea a dinamicii dintre omogenizarea și diversificarea societății.

Aceste procese ce pun accentul pe tensiunea dintre nevoile și interesele individului și cele naționale se regăsesc cu intensități variabile în funcționarea socio-politică a oricărui stat. Ceea ce

[1] *Future State 2030:The global megatrends shaping governments - Mowat Centre, School of Public Policy & Governance, University of Toronto, p.18;*
[2] Mary, Kaldor. *New and old wars: Organised violence in a global era*. John Wiley & Sons, 2013.

diferențiază însă regimurile liberale de cele iliberale este tocmai preocuparea constantă a instituțiilor celor dintâi de a armoniza, de a găsi un echilibru între nevoile individuale și cele colective. Acest aspect esențial ce ține de administrarea diversității și a complexității societăților democratice a fost însă sesizat și transformat în vulnerabilitate la adresa securității statelor liberale de acțiunile informaționale ostile desfășurate prin diverse forme de comunicare publică de diverse entități, statale sau non-statale. Mai mult, la nivel comunitar regional, proiectul politic și economic al UE pare să fie vizat de efortul dirijat al campaniilor informaționale ostile. Fiind un proiect democratic comun bazat pe armonizarea valorilor din societăți atât de diferite, pericolul fragmentării sau chiar a disoluției este și mai ridicat, acest potențial fiind tot mai vizibil în această perioadă când mișcările naționaliste[3], centrifuge par a câștiga în impetuozitate.

În cele ce urmează, dată fiind relevanța raporturilor individului cu societatea și cu mediul comunicațional, vom examina natura mecanismelor psiho-sociale activate de acțiunile informaționale ostile, precum și tipul de intervenție adecvată pentru a combate efectele insidioase ale unor astfel de acțiuni. Vom sublinia relevanța convingerilor, a imaginarului colectiv și a inconștientului în decriptarea transformărilor induse la nivel social de acțiunile informaționale ostile.

Discursul public, rețelele de convingeri și influențarea socială

Fiind condiționată de actul interpretării relației pe care individul o are cu mediul, semnificația securității a evoluat și va continua să evolueze cu specificul mediului de referință, dar mai ales odată cu conținutul discursului despre acest mediu.

Societatea ca sistem dinamic, viu este modelată atât de practici sociale concrete, cât și de forțe invizibile, subiective ce iau forma convingerilor sau a credințelor vehiculate prin discursul public. Doar prin luarea în considerare a acestor forțe ce asigură liantul social, prin care se creează sens și este semnificată relația cu celălalt**,** putem înțelege întregul spectru de amenințări la adresa securității naționale, relevanța dimensiunii informațional-comunicațională a confruntării.

Importanța discursul public se regăsește în corelarea sa intimă cu structura socială, aceasta fiind spațiul de manifestare a intereselor diverșilor actori și de cristalizare a identităților sociale. La nivelul discursului public se pot astfel repera convingerile despre structura socială și asimetriile în ceea ce privește statusul social sau accesul la resurse. Discursul public nu este doar o oglindă a societății, ci mai mult, un instrument pragmatic de intervenție în societate, prin intermediul acestuia realizându-se manipularea reprezentărilor sociale și a convingerilor personale. Prin discursul public este construită legitimitatea existenței unor asimetrii în distribuirea puterii, Pierre Bourdieau[4] fiind cât se poate de convingător atunci când folosește sintagma puterii simbolice pentru a indică modul în care discursul public contribuie la perpetuarea structurilor sociale.

Asimetria nu este însă doar o caracteristică a raporturilor sociale, ci și una din cele două fațete ale funcționării mentale. Așa cum vom arăta, reversul acestei trăsături, simetria și simetrizarea ca proces, pot sta la baza explicării psihologice atât a seducției exercitate de comunism în multe segmente ale societății umane, prin iluzia egalitarismului, cât și a succesului acțiunilor de dezinformare, manipulare și de propagandă.

Premisa fundamentală de la care trebuie să pornim în analiza influențării sociale este cea a extinderii resurselor explicative a transformărilor induse de diversele forme ale discursului public prin

[3] https://www.washingtonpost.com/news/global-opinions/wp/2017/04/26/hungary-and-poland-are-making-a-mockery-of-europe/?noredirect=on&utm_term=.94eec72da1be, accesat la 05.05.2018

[4] Pierre, Bourdieu. *Language and symbolic power.* Harvard University Press, 1991

luarea în considerare a tuturor formelor de gândire implicate în actul interpretării, atât a celor conștiente, explicite, verbalizabile, cât și a celor subconștiente, automate, implicite. Pentru a ajunge la înțelegerea determinismului exercitat de structurile subconștiente ce mediază generarea sensului avem la dispoziție metodele introspective și teoriile specifice fenomenologiei sau psihanalizei, precum și ultimele descoperiri ale neuroștințelor.

Elementul teoretic care deschide posibilitatea interpretării influențării sociale dincolo de limitele raționalului este reprezentat de convingeri și de rețelele de convingeri. Legătura acestora cu aspectele relaționale-interacționale este realizată în registrul psihologiei socio-culturale prin reprezentările sociale, acestea fiind spațiul mental de sinteză atât a dimensiunii acțional–comportamentale, cât și a convingerilor, a credințelor, ambele cu impact și cu consecințe la nivel social.

Ceea ce conturează rolul sistemelor de convingeri în dinamica interacțională și le oferă relevanță în înțelegerea funcționării influențării sociale este caracterul lor absolut, preponderent automat și irațional. Așa cum vom detalia, acest irațional nu trebuie însă interpretat drept opusul raționalului sau prin lipsa de sens, ci prin existența unei alte logici de generare a sensului, diferită de cea clasică.

Convingerile se organizează în rețele de convingeri a căror caracteristică fundamentală este coerența lor internă și nu în mod necesar corespondența lor cu realitatea. Odată consolidate, seturile de convingeri devin stabile și esențiale în formularea de ipoteze și explicații personale despre funcționarea mediului social. Astfel, Michel Bataille[5] asociază convingerile, ca elementele centrale ale reprezentărilor sociale, unei funcții generative de sens prin caracterul lor abstract, simbolic și polisemantic. Mai mult, depărtarea de rigurozitatea funcționării raționale este sugerată de asocierea convingerilor cu euristicile cognitive, acestea fiind definite drept procese de selectare și simplificare a informațiilor din mediul de referință. Prin această asociere sunt generate clustere de convingeri denumite axiome sociale[6]. Prin rolul de a genera sens și de a organiza interacțiunile sociale prin selectarea informațiilor relevante, convingerile pot fi asociate cu cultura unei comunități.

Importanța sistemului de convingeri pentru înțelegerea relației discursului social cu interacțiunile sociale este dată de nivelul ridicat al angajamentului individual față de aceste convingeri ce devin esențiale pentru identitatea sa socială. Odată stabilite, sistemele de convingeri devin imune la fapte sau la argumente logice și mai mult, afectele negative generate de solicitarea unor potențiale reconfigurări sunt proiectate asupra surselor de informații care pun în pericol stabilitatea sistemului de convingeri. Nevoia de protejare împotriva oricăror influențe care ar evoca nevoia de restructurare a sistemului de convingeri a individului creează premisele explicative a fenomenelor de respingere sau chiar de ură față de un generic „celălalt", față de ceea ce este străin. Aceste aspecte de respingere a „străinului", indiferent de forma pe care acesta o are, sunt vizibile tot mai pregnant în discursul politic actual, marcând o reîntoarcere către xenofobie, rasism, etnocentrism, naționalism, fundamentalism religios.

Sistemul de convingeri este asociat cu domeniul imaginarului, un spațiu mental reprezentațional a cărui organizare depășește limitele impuse de experiența cu realitatea sau constrângerile legăturilor deductive impuse de gândirea rațională[7]. Imaginarul este omniprezent, fiind expresia proiecției aspectelor subiective asupra realității, funcția primordială fiind aceea de a crea iluzia controlului față de

[5]Michel, Bataille. *Un noyau peut-il ne pas être central*. In C. Garnier and W. Doise (eds.), Les représentations sociales, balisage du Domaine d'Etude. Montréal, Editions Nouvelles, 2002.
[6] Harry, Triandis. *The analysis of subjective culture*, 1972
[7]Patlagean, Evelyne, *L'histoire de l'imaginaire*, La Nouvelle Histoire, Editions Retz, Paris, 1978, pp. 249-269

realitate folosind mecanismele simbolizării și a proiecției. La nivelul imaginarului caracterizat de non-verificabilitate și de lipsa timpului sunt reproduse sistemele de credințe, miturile și ideologiile. La nivelul imaginarului se dobândește sentimentul similarității, familiaritatea cu mediul de referință, creându-se astfel bazele cooperării și adeziunii la o comunitate. Adresând-se problematicii imaginarului, Gilbert Durand[8] a subliniat existența unei logici diferite ce caracterizează funcționarea domeniul imaginarului, una care favorizează similaritatea, diminuând diferențele. Dacă la aceste observații adăugăm ideea lui Robert D. Stolorowconform căreia ideologiile totalitare își au originile în cadrul creat de o iluzie metafizică[9], putem astfel să explicăm seducția exercitată de societatea egalitaristă promisă de ideologia comunistă și să legitimăm interpretarea ideologiilor drept mitologii secularizate. Semnificative pentru relevanța utilizării imaginarului și a sistemului de credințe în procesele de influențare socială sunt și teoriile impactului social dinamic[10] și cea a așteptărilor[11]. Astfel, pentru autorii acestor teorii pentru o bună explicare a mecanismelor de influențare socială este esențială luarea în considerare a prezenței sau a acțiunilor *imaginate* a actorilor sociali, precum și a așteptărilor față de performanțele acestora.

De asemenea, la nivelul conceptualizării fenomenelor care au condus la apariția statului național, imaginarul și convingerile își regăsesc relevanța prin intermediul teoriei etno-simbolice a cărui inițiator este Anthony Smith[12]. Acesta susține că originea națiunilor trebuie explicată prin grupurile etnice, națiunea fiind un grup social al cărui element central ce explică continuitatea și persistența este cultura comună (mituri, obiceiuri, ritualuri, tradiții sau simboluri) asociată unui trecut și teritoriu comun. Autorul subliniază astfel rolul central al proceselor de identificare a membrilor unei națiuni cu o moștenire culturală comună ce împărtășesc aceleași convingeri și practici sociale. Astfel, individul dobândește un sentiment de apartenență nu doar la un spațiu fizic, de civilizație, ci mai mult, la un spațiu mental caracterizat de familiaritate, similaritate și predictibilitate. Prin afilierea la o comunitate individul dobândește acces nu doar la resursele fizice, ci mai ales la cele simbolice, ceea ce contribuie la cristalizarea identității sale sociale.

Rolul esențial al culturii, precum și importanța dimensiunii simbolice în proiectarea acțiunilor ofensive, asimetrice cu caracter non-kinetic, informațional este subliniată de acțiunile subversive purtate de Rusia în Europa. Acestea vizează ducerea unui veritabil război culturologic prin folosirea mijloacelor comunicaționale, vizând ”obiective regresive sau progresive în sfera științei, educației, pastorală, arte, limbă națională, religie și modurile tradiționale de viață. folosind acțiuni coercitive sau contra-acțiuni.”[13] În acest sens, acțiunile Rusiei sunt similare celor purtate de ISIS, vizând exploatarea complexității și a diversității societăților occidentale, a caracteristicilor regimurilor liberale ce sunt transformate în vulnerabilități.

Dinamica convingerilor și logica subconștientului

[8] Durand, Gilbert. *Les structures anthropologiques de l'imaginaire*, *PUF, Paris*, 1960,
[9]Robert, Stolorow.*Phenomenology and Metaphysical Realism*, 2018, p. 2
[10]Latané, Bibb. *Dynamic social impact: The creation of culture by communication*, Journal of Communication 46.4, (1996) :13-25
[11]Berger, Joseph, Susan J. Rosenholtz, Morris Zelditch. *Status organizing processes*. Annual review of sociology , 1980, pp. 479-508
[12] Anthony, Smith. *Nationalism and Modernism,* Routledge, 1998, p.192
[13] V. Kvachkov, Спецназ России (Russia's Special Purpose Forces) Voyennaya Literatura, 2004, http://militera.lib.ru/science/kvachkov_vv/index.html, accesat la 01.05.2018.

Pentru a ajunge însă la mecanismele psihologice care explică atât structurarea socială, cât și eficiența acțiunilor informaționale ostile, trebuie să analizăm natura „logicii" care guvernează funcționarea imaginarului și organizarea structurii sistemului de convingeri. Astfel, ne vom concentra analiza pe modul de funcționare a subconștientului, depășind definirile simpliste și neproductive ale acestuia ce se limitează la a sublinia caracterul irațional sau haotic al acestuia, subconștientul fiind dimensiunea mentală unde se prelucrează convingerile, credințele sau obiectele imaginarului.

Poate cea mai pertinentă abordare a acestei „logici" a non-conștientului prin care se încearcă să se dea sens specificului prelucrărilor informaționale produse în acest spațiu mental este teoria „bi-logicii" a psihologului și psihanalistului chilian Ignatio Matte Blanco[14]. Această organizare a funcționării minții, *bi-logica*, a fost inclusă de teoreticienii actuali în categoria logicilor non-clasice. Această teorie postulează existența unei mixturi de logică clasică, aristoteliană cu una non-clasică caracterizată de existența a două procese fundamentale, generalizarea și simetrizarea. Autorul subliniază astfel un aspect larg acceptat de practica sesiunilor psihanalitice, acela că succesiunea secvențelor mentale exprimate în asocierile libere nu urmează modelul normativ al logicii clasice, aceasta fiind alterată de funcția inconștientului. Acest amestec de rațional și de logică a afectelor este bine reprezentat în explicarea metaforei și a simbolismului, a relației dintre sensul manifest al mesajelor și cel latent, figurativ. Putem astfel accepta existența unui plan secundar de interpretare a sensului mesajelor și implicit a caracterului disimulat al comunicării persuasive sau a manipulării.

Ignatio Matte Blanco, asemenea lui Sigmund Freud, considera că dimensiunea inconștientă a minții reprezintă starea primordială a acesteia în timp ce conștientul este doar un derivat al celei dintâi. Limitele conștientului devin vizibile în capacitatea acestuia de a opera doar cu elemente discrete, distincte, între care se definesc diverse tipuri de relații. Ceea ce mai definește conștientul este liniaritatea, secvențialitatea și imposibilitatea acestuia de a conține proprietățile infinite, implicite ale obiectelor sau ale experienței, în timp ce inconștientul, în concepția autorului, nu operează cu obiecte, ci doar cu funcții propoziționale care generează clase de obiecte. În lucrarea *The Unconscious as Infinite Sets.An essay in bi-logic* autorul propune ideea că, spre deosebire de conștient, unde funcționarea mentală a eului este dominată de asimetrie, inconștientul este marcat de simetrie, de o preferință pentru identitate și concomitență și de o aversiune pentru diferențe. Funcționarea inconștientului reprezentată de procesul primar poate astfel să fie redusă la principiul generalizării și cel al simetriei astfel:

1.Principiul generalizării enunță că „logica" inconștientului nu ia în considerare indivizii ca atare, ci doar ca membrii ai unor clase sau categorii precum și relațiile dintre acestea;

2.Principiul simetriei indică faptul că inconștientul tratează orice relație ca fiind identică cu opusul ei, orice relație fiind astfel simetrică, reversibilă. Prin această simetrizare între elementele unei aceleiași clase nu mai sunt operate distincții.

Funcționarea mentală zilnică este, în concepția lui Matte Blanco, un amestec variabil de funcționare simetrică și asimetrică în care ponderea acestora este permanent fluctuantă în funcție de context. Matte Blanco identifică astfel cinci niveluri ale experienței caracterizate de ponderi diferite ale amestecului celor două tipuri de logică. Astfel, primul nivel este cel al funcționării mentale caracterizate de cea mai mare asimetrie, sofisticare și raționalitate a comportamentului, nivel specific acțiunilor complexe din starea vigilă iar ultimul strat, cel mai profund este caracterizat de nivelul cel mai ridicat de simetrizare în care se tinde către indivizibilitate și atemporalitate, aspecte care sunt asociate funcționării onirice, a celei psihotice, a diferențierii minime sau inexistente dintre real sau imaginar, dintre sine și lume.

[14] Ignacio, Matte Blanco. *The unconscious as infinite sets: An essay in bi-logic*. Karnac Books, 1998

Conceptualizarea funcționării minții prin folosirea modelului bi-logicii este utilă și relevantă pentru explicarea naturii umane și a unor aspecte esențiale ale structurării și funcționării societății umane. Astfel, putem înțelege atât dialectica egalitarism-individualism ce se află în centrul ideologiilor politice, cât și funcționarea mecanismelor persuasive prezente în diversele forme ale comunicării de influențare. Prin fenomenul de simetrizare sine-celălalt inconștientul dobândește un rol explicativ central în transformarea regresivă a identității sociale către congruență și similaritate cu celălalt. Operând la nivel subconștient, principiul simetrizării induce un caracter de firesc, de natural tendințelor spre omogenizare și egalitarism social. Putem astfel explica seducția constantă exercitată de egalitarism în societatea umană, precum și rezonanța discursurilor celor care promovează ideea de justiție socială. Așa cum remarca Thierry Wolton[15], comunismul a avut succes prin nașterea unei speranțe formidabile, cea a egalitarismului social, orice formă de negare a acesteia, explicită sau implicită, poziționând inițiatorul într-o poziție detestabilă.

În planul comunicării persuasive, prin asocierea afectelor cu inconștientul, Ignacio Matte Blanco[16] anticipează teoriile comunicaționale ale lui Anthony Pratkanis și Robert Cialdini. Definite ca expresie a funcționării inconștientului, afectele devin esențiale în explicarea simetrizării sau în învingerea rezistenței, precum și în ceea ce Cialdini considera regula numărul unu a persuasiunii, reciprocitatea. Astfel, ceea ce este asociat de Cialdini prin întoarcerea serviciului făcut[17] și de Pratkanis cu depășirea celor trei forme de rezistență – reactanța, scepticismul și inerția – este, în interpretarea noastră, o constrângere a funcționării mentale operată prin deplasarea acesteia de pe un nivel superior, preponderent rațional, incompatibil cu semioza afectivă, către un nivel bazal, primar, inconștient caracterizat de simetrizare, de odiminuare a funcționării raționale, a gândirii critice și a diferențierii identitare.

Rolul simetrizării operate de funcția inconștientului în realizarea persuasiunii este evocat de elementul central al majorității acțiunilor informaționale ostile desfășurate de Rusia în Europa și anume strategia *relativizării.* Prin relativizare, înțeleasă drept omogenizare și nediferențiere, se pune sub semnul întrebării valorilor curente[18], convingerile, reprezentările și practicile sociale și instituționale. Prin excluderea experților din domeniile de referință se contribuie la o relativizare a înțelegerii în dezbaterile publice, spațiile de exprimare publică fiind populate de voci și opinii partizane și neprofesioniste. Invocând acțiuni desfășurate de mass-media occidentală, propaganda rusă compromite ideea de adevăr și de obiectivitate[19], scopul fundamental fiind acela de creare a *confuziei* în interpretarea cauzalității evenimentelor și a fenomenelor sociale. Apelând la „logica" tendențioasă și simplificatoare a subconștientului, acțiunile informaționale ostile fac imposibilă gândirea complexă, sistemică, nuanțată ce permite înțelegerea adecvată a realității sociale. Prin tehnicile simplificării, a confirmării și repetiției[20], acțiunile informaționale ostile vizează tocmai eludarea gândirii critice, interogative și stimularea rețelelor de convingeri deja existente, o rețea controlată de logica afectelor.

[15] Adrian George, Matus. *Thierry Wolton*, *Une histoire mondiale du communisme*. Les Bourreaux, Essai d'investigation historique. Editions Bernard Grasset, Paris, 2015

[16] Ignacio, Matte-Blanco. *Thinking, feeling, and being*. Routledge, 2003

[17] ceea ce Robert Cialdini consideră că urăsc oamenii (de a rămâne datori) este în interpretarea noastră expresia tendinței inconștiente către nediferențiere, de simetrizare a relației

[18] semnificative sunt încercările Rusiei de a submina unitatea statelor europene prin relativizarea sau atacarea valorilor democratice sau liberale.

[19] Dmitry Kiselyov, directorul Russia Today: "Obiectivitatea nu există. Nu există publicație în lume care să fie obiectivă. Este CNN obiectiv? Nu. Este BBC obiectiv? Nu. Obiectivitatea este un mit pe care ei ni-l propun și pe care ni-l impun"

[20] Volodymyr N. Shemayev, *Cognitive Approach to Modeling Reflexive Control in Socio- Economic Systems*, in: Information and Security, No 22, 2007

La nivel acțional este diminuată capacitatea individului de a se mai angaja în proiecte colective sau chiar de a se mai mobiliza în caz de conflict armat.

Desfășurate pe o perioadă lungă de timp, sprijinite de „vocile prietenoase”[21] din interiorul societății vizate, acțiunile informaționale ostile au potențialul de altera reprezentările sociale, identitatea socială a indivizilor în sensul revizuirii importanței raporturilor dintre apartenența la familie, clan[22], etnie sau națiune. Prin inducerea unei anxietăți sau chiar nemulțumiri față de proiectul multinațional al UE, corelată cu o mișcare centrifugă către naționalism, se creează potențialul accentuării acelor dimensiuni identitare asociate revizionismului, localismului, închiderii, respingerii valorilor universale. Prin inducerea suspiciunii sau chiar a ostilității față de ceea ce este străin[23] se creează o cultură a resentimentului și a proiectării responsabilității în sarcina celuilalt, a străinului. În contextul curentului globalizării, un proiect de țară bazat pe identități sociale dezvoltate în cochilia iluzoriu protectivă a localismului exprimă indirect incapacitatea de adaptare ce va conduce inevitabil la marginalizarea acelei societăți, la poziționarea ei în periferia civilizației.

În acest context, devine relevant rolul educației ca factor esențial în punerea bazelor culturii de securitate. Având drept scop crearea unui stil de gândire sistemic, dezvoltarea unei personalități autentice a viitorului adult și nu acumularea sterilă de informații, eforturile cumulate ale școlii și ale familiei vor conduce la formarea unor indivizi capabili de o înțelegere complexă a societății, integrați social, capabili să-și asume responsabilități. Punând în centrul educației dezvoltarea autocunoașterii, a autocontrolului, a gândirii critice vom putea lăsa societății cetățeni independenți, autonomi, greu de manipulat. Prin emanciparea mentală a individului, educația va contribui astfel la extragerea acestuia din seducția exercitată de utopiile ideologice ce urmăresc restaurarea iluziei egalitarismului și a nediferențierii.

Concluzii

Societatea globală contemporană este marcată de o multiplicare a actorilor relevanți în generarea stării de securitate, de o permanentă confruntare a ideilor și convingerilor. Accesul unor entități non-statale la aceste resurse informaționale ce au în centrul lor aspecte de natură psihologică, identitară creează premisele unei veritabile revoluții în ceea ce privește distribuirea capacității de influențare socială. Țintit de toate formele de comunicare publică, individul este împins spre narcisism, prețul individualismului aflat la baza competitivității și a productivității, fiind plătit în stări depresive și alienare socială. Aceste dificultăți au fost sesizate de cei care apelând la comunicarea publică au transformat cuvintele în arme, făcând din problematica raportului dintre procesele de integrare și cele de fragmentare socială o vulnerabilitate pentru securitatea statului vizat. Bazându-se pe un nivel scăzut de încredere a cetățenilor în instituții și pe un standard deontologic scăzut al mass-mediei, acțiunile de dezinformare, manipulare și de propagandă ale Rusiei vizează reprezentările sociale ce permit cetățenilor să se identifice ca membrii ai unor comunități imaginate ce împărtășesc același nucleu de convingeri și credințe. Adresând-se neliniștilor cetățenilor, noile forme ale propagandei nu fac decât să dea voce unor resentimente născute din percepția constituiri unor elite ce exclud cetățenii din lanțul decizional, a unor fragmentări sociale ce izolează.

[21] personalități ale vieții publice sau entități mass-media
[22] ce ia adesea forma apartenenței la structurile unui partid politic
[23] UE, NATO, George Soros sau multinaționalele fiind printre cele mai detestabile expresii ale străinului

Activarea mecanismului de simetrizare a relației emițător-receptor devine substratul fundamental al actelor de comunicare de influențare și de persuasiune, prin simetrizare urmărindu-se atât inducerea iluziei unei comuniuni, fie ea și temporare, cât și diminuarea anxietății asociate finitudinii, autonomiei și individualizării. Eficiența acțiunilor de dezinformare, manipulare și propagandă se datorează astfel apelului pe care acestea le fac la adresa sistemelor de convingeri și a formelor implicite de gândire, localizate la nivel subconștient acolo unde gândirea critică și reflexivitatea își pierd eficiența. Apelând la nevoia de recunoaștere și de familiaritate a individului, operațiunile informaționale ostile câștigă în eficiență prin promisiunea unei societăți idilice, mai simple, mai omogene și mai puțin conflictuală. O promisiune care creează așteptări nerealiste ce se regăsesc în identitatea socială pe care o orientează către pasivitate, nediferențiere, amorf, golire de autentic. Resursa fundamentală pe care o deține statul în această confruntare rămâne educația, element fundamental în formarea unei gândiri sistemice ce face posibilă adaptarea, acceptarea diversității și a complexității societăților moderne, precum și creșterea rezilienței la manipulare.

BIBLIOGRAPHY

*** *Future State 2030:The global megatrends shaping governments - Mowat Centre, School of Public Policy & Governance, University of Toronto*

1. Anthony, Smith. *Nationalism and Modernism,* Routledge, 1998
2. Breakwell, Glynis. *Coping with threatened identities*. London: Methuen, 1986
3. Buzan, Barry. *People, states & fear: an agenda for international security studies in the post-cold war era*. Ecpr Press, 2008
4. Christopher Paul, Matthews Miriam. *The Russian "Firehose of Falsehood" Propaganda Model. Why It Might Work and Options to Counter It*, RAND Corporation, 2016
5. Durand, Gilbert. *Les structures anthropologiques de l'imaginaire*, PUF, Paris, 1960,
6. Evelyne, Patlagean. *L'histoire de l'imaginaire*, La Nouvelle Histoire, Editions Retz, Paris, 1978
7. Gellner, Ernest, John Breuilly. *Nations and nationalism*. Cornell University Press, 2008.
8. Ignacio, Matte-Blanco. *Thinking, feeling, and being*. Routledge, 2003
9. Ignacio, Matte Blanco. *The unconscious as infinite sets: An essay in bi-logic*. Karnac Books, 1998.
10. Pierre Bourdieu. *Language and symbolic power.* Harvard University Press, 1991
11. Ramonet, Ignatio*, Propagandes silencieuses : masses, télévision, cinéma*, Éditions Galilée, 2000
12. Robert, Stolorow. *Phenomenology and Metaphysical Realism*, 2018
13. Valerdi, Ricardo, William B. Rouse. *When systems thinking is not a natural act. Systems Conference, 2010 4th Annual IEEE*. IEEE, 2010.
14. Volodymyr N. Shemayev, *Cognitive Approach to Modeling Reflexive Control in Socio-Economic Systems*, in: Information and Security, No 22, 2007

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

NEW APPROACHES OF POWER IN INTERNATIONAL POLITICS

Alexandru Cristian, Răzvan Grigoraș

PhD, PhD, National Defense College

Abstract: The power influenced many analysts from the field of the international relations, as David Baldwin remarked from 1979 into a paper edited to Princeton University. Although some authors consider power as an overrated subject, this paper has the ambition of revitalising the way this concept is understood and practiced in the XXIst century. The paper initiates the debates, by making a short analysis of the main known models of power, as reflected by the actual state of art from the field. In this analysis, some theoretical approaches were included Morgenthau's or Gulick's. The presentation enlightens the characteristics of these approaches, but also, their limitations. Since the global security architecture becomes unpredictable, but intelligible, one needs a new approach to power that cultivates resilience on a serious background. Therefore, power as influence represents one of the great opportunities that a state could use to protect its' interests. The article represents a brief argument for cultivating power as influence, especially in favour of the soft power.

Keywords: soft power, hard power, power as influence

DESPRE ABORDĂRILE CLASICE ALE PUTERII

Forma incipientă a ideii de putere a existat încă de la înființarea primelor comunități social-politice. În cercetarea științifică, conceptualizarea puterii a fost adesea construită în raport cu politica[1]. Politica implica puterea, dar nu se referea numai la aceasta, așa cum și Baldwin remarcă[2]. Realitatea era certă: puterea politică a fascinat, a atras dar a și distrus. Din perspectiva relațiilor internaționale, puterea a căpătat formă prin analizele lui Gulick[3]. Acesta a observat că statele dețin o putere diferită unele în raport cu altele. Tot același autor a propus anumiți factori impliciți pentru analiza puterii printre care: populația, teritoriul, sănătatea și starea armatelor[4]. Hans Morgenthau a dezvoltat această perspectivă, aducând în discuție elementele puterii naționale[5]. A început astfel jocul balanței de putere – una dintre cele două abordări majore ale puterii în relațiile internaționale, așa cum K. Waltz o descrie în Teoria Politici Internaționale.[6]

Puterea a fost interpretată în secolul al XX-lea și din prisma diferitelor școli de gândire ale relațiilor internaționale. Din perspectivă realistă, puterea se rezumă la ideea că un stat influențează acțiunile altui stat în funcție de resursele deținute. Din perspectivă neoliberalistă, puterea este

[1] Reprezentative sunt analizele lui Carr (1939) și ale lui Morgenthau (1948).
[2] David A. Baldwin, Power and International Relations in Walter Carlsnaes et al, *International Relations Handbook*, 2012, Sage, London, pp. 273-297
[3] Gulick, Edward V., *Europe's Classical Balance of Power*. New York: W.W. Norton, 1955
[4] Ibidem
[5] Morgenthau, Hans J., *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace,* 3rd edn. New York: Alfred A. Knopf, 1948
[6] Waltz, Kenneth N., *Theory of International Politics*. London: Addison-Wesley, 1979

reprezentată diametral opus instituțiilor. Astfel, instituțiile devin un antidot al puterii, schimbând paradigma relației instituție – putere. Din perspectivă constructivistă, puterea este analizată în tandem cu instituțiile. Mai exact, constructiviștii au o predilecție pentru modul în care instituțiile produc putere. Din nefericire, aceștia nu au reușit să evidențieze modalitatea concretă prin care instituțiile pot contrabalansa puterea despotică și pot îngheța asimetria.

Interpretările specifice secolului al XX-lea au surprins dezagregarea vechii lumi bipolare, puterea emanând din domeniul militar și cel economic, prin elementele de putere. Hard power reprezintă termenul ce a ținut capul de afiș al intereselor științifice în trecut. Mai exact, cercetătorii au fost interesați de modul în care intervenţia militară, diplomaţia coercivită şi sancţiunile economice puteau aduce efectele scontate.[7]

După cum observăm, mare parte dintre interpretările existente definesc puterea prin prisma *determinismului* unor actori. Astfel, un actor (numit A) influențează un alt actor (numit B) să facă ce își dorește actorul A[8]. Prin această prezentare, conceptul devine limitat și trece cu vederea diferitele forme de putere din domeniul politicii internaționale. Determinismul amintit nu poate explica modul sofisticat în care rezultatele globale și relațiile internaționale sunt influențate de o serie de factori geopolitici. Prin urmare, definiția nu poate clarifica modul în care actorii sunt diferențiați și constrânși să acționeze pentru securitizarea sistemelor proprii, așa cum ne-am dori. Această definiție se înscrie în rândul interpretărilor mai-sus menționate care tratează puterea ca resursă.

ABORDAREA MULTIDIMENSIONALĂ A PUTERII

Lumea actuală este complexă, dinamică şi surprinzătoare. Apariția societății informaționale, cât și dezvoltarea unui mediu de securitate din ce în ce mai ostil, a influențat puterea secolului XXI, făcând-o mai difuză și mai polarizată. Puterea nu mai este în totalitate apanajul actorilor statali. Actorii non-statali acumulează și ei, deseori, o putere economică ce depăşeşte de multe ori puterea statelor.

Prin urmare, considerăm că *puterea ca resursă* este o abordare ce nu mai aduce plus-valoare pentru actuala tablă de șah a geopoliticii. Din punctul nostru de vedere, analiza puterii în secolul al XXI-lea ar trebui să ia în calcul următoarele două elemente: (1) abordarea puterii ca relație și (2) cultivarea puterii de tip soft.

Conceptul de putere ca relație este relativ nou în relațiile internaționale. În acest caz, puterea se constituie ca urmare a influenței dintre diverși actori. Baldwin consideră că abordarea relațională a puterii este o revoluție în cadrul analizelor puterii.

Michael Barnett și Raymond Duvall definesc puterea din perspectivă relațională ca fiind producerea, cu ajutorul relațiilor sociale, a unor efecte care influențează circumstanțele și soarta unor actori[9]. Pe baza acestei definiții, autorii propun două dimensiuni de analiză a puterii, și anume[10]:

- *Dimensiunea distribuirii* - ce analizează tipurile de relații sociale prin care puterea se propagă și funcționează (prin interacțiune sau prin relații sociale).
- *Dimensiunea specificității relațiilor sociale* - ce analizează modul în care relațiile sociale produc efectele.

[7] Ernest J. Wilson III, *Hard Power, Soft Power, Smart Power*, online http://www.ernestjwilson.com/uploads/Hard%20Power,%20Soft%20Power,%20Smart%20Power.pdf , accesat la data de 2 mai 2018.

[8] Putem remarca aici definiție puterii dezvoltată de Robert Dahl în 1957 ca fiind abilitatea de a influența acțiunile unui actor fără voința acestuia.

[9] Michael Barnett and Raymond Duvall, Power in International Politics, *International Organization,* Vol. 59, No. 1 (Winter, 2005), p 48, Published by: The MIT Press Stable URL: http://www.jstor.org/stable/3877878

[10] Idem

Aceste două dimensiuni produc patru tipuri de putere ce trebuie cultivate în secolul al XXI-lea, astfel:

- Puterea obligatorie – reprezentată de controlul direct al unor actori asupra altor actori;
- Puterea instituțională – ce se propagă indirect printr-o rețea de interacțiuni;
- Puterea structurală – ce contrabalansează capacitățile structurale ale unei entități;
- Puterea obișnuită – reprezentată de semnificațiile și înțelesurile atribuite unor actori.

	Relaționare directă	Relaționare difuză
Interacțiunea actorilor	*Obligatorie*	*Instituțională*
Relații de constituire	*Structurală*	*Obișnuită*

Tabelul nr. 1: Taxonomia puterii

Sursa: Michael Barnett and Raymond Duvall, Power in International Politics, International Organization, Vol. 59, No. 1 (Winter, 2005), p 48, Published by: The MIT Press Stable URL: http://www.jstor.org/stable/3877878

Cultivarea puterii soft devine o nouă axiomă a relațiilor internaționale. Conceptul este adus în discuție de către Nye. Autorul definește *puterea soft* ca fiind o posibilitatea unui actor de a atrage și de a coopta un alt actor fără a folosi coerciția ce emană din puterea de tip hard[11].

McClory J. analizează principalii poli de putere de tip soft ai secolului nostru. Raportul coordonat de către acesta în cadrul *USS Center on Public Diplomacy* poziționează Franța pe primul loc în deținerea unei puteri soft globale[12]. Modelul utilizat de către autor pentru calculul puterii soft implică combinarea unor *date obiective* cu anumite *date subiective* referitoare la țara analizată. Din rândul indicatorilor obiectivi fac parte: guvernarea, cultura, angajarea globală, educația, digitalizarea și afacerile existente. Comparativ cu datele obiective, cele subiective sunt rezultatul unor chestionare cu privire la percepția internațională referitoare la problematicile analizate.

Autorul interpretează evoluția cronologică a indicelui puterii de tip soft, pe care o redăm în figura de mai jos.

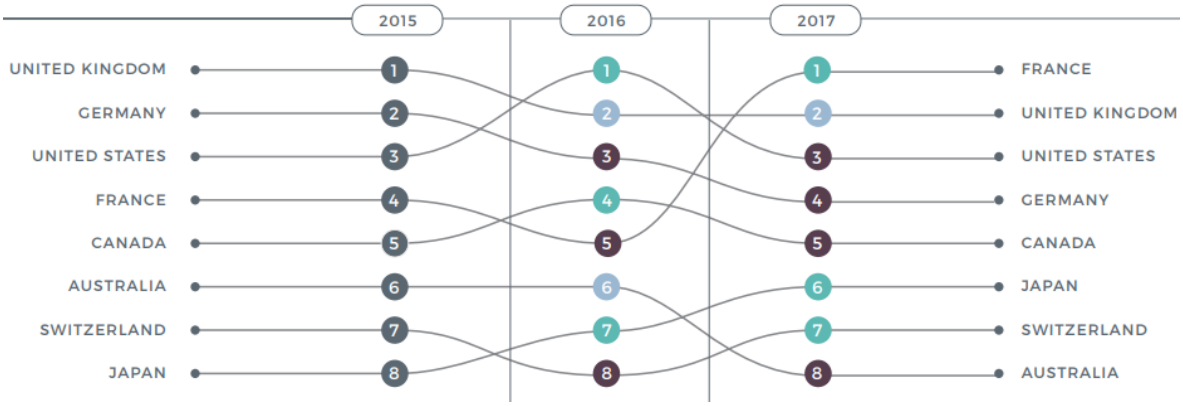

Figura numărul 4: Evoluția puterii soft,

[11] Joseph S. Nye, Soft Power, Foreign Policy, No. 80, Twentieth Anniversary (Autumn, 1990), pp. 153-171 Published by: Washingtonpost.Newsweek Interactive, LLC Stable URL: http://www.jstor.org/stable/1148580

[12] McClory, Jonathan, *The Soft Power 30: A Global Ranking of Soft Power, 2017,* Portland, https://softpower30.com/wp-content/uploads/2017/07/The-Soft-Power-30-Report-2017-Web-1.pdf, Consultat la 01.03.2018

Sursa: McClory, Jonathan, The Soft Power 30: A Global Ranking of Soft Power, 2017, Portland, https://softpower30.com/wp-content/uploads/2017/07/The-Soft-Power-30-Report-2017-Web-1.pdf, p.11, Consultat la 01.05.2018

Observăm că cele mai reprezentative state din punct de vedere al puterii soft sunt recunoscute și pentru puterea lor de tip hard. Din acest motiv, putem concluziona că cele două tipuri de puteri acționează în tandem și cultivarea atât a componentei hard cât și a celei de tip soft sunt condiții obligatorii pentru asigurarea unei poziții privilegiate în relațiile internaționale.

CONCLUZII

Puterea a captivat lumea, modelând-o. Din perspectiva relațiilor internaționale, puterea a fost deseori catalogată că fiind rezultatul unor resurse existente, așa cum am arătat în prima parte a lucrării. Influențarea celorlalți actori a avut și ea o abordare limitată, ce nu a putut explica modul sofisticat în care rezultatele globale și relațiile internaționale sunt influențate de o serie de factori geopolitici. Imposibilitatea clarificării modului în care actorii sunt diferențiați și constrânși să acționeze pentru securitizarea sistemelor proprii, a devenit un imbold pentru regândirea cadrului teoretic de analiză. În această lucrare am propus ca analiza puterii în secolul al XXI-lea să fie definită pe baza următoarelor două elemente: (1) abordarea puterii ca relație și (2) cultivarea puterii de tip soft. Aceste elemente transformă puterea într-un concept multidimensional, ce se poate cultiva pe mai multe paliere, așa cum tabelul nr. 1 o demonstrează.

Este cert faptul că în secolul al XXI-lea puterea a devenit un lucru greu de definit. Competiția acerbă între actorii statali nu va înceta, iar lupta pentru supremația globală va fi din ce în ce mai intensă. Difuzarea puterii şi disoluția acesteia nu va fi posibilă atât timp cât există mari puteri şi centre de putere. Informația va avea un impact covârşitor asupra societăților viitoare care nu vor mai îngrădite. Din aceste motive, abordarea multidimensională a puterii devine un punct vital al politicii internaționale.

BIBLIOGRAPHY

1. Carr, EH. ([1939] 1946) *The Twenty Years' Crisis, 1919-1939,* 2nd edn. New York: St Martin's Press
2. David A. Baldwin, Power and International Relations in Walter Carlsnaes et al, *International Relations Handbook*, 2012, Sage, London, pp. 273-297
3. Gulick, Edward V., *Europe's Classical Balance of Power.* New York: W.W. Norton, 1955
4. Ernest J. Wilson III, *Hard Power, Soft Power, Smart Power*, online http://www.ernestjwilson.com/uploads/Hard%20Power,%20Soft%20Power,%20Smart%20Power.pdf
5. McClory, Jonathan, *The Soft Power 30: A Global Ranking of Soft Power, 2017,* Portland, https://softpower30.com/wp-content/uploads/2017/07/The-Soft-Power-30-Report-2017-Web-1.pdf, Consultat la 01.03.2018
6. Michael Barnett and Raymond Duvall, Power in International Politics, *International Organization,* Vol. 59, No. 1 (Winter, 2005), p 48, Published by: The MIT Press Stable URL: http://www.jstor.org/stable/3877878
7. Joseph S. Nye, Soft Power, Foreign Policy, No. 80, Twentieth Anniversary (Autumn, 1990), pp. 153-171 Published by: Washingtonpost.Newsweek Interactive, LLC Stable URL: http://www.jstor.org/stable/1148580

8. Morgenthau, Hans J., *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace,* 3rd edn.New York: Alfred A. Knopf, 1948
9. Nye, Joseph S., 'Notes for a Soft-Power Research Agenda', in Felix Berenskoetter and M. J. Williams (eds) *Power in World Politics*. London: Routledge, pp. 162-72, 2007
10. Nye, Joseph S., *The Future of Power*. New York: Public Affairs, 2011
11. Waltz, Kenneth N., *Theory of International Politics*. London: Addison-Wesley, 1979

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

THE WAVES OF EUROCOMMUNISM IN THE SOCIALIST REPUBLIC OF ROMANIA

Brigitta Lutyán

PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

Abstract: During the 1970s three West European Communist parties (the Italian, French and the Spanish) proposed a new path towards socialism, known as Eurocommunism. Among the main characteristics of it was independence from Moscow, party sovereignty, national path (often considered national-Communism), development of a policy in accordance with the national particularities, acceptance of multiparty-system, denial of the dictatorship of the proletariat, respect of human and civil liberties and of the parliamentary institutions. Despite its commitment to the democratic values, the West did not accept it, nor did the Soviet Union since it considered as a source of instability in the Soviet camp, and a threat for the East- West relations. Even though Moscow tried to prevent the spread of it, the waves of Eurocommunism touched the regimes of the bloc, but without any major effects. Nicolae Ceaușescu was one of the few ruling communist leaders who showed a certain level of support for Eurocommunism. Even though Ceaușescu protected the Eurocommunist leaders from the Soviet attacks, and his regime showed a few similarities with Eurocommunism, his support was for a short period only and for tactical reasons. The purpose of my presentation is to introduce the main characteristics of the Eurocommunist phenomenon, to present Nicolae Ceaușescu's attitude towards it, in the context of the relations between him and the Spanish Communist Party's General Secretary, Santiago Carrillo, and to try to answer whether Ceaușescu would have adopted the solution provided by his Western counterparts.

Keywords: Eurocommunism, Romanian Communist Party, Spanish Communist Party, Santiago Carrillo, Nicolae Ceaușescu

I. Introducere

Eurocomunismul a fost una din conceptele cheie ale anilor '70 ai secolului XX, care a întruchipat politica promovată de partidele comuniste vest-europene (în special Partidul Comunist Italian, Fracez și Spaniol). Adoptat la sfârșitul anilor '60, a urmărit să ofere o alternativă pentru statele vestice în tranziția spre socialism. Liderii celor trei partide eurocomuniste, Enrico Berlinguer, Georges Marchais și Santiago Carrillo, au militat pentru apărarea suveranității și independenței partidelor lor, pentru elaborarea politicilor naționale și pentru distanțierea de Moscova. În contextul evenimentelor din Europa Occidentală, partidele comuniste din Europa de Vest au adoptat o nouă tactică prin care au sperat să obțină credibilitate din partea electoratului și cu ajutorul acestuia să ajungă partide de guvernământ. În procesul prin care s-a format și s-a dezvoltat, partidele eurocomuniste au interacționat cu diferite partide comuniste aflate la putere din Europa de Est. Un exemplu în acest sens a fost Republica Socialistă România. Prima parte a articolului se axează pe o prezentare succintă a caracteristicilor definitorii ale fenomenului tratat. Odată definit eurocomunismul, articolul se

concentrează pe prezentarea felului în care acesta a fost receptat de conducerea de la București, în principal prin prisma relației Partidului Comunist Român (PCR) și Partidul Comunist Spaniol (PCS).

II. 1. Eurocomunismul. Origini și caracteristici

Vernon Aspaturian în volumul *Eurocommunism between East and West*, a caracterizat eurocomunismul ca fiind mai degrabă o etichetă sau o denumire controlată, decât un concept[1]. Un document CIA din 26 mai 1977, inițial a descris fenomenul ca fiind un lucru încă inexistent, ca a scurt timp să fie modificat, concluzionând că este „un pic mai mult decât o etichetă”[2]. Philip Elliot și Philip Schlesinger au mers mai departe, susținând că eurocomunismul de fapt nici nu a existat ca fenomen[3]. Toate aceste părei dovedesc faptul că politica a divizat părerile contemporanilor, precum și divergențele care s-au născut în jurul acestuia.

Indiferent de poziția analiștilor, politicienilor, cu toții au fost de acord că la sfârșitul anilor '60, și în anii '70 un proces a ajuns la punctul culminant, portavocele fiind partidele eurocomuniste vest-europene, în frunte cu PCI, PCS și PCF. Originea eurocomunismului este plasată în scrierile lui Antonio Gramsci, dar idei considerate ne-staliniste pot fi întâlnite și în lucrările lui Bukharin sau Rosa Luxemburg[4]. După al Doilea Război Mondial, Iugoslavia lui Tito s-a opus centrului de la Moscova, optând pentru calea națională. Această politică a fost considerată de eurocomuniști ca prima acțiune concretă pre-eurocomunistă[5]. Potrivit unor opinii, politica premierului Ungariei din 1956, Nagy Imre, poate fi considerată o politică pre-eurocomunistă, prin acceptarea pluripartidismului, prin căutarea ruperii supunerii față de Moscova și prin crearea unei politici care să aibă în vedere doar nevoile maghiarilor[6]. Apariția eurocomunismului a fost afectată de anumite evenimente majore de pe arena internațională: discursul lui Nikita Hrușciov cu ocazia celui de al XX-lea Congres al PCUS, pe care viitorii eurocomuniști l-au interpretat ca o propunere pentru calea pașnică de tranziție către socialism; crizele care au zguduit lumea capitalistă (criza economică și crizele politice după căderea ultimelor regimuri autoritare) au oferit ocazia oportună pentru eurocomuniști pentru a-și promova ideile. Totodată schimbările survenite în blocul sovietic i-au încurajat partidele eurocomuniste să creadă în viabilitatea socialismului pașnic.

Venirea la putere a lui Alexander Dubcek în Cehoslovacia, și reformele politice impuse de acesta au fost salutate de eurocomuniști. Regimul Dubcek a fost prezentat în țările partidelor eurocomuniste drept modelul socialismului cu chip uman, încercând astfel să dovedească viabilitatea socialismului pașnic și detașat de Moscova. Intrarea trupelor Pactului de la Varșovia și înăbușirea

[1]Aspaturian, Vernon, V.; Burke, David, P.; Valenta, Jiri, *Eurocommunism between East and West,* Indiana University Press, Bloomington, 1980p.3
[2]C.I.A, *European Communist Parties,* 26. mai 1977, p.1, www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIARDP79R00603A002600020011-3.pdf, data accesării: 30.04.2018
[3] Elliott, Philip; Schlesinger, Philip, „Eurocommunism: Their Word or Ours?”, în Cilds, David (ed.), *The Changing Face of Eurocommunism*, Routledge, Londra și New York, 2016, ediția II., p. 38
[4] Faraldo, José, M., „Entangled Eurocommunism: Santiago Carrillo, the Spanish Communist Party and the Eastern Bloc during Spanish Transition to Democracy, 1968-1982”, în *Contemporary European History*, nr. 26, Cambridge University Press, Cambridge, 2017, p. 655
[5] Zdenko, Antic, *Eurocommunists on Eurocommunism*, Radio Free Europe Research, RAD Background Report, World Communist Movement, nr. 171, 11 iulie 1980
[6] Milch, Paul, R., „Eurocommunism and Hungary”, în Aspaturian, Vernon, V.; Burke, David, P.; Valenta, Jiri (ed.), *op.cit.*,pp. 228-229

Primăverii de la Praga a fost scânteia pentru disputele tensionate ce a caracterizat relația dintre URSS și eurocomuniști[7].

Răspunsul violent al Uniunii Sovietice la evenimentele din Praga a fost pretextul de care au avut nevoie eurocomuniștii pentru a-și dezvălui propria linie politică. Începând din acest moment, PCI, PCF și PCS au profitat de orice ocazie pentru a critica Moscova și, paralel, să asigure propriul electorat despre noua politică distanțată de modelul sovietic. Trăsăturile definitorii ale noii politici au fost autonomia și independența față de Uniunea Sovietică, militarea pentru dreptul fiecărui partid de a-și elabora propria linie politică în concordanță cu realitățile și necesitățile țării în care operează, și refuzul acceptării centrului unic și a modelului rus pentru întreaga mișcare comunistă. Au renunțat la dictatura proletariatului, și au denunțat calea violentă ca mijloc de acaparare a puterii[8]. În schimb, au militat pentru calea și conviețuirea pașnică în cadrul instituțiilor democratice. Noutatea eurocomunismului (care în același timp a reprezentat punctul de plecare pentru critici), a fost angajamentul pentru valorile democratice: pluripartidism, libertate individuală, justiție socială, alegeri libere, flexibilitate, deschidere spre noutate, respectul instituțiilor constituționale. Eurocomuniștii urmăreau să ajungă la putere prin menținerea valorilor și principiilor democratice[9].

În ciuda schimbărilor propuse, derusificarea nu a însemnat ruptura bruscă de legăturile comuniste: au rămas în continuare loiali politicilor lui Marx și Engels, au militat împotriva exploatări economice, pentru egalitatea economică, socială și politică si au menținut ostilitatea față de URSS[10]. Au respectat perspectiva internaționalistă, iar în materie de politică economică au căutat să construiască o societate marxistă, dar evitând modelul sovietic[11].

Promovarea ideilor democratice de către partidele comuniste din Europa de Vest a stârnit reacții critice din partea opiniei publice. Inițial, Uniunea Sovietică a salutat noul trend, în ideea că ar putea susține politica externă sovietică: odată ajunși la putere, partidele comuniste ar fi reprezentat o piedică în dezvoltarea organizațiilor europene, și ar fi slăbit relațiile dintre Comunitatea Europeană, Statele Unite și inclusiv NATO, ceea ce ar fi fost în beneficiul Moscovei. Pe de altă parte, însă, din 1975, sovieticii au început să atace din ce în ce mai des partidele comuniste vestice, în special pe Santiago Carrillo. Noua linie a fost văzută ca erezie, o invenție burgheză[12]. Eurocomunismul ar fi fost o amenințare la adresa mișcării comuniste, în sensul molipsirii partidelor comuniste est-europene. Moscova se temea de posibilitatea repetării sfidării titoiste și scăderii prestigiului sovietic în țările satelit din Europa de Est[13].

Faptul că eurocomuniștii au urmărit să se rupă de Moscova nu însemna că vor renunța la caracterul comunist și vor deveni democratici: „Derusificare nu înseamnă și democratizare", avertiza Jean-François Revel[14]. De acest lucru au fost conștienți liderii democratici, de aceea au urmărit cu îngrijorare procesul eurocomunist și posibilitatea ca PCI, PCF sau PCS să ajungă la guvernare. Principala preocupare a americanilor a fost legată de destabilizarea zonei Mediteraneene, o zonă

[7] Moustafine, Mara, „ Eurocommunism I" în *Australian Outlook,* vol. 33, nr. 1, 1978p.80
[8] Aspaturian, Vernon, V.; Burke, David, P.; Valenta, Jiri (ed.), *op.cit.,* p.11
[9] Goode, Stephen, *Eurocommunism,* Franklin Watts, New York, 1980, p.3
[10] *Ibidem,* p. 5
[11] C.I.A, *European Communist Parties,* 26. mai 1977, p. 2, www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIARDP79R00603A002600020011-3.pdf, data accesării: 15.noiembrie 2017
[12] Goode, Stephen, *op.cit.,* p.8
[13] C.I.A, *European Communist Parties,* 26. mai 1977, pp.10-12, www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIARDP79R00603A002600020011-3.pdf, data accesării: 15.noiembrie 2017
[14] Revel, Jean-François, „The Myths of Eurocommunism", în *Foreign Affairs,* Vol. 56, No. 2, ianuarie 1978, p.303

strategică importantă și prin contaminarea Greciei, Portugaliei, și chiar mergând mai departe, în Europa de Vest sau țările scandinave[15].

II.2. Eurocomunismul, Partidul Comunist Spaniol și Nicolae Ceaușescu

Promovarea independenței față de Kremlin și calea națională nu a reprezentat o noutate pentru Partidul Muncitoresc (Comunist) Român. Sub conducerea lui Gheorghe Gheorghiu - Dej, PMR a început să dezvolte o politică autonomă și independentă, impunând comunismul național. Din a doua jumătate a anilor '50 și-au făcut apariția primele semne de divergență dintre Uniunea Sovietică și România. Acestea au apărut pe fondul planului sovietic de a împărți statele CAER pe categori în funcție de activitățile economice dominante. În urma acestui plan, România ar fi intrat în rândul țărilor agricole, ceea ce ar fi împiedicat politica lui Dej de industrializare rapidă. În ciuda semnării documentului, Ghoerghiu- Dej și-a exprimat intenția de a promova o politică economică independentă, urmând calea națională[16]. Expresia noii politici a fost Declarația Partidului Muncitoresc Român din aprilie 1964, considerată „declarația de independență" a comuniștilor români. Ea rezuma noua linie privind relațiile României cu statele blocului sovietic, dar și relațiile acesteia cu Occidentul. Comuniștii români au denunțat conceptul Moscovei privind internaționalismul socialist, și au subliniat angajamentul lor față de independență, suveranitate națională, egalitate, neamestec în afacerile interne ale statelor și ale partidelor și cooperare bazată pe avantaj reciproc[17].

Iată, deci că ideile fundamentale a ceea ce s-a numit eurocomunism începând cu a doua jumătate a anilor '70 s-au regăsit în politica României comuniste. Însă dacă analizăm mai îndetaliat esența eurocomunismului (acceptarea pluripartidismului, susținerea libertăților individuale, colaborare cu alte partide politice, angajamentul față de valorile democrației), acestea cu greu pot fi regăsite în politica lui Dej, și mai târziu de Ceaușescu. În perioada în care eurocomunismul înflorea, regimul din România se caracteriza prin a fi cel mai dictatorial din Europa de Est, violând toate viziunile promovate de eurocomuniști: era cel mai centralizat regim în care Ceaușescu urmărea să dețină toate pârghiile puterii; cultul personalității era de ce în ce mai evident; politica economică nu permitea nici un fel de pluralism sau inițiativă individuală, iar drepturile și libertățile cetățenilor erau încălcate în mod flagrant[18]. Cu ocazia celui de al IX-lea Congres al PCR, în noiembrie 1974, conducătorul direcției pentru propagandă a CC al PCR, Micu Dobrescu, a propus ca Ceaușescu să fie ales pe viață secretar general al partidului. Delegațiile diferitelor partide comuniste, în frunte cu Santiago Carrillo, și-au exprimat îngrijorarea față de asemenea fapt, ceea ce reprezenta incompatibilitate evidentă cu ideile promovate de eurocomuniști[19].

În aceste condiții este firesc să ne întrebăm cum a văzut Ceaușescu eurocomunismul, un fenomen al cărui apariție și propagare a fost supravegheat de forțele Securității, probabil de teama răspândirii sale în România[20]. Singurul aspect comun dintre cele patru partide comuniste a fost urmărirea independenței de Moscova. PCS, PCI, PCF și PCR au fost de acord că nu poate exista un singur centru pentru comunismul mondial, că fiecare partid are dreptul de a-și dezvolta propria linie

[15] Donofrio, Andrea, „El eurocomunismo, ¿producto de la crisis económica y política de los setenta?", în *Revista de Estudios* nr.163, Madrid, 2014, p. 29
[16] Burakowski, Adam, *Dictatura lui Nicolae Ceaușescu. Geniul Carpaților,* Polirom, Iași, 2011, p.45
[17] Tismăneanu, Vladimir, *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc,* Polirom, Iași, pp.216-217
[18] Aspaturian, Vernon, V.; Burke, David, P.; Valenta, Jiri (ed.), *op.cit.,* pp.182-183
[19] Câmpeanu, Pavel, *Ceaușescu, anii numărătorii inverse,* Polirom, Iași, 2002, p.15
[20] Faraldo, José, M., *op.cit.,* p.658

politică națională în funcție de realitățile societății în care opereau și că nicio parte terță nu poate interveni în afacerile interne ale partidelor[21]. După cum a observat Șerban Orescu, pe Ceaușescu nu l-a interesat eurocomunismul sub forma în care cele trei partide i-au prezentat, în schimb, distanțarea față de URSS, și slăbirea forței acesteia constituia singurul punct de interes pentru dictatorul de la București[22]. Această politică a lui Ceaușescu nu s-a dezvoltat pe marginea disputei dintre partidele comuniste vestice și Moscova, ci a fost o tactică de a sa: *„Oriunde apărea o falie în lume, Ceaușescu era prezent și oferea bunele servicii”*, afirmă istoricului Lucian Boia în lucrarea sa „Strania istorie a comunismului românesc”[23].

În ciuda diferențelor de păreri, Ceaușescu și-a exprimat în mod deschis sprijinul pentru liderii eurocomuniști, în special pentru secretarul general al PCS, Santiago Carrillo. În condițiile în care falia dintre Carrillo și Hrușciov se adâncea, și atacurile la adresa spaniolului erau pe ordinea de zi[24], acestea au constituit oportunitatea perfectă pentru dictatorul de la București de a-și ajuta una din partidele sale comuniste preferate[25]. Santiago Carrillo era aclamat în presa internațională ca fiind bunul amic al lui Ceaușescu, dovadă fiind numărul mare de vizite ale comunistului spaniol în România, și prezența sa ca oaspetele de onoare al cuplului Ceaușescu în vila din stațiunea de pe malul Mării Negre, la Neptun. Aceste întâlniri nu au fost doar simple vizite de curtoazie, fiecare parte urmărind-uși propriul obiectiv. Liderii celor două partide comuniste au folosit întâlnirile comune pentru a-și exprima ideile lor privind acceptarea independenței și suveranității partidelor, neintervenția unei puteri terțe (Moscova) în politica internă a partidelor, elaborarea căilor naționale de înfăptuire a scopurilor și respingerea existenței unui centru atotputernic. Cel mai elocvent exemplu în acest sens îl constituie comunicatul comun al celor două partide elaborate cu ocazia vizitei lui Carrillo în 1971. Comunicatul a fost elaborat în jurul idee de independență, autonomie și suveranitatea partidelor revine[26]. Aceeași poziție a fost întărită cu ocazia discursurilor ținute de Nicolae Ceaușescu și Santiago Carrillo în cadrul vizitei la Uzinele „1 Mai” din Ploiești. În cadrul prelegerilor, cei doi au subliniat de repetate ori nevoia de independență și suveranitate[27]. Cuvintele cheie în cadrul comunicatelor și discursurilor au fost: independență, respectul suveranității, neintervenție. Orice contact între cele două partide, chiar dacă nu a avut loc la nivelul celor doi secretari generali și nu avut caracter politic, a fost o oportunitate pentru a întări crezul lor (a lui Carrillo de fapt) în noua filosofie. Ceaușescu a vorbit despre „un nou tip de unitate”[28] și „orânduirea nouă”[29] făcând referire în mod evident la eurocomunism, dar nu din motivul că ar fi devenit eurocomunist, ci pentru că avea în vedere găsirea unui nou aliat împotriva „dușmanului din Est”.

În ciuda angajamentului aparent și al sprijinului moral, din 1979, paralel cu închiderea României și întăririi dictaturii, Ceaușescu a adoptat un ton negativ vis-á-vis de eurocomunism. Într-un interviu acordat ziarului spaniol *El Pueblo,* în data de 24 ianuarie 1979, la întrebarea ce semnificație acordă eurocomunismului, dictatorul român a sugerat că acesta nu are o încărcătură semnificativă

[21] Aspaturian, Vernon, V.; Burke, David, P.; Valenta, Jiri (ed.), *op.cit.,* p.184
[22] Orescu, Șerban, *Ceaușismul. România între anii 1965 și 1989*, Albastros, București, 2006, p. 89
[23] Boia, Lucian, *Strania istorie a comunismului românesc (și nefericitele ei consecințe)*, Humanitas, București, 2016, p.166
[24] Bracke, Maud, *Which Socialism, whose Detente? West European Communism and the Czechoslovack Crisis, 1968,* CEU Press, Budapesta, 2007,p.346
[25] Pacepa, Ion Mihai, *Orizonturi roșii. Crimele, corupția și moștenirea Ceaușeștilor,* Humanitas, 2010, p.279
[26] *Partidul Comunist Român, detașament activ al marii armate revoluționare internaționale,* vol.III, Editura Politică, București, 1973 , pp. 133-136
[27] *Ibidem,* pp. 148-157
[28] *Ibidem,* p. 180
[29] *Ibidem,* p.186

(*„[...]noțiunea de eurocomunism în sine nu spune prea mult”*), făcând în același timp deosebire clară între calea spaniolă -adică eurocomunismul- și calea românească spre socialism[30].

În contextul evoluției politicii interne a Republicii Socialiste România, este dificil să credem că Ceaușescu ar fi adoptat programul eurocomuniștilor precum l-au prezentat ei. Obiectul calculat al dictatorului român a fost de a-și întări politica de distanțiere față de URSS[31], și de a găsi noi aliați pentru această politică. Putem afirma că acesta a fost singura intenție a lui Ceaușescu, refuzând orice formă de deschidere spre democrație, precum a dovadit-o în fața politicii de *perestroika* și *glasnost* a lui Gorbaciov. Astfel, putem concluziona că în discuțiile dintre PCS și PCR privind eurocomunismul, partea care a forțat tonul eurocomunist a fost cea iberică, din moment ce pentru ei poziția independenttă a Bucureștiului de la începutul erei ceaușiste a umplut golul lăsat de Dubcek, și a fost folosit de model pentru societatea spaniolă. Pentru Partidul Comunist Spaniol era primordial să aducă în fața societății spaniole un exemplu concret al unui regim comunist din lagărul socialist detașat de Moscova. De aceea a apelat la Ceaușescu, dar care s-a gândit la propriile beneficii și nu ar fi aplicat niciodată nicio parte din eurocomunism.

III. Concluzii

Pe fondul crizei mondiale din anii '70 și a schimbărilor politice survenite în Europa, comuniștii au văzut oportunitatea să devină factori decizionali în viața politică internă. În ciuda situațiilor diferite ale partidelor din vest (PCI și PCF au fost partide legale, PCI cel mai mare partid comunist din Europa Occidentală și cu o bază electorală solidă și numeroasă, pe când PCS a fost ilegal până în 1977), aceștia au ajuns să pună bazele unui concept menit să transforme coloratura politică a Europei de Vest. Foarte curând s-a dovedit a fi o filosofie controversată, fiind aspru criticată atât de puterile democratice cât și de Uniunea Sovietică. În fața criticilor, aveau nevoie de aliați pe plan extern, care să le ofere credibilitate și legitimitate în fața alegătorilor. În acest sens, eurocomuniștii au apelat la regimuri comuniste aflate la guvernare recunoscute ca fiind detașate de Moscova. Într-o primă instanță acest model a fost Cehoslovacia lui Dubeck, dar după înfrângerea Primăverii de la Praga a apărut un gol care a fost umplut de Republica Socialistă Română. În anii '60-'70, Ceaușescu a fost văzut pe plan extern ca unul dintre cei mai liberali conducători comuniști, deținând relații bune cu Occidentul. În acest context, exemplul lui Ceaușescu era unul potrovnic pentru partidele eurocomuniste. Profitând de dorința lui Ceaușescu de a se arăta ca „prieten” al Occidentului și de relațiile de amiciție, Santiago Carrillo l-a atras pe dictatorul român în vâltoarea eurocomunistă, chiar dacă regimul român era departe de a se conforma cu ideile promovate de acesta. În ciuda neînțelegerilor, Carrillo a avut nevoie să obțină vizibilitate și credite în fața alegătorilor spanioli, și s-a arătat de repetate ori alături de Ceaușescu, pe care îl prezenta ca model al „comunismului cu chip uman”.

În cunoștință de cauză, putem afirma că Ceaușescu nu ar fi adoptat niciodată eurocomunismul. Scopul principal al dictatorului a fost de a-și întări politica de independență față de Moscova, de a găsi un aliat în plus în acest sens și poate astfel și să crească influența României. În al doilea rând, putem crede că Ceaușescu urmărea să-și întărească relația cu PCS, întărind astfel imaginea sa de apărător ai victimelor Moscovei. Probabil Ceaușescu se gândea la beneficiile de care s-ar fi bucurat în cazul în care PCS ar fi ajuns partid de guvernământ în Spania. Posibilitatea ca Republica Socialistă România să

[30] Ceaușescu, Nicolae, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate,* vol. 17, Editura Politică, București, 1979, p.413
[31]Copilaș, Emanuel, „O prietenie cu rezerve. Eurocomunismul văzut în Republica Socialistă România”, în *Sfera Politicii,* nr.11 (165), 2011, p. 41

fi adoptat a treia cale spre socialism a dispărut odată cu înfrângerea eurocomunismului în statele partidelor eurocomuniste și în contextul aspririi dictaturii ceaușiste.

BIBLIOGRAPHY

Documente inedite

- C.I.A, *European Communist Parties,* 26. mai 1977
- Zdenko, Antic, *Eurocommunists on Eurocommunism*, Radio Free Europe Research, RAD Background Report, World Communist Movement, nr. 171, 11 iulie 1980

Cărți și capitole

- Aspaturian, Vernon, V.; Burke, David, P.; Valenta, Jiri (ed.), *Eurocommunism between East and West,* Indiana University Press, Bloomington, 1980
- Boia, Lucian, *Strania istorie a comunismului românesc (și nefericitele ei consecințe)*, Humanitas, București, 2016
- Bracke, Maud, *Which Socialism, whose Détente? West European Communism and the Czechoslovak Crisis, 1968,* CEU Press, Budapesta, 2007
- Burakowski, Adam, *Dictatura lui Nicolae Ceaușescu. Geniul Carpaților,* Polirom, Iași, 2011
- Câmpeanu, Pavel, *Ceaușescu, anii numărătorii inverse,* Polirom, Iași, 2002
- Ceaușescu, Nicolae, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate,* vol. 17, Editura Politică, București, 1979
- Elliott, Philip; Schlesinger, Philip, „Eurocommunism: Their Word or Ours?", în Childs, David (ed.), *The Changing Face of Eurocommunism,* Routledge, New York și Londra, 2016, a II-a ediție
- Orescu, Șerban, *Ceaușismul. România între anii 1965 și 1989*, Albastros, București, 2006
- Pacepa, Ion Mihai, *Orizonturi roșii. Crimele, corupția și moștenirea Ceaușeștilor,* Humanitas, 2010
- *Partidul Comunist Român, detalament activ al marii armate revoluționare internaționale,* vol.III, Editura Politică, București, 1973
- Tismăneanu, Vladimir, *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc,* Polirom, Iași

Articole

- Copilaș, Emanuel, „O prietenie cu rezerve. Eurocomunismul văzut în Republica Socialistă România", în *Sfera Politicii,* nr.11 (165), 2011

- Donofrio, Andrea, „El eurocomunismo, ¿producto de la crisis económica y política de los setenta?", în *Revista de Estudios* nr.163, Madrid, 2014

- Faraldo, José, M., „Entangled Eurocommunism: Santiago Carrillo, the Spanish Communist Party and the Eastern Bloc during Spanish Transition to Democracy, 1968-1982", în *Contemporary European History*, nr. 26, Cambridge University Press, Cambridge, 2017

- Jean-François Revel, „The Myths of Eurocommunism", în *Foreign Affairs,* Vol. 56, No. 2, ianuarie 1978

- Moustafine, Mara, *Eurocommunism (I),* Australian Outlook, Sydney, 1978

- Roman, Valter, „Cu privire la căile de trecere la socialism", în *Anale de Istorie,* Institutul de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă CC al PCR, nr. 3, 1977

- Stanciu, Cezar, „Nicolae Ceaușescu and the Origins of Eurocommunism" în *Communist and Post-Communist Studies,* vol.48, 2015

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

AUGMENTED STATES OF CULTURE

Oleg Feoktistov

PhD Student, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The goal of the paper is to look at the so-called process of globalization, to envision an underpinning regularity in cultures, and to discuss an eschatological projection of the modernity. The paper will partially attempt to associate the phenomena of globalization with the Martin Heidegger's notion of 'Thrownness' by explaining how one can relate and overprint the other. The primary focus will be directed at the possibility to create a cohesive chart which opens an operative matrix of culture and schematically defines possibilities of culture's genesis, evolution, and a possible end. In this concise academic endeavor, the overarching principals will be laid out to see how a culture can operate, and possibly influence other cultures. The unique traits of a culture are not a chimerical notion but rather a unique constant that manifests itself through culture's semio-landscapes, and its actualization in the world. The specific elements of a culture can migrate, be taken, and forced upon other cultures. The dominant traits of cultures that cross the geopolitical borders are the 'values' and the 'perspectives' we will be able to examine some instances that speak of cultural traits. Finally, the paper will attempt to outline the dominant notes in the global eschatological vision by bringing essential elements that have shaped such perception.

Keywords: Culture, 'Thrownness,' Globalization, Eschatological perspective.

In the hope of finding the way into infinite space, quantitative democratization became the ruling metaphor used by the present civilization which attempts to bring everything to the masses, rationalize, structure, clarify, and oversimplify things for the sum circumrotation and general consumption. This mode of seeing and interpreting reality is logocentric at its core and highly specific to the civilization's way of dealing with the existence. The globalizing gene that civilization carry uses all means possible to pursue totalities and operate quantities in a singular strive to overcome and domesticate space, and to inject itself into further unknown. It program cultures to create an infinite amount of semiotic images and stories distributed through the hyper-speed pathways to map and navigate the reality. However, a map is never the territory but a mere simulacrum, never perfect it acts as a speaker for the reality. The text, similarly, twist and turn itself to position the signs in a particular order to capture the meaning, to impose order, and to fix pursued definition within its confines. Everything we, human beings, do leaves a trace of distinct features, the signs. The consequence of human gestures and 'being-in-present' (M. Heidegger) is a 'disclosure' (German: *Erschlossenheit*. M. Heidegger) and the dissemination of signs. The particularity of sign's arrangement in time and space is formative to a composition of the higher order, the particular form of intertwined and spun signs called 'culture.' While no one can kiss the culture, one can imagine a culture, agree to accept its presence, observe it and come with questions that perhaps can increase the resolution of the human reality within the existence. By following the signs, one could find a trail of traits liable for a general image of culture. Formed features are the base elements bind to a group of actualized in-present events that

attribute to a particular phase in civilization. The features are the outcomes of sign composition that dictates the further development of culture, for the most part, those features are predetermined, in-themselves and hardly can be influenced. Perhaps the only part that can be influenced is the speeds with which features change. Those 'bundles' of attributes are not unique to a specific civilization as they can be traced in every human endeavor. They are, the signs, molded into traits are present in every story and every journey, signifying the movements within the developmental phases of civilization, creating a somewhat elusive yet recurring image of the origin, evolution, and the end. The fact that we can recognize these three parts in virtually everything speaks for itself; it sets the entire course of our world perception in a certain way. This inherent and seemingly specific to humans perspective on the world and being in-the-world inhibits every story told, stretching its existence through millennia, and even fitting the fate of the entire cosmos into the same three images of the origin, evolution, and the cosmological/cosmogonical end.

In our short and somewhat superficial endeavor, I would like to propose to look at culture through the similar frame, only with a possibly increased resolution to each state of culture's development. I can begin by saying that every culture or civilization, every ontologic and Theo-Political formation, finds its origin in or within an act of violence. It is hardly a surprise as every living, identifiable, and independent cultural substance must come out from something else, something more primordial, something with a lesser structure. The process of coming out is never a homogenous non-event stretched in nothingness, but an assertive, violent, puncturing and centralizing event within the presence. Often it becomes somewhat of a taboo, the 'unspoken center' within a culture. By indirectly narrating the taboo of the cultural origin, we propagate ourselves into unknown territories of existence further down the timeline. The act of violence that centralize being in presence is sacrificial; it is that 'unknown' that gets inflicted to superimpose the 'known.' Every meaningful beginning, in its essence, is marked by a thing that makes it possible to remember, by overcoming the regularity, by puncturing the presence with a momentary, yet transcendent event, that is capable of commanding the 'presence' (M. Heidegger) itself. Violence as such is often called irrational, yet one can always find the seriousness behind the act, the intentionality in choices that were made, and in the relation of a chosen victim as a surrogate to something beyond what we can sense or larger then victim's mere existence. It seems that most often the victim is the surrogate that is used in the act of violence as an image that substitute something else, something behind the physicality of the violent action. René Girard in his book *Violence and the Sacred* referenced to Joseph de Maistre work called *Éclaircissement sur les sacrifices* on the topic of violence, pointing to something very indicative.

> "The sacrificial animals were always those most prized for their usefulness: the settles, most innocent creatures, whose habits and instincts brought the cleanest into harmony with man. From the animal, the realm was chosen as victims those who were, if we use a phrase, the most *human* in nature." (1977, pg.3)

The potentiality brought to the world by violence carry in its essence a duality of destructiveness and creation at the same time, yet it is only a human that can interpret and initiate the meaning. The elevation of meaning out of neutrality of 'presence' (M. Heidegger,) that is fundamentally indifferent to the human condition, is what places us in 'presence,' and what ultimately creates a 'count-down' moment before culture could arise. I argue that it is violence cloaked in a sacrifice serves as the moment of a cultural beginning. Let us refer to a few examples such as the origins of Christianity, founding semiotic-grounds of the American national identity, and instances in the natural

world as the examples that could exhibit the point. In Onto-Theo-Political traditions of Christianity, it is the central moment of Christ's death that serves as a milestone to the creation of the paradigm that governs the essential notion behind the Christian story; it is the sacrifice of 'one' that redeems the 'whole.' Importantly, the act of involuntary death centralize the meaning of the whole structure and counterbalance the beginning, the birth of Christ (similarly crucial to the Onto-Theo-Political traditions of Christianity.) The story will not be the same if the protagonist is simply wheeling his existence, going day-to-day without an event that could serve 'him' and above all the 'others' a lesson, the event that transforms 'him' and the 'world.' The death of the hero makes a tradition being rooted in the cultural plane, loading it with a purpose and the metaphysical meaning that can be transcended, retold, reenacted in time. Without an act of death, the sacrificial killing of the most vulnerable, most humane (such as the attributes defined in the Judeo-Christian narrative) it would never have enough velocity to penetrate the culture and create a center toward which other signifiers could be attached and anchored in time.

This vehement center acts as the frame that has the duality of being capable creating new (forming the ongoing culture) by attaching the new meanings and new signifiers and breaking down (dismantling, reinterpreting, re-utilizing) the old signifiers and forgetting the old meanings. Another example that one could look at, something close to the more modern cultural development, is the formation of American identity. As a quick look back we can trace many particular instances in American history that used death as a signified through acts of violence as signifiers which gave a centralizing point in time and space to the whole American identity. The King Philip's War (1675–1678) I argue, is that first moment of the formation of American identity, fruited in a sequence of other sacred to the American nation events such as the War for Independence, signing the American Declaration of Independence and the Civil War. All those acts reinforced and created the central localities in time, space, and culture that produced the uniqueness and specificity of the cultural character, something we call 'Americanness' of the United States of America. Another example is the changes in seasons, a year moving from the spring to summer, to the winter signifies the same pattern of the beginning, natural apex, and the end of the life's cycle. This motive, as well as the motive of the growing tree that begins its journey as the seed, root itself in the world baring fruits and ultimately ending its cycle, are the recognizable patterns humans perceive and take as nature's unfolding cycle of life. This natural 'rhythm' in fact influence and sets our perception by blue-printing itself onto our psychic, setting the stage for the evolution of our cultures, and civilizations in a similar way.

Let us move on and look at the phases of culture. Perhaps after its nominal 'beginning' a culture become centered, thus open to the appropriation of values. The ambiguity of the word 'values' cannot be underestimated, its illusiveness as the ability to change is somewhat similar to the human ability to survive by being able to transform, and adapt. Values are there for us to be invoked, thought of, found and used, however idealistic, hard to describe, and unattainable regarding real worth they may be. The transcendence of values, the capacity to overcome time and cultural terrain in presence, is what makes them 'valuable,' that is why we cling to the old values and create the new ones as we move along in existence. The human reality is underpinned by values, such as the values of human life, the values of freedom, the pursuit of truth, the search for individual actualization, values of being, existence and so on. Centered by the originating event and stabilized by the values culture defines us as beings and ultimately will shape our end as a distinct type of beings. Culture in its journey through presence, in the genesis of semio-scapes, become open to something else. The continuous operation of beings dictated by the necessities and values creates something else;—it creates the 'worth.' It is the outcome of values,

the outcome and the byproduct created by humans in their recognition and pursuit of values creates the worth which is something attainable, measurable, present-in-the world. Moreover, while values are being yarned by humans something else appears as a byproduct of worth making;—the 'mastery.'

By following specific patterns created in the pursuit of certain valuable paragons, we find ourselves doing, thinking, actualizing certain things better than others, that in its essence is the mastery. The 'worth' and the 'mastery' in culture could manifest in endless ways. The most title owned and evident in present civilization is the economy, the technology, and the toolmaking, as well as the ability to create and to resolve conflicts (diplomacy), plus the hyper-ability to dialogue (internet era interconnectedness, planetary reachability, symbol transmitting.) The markings by which we transport the meanings of values, express our worth and sharpen the mastery, is done by an intrusive and unavoidable potentiality of a 'sign' which is an operational unit that stables the meaning (values, worth, mastery) in 'present' (M. Heidegger.)

Jacques Derrida famously wrote; "There is nothing outside the text." Nothing can escape contextualization thus always fall into the system of the sign, or better to will be dragged into 'present' by the intrusive potentiality of 'sign.' Moreover, as it seems, the 'sign' can and perhaps always is an augmentation of 'presence' (M.Heidegger) as such. Whatever we do become augmented and superimposed over the 'presence' (M.Heidegger,) perhaps culture is a generalized augmentation of 'presence' (M.Heidegger) as such.

Slowly spinning the wheel of globalizing theme round after the round let us ask ourselves if in the best tradition of the metaphysics we can confront the positive with the negative, to seek the 'Other' in the culture. One's guess could be, the values, worth and mastery of culture always face the opposite; 'fear' and 'shame.' Generating dualities and differences is another augmentation to which a culture opens itself to when it becomes centralized and stabilized in presence. When values cannot accommodate the culture by becoming outdated, they convert into another form of a judgment of the presence that finds its place within the living culture, thus reiterating itself into new values. If the transformation of values does not find its place in the present, the old values get discarded. Alternatively, while transforming themselves, values can turn into destructive determinants by which a human in-the-world reality, as malevolent it can naturally be, turned into a rapture destroying other values, suppressing other values, evoking new meanings, suppressing the meanings, creating new signs, and replacing old signs. I would point out that when values rapture in presence by meeting an event a point which challenge the sign of value tipping it toward something that cannot be placed under a sign of living, life, continuation, and interconnectedness, then it becomes a malevolent, appropriated by an augmented state of 'fear.' The augmented state of 'fear' ripple through culture's semio-scapes distorting uniformed normality of human reality, pushing and pulling other signs. Positively, it is somewhat an overarching term 'fear,' as it is incapable of describing all process in a culture that could speak of such fear, yet it is as an outcome of not pursuing the opening 'clearing' (M.Heidegger) of the culture's full potentiality.

In a way being stuck, horrified of a new, refusing the 'Other,' unable to move on, find, and confront the perils, adapt and create new signs, and so on locks, the potentiality, prohibits the movement toward the 'clearing' and actualization of being. Thus we say paralyzed by fear, stopped, and so on. I suspect a culture can fall into the state of 'Fear' if values, worth, and mastery are undermined. There are plenty of examples when extensions of a culture such as the economy, politics, and religion, are in a state of a dead stop, incapable of evolution and creation of new meanings, precisely because there is a point in cultural continuation that prohibits beings to accept the uncharted, and the unknown. Plainly speaking, it brings us to a dead stop when we confront the unknown, the chaos. It does not seem

to be the case to call 'globalization' an antidote to the fear of 'Other,' but more of an inevitable slide into the mode which dictates living with the 'Other.' This mode of living is not negative, nor positive but merely a condition of human actualization within the limitedness of the world insured by the technogenic nature of present civilization, its outlook on the world dictates its own rules which do not tolerate secrets, enclosure, 'caving,' being on one's own. The present mode of being-in-the-world will drag beings into a world of 'large numbers,' democratization of outcomes, publicizing and extravert mysteries, something that traditionally reserved for beings as a personal way of experiencing the world. This personal way never meant to be copied and propagated to masses, but to be a unique journey through the world by a 'hero.' Even 'Fear' became a point in the theological-political discourse, an ideal mechanism of nationalizing-state propaganda by which specific goals are meant to be achieved. 'Fear' employed by the hyper-modernity became a tool of influencing and creating agenda's, especially the fear of the 'Other,' the fear of loss of identity, the fear of being too traditional or too avant-garde within the cultural frame. However the genuine 'fear' as a stage that culture must overcome is entirely different, it originates from the confrontation with the infinitude of unknown and chaotic, the opposite of culture.

'Shame' on the other hand could be the way to a reconciliation, finding a new way to worth, mastery, and new cultural values. Rethinking, and repositioning of the self toward the other, finding a new position. None of this possible if a culture cannot bring to the beings an opening in which an act of 'shame' for what was unjust, untrue, and wrong could be acted out, brought to human beings as a self-reflective moment in time. One can insist on calling 'shame' as a defining sign. It is 'shame' that either can elevate or ruin a culture. To face either a "decay' and a state of 'forgetness' or to be able to forge a vision and master a 'path.'

Culture is slow and mostly blind and introverted. Those traditions the bare results and contribute to the survival are the gains that human beings 'scratched' which whatever power they got from the surface of life as such. So we cling to what we know and what we understand, we fear and cautious about the new, uncharted, untried.

In the present, the unknown, that 'beyond,' from what was already cultured and left behind is only a thing we got to be inspired by, to look forward to overcoming. The space 'beyond the walls' is the only space ahead, while the present is the known, contained within the 'walls' of the dome of culture, that is why culture is always retrospective, incased, and caved. That is also why I began by saying the culture is blind. When the formative potentiality of values, 'invites' phenomena whether it is human or non-human it 'brings' the phenomena into a field that enact the totality of 'captured' phenomena in a certain way, forming a unidirectional perspective, or a way may call 'vision.'

Our hacking through presence by using the 'worth,' the 'values' and the 'mastery' is the formation of a 'path' that culture makes while allowing augmented state of a 'vision' to appear on the horizon of the human existence. That has been going on since the beginning; phenomena, place under signs will form a system of new values, and the new values will form new conditions for new visions to appear. Without much of an apparent purpose the appropriation cycle of phenomena by culture, and whatever internally it undergoes to convert the phenomena into signs, values, paths makes our scattering on the surface of presence to continue. Round after the round culture internalize new phenomena that enter its walls from the unknown. When the visions that culture projected onto the existence run out of signs to speak for themselves, and signs become entangled with lost meanings, the dance of signs slows down and stops. The interpretations of signs no longer make sense that augmented state is the state of 'forgetness,' a stage in which culture runs its course and sets itself for the slumber, a precipice of a decay.

If our endeavor is anywhere, it is at its end. Let us look at two things; the ‘thrownness,’ and the ‘forgetness,' each plays its role in the collection of images we observe as the text moves along. Martine Heidegger wrote on ‘thrownness’ telling us that we are being thrown into the existence and thrown out of existence when we depart with our lives "as such." The ‘throwing in’ and ‘throwing out’ is not something we can truly control, for the most part, we have no say in this, especially when it comes to ‘be thrown into life.’ One can hardly disagree, and I would want to add to what Martin Heidegger already stated by proposing a modest addition to his thought. What if our ‘thrownness’ does not stop at life’s beginning or life’s end, what if the whole existence of a being-in-presence is the ‘thrownness?’ Whatever we do whatever comes in our consciousness, whatever appears to us, the sum of our thoughts, gestures, impressions, intentions, projections, all that is one giant looping leap fragmented into countless smaller loops and leaps, attracted by the existence. To exist is to go through the 'throwing' into life, being 'thrown' into being, becoming one who will be 'thrown' to death. Culture as a collective totality of 'thrownness' of beings into 'presence' (M.Heidegger.) The actualization of the collective potentiality about Being (*Dasein*.) being 'thrown' into a culture. I conclude, beings have no choice but to throw themselves into the existence.

As we move along, through the pictures of augmented states we, must discuss what is the ‘forgettness.’ For the end scene of culture, its decay, a quality that manifests the decline and dissipation into the entropy, the state of ‘forgetness’ is precisely what catalyst the process. What can one mean by saying ‘forgetness’ in culture?

The signs, the markings, the symbols, the signals will always have the potentiality to become open or to stand open, scribed 'on,' be visible to us; it is the essence of the sign, to appear, to relate, to disclose. Markings occupy a fix position in presence to capture and to attempt to stabilize the meaning, while the meaning will always attempt to escape the signification turning and twisting any signaling in time. The transcendental quality of meaning could only be reserved to absence precisely because of meanings essence; to be un-fixed, to be-in-presence, existing-in-presence. Thus any meaning will try to untie itself from any transcendence, hiding in time, hiding in symbols, the unspoken symbols. The ‘forgetness’ in culture is a loss of capacity to ‘catch’ and to ‘reproduce’ in time, meanings tied to specific signaling, distinct signs. When culture forgets the relation between meanings and symbols, it sets itself, slowly and inevitably for a state of 'decay.' The augmented state of cultural ‘forgetness’ ripples itself into the ‘forgetness’ of values, worth, mastery, and vision; it is the end of all relational processes that is in culture. The 'presence' (M.Heidegger) does not lose its proper core elements; the continuity nor its interconnectedness in the state of ‘forgetness,’ it is purely a state of human reality.

The sign contaminates all things beings do. The gestures, the symbols, the signals, the expressions, and the impressions are contaminated by the 'sign,' as the 'sign' is the movement, the relation of beings to the truths of Being (*Dasein*.) Jean-Paul Sartre meant to say that there that there is no intrinsic meaning to whatever being does in his existence. However, one could point out that; it is not the meaning that the 'presence' (M.Heidegger) lacks, but the indifference that the presence has. No matter what the being does, 'presence' will remain indifferent to it. Nothing, literally, nothing, no sign, not a gesture, not a being can make 'presence' become something that is not: thus it remains what it is, continuous, and interconnected. We fundamentally are incapable of creating an event or a relation that could change or influence 'presence.' So if one ought to speculate, the event that could change the relationship between being and 'presence' would be in producing 'nothingness,' and we cannot produce, create, or enact 'nothingness.' That is why the picture of fundamental lack of meaning appears, the presence has no intrinsic relation to us, thus leaving us scattering on its surface, yet.

The only two options that are left for us to take at this point, culturally speaking; is a) either to form ourselves to 'remember' or b) to dissipate and 'forget.' If culture is not fooling us, we should direct ourselves at the option that speaks for our continuation. Meaning, to form ourselves by using all means available, be it a creating and using signs, forcing the fixture of meaning on the surfaces (from papyrus to the digital screens,) re-enacting symbolic events, acting out our presence within the existence and so on. In other words, producing culture might be the very tool to 'remember' and to relate to 'presence' and the existence, or at least to create an image of our relation to the existence. Not being lost in existence, but to map ourselves relative to the truths of existence is already meaningful. Who can tell, maybe by knowing the essence of existence, in the next civilizational cycle we can manage to become the 'shepherds' of Being (*Dasein.*)

Let us rotate the wheel one more time and think of what is to come, what possibly awaits us. The eschatological vision, the culture's image of the end, that has been unfolding in front of us has changed over time. It has mainly changed from a religious notion of salvation, and our quest to influence God's will to attain a position in blissful heaven, to a social contract between beings that officially refuted the religion to create a paradise here, within a nationalizing-state body by equalizing everyone's outcomes and making each being maximum productive. The latest version demands accepted uniformity, and the ideological frame within the walls of the nationalizing-state ought to be reverent an uphold as a holy grail of the social justice. In the process of realizing utopias (I am pointing at the Eastern parts of Europe here,) many were murdered and perished without a trace. That passed order has been undergoing a rapid transformation by a developing technological field, starting with the industrial revolution, till present day hyper-modern mass productions, mass circulations, and large numbers. No wonder 'Google' became a globalizing signifier, as far as the name and the semiotic relevance to the hyper-modernity goes, most things became super-sized, speeded-up, and grew in quantity to its Google-like potentiality.

What has ended one thing typically is a start to the other, until that too is removed and replaced by something else. The Western world is continuously trying to fix meanings in signs and objects by binding them with time and space as if attempting to attach its identity to the realm of 'presence' thus, actualizing the 'self' identity. While the other parts of the world, as if counterbalancing the 'other,' derived from more fluid identity, an identity unbound to, and by, time and space. This perception of the 'self' within the world did before and will again influence the eschatological projection of each part, the globalizing western and the traditional, slow, fluid, eastern. As it exerts its western 'self' onto the world, it shapes the global civilization. Its evolution seemingly has all traits of being predetermined by the very notion/motion it has to enact, moving from local to planetary, as generally, every other civilization did. The North-Western civilization did not stop at the 'walls,' and it does not regard the spacial limitations as something to be bound by. It moved in a visible pattern; from the urban to the cosmopolitan, to the spherical, to cloud-like, to and into the outer orbital space, pressing itself to the infinity of space. While it propagates itself into the cosmos it creates an overcomes self-imposed boundaries, thus creates its identity. The 'outer boundaries,' going beyond 'walls' into the infinite space is a trait, reinforces by the innumerous signs and signifiers that creates the image of the western civilization, and, ultimately lives by the self-imposed image. At its core, western civilization is driven by the ability and the will to traverse the infinite space. It historically amps itself to use the technology as the means to the space conquest. Moreover, up to a point which allows it to create the necessary technology, it will do so until it runs out of means. This process, of going beyond the 'walls,' globalizing the perspective on existence is not something new, it has been the prime motivation since,

perhaps the Socrates, only gaining the unparalleled intensity by migrating to the 'New World' and adding, combining the potential energies with the power of industrialization.

What the globalizing motion of the civilization has created is a new technosphere empowered by the technogenic nature of devices faith of which we no longer control, that means we are not the ones who control the operation of the devices, but the sphere of the produced devises controls our behavior. This separate, technogenic entity encased in culture, has spawned out of control, and in a certain way directs the civilization as it acts by its own rules. Our 'throwness' into the culture, and later produced by the culture technogenic reality engulfed and dissolves culture as such from within. It shaped the beginning and principally shaped 'out' the faith for this civilization's cycle of human presence, and our being-in-the-world. We can go as far as to envision the technogenic, anthropocentric, and globalizing elements being irreversible and interconnected motions, the sort of thoroughgoing gestures of a civilizational movement. At this point of the civilizational cycle, we must try to think about how to be responsible for ourselves as a type. Mistakes and carelessness will unfold the events we will no longer be able to control. As far as the eschatological projection, a shape for human reality and its present technogenic sphere goes; we are in for a ride in an amusement park, and our only option is to ride it through till the end.

BIBLIOGRAPHY

René Girard *Violence and the Sacred*The Johns Hopkins University Press, 1977.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

COOPERATION AND CONFLICT IN A GLOBAL WORLD

Mariana Ana Bulmez

PhD Student, "Ovidius" University of Constanța

Abstract:For centuries, international relations have been dominated by "political realism," an approach present in the works of great thinkers, but also politicians such as Tucidide, Niccolo Machiavelli, Otto von Bismarck. Realism describes the world in terms of national, sovereign states, using its own means to maintain its independence and to defend its interests, an essential element in this equation being the military force.
States are no longer the only important decision-makers in international relations, and force is no longer the best approach to resolving conflicts with non-state actors, including terrorist organizations. The information revolution offers unlimited access for non-state actors to promote their ideology and advocates. Firefox, an Internet browser, reaches 25 million users in 99 days after its launch, and in the sixth month of its existence, it crossed the border of the fifty million users. Earlier in 2006, defense secretary Donald Rumsfeld said about the global war on terror that "in this war, some decisive battles will not be given in the mountains of Afghanistan, either on the streets of Iraq or in New York's conference halls, London, Cairo and elsewhere ".
Democratic principles, liberal culture and common transnational interests may be the link between the nation-state and universalism of the global system. Cooperating and co-opting all states in setting global strategies can solve the slippages in the relations between nation-state supporters and the followers of globalization. For example, establishing the agenda in the Group of 8, plus several guests, does not equate to the level of international relations and institutions with agenda setting in the Group of 20, members with equal status.

Keywords: globalization, state-nation, terrorism, separatism, cooperation

At the beginning of the 21st century, we find ourselves in a world where armed operations are no longer in the hands of governments or their agencies.[1] For centuries, the classic approach of international relations has been called "realism," the equivalent of which Otto von Bismarck called "realpolitik". Realism describes the world in terms of sovereign states, whose purpose is to maintain security, peace, balance of power, secure territorial status, the primary argument in this sense being the military force. States differ mainly as far as their capacities are concerned, and not necessarily from a functional point of view, and as a result they tend to counterbalance the power of the others.[2] The realistic theories of international relations argue that the balance of power prevents the emergence of a hegemonic element in world politics, and the dynamics of the swing manifest itself when using force, threatening force, and inducing fear of force.[3] Fareed Zakaria argues that "the distribution of power is changing" as "the number of governmental and non-governmental players increases, and the strength

[1] Hobsbawm, Eric, *Globalizare, democraţie şi terorism,* CARTIER, Chişinău, 2016, p.20
[2] Wendt, Alexander, *TEORIA SOCIALĂ A POLITICII INTERNAŢIONALE,* POLIROM, Iaşi, 2011, p.123
[3] Layne, Christopher(2011), *PACEA ILUZIILOR. Marea strategie americană din 1940 până în prezent,* POLIROM, Iaşi, 2011, p.11

and confidence of everyone grow, the hopes of common understanding and action diminish".[4] Contemporary states have been involved with each other for decades, even centuries, during which they have accumulated a considerable level of knowledge about the interests of the other states. Everyone knows something about the other's style of resolving disputes.[5] In this context, war has been an active and constant instrument of international relations. At the moment, states are no longer the only players on the scene of international relations. Material equipment for warfare is now widely available to private bodies and so are the means of financing non-state wars.

We live in a global world based on transnational private firms that do their best to be as little controlled as possible, by even the most powerful of governments. More often than not, the states are abandoning activities that are considered of strategic importance in the 20th century, such as postal services, police, prisons, even vital parts of the armed forces, entrusting them to private contractors, these contractors becoming later on the financial supporters of armed dissident right groups inside the states that concede their services.[6] State-owned enterprises coexist and compete with cross-border multinational corporations, such as IBM, which derives two-thirds of foreign-only revenue, and only a quarter of its 400,000 employees are in the US.[7]

Of course, the existence of corporations is not a novelty, and just like globalization, they have a long history. Transnational religious organizations have been around for hundreds of years. The British East India Company for example, which was founded in 1600, was granted the exclusive right of trade with India, imposed an economic monopoly in the area supported by local military and administrative forces, and in the nineteenth century, founded the Socialist International, the Red Cross, the pacifist movements, the International Law Association, etc. Prior to World War I, there were only 176 non-governmental international organizations, but recently the number of NGOs has reached about 26,000 in the last decade of the 20th century.[8]What differs today, and falls into the rivalry area, generating global tensions, is the fact that NGOs and transnational companies are rivaling with states. The $ 300 billion sales of ExxonMobil in 2004 were higher than the GDP of 200 of the 220 countries on the planet. According to this statistics, one can conclude that power is increasingly falling into the hands of multinational corporations, not to governments.[9]

What transnational companies and corporations do in an area of the globe can affect its activity thousands of away miles. This phenomenon of dispersion of global effect is identified by specialists as the transnational transfer of conflicts.[10] For example, the case of Coca-Cola, when in 1999 the French, Belgian and Luxembourg governments banned Coke sales on suspicion of contamination , that caused mass hysteria in the affected states. The company lost $ 103 million. In India, Coca-Cola was accused of water pollution and excessive water consumption.[11] The redundant global effect was the threat of a 5.2 million-strong student union from the UK to boycott Coca-Cola Company for its dubious practices in countries such as India.[12]

[4] Ibidem, p.19
[5] Wendt, Alexander, op.cit., p.128
[6] Ibidem, p.36
[7] Nye Jr.,Joseph S., *Viitorul puterii,* POLIROM, Iaşi, 2012,p.139
[8] Ibidem, p.140
[9] Curtin, Patricia A.& Gaither, Kenn T., *RELAŢII PUBLICE INTERNAŢIONALE. Negocierea culturii, a identităţii şi a puterii,* Curtea Veche, Bucureşti , 2008,p.292
[10] Ibidem, p.40
[11] Ibidem, p.39
[12] Ibidem, p.41

Conflicts within states, often maintained and sustained by non-state competitors, have become increasingly serious, and can continue indefinitely, with no reliable forecast of their consequences on the political and territorial developments of that particular State. For example, IRA actions in the UK or ETA in Spein, are bound to end up in secessionist movements in the more or less distant future. The Uppsala data bank recorded incidents of armed civil war between 2001 and 2004 in thirty-one sovereign states of the world.[13] The era of wars that end with unconditional surrender is over. At present, internal conflicts can become very violent, and governments cannot neglect or eliminate armed minorities.[14]During 2006, 498 terrorist actions took place within the EU: one in Austria, Belgium, Ireland, Portugal and Poland; in France 294, of which 283 were assigned to the separatists, the other 11 being of a different nature; in Spain 145, out of which 136 separatists, 8 left and one other orientation; in Greece 25 attributed to left anarchists; in Germany 13, out of which 10 left, 2 other, and one Islamic; in Italy 11 attributed to left anarchists; in the UK 5, of which 4 separatists and one of another kind.[15]

Globalization has advanced under almost all aspects - economic, technological, cultural, even linguistic - except for one: from a political and military point of view, territorial states remain the only effective authorities.[16] One can hardly speak of a single global authority that is sufficiently strong to control, for example, the arms race and international disarmament such as the UN or various technical and financial bodies such as the International Monetary Fund, the World Bank, the World Trade Organization and some international tribunals. However, these bodies do not have any effective power other than that which the agreements signed between states provide them with.[17] The UN does not have any independent power or authority. UN decisions depend on the collective decision of states and can be blocked by the absolute veto of five of them. "It is necessary for the new world orders to be protected," says historian Michael Howard. Every international order in each period assumes that someone or something functions as a protector of the system.[18] The UN can play a significant role in protecting the world order when there is consensus in the Security Council. The UN is seconded by regular meetings of NATO and EU leaders, the leaders of the Asia-Pacific countries in APEC and the East Asia Summit, the G7 and G8 developed countries and the main economies of the world in the G20[19] and the new actor on the international scene, the BRIC group.

By the end of the 20th century, about 2600 million people had been flown by the world's airlines, which means almost a plane trip for every two inhabitants of the globe.[20] Analyzing this figure, we note the extraordinary global mobility of the population and hence the cosmopolitanism of the big cities in economically attractive countries. States such as the US, Canada and Australia had an influx of 3.6 million migrants only between 1998 and 2001, while Western Europe received 11 million foreigners over the same period. As Benedict Anderson notes, the crucial document of 21st century identity is not the birth certificate issued by the nation-state, but the international identity document - the passport.[21] However, no individual, irrespective of where he may come from or where he may go,

[13] Hobsbawm, Eric, op.cit. , p.49
[14] Ibidem, p.30
[15]https://www.europol.europa.eu/publication/TESAT/TESAT2007.pdf
[16] Hobsbawm, Eric, po.cit., p.25
[17] Ibidem, p.26
[18] Gray, Colin S., *RĂZBOIUL, PACEA ŞI RELAŢIILE INTERNAŢIONALE. O introducere în istoria strategică,* POLIROM, Iaşi, 2010, p.309
[19] Kissinger, Henry, *Ordinea mondială,* Rao, Bucureşti, 2014, p.298
[20] Ibidem, p.76
[21] Ibidem, p.78

gives up his national identity. Identity can be one of the most controversial terms of the new millennium, if we take into account the mixture of peoples and cultures at global level. For centuries, identity has been a built up concept, born as it is from such classifications as ethnicity, nationality, social class, gender, sexual and religious orientation. Identity is what places us within society, tells us "who we are and how we relate to the others in the world we live in."[22] For example, when new nations come into being, the first challenge is international recognition. In such cases as this, the national flag is considered to be a first identification mark, as in the case of South Africa, which adopted a new flag in 1994 after the abolition of apartheid.[23]

However, the long-term migrants of the 21st century are no longer completely separated from their homeland of origin due to advanced communications technology. In 1998 Google was born, and in 2003 it became the most influential online company.[24] At the end of 1998, the service called AOL Instant Messenger numbered 25 million downloads, less than 26 months from the start of the program, and for 2005, some commentators estimated a figure of 400 million users with dozens of thousands of downloads per day.[25] Skype, the most popular Internet telephony service in the world, had 25 million users only 19 months from launch, its record being overtaken by Firefox, which exceeded 25 million users in 99 days since launch, and in the sixth month of existence crossing the border of 50 million users.[26] Compared to radio stations, televisions and newspapers most often controlled by the state, governments of nation-states, the Internet creates unlimited communication through e-mail, through the personal internet page, blog, or twitter through social networking sites such as Facebook or Linkedin. A number of transnational corporations have enormous budgets, competent human resources, and control coding, so their power is often much higher than that of many governments. For example, in 2009, Microsoft, Apple and Google had annual profits of 58, 35 and $ 22 billion respectively and more than 150,000 employees in total. At the same time, Amazon, Google, Microsoft and many other companies are competing for the development of cloud computing technology and have "server farms".[27]

Information is a source of power and more and more people have access to it as computer and communication costs decrease. Similarly, the information revolution and globalization provide new resources for non-state actors. For example, before the Russian attack on Georgia in 2008, "any civilian, native Russian or other ethnicity aspiring to become a warrior in cyberspace could visit pro-Russia web pages to download the programs and instructions needed to launch an attack against Georgia's Internet services ".[28] There are practically no barriers to having access to world politics. The toughest attacks occur in the virtual space: cybercriminals hackers and offenders rack up billions of dollars in damages to governments and businesses. It is estimated that the "Love Bug" virus, launched by a hacker in the Philippines, has caused $ 15 billion in damages. Cyber crime groups have stolen over a trillion dollars in data and intellectual property in 2008. It was discovered that a cyber spy network, GhostNet, infected 1295 computers in 103 countries, 30% of which were important government targets.[29] Most experts believe that cyber attacks are important complementary tools and not an overwhelming weapon, such as nuclear weapons, in interstate wars. The danger is very high given that the Internet allows the operation of decentralized franchise networks to recruit followers, raise funds,

[22] Curtin, Patricia A.& Gaither, Kenn T., po.cit.,p.211-212
[23] Ibidem, p.218
[24] Scoble, Robert&Israel, Shel, *Conversaţii libere,* NEMIRA, Bucureşti, 2008, p.42
[25] Ibidem, p.47-48
[26] Ibidem, p.50-51
[27] Nye Jr.,Joseph S., op.cit., p.158
[28] Ibidem, p.160
[29] Ibidem, p.153

provide instruction manuals and conduct operations. In military terms, al Qaeda, is a dwarf compared to the American giant. The impact of its terrorist activities depended more on the dramatic effect of their actions, and on the exaggerated reactions they generated than on the size of their own forces. Shocking events are designed to attract attention, polarize, cause reactions from the target. In this respect, the 2004 record of a member of Al Qaeda, Abu Musab of Zarqawi, decapitating an American in Iraq, was downloaded millions of times on the internet and caused similar situations in groups of the same ideological orientation.[30] Due to the Internet, and the media, Al Qaeda was transformed from a small cell organization with limited territorial spread into a global network. Unfortunately, the technology offers destructive powers to individuals or groups of groups that previously represented a government monopoly, which increases the vulnerability of contemporary society to the attacks of non-state opponents, irrespective of their size, as long as they have unlimited resources at their disposal. In this context, many analysts speak of a privatization of war in the contemporary world.

According to a terrorist expert, the crucial place of radicalization "is neither Pakistan, nor Yemen, nor Afghanistan, (...) but the solitary experience of a virtual community: ummah from the Web."[31] As virtual communities grow, they will overcome territorial jurisdictions and develop their own patterns of governance. There is a risk that states, or even more dangerous, become much less important in people's lives, focusing on new forms of organization that correspond to their own interests "any person who recognizes the importance of values conveyed by a group and who decides to acquire or promote them has an interest in being part of that group. "[32]

Cyber war is one of the most serious threats today. In this regard, a FBI representative's statement was relevant at a conference on international war: "Give me ten hackers and I paralyze a state in 90 days." For example, at present, anyone can order satellite imagery from commercial companies or simply use Google Earth to see what's happening in other countries at a very low o price, or even free of charge.[33] According to President Obama's report on cybernetic domains in 2009, theft of intellectual property by other states and corporations has generated the highest immediate costs. Every year, intellectual property theft, registered in business, government, university networks is several times greater than the amount of information in the Library of Congress threatening US military effectiveness and US competitiveness in the global economy.[34]

We can use military capability in a tank battle, but not on the Internet. Poised for the view of Hannah Arendt, political theorist, "power between people occurs when they act together", and a state can exert global power only by engaging with other states and acting with them. But given that states are no longer the only major players in world affairs, political decision-makers need to take account of new realities in their security measures, given that "we face increasing risks, threats and challenges that affect people in a particular country, but which come mainly or totally from other countries (...) the financial crisis, organized crime, mass migrations, global warming, international epidemics and terrorism, to name just a few .One of the main causes of the difficulty is that the power diffuses both vertically and horizontally ... " [35]Unlike terrestrial, sea and air battles," the struggles waged in the cyberspace have three characteristics in common with the land battles - Even if smaller: the number of players, ease of access and the chance to hide. (...) Ground, domination is not an immediately achievable criterion." In the physical world, governments have the monopoly of widespread use of

[30] Nye Jr.,Joseph S., op.cit.,p.141
[31] Ibidem, p.159
[32] Baertschi, Bernard& Mulligan, Kevin, *Naţionalismele* ,NEMIRA, Bucureşti, 2010, p.94
[33] Nye Jr.,Joseph S., op.cit.,p.138
[34] Nye Jr.,Joseph S.,op.cit., p.166
[35] Ibidem, p.133

force, they know the tune of action, and the attack stops due to wear or exhaustion. In the virtual world, however, the participants are different, often anonymous, the distances disappear and "a single virtual interaction almost does not involve costs".[36]

Governments can exercise physical constraints on companies and individuals through legislation. For example, physical routers and servers, fiber-optic cables have geographic locations under government jurisdictions, and companies that provide and use the Internet must comply with the laws imposed by those governments. According to the Open Net Initiative, at least 40 states use very restrictive filters to prevent the exposure of suspicious materials.[37] Governments can take action to educate and protect citizens in the field of computers. For example, in 2009, following the Xinjiang riots, the Chinese government has been able to block 19 million people from a zone twice the size of Texas, to international phone calls and the Internet, with the exception of a few webpages controlled by the authorities. The damage to tourism and business was significant, but the Chinese government was more concerned with political stability. In 2010, when SWIFT, a private company that coordinates and maintains the history of interbank transfers, has moved some of its major US servers to Europe, it needed the EU's permission to surrender US Treasury data for anti-terrorist purposes. The European Parliament has imposed new restrictions on the confidentiality of data transfers.[38] Cybercrime can be reduced by similar approaches that complicate access to various systems. In 2000, the UN General Assembly passed a series of resolutions condemning internet crime and drawing attention to defense measures that governments can take.

The effort of governments and in-country organizations to peacefully resolve any kind of confrontation can be supported by the work of NGOs most often considered to be a collective consciousness. For example, Human Rights Watch exerted pressure on governments such as the Chinese one, investigating and reporting human rights violations to the global media. In 1992, when charges were filed that IKEA carpets were the result of child work, the leadership investigated the matter, and collaborated with Save the Children, a highly respected international nongovernmental organization, to solve it. As a result, IKEA has signed a partnership with UNICEF and the International Labor Organization to fight child labor, bringing $ 500,000 to UNICEF in 2000 to support education and poverty alleviation measures.[39]

Henry Miller has a point of view in view of the current world: "One's destiny is never a place, but a new way to see things."[40] The constructivist approach to international relations offers a greater understanding of state interests.[41]

Historian Michael Howard explains why world peace cannot be built by inventing or reforming institutions: "... the establishment of a global peace order depends on the creation of a world community ... The world order cannot simply be created by building some institutions and international organizations that do not naturally derive from the cultural predisposition and historical experience of their members. Their creation and functioning presupposes at least the existence of a transnational elite that not only shares the same cultural norms but can also make them acceptable within their own societies ..."[42] A number of international organizations act in the name of peace and respect for national identity in the era of globalization. Among these, Amnesty International promotes "freedom to fight for

[36] Ibidem, p.145
[37] Ibidem, p.151
[38] Ibidem, p.155
[39] Curtin, Patricia A.& Gaither, Kenn T., op.cit.,p.296
[40] Ibidem, p.317
[41] Ungureanu, Radu-Sebastian(2010), *Securitate, suveranitate şi instituţii internaţionale*, POLIROM, Iaşi, p.191
[42] Gray, Colin S., po.cit., p.317

freedom," winning the 1977 Nobel Peace Prize. Its weapons in the struggle for freedom were, awareness of human rights violations and pressure from public opinion. The International Crisis Group, established in 1995, is an international non-governmental organization whose action is to resolve and prevent conflicts.[43]

"The contemporary attempt to build a world order will require a coherent strategy of establishing the concept of order within the various regions, and then linking them to regional order ... Even if it creates the appearance of order, the dominant position from the point of view a country's military in a region risks creating a crisis in the rest of the world."[44]

New socio-political realities give states, new concerns and new fears, which can only be removed by international cooperation.

BIBLIOGRAPHY

Baertschi, Bernard & Mulligan, Kevin (2010), *Naţionalismele,* NEMIRA, Bucureşti
Baradat, Leon P. (2012), *Ideologiile politice. Origini şi impact,* Editura POLIROM, Iaşi
Curtin, Patricia A, & Gaither, Kenn T.(2008), *Relaţii publice internaţionale,*Curtea Veche, Bucureşti
Hobsbawm, Eric (2016), *Globalizare, democraţie şi terrorism,* CARTIER, Chişinău
Kissinger, Henry (2015), *Ordinea mondială. Reflecţii asupra specificului naţiunilor şi a cursului istoriei,* RAO, Bucureşti
Layne, Christopher (2011), *Pacea iluziilor. Marea strategie americană din 1940 până în prezent,* Editura POLIROM, Iaşi
Nimu, Andrada, Pîrvulescu, Cristian, Todor, Arpad (2016), *Societatea civilă, democraţie şi constructive instituţională,* Editura POLIROM, Iaşi
Nye Jr., Joseph S. (2012), *Viitorul puterii,* Editura POLIROM, Iaşi
Scoble, Robert & Israel, Shel (2008), *Conversaţii libere,* NEMIRA, Bucureşti
Ungureanu, Radu-Sebastian (2010), *Securitate, suveranitate şi instituţii internaţional,* Editura POLIROM, Iaşi
Wendt, Alexander (2011), *Teoria socială a politicii internaţionale,* Editura POLIROM, Iaşi

[43] Carpinschi, Anton & Mărgărit, Diana, *Organizaţii internaţionale*, Ed.Polirom, Bucureşti, 2011
[44] Kissinger, Henry, op.cit., p.299

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

ASPECTS RELATED TO THE IMPERIALIST ACTIONS O THE AUSTRO-HUNGARIAN EMPIRE

Ciprian Farcaș

PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

Abstract: This paper presents, at first, the main official and unofficial imperialist actions of the Austro-Hungarian Empire, carried out in Africa and Asia by Jesuits, mercenaries, explorers, geographers, intellectuals, and many others. The second part of this study presents the main aspects of foreign policy: the closing to Germany, the expansion into the Balkans, the adherence to the Triple Alliance, the World War I and some of the problems raised by it.

Keywords: foreign policy, Balkans, Egypt, Sudan, Tianjin

Istoria imperiului începe încă din secolul al XVI-lea când sub conducerea Casei de Habsburg au fost întreprinse cuceriri militare, s-au încheiat căsătorii strategice, iar populațiile nou cucerite au avut un statut inegal, deoarece se utiliza la acea dată dreptul istoric, adică cel care a cucerit un teritoriu este stăpânul iar cel cucerit se supune. Însă națiunile cucerite s-au revoltat în repetate rânduri din cauze etnice și politice, iar în acest sens, imperiul se aseamănă cu altele similare care erau fragmentate geografic. Moștenirea culturală a Europei Centrale se leagă de acest imperiu care a adus o omogenizare culturală, politică și economică, reușind ca să reziste având bazele în familia imperială, cultul împăratului, tradiție, armată, reforme, dar și ajutor străin venit din partea Germaniei[1].

Din punct de vedere statistic, în 1910 imperiul era plasat destul de bine: avea o suprafață de 677.000 de km pătrați, fiind al doilea stat după Rusia și o populație de 51,4 milioane de locuitori, fiind al treilea stat ca populație după Rusia și Imperiul German. Însă din punct de vedere economic situația nu era bună deoarece în 1913, Produsul Intern Brut era pe locul cinci în Europa și Produsul Intern Brut pe cap de locuitor era pe locul unsprezece, astfel odată cu economia, s-a diminuat și influența politică, Austro-Ungaria luând de multe ori rolul de observator neutru[2].

Imperiul Austro-Ungar nu a deținut teritorii în afara Europei sub formă de colonii asemenea Marii Britanii, Franței, Spaniei și așa mai departe, în primul rând din cauza poziției geografice, imperiul fiind poziționat în centrul Europei, cu ieșire limitată la Marea Adriatică, la care se adaugă și lipsa banilor, slăbiciunile militare și în special crizele politice ce afectau monarhia. Burghezia liberală nu oferea sprijin pentru o politică colonială care era evident bazată evident pe dorința habsburgilor de a deveni o putere mondială majoră. Austro-Ungaria a participat la diferite conferințe internaționale referitoare la

[1] Robert Aldrich, Epoca Imperiilor, București, Editura ALL, 2008, pp. 195-198; Nick Pelling, *Imperiul Habsburgic 1815-1918*, București, Editura Bic All, 2002, p. 2-3; Gheorghe Bichicean, *Introducere în istoria modernă universală*, Editura Adalex, Sibiu, 2008, pp.79-83
[2] Robert Aldrich, *Op. cit.*, p. 208-209

colonialism, de exemplu Conferința de la Berlin asupra regiunii Congo din 1884-1885, Conferința anti-sclavie de la Bruxelles din 1889-1890 și la Conferința Internațională asupra Marocului din 1906, astfel dubla monarhie a fost angajată în „imperialismul colectiv", luând decizii în beneficiul statelor colonizatoare din Europa[3].

Totuși lipsa de colonii străine nu a împiedicat monarhia dunăreană ca să se afirme economic, militar și diplomatic. Comercianții din portul Trieste, savanții, misionarii și aventurierii din Austro-Ungaria și-au făcut simțită prezența în diverse părți ale lumii coloniale, iar guvernul de la Viena, afișând în mod deschis ambiții internaționale a sprijinit „imperialismul colectiv" european la finalul sec XIX și începutul sec XX. Oricum, dacă ar fi existat colonii, s-ar putea pune întrebarea retorică: Ce tradiții naționale ar putea fi transplantate de aceste popoare peste mări și țări? Germane, cehe, poloneze, rutene, maghiare la un loc? De asemenea calitatea acestor coloniști nu dădea nici cea mai mică speranță că o colonie a lor s-ar putea transforma rapid într-o putere înfloritoare? Aceste întrebări au fost puse de economistul Franz Xaver Neumann-Spallart în 1885[4].

Cu toate acestea, menționăm Arhipelagul Franz Josef (numit așa în onoarea împăratului) descoperit la data de 30 august 1873 de către doi exploratori austrieci,Julius von Payer și Karl Weyprecht, însă din cauza apropierii sale de Polul Nord și a condițiilor meteo nefavorabile locuirii, a rămas un „teritoriu al nimănui"[5]. Un al doilea teritoriu pe care îl mai menționăm avea o suprafață de doar 6 km^2 și cuprindea un cartier din orașul chinez Tianjin și a fost controlat între anii 1902-1917. Austro-Ungaria a intrat în posesia acestui teritoriu ca urmare a participării sale la înăbușirea revoltei boxerilor alături de alte șapte state. Teritoriul era nesemnificativ ca suprafață, populație, și nu s-au derulat acțiuni pentru dezvoltarea sa și nu a fost colonizat[6].

O primă acțiunile imperialistă în afara Europei a fost misiunea iezuită în Sudan din anii 1860-1870. O mai mare influență a avut-o monarhia dunăreană în Egipt, unde existau consulate, exista compania de transport matitim *Österreichischer Lloyd*, care era principala legătură între Trieste și Alexandria. Compania transporta o gamă largă de produse precum produse manufacturate din oțel, mașini, obiecte casnice, textile, bere, apă minerală și multe altele. Egiptul era pentru Casa de Habsburg și pentru unii cetățeni mai înstăriți din monarhie o destinație de vacanță. Alți cetățeni se angajau ca doctori, administratori, arhitecți în slujba khediv-ului (viceregelui egiptean). Între personajele importante care au vizitat Egiptul se numără Franz Joseph (prezent la inaugurarea canalului Suez în 1869), soția sa Elisabeta, respectiv prințul moștenitor Rudolf și arhiducele Otto. De asemenea unii egipteni mergeau în monarhia dualistă la muncă ca servitori, în industria de divertisment sau pentru studii[7].

Cea mai importantă personalitate a fost Rudolf von Slatin, care în 1878 a realizat o călătorie în Africa și a făcut o carieră în administrația egipteană a Sudanului, deoarece națiunile Europene printre

[3] *Ibidem*, p. 215
[4] *Ibidem*, p. 217
[5] William James Mills (coord.), *Exploring Polar Frontiers: A Historical Encyclopedia,* vol. 1, Oxford, Editura ABC CLIO, 2003,p. 245
[6] Robert Aldrich, *Op. cit.*, p. 216-217; Vilma Fasoli, Diego Caltana, *The Italian and Austro-Hungarian settlements in Tientsin / Tianjin: published and unpublished documents for rewriting two episodes of colonialism (1901-1947)* în *Dissonant architectural heritage in the postcolonial age. On the changing perceptions of "colonial" architecture in recent decades,* 3rd ANNUAL WORKSHOP, Lisbon, 18 - 20 February 2013, pe site-ul http://architecturebeyond.eu.huma-num.fr/wp-content/uploads/2013/02/PROGRAM-ANNUAL MEETING_LISBON_-18-20-FEB-2013_version06012013.pdf (accesat la data de 27.03.2018)
[7] Michaela Mikešová, *Austria -Hungary and Egypt (1882–1914)*, în *Prague Papers on the History of International Relations,* Universitatea Carolină din Praga, 2014, pp. 63-78; http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-4a0ec34b-1012-4498-8634-42523ec52bbc

care și monarhia austro-ungară creditaseră Egiptul. Slatin a fost guvernator al întregii regiuni Darfur. În urma unei rebeliuni locale din 1884 a fost nevoit să se predea și apoi a fugit. După intervenția Marii Britanii asupra Egiptului din 1898 a fost numit adjunct al șefului administrației coloniale britanice în Sudan, totodată a fost răsplătit cu onoruri de reprezentanții Egiptului, Marii Britanii și Austro-Ungariei. Alte inițiative neoficiale cu caracter imperialist au fost făcute de Marina Militară, Academia de Știință, jurnaliști, preoți și misionari. Au mai existat și persoane care au realizat excursii pe cheltuiala proprie sau în serviciul altor puteri europene care au ajutat la expansiunea colonială. Un număr mare de soldați și subofițeri austro-ungari s-au angajat ca mercenari în Statul Liber Congo al regelui belgian Leopold II, dar au mai fost mercenari și în „Schutztruppe" în Africa de Est Germană. Au mai fost și civili devotați cercetării coloniale precum biologul Frederich Welwitsch din Angola ocupată de portughezi respectiv geograful Oscar Baumann care a fost în administrația germană din Tanganika. Mai putem aminti expediția contelui Teleki Sámuel în Africa dintre anii 1887 – 1888. Acțiunile anticoloniale au fost puține și rare, unul dintre exemple fiind profesorul boemian Ferdinand Blumentritt, care împreună cu filipinezul Jose Rizal s-au luptat pentru independența Filipinelor contra dominației spaniole[8].

Revenind la continentul european, observăm din nou o dorință de expansiune teritorială, de sporire a dominației asupra altor state, iar pentru o mai bună înțelegere, ne întoarcem în timp începând de la 1866 când a avut loc bătălia de la Sadova (Königgrätz) între Prusia și Austria și a fost decisivă pentru echilibrul de putere din Europa. Austriecii au pierdut bătălia, iar odată cu ea, influență în Europa de vest, iar balanța s-a înclinat spre Prusia. Germania încă nu era unificată, Prusiei lipsindu-i statele germane din sud, iar Austria a încercat ca să mențină legăturile comerciale ca o contrapondere. În calculele lor de politică externă, habsburgii l-au luat în calcul și pe imprevizibilul Napoleon al III-lea, împăratul Franței, deoarece francezii erau îngrijorați de ascensiunea Prusiei. Animați de un sentiment antiprusian, Napoleon al III-lea și Franz Joseph au avut o serie de întâlniri secrete, însă fără un rezultat notabil. Între timp, în 1867 s-a realizat dualismul austro-ungar, iar premierul Andrassy de la Budapesta a declarat că nu va susține vre-un război împotriva Prusiei, ci susținea neutralitatea monarhiei față de relațiile dintre Franța și Prusia[9].

Dar în 1870 toate aceste calcule s-au dovedit un eșec deoarece Prusia a învins Franța în războiul din 1870, a anexat statele germane din sud, iar apoi s-a format al doilea Reich, care până la primul război mondial a fost cea mai puternică țară economic și militar. Această chestiune a determinat Imperiul Austro-Ungar să își îndrepte atenția spre statele balcanice unde mai puteau avea influență politică. Însă nu doar conducerea de la Viena avea interese în Balcani, ci și Imperiul Otoman care dorea să își mențină stăpânirea, la care se adaugă Imperiul Rus care avea multe în comun cu popoarele slave din această zonă: alfabetul, confesiunea creștin ortodoxă, limba similară, obiceiurile și tradițiile. Știm încă de la testamentul lui Petru cel Mare că pe lângă influența politică, rușii mai doreau teritorii la malul vestic al Mării Negre. Așadar în Balcani exista un vid de putere lăsat de criza Imperiului Otoman care putea fi umplut de celelalte două imperii (austro-ungar sau rus) dar și de statele balcanice precum Serbia sau Bulgaria. Serbia și-a dobândit independența față de Imperiul Otoman în 1878 și a devenit centrul naționalismului slavilor din sud, inclusiv a celor din Imperiul Austro-Ungar, ceea ce era o problemă. Mai mult, rușii s-au declarat protectorii slavilor și lideri ai mișcării panslaviste[10].

Ministrul de externe Gyula Andrassy (1871-1879) a argumentat că este mai bine ca Austro-Ungaria să nu cucerească teritorii noi în Balcani motivând că acest lucru ar presupune un risc deoarece ar fi alipiți mai mulți slavi care ar schimba echilibrul etnic în jumătatea ungară, de asemenea ar nemulțumi

[8]Robert Aldrich, *Op. cit.,* p. 218; http://www.afrikanistik.at/pdf/personen/slatin_rudolf.pdf (accesat la 20.03.2018)
[9] Nick Pelling, *op. cit.,* p. 124-125; Gheorghe Bichicean, *Op. cit.* pp. 223-225
[10] Nick Pelling, *op. cit.,* pp.125-130

și Rusia. Oricum, înainte de orice acțiune ministrul de externe și-a dat seama că trebuie să aibă aliați în problema balcanică, iar dintre toate marile puteri de la acea vreme, doar Imperiul German putea oferi sprijin. În anul următor s-a încheiat „Alianța celor trei împărați" (rus, austro-ungar și german) care se va transforma cu unele modificări în Tripla Alianță apoi în Puterile Centrale. Astfel Germania s-a transformat din dușman în prieten, iar pe moment pericolul unui război cu Rusia pentru statele balcanice a fost înlăturat[11].

Revoltele din Imperiul Otoman din 1876 au dus la încheierea Acordului de la Reichstadt între Austro-Ungaria și Rusia prin care s-a decis ca în cazul în care Imperiul Otoman va fi învins, conducerii de la Viena îi va reveni Bosnia-Herțegovina, iar Rusiei Basarabia de Sud. Serbia, Muntenegru, Bulgaria și Rumelia vor deveni state independente. Dar răscoalele din Balcani au fost reprimate de Imperiul Otoman așa că acordul nu a fost pus în practică. Țarul Rusiei Alexandru al II-lea nu a fost mulțumit de modul în care popoarele înfrânte au fost tratate de turci, fapt ce a dus la războiul ruso-turc din 1877-1878, câștigat în cele din urmă de Rusia. A urmat apoi pacea de la San Stefano care prevedea crearea unei „Bulgarii Mari" supuse Rusiei ca stat clientelar, iar referitor la Bosnia-Herțegovina, aceasta nu se acorda austriecilor, lucru care i-a nemulțumit pe aceștia din urmă. Ministrul austro-ungar de externe Gyula Andrassy a cerut ajutorul cancelarului Germaniei Otto von Bismark pentru a se rezolva tensiunile din Balcani și pentru a se revizui Tratatul de la San Stefano. Astfel în iunie 1878 s-a organizat Congresul de la Berlin, unde au participat reprezentanții Marilor Puteri (Rusia, Austro-Ungaria, Germania, Marea Britanie, Franța, Italia și Imperiul Otoman). Congresul a avut multe prevederi: România devenea independentă, primea Dobrogea, dar pierdea sudul Basarabiei. Muntenegru și Serbia deveneau independente. Marea Britanie ocupa Insula Cipru. Bulgaria ca stat independent apărea pe hartă cu granițe mai restrânse, fără unele teritorii din Rumelia. Austro-Ungaria ocupa Bosnia-Herțegovina pe care le administra dar rămâneau sub suveranitate turcă. De asemenea mai avea dreptul de a deține garnizoane la Novi-Bazar, un punct strategic care rămânea sub stăpânire turcă. Din unele puncte de vedere, Congresul de la Berlin a adus temporar stabilitate în sud-estul Europei, până la Războaiele Balcanice. Austro-Ungaria deși s-a mărit ca suprafață, a inclus în Imperiu mai mulți slavi, care au afectat în rău echilibrul etnic și au alimentat naționalismul slav. Nici din punct de vedere economic nu au fost avantaje pentru conducerea de la Viena[12].

În 1882 „Alianța celor trei împărați" a fost înlocuită cu „Tripla Alianță" formată din Austro-Ungaria, Germania și Italia, alianță din care nu mai făcea parte Rusia. De asemenea țări precum România, Serbia și Bulgaria devin favorabile habsburgilor, deoarece se temeau de politica intervenționistă a Rusiei. În 1887 Imperiul a semnat cu Marea Britanie acordul Antanta Mediteraneană, care prevedea păstrarea granițelor statelor cu ieșire la Marea Mediterană, inclusiv a celor din Balcani și oprirea expansiunii rusești în această zonă. După 1897 Rusia a fost preocupată de situația din Asia de nord-est unde a avut tensiuni cu Japonia care se extinsese în Coreea și nordul Chinei. Apoi între anii 1904-1905 a fost războiul ruso-japonez, pierdut de ruși, apoi a urmat Revoluția din 1905 în Rusia. Astfel pentru câțiva ani, țarul nu a mai fost interesat de Balcani, dovadă fiind Programul Murzsteg din 1903 care prevedea păstrarea integrității Imperiului Otoman și intervenția comună austro-ungară și rusă pentru oprirea revoltelor din Macedonia[13].

Dar tensiunile reîncep în Balcani în urma a două evenimente: în 1907 Rusia se alătură Antantei, Europa împărțindu-se astfel în două blocuri militare, iar cooperarea din ultimii ani dintre acesta și Viena s-a oprit. Al doilea eveniment a fost în 1908 când la conducerea Imperiului Turc au venit „Junii

[11] *Ibidem*
[12] *Ibidem*
[13] Gheorghe Bichicean, *op. cit,* p. 246

turci", provocând nesiguranță. Tot în același an s-a proclamat independența Bulgariei, iar Bosnia-Herțegovina a fost anexată de Imperiul Austro-Ungar. Această anexare i-a luat prin surprindere pe ruși, catalogând-o drept expansionism, pentru că nu au fost anunțați în prealabil. Serbia a protestat, iar Rusia și-a reluat rolul de protectoare a slavilor[14].

În 1912 a izbucnit primul război balcanic între Serbia, Muntenegru, Bulgaria și Grecia pe de-o parte și Imperiul Otoman, care s-a terminat cu înfrângerea zdrobitoare a turcilor. În urma Conferinței de la Londra, cele patru state câștigătoare și-au împărțit teritoriile turcești între ele, iar pentru ca Serbia să nu obțină ieșire la Marea Mediterană, s-a creat Albania. Dar în 1913, din cauza disputelor teritoriale între cele patru state câștigătoare, a izbucnit al doilea război balcanic între Bulgaria pe de-o parte și Serbia, Grecia, Imperiul Otoman, România și Muntenegru pe de cealaltă parte. Bulgaria a pierdut, iar expansiunea Serbiei a îngrijorat conducerea de la Viena. Mai mult Serbia i-a încurajat pe sârbii bosniaci să declanșeze o revoltă naționalistă împotriva Monarhiei Austro-Ungare. Cu toate acestea împăratul Franz Joseph s-a opus unui război contra Serbiei în 1913, considerând că ar fi mai mult de pierdut decât de câștigat.

Tot în 1913 a mai avut loc un eveniment marcant: trădarea colonelului Alfred Redl, acesta fiind șeful serviciului de contrainformaţii care a oferit rușilor planurile de atac ale armatei austro-ungare, statistici privind armata și dotarea ei. Întrea anii 1903-1913 a furnizat constant informații rușilor și a dezinformat propria armată privind armata rusă. Totodată a furnizat „Planul III" prin care armata austro-ungară urma să invadeze Serbia, însă rușii după ce l-au obținut, l-au oferit sârbilor care s-au putu apăra cu succes în 1914. Per total se estimează că aceste acțiuni ale lui Redlau ajutat Serbia și Rusia ducând la moartea a jumătate de milion de soldați din armata austro-ungară pe front. Totodată el este considerat unul dintre cei mai mari trădători din istorie. Nu se știe motivul trădării sale dar se presupune că dușmanii i-au descoperit un punct slab legat de viața sa privată, lucru care ar fi însemnat sfârșitul carierei sale așa că l-au șantajat. Însă în cele din urmă armata austro-ungară a aflat de trădarea sa, iar decât să ia parte la un proces umilitor, a preferat ca să se sinucidă.[15]

A urmat apoi atentatul de la Sarajevo din 28 iunie 1914 în urma căruia a fost asasinat arhiducele Franz Ferdinand de către un student sârb, nemulțumind profund conducerea Imperiului Austro-Ungar. Asasinul făcea parte din gruparea „Mâna neagră", iar guvernul sârb știa de existența și practicile ei, ba chiar o finanța indirect. Autoritățile de la Viena au lansat un ultimatum extrem de provocator Serbiei, care a fost refuzat, ducând la declanșarea războiului între cele două state, care a escaladat apoi în Primul Război Mondial.

Inițial războiul a adus o unitate imperiului, aspirațiile naționale fiind uitate, la fel și diferendele sociale. Tinerii s-au înrolat pentru a lupta pentru patrie și împărat. Scopul inițial al războiului a fost acela de a zdrobi Serbia, dar apoi s-a mai deschis un front în Galiția, iar apoi un al treilea în peninsula Italică, apoi altul cu România, plus luptele navale din Mediterana. Armata austro-ungară fiind astfel suprasolicitată strategic, militar respectiv ca resurse umane și materiale. Războiul nu a început bine deoarece în 1914 Serbia nu a putut fi cucerită, iar în Galiția au fost înfrângeri militare. În primele șase luni au murit 750.000 de oameni. În următorul an, 1915 au apărut unele victorii împotriva rușilor, iar apoi în 1917 armata austro-ungară i-a învins pe italieni la Caporetto. Dar performanțele armatei au fost

[14] *Ibidem,* pp. 247-248
[15] https://www.trivia-library.com/a/world-war-i-russian-spy-col-alfred-redl.htm (accesat la 24.11.2017)
Gunter Bischof, Ferdinand Karlhofer ,Samuel R., Jr. Williamson, *1914: Austria-Hungary, the Origins, and the First Year of World War I (Contemporary Austrian Studies) vol 23,* 2014, UNO Press, pp. 35-55

modeste atunci când nu a existat un sprijin german, așa cum s-a întâmplat în 1916, când România a declarat război, armata română a trecut Carpații și a avansat în Transilvania[16].

Loialitatea soldaților și ofițerilor români din armata austro-ungară a fost pusă la încercare în două momente dificile ale războiului, petrecute în anii 1916 și 1918. În 1916 atunci România a ieșit din neutralitate a atacat Imperiul, creând resentimente în rândul populației românești din Transilvania și dezertări pe front, totodată la scurt timp a murit împăratul Franz Joseph, iar loialismul proimperial a început să își piardă din putere și treptat s-a înlocuit cu loialismul față de neam. Cel mai greu a fost la sfârșitul anului 1918 când Imperiul Austro-Ungar se dezintegra și existau dezertări în rândul soldaţilor care nu erau de etnie maghiară sau germană, precum românii. În aceste clipe ofițerului îi era greu să îi facă pe soldați să se supună ordinelor primite, pentru că în mintea lor se produceau lucruri contradictorii: să continue lupta pentru o cauză străină, într-un război care nu va fi câștigat sau să dezerteze predându-se armatei italiene unde a fost creată o legiune de români ardeleni sau să se predea direct armatei române[17]. Statisticile sunt destul de îngrijorătoare, din peste 480.000 de soldați și ofițeri români mobilizați din Transilvania, 80.000 au dezertat, o cifră uriașă, ca să nu mai vorbim de soldații de alte etnii care au mai dezertat[18]. O parte din preoții militari români au rămas fideli armatei imperiului, iar o altă parte din contră au contribuit la dezintegrarea ei, făcând slujbe religioase de dezlegare a soldaților față de jurământul militar pe care îl făcuseră împăratului, ilustrative în acest sens fiind ceremoniile desfășurate la cazărmile din Praga, unde se aflau aproximativ 20.000 de soldați și ofițeri[19].

De asemenea, au mai fost probleme în structura imperiului multinațional care s-au manifestat la nivelul armatei, deoarece soldații erau de diferite naționalități între care existau disensiuni. De exemplu moartea unui număr mare de ofițeri germani în primii doi ani ai războiului a condus în mod inevitabil la înlocuirea lor cu alți ofițeri de origine slavă, care a produs resentimente și probleme de comunicare. Mai mult, propaganda panslavistă susținea capitularea, pentru că apoi va urma o pace în care aliații vor susține aspirațiile slavilor la independență. Desigur, nu doar acesta a fost singurul motiv, la fel doreau și românii, să primească drepturi egale inițial, iar apoi să se unească cu Regatul României. Totodată împăratul Franz Joseph a murit în 1916, iar apoi a fost o problemă cu succesiunea la tron: prințul Rudolf s-a sinucis în 1889, iar Franz Ferdinand a fost asasinat în 1914. Următorul la succesiune era tânărul nepot Carol, care nu era potrivit pentru sarcina grea de a conduce imperiul, deoarece nu avea destul curaj personal, era indecis și uneori acționa copilărește. Un alt motiv pentru care Imperiul s-a dezintegrat a fost acela că economia a fost secătuită de război, iar în ultimii doi ani a existat o lipsă de alimente în armată și marile orașe. Zonele fertile din Galiția unde se cultivau cereale au fost distruse, iar cei din partea maghiară a imperiului care mai dispuneau de cereale, preferau ca să le vândă ungurilor și nu austriecilor. Un ultim motiv provine din afara imperiului și a apărut în ianuarie 1918 când președintele SUA Woodrow Wilson, a prezentat cele 14 puncte: unul dintre ele fiind dreptul națiunilor la autodeterminare, iar celălalt crearea statului Polonia. Astfel minoritățile din imperiu erau

[16] Nick Pelling, *op. cit.* p. 136-137
[17] Jean Paul Bled, *Franz Joseph,* București, Editura Trei, 2002, p. 628; Sebastian Stanca, *Contribuția preoțimei române din Ardeal la războiul pentru întregirea neamului (1916-1919),* Institutul de arte grafice, Editură și librărie „Cartea Românească S.A”., Cluj-Napoca, 1925, pp. 1-6
Ana Victoria Sima, *Ardelenii în Marele Război, în* ***, România în Marele Război, Muzeul Național de Istorie a României, București, 2016, pp. 310-320
[18] http://www.zi-de-zi.ro/2015/12/01/austro-ungaria-sfarsitul-unui-imperiu-anacronic/ (accesat la 27.09.2017)
[19] Ana Victoria Sima , *op. cit*., p. 320
Constantin Moșicat, *Miron Cristea și datoria sfântă de ostaș* în ***, Sangidava, (5), Tg. Mureș, Editura Nico, 2011, pp. 39-40

tentate de aceste oferte și conducerea imperiului, pentru a contrabalansa această ofertă, a oferit o concesie minorităților: o constituție federală, însă la scurtă vreme maghiarii s-au împotrivit[20].

Decesul împăratului Carol la doar 34 de ani (beatificat de Biserica Romano-Catolică[21]) a însemnat și dispariția pretenţiilor dinastiei habsburgice de a mai revendica conducerea statelor succesorale. Nu au luat sfârșit problemele din Europa Centrală, ba chiar au devenit mai acute. Monarhia era asemănată cu un pansament peste o rană. Habsburgii au lăsat în urmă două probleme: una internă de autoritate și una externă de securitate. Noile state au fost nevoite ca să găsească o bază pentru obedienţă în interior și să se protejeze de influența Germaniei naziste sau a altor state puternice din apropiere[22].

În concluzie acest imperiu multinațional a dominat Europa Centrală, a adus o oarecare stabilitate în zonă, a încercat o omogenizare a valorilor și a reușit ca să reziste în decursul timpului. În ceea ce constau acțiunile imperialiste oficiale și neoficiale din afara continentului, acestea au fost întreprinse de către exploratori, geografi, iezuiți, mercenari și intelectuali, dar cu influențe reduse.

Decăderea Imperiului nu a fost cauzată doar de pierderea primului război mondial, cauzele fiind mult mai adânci începând încă din anul 1866 cu înfrângerea de la Sadova, urmată de compromisuldin anul următor, orientarea greșită a politicii externe spre Balcani, deciziile luate de împărat, moartea acestuia în mijlocul primului război mondial, fapt ce a pus la îndoială loialitatea față de următorul suveran care nu se bucura de un prestigiu la fel de mare.

BIBLIOGRAPHY

Lucrări generale

1. Aldrich, Robert, Epoca Imperiilor, București, Editura ALL, 2008
2. Bichicean Gheorghe, *Introducere în istoria modernă universală*, Editura Adalex, Sibiu, 2008
3. Bischof Gunter, Karlhofer Ferdinand ,Williamson Samuel R., Jr., *1914: Austria-Hungary, the Origins, and the First Year of World War I (Contemporary Austrian Studies) vol 23,* UNO Press, 2014
4. Bled, Jean Paul, *Franz Joseph,* București, Editura Trei, 2002
5. Mills, William James (coord.), *Exploring Polar Frontiers: A Historical Encyclopedia,* vol. 1, Oxford, Editura ABC CLIO, 2003
6. Pelling, Nick, *Imperiul Habsburgic 1815-1918*, București, Editura Bic All, 2002
7. Stanca, Sebastian, *Contribuția preoțimei române din Ardeal la războiul pentru întregirea neamului (1916-1919),* Institutul de arte grafice, Editură și librărie „Cartea Românească S.A”., Cluj-Napoca, 1925
8. Taylor J. P., *The Habsburg monarchy 1809-1918,* Londra, Hamish Hamilton, 1948

Articole de specialitate

1. Fasoli Vilma, Caltana Diego, *The Italian and Austro-Hungarian settlements in Tientsin / Tianjin: published and unpublished documents for rewriting two episodes of colonialism (1901-1947)* în *Dissonant architectural heritage in the postcolonial age. On the changing perceptions*

[20] Nick Pelling, *op. cit.* p. 138-139
[21] http://www.emperorcharles.org/cause-for-canonization (accesat la 27.11.2017)
[22] J. P. Taylor, *The Habsburg monarchy 1809-1918,* Londra, Hamish Hamilton, 1948, p. 252

of "colonial" architecture in recent decades, 3rd ANNUAL WORKSHOP, Lisbon, 18 - 20 February 2013
2. Mikešová, Michaela, *Austria -Hungary and Egypt (1882–1914)*, în *Prague Papers on the History of International Relations,* Universitatea Carolină din Praga, 2014
3. Moșicat, Constantin, *Miron Cristea și datoria sfântă de ostaș* în ***, Sangidava, (5), Tg. Mureș, Editura Nico, 2011
4. Sima, Ana Victoria, *Ardelenii în Marele Război, în* ***, România în Marele Război, Muzeul Național de Istorie a României, București, 2016

Surse web

1. http://architecturebeyond.eu.huma-num.fr/wp-content/uploads/2013/02/PROGRAM-ANNUAL MEETING_LISBON_-18-20-FEB-2013_version06012013.pdf
2. http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-4a0ec34b-1012-4498-8634-42523ec52bbc
3. http://www.afrikanistik.at/pdf/personen/slatin_rudolf.pdf
4. http://www.emperorcharles.org/cause-for-canonization
5. http://www.zi-de-zi.ro/2015/12/01/austro-ungaria-sfarsitul-unui-imperiu-anacronic/
6. https://www.trivia-library.com/a/world-war-i-russian-spy-col-alfred-redl.htm

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

THE TRANSFORMATION OF NATION STATES UNDER THE IMPACT OF GLOBALIZATION

Flavius Ghender

Assist., PhD, "Aurel Vlaicu" University of Arad

Abstract: From the hyper globalist perspective, nation states are obsolete: globalization leads to the decline of national identities, to world homogenization and to the Americanization of world culture. In this paper, I will analyze the transformation of nation states under the impact of globalization. I will argue that national identities are still strong and persistent. The nation states change their role, but are adapting to the new reality of globalization. Even if the nation states lose power in certain fields, they remain important actors in the globalized world. I will argue that nation states will survive in the future and will continue to influence global politics and economy, along with other international actors like regional and international institutions, NGO and international corporations. In the last years, populist movements around the World put pressure on the globalization phenomenon and suggest the reinforcement of the nation states.

Keywords: Globalization, Nation States, Democracy, Nationalism, Populism

Globalization implies a complex set of processes that determine a transformation of social space, institutions, transactions generating transcontinental or interregional flows and networks of activity, interaction and power (Held, McGrew, Glodblatt, Peratton 1999: 483). Held and his colleagues insisted on the extensity, intensity, velocity and impact of global transformations, generating transcontinental or inter-regional flows. The economic processes played the main role in the process of globalization, but politics, institutions, technology and culture are other important factors. The focus in a globalized world is shifting from local and nationalistic perspectives to an interconnected and interdependent world, characterized by free transfer of capital, goods, ideas and services across national borders. In this complex process, nation states identities are changing and state sovereignties are challenged. In this paper, I will focus on the transformation of the nation states under the impact of globalization. My approach is embedded in transformationalist perspective on globalization.

From the hyper-globalist perspective, nations are uniting both economically and politically. In the age of globalization, nation states are obsolete. From this perspective, globalization is an unstoppable process that leads to a uniformed world. From this point of view, the world economy is controlled more by the current free trade than by governments, whilst national governments lost control over the marketplace and the ability to regulate the economy. Transnational governance organizations became important and we are heading to a global governance system. Consumerism leads to the eroding of traditional cultures and identities as well as to a new global culture. Within hyper-globalist perspective there are different ideological approaches. The neo-liberal supporters focus on the positive outcomes of globalization, associated with economic growth, democratization, human rights recognition, global civil society supporting freedom and civil rights, the development of health policies and so on. The ecologists, the nationalists and the radical left wing supporters focus on the dark side of

globalization. They accuse the new Western colonialism, the erosion of traditions and cultural identities, the greedy multinational companies, the risk of unemployment and so on. Naomi Klein for example considers that globalization leads to a decrease in the quality of education and culture on behalf of marketing, a sort of mental space colonization (Klein 2009). Both neo-liberals and the radicals believe that globalization creates a new pattern of winners and losers in global economy.

From the skeptical perspective, nothing is really new and the effects of the globalization process are highly exaggerated. We witness a separated and regionalized world rather than a global one. The world is not becoming a single market and the process of globalization is shaped by nation states, which still regulate the global economy. The states are not victims of global change, but the main architects of globalization. The skeptical perspective stresses the cultural diversity and the conflicts between civilizations, including anti-Western resistance. (Held, McGrew, Glodblatt, Peratton 2004: 372-373). Paul Hirst and Graham Thomson for example wrote about the "myth of globalization". They argued that the national and international levels are still separated, the globalized economy is a system of subsumed national economies (Jones 2011: 119-122). Even if the states lost control over ideas, they still control their own territory, are still the main source of law in their territories.

The transformationalist perspective considers that the processes of globalization are not determined, that the outcomes of globalization are very uncertain, contingent. Far from being an unstoppable phenomenon, globalization can be reversible or controlled. From this perspective, the nature of national governments is changing. The nation states are transforming, sharing the power with international organizations, international NGOs, multinational companies. Pollution, drugs, human rights, terrorism are political issues that require international solutions and international cooperation. In order to manage this kind of issues, states are obliged to integrate in networks of power, sometimes to accept sovereignty confinement. David Held argued that national identities are strong and persistent, deeply rooted in ethno-history and is less likely to be crashed by the hypothetical emerging global mass culture (Held 2000: 152-154). Hybrid cultures are born under the impact of globalization, the most obvious examples being the immigrants' cultures.

Even if from the hyper-globalist perspective the nation states are losing power and the world is heading to a global governance system, many scholars focused, more realistic, on the transformation of nation states under the impact of globalization. Manuel Castells, well known for the concept of information society, considers that the nation states are becoming network-states and continue to influence global politics and economy, as part of new networks of power. In the future, the nation states will be strategic actors, not necessarily sovereign entities (Jones, 2011: 81-83). The nation states are not any longer unique international actors, but they share the power with other entities like international and regional institutions, multinational corporations, international NGOs, terrorist organizations etc. Because in the globalized world local events have global impact, the nation states are part of complex international networks and global structures. In this context, nation states are giving up on their full sovereignty or put together their sovereignty in constructions like the European Union. But, as Brexit and other recent examples suggest, this is not an irreversible process.

Economist Joseph Stiglitz won Nobel Prize for his writings about the limits of free trade and free markets. He concludes that free trade does not necessary provide general welfare. Stiglitz is convinced that globalization is an inevitable process, but he thinks that the outcome of the process can be changed. In his writings, he considers that Western wealthy states, especially USA and the international institutions they control (International Monetary Fund, World Bank) are able to shape the outcome of globalization. He criticized the way globalization is conducted, especially because now the phenomenon does not provide solutions for poor societies and for the poor people within the wealthy

countries (Stiglitz, 2003). For him, globalization is controlled by and works for the rich states and strong companies.

Stiglitz argued that the decision making process should imply a democratic mechanism, not technocrat decisions. Globalization doesn't need to damage de environment, amplify social injustice, inhibit cultural diversity and promote corporatist interests, to the detriment of citizens That is why he asks for globalization's salvation from its supporters. Globalization, like development, is not inevitable. If globalization's outcome will be the standard of living deterioration, unemployment and poverty, if globalization will compromise fundamental values, political forces will rise to slow down or even to stop the process (Stiglitz 2008: 12-14). The great hope of globalization was that will contribute to improve the standard of living worldwide, but overwhelming evidence show that globalization failed to provide general wealth. Globalization generates social inequities between different countries and within each society. The concerns that Stiglitz enounced are the unfair rules that govern the globalization, the prioritization of material values in behalf of other values like healthy environment, the undermining of democracy, by diminishing some state's sovereignty, wrong economic policies imposed to poor countries. For Stiglitz, "another world is possible", globalization can be managed to provide different outcomes, acceptable for the majority of people. Not the nation states are under pressure, but the globalization itself. The globalization's success or failure is in fact the success or the failure of nation states that lead the process. He asked for deep reforms of international politics and economy, for a new global social contract between states (Stiglitz 2008: 243).

Recent events suggest that Stiglitz concerns are justified. United Kingdom voted to leave European Union, an event that can be described as a return to nationalism and protectionism. In the UK campaign for Brexit, austerity and immigration played a crucial role. The British prime-minister Theresa May warned that for many people globalization means their jobs being outsourced and wages undercut. The unexpected victory of Donald Trump in US presidential elections, after a successful electoral campaign that promised to withdraw from major trade deals, is a similar example. "Americanism, not globalism, shall be our creed", declaimed Donald Trump. His strategy to limit globalization's effects are obvious not only in economy, but in security politics as well. Presenting the National Security Strategy (NSS), Trump said that "Our government's first duty is to its people, to our citizens—to serve their needs, to ensure their safety, to preserve their rights, and to defend their values". He clearly affirmed that sovereign states are the best hope for a peaceful world. Populist statements like "President Trump's ultimate goal is to leave our children and grandchildren a Nation that is stronger, better, freer, prouder, and greater than ever before" emphasis a shift in US strategy, a step back from traditional role in promoting free trade and globalization.

And it isn't just Trump. During a race to become the Democratic Party candidate, Bernie Sanders criticized the effects of free trade. All over Europe, populist, anti-globalization parties have good results. Nationalist and populist parties accused the free movement of people and goods. They claimed that globalization caused job losses and depressed wages and in the end is endangering the Western civilization.

The base of populism is the economic anxiety and distributive problems, generated by globalization. ''Populism'' is a vague label for diverse approaches, that include anti-euro and anti-immigrant parties in Europe, left-wing parties like Syriza in Greece, Podemos in Spain, charismatic demagogues like Erdogan in Turkey, Viktor Orban in Hungary and of course Vladimir Putin in Russia. They all share the claim to speak in the people's behalf, an anti-establishment orientation, a certain form of nationalism, opposition to liberal economics and globalization, charismatic leadership and the appeal to authoritarian power. Nationalism and the appeal of the national state greatness are important

for right-wing populists. They focus on cultural differences, the national, ethnic, religious identities, and the blame of outside groups. Donald Trump attacked the Mexicans, Chinese, and Muslims, in Europe populists used Muslim immigrants as targets. Many people perceive different groups as dangerous, competing for jobs, demanding specific public services, using the resources, threatening cultural identities. The ''enemies of the people'' are different in each country, but essential for populism.

World Bank report *Migration and Mobility* (October 2017) suggest reforms and international strategies for cross-border labor mobility and economic growth. World Bank is worried about the Western public attitude against refugees and migration. The sharp increase in asylum exacerbated public concerns over immigration, reflecting broader anxiety about reduced job security. The public debate over immigration has blurred the distinction between refugees (forced to move, because of conflict and persecution) and other types of migrants. Refugees are more concentrated in space and time and lack the resources to become fully integrated. "The share of survey respondents citing immigration as the most important issue facing the European Union rose from about 9–10 percent in 2011–12 to a peak of 58 percent in November 2015. The increase coincided with a sharp rise in the number of refugees and asylum seekers" (World Bank 2017, 21). Immigration continued to be the top issue in countries like Hungary, Denmark, the Netherlands and Germany. The perceptions of current migration policies are also negative. The majority of survey respondents do not approve their government's handling of immigration. World Bank stressed that migration has long helped Europeans respond to economic and political challenges and cross-border labor mobility in ECA is not unprecedented. The challenge is to find adequate response to the public anxiety and migration. World Bank predicted that "differences in income and unemployment rates, as well as demand for skilled labor from the region's economic powerhouses, will remain key drivers of voluntary migration - and deep regional economic integration will intensify migration flows. Migration will thus continue to play an important role in the economic and social development of the region". In the age of globalization, migration can't be stopped. But migration patterns are likely to change with technological progress and further cross-border connectivity, because competition for high-quality jobs will become more intense. Technology and improvements in transport and communications have increased the integration of labor markets and intensified competition for high-skilled workers. Workers everywhere are also increasingly in direct competition with workers from the rest of the world. Globalization of education favored the integration of labor markets for high skilled workers across borders. "Greater global integration and rising demand for skilled workers may reduce their ties to a location or national identity and increase their global perspectives and connections. The duration of skilled migration is therefore likely to decline, and circular migration (as opposed to one-way and long-term movement) is likely to increase. The increasing globalization of education is supportive of this trend" (World Bank 2017, 31).

World Bank report consider that the adequate answer to both migration and populism are the reforms, that should help both migrants and nonmigrants cope with the inevitable increase in flexibility in labor markets—by, for example, ensuring the portability of benefits, increasing income security for workers, and better integrating migrants in host countries. "Policy reforms should not focus on migration challenges in isolation. Rather, reforms should help both migrants and nonmigrants cope with increased and unavoidable flexibility in labor markets. Successful reforms will likely improve the portability of benefits, increase income security for workers with flexible contracts, and better integrate migrants in host countries" (World Bank 2017, 19).

Left-wing populism has success in European countries facing deep financial crisis, like Greek and Spain, or in Central-Eastern Europe. Here, the public anger is used against financial institutions,

greedy multinational companies, international institutions accused to take advantage of national goods. The Hungarian prime-minister Viktor Orban is an emblematic figure of contemporary European populism. He contests European rules, try to limit free trade and migration with a program he called "illiberal democracy." Typical for Central and Eastern Europe populists, he combined the rejection of liberalism with nationalism and statist economic policies.

More and more people fears globalization's effects: businesses move from rich countries, where labor is expensive, to countries where labor is cheaper. People in Western countries have to accept lower wages, or lose their jobs. Most economists pay attention to macroeconomic data and ignored the political consequences of globalization. In the last few years, millions voted in Western democracies for anti-free-trade policies, for candidates that promise to limit the effects of globalization and promised to protect national jobs. Globalization can be understood as a long term project of increasing free trade in goods across borders. Recent political movements and people's vote in Western democracies express strong opinion against globalization. As Stiglitz predicted, globalization can be slow down or even stopped.

In the last decades, especially after de collapse of the communist regimes, governments strongly supported free trade. Mainstream economists backed up the principle of comparative advantage: countries will sustain free trade, in order to gain what each lacks, and everybody wins. People in rich countries could get cheaper goods produced in poor countries. The poor countries will get investments and technology - that means new jobs and the hope of future welfare. The theoretical model seemed so good that many scholars considered globalization and free trade part of modernity, along with the commitment for democracy and human rights. They were convinced that free trade is associated with higher growth and higher growth is associated with reduced poverty.

The volatile political scene reflects people's fear for economic and social security in Western democracies.Millions of people ask for national sovereignty and national democracy, willing to vote against globalization.

World Economic Forum (International Organization for Public-Private Cooperation, the forum engages the foremost political, business and other leaders of society to shape global, regional and industry agendas) concluded that the rising income inequality and the polarization of societies pose a risk to the global economy. Unless reforms are taken, the globalization process will roll back. The World Economic Forum said the gap between rich and poor best explain the recent vote for populist parties and candidates in Europe and USA. The organization asked for economic reforms, to ease the public anger and anxiety. The WEF's annual global risks report show that rising income and wealth disparity as well as increasing polarization were among the underlying trends that will determine the shape of the world in the years to come. In the absence of firm reform and international strategic action, analysts fear that populism will spread and "trumpism" will become a permanent feature of future democracies. Many scholars now ask the balance to be restored between the nation state and an open global economy, which is in fact a request to slow down and control the globalization process.

Dani Rodrik was one of the few economists that analyzed the risk of globalization, first in his book *Has globalization gone too far?* (1997). After strong evidence confirmed his concern, he enunciated "the globalization trilemma": countries cannot have democracy, national sovereignty and globalization. They can only ever have two out of the three (Rodrik, 2011). In the excellent paper *Populism and the economics of Globalization* (2018), Rodrik argued that economic history and economic theory anticipated that economic globalization would produce a political backlash. He distinguished between left-wing and right-wing variants of populism: the first has been predominant in Latin America and the second in Europe, as reaction of different perception of globalization's

outcomes. Dani Rodrik shows that globalization is not the only, not even the main cause of populism. Changes in technology, the erosion of labor-market protections are also significant for this issue. But in people's imaginary, all those issues are related to globalization. It is easy for populist politicians to mobilize people appealing to ethnic, national and cultural cleavages, especially in Western democracies. Income and social lines are used in poor countries, in Latin America and Eastern Europe.

In Europe, where strong governments have a generous welfare state principle, the gains from trade can be redistributed. Here, the opposition to globalization targets European institutions. Social policies of nations could provide compensation for people losing jobs. Rodrik argued that trade is a convenient scapegoat. In the end, what arouses people's anger is not inequality, but perceived unfairness. New technologies and industrial automation played a greater role in the restructuration of labor-market and income inequalities.

World Bank report *Migration and Mobility* concluded that technological advancement, which leaded to the globalization of production and work, and the challenges caused by lower commodity prices have contributed to a rise in public anxiety. New technologies will increase efficiency, but they will change the distributions of wealth and income. The major recession changed the behavior of investors, workers, and consumers. The investors are looking for yields in a zero-interest-rate environment, the consumers are looking for cheaper services: new technologies increase efficiency and improve services. But they will require changes in labor market policies and social security systems. Digital technologies create winners and losers and thus change the distribution of income and wealth. Firms that create successful digital networks can grow at an unprecedented rate with small initial investments, while traditional firms may experience sharp losses in valuation. Workers may face a new, digital divide between skill levels. World Bank strongly believe in free trade and international open society: new technologies have made it even more important to be connected to international markets that spark innovations. It is increasingly vital to be connected in multiple dimensions. For European small nations, there is no alternative to close cross-border cooperation, without regional integration, it is impossible to achieve the economies of scale and the degree of competition required to increase prosperity. "Despite the growing economic importance of cross-border connectivity, the political trend seems to be moving in the opposite direction", concluded the report. That is way "the structural challenge is to rediscover a collective passion for regional cooperation with shared goals, in order to benefit from new technological opportunities while protecting local diversity and preventing new forms of inequality (World Bank 2017, 15).

But globalization (large corporations, strangers), not technology, bears the stigma for social unfairness. Dani Rodrik rightfully wrote that "what may look like a racist or xenophobic backlash may have its roots in economic anxieties and dislocations"(Rodrik 2018: 14).

For Dani Rodrik, similar to Joseph Stiglitz, "Today the big challenge facing policy makers is to rebalance globalization so as to maintain a reasonably open world economy while curbing its excesses. We need a rebalancing in three areas in particular: from capital and business to labor and the rest of society, from global governance to national governance, and from areas where overall economic gains are small to where they are large" (Rodrik 2018: 16) The most important challenge that globalization faces is not lack of openness but lack of legitimacy.

Conclusions

Recent political movements and people's vote in Western democracies express strong opinion against globalization. Despite hyper-globalist theory, not the nation states are under pressure, but the

globalization. Most scholars and politicians ignored the political consequences of globalization. In the last few years, peoples around the Globe opposed the outcomes of globalization. Millions voted for anti-free-trade policies even in rich countries and consolidated democracies.

The rising income inequality and the polarization of societies are vulnerabilities and risk factors to the global economy. Even radical free trade supporters believe that urgent reforms are needed, since the gap between rich and poor leaded to recent vote for populist parties and candidates worldwide. Nation states, national governments are expected to think reforms of global politics and economy, to provide equity between states and within each society. The globalization, justified or not, bears the stigma for social unfairness. The most important challenge that globalization faces is not the lack of openness, but lack of legitimacy.

BIBLIOGRAPHY

Appadurai Arjun, Fear of Small Numbers: An Essay on the Geography of Anger. Durham, NC: Duke University Press 2006

Appadurai Arjun, Modernity At Large: Cultural Dimensions of Globalization. Minneapolis: University of Minnesota Press 1996

Held David, Democraţia şi ordinea globală, Editura Univers, București 2000

Held David, McGrew Anthony, Goldblatt David, Perraton Jonathan, Transformări Globale. Politică, economie, cultură, Polirom 2004

Held David & McGrew Anthony (edited by), The Global Tranformations Reader. An Introduction to the Globalization Debate, Polity 2002

Held David, McGrew Anthony , Goldblatt David and Perraton Jonathan, Globalization, Global Governance, Vol. 5, No. 4 (Oct.–Dec. 1999), pp. 483-496

Huntington Samuel P., Ciocnirea civilizaţiilor şi refacerea ordinii mondiale, Editura Antet, București 1997

Jones Andrew, Globalizarea. Teoreticieni fundamentali, Editura CA Publishing, Cluj-Napoca 2011

Klein Naomi, Doctrina şocului. Naşterea capitalismului dezastrelor, Editura Vellant, Bucureşti 2009

Little Richard, Smith Michael (edited by), Perspectives on World Politics, Routledge, 2006

Rodrik, Dani Has globalization gone too far? Washington, DC: Institute for International Economics, 1997.

Rodrik, Dani, The globalization paradox: Democracy and the future of the world economy. New York: W.W. Norton, 2011.

Rodrik Dani, Populism and the economics of Globalization, Journal of International Business Policy 2018

Rosenau James N., The study of World Politics. Vol.1: Theoretical and methodological challenges, Routledge, 2006

Stiglitz Joseph, Globalization and its discontents, W. W. Norton & Company, 2003

Stiglitz Joseph, Mecanismele globalizării, Editura Polirom, Iaşi 2008

Internet:

http://documents.worldbank.org/curated/en/445651508415857577/pdf/120539-replacement-PUBLIC.pdf

https://www.weforum.org/reports/the-global-risks-report-2017
https://www.whitehouse.gov/articles/new-national-security-strategy-new-era/

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

THE STATUS OF THE CATHOLIC CHURCH DURING COMMUNISM: THE ”ANTI-PIUS” TREND

József Gyenge

PhD Student, ”Petru Maior” University of Tîrgu Mureș

Abstract: The communist period after eliminating the papal concordat, because of the fusion of the Greco-Catholic Church into the Orthodox Church, has an agressive politics, anti-papal, and obligates the churchgoers and the clergymen of the Romano-Catholic Church to accept the Anti-Pius current. After the insuccess of bearing down the Church by arresting the conducting elite, it will appeal to the institution made up of clergymen, namely the Status Romano-Catholic. The problem was, that back then, in 1950, this status was suspended for an undetermined period by bishop Marton Aron. The communists, try to recharge it to take over the control of the Church through this method. They try, through a committee, to take over the control and to organise a counsel with the purpose of asking the Romano-Catholic Church to appoint to the legislation of the People's Republic. This thing happens under the slogan of defencing the peace. This current, made by the party, wants to obligate the Romano-Catholic priests to become autonomous from Rome and to make up another Church which has nothing to do with Rome.
The Anti-Pius Current is composed by the communist government, so no wonder that those who do not feel drawn to it can be followed by the „securitate" non-stop and in most cases we can see the „education" given by them: beating, torture and prison. A lot of the priests choose a middle way to avoid the beating and the prison, therefore they can stay under the authority of the pope and will work with the system or at least they won't talk against it.

Keywords : church, follow, control, communism, forgiveness

În cursul istoriei Biserica Romano-Catolică a fost pusă în situații neplăcute de către sisteme politice, și a cunoscut mai multe atacuri din partea lor, pentru că Biserică în fiecare epocă, de la crearea sa a însemnat pentru credincioșii lui o bază de siguranță, unde oricine a primit pacea spirituală, chiar și în perioada „întunecată" a evului mediu. Atacurile împotriva Bisericii Catolice au ajuns la cea mai mare nivel în secolul XX-lea, din partea sistemului comunist, care în această instituția a văzut singurul lor de eșec, pentru că nu au putut niciodată să supună pe conducătorii bisericii în totalitate, pentru slujirea sistemului.

Importanța Bisericii în țara noastră a fost și mai mare, pentru că situația aicea a fost puțin mai delicată decât în alte țări a „Blocului Comunist". Biserica Romano-Catolică din Transilvania a reprezentat în secolul XX-lea cel mai important refugiu al maghiarilor din România, care au ajuns în urma ratatului de pace de la Trianon în situația de minoritate într-un stat total străin lor. În perioada interbelică biserica a fost cea care a reușit într-o oarecare măsură să ofere posibilitatea copiilor acestora de studiere în limba maternă, iar în perioada comunistă a reprezentat unul, poate singurul, din stâlpii de

sprijin. Deși decapitată, cum afirmă și Vladimir Tismăneanu, Biserica Romano-Catolică n-a sucombat și nu s-a supus niciodată regimului comunist.

Anii de tranziţie pentru locuitorii Transilvaniei au fost puţin cam ciudaţi, şi oamenii care au pierdut încrederea în deciziile marilor puteri, în prima fază a anilor de tranziţie nu au avut curaj să se participe la treburile politice, pentru că deja au avut un sentiment al frici în sufletul lor. De exemplu, după Conferinţa de pace de la Trianon în data de 4 iunie 1920, foştii oameni politici şi funcţionari ai Imperiului Austro-Ungar rămaşi în Transilvania sunt eliminaţi. După Arbitrajul de la Viena, din 30 august 1940, când jumătatea Transilvaniei este cedat Ungariei, funcţionarii care au lucrat pentru Regele României sunt consideraţi trădătorii Ungariei şi sunt eliminaţi, iar după conferinţa de la Paris după al doilea Război Mondial oamenii lui Horty Miklos sunt consideraţi ca vinovaţii războiului şi eliminaţi.

De exemplu, în următorul fragment din raportul numit M.A.I.-D.R. Mureş: Sinteza privind situaţia naţionalităţilor conlocuitoare din regiune se spune:

,,La Sfatul Popular orăşenesc din Tg.Mureş funcţionează în postul de jurisconsul dr. Kiss Arcadiu, fost avocat al Partidului Maghiar la Bucureşti, iar din 1940 până în 1944, jurisconsult sub regimul hortyst la Primăria oraşului Tg.-Mureş, cu concepţii burgheze naţionaliste, cu manifestări naţionaliste şovine şi cu activitate antidemocratică în trecut. În perioada hortystă a îndeplinit funcţia de administrator responsabil al revistei ,, Erdély Joga" /Viaţa juridică a Transilvaniei/ care, sub patronajul lui, în Nr. 2 din Februarie 1942 a publicat articole contra comunismului şi antisovietice"[1]

În această nesiguranţă, unde azi eşti la o anumită ţară şi ieri deja la o altă, puţini au curaj să se amestece în treburile politice, şi totuşi vedem că Transilvania a dat în prima etapă mai mult de jumătate din totalul membrilor de partid communist, şi vedem ca din rândurile minorităţile naţionale, mai ales ale maghiarilor şi a evreilor, mulţi devin membri ai Partidului Comunist, atraşi de ideologia marxistă, unde toţi sunt egali, nu este important etnia şi naţionalitate, numai să fi membru al partidului unic şi să marşezi pentru democraţie şi pentru proletariat.

În prima fază, Partidul Comunist a fost deschis minorităţilor naţionale, mai ales a maghiarilor, care în luna iulie a anului 1945 prezentau 19,2 % din cei 150.000 de membri efectivi, în proporţie de 9-10% din totalul populaţiei din România. În cursul anului 1946 procentul s-a menţinut, între 14-15%, pentru a scădea mai semnificativ în anul 1947. După datele departamentului de externe al CC, în luna iulie a anului 1947 79,6% dintre 703.000 înscrişi la PCR erau de naţionalitatea română, în timp ce 10,3% se declarau maghiari, şi 4,2% evrei. În ajunul verificărilor după adevărate epurări interne efectuate între 1948-1952 partidul număra 913.027 membri din care 11% erau încă de naţionalitatea maghiară.[2]

După un timp însă vedem ca această ideologie care promite raiul în pământ, pus în practică este absolut antiteza ideologiei, unde drepturile omului sunt numai o promisiune, unde securitatea şi miliţia au dreptul asupra vieţi şi morţi, unde statul nu respectă proprietatea privată, şi unde membri partidelor, mai ales randul superior devine foarte bogată, şi trăiesc aproape ca nişte regi mici, iar oamenii de rând devin aproape slugile partidului, şi sunt controlaţi cu ajutorul fricii.

Regimul Comunist după eliminarea concordatului Papal, din cauza contopirii Bisericii Greco-Catolice în Biserica Ortodoxă, duce o politică foarte agresivă, anti-papală, şi obligă pe credincioşi şi pe clericii Bisericii Romano-Catolice să acceaptă curentul Anti-Pius. Acest current, alcătuit de către partid, vrea prin forţă să obligă preoţii Romano-catolici să devină Autonomi faţă de Roma, şi să

[1] Bartos Zoltán: *Ministerul AfacerilorInterne,Ministerul Securităţii Statului,Consiliul Securităţii Statului,Documente*, Ed.Risoprint,Cluj-Napoca, 2012, pag 13, doc 1
[2] Stefano Bottoni: *Transilvania roşie*, Ed. Kriterion, Cluj-Napoca, 2010, pagina 64

alcătuiască încet o Biserică separată de Biserica Romano-Catolică, care nu are nici-o obligaţie faţă de Roma. În anul 1950 Sfândul Sinod Ortodox adresează un apel tuturor preoților, indiferent de cultul de care aparțin, să adere la lupta pentru pace și să participe la o consfătuire unde se vor semna deciziile luate la congresul de pace de la Stocholm care va avea loc în luna martie a aceluiași ani. Acest apel a fost transmis și preoților romano-catolici. Această consfătuire a catolicilor a avut loc la Tîrgu-Mureș la data de 27 aprilie 1950, și a fost o consfătuire națională, la această consfătuire au primit invitație toți preoții romano-catolici din România. Deja de la început putem vedea că nu sa ținut cont de faptul că fostul Status își avea jurisdicția doar în Transilvania. La această consfătuire au participat 27 de preoți din totalul de 393 care aparțineau Diecezei de Alba Iulia.[3] Totul a fost organizat după modelul de funcționare al fostului Status, membrii fiind invitați în proporție de 1/3 clerici și 2/3 laici.

La consfătuire va organizat un Comitet de Acțiune Catolică, al cărui rol principal era de a pune în aplicare deciziile acestei adunări, personajul marcant al acestei acțiuni, Ágotha Endre, președintele consfătuirii, declarând prin această decizie de a pune capăt situației prezente toți semnatarii își fac datoria atât față de Biserică, cât și față de Stat.

Despre acest eveniment în Judeţul Mureş, primim multe rapoarte de le Capitanul de securitate Mihály Alexandru, cine are o ambiţie foarte dezvoltată împotriva Bisericii Catolică, despre care este drept convinsă că este inamicul principal al Sistemului Comunist, şi al democraţiei.

În următorul raport pe care am găsit aflăm că deja e răspândită zvonul despre curentul Anti-Pius, şi pe Capitanul de Securitate îl interesează care e starea de spirit a populaţiei după aceste zvonuri:

,,Serviciul de Securitate a Poporului Mureş Nr.1/12289 4.11.14948
Către

Biroul de Securitate

Vă facem cunoscut că deţinem informaţii ca printre locuitorii de religie Romano Catolică circulă zvonul ca guvernul ar fi impus conducătorilor bisericei să rupă legăturile cu papa şi să formeze o biserică autonomă care să cuprindepe toţi credincioşii catolici din Răsărit.

Luaţi măsuri pentru verificarea dacă şi în sectorul Dvs. Circulă astfel de zvonuri şi în caz afirmativ starea de spirit creată în urma acestora.
Capitan de Securitate
Mihály Alexandru

Sublocotenent de Securitate
Radu Constantin”[4]

De la el aflăm informaţii despre trei preoţi în documentul 205 din dosarul 75 al Inspectoratului Judeţean, al Ministeriatului Intern, Dir Regională a Ministeriatului Apărării Interne, care ataşaţi de acest current îl părăsesc Biserica Catolică, şi vor deveni susţinătorii sistemului. Unu dintre ei Gabos Toma, v-a deveni chiar de la început membru al P.R.M.-ului şi a U.P.M-ului, devine redactorul ziarului Népújság şi va duce o viaţă ,,democratică”.
La anul 1946 o să fie exclus din rândurile Clerului Romano-Catolic, pentru activitatea depusă în cadrul U.P.M-ului, şi pentru că este susţinătorul curentului Anti-Pius.
Această o să fie şi soarta preotului Draner Alexandru, care influenţat de curent, se va căsători, astfel este alungat de la Sânpaul, unde avea Parohie.

[3] Ibidem, pag. 91
[4] *Ibidem*, Dos 75. f.. 8

Al treilea preot despre cine primim un raport de la Capitanul de securitate Mihály Alexandru, este preotul Feher Ludovic Ignaţie, cine se satură de supramarţie papală, părăseşte religia catolică, şi devine preot reformat.

Dar nu numai de la Mihály Alexandru primim informaţii referitor de curentul Anti-Pius din judeţul Mureş ci şi de la Colonel de Securitate Patriciu Mihai, cine vorbeşte despre 4 oameni, şi dă în poruncă clar că dacă nu acceptă oamenii curentul atunci să fie găsit puncte slabe utilizabile a fiecăruia în parte, cu ajutorul cărora pot fi ,,convinşi" să lucreze alături desistem:

,, Serviciul Securităţii Poporului Mureş

Suntem informaţi că preoţii de mai jos ar fi favorabili curentului anti pius:
-Papp Iosif- călugăr franciscan din comuna Călugăreni jud. Mureş
-Ambrus Zoltan- preot romano-catolic
-Gombos Toma- preot romano-catolic, azi redactorul Ziarului Népujság şi
-Turai Ioan- directorul Scoalei petagigice, toţi din Tg.Mureş.

Luaţi măsuri de verificare, cuprinzând date necesare pentru precizare a poziţiilor lor.

Se va face aprecierea asupra prizei în masse şi a puncturilor slabe utilizabile a fiecăruia în parte.

Rezultatul ne va fi înaintat până măine orele 14, fără se admita, vreo întârziere, întrucât ne este cerută de D.S.P. Nu se admite nici o întârziere.
Director Regional
Colonel de Securitate
Patriciu Mihai"[5]

La un alt document o facem cunoştinţă cu doi preoţi Romano-Catolici, care duc o viaţă loială faţă de Vatican, din care nici unul nu simpatizează cu sistemul comunist nici cu curentul Anti Pius, dar autorul raportului clarifică un lucru, şi anume că preotul din Sovata, poate fi convins să lucreze alături de regim,dar numai cu o condiţie, că nu va renunţa de papalitate, iar celălalt din Borsec este văzut ca un preot care nu poate fi convins cu nici un mod să lucreze alături de sistem, dar cine nu duce o activitate antidemocratică:

,,La ordinal Dvs. No. 13/19.991 din Iunie 1949 raportăm:

Ca preotul Romano-catolic din comuna Sovata nu simpatizează cu curentul anti pius, dar ar putea fi constrâns să lucreze alături de regimul actual, dar fără să renunţe la papalitate.

Parohul din Borsec se numeşte Ratz Gherghe, născut la 9 Septemvrie 1912 în cumuna Matrici Jud. Mureş. Numitul nu Simpatizează cu curentul anti pius, din contra duce o activitate vie în favoarea papalităţii. Nu este incadrat în nici o organizaţie politică. În anul 1947 a fost cercetat de postul de Jandarmi pentru activitate antidemocratică în Frumoasa Jud. Ciuc, de unde a venit în Borsec la data de 1 August 1948.

De când se află în Borsec nu ni sa semnalat nici o activitate antidemocrată din partea lui."[6]

Probleme cum vedem apar şi în rândurile clerului Catolic, pentru că mulţi dintre ei devin slujitorii sistemului comunist, şi astfel pierd popularitatea lor. După ce Episcopul Márton Áron află vestea că preoţii lui devin trădătorii Bisericii dă în ordin excomunicare acestor preoţi, despre care putem citi din cartea Erdély süveg nélküli püspöke scris de dr. Tamási Zsolt. Mulţi dintre preoţi vor

[5] I*bidem*, Dos 75. f. 191
[6] Ibidem, Dos 75. f. 209

afla cam târziu despre decizia episcopului, mulţi numai din ziare că au devenit membri unei activităţi care în ochii Bisericii Catolice devine ca o schizmă. Conducătorul preoţilor care au susţinut curentul anti pius, denumit ca şi Statusul, Ágotha Endre, primeşte excomunicarea papală. El este dezlegat de către susţinătorii lui, dar când devine bolnav, nu vrea să moare ca un excomunicat şi cere dezlegarea papală, pe care va primi din cauza că e grav bolnav şi e pe moarte dezlegarea, dar nu o să fie înmormântat ca un protopop, şi ca un civil, dar fără o slujbă unde este lăudat pentru faptele bune, pe care a făcut-o în viaţă ci şi preotul care înmormântează îl aminteşte că aproape a făcut a schizmă.[7]

În următorul raport pe care vreau să prezint, este un raport scris de către informatorii jandarmeriei, unde este prezentat vizita Episcopului Márton Áron în comuna Tureni, unde cred Jandarmii că, au vorbit despre excomunicarea preoţilor atraşi de ideologia Marxistă. Informatorul nu a putut da o descriere a comunicării între preoţi şi între episcop, dar este prezentat raportul ca o dovadă pentru şovinismul maghiar, pentru că Episcopul este aşteptat cu tricolorul maghiar, este salutat în limba maghiară, şi ţine slujba religioasă în limba maternă a locuitorilor.

,,Legiunea Jandarmi Turda
Postul Jandarmi Tureni
Notă informativă
Nr. 20 din 8 octombrie 1947

Urmare ordinului circular nr. 120 din 2 octombrie 1947 al Sectorului Jandarmi Turda, raportăm:

În ziua de 19 septembrie 1947 , orele 17, a sosit în comuna Tureni episcopul maghiar romano-catolic Márton Áron, din direcţia comunei Iara. A fost primit numai de autorităţile române şi învăţătorii maghiari, fără preoţii maghiari. În ziua susmenţionată a ţinut serviciul religios timp de două ore, după care a fost cartiruit la parohia romano-catolică.

În timpul serviciului religios a fost observat de autorităţile administrative locale cu tricolorul maghiar în faţă, care a fost compus din: două eşarfe lungi albe pe margine, încă două eşarfe lungi în formă de panglică, roşii, şi un batic de culoare verde la gât, lăsat mai puţin în jos. Tot acest tricolor maghiar a fost aşezat peste odăjdiile cu care era îmbrăcat. La primire a fost salutat de învăţătoarea maghiară din comuna Tureni în limba maghiară.

În ziua de 20 septembrie 1947, după terminarea serviciului religios, a convocat toţi preoţii maghiari din comuna Tureni, care luaseră şi ei parte la serviciul religios, în casele parohiale romano-catolice din comuna Tureni. Convocarea a fost cu caracter secret, ţinută în timpul zilei, însă până în prezent nu sa putut afla subiectul discuţiei.

Verificând printre preoţii maghiari din localitate nu am aflat dacă în şedinţa avută s-a discutat ca preoţii înscrişi în Uniunea Populară Maghiară sa se retragă, întrucât această organizaţie lucrează alături de P.C.R.

Atitudinea intelectualilori maghiari faţă de regimul democratic nu este ostilă contra siguranţei statului, cu excepţia preotului Unitar Bodoczi Alexandru din comuna Tureni, care nu este înscris în nici un fel de partid politic actual, cunoscut fiind ca mare şovin maghiar, aţăţând locuitorii să unelteasă contra autorităţilor locale, dând loc la reclamaţiuni inutile care sunt adresate direct Uniunii Populare Maghiare.

Informaţiune sigură şi verificată.

Măsuri luate: Se urmăreşte atitudinea intelectualilor maghiari faţă de actualul regim democratic, iar cazurile concrete vor fi raportate la timp.

[7]Tamási Zsolt: *Erdély süveg nélküli püspöke*, Ed. Mentor, Tg.Mureş, 2013, pag.20-21

Şeful postului Jand. Tureni
Jand. Plutonier E. Pantazi."[8]

Dacă am merge numai după rapoarte, cu uşorinţă am putea să spunem că şi prototopul Jaross Béla din Tg. Mureş intră în rândurile sistemului, după ce nu a acceptat decizia lui Adorján Károly de a se pensiona, din cauză că „deja e prea Bătrăn, şi nu poate să execute problemele Bisericii".[9] După refuzul categoric al protopopului Jaross Béla, securitatea începe să răspândească zvonul că prototopul a întrat în rândurile lor.
Zvonurile vorbesc despre acuzaţiile populaţiei oraşului, mai ales acuzaţiile din rândurile populaţiei romano-catolică, că a trădat biserica, şi pentru binele lui s-a angajat în rândurile securităţii. Astfel de acuzaţii găsim în Fondul Arhivistic, unde aflăm după cercetarea documentelor, că credincioşii cer înlocuirea lui, şi este acuzat de furt, despre care vom putea face cunoştinţă din următorul raport:

„ Nota informativă

Tg.Mureş
10 Iulie 1949

Informez că în oraş circulă svonul, mai ales în rândul romano-catolicilor, că cei peste 90 fluiere dispârute de la orga plebaniei romano-catolice ştie şi prototopul Jaross Bela, şi se discută nefavorabil la adresa acestuia, întrucât cheia de la Biserică era dat în păstrarea unui om de a lui.
Sursa: un informator ocazionar"[10]

La un alt document din dosarul 75 şi anume din documentul 118 facem cunoştinţă de locţitorul lui Márton Áron, adică cu Sándor Emeric, cine făcând un control în biserică vede lipsa fluerelor în valoare de 30-40 de mii de lei, dar la întrebarea lui, Jaross Béla nu a putut da nici o lămurire şi cercetarea făcută pentru aflarea acestui caz nu a dat rezultate.

Despre relaţia dintre Jaross Béla şi Sándor Emeric găsim informaţii şi la documentul 115 din dosarul al 75 al INSP. Jud. Mi. Mureş-Dir Reg, MAI-MAM, unde aflăm că avocatul Dr. Duka Tiberiu şi farmacistul David Joan cu ajutorul lui Sándor Emeric vor să înlătură din post pe prototopul Jaross Béla cine este acuzat că nu are grijă de organizaţiile tineretului, datorită faptului că şi organizaţia tineretului Romano Catolic „Kolping" a fost varsat în U.T.M.

Din fericire îl avem pe preotul Léstyán Ferenc cine aduce dovezi contrare, unde vorbeşte despre nevinovăţia prototopului Jaross Béla „ Preoţii din Tg. Mureş nu au luat parte din organizaţiile Anti-Pius, sau în congresele partidului, şi din preoţi din Tg.Mureş nu este excepţie nici prototopul Jaross Béla sau Hubert József."[11]

Curentul Anti-Pius fiind impus de către securitate şi guvernul comunist, nu este de mirare că cine nu simpatizează cu acest curent, este urmărit non-stop de securitate, şi în multe cazuri suntem martorii unei „educaţie" a lor în stil comunist, adică bătaie, torturare şi inchisoare. Mulţi dintre preoţi

[8]Andreea Andreescu, Lucian Nastasă, Andrea Varga: *Minorităţi Etnoculturale,Mărturii Documentare, Maghiarii din România (1945-1955)* , Editura Centrul de Resurse Pentru Diversitate Etnoculturale, Cluj-Napoca, 2002, pagina 531-532.
[9] Tamási Zsolt, *op.cit.* pag. 34-35
[10] A.N.D.J.M. fond cit. Dos 75. f. 117
[11]Barabás Kisanna, Tamási Zsolt, *A maros-kükülöi főesperesi kerület plébániáinak története 1900-tól 1989-ig*, Ed.Verbum, Kolozsvár, 2009, pag.163

aleg un drum de mijloc, ca să se scape de bătăi şi de inchisori, astfel vor rămâne sub autoritatea papală, dar vor lucra cu sistemul, sau cel puţin nu vor vorbi împotriva sistemului comunist.

În următorul raport este vorba despre suspendare, excomunicarea preoţilor care au participat la lucrările Statusului, adică au luat parte din munca curentului Anti Pius. Denumirea de „Status" este folosit de către autoritate, pentru că se vroia introducerea fostului regulament Transilvănean, din vremea Principatelor, care spune că numirea Episcopilor, şi a protopopilor, este obligaţia, sau dreptul Principelui, adică a autorităţii[12]. Pe acest ordin a vrut să stabilească Guvernul după ce Episcopul Márton Áron afost arestat, şi din această cauză credincioşii au rămas fără conducător spiritual. Sistemul comunist Vrea să pune în scaunul Episcopal pe Ágotha Endre cine zicea că „ Devin Episcop, dacă o să stau numai o zi în scaunul Episcopal, totuşi o să fiu Episcp"[13], dar acest moment nu se întâmplă niciodată pentru că este excomunicat, şi el acceptă hotătârea lui Márton Áron. Dacă planul partidul comunist ar fi devenit realitate, atunci se poate că şi în România ar exista o Biserică Catolică, independentă, fără a recunoaşte pe autoritatea papală, cum este şi în China, dar acest eveniment din fericire pentru credincioşii Romano-Catolici, nu sa întâmplat, din cauza clerului catolic, care în mare parte a rămas loială faţă de Episcopul lor luptător.

În concluzie putem spune că încă din cele mai vechi timpuri biserica creştină a reprezentat instituția în care încrederea oamenilor nu a căzut aproape niciodată, nici în cele mai întunecate vremuri ale omenirii. Acest lucru este valabil și în cazul Transilvaniei, unde Biserica Romano-Catolică condusă de episcopul Márton Áron în ciuda eforturilor sistemului comunist, nu a fost subjugat, și a continuat drumul apostolic sub conducerea Vaticanului.

BIBLIOGRAPHY

I. Arhive

1. Arhivele Naţionale. Direcţia Judeţeană Mureş, Fond: *INSPECTORATUL JUD.MI MUREŞ-DIR .REG.MAI-MAM, Departementul cultelor,* Dosarul 32

1. Adriányi, Gábor, *Az egyháztörténet kézikönyve*, Ed. Aurora, München, 1975
2. Andreescu, Andreea; Nastasă, Lucian; Varga, Andrea*, Minorităţi Etnoculturale / Mărturii Documentare/Maghiarii Din România(1945-1955)*, Ed.Centrul de Resurse Pentru Diversitate Etnoculturale, Cluj-Napoca, 2002
3. Barabás, Kisanna; Tamási Zsolt, *A Maros-Küküllői Főesperesi Kerület Plebániáinak Története 19000-Tól 1989-ig*, Ed,Verbum, Cluj-Napoca, 2009
4. Bagossy, Balázs, *Az erdélyi katolicizmus múltja és jelene,* Târnăveni, 1925
5. Bartos Zoltán: *Ministerul AfacerilorInterne,Ministerul Securităţii Statului,Consiliul Securităţii Statului,Documente*, Ed.Risoprint,Cluj-Napoca, 2012
6. Bárdi, Nándor, *Autonóm Magyarok? / Székelyföld változása az ötvenes években/,* Ed.Pro-Print Miercurea Ciuc, 2005
7. Pr. prof. Dr. Bota, M. Ioan, *Istoria Bisericii Universale şi a Bisericii Româneşti de la origini până astăzi,* ediţia a II-a, Editura Viata Crestina, Cluj-Napoca, 2003
8. Bottoni, Stefano, *Transilvania roşie*, Ed. Kriterion, Cluj-Napoca, 2010

[12]Despre aceste informaţii putem citi mai mult în cartea lui Tamási Zsolt: *Erdély süveg nélküli püspöke*, Ed. Mentor, Tg.Mureş
[13]Barabás Kisanna, Tamási Zsolt, *op. cit*. pag.164-165

9. Bottoni, Stefano, *Sztálin a Székelyeknél*, Ed. Pro-Print, Miercurea Ciuc, 2008
10. Cirják, Árpád, *Zsinati Könyv* , Ed.Glória, Cluj-Napoca, 2001
11. Deletant, D., *Teroarea comunistă în România. Gheorghiu- Dej şi statul poliţienesc,* Ed. polirom, Iaşi, 2001
12. Deletant, D., *Ceauşescu şi Securitatea, Constringere si disidenta in Romania anilor 1965-1989,* Ed. Humanitas, Bucureşti 1989
13. Domokos, Pál, Péter, *Rendületlenül, Ed.* Eötvös Kiadó és a Szent Gellért Egyházi Kiadó, Budapest 1989
14. J.Delumeau, *Păcatul şi frica. Culpabilitatea în Occident. Secolele XIII-XVIII*, Ed. Polirom, Iaşi, 1998
15. Gilbert, T., *Nationalism and Communism in Romania. The Rise and Fall of Ceausescu's Personal Dictatorship*, Boulder- Oxfort, 1990
16. Gillet, O., *Religie şi Naţionalism. Ideologia Bisericii Ortodoxe Române sub regimul comunist*, Ed. Compania, Bucureşti, 2001
17. Köpeci, Béla, *Erdély története III*, Ed. Akdémia, Budapest, 1986
18. Márton, József; Jakabffy Tamás, *Az Erdélyi Katolicizmus Századai*, Gloria nyomda, Kolozsvár 1999
19. Márton, Józef, *Márton Áron emlékkönyv*, Kolozsvár 1996
20. Márton, Józef , *Az Erdélyi Gyulafehérvári Egyházmegye Története*, Ed. Gloria Cluj-Napoca 1993
21. Márton, Áron, *Keresztség, hit,* Ed. Mentor, Tg-Mureş, 2007
22. Oprea, M., *Banalitatea răului. O istorie a Securităţii în documente 1949-1989*, Ed. Polirom, Iaşi, 2002
23. Oprea, M., *Securiştii partidului, Serviciul de cadre al P.C.R. ca poliţie politică*, Ed. Polirom, Iaşi, 2002
24. Rădulescu, Zoner; Marinescu, B., *Instaurarea totalitarismului comunist în România*, Ed. Cavallioti, Bucureşti, 1995
25. Szalay, Jeromos, *Vértanú püspök, vértanú népe*, Ed. Mission Catholique Hongroise, Paris 1953
26. Tamási Zsolt,*Erdély süveg nélküli püspöke*, Ed. Mentor, Tg.Mureş, 2013
27. P. Szőke, János, *Márton Áron,* Ed. Nyírségi, Nyíregyháza, 1990
28. Vasile, Cristian, *Istoria Bisericii Greco-Catolice sub regimul comunist 1945-1989, Documente şi Mărturii*, Ed.Polirom, Bucureşti 2003
29. Vasile, Cristian, *Între Vatican şi Kremlin. Biserica Greco-Catolică în timpul regimului comunist*, Ed. Curtea veche, Buchureşti, 2004
30. Virt, László , *Katolikus kisebbségek Erdélyben*, Ed. Egyházforum kiadó, Budapest 1991
31. Virt, László , *Márton Áron a lelkiismeret apostola*, Ed. Ecclesia Budapest 1988
32. Virt, László, *Nyitott Szívvel, Márton Áron erdélyi Püskök Élete és Eszméi,* Ed. Teleki László Alapitvány, Budapest, 2002
33. Vincze, Gábor, *Illúziók és csalódások*,Ed. Státus, Miercurea Ciuc 1999
34. Vincze, Gábor , *A romániai magyar kisebbség történeti kronológiája*, Ed. Teleki LászlóAlapitvány, 1944-1953 Budapest-Szeged 1994

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

THE COHESION POLICY: THE MAIN INSTITUTIONS AND THEIR ROLE

Teodor-Ioan Hodor

PhD Student, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: The Cohesion policy is the main policy of the European Union that supports the development of regions in the Member States with a view to reducing disparities and creating welfare and development for their inhabitants.
Within the framework of cohesion policy, the institutions play a central role on both: planning and implementation. In this research I analyze the profile and role of the institutions at national level (Romania) and their role in the (good) implementation of the cohesion policy in Romania.

Keywords: cohesion policy, institutions, administrative capacity, European Union

The Cohesion Policy (or regional policy) is one of the main policies and one of the most complex policies of the European Union both in terms of its objectives and its budget.

The Cohesion policy is "the EU's main investment policy. This policy addresses all regions and cities in the European Union, supporting job creation, enterprise competitiveness, economic growth, sustainable development and improving the quality of life. The Cohesion Policy has a strong impact in many areas, and the investments contribute to achieve many other EU policy goals. The Cohesion Policy is complementary to other EU policies such as education, employment, energy, the environment, the single market, research and innovation. In particular, the Cohesion Policy provides the framework and the investment strategy needed to meet the agreed growth targets". (European Commission, 2014, p. 2)

The Cohesion Policy has already proven its significant added value in promoting the Union's growth and prosperity and addressing regional imbalances. At the same time, it proved to be a dynamic policy, reacting swiftly and effectively to the crisis, redirecting funds to priority areas, and investing in key sectors that generate growth and jobs.

The EU cohesion policy "as a unifying solidarity mechanism, gives at the same time room for more decentralised and differentiated empowerment". (Van den Brande, 2014, 6)

The institutional architecture in the planning and implementation of the Cohesion Policy is poorly treated and researched from a holistic and multidisciplinary perspective. Some scientific articles are published, but they deal with this issue only from certain number of angles: reform of the administration in general, anti-corruption policies, de-bureaucratization, the relationship between administration and citizens, the use of electronic instruments in the relationship between authorities and citizens.

The organizational structure of institutions with important roles in terms of cohesion policy differs from one state to another. The legal and real competences (regulated or informal) are different and fluctuate over time in some states. The documents developed by these institutions are sometimes contradictory. The evolution of their role is often in regression and the way they interact with each

other and with the beneficiaries is different. The history of the member state (and of the relationship with the EU) influences and determines these differences.

Since its inception, ”the EU has been active in a fairly wide range of policies, extending its influence over time. Most international or transnational regimes are rather one-dimensional. (...) this range of domains has generated not just one but several policy-making ways, as case studies show. Moreover, the same EU institutions and the same national decision-makers have different characteristics and behaviors and produce different results, depending on the type of policy concerned and the period.” (Wallace, Wallace and Pollak, 2011, 5-6)

The analysis of institutions within the Union structure, the relationship between supranational, national and regional / local is necessary to understand the dynamic processes of their functioning. (Paun, 2004)

The institutions enjoy specific powers that they exercise autonomously; powers protected against invasions of other institutions or organs (depending on the exclusive, shared and complementary competences). The functioning of the institutional system and the decision process, as well as the application of Community Law by Public Administrations is based on these competencies. (Mangas Martin, Liñán Nogueras, 2005)

At the EU level, the financial framework is formally adopted when the three main European institutions: European Parliament, the Council and the Commission sign the Interinstitutional Agreement for a seven years period establishing the main priorities.

Three principles of cohesion policy were introduced: the ”principles of regionalization, partnership and programming: the first principle relates to the vertical dimension of multi-level governance, whereas the latter two have both vertical and horizontal implications”. (Bache, 2010, p. 7) The implementation of structural instruments is based on the following principles: concentration principle on priority objectives for development, programming principle, partnership principle, subsidiarity principle, additionality principle. (Brașoveanu et al., 2011, p. 34). These principles imply involving institutions to be put into practice and open up opportunities but also oblige parties to converging measures that offer interpretation and application (at least at national level).

The EU institutions declare that ”economic, social and territorial cohesion will remain at the heart of the Europe 2020 strategy to ensure that all energies and capacities are mobilised and focused on the pursuit of the strategy's priorities. Cohesion policy and its structural funds, while important in their own right, are key delivery mechanisms to achieve the priorities of smart, sustainable and inclusive growth in Member States and regions”. (European Commision, 2010, 21)

It is necessary to ”define the European interest for today‘s world. If we want to properly address the global stage we must take into consideration both national and local levels. This requires first of all a strong vision that will build up and enforce the adequate functioning of institutions and synchronise the actions from all involved parties: NGOs, civil society, and economic and political actors from the Member States and the European Union”. (Puscas, 2010, 148). Besides appropriate and functional institutions (at European, national or local level), it is also necessary to collaborate with other actors in the implementation of cohesion policy. The institutions have the main role, but it is important the good collaboration with other parties involved.

There are concerns about ”the performance of Cohesion policy” (Bachtler, Gorzelak, 2007, p. 309) and several studies have noted that the contribution of Cohesion Policy to growth and convergence is conditional on institutional capacity (Cappelen et al., 2003) and ”for the new Member States indicate that the massive inflow of EU funds may lead to the slowing down of their growth due to negative partial elasticities of growth relative to the influx of funds, caused by the level of

institutional development, particularly corruption" (Ederveen, De Groot, Nahuis, 2006, p. 317).

The current legislative architecture for cohesion policy comprises:

– an overarching regulation setting out common rulesfor the European Regional Development Fund (ERDF), the European Social Fund (ESF), the Cohesion Fund, the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD), the European Maritime and Fisheries Fund (EMFF), and further general rules for the ERDF, ESF and Cohesion Fund; (Include: Thematic concentration on Europe 2020, Increased performance and conditionalities, Ex ante conditionalities, Ex post conditionalities, Macroeconomic conditionalities, Common management arrangements, Supporting integrated programming, Increased use of financial instruments, Monitoring and evaluation, Simplified and streamlined eligibility rules).

– specific regulations for the ERDF, the ESF and the Cohesion Fund; (Include: Geographical coverage of support, Reinforced strategic programming geared towards results, Streamlining financial management and control, Moving towards 'E-Cohesion') and

– regulations on the European territorial cooperation goal and the European Grouping of Territorial Cooperation (EGTC). (European Commission, 2011, 1-7, 22. Regulation (EU) No 1300/2013,Regulation (EU) No 1301/2013,Regulation (EU) No 1303/2013,Regulation (EU) No 1304/2013)

Related to the possible roles of the institutions, "there are two potential roles for regional and local institutions, that should not be confused: one is as an autonomous policy actor setting local, context-specific goals (true subsidiarity); the other is as an embedded delivery system for policies set at higher territorial scales, but cannot be implemented exclusively from those scales (multi-level governance and implementation). The task for policy-makers is to understand precisely which interventions are appropriate at each scale. (...) the question of how to intervene in order to improve institutions is not easy to answer. 'Institution-building' is politically appealing and appropriate institutions are strongly suggested by theory and evidence as key to creating the capacities for economic development." (Farole, Rodriguez-Pose and Storper, 2011, 1103)

The institutions of the Member States "are also fundamental elements of the EU's institutional architecture and partners in EU policy-making. The European dimension is not only a supplement to the activities of national governments; in real and tangible terms, national governments and other authorities and agencies provide a large part of the EU operational juncture. Ultimately, what the EU system is doing is expanding the resources available to the Member States." (Wallace, Wallace and Pollak, 2011, 73)

The Partnership Agreement with Romania for the period 2014-2020 emphasizes that "Romania is still characterized by weak administrative capacity of public institutions and a predisposition towards bureaucracy and disproportionate regulation that seriously influence the competitiveness of Romania's business environment (…) need for further capacity-building, reform and modernization" (Partnership Agreement, 2014, 7)

The Public Administration "plays a key role in coordinating, regulating, promoting and implementing policies and actions that create the framework for achieving them, even if it is not a direct link to the Europe 2020 targets. In this context, there needs to be an efficient, coherent, stable and predictable public administration capable of making decision-making (public policies and regulations) in a sound, realistic and coordinated way (with emphasis on rigorous, integrated and coherent strategic planning, including the correlation with financial resources), the implementation of the measures adopted (focusing on the correlation of the competences allocated with the administrative capacity), the monitoring and evaluation system (covering both the design of the system and the

capacity of institutions to collect, correlate and interpret data), so that deviations can be quickly identified and corrective measures taken in a timely manner." (The Strategy for Strengthening Public Administration 2014-2020, 2014, 13)

Romania (...) "has gone through two stages in developing its own European Affairs Coordination System. Thus, during the pre-accession period, the behavior was one of its adequacy to the specific administrative tradition and internal tradition, an application as such of the French model for European affairs coordination; during the progress in the negotiation of the acquis communautaire and even after the formal accession, the initial model and the changes were adapted, being adapted from the desire to reflect the internal constitutional arrangements, but also the internal political environment and, last but not least, some "suggestions" from time to time in time from the European institutions. If to a point such a strategy was justified and salutary, expressing the ability of the administration to adapt Romanian changes to internal and external changes, further this change continues an internal model almost 20 years after signing the Agreement European Association and six years after accession, also shows its negative side, namely the inability of the authorities to find something that really works". (Bărbulescu, Ion, Toderaș, 2013, p. 21)

In the case of Romania "the annual implementation reports mention aspects related to projects submitted by beneficiaries and issues related to project approval, contracting, monitoring and evaluation, the latter report gives an overview on structural instruments in Romania, and points out aspects related to functioning of Management authorities and program management (…) implementation of structural instruments is negatively affected by the lack of correlation among technical, legal and financial terms". (Brașoveanu et al., 2011, p. 45)

In spite of the "financial support from the European Union for the increase of the administrative capacity, materialized in the pre-accession funds and subsequently in the financing of the Administrative Capacity Development Operational Program, the reduction of the bureaucracy, the increase of the transparency and professionalisation of an administration and the efficiency of public funds expenditures continue to or major objectives for Romanian public administration". (The Strategy for Strengthening Public Administration 2014-2020, 2014, 8)

In recent years, simplification measures have been attempted at the level of the central public administration and for the modification and completion of some normative acts to simplify the process in the case of public procurement, evaluation and contracting of projects funded by European funds or or to establish the general financial framework for the management of non-reimbursable financial assistance as well as the pre-financing and co-financing of this assistance, in order to ensure efficient financial management of these funds. (Order MFE no. 1953 / 29.09.2016, GEO no. 40/2015)

Since April 2011, the Government of Romania has implemented the Priority Actions Action Plan to increase Structural and Cohesion Funds absorption capacity (PAP), whose overall objective is to address the problems and deficiencies most affected by the implementation of Structural Funds and cohesion, with a view to eliminating or significantly reducing barriers to absorption.

The main deficiencies in the administrative capacity of the authorities, identified by the Romanian authorities and underlined in the Partnership Agreement, are related to: The low authority of the management and coordination bodies and the weak stability of the structures and the general framework, difficulties in ensuring adequate human resources, both quantitatively and qualitatively, strengthening management and control systems, in particular with regard to ethical norms, especially regarding conflict of interest and departure staff in the private system (prevention and reduction mechanisms of the fraud and corruption did not rise to the expected efficiency level), a burdensome and bureaucratic implementation system, the low level of efficiency and effectiveness, the

methodological environment that is not entirely satisfactory, and the lack of institutional responsibility and initiative.

The institutional framework in Romania for the 2014-2020 period comes with a centralized approach and concentrates management functions from three essential ministries that have demonstrated already good management capacity: the Ministry of Regional Development and The Public Administration, the Ministry of Agriculture and Rural Development and the Ministry of European Funds.

In the Partnership Agreement, for the 2014-2020 period the simplification envisaged for the implementation of the cohesion policy is structured on three axes:

1. Submission of applications and contracting stage: publish by the end of each year schedules of competitions planned for the next year, uniform information of the applicants for similar cases, teams of evaluators are to be contracted in due time, setting-up a dedicated IT system for ensuring the interoperability of different systems of public institutions that hold database information on beneficiaries, comprehensive and accessible information and guidance on accessing public funds
2. Implementation stage: dedicated help-desks for ensuring uniform information, updated procedures to harmonize them across the programmes for avoiding requesting unnecessary documents or the same documents multiple times, improving quality and simplifying the written guidance, elaboration of standard format of the application for payment, utilization of the simplified cost options
3. Horizontal actions: progressive mainstreaming of risk-based management, developing a manual for audit and control known by the beneficiaries of European funds, shifting to paperless system using electronic exchange of data, introducing electronic signature, compatibility of IT instruments, on line submission of the projects, simplification of the documentation submitted, maximum 3 verifications related to the projects, in correlation with the stages of the project implementation. (Partnership Agreement with Romania, for the 2014-2020 period)

In order to improve "the absorption capacity and not to lose allocated funds it is necessary not only and more active implication of management authorities and other directly linked to structural funds entities but also the efficient and coordinated contribution of ministries, civil society components, business milieu, R&D institutes as well as of the EU bodies for a better monitoring and implementation of SOPs." (Zaman, Cristea, 2011, 67)

In the implementation there were "various difficulties, starting the project portfolio preparation and launching the application, and continuing with the launching of evaluation and commencement of implementation by the beneficiaries, especially for large projects, and ending with budgetary projects, at the institutional level, and legislative non-conformity or compatibility". (Zaman, Cristea, 2011, 71)

The difficulties were related to: limited capacity of local and central public authorities (Insufficient expertise of management authorities, insufficient financing resources, delays in creating inter-Community development associations etc.), the project application launching (the lack of medium- and long-term strategies, delays in publishing the applicants' guides and in opening the calls for projects, the late operation of certain national legislation modifications), the project selection and contracting and implementation (long duration of the project evaluation, selection and contracting processes, legislative obstacles, dificulties in application of public procurement law). Also there are institutional obstacles and difficulties related to the accreditation of management and control institutions, problems related to the recruiting and retention of employees). (Zaman, Cristea, 2011, 71-76)

The institutions have their specificity in every EU member state and the planning and implementation of cohesion policy depends on their financial capacity and their human resources.

Conclusions

The institutional capacity has a major influence on the planning and implementation of the cohesion policy. This influence translates into the degree of absorption of the European funds (Structural and Cohesion Funds, European Structural and Investment Funds).

The degree of interaction and collaboration vertically (between institutions) and horizontally (civil society, private) with beneficiaries generally, influences the benefits for all parties involved.

Excessive bureaucratization and cumbersome and lasting procedures influence the achievement of goals and the impact of the inversions funded by European funds.

Often some institutions are assigned roles that exceed their capabilities in terms of logistics and human resources and this influence the absorption rate and the implementation process.

The relationship between human resource performance and results is operationalized in the absorption capacity and in the impact of the projects results.

The process of simplifying the access and implementation of projects funded by European funds depends (to a large extent) on the institutional capacity of the public administration and of the public bodies involved in planning and implementation

Some of the problems identified at the level of the institutions are common and can be found also at the level of beneficiaries (financial capacity, human resources, procedures)

BIBLIOGRAPHY

1. Bache Ian (2010) Europeanization and Multi-Level Governance: EU Cohesion Policy and Pre-accession Aid in Southeast Europe, Southeast European and Black Sea Studies, 10:1, 1-12
2. Bachtler John, Grzegorz Gorzelak (2007), Reforming EU Cohesion Policy. A reappraisal of the performance of the Structural Funds", in Policy Studies, Vol. 28:4, 309-326
3. Barbulescu, I., (2008), Procesul decizional in Uniunea Europeana, Iasi, Polirom
4. Bărbulescu Iordan Gheorghe, Oana Ion, Nicolae Toderaș (2013), Coordonarea afacerilor europene la nivel naţional. Mecanisme de colaborare între Guvern şi Parlament în domeniul afacerilor europene. Studiu comparativ în statele membre UE, Institutul European din România, București
5. Brașoveanu Iulian Viorel, Silvestru Ionuţ Cătălin, Pavel Alexandru, Onica Daniela, (2011), Structural and Cohesion Funds: Theoretical and Statistical Aspects in Romania and EU, in Transylvanian Review of Administrative Sciences, No. 33 E/2011, pp. 30-48
6. Cappelen A., Castellacci F., Fagerberg J., Verspagen B., (2003), The Impact of EU Regional Support on Growth and Convergence in the European Union, in Journal of Common Market Studies, Volume 41. Number 4. pp. 621–644
7. Cohesion Policy 2014-2020 – Investing in Growth and Jobs, European Commission, 2011
8. Communication from the Commission: EUROPE 2020 – A strategy for smart, sustainable and inclusive growth, European Commission, Brussels, 2010
9. Romania's National Strategic Reference Framework 2007-2013 http://portalmfp.mfinante.ro/wps/PA_1_1_15H/static/amcsc/fond_structural/fonduri_structurale

/fonduri_Romania/ csnr.htm
10. The institutional framework http://portalmfp.mfinante.ro/wps/PA_1_1_15H/static/amcsc/fond_structural/fonduri_structurale /cadrul_ institutional/cadru_institutional.htm
11. Ederveen, S., De Groot, H., Nahuis, S. (2006) Fertile soil for Structural Funds? A panel data analysis of the conditional effectiveness of European Cohesion policy, Kyklos, vol. 59, no. 1, pp. 17-42
12. Farole, Thomas, Rodriguez –Pose Andres, Storper Michael, (2011), Cohesion Policy in the European Union: Growth, Geography, Institutions, in Journal of Common Market Studies, vol 49, nr. 5, pag. 1089-1111
13. Mangas Martin A., Liñan Nogueras, D. J., (2005), Instituciones y Derecho de la Unión Europea, Editia a 5-a, Tecnos, Madrid
14. Ministry of Regional Development and Public Administration, The Strategy for Strengthening Public Administration 2014-2020, 2014, www.mdrap.ro/userfiles/strategie_adm_publica.pdf
15. Ministry of European Funds, www.fonduri–ue.ro
16. Ordin MFE nr. 1953/ 29.09.2016 privind aplicarea dispoziţiilor Ordonanţei de urgenţă a Guvernului nr.41/2016 privind stabilirea unor măsuri de simplificare la nivelul administraţiei publice centrale şi pentru modificarea şi completarea unor acte normative, în cadrul Ministerului Fondurilor Europene
17. Ordonanța de Urgență nr. 40 din 23 septembrie 2015 privind gestionarea financiară a fondurilor europene pentru perioada de programare 2014-2020 şi Normele metodologice de aplicare
18. Partnership Agreement with Romania, (2014), https://ec.europa.eu/info/publications/partnership-agreement-romania-2014-20_en
19. Paun N., (2004), Institutiile Uniunii Europene, Editura Fundatiei pentru Studii Europene, Cluj-Napoca.
20. Puscas V., (2010), Managing Global Interdependencies, Eikon, Cluj-Napoca.
21. Rapoarte privind coeziunea economică şi socială, Comunicări din partea Comisiei http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/
22. Regulation (EU) No 1304/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 on the European Social Fund and repealing Council Regulation (EC) No 1081/2006
23. Regulation (EU) No 1303/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 laying down common provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund, the Cohesion Fund, the European Agricultural Fund for Rural Development and the European Maritime and Fisheries Fund and laying down general provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund, the Cohesion Fund and the European Maritime and Fisheries Fund and repealing Council Regulation (EC) No 1083/2006
24. Regulation (EU) No 1301/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 on the European Regional Development Fund and on specific provisions concerning the Investment for growth and jobs goal and repealing Regulation (EC) No 1080/2006
25. Regulation (EU) No 1300/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 on the Cohesion Fund and repealing Council Regulation (EC) No 1084/2006
26. Regulament 966/2012 Normele financiare aplicabile bugetului general al UE
27. Szilard Laazar, Lazar Ioan, (2012), The European Union Cohesion policy in Romania – Strategic Approach to the implementation Process, Transylvanian Review of Administrative

Sciences, No. 36 E/2012, pp. 114-142
28. Van den Brande, L., (2014), Multilevel Governance and Partnership, The Van den Brande Report, Prepared at the request of the Commissioner for Regional and Urban Policy Johannes Hahn, October, 2014
29. Zaman, Gh., Cristea, A, (2011), EU Structural Funds Absorption in Romania: Obstacles and Issues in Romanian Journal of Economics, vol. 32, issue 1(41), 60-77
30. Wallace H., Wallace W., Pollack M. A., (2005), Elaborarea politicilor in Uniunea Europeana, Ed a V-a, Institutul European din Romania, Bucuresti

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

PHILOSOPHICAL NUANCES IN THE HISTORICAL THINKING OF VASILE PÂRVAN

Claudiu Holdiș

PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca - Baia Mare Northern University Center

Abstract: The present paper will refer to an aspect of Vasile Pârvan`s historical philosophy. Everything begins and ends with the Cosmos. The matter is inert, and the spirit is the one that gives it life. The matter and the spirit are the two facets of the ontological plan. Here one will be able to discover the energy, which will flow everywhere in an undulating way, the matter transforming its ugliness and chaos into beauty and life.

Keywords:methaphisics, Cosmos, the spirit, ontology, axiology

Vasile Pârvan este un vizionar, lucru dovedit, atât în încheieturile operei sale filozofice și istorice, cât și în ceea ce privește gândirea sa, aflată în conexiune directă cu „ritmica universală". Este un creator al unei școli românești de arheologie, având o erudiție și originalitate cu adevărat remarcabile. A fost un gânditor riguros, un spirit de o mare finețe, care a lansat o serie de provocări, reanalizând vechile concepte, îndrăznind să iasă din tiparele impuse de predecesorii săi. Pârvan a abordat perspectivele trecutului românesc, realizând o adevărată incursiune în protoistoria poporului nostru, reactualizând adevăratele „linii ale devenirii". Imaginea ansamblată de el, este aceea a unei grandioase construcții, care depășește istoria faptică și cronologică, mergând până la esența unei ontologii, „a integrării omului în devenirea universală"[1]. Ampla sinteză asupra realității, realizată de filozoful român al istoriei, se axează pe o idee forță, aceea a „integrării omului și a istoriei făurită de el în realitatea cosmică" și „a participării la fire"[2]. Existența noastră, înconjurată de un mare tragism, provine sau se deduce din conceptul de „Cosmos". Existența este o parte esențială a sintezei pârvaniene, și se caracterizează „printr-o concepere dinamică" a acesteia, văzută fiind „ca un tot coerent în infinitele sale forme de manifestare și desfășurându-se potrivit unei ordini intrinseci"[3]. Filozoful și istoricul român dorește să exploreze în mod sistematic însăși sursele existenței, participarea naturii umane în consonanță cu ritmul etern al lumii, preocupându-l pe deplin. Totul ne conduce înspre o perspectivă cosmică, aici și nu în altă parte găsindu-se geniul omenesc, pentru că natura umană nu este absorbită și descompusă identitar de infinitul amorf, rău al materiei aflată în nemișcare. Geniul uman este eminamente viu, chiar dacă îl vom găsi solitar într-o imensitate infinită a timpului și spațiului, pe un astru infinit de mic, având o existență scurtă. El, acest geniu uman, va încerca să se autodepășească, axiologic vorbind, apropiindu-se astfel de ritmul etern al lumii, năzuind spre infinit, prin intermediul gândului activ. Pârvan este convins că totul începe de la Cosmos, drept pentru care, de aici pornim cu studiul intens al înțelegerii istoriei și al ființei ca parte activă și componentă esențială a

[1] Ioan Humă, *Vasile Pârvan sau lauda gândului,* Iași, Editura Junimea, 1987, p. 209;
[2] ibidem
[3] Virgil Emilian Catargiu, *Vasile Pârvan filozof al istoriei,* Iași, Editura Junimea, 1982, p. 121;

acesteia. Cosmosul este elementul absolut, care filtrează, concepe și explică fenomenele lumii acesteia, inclusiv faptele istorice. Este obiectiv acest Cosmos, iar ființa umană ca parte integrantă își trăiește sieși urcușurile și coborâșurile, în năzuința ei spre universalitate și spre înfăptuirea valorii. Numai astfel, fenomenele ,,vieții omenești sunt o parte integrantă din ritmica universală”[4]. Evident este că, viața umanului se desfășoară după legile inexorabile ale Cosmosului, asupra căruia se proiectează aspirația creatoare durabilă a ființei. Legile cosmice în sine, ,,determină viața umană și pe cea extraumană, pe pământ, ca și viața lumilor nesfârșite, în Univers”[5]. Cosmosul ne este reprezentat, de către Pârvan, ca o infinitate de aspirații umane axate pe creație și valorizare, ca universal axiologic. Un fenomen al vieții omenești, arată gânditorul român, ,,e în sine indiferent și neutru, ca orice fenomen al vieții cosmice. El devine ,,religios”, ,,artistic” ori ,,istoric” după atitudinea ce-o luăm noi față de el. Iar această atitudine dă fenomenului cosmic un aspect uman, care nouă, în îngustimea obișnuită a orizontului nostru, ni se pare singurul său aspect, ba chiar esența lui, în vreme ce, de fapt, el rămâne, înainte de toate, esențial, cosmic, iar aspectul său, general, ritmic”[6].

Virgil Catargiu, cercetătorul ieșean, nu include liniile de forță pârvaniene într-o latură cosmic integrativistă, reieșită dintr-o viziune cu puternic accent determinist. Nu este vorba nici de un stoicism, la care Pârvan a făcut apel de atâtea ori, transformându-l într-o cale de urmat, mai ales pentru el și generațiile care vin din urmă. Catargiu afirmă existența unei ,,tendințe structuraliste”[7]. Tendința aceasta este impusă aproape în trasarea elementelor care compun lumea noastră. ,,Încercarea de schițare a unui sistem având ca premisă deducția integrală a existenței, inclusiv a lumii istorice, din conceptul de ,,Cosmos” reprezintă o tendință structuralistă. Această tendință structuralistă se manifestă în folosirea noțiunilor de ,,idee”, ,,structură” sau ,,formă”, care apar în legătură nemijlocită cu ideile de ordine, de solidaritate a elementelor constitutive ale întregului privit ca un organism”[8]. Staticul și dinamicul survin pe fondul unui ansamblu complex al elementelor lumii acesteia. Mai întâi staticul este aservit structurii ,,odios de greoaie a materiei”, în vreme ce dinamicul se impune pe fondul energiei, ,,al mișcării universale”și al întrepătrunderilor cosmice. ,,Alcătuirea structurilor, formelor sau ideilor se află în raport direct cu Cosmosul, cu întregul care nu se reduce la suma structurilor, formelor sau ideilor. Acestea toate capătă o tentă axiologică prin raportarea lor la categoria de valoare”[9]. Există o dimensiune ontică a elementelor, comportamental vorbind, plasate în ,,raporturi de opoziție binară”[10]. Potrivit lui Pârvan, societatea reprezintă o imagine în care, întâlnim materialul și spiritualul, având fiecare contribuțiile lor sistemice proprii. În ființa umană sunt reliefate integralul biologic și diferențialul spiritual, ca elemente aflate în opoziția încleștării pozitive. Este de fapt, o ,,continuă luptă între diferențial și integral, care crează toate marile deveniri istorice, și al cărei ritm mai slab ori mai intens constituie suprema valorificare a fenomenelor evolutive, spiritual-umane”[11]. Vorbind despre națiune, un creuzet al forțelor ample de creație izvorâte din esența antinomiilor, Pârvan afirma că aceasta este o ,,devenire spirituală abstractă, intens ideologică, iar nu cumva simpla realitate materială, biologică, evoluând ca speciile animale abia în imensitatea timpului, forța ideii naționale e uriașă în prelucrarea sufletului mulțimilor pe baza acelei solidarități subconștiente ori semiconștiente,

[4] Vasile Pârvan, *Idei și forme istorice,* Editura Cartea Românească, București, 2003, p. 58;
[5] ibidem
[6] ibidem
[7] Virgil Emilian Catargiu, op. cit.,p. 122;
[8] ibidem
[9] ibidem
[10] ibidem
[11] Vasile Pârvan, op. cit. p. 66;

fatale(..)”[12]. Pe plan cultural se manifestă activ ritmul de tradiție și ritmul de inovație, iar în ceea ce privește istoria, aici se afirmă pe deplin ,,materia ritmizată umană”, ,,sufletul”, ,,ideile ritmice”.

În Cosmos, încleștarea veșnică se desfășoară nefortuit între materie și energie, între inerție și vibrare. Sunt două tabere veșnic aflate față în față, pe scena de luptă nesfârșită, infinită a Cosmosului. Vibrarea și ritmul sunt două elemente ,,cu care are în continuu a lucra istoria din punctul ei specific de vedere, devenirea”[13]. Vibrarea, ritmul și devenirea se desfășoară în plenitudinea forțelor lor, în funcție de două mari coordonate ontice: material și spiritual. Din acest punct de vedere, materialul va ,,tinde la inerție perfectă”, iar spiritualul ,,care tinde la mișcarea maximă, se condiționează și regularizează reciproc, creând și în umanitate, întocmai ca în Cosmos, vibrarea, ritmul și devenirea ondulatorie”[14]. Pe baza teoriei evoluției onduliforme, Pârvan își va continua demonstrația, arătând că ,,Iuțeala mișcării, respectiv a ritmului, atârnă de apropierea forței motrice. Și tot astfel, apropierea maximă de izvorul de energie dă și intensitatea maximă a vibrării. Trecând exclusiv în lumea noastră omenească; o mare intensitate a vieții spirituale pune într-o agitație cu atât mai mare rudem indigestamque molem, cu cât o domină mai direct și mai apropiat; transformarea repede a lumii antice, secole întregi prelucrată fără mare spor de doctrina păgână mai mult metafizică a salvării, prin ideea identică a misionării creștine, mult mai apropiată de suflete cu etica ei socială popularizată”[15]. Vasile Conta a fost filozoful român care a pus în centrul operei sale filozofice teoria ondulațiunii universale, potrivit căreia constituirea și dispariția formelor materiei este evoluția onduliformă. În accepțiunea aceluiași filozof, mișcările și formele neevolutive, nu ar exista decât în interirorul undelor, având menirea de a le dezvolta. Ideile sale au avut o înrâurire foarte mare asupra lui Pârvan, în ceea ce privește interpretarea sa holist-cosmologică. Ne vom așeza puțin, în cele ce urmează asupra câtorva idei promovate de Conta, pentru a vedea unele surse ale interpretărilor pârvaniene. Au existat unele afirmații, tributare unui reducționism fizicalist, conform cărora, la Pârvan, ar fi existat un real monism energetic, aflat în strânsă legătură cu ultimele descoperiri științifice[16]. Este adevărat că Pârvan a fost un fin observator al cuceririlor lumii științifice. Ba chiar a fost la curent cu noile descoperiri ale acesteia, dar de aici și până a subordona totul unei concepții fizicalist energetiste este o cale extrem de lungă. Revenind la Conta, acesta a subliniat că ,,în lume nu există decât Materie care se mișcă și se metamorfozează până la infinit în spațiu și timp, ascultând în toate mișcările și metamorfozele sale de legi fatale”[17]. Conta va încerca să găsească argumentele necesare eșafodării ideii sale, explorând domeniul științei naturii. Aici va găsi motivul, potrivit căruia ,,starea actuală a științelor pozitive” dovedește pe deplin faptul că ,,nu există în univers altă substanță decât materia”[18]. Aflat pe urmele materialiștilor francezi, Conta va sublinia la rândul său că, materia este veșnică, infinită, necreată, bazându-se pe datele relevate de comunitatea științifică a vremii, în care avea o deosebită încredere. El a propus ipoteza unităților relative de alcătuire a materiei, care aduce în prim plan elementele teoriei atomiste. Conta, spre deosebire de Democrit era pe deplin încredințat de diviziunea atomului, afirmând apartenența unei clase de corpuri la altele, ca idee a legăturii dintre fenomene. ,,Orice corp fizic face parte dintr-un corp mai mare, având în alcătuirea lui corpuri mai mici”[19]. Odată ajuns aici, Conta face distincția între ,,unități geologice”, reprezentate de corpurile de pe pământ și ,,unități siderale”, adică atomii care servesc alcătuirii

[12] ibidem p. 67;
[13] ibidem p. 78;
[14] ibidem
[15] ibidem
[16] Al. Dima, *Gânduri despre lume și viață la Vasile Pârvan,* în *Datina,* VI, nr. 7-8, p. 104-105;
[17] Vasile Conta, *Opere filozofice,* București, Editura Cartea Românească, 1922, p. 35;
[18] ibidem pp. 42-43;
[19] ibidem pp. 521-522;

corpurilor siderale și ,,unități eterice", aflate la baza constituirii unităților geologice. Tot ceea ce se construiește și legăturile existente între diferitele elemente ale construcțiilor, nu reprezintă altceva decât o acumulare cantitativă de atomi. Conta se află în fața unei alternative mecaniciste, el reducând materia la substanță. Filozoful român a reluat legătura dintre materie și fenomenele psihice, pentru el, sufletul, ,,nu e decât proprietatea creierilor; cu alte cuvinte, nu e decât o nouă formă a forței corespunzând la o nouă formă a materiei"[20]. În altă parte, filozoful român arăta că același suflet, nu este nici pe departe ,,o secrețiune", a creierului, ,,ci este o funcțiune; și tocmai pentru aceea el este material"[21]. Subliniind ideea unității indestructibile dintre materie și mișcare, el va refuza total concepțiile care admiteau în mod direct existența unui început al mișcării. Raportându-se la teoria lui Democrit, care admitea că la început atomii sunt imobili, Conta va arăta că aceasta nu mai este de actualitatea lumii moderne. Deoarece ,,e inadmisibil ca materia lipsită de mișcare în trecutul neinfinit să poată la un moment dat să fie pusă în mișcare dintr-o cauză care nu existase înainte și care apare din nimic; apoi mica ciocnire a câtorva atomi nu poate produce câtimea de mișcare infinită a lumii întregi, știind din experiență că puterile se comunică și se transformă fără ca întreaga cantitate să se mărească sau să se micșoreze vreodată"[22]. În concluzie, ,,întotdeauna mișcarea a existat în aceeași totală cantitate ca și aceea a materiei"[23]. Putem spune că în accepțiunea lui Conta, materia, la fel ca și mișcarea este veșnică și necreată. În altă ordine de idei, din veșnicia materiei, va rezulta inexistența repaosului absolut. Repaosul este în accepțiunea filozofului român numai relativ. Cu toate acestea, mișcarea universală poate aborda o explicație destul de convenabilă, aceasta realizându-se prin influența pe care corpurile o exercită unele asupra altora. Mai mult, existența unor forme diferite, variate ale materiei, ar determina forme diferite de mișcare. Conta, identificând mișcarea cu forța, considera că există: puteri fizice, puteri biologice, puteri chimice, puteri sociologice, etc. Există la Conta forme superioare ale mișcării, acestea cuprinzând formele inferioare, dar filozoful român rămâne la formula mecanicistă, mai sigură.

Același Conta s-a afirmat cu certitudine împotriva indeterminismului psihologic și istoric, prin caracterul legic al desfășurării fenomenelor psihice și istorice. În privința fenomenelor sociale, Conta afirma, că acestea se sprijină pe două ,,izvoare", care implică un anumit fel de legitate: statistica și istoria. În accepțiunea sa, statistica nu este altceva decât ,,legătura dintre faptele ce există în unitatea de timp"[24]. Istoria va arăta ,,legătura de cauză și efect sau legătura de evoluțiune ori metamorfozare ce există între faptele sociale ce se succedează în curgerea vremii"[25].

Influența unui Vico sau a unui Buckle este evidentă în cazul lui Conta, în privința problemei legității în viața socială. Conta va ajunge în acest sens la concluzii precum: orice națiune este produsul mediului în care trăiește(prin mediu înțelegându-se obiectele exterioare cu care omul vine în contact: natura, configurația solului, etc.), faptele istorice și succesiunea lor constituie o înlănțuire necesară[26]. În privința evoluției, filozoful român va aborda tema raportului dintre materie și forță. Potrivit lui, forța este identificată cu proprietățile, însușirile materiei. În altă parte, Conta arată că ,,Materia și Forța nu sunt decât același lucru, divizibil în mintea noastră, când îl privim sub puncte de vedere deosebite, dar indivizibil fizicește"[27]. Cu toată această subliniere, Conta nu a redus materia la forță sau energie. Forța este compusă așadar din proprietățile materiei, iar activitatea este inerentă aceleiași materii.

[20] ibidem p. 43;
[21] ibidem p. 45;
[22] ibidem p. 524;
[23] ibidem
[24] ibidem p. 37;
[25] ibidem
[26] ibidem
[27] ibidem pp. 158-159;

Concluzionând, Conta va sublinia că, acțiunea are un caracter universal, comportând două laturi: lupta dintre forțe care produce schimbări și transformări ale materiei, și echilibrul forțelor, care se stabilește în urma luptei. ,,Formele luptelor și echilibrurilor variază veșnic până la nesfârșit"[28].

Conta acordă o mare importanță formelor, pe care el le împarte în evolutive și neevolutive. Formele evolutive ,,de la momentul nașterii lor cresc pe nesimțite și treptat până la un punct culminant și de acolo tot așa de regulat descresc până la extincțiune"[29]. Forma evolutivă este rezultatul stabilirii unui echilibru principal între forțele datorită cărora ea există. Cu toate acestea, stabilirea echilibrului între forțe nu presupune existența sau ideea repausului absolut. Conta subliniază că, în cadrul formei evolutive se stabilește un echilibru de forțe, dar cu toate acestea, respectivul echilibru ar fi unul relativ. Aceasta, deoarece în chiar cadrul formei constituite continuă ,,o luptă secundară" între forțele care au rămas pe dinafară și nu sunt elemente constitutive ale echilibrului. Avem astfel, ,,forțe secundare" și o ,,luptă secundară". ,,Forțele secundare" tind și ele spre realizarea unui echilibru absolut, pe care nu reușesc să-l realizeze niciodată, dar ele provoacă astfel dezvoltarea.

Dezvoltarea se realizează, în viziunea lui Conta, sub forma unei unde sau semicerc, acesta implicând o ,,curbă suitoare", un ,,punct culminant" și o ,,curbă coborâtoare". În lucrarea ,,Teoria ondulației universale", Conta prezintă întreaga sa teorie cu privire la structura undei și la propagarea ei. Concluzia pe care o impune este aceea că, ,,fiecare undă conține alte unde secundare care alcătuiesc tot atâtea trepte pe curbele suitoare și coborâtoare"[30]. Concepția sa despre dezvoltare implică ideea unităților relative de constituire a materiei, precum și viziunea despre formele mișcării. Am schițat în rândurile de mai sus câteva dintre ideile promovate de către Vasile Conta, filozoful român care a exercitat o mare influență asupra lui Vasile Pârvan. Filozofia lui Conta a însemnat și un mare moment în istoria gândirii modernității românești însăși.

Materia, în viziunea pârvaniană include atributul de inert sau pasiv. Este ceva static, nemișcat, necreat. Ea va fi pusă în mișcare de o forță, care nu îi exterioară și care din punct de vedere structural îi respectă tiparul. Materia universală, arată Pârvan, este inertă, dar ea e ,,modificată de energia ritmică a Cosmosului potrivit structurii ei intime; de obicei ea e transpusă dintr-o structură în alta, câteodată însă e vitalizată"[31]. Ceva mai încolo, gânditorul român va arăta că materia universală ,,condiționează prin structura ei intimă ritmul care o vivifică"[32]. Influența lui Conta se resimte din ce în ce mai mult. Pârvan are tendința de a dizolva părțile în întreg, în ,,Totul", accentuând astfel conexiunea intensă cu Cosmosul. Toate acestea își găsesc oglindirea perfectă în dimensiunile existenței omenești. Conta afirma la un moment dat că fenomenele și obiectele realității care ne înconjoară cunosc o necontenită devenire. Acestea vor ajunge un timp ,,când materia ce le constituie astăzi va îmbrăca o formă ce nu va avea nici o asemănare cu cea de astăzi"[33]. Realitatea care ne înconjoară, va prezenta astfel o complicare a structurii ei, momentul de vârf al fenomenului reprezentându-l umanitatea. Aceasta înglobează la rândul ei unele atribute de o structură extrem de complexă precum: rațiunea, intuiția, determinismul, libertatea, inovația, tradiția, creativitatea. Ordinea acestor atribute este una rațională în ontologia istorică pârvaniană, marcată la rândul ei de un realism pozitiv, pentru că ,,în Cosmos toate se pătrund reciproc: materia trece prin materie, undele vibratorii trec prin alte unde vibratorii; ca o celulă în sângele nostru, făcând drumul ce i-l hotărăște vibrarea vieții noastre, așa pământul în Univers, așa noi, oamenii, în viața eternă suntem o singură particulă cu aceleași însușiri, supusă acelorași legi ca

[28] ibidem pp. 159-160;
[29] ibidem p. 163;
[30] ibidem p. 166;
[31] Vasile Pârvan op. cit., p. 121;
[32] ibidem
[33] Vasile Conta op. cit., p. 230;

Totul și făcând în circulația universală drumul ce ne e fixat de rațiunea de existență a Totului. Ritmul ,,inimii" Cosmosului dă pulsații identice până în cel de pe urmă ,,vas capilar" al Universului. Aceeași energie e activă în râmă și în om, în imbecil și în geniu: vibrațiile și ritmul materiei agitate de energie variază doar numai ca forme evolutive ale dezinertizării materiei"[34]. Pârvan ne oferă o interpretare proprie de tip holist-cosmogonic, unde părțile se vor dizolva cu totul într-un întreg, de aici și tabloul cuprinzător al continuității existenței noastre. Cu toate acestea, domeniile existenței sunt diferite și posedă gradul acela de independență, atât de necesar pentru a nu se lăsa dizolvate efectiv în marele Tot. Fiecare domeniu de existență posedă atributele necesare generatoare de ritmuri și vibrații proprii. Spiritul este echivalentul conștiinței umane și va avea o tendință de integrare în universal, de factură deterministă. Conștiința umană dorește unirea cu realitatea cosmică. Este vorba de o unire în care spiritul își păstrează conștiința de sine. Este vorba de dedublarea spiritului în lume, în sensul în care, el este altceva decât lumea. Concluzia firească nu este decât una, anume aceea a gândului activ în fața inerției materiei. Formele și ideile nu se pot dizolva în infinitul cosmic. Dacă ar face-o, ele s-ar depersonaliza, ar rămâne lipsite de identitate proprie, caz în care nu pot fi incluse în nici un caz în categoria de valoare. Existența naturală și cea istorică nu pot fi dizolvate efectiv în realitatea cosmică, cu toate că Pârvan are unele formulări care, ne conduc la acest fel de deznodământ. Astfel,vorbind despre legi, el arată că, acestea sunt ,,inexorabile existenței universale" și ,,ne supun voinței lor, până la anihilarea oricărei autonomii a gândului omenesc"[35].

Pârvan merge pe linia unei reale deveniri a naturii și societății, ce capătă în timp accente ontologice bine definite. Fiind un fin cunoscător al antichității, Pârvan suferă influența sistemelor de gândire existente aici. Vor fi promovate astfel lupta contrariilor, a contradicțiilor, deosebindu-se în mod net inerția și vibrarea pârvaniană. Sunt două forțe, concepte, principii care se opun, dar care sunt indisolubil legate reciproc. Astfel, ,,tendinței incomensurabil de puternice a materiei cosmice de a se integra în coeziune, uniformitate și inerție, îi stă în față tendința, pentru noi, tot așa de incomensurabilă ca putere a energiei cosmice de a se diferența în activitatea ei, dând materiei vibrații, ondulații și gravitații de tot felul, neînchipuite ca număr, ca forme, ca intensități. La fel este lupta dintre integralul biologic și diferențialul spiritual din om, care reprezintă în materia noastră pieritoare, ca indivizi și ca tot, cele două eternități cosmice inerția și vibrația"[36].

Lucrurile, fenomenele, obiectele realității nu sunt izolate, nu plutesc într-un vid absolut, ele găsindu-se ,,într-un număr infinit de relații și conexiuni". În cadrul acestor ample legături și variate conexiuni se află umanitatea dar și individul izolat. Curgerea, devenirea și continuitatea sunt elementele de bază, sistemele de referință ale concepției sale filozofico-istorice. Lumea este un Tot unitar, care nu există într-o inerție proprie și nedisimulată, ea înscriindu-se pe o linie ascendentă a devenirii, care înglobează imperativul mișcării, precum și cel al unei continue evoluții universale. Ideile sunt cele care aparțin existenței. Ele au la rândul lor o anumită existență.

Existența cuprinde, în concepția lui Pârvan, infinite moduri de manifestare, care posedă relații și atribute proprii sieși. Fiecare astfel de mod de manifestare, va exista prin sine, dar în cele din urmă va fi absorbit în devenirea universală. Astfel, în ,,curgerea fără început și fără sfârșit a devenirii universale în care abnorm și absurd nu există, pentru că acesta e Haos, e urâțenie, și universul e Cosmos, adică frumusețe"[37]. Omul constituie un ,,fragment din Cosmosul rațional", din devenirea universală.

[34] Vasile Pârvan op. cit., pp. 156-157;
[35] Vasile Pârvan, *Scrieri*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 404;
[36] ibidem p. 151;
[37] Vasile Pârvan, *Memoriale,* București, Cultura Națională, 1923, p. 152;

Între materie și mișcare există o legătură foarte puternică, reprezentată de vibrație.Mai mult, orice vibrație ,,pentru a avea loc presupune existența unei materii vibratorii”[38]. Nu putem merge mai departe fără să afirmăm că, legătura cu energetismul este evidentă. Cum am mai arătat, Pârvan acceptă indestructibilitatea materiei, precum și cea a mișcării, aceasta fiind într-o incompatibilitate cu vidul. Acesta din urmă, ar fi un obstacol insurmontabil, mișcarea devenind astfel inexistentă. Vidul este acela în care ,,nu ar putea exista nici vibrație, nici ritm. De aceea știința e nevoită să admită azi perfecta continuitate a materiei în spațiul infinit”[39]. Gânditorul român este departe de a accepta vidul absolut, considerându-l un punct care nu susține absolut nimic. De asemenea , el, nu va accepta nici ideea unei mișcări pure, independente. Ne aflăm astfel în plin energetism, influența fiind venită pe linia lui Conta. Uneori, Pârvan, va aduce în prim planul concepției sale, o anumită individualitate a mișcării în raport cu materia. Atunci când corpurile suferă un impact, sunt generate sunete, căldură, lumină etc, acestea nefiind altceva decât ,,entități deosebite de materia în sine a acelor corpuri”, deoarece ele sunt ,,vibrație, iar nu materie”[40]. Energia pe care Pârvan o preferă la nivelul cel mai înalt este aceea ,,unică, general-cosmică”. În primul rând, conceptul de unicitate se află în interrelaționare activă cu esența de sorginte materială a energiei. Unicitatea energiei cosmice pârvaniene, are ca și principiu de manifestare unitatea în diversitatea formelor ei de manifestare. Aceasta se maifestă în toate nivelurile de organizare ale materiei. Materia cosmică are tendința puternică ,,de a se integra în coeziune, uniformitate și inerție”. Acestei tendințe îi stă în față o alta ,,tot așa de incomensurabilă ca putere”, aceea a ,,energiei cosmice de a se diferenția în activitatea ei, dând materiei vibrații, ondulații și gravitații de tot felul, neînchipuite ca număr, ca forme, ca intensități”[41]. Energia în deplinătatea elementelor sale constitutive implică diferențialul, acesta situându-se în raport cu integralul material. Acest diferențial are o altfel de notă, Pârvan trimițându-ne la ,,ceea ce știința consideră a fi negentropicul în raport cu entropicul” și care ,,este privit ca proprietate imanentă a materiei”[42].

Principiul unității lumii are anumite nuanțări la Pârvan, locul central fiind ocupat de energia universală. Aceasta ,,e unică; lumina, sunetul, căldura, electricitatea, magnetismul ori spiritul nu sunt decât vibrații, ale aceleiași forțe, variate numai ca iuțeală absolută, intensitate și ondulație”[43]. Este vorba de unicitatea energiei, dar Pârvan întrevede un alt plan al sensului. Vorbind de unicitatea energiei, el de fapt privește înspre unicitatea și unitatea lumii. Energia nu este un concept singular. Ea este de fapt o ,,dimensiune intrinsecă a materiei”, iar ,,în plan ontologic general, unitatea lumii este pentru Pârvan, de ordin material”[44]. Observăm în continuare că pe parcursul expozeului pârvanian, apar unele nuanțări care au generat o anumită originalitate. Astfel spiritul este, potrivit gânditorului român, un rezultat al materiei. Spiritul are anumite conotații, care ne conduc în direcția unei conștiințe umane sau al gândului omensc. Nu spiritul este partea integrantă a materiei, ci omul, care prin corp și conștiință se subjugă voit existenței materiale. Lucru absolut vizibil, ,,după cum încercările noastre de a contrazice legea gravitației universale sunt, mai curând sau mai târziu nimicite, tot așa orice evadare conștientă a ritmului omenesc din cadrele ritmului cosmic este fără întârziere pedepsită”[45]. Omul se zbate în ,,ritmul vieții și al morții universale, în ritmul iubirii și al creării universale, în ritmul

[38] Vasile Pârvan, *Scrieri*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 403;
[39] ibidem pp. 436-438;
[40] ibidem p. 427;
[41] ibidem p. 436;
[42] Ioan Humă op. cit., p. 24;
[43] Vasile Pârvan, *Idei și forme istorice,* Editura Cartea Românească, București, 2003, p. 120;
[44] Ioan Humă op. cit., p. 25;
[45] Vasile Pârvan, *Idei și forme istorice,* Editura Cartea Românească, București, 2003, p. 120;

întunericului și al luminii cosmice”[46]. Aici „sunt încorporate indisolubil ritmurile vieții și morții, iubirii și creării, întunericului și iubirii umane”[47].

Se poate conchide că, Pârvan se concentrează în principal, în cadrul concepției sale filozofico-istorice pe un anumit tip de funcție determinist-integrativă, ca primă caracteristică a Cosmosului. Se disociază astfel două planuri, ca sisteme referențiale și de conexiune: ontic și axiologic. În privința planului ontic, elementul cosmic se constituie într-un element aferent existenței, aflat într-o plină relație conexională inclusiv cu spiritul uman. Acesta din urmă se certifică în accepțiunea gânditorului român cu sensul unei realități ideale. Celălalt plan, cel axiologic, promovează un cosmic în care se regăsește elementul valorizator, caracteristic universalului uman. Ființa umană este, cel puțin ca și tendință, într-o continuă cursă a autodepășirii pe sine. În acest sens, grație acestui standard, al acestui obiectiv, pe care omul și-l propune, umanul ne apare ca și un „universal al valorii”. Aflat în acest punct, cosmicul nu poate decât să se umanizeze, el prezentându-se sau devenind obiect al cunoașterii sau acțiunii.

Integrarea cosmică, acesta este răspunsul la toate întrebările pe care omul și le pune. Dacă eșuează în această acțiune, omul va decădea amarnic, nemaigăsindu-se în ordinea și ierarhia Universului. Gândul nostru creator nu va putea fi valorificat în mod optim, decât „prin așezarea în mediul cosmic al ființei noastre individuale”[48].

BIBLIOGRAPHY

Cărți

Catargiu, Virgil Emilian, *Vasile Pârvan filozof al istoriei,* Iași, Editura Junimea, 1982;
Conta, Vasile, *Opere filozofice,* București, Editura Cartea Românească, 1922
Humă, Ioan, *Vasile Pârvan sau lauda gândului,* Iași, Editura Junimea, 1987;
Pârvan, Vasile, *Idei și forme istorice,* Editura Cartea Românească, București, 2003;
Pârvan, Vasile, *Scrieri*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981;
Pârvan, Vasile, *Memoriale,* București, Cultura Națională, 1923;

Articole

Al. Dima, *Gânduri despre lume și viață la Vasile Pârvan,* în *Datina,* VI, nr. 7-8, p. 104-105;

[46] ibidem
[47] ibidem
[48] Vasile Pârvan, *Scrieri*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 404;

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

SPORTS AND THE CEAUSESCU'S REGIME – PROPAGANDA'S TOOL OR MASS PHYSICAL EDUCATION?

Corina Hațegan

Scientific Researcher, PhD, "Gheorghe Șincai" Institute for Social Sciences and Humanities of the Romanian Academy, Tîrgu Mureș

Abstract: The aim of this study is to point out how political propaganda has ushered itself into sports activities, while politicizing sport both internally and externally, during the '80s in Romania. To illustrate, clearly, this phenomena we will use as a study case the articles from the "Sportul" newspaper from the last ten years of the Ceausescu's regime.

Keywords: sports, communist propaganda, mass-media, Nicolae Ceausescu, communism.

From the point of view of physical and mental health, sport has always been promoted as an efficient, simple and accessible tool for all people. From the same optics, sport has been used to demonstrate the human physical ability, perfection and perseverance, as well as overcoming the body limits. At the same time, it was and still is a source of fun; mass sports groups people, athletes or just sports enthusiasts, allowing them to live happy moments or on the contrary, sports bring disappointment from the perspective of their favourite athletes.

History, on the other hand, gives us a multitude of examples in which sport has been used as a political strategy both domestically and internationally, the following statement being very argumentative "as a political resource [sport] has been used and manipulated for thousands of years since the Ancient Greeks and Romans - either externally in interstate relations, or internally, inter alia, as part of an attempt to create a sense of statehood among citizens"[1]. For example, the ancient Olympics were a good opportunity to maintain, for several months, peace between the Greek cities and to promote, among other things, harmony and friendship, but they also imposed some limitations on the categories of people who could participate as athletes. Ancient Rome also brought sport to a level of "bread and circus", while satisfying in the same time the citizens' need for entertainment and the need of the Citadel to impose its authority through human executions disguised as mass entertainment.

Not least, it is worth mentioning that, in general, a country's sports team represented the nation itself when it participated in international competitions, representing at the same time the ideology or the state policy. In other words, the use of sport or including national sports activities in politics and political propaganda indicate a high interest that political leaders, ancients or modern politicians, have shown in terms of opportunities to promote the success of their own governments among other governments.

[1] Mike Dennis and Jonathan Grix, "Sport under Communism. Behind the East German 'Miracle'", Palgrave Macmillan, 2012, p. 14.

Clearly, modern governments have promoted mass sports, particularly through its many benefits such as cohesion and social integration, health benefits, youth orientation to potentially less harmful activities, and so on. Beyond these undeniable benefits of sport, governments, as we have already mentioned, have taken advantage of sports events, using them as a form of diplomacy which, peacefully but not without significance, was meant to show the superiority to other states. So many countries tried through sport to gain a certain image externally and internally, to create cohesion among citizens thanks to the capacity of sport to harmonize human relationships[2].

James Riodan said in the introduction to his study that, "sport became truly international only after the First World War. It was then that politicians began to appreciate its potential as a vehicle of national values and policies - even for demonstrating and advertising the power of a political ideology"[3]. It should also be acknowledged that, as the author cited above points out, the sports practiced in a totalitarian regime were obviously controlled, while at the same time the international sports events were meant to feed the rivalries between states.

Indeed, it can be said that sport was used in authoritarian regimes as a means of propaganda, but the extent to which it was used and the ultimate goals varied over time. For example, in continental Europe, sport, towards the end of the 19th century and the 20th century, rather meant gymnastics and sports activities related to military training, the latter being linked to the rise of patriotic sentiment. However, "sports societies" have been seen as a real helper in terms of social bonding.

There are many examples in history that display another face of sport, sport as a propaganda instrument, although not always the government's goal, at least the authoritarian's ones, were honest. An example in this way is Kwame Nkrumah, president of Ghana during 1960-1966, who promoted sports, football especially, with great efforts to strengthen the national identity of the republic. The Ghanese football players, nicknamed the "black stars of Africa", were seen as heroes rather than as performance athletes[4]. Mobutu Sese Seko, leader of the Democratic Republic of Congo during 1965-1997, also a football passionate, made great financial efforts to qualify the national team, known as the "leopards", at the World Championship in 1974. The national team, unfortunately, lost, and many feared the fate of the Congolese football players who have failed to bring the fame their leader hoped for. With the desire to create a positive image both internally and internationally, Mobutu paid a fabulous amount for any government, let alone an African country, to organize the boxing match between Muhamad Ali and George Foreman in Kinshasa, known as "The Rumble in the Jungle"[5]. The illustration may continue, but although all the sports actions have been aimed to gain prestige internally and externally, the methods used by some governments and leaders, have been terribly frightening.

The dictator Saddam Hussein (Iraqi's president during 1979-2003) is known to have demonstrated during his leadership time tremendous sadism surpassed only by one of his sons, Uday, who first seemed a real passionate about sports but in fact, he was passionate about torturing the Iraqi's infamous athletes. Initially, Uday decided to use sport as a propaganda tool, raising sport to the level of sport in the Soviet countries, but his behaviour, including beatings, torture, crimes and humiliation of the athletes, rather recalled a satrap's behaviour than of a director of the Olympic Committee[6].

Focus on sport is also found in former Soviet states, such as the example of the Kazakhstan's leader, Nursultan Nazarbayesv (formerly First Secretary of the Kazakh Communist Party, President of

[2] See more in Mike Dennis and Jonathan Grix, *op.cit.,* pp. 17-19.
[3] James Riodan in Pierre Arnaud and James Riordan (editors), "Sport and International Politics", Taylor & Francis e-Library, London, 2003, p.1.
[4] Pedro Arturo Aguirre, "Istoria megalomaniei", București, Nemira, 2016, pp. 193-200.
[5] *Ibidem*, pp.221- 226.
[6] *Ibidem*, pp. 253-259.

the Kazakh Republic since 1991 and re-elected president in 2015 with a majority of over 90%) who uses sport as an instrument of international propaganda, while feeding the cult of personality. Despite corruption charges, he has built many stadiums, one of which is ultra-modern but extremely expensive and, last but not least, the government finances a cycling team called "Astana"[7], which unfortunately has been subjected to many debates regarding the positive athletes' doping test (the team included non-Kazakh athletes, too) and financial issues.

The question many researchers have tried to find the answer to is whether sport can be non-political, especially when a national team is seen, in most cases, as the avant-garde of the nation, as we have seen from previous examples. In this view, it has often been observed that international sport has, in some form, continued the political or economic competition between states, being an extension of the diplomatic battles. At the same time, the fans of the sports teams trigger violence that often has xenophobic, racist or political roots, and are not related to sports at all.

From the point of view of some researchers, sport has been used in international politics as a means of representation, but also for propaganda purposes: "here, sports victories by a national team contribute to strengthening the image of respect in the world, strength and vitality, and even the legitimacy of a political regime [...]"[8], for coercive or repressive purposes: "the freezing or banning of sports competitions between national teams. A government may prohibit its representative team from meeting such an opponent for strictly political reasons. This would be a political use of sport for the purposes of reprisal [...]"[9], and, last but not least, can simultaneously trigger a wave of nationalism and xenophobia: "popular discontent expressed in protest can lead to disorder and even violence either at the sports event itself or in the city / city where it is taking place, or both. Through word and action, it can result in a kind of nationalism and xenophobia, and the 'anti-sentiments' can be political or sporting [...]"[10].

Speaking strictly about communist propaganda, it presented the international world as a struggle between the working class - honest but oppressed, and bourgeois class - corrupt, imperialist and capitalist. Without hesitation, at least in terms of propaganda, as a result of this confrontation, the working class will always be the winner. So, for these reasons of a political and social nature, the use of sports, athletes and the outstanding sports performance has completed the propaganda's tools used throughout the history of political propaganda. In this regard, we consider the Diego Ciobotaru[11] and Pompiliu Nicolae Constantin[12] studies about sports communization and its use for propaganda purposes, very useful.

The same visions related to the political and propagandistic use of sport can be found in the study called "The Sociology of Sports: An Introduction" by Tim Delaney and Tim Madigan, where the authors consider that sport had in the past and still has today, different political functions. Among these are: international cooperation - the Olympic Games being an example; promoting national ideology and

[7] *Ibidem*, pp. 270-277.
[8] Arnaud and James Riordan (editors), *op.cit.*, pp.11-12.
[9] *Ibidem.*
[10] *Ibidem.*
[11] Comunizarea sportului. Cazul Complexului „Gata pentru muncă și apărare", în *Represiune ți control social în România comunistă*, Anuarul Institutului de Investigarea a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului românesc, Vol. V-VI, Polirom, Iași, 2010-2011, pp. 249-263 sau „Sportul românesc între tentațiile deviante și tendințele de înregimentare (1944-1948)" in *Marginali, periferii și frontiere simbolice. Societatea comunistă și dilemele sale identitare*, Anuarul Institutului de Investigarea a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului românesc, Vol. IX, Polirom, Iași, 2015, pp. 113-142.
[12] „Viața pe stadion: publicul sportiv în regimul comunist între presiunea propagandei și libertatea de exprimare", *în Între transformare și adaptare. Avataruri ale cotidianului în regimul comunist din România*, Anuarul Institutului de Investigarea a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului românesc, Vol. VIII, Polirom, Iași 2003, pp. 173-188.

propaganda - use by the Soviet Union or Germany during Hitler's time; gaining prestige; diplomatic recognition (see the cases of countries that emerged after the State Unions, like former Yugoslavia) and, last but not least, the protests[13].

The purpose of this study is to highlight how political propaganda has ushered itself into sports activities, while politicizing sport both internally and externally. In fact, the politicization of sport can be seen mostly from this two points of view: internally and externally.

With a five times on week appearance, on its four pages (around the festivities of August 23 or other events with national importance the number of pages grew), the "Sportul"[14] magazine offered substantial information from the sports world to the Romanians who were passionate about sports. It also, offered information stating from the usual New Year's message of Nicolae Ceausescu, statistics showing the improvement of the sports camps or centres and the glorious results of the athletes in the years of "prodigious leadership", competitions and results at the local, national and international level, sport demonstrations on the occasion of the various events, to the visits of Ceausescu couple abroad or foreign diplomats visiting Romania. Just as all the newspapers used to be during the '80s, the first page of the newspaper was reserved to articles of great interest, sometimes political issues and/or sports issues, as well as to the results of the participation of Romania's representatives in international championships. Also on the front page we find the famous slogan "Proletarians from all corners unite!" and the affiliation of the publication in question: "newspaper of the National Council for Physical Education and Sport".

It is interesting to note that, from the point of view of the newspaper, we can see the importance given to sport and physical education in those times; for example, an article shows that the remarkable achievements of the Romanian sports performers would have the ability to influence positively others and to follow them: "The people out of the working hours stopped. Some just to meet someone, others could find out that their comrades have spent a pleasant, relaxing weekend in the sports community. And they wondered, "Why should not I go?"[15]. This article, in fact, highlighted one of the propaganda's tools, showing to others how their commanders that joined the sports community and practiced sports as leisure had a perfect time, often mentioning that "Daciada" has given this opportunity to every Romanian to have the same entertainment.

In the same newspaper number, another article tells the reader that in student hostels, at six in the morning, in some dorms, students took advantages of the sports benefits, like morning gymnastics, pointing out the differences between those who follow this routine and those less interested. Even more, the author of the article presents the views of some students, members of the Youth Associations, testifying that the morning warm up is being seen as a good start in work and study among students[16].

In fact, this link between sport performance and work performance, probably seen from an ideological point of view too, was meant to certify the idea that a good communist equals to a good performer in all sectors either work, sport or social and family life. An article written in 1986 exemplifies this link, on a smaller scale, where workers from a textile factory in Bârlad city started their working day with gymnastics. The author thus describes a scene in which, perhaps, dozens of

[13]Tim Delaney and Tim Madigan , "The sociology of sports: an introduction", McFarland & Company, Inc., USA. 2015, pp. 331 – 335.
[14] The translation of the magazine name, in English, is "The Sport" but I will use in this paper the original name only.
[15] Viorel Tonceanu, "Panoul sportiv-îndemn la practicarea exercițiilor fizice", *Sportul*, 23. 01. 1980, p. 2. The article refers to the fact that the workers could find banners or sports ads on hallways which promoted the national sports events called "Daciada".
[16] Tiberiu Stama, "Înviorerea demarează lent, puțin convingător pentru că nu i se cunosc îndeajuns foloasele…", *Sportul*, 23. 01. 1980, pp. 1-3.

employees, in unison, near their sewing machines or other machines, do full body warm up, arms workout, stretching, etc., while giving us some testimonies of the beneficiaries: "Many of the successes of those working with us are also explained by the fact that gymnastics is practiced here [...]"[17]. So, there are a generous numbers of articles that place the equal sign between work, sport and well-being, all having a common theme which regarded the work performance linked to the sports performances. To be more precise, often, in the factories that occupied leading positions in the top of productivity, the employees were also athletes with results as remarkable as those in production field[18].

Last but not least, the sport was used in various national celebrations, the best known being, of course, the demonstrations on the occasion of the celebration of 23 August (the National Day)[19] but in the newspaper, journalists tell us about the unfolding of such events on other occasions too. For example, newspaper correspondents, in a group of articles, describe the organization of sports competitions on the occasion of the celebration of another historically important day, 24 January, or the election of deputies in the Grand National Assembly and the popular councils (March 9, 1980)[20].

Indeed, the most extensive sports demonstrations took place on the occasion of the celebration of the August 23 under the slogan consecrated by the journalist "the fight against fascism and imperialism". To illustrate the magnitude of this sporting phenomenon, we will discuss some articles that appeared in the" Sportul" newspaper, not before remarking that the newspapers numbers dedicated to this event, besides the usual monochrome writing and photos, were also gratitude with red written titles, and the usual four page newspaper reached six or eight pages.

For example, from a number released in 1980, we find out from an article that "a lot of sporting actions are taking place in the whole country or are in the course of development, with enthusiasm among children, youth and working people from towns and villages"[21]. Nevertheless, the editors take advantage of this moment to draw attention to the achievements of the communist leadership, which we also notice in other sectors: industry, agriculture, education, etc., highlighting the fact that during 1944-1980, Romania had hundreds participants in the Olympic, World and European Championships, while until 1944 the number of participants was up to 10[22].

The articles emerged on those days of celebration described in detail the atmosphere of sport-cultural events, "the showcase of the athletes was a symbol of the unfailing trust in party politics, high esteem, deep love and warm gratitude to Comrade Nicolae Ceausescu [...] the initiator of all our successes"[23].

The August 23 national anniversary was not only a sports parade, it was also a military parade too, the allegorical chariots symbolized the economic prosperity, the greatness of the industry, the success of the scientific research etc. The representatives of the major cooperatives, enterprises or mammoth factories were also features alongside people dressed in popular costumes representing the Romanians roots, traditions and finally, the Romanian peasant; together paying homage to the most

[17] Tiberiu Stama, "Gimnastica la locul de muncă – în sprijinul producției și al…performanței", *Sportul*, 01.07.1986, p. 1.
[18] Other articles on this theme: Geo Raetchi, "Eficiență sporită a muncii, calitate superioară a vieții, coordonate noii activități sportive.., " *Sportul*, 26.02.1980, pp. 1-3; Tiberiu Stama, "Bunăstarea oamenilor se exprimă atât prin recolte bogate, cît și prin grija pentru sănătate și vigoare", *Sportul*, 04.03.1980, pp. 1-3; Tiberiu Stama, "Printre tinerii de la *Autobuzul* ferm angajați în muncă și în sport", *Sportul*, 14.08.1986, pp.1-3; Tiberiu Stama, "Pulsul muncii entuziasmate și al pasiunii pentru sport – la cote tot mai ridicate", 19.08. 1986, pp.1-3.
[19] "Manifestări sportive dedicate aniversării Unirii", *Sportul*, 23.01. 1980, p. 1.
[20] "Numeroase competiții dedicate alegerilor de la 9 martie", *Sportul*, 7.03. 1980, p. 1; "Sportivii țării au omagiat alegerile de la 9 martie prin entuziaste întreceri de masă", *Sportul* 11.03.1980, p. 1.
[21] "Numeroase acțiuni sportive de masă", *Sportul*, 22.08.1980, p.1.
[22] "Bilanțul celor 36 de ani de activitate sportivă în țara noastră", *op.cit.*
[23] Valeriu Ghiose, "Parada sportivilor", *Sportul*, 23.08.1980, p.1

beloved leader. In other words, as a title of an article noted, a "bright image of Romania in celebration"[24] is presented to us, where the athlete, along with the industrial worker, the peasant and the teacher, all thanks to Nicolae Ceausescu for the possibilities offered for development at all levels (economic, social spiritual etc.), and furthermore, for organizing the grandiose sports-cultural parades. From the testimonials of those who have lived through those moments, especially the 80s, we find out that at least the last years' parades, presented to the leader, have nothing to do with the desire of people deprived of primary rights to show gratitude but with the fact that they were obliged to participate. As a result, we might consider that "the semantics of the festivities orchestrated for the National Day of Communist Romania reveal the megalomaniac, greatness, super propagandistic character of the communist regime. All the living beings of the country were kneeling at the dictator's feet, showing him the highest gratitude of all[25]".

In fact, some memories of those who have experienced those moments are sad and for some funny but for most of them, the demonstrations they were seen as being stupid, ridiculous and they were trying to find ways to avoid the "obligation" to pay tribute to the leader. Not even the endless rehearsals resulting in losing consciousness for some of the overtired participants**,** strong sun or rain, nothing could stop the parade, as a witness remembers: "It is the festivity I have always hated as a pupil, and still when I grew up, when I was employed. I remember that in the last 23 August when I attended I got sunburn and a drop of severe calcium crisis so, that they pulled me out of the row. Luckily that the rehearsal formations had not been closed, otherwise I would stay there ..." [26] and others, with a note of irony, confessed they were sent home from parades because they did not fit the required standard, they did not have the proper clothing: "I did not have black shoes, they were dark brown. And so, they took me out of the line and sent me home, I just defied the system!!!"[27].

Obviously, this magnificent personal image demonstration that we have seen throughout the journalistic activities of those times were meant to support the Nicolae Ceausescu's personality cult, which proved to be, among other things, a visionary in terms of sports. The author of a study on sociology of the human body summarizes very clearly the sports-cultural demonstrations of Nicolae Ceausescu's leadership: "In fact, these pseudo-sportive manifestations express nothing but the symbolic force of the human body, the essence of a totalitarian regime in which the individual is only a part of a whole, who has to put his whole existence in the service of the good functioning of the whole socialism"[28].

For instance, we find out from an article that the development of the Romanian sports is an idea, a strategy, attributed to the creative genius of Nicolae Ceausescu: "On these coordinates of light, in this happy context, the activity of physical education and mass sports, which has in the person the general secretary of the Party, the president of the country, a permanent mentor, a counsellor, a

[24] "Imagine luminoasă a României în sărbătoare" is the title of a group article released in August 23, 1983 and it describe the never ending sports events and cultural too, unrolling all around the country during the festivities for August 23.
[25] Hadrian Gorun, " Megalomania lui 23 August: 40 de ani de la revoluția anti-imperialistă", *Historia magazine,* online: https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/megalomania-lui-23-august-1984-40-de-ani-de-la-revolutia-anti-imperialista, accessed in 7.10.2017.
[26] Olivia Tulbure și Roxana Gagiu, "Ziua comunistă de 23 august a traumatizat bucureştenii. Vezi ce scriau ziarele şi ce făceau oamenii atunci", *Historia magazine*,
online: https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/video-fotogalerie-ziua-comunista-de-23-august-a-traumatizat-bucurestenii-vezi-ce-scriau-ziarele-si-ce-faceau-oamenii-atunci, accessed in 7.10.2017.
[27] *Ibidem.*
[28] Petruța Teampău, "Muncă, tinerețe, frumusețe. Corp, feminitate, sexualitate în regimul comunist", în Laura Grunberg (coord.), "Introducere în sociologia corpului. Teme, perspective si experiențe întrupate, " Polirom, Iaşi, 2010, p. 124

friend"[29]. In other words, the development of sport, like all other sectors, the society as a whole, is attributed to Nicolae Ceausescu, and the results are displayed in the pages of the newspapers through the numerous statistics and names of athletes – the European champions, mostly testified the prodigious activity of the Romanian leadership. The activity of the "brilliant leader" was not all excited, considering that the selection of the best future performance athletes was made by schools, as a bystander recalls: "During school sports classes, for example, we had to put together all sorts of ludicrous thing that I do not think will ever served someone later, and in no case did it create to us who knows what physical form"[30].

One of the primary sports achievement attributed to the president of the country is "Daciada"[31], a competition meant to give young talented people, and not only to them, a chance to discover their sports abilities, being first of all addressed to amateur athletes and to the development of mass sports. Obviously, from this amateur athletes participating in competitions were also chosen those who later participated in professional performance sports. Although, the promotion of sport and participation in sporting events under the generic name "Daciada" has brought many benefits, such as the establishment of sport clubs, the support of less practiced sports and the discovery of new talented sportsmen, not least there are those who consider that, in fact, everything was just a mischievous propaganda, a kind of factory of medals and athletes, reasons of pride for the Party and the leader.

Less positive voices regarding "Daciada" also consider that "N. Ceausescu developed the sport through "minimal investments and patriotic work", and the citizens of the Romanian state were involved in the phenomenon with or without their desire. "Daciada" appeared as a result of the Communist leader's visit to China and North Korea and consequently, the cult of the personality of the ruler was not lacking in this area. For the Romanian Communist Party, "Daciada" was a good management of people's leisure time"[32]. This vision, of sport used as a leisure management, of limiting activities outside the work schedule or school or just to orientation people's attention towards a certain direction, is shared by the witnesses of those times, as well as by researchers who give East Germany as an example: "It was hoped that mass sport as a collective undertaking would enrich citizens with ideals and discipline in tune with socialist values. While the elite sport stars set about gaining much needed external legitimacy, mass sport would help mould citizens at the domestic level"[33].

The free time was therefore managed by the Party, providing the necessary fun for citizens who became sportsmen and workers in the same time, sports clubs were being attached to an institution as a consequence. It should also be mentioned that "Daciada" was promoted as an "initiative of the President of the country, Comrade Nicolae Ceausescu [...]. Today it is not to be conceived that in any work collective [...] there are no actions not to be carried out under the name of "Daciada" [...]"[34].

No less important is the fact that sport or physical education were seen as defining factors for the formation of the "New Man", considering, besides the strong civic-patriotic training, that the

[29] Constantin Alexe, "Dezvoltarea sportului românesc urmează ideea fundamentală exprimată magistral de tovarășul Nicolae Ceaușescu: mișcarea noastră sportivă să se transforme într-o puternică mișcare de masă care să cuprindă practic întregul tineret al patriei", *Sportul*, 19.03.1980, p. 1.

[30] Oana Ocneanu Thiery, "Eu, una, n-am suferit! ", în Radu Pavel Gheo şi Dan Lungu (coord.), "Tovarăşe de drum. Experienţa feminină în comunism", Polirom, Iaşi, 2008, p. 178.

[31] The name of the sports competition originates from the historical territory inhabited by the Dacians , Dacia.

[32] Stan Bogdan George, "Daciada, olimpiada românească", *Historia magazine* , online https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/daciada-olimpiada-romaneasca, accessed in 10.10.2017.

[33] Mike Dennis and Jonathan Grix, op.cit., p.20.

[34] T. Bădețeanu, "Daciada – marea competiție sportivă națională a statornicit o puternică tradiție în sportul de masă", *Sportul*, 26.01.1983, p. 2.

acquisition of good communist qualities like the vigour, the youth or the inclination towards sports performance are fundamentals, as it is often emphasized in the newspaper articles[35].

Sport will remain a sensitive topic and can be seen from many points of view. On one hand, promoting sport among the masses is an action with huge benefits, be it in the communist period or present times, and these actions cannot be attributed to political propaganda exclusively, and obviously cannot be considered harmful for the population. On the other hand, as has been shown in various studies, sport has been a political propaganda tool since antiquity, since the earliest Olympic Games.

Indeed, dictatorial regimes, in the name of the ideology, have abused sports to a certain extent, giving it a political character both domestically and internationally. The articles in the newspaper "Sportul" deserve attention because the newspaper itself completes the image of the Romanian society in the 80s, and illustrates, at the same time, the ideological imperatives of those times. So, we have, first of all, a newspaper that provides general sports information, promotes sports and sports competition among the masses, and second, like all the publications of that period, has a predetermined role in promoting the Party ideology, the Nicolae Ceausescu's personality cult, to create links between sports performance and work performance, both of which are considered to be features of a good communist. The communist ideology promoted, in the same time, the mass training in the idea of creating a group mentality which makes the people more united and submissive. In other word, the sportsmen should have train having in mind the image of the Glorious Ruler, bringing him the much needed respect and least bun not last, mass sports should transform an ordinary man into an extraordinary communist.

It is not wrong to say in the end, that the Ceausescu's regime created a slight, superficial and confused interpretation of various notions, well established by the sociology of sport like the differences between a person with a sustained physical activity and sports performance, or between leisure, recreation or institutional sport. Certainly, from the point of view of propaganda, sport was meant to provide young people an alternative to actions that could be considered to be subversive to the State and to maintain and direct their attention to a highly competitive and potentially prestigious activity.

Unfortunately, the testimonies of those who remember the events of the last years in Romania under the leadership of Nicolae Ceausescu draw us a completely different picture of the articles and happy photos from "Sport" newspaper where people were willing to participate in demonstrations or sports games. Most of the time the grandiose sports games and sports demonstrations had nothing but a strong propaganda character, where, especially in the later years, nobody wanted to be a part of.

BIBLIOGRAPHY

„Sport" Newspaper 1980-1989
Aguirre Pedro Arturo, "Istoria megalomaniei", București, Nemira, 2016.
Anuarul Institutului de Investigarea a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului românesc, vol. V-VI, Polirom, Iași, 2010-2011; vol. IX, Polirom, Iași, 2015; vol. VIII, Polirom, Iași 2003.
Arnaud Pierre and James Riordan (editors), "Sport and International Politics", Taylor & Francis e-Library, London, 2003.

[35] Aurelian Bredeanu, "Indicațiilor tovarășului Nicolae Ceaușescu prețios îndrumar pentru formarea omului nou al societății noastre socialiste. Principii comuniste de muncă și de viață – coordonate etice pentru tineretul nostru sportiv", *Sportul*, 20.03.1980, pp. 1-3; Emil Drăgănescu, "Tovarășul Nicolae Ceaușescu, părinte iubitor al tineretului sportiv", *Sportul*, 22.03.1980, pp. 1-3.

Delaney Tim and Tim Madigan , "The sociology of sports: an introduction", McFarland & Company, Inc., USA, 2015.
Dennis Mike and Jonathan Grix, "Sport under Communism. Behind the East German 'Miracle'", Palgrave Macmillan, 2012.
Gheo Radu Pavel şi Dan Lungu (coord.), "Tovarăşe de drum. Experiența feminină în comunism", Polirom, Iaşi, 2008,
Grunberg Laura (coord.), "Introducere în sociologia corpului. Teme, perspective si experiențe întrupate", Polirom, Iaşi, 2010.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

EXTRACURRICULAR ACTIVIES OF PUPILS FROM TÎRGU MUREŞ AT THE END OF THE SCHOOL YEAR IN 1958/59

Gheorghe-Ovidiu Czinka

PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

Abstract: Teenagers' education, training new qualified teachers for the industry and the community service, were some basics principles of the Romanian Labour Party, all of these being necessary for the socialism reconstruction.
All schools in Romania applied the Party's decisions, which beginning with 1958 stipulated in the curriculum classes for applied works, in workshops production and also introduced theory classes which had the purpose to ensure pupils elementary knowledge about the industrial and agricultural production process.
The schools in Tîrgu-Mureș district, according to the party decisions, had to elaborate a work plan about the extracurricular activities and also a plan for the schools festivities taken place the previous year. As it was intended a tight connection between school and production, during 15-26 June 1959, elementary pupils had in their curriculum production training classes.
Depending on the grade they were in, pupils were planned to take part in different types of activities, production or farming activities, as it follows: younger pupils, accompanied by their teachers, visited historical, cultural monuments in their town, went on field trips to know their surroundings better, visited parks, took care of their schoolyard, collected medicinal herbs, collected scrap iron, paper. All these activities were blended with fun games, songs, dancing, and poems, which sometimes were included in the end of the year festivity. On the other hand, older students from the 5th to the 10th grade had a period of 4 weeks school practice, 4 to 6 hours daily, period in which they went to factories, on farms, construction yards to experience work first hand. It was intended that pupils, during this period, to enrich their knowledge from school and also put them at work.
For those students in 5th to 10th grade, whose school didn't have the necessary conditions, teachers were required to compile a plan with different activities as: manufacturing and restoration of different boards, restore the schools furniture, help clean the public spaces, collect plants for the herbarium, collect rocks, insects, scrap iron and paper.

Keywords: school, agriculture, production, festivities, production training classes.

Interesul Partidului Muncitoresc Român, pentru educarea tineretului și pentru pregătirea de noi cadre calificate, era înțeles ca fiind necesar pentru construirea socialismului. Sarcina *Partidului* în raport cu învăţământul după 1948, era de a stabili o legătură între cerințele din industrie și agricultură. Toate școlile au aplicat hotărârile partidului și ale guvernului, care au prevăzut în planul de învățământ ore de lucrări practice, în ateliere, în producție, care trebuiau să asigure elevului cunoștințe elementare despre producția industrială și agricolă. Pentru a asigura o legătură între cunoștințele teoretice și cunoștințele de producție industrial-agricolă, s-au întrodus ore de lucrări practice agricole, ore de atelier și ore de argotehnică.[1] Pentru realizarea acestui interes, la începutul anului şcolar 1958-1959,

[1] ANDjM - Fond: *Sfatul Popular al Orașului Tîrgu-Mureș, Secțiunea Învățământ*, *Dosar nr*. 76 / 1959, vol. I, *f.* 1,

Ministerul Învăţământului emite o Hotărâre (*Hotărârea nr. 1035/1958*), prin care s-a trecut la obligativitatea şi generalizarea învăţământului elementar de 7 clase pe tot cuprinsul țării.[2] Pentru a se aduce la cunoștiință noile sarcini şi *îmbunatăţirii* ale sistemului de învăţământ, *Secţiunea de Învăţământ* care funcţiona în cadrul *Sfatului Popular* al raionului Tîrgu-Mureșconvoacă*Consfătuiri* ale cadrelor didactice.[3]

În raionul Tirgu-Mures, reţeaua şcolară în anul şcolar 1958-1959 era formată din: *Şcoala Medie Alexandru Papiu Ilarian*,[4]*Şcoala Medie Mixtă Unirea*,[5]*Scoala Medie Bolyai Farkas*,[6]*Grupul Şcolar de Construcţii*,[7] *Grupul Şcolar Comercial*,[8] *Şcoala Maghiară cu 4 clase nr. 1*[9], *Şcoala Maghiară cu 4 clase nr. 2*[10], *Şcoala Maghiara Elementară de 7 ani nr. 1*[11], *Şcoala Elementară de 7 ani nr. 2*[12], *Şcoala Elementară de 7 ani nr. 3*[13], *Şcoala Maghiară Elementară de 7 ani nr. 4*[14], *Şcoala Elementară de 7 ani nr. 6*[15], *Şcoala Maghiară Elementară de 7 ani nr. 7*[16], *Şcoala Elementară de 7 ani nr. 8*[17], *Şcoala Elementară de 7 ani nr. 9*,[18] *Şcoala Elementară de 7 ani nr. 10*[19]*Şcoala Sportivă*[20], *Scoala de Muzică*[21] şi *Şcoala de Meserii*.[22]

Încă de la începutul anului şcolar, se cereau unităţilor de învăţământ care funcţionau în raionul Tîrgu-Mureș elaborarea unui *plan de munca* privitor la activităţile didactice şi extraşcolare care se vor desfăşura pe parcursul anului şcolar, precum și planificarea activităţilor care se vor desfăşura în cadrul serbărilor şcolare de final de anşi un plan al activităţilor privind practica în producţie. Totodată, în fiecare unitate de învăţământ se constituia *Comisia pentru pregătirea serbărilorşcolare*.[23] Serbările şcolare erau organizate într-un mod cât mai propagandistic, prin care elevii şi cadrele didactice trebuia să aducă notorietate Partidului Muncitoresc Roman.

Repetițiile pentru serbările şcolare de final de an, se desfăşurau pe nivele de învăţământ, cadrele didactice erauresponsabile de conţinutul şi desfăşurarea acestora,care trebuiau raportate la *Secţiunea de Învăţământ* a raionului.[24] În acest sens, conform documentelor elaborate de unităţile de învăţământ din raionul Tg. Mureş, existente în arhivă, putem observa faptul, ca, fiecare clasă avea planificată o serbare şi activităţi extrașcolare la final de an şcolar. Repetițiile pentru serbări se întindeau pe parcursul a cel

[2]*Colectie Legii, Decrete, Hotărâri si Dispoziți – 1 iulie-31 august 1958*, Editura Științifică,București, 1958, p. 138,
[3] ANDjM - Fond: *Sfatul Popular al Orașului Tîrgu-Mureș, Secțiunea Învățământ*, *Dosar nr. 68 / 1958*, *f.* 16,
[4]*Ibidem, Dosar nr. 730 / 1958, f. 234*
[5] *Ibidem, f. 260,*
[6] *Ibidem, f. 278,*
[7] *Ibidem, f. 271,*
[8] *Ibidem, f. 270,*
[9]*Ibidem, f. 269,*
[10]*Ibidem, f. 269,*
[11] *Ibidem, f. 274,*
[12] *Ibidem, f. 263,*
[13] *Ibidem, f. 278,*
[14] *Ibidem, f. 261,*
[15] *Ibidem, f. 256,*
[16]*Ibidem, f. 265,*
[17]*Ibidem, f. 266,*
[18]*Ibidem, f. 278,*
[19] *Ibidem, f. 278,*
[20] *Ibidem, f. 236,*
[21]*Ibidem, f. 236,*
[22] *Ibidem, f. 272,*
[23] *Ibidem, Dosar nr. 76 / 1958, vol. I, f. 54,*
[24]*Ibidem*, *Dosar nr. 76 / 1959, vol. I, fila 13 și fila 17,*

puţin două săptămâni. Toate aceste detalii referitoare la conţinutul serbării, locul de desfăşurare al acesteia (carede cele mai multe ori se desfăşurau în şcoală) trebuiau planificate de profesorul sau învăţătorul răspunzător de clasa de elevi şi erau raportate *Secţiunii de Învăţământ* care funcţiona în cadrul *Sfatului Popular* al raionului.[25] Serbarea de sfârşit de an școlar era stabilită pentru toate unitățile școlare, la data de 27 iunie 1959.

Comitetul Sfatului Popular al Raionului Tîrgu-Mureș, prin Secțiunea de Învățământ, transmitea către unitățile de învățământ din raion,*Instrucţiunii* cu privire la activitățile de încheiere a anului școlar 1958-1959[26].Pentru ca sfârșitul de an școlar să se desfășoare în cele mai bune condiții, Instrucțiunile erau clare și precise: activitatea de predare și recapitulare să fie finalizată, la clasele I, II și III-a, până la data de 6 iunie 1959, se cerea să se ia măsuri pentru parcurgerea în întregime a materiei prevăzută în programele școlare.

Conform documentelor de arhivă, elevii claselor V-VI și VII-X, în perioada 16-25 iunie 1959, desfășurau activități cultural-artistice și sportive, pentru pregătirea serbării de sfârșit de an școlar. [27]

Până în data de 10 iunie 1959, fiecare unitate de învățământ, trebuia să stabilească programul elevilor pentru practică și programul de activitate. Pentru activitățile practice, programele propuse de unitățile de învățământ se discutauși se avizau în ședințele raionului, la consfătuirile cu directorii școlilor și aduse la cunoștiința profesorilor în consiliile pedagogice ale școlilor.[28] Până la data de 15 iunie 1959, se transmitea Ministerului Învăţământului și Culturii, tabele numerice în care erau cuprinși elevii claselor V-VI și VII-X repartizați la practică agricolă în Gospordăriile Agricole de Stat, Gospordăriile Agricole Colective, la parcelele școlare, la ateliere, pe șantierele de construcții, întreprinderi, etc. La finalul practicii, până la data de 15 iulie 1959 se cerea să se transmită o informare în care trebuia descris modul în care s-a desfășurat activitatea practică, întreprinderile care au sprijinit practica elevilor, aspecte care s-au evidențiat, adică un bilanț complet asupra desfășurării orelor de instruire practică.[29]

Având în vedere faptul că cursurile claselor I, II și III-a se încheiau la data de 6 iunie 1959, în perioada 8-13 iunie 1959 elevii din clasa a I-a însoțiți de învățători vizitau monumente istorice, culturale și naturale din localitate, mergeau în excursii pe câmp și la pădure pentru a cunoaște împrejurimile, vizitau parcurile, îngrijeau curtea școlii, strângeau plante medicinale, colectau fier vechi, hârtie, iar aceste activități erau îmbinate cu jocurile distractive, pregăteau dansuri, cântece și poezii pentru serbarea de sfârșit de an școlar.

Elevii din clasa a II-a și a III-a, în perioada 8-26 iunie 1959,[30] minim 3 ore pe zi se ocupau de îngrijirea monumentelor istorice din localitate, îngrijeau pomii din parcuri pe care îi săpau, îi văruiau, îngrijeau mormintele eroilor, îngrijeau curtea școlii, mergeau în excursii, pe câmp și la pădure pentru a culege plante medicinale, participau la lucrări practice în lotul școlar agricol, ajutau la muncă în gospodăriile agricole colective și în gospodăriile agricole de stat. După data de 15 iunie 1959, elevii din clasele a II-a și a III-a, participau la activități doar în unele zile care erau stabilite de conducerea școlii, aceste erau în special, vizite educative, excursii, plimbări, jocuri în aer liber și se pregătea serbarea de sfârșit de an.[31]

[25] *Ibidem, f. 18,*
[26] *Ibidem, Dosar nr. 76 / 1959, vol. I, f.2,*
[27] *Ibidem, f. 1,*
[28] *Ibidem, f. 1,*
[29] *Ibidem, f. 1,*
[30] *Ibidem, f. 2,*
[31] *Ibidem, f. 3,*

Pentru că se dorea o legătură strânsă între școală și producție, în perioada 15-26 iunie 1959, elevii claselor elementare de 7 ani și medii, aveau prevăzut în planul de școlarizare practică în producție.

La școlile de cultură generală, elevii claselor V-VI și VIII-X, aveau practică timp de 4 săptămâni, zilnic câte 4-6 ore în întreprinderile industriale, agricole, pe șantierele de construcții, etc. existente în raion. [32]

Practica agricolă se stabilea pe baza programei școlare, iar școlile colaborau cu specialiștii unităților unde urmau să lucreze elevii, și se întocmea programa lucrărilor ce urmau să se efectueze. Programul de lucru al elevilor, se stabilea în funcție de specificul lucrărilor agricole, și era între 4 și 6 ore pe zi.[33]

În perioada 15-26 iunie 1959, clasele a VIII-a, a IX-a și a X-a, lucrau în întreprinderile industriale, pe șantiere, în cooperative meșteșugărești, în centre mecanice, în Gospodăriile Agricole de Stat în Gospodăriile Agricole Colective și în atelierele organizațiilor economice raionale.[34]

În baza planficărilor realizate de școlii, *Secția de Învățământ a raionului Tîrgu-Mureș*, sprijinită de organul local de partidstabileau posibilitățile de a efectuare a practicii de către elevi. Se avea în vedere numărul de locuri ce urmau a fi ocupate de elevi, schimburile de locuri, cazarea și hrana elevilor care se deplasau la practică în alte localități.[35]

După repartizarea școlilor la întreprinderi, directorii unităților de învățământ luau legătura pentru a stabili numărul de locuri, ce lucrări urmau a se desfășura, unde urmau să lucreze elevii[36]și personalul care urma să îi i-a în grijă. Era foarte important ca procesul de producție să nu fie întrerupt sau stingherit. În practică, elevii trebuiau să-și aducă aportul la obținerea unor produse care urmau a fi valorificate, trebuia ca elevii să fie educați în spiritul *patriotic*, al *respectului* pentru *„avutul obștesc”* și să fie disciplinați.[37] Practica trebuia să se desfășoare după recomandări. În primele zile, elevii urmau să se familiarize cu locul unde au fost repartizați, luau la cunoștință regulile de securitate, sarcinile care urmau a le îndeplini, sub supravegherea muncitorilor. Cu sprijinul muncitorilor, elevi trebuiau să-și însușească anumite deprinderi și să execute operații simple ale procesului de producție.[38] Maiștrii și tehnicienii trebuia să poarte discuții și consultații în legătură cu principiul de funcționare al utilajelor, al procesului tehnologic și al securității muncii, trebuia să răspundă întrebărilor problemelor ridicate de elevi în legătură cu activitățile din întreprindere. Se urmărea ca în timpul activității practice, elevii să-și utilizeze cunoștințele însușite în timpul orelor de curs pentru a-și lărgi orizontul politehnic și pentru a avea o pregătire practică temeinică.

Pe șantierele de construcții, elevii erau repartizați în echipele de muncitori, și lucrau la preperarea betonului, la turnarea cofrajelor, la prepararea mortarului, și la alte lucrări, care corespundeau cu capacitatea lor de a muncii. În agricultură, elevii erau repartizați în echipe și brigăzi de muncitori și participau la lucrări agricole, la repararea mașinilor și a utilajelor agricole.[39] Activitățile practice și organizrea lor pe șantierele de construcții și în gospodăriile agricole, erau organizate prin colaborarea școlilor cu trusturile de construcții și cu trusturile regionale Gostat și se solicita sprijinul sfaturilor populare regionale. Elevii erau îndrumați să participle la viața *obștească* din întreprindere, la

[32] *Ibidem, Dosar nr. 99 / 1959, f. 4,*
[33] *Ibidem, Dosar nr. 76 / 1959, vol. I, f. 5,*
[34] *Ibidem, f. 5,*
[35] *Ibidem, f. 5,*
[36] *Ibidem, f. 5,*
[37] *Ibidem, f. 5,*
[38] *Ibidem, f. 6,*
[39] *Ibidem, f. 7,*

acțiunile inițiate de organizațiile Uniunii Tineretului Comunist din întreprinderi și la consfătuirile de producție din ateliere, secții sau unități agricole socialiste.[40]

Elevii erau obligați să complecteze un carnet cu consemnări zilnice cu activitățile practice și cu temele ce le primeau spre rezolvare, care era vizat de maistrul secției. La finalul perioadei de practică, comisia de organizare și conducere a practicii nota activitatea elevului. Se organiza ședința de analiză, la care participau muncitori din secțiile în care au lucrat elevii, aceștia analizau activitățile. Organizarea și conducerea activității practice era condusă de o comisie formată din directorul adjunct al școlii, care era responsabil, 2 sau 3 reprezentanți ai școlii, și un delegat desemnat de întreprindere. Comisia se ocupa de stabilirea condițiilor de cazare, hrană, asistență medicală, transport, asigurarea cheltuielilor, pregătirea pentru practică a elevilor, controlul și îndrumarea pentru îndeplinirea programei activităților practice, analizarea activității practice.[41]

Clasele VIII-X din școlile medii, care nu aveau asigurate condiții pentru practică, confecționau și reparau materialul didactic, ajutau la întreținerea spațiilor publice, reparau mobilierul școlar, confecționau ierbare, insectare, colecționau roci, strângeau fier vechi, hârtie și plante medicinale. Pentru acești elevi, care nu aveau asigurate condiți pentru practică, se cerea a se întocmii până la data de 5 iunie 1959 un plan de măsuri, pe grupe de elevi, cu activitatea ce trebuiau să o desfășoare și cu cadrele didactice care îndrumau elevi și răspundeau de activități.

Se cereau cadrelor didactice, să solicite sprijinul organelor de partid și de stat, pentru desfășurarea, în cele mai bune condiții, a practicii elevilor. Se cerea ca, inițiativele bune și realizările, să fie popularizate în presa locală și în presa de specialitate.[42]

BIBLIOGRAPHY

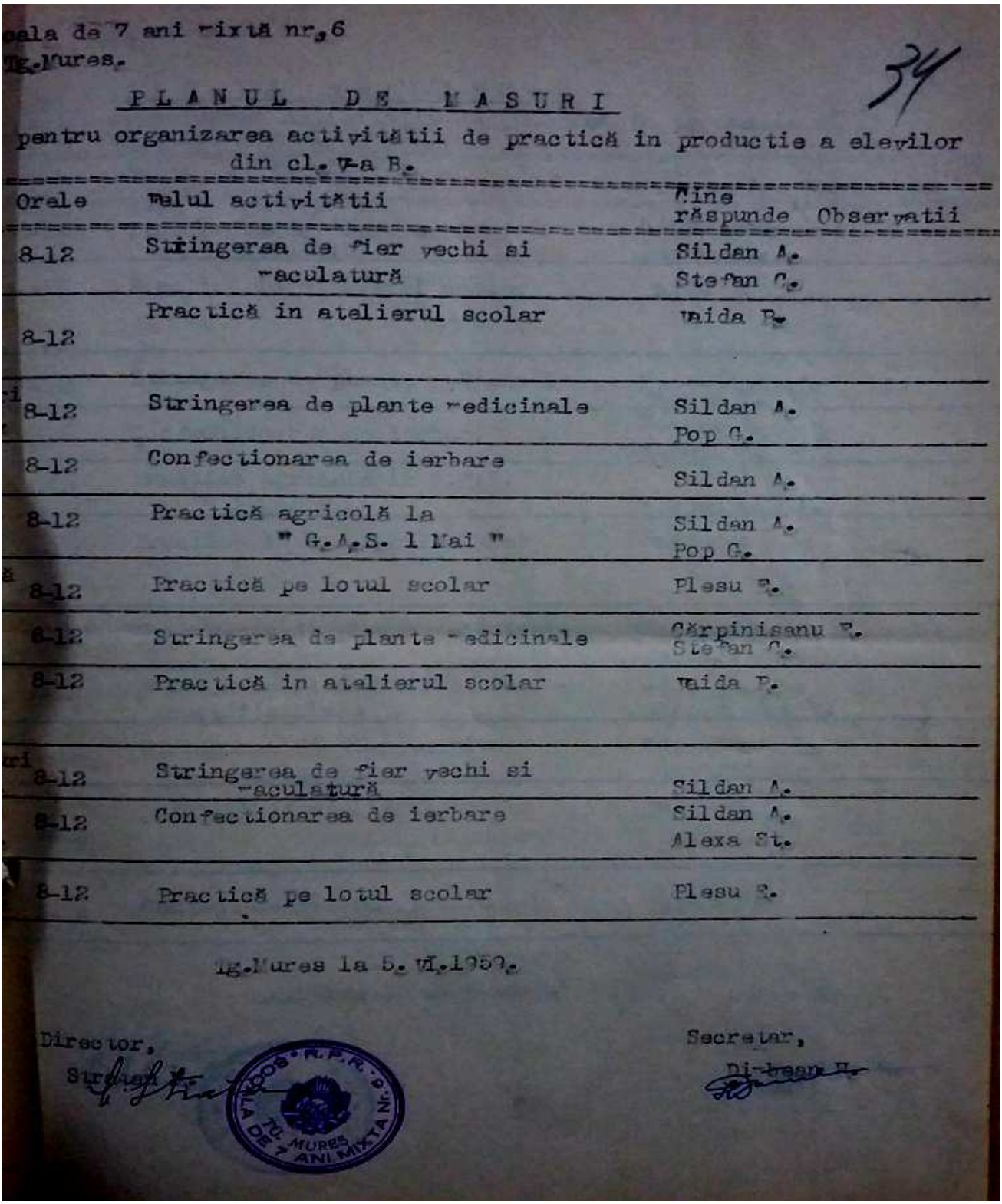
1. Documente de arhivă

Ahivele Naționale, Direcția Județeană Mureș, Fondul: *Sfatul Popular al Raionului Tg. Mureș, Secțiunea Învățământ, Dosar nr. 76 / 1959, volumul I,*
Ahivele Naționale, Direcția Județeană Mureș, Fondul: *Sfatul Popular al Raionului Tg. Mureș, Secțiunea Învățământ, Dosar nr. 68 / 1958*
Ahivele Naționale, Direcția Județeană Mureș, Fondul: *Sfatul Popular al Raionului Tg. Mureș, Secțiunea Învățământ, Dosar nr. 76 / 1958, vol. I,*
Ahivele Naționale, Direcția Județeană Mureș, Fondul: *Sfatul Popular al Raionului Tg. Mureș, Secțiunea Învățământ, Dosar nr. 730 / 1958,*
Ahivele Naționale, Direcția Județeană Mureș, Fondul: *Sfatul Popular al Raionului Tg. Mureș, Secțiunea Învățământ, Dosar nr. 99 / 1959,*

2. Lucrări scrise

Colectie Legii, Decrete, Hotărâri si Dispoziți, 1 iulie-31 august 1958, Editura *Științifică*,*București*, 1958,

[40] *Ibidem, f. 7,*
[41] *Ibidem, f. 7,*
[42] *Ibidem, f. 7,*

ala de 7 ani rixtă nr.6
Tg.Mures.

34

PLANUL DE MASURI

pentru organizarea activitătii de practică in productie a elevilor din cl. V-a B.

Orele	Felul activitătii	Cine răspunde	Observatii
8-12	Strângerea de fier vechi si vaculatură	Sildan A. Stefan C.	
8-12	Practică in atelierul scolar	Vaida P.	
8-12	Strângerea de plante medicinale	Sildan A. Pop C.	
8-12	Confectionarea de ierbare	Sildan A.	
8-12	Practică agricolă la " G.A.S. 1 Mai "	Sildan A. Pop C.	
8-12	Practică pe lotul scolar	Plesu P.	
8-12	Strângerea de plante medicinale	Cărpinisanu P. Stefan C.	
8-12	Practică in atelierul scolar	Vaida P.	
8-12	Strângerea de fier vechi si vaculatură	Sildan A.	
8-12	Confectionarea de ierbare	Sildan A. Alexa St.	
8-12	Practică pe lotul scolar	Plesu P.	

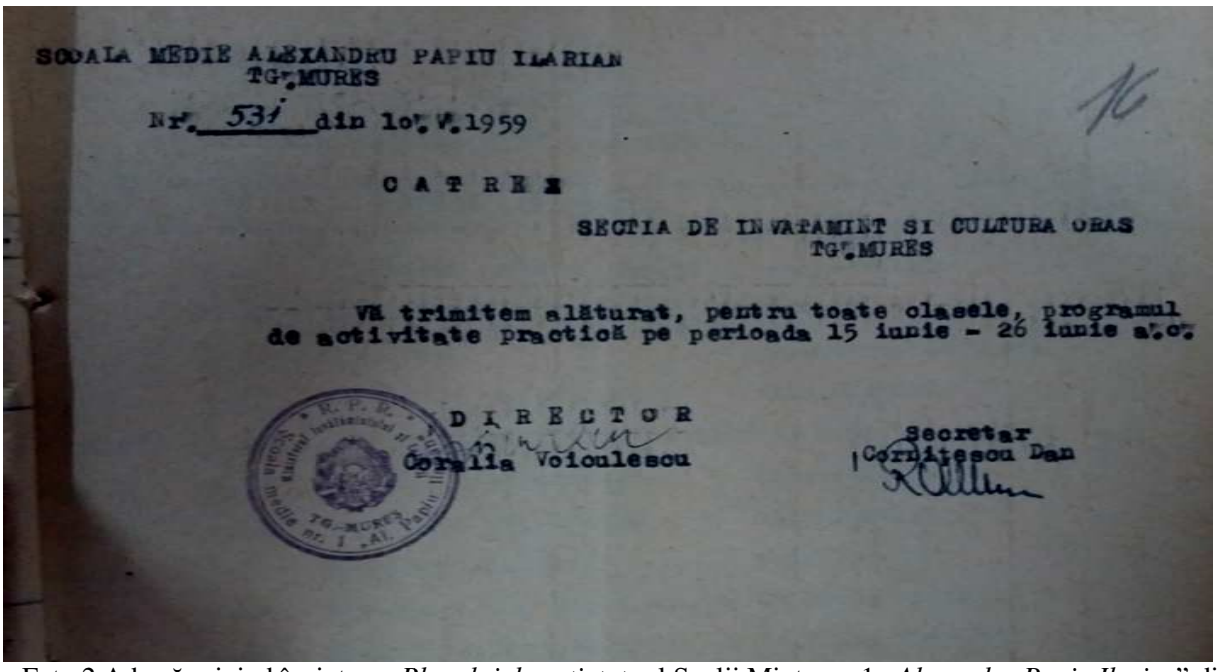
Tg.Mures la 5. VI.1957.

Director,
Sildan A.

Secretar,
Dirbeau P.

Foto 1. *Planul de activtate* al *Școlii de 7 ani Mixte nr. 6* din Tg. Mureș pentru clasa a V-a

Sursa: ANDJ Mureș Fond: Sfatul Popular al Raionului Tg. Mureș, Secțiunea Învățământ, Dosar nr. 76 / 1959, volumul I, fila 3

ȘCOALA MEDIE ALEXANDRU PAPIU ILARIAN
TG. MUREȘ

Nr. 531 din 10.V.1959

C A T R E

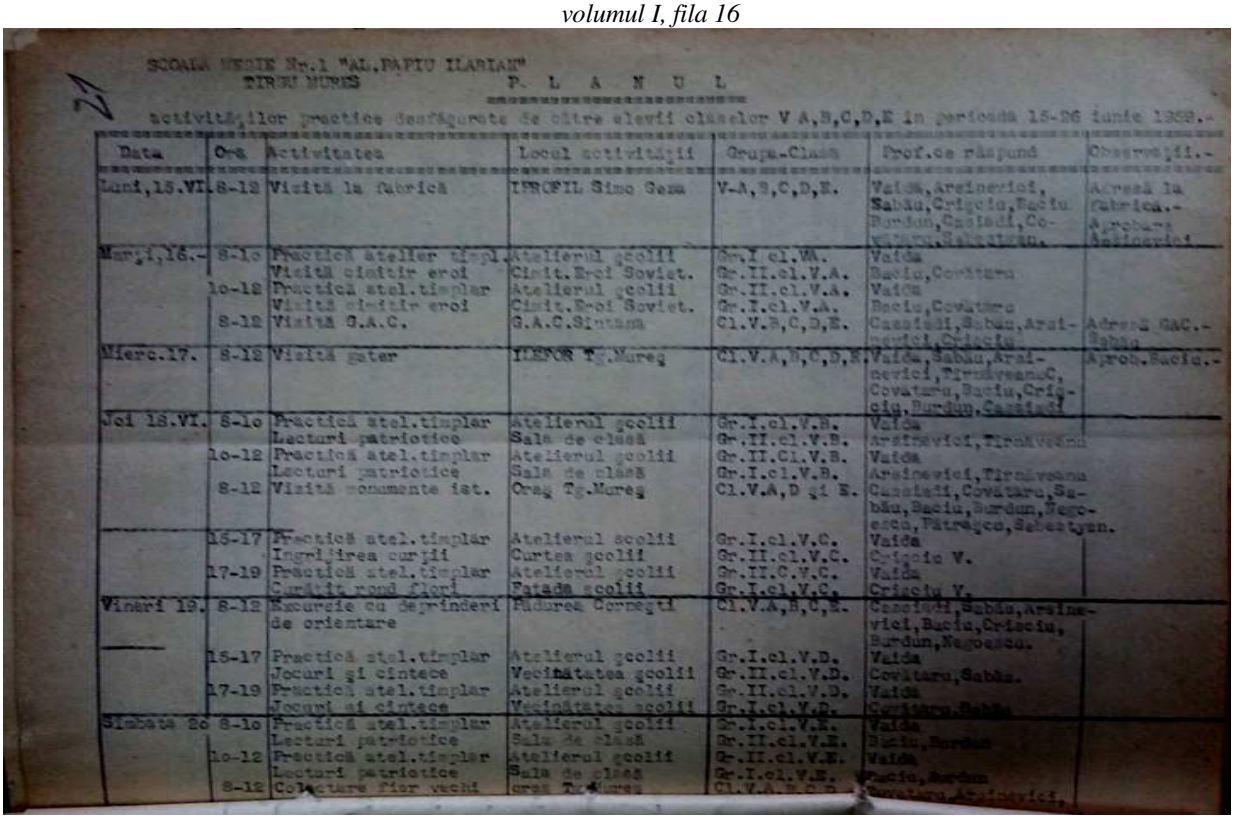
SECȚIA DE ÎNVĂȚĂMÂNT ȘI CULTURA ORAȘ
TG. MUREȘ

Vă trimitem alăturat, pentru toate clasele, programul de activitate practică pe perioada 15 iunie - 26 iunie a.c.

D I R E C T O R
Cornelia Voiculescu

Secretar
Cornițescu Dan

Foto 2.Adresă privind înaintarea *Planului de activtate* al Școlii Mixte nr. 1 „*Alexandru Papiu Ilarian*" din Tg. Mureș. *Sursa: ANDJ Mureș Fond: Sfatul Popular al Raionului Tg. Mureș, Secțiunea Învățământ, Dosar nr. 76 / 1959, volumul I, fila 16*

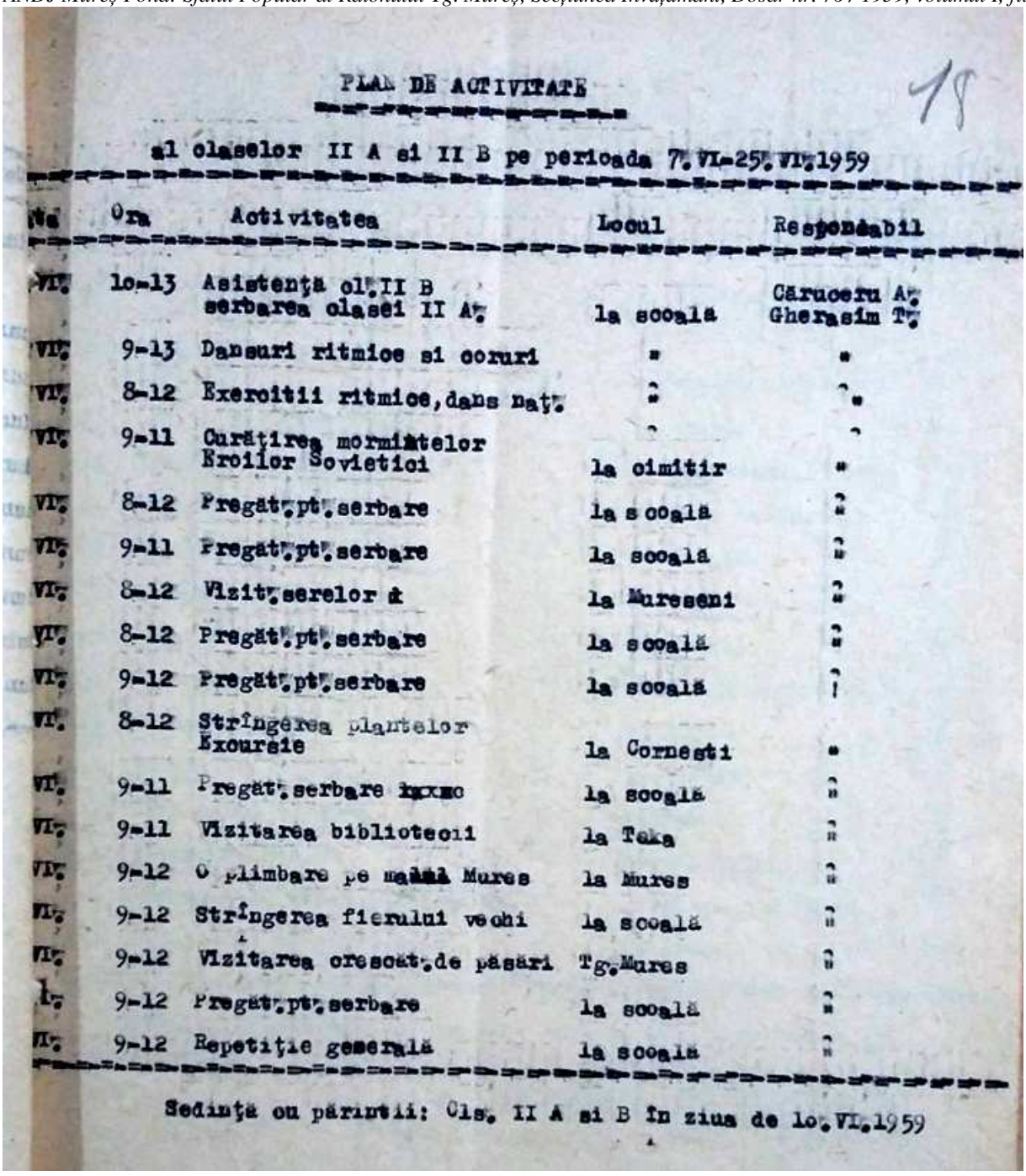
ȘCOALA MEDIE Nr.1 "AL.PAPIU ILARIAN"
TIRGU MUREȘ

P L A N U L

activităților practice desfășurate de către elevii claselor V A,B,C,D,E în perioada 15-26 iunie 1959.-

Data	Ora	Activitatea	Locul activității	Grupa-Clasa	Prof.ce răspund	Observații.-
Luni,15.VI.	8-12	Vizită la fabrică	IPROFIL Sîmo Sama	V-A,B,C,D,E.	Vaida,Arsinevici, Sabău,Crișciu,Baciu Burdun,Casiadi,Co-	Adresă la fabrica.- Aprobare Arsinevici
Mar.,16.-	8-1o	Practică atelier tîmpl.	Atelierul școlii	Gr.I cl.V.	Vaida	
		Vizită cimitir eroi	Cimit.Eroi Sovietici.	Gr.II.cl.V.A.	Baciu,Covîtaru	
	1o-12	Practică atel.tîmplar	Atelierul școlii	Gr.II.cl.V.A.	Vaida	
		Vizită cimitir eroi	Cimit.Eroi Sovietici.	Gr.I.cl.V.A.	Baciu,Covîtaru	
	8-12	Vizită G.A.C.	G.A.C.Sînpaul	Cl.V.B,C,D,E.	Casiadi,Sabău,Arsi- nevici,Crișciu	Adresă GAC.- Sabău
Mierc.17.	8-12	Vizită gater	IEFOR Tg.Mureș	Cl.V.A,B,C,D,E.	Vaida,Sabău,Arsi- nevici,Tîrnăveanu C, Covaturu,Baciu,Cris- ciu,Burdun,Casiadi	Aprob.Baciu.-
Joi 18.VI.	8-1o	Practică atel.tîmplar	Atelierul școlii	Gr.I.cl.V.B.	Vaida	
		Lecturi patriotice	Sala de clasă	Gr.II.cl.V.B.	Arsinevici,Tîrnăveanu	
	1o-12	Practică atel.tîmplar	Atelierul școlii	Gr.II.Cl.V.B.	Vaida	
		Lecturi patriotice	Sala de clasă	Gr.I.cl.V.B.	Arsinevici,Tîrnăveanu	
	8-12	Vizită comunele înt.	Oraș Tg.Mureș	Cl.V.A,D și E.	Casiadi,Covaturu,Sa- bău,Baciu,Burdun,Neco- escu,Pătrașcu,Sahaktyan.	
	15-17	Practică atel.tîmplar	Atelierul școlii	Gr.I.cl.V.C.	Vaida	
		Îngrijirea curții	Curtea școlii	Gr.II.cl.V.C.	Crișciu V.	
	17-19	Practică atel.tîmplar	Atelierul școlii	Gr.II.C.V.C.	Vaida	
		Curățit noud flori	Fațada școlii	Gr.I.cl.V.C.	Crișciu V.	
Vineri 19.	8-12	Excursie cu deprinderi de orientare	Pădurea Cornești	Cl.V.A,B,C,E.	Casiadi,Sabău,Arsine- vici,Baciu,Crișciu, Burdun,Negoescu.	
	15-17	Practică atel.tîmplar	Atelierul școlii	Gr.I.cl.V.D.	Vaida	
		Jocuri și cîntece	Vecinătatea școlii	Gr.II.cl.V.D.	Covîtaru,Sabău.	
	17-19	Practică atel.tîmplar	Atelierul școlii	Gr.II.cl.V.D.	Vaida	
		Jocuri și cîntece	Vecinătatea școlii	Gr.I.cl.V.D.	Covîtaru,Sabău	
Sîmbata 2o	8-1o	Practică atel.tîmplar	Atelierul școlii	Gr.I.cl.V.E.	Vaida	
		Lecturi patriotice	Sala de clasă	Gr.II.cl.V.E.	Baciu,Burdun	
	1o-12	Practică atel.tîmplar	Atelierul școlii	Gr.II.cl.V.E.	Vaida	
		Lecturi patriotice	Sala de clasă	Gr.I.cl.V.E.	Baciu,Burdun	
	8-12	Colectare fier vechi	Oraș Tg.Mureș	Cl.V.A,B,C,D	Covaturu,Arsinevici,	

Foto 3. *Planul de activtate* al Școlii Mixte nr. 1 „*Alexandru Papiu Ilarian*" din Tg. Mureș pentru clasele a V-a
Sursa: ANDJ Mureș Fond: Sfatul Popular al Raionului Tg. Mureș, Secțiunea Învățământ, Dosar nr. 76 / 1959, volumul I, fila 21

PLAN DE ACTIVITATE

al claselor II A si II B pe perioada 7.VI-25.VI.1959

Ziua	Ora	Activitatea	Locul	Responsabil
VI.	lo-13	Asistența cl.II B serbarea clasei II A;	la scoala	Căruceru A; Gherasim T;
VI.	9-13	Dansuri ritmice si coruri	"	"
VI.	8-12	Exercitii ritmice,dans nat.	"	"
VI.	9-11	Curățirea mormintelor Eroilor Sovietici	la cimitir	"
VI.	8-12	Pregat.pt.serbare	la scoala	"
VI.	9-11	Pregat.pt.serbare	la scoala	"
VI.	8-12	Vizit.serelor d	la Mureseni	"
VI.	8-12	Pregat.pt.serbare	la scoala	"
VI.	9-12	Pregat.pt.serbare	la scoala	"
VI.	8-12	Strîngerea plantelor Excursie	la Cornesti	"
VI.	9-11	Pregat.serbare [illegible]	la scoala	"
VI.	9-11	Vizitarea bibliotecii	la Teka	"
VI.	9-12	O plimbare pe malul Mures	la Mures	"
VI.	9-12	Strîngerea fierului vechi	la scoala	"
VI.	9-12	Vizitarea cresc.de păsări	Tg.Mures	"
VI.	9-12	Pregat.pt.serbare	la scoala	"
VI.	9-12	Repetiție generală	la scoala	"

Sedința cu părinții: Cls. II A si B în ziua de lo.VI.1959

Foto 3. *Planul de activtate* al Școlii Mixte nr. 1 „*Alexandru Papiu Ilarian*" din Tg. Mureș pentru clasele II-a
Sursa: ANDJ Mureș Fond: Sfatul Popular al Raionului Tg. Mureș, Secțiunea Învățământ, Dosar nr. 76 / 1959, volumul I, fila 18

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

ROMANIA'S ROLE WITHIN NATO

Diana Secară

PhD Student, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: Romania's accession to the North Atlantic Alliance was one of the first important steps Romania has made in developing its security policy and ensuring a secure environment for its citizens. Over time, Romania has strengthened its role as a NATO member state by actively participating in the Alliance's actions, which proved to be beneficial for improving the national defense system. The present paper aims to provide an insight into how Romania has evolved as a NATO member state, how this has influenced its foreign and security policy and what role has today within the Alliance.

Keywords: NATO, Romania, security, defense, strategy, foreign policy

NATO- Organizaţia Tratatului Atlanticului de Nord este o alianţă internaţională prin intermediul căreia securitatea continentului nord american se află în permanentă conexiune cu securitatea continentului european. „*Ea este manifestarea practică a efortului colectiv depus de către membrii săi pentru susţinerea intereselor lor comune în problema securităţii*"[1].

Scopul esențial al NATO este acela *de a proteja libertatea și securitatea membrilor săi prin mijloace politice și militare*. Din punct de vedere politic: *NATO promovează valorile democratice și încurajează consultarea și cooperarea în probleme de apărare și de securitate pentru a construi încrederea și, pe termen lung, a preveni conflictele.* Din punct de vedere militar: *NATO se angajează soluționarea pașnică a diferendelor. În cazul în care eforturile diplomatice eșuează, are capacitatea militară necesară pentru a efectua operațiile de gestionare a crizelor. Acestea sunt efectuate în conformitate cu articolul 5 din Tratatul de la Washington - tratatul fondator al NATO - sau sub mandat ONU, singur sau în cooperare cu alte țări și organizații internaționale*[2]. Articolul 5 este unul emblematic pentru Tratatul Nord-Atlantic, acesta fiind cel care asigură securitatea colectivă a statelor membre.

Din punct de vedere organizatoric, NATO dispune de structuri civile, structuri militare şi organizaţii şi agenţii.

Perioada post Război Rece a depășit barierele, unificând Europa, îmbunătățind situația balcanică, iar NATO și UE au cunoscut o extindere. În același timp, s-a trecut de la un scenariu simplu la unul mai complex și mai neașteptat, în contextul globalizării: din cele două blocuri geopolitice, o tranziție spre noi politici și teritoriale, geografia a jucat un rol important. În acest cadru, apar noi riscuri, iar situațiile de criză par să pătrundă cu ușurință pe teritorii, chiar dacă conceptele de securitate și siguranță nu sunt în mod necesar specifice geografiei teritoriului în sine. De fapt, mulți oameni se

[1] *Manualul NATO*, Office of Information and Press NATO - 1110 Brussels – Belgium, 2001, pag 30.
[2] Site-ul oficial NATO, http://www.nato.int/nato-welcome/index.html

întreabă dacă lumea a fost mai sigură în trecut decât astăzi sau dacă întrebarea este în schimb o chestiune de percepție psihologică.

NATO reprezintă atât o alianţă politică, cât şi una militară. Scopul NATO este de a garanta libertatea și securitatea membrilor săi prin mijloace politice și militare.

Astfel, din punct de vedere POLITIC - NATO promovează valorile democratice și le permite membrilor să consulte și să coopereze în probleme legate de apărare și securitate pentru a rezolva problemele, a construi încrederea și, pe termen lung, pentru a preveni conflictele. Din punct de vedere MILITAR - NATO se angajează în rezolvarea pașnică a disputelor. Dacă eforturile diplomatice nu reușesc, ea are puterea militară de a întreprinde operațiuni de gestionare a crizelor. Acestea se desfășoară în temeiul clauzei de apărare colectivă a Tratatului de instituire a NATO - articolul 5 din Tratatul de la Washington sau în temeiul unui mandat al Națiunilor Unite, singur sau în cooperare cu alte țări și organizații internaționale. În fiecare zi, țările membre se consultă și iau decizii privind problemele de securitate la toate nivelurile și într-o varietate de domenii. O "decizie a NATO" este expresia voinței colective a tuturor celor 29 de state membre, deoarece toate deciziile sunt luate prin consens. Sute de funcționari, precum și experți civili și militari, vin în fiecare zi la sediul NATO pentru a face schimb de informații, a-și împărtăși idei și a ajuta la pregătirea deciziilor atunci când este necesar, în cooperare cu delegațiile naționale și cu personalul de la sediul NATO[3]. NATO nu se bazează doar pe experţi militari, ci şi pe cei civili, care vin cu expertiza necesare luării de decizii sau acţionării în orice fel, în cadrul Alianţei.

NATO a apărut ca o nevoie a contextului politic şi geopolitic al acelei perioade. Astfel, Alianţa capătă două dimensiuni. Prima dintre acestea este apărarea comună a valorilor democratice a lumii occidentale, idee încorporată şi în „Tratatul de la Washington" şi nevoia de a răspunde din punct de vedere strategic la pericolul expansiunii comuniste şi sovietice.

Cu toate că NATO, iniţial, avea în componenţa sa doar 11 membri, cu timpul, în rândul Alianţei s-au mai alăturat şi alte state. În contextul schimbărilor geopolitice de pe plan internaţional şi european (aici putem include chiar şi căderea regimului comunist în Europa de Est, tot mai multe state au aderat la NATO. State ce până la căderea comunismului se aflau sub influenţă sovietică, şi-au arătat dorinţa de a face parte din această Alianţă, parcurgând etapele necesare pentru a deveni membre. Această etapă a reprezentat o evoluţie în cadrul NATO şi pentru stabilitatea din zonă.

Extinderea NATO a reprezentat unul dintre cele mai importante evenimente din afacerile internaționale după Război Rece, pentru politica externă americană și politica est-europeană. În 1997, NATO a invitat cele trei state est-centrale europene în care tranzițiile de democratizare și orientare către piață au progresat cel mai bine (Republica Cehă, Ungaria și Polonia) să se alăture în rândurile sale. Doi ani mai târziu, cele trei state au devenit membre ale Alianței cu ocazia summitului său de cincizeci de ani de la Washington, DC. Aderarea cehă și maghiară (Polonia a avut rezultate considerabil mai bune) a dat NATO un motiv pentru a sărbători decizia de extindere. La reuniunea la nivel înalt din iulie 1990, NATO a invitat Ungaria, Cehoslovacia, Polonia, România, Bulgaria și Uniunea Sovietică să stabilească legături diplomatice regulate cu Alianța. Înființarea Consiliului de Cooperare Nord Atlantică în 1991 a reprezentat un nou pas în evoluția relațiilor NATO cu fostele state comuniste prin instituționalizarea dialogului dintre NATO și fostul bloc sovietic. Desființarea URSS, în cursul aceluiași an, a indicat că Consiliul de Cooperare Nord Atlantică nu ar fi cu adevărat cel mai potrivit vehicul pentru îmbunătățirea cooperării între NATO și membrii fostului Pact de la Varșovia. Inaugurarea programului Parteneriatului pentru Pace al NATO în 1994 a creat un cadru mai adecvat în care ar putea fi continuată interacțiunea și cooperarea. O misiune la fel de ambițioasă a fost înființarea

[3] Site-ul oficial NATO, http://www.nato.int/nato-welcome/index.html.

Consiliului permanent mixt NATO-Rusia în 1997. A păstrat atitudinea Alianței de a acționa în mod militar și de a eluda intervenția Rusiei, dar a promis colaborarea și consultarea între Bruxelles și Moscova.

Totuși, liderii NATO au susținut că expansiunea este un proces continuu care implică şi integrarea altor state est-europene. La reuniunea la nivel înalt de la Praga din noiembrie 2002, NATO a invitat șapte țări: Bulgaria, Estonia, Letonia, Lituania, România, Slovacia și Slovenia, care au devenit membri cu drepturi depline după ce legislaţia statelor membre și a țărilor candidate ratifică extinderea Alianței. Pentru a evita problemele rezultate din prima rundă a extinderii, este important să înțelegem avantajele și dezavantajele rundelor ulterioare[4]. NATO a stabilit numeroase criterii de aderare și a asistat membrii aspiranți să le satisfacă. Trebuie să le evaluăm pregătirea pentru a evalua impactul pe care îl vor avea asupra coeziunii, capacităților și rolului viitor al NATO. Perspectiva includerii foștilor membri ai Pactului de la Varșovia în NATO a generat o dezbatere activă atât în statele membre, cât și în țările care doresc să se alăture. În mod neașteptat, procesul de extindere a avut un impact puternic și negativ și asupra Rusiei. Schimbările în balanța forțelor din Europa, impuse de aderarea statelor est-europene la NATO, nu au putut decât să provoace protestele Moscovei. Perioada post-Război Rece a prezentat statelor est-europene o serie de amenințări la adresa securității pentru care au fost nemiloase nepregătite din cauza lipsei angajamentului politic, a lipsei de experiență și a lipsei de resurse financiare. Mărimea acestor provocări a fost ilustrată grafic de războaiele din fosta Iugoslavie care au afectat în mod direct mai multe state care aspirau la aderarea la NATO. Dar alte provocări de securitate mai puțin convenționale pentru Europa de Estau fost, de asemenea, abundente[5]. Acestea includ creșterea criminalității organizate care nu respectă granițele internaționale, terorism, spălare de bani, traficul transfrontalier ilegal de persoane, droguri și arme și migrația internațională necontrolată.

Potrivit secretarului de stat adjunct Strobe Talbott, NATO a decis să accepte noi membri din trei motive principale. În primul rând, apărarea colectivă rămâne o necesitate imperioasă a securității europene și transatlantice. În al doilea rând, perspectiva aderării la NATO oferă națiunilor din Europa de Est și din fosta Uniune Sovietică stimulente suplimentare pentru a-și consolida instituțiile democratice, pentru a respecta drepturile omului și așa mai departe. În al treilea rând, promisiunea de aderare ar putea, de asemenea, să sporească disponibilitatea acestor națiuni de a soluționa conflictele în mod pașnic și de a contribui la operațiunile de menținere a păcii[6].

Se poate observa cum, începând cu anul 1999, după căderea regimului comunist din Europa de Est, statele din această zonă au început să adere la NATO. Datorită faptului că, contextul politic s-a modificat, acestea au avut posibilitatea de a se deschide tot mai mult din punct de vedere internaţional şi să facă parte din Alianţa ce pune accentul pe apărarea comună. Aderarea şi acceptarea acestor state în rândul NATO a reprezentat un pas important atât în evoluţia statelor, cât şi pentru evoluţia NATO. Ele au cunoscut o dezvoltare în ceea ce ţine de securitate naţională, dar şi de mijloacele de apărare. Pe lângă pregătirea de specialitate de care au beneficiat, din partea NATO, şi echipamentele specifice securităţii au cunoscut o îmbunătăţire. Extinderea NATO a fost o chestiune complexă. Unul dintre argumentele principale ale susținătorilor extinderii a fost că democrația și piețele libere sunt cele mai bune baze pe care să se construiască prosperitatea, securitatea și pacea internațională. Președintele Clinton a remarcat că NATO ar putea „face pentru Estul Europei ceea ce a făcut pentru Occidentul Europei: prevenirea revenirii la rivalitățile locale, consolidarea democrației împotriva viitoarelor

[4] Zoltan, Barany, *The future of NATO expansion*, Editura Cambridge University Press, 2003, pag.5.
[5]Valerie Bunce, *Regional Cooperation and European Integration: The Visegrad Group*, în Peter Katzenstein, editura, *Mitteleuropa: Between Europe and Germany,* 1998, pag. 240–284.
[6] Strobe, Talbott, *Why NATO should grow*, Balkan Forum, decembrie 1995, pag.28-29.

amenințări" și crearea condițiilor pentru prosperitate. Dacă NATO nu s-ar extinde, ar încuraja împărțirea Europa între o zonp Occidentală sigură și un Est instabil și nesigur. Acest argument nu are nimic de-a face cu puterea militară și aspirațiile politice ale altor țări[7]. Mai degrabă, membrii administrației Clinton au făcut un efort concertat pentru a convinge Congresul că aderarea la NATO pentru Europa de Est este esențială pentru protejarea și promovarea democrației și a piețelor libere acolo. După căderea socialismului de stat, țările din Europa de Est s-au trezit într-un vid de securitate. După dizolvarea Pactului de la Varșovia și retragerea ulterioară a trupelor sovietice, guvernele regiunii au dat seama că nu aveau capacitatea de a se apăra. Din acest motiv, expansiunea NATO către Europa Centrală şi de Est a reprezentat un pas important pe plan internaţional. Liderii Alianței au şi-au dat seama de faptul că NATO este singura instituție care ar putea garanta securitatea est-europeană. Astfel, o adevărată aderare la Alianță pentru aceste state a fost calea cea mai benefică de urmat.

Intrarea României în cadrul Alianței Nord-Atlantice a reprezentat un pas important pentru securitatea și siguranța țării. Acest lucru a constat atât în asistență de specialitate, cât și în echipamente menite să îmbunătățească sistemul de securitate.

Având în vedere poziția geografică a României, dar și resursele sale, statutul său de membru NATO reprezintă o importanță aparte pentru Alianță. Aderarea țării în structuri precum NATO, UE, ONU etc. a reprezentat o evoluție atât pentru domeniul securității, cât și a societății în general.

Încă de la început, România a văzut NATO ca un reper în realizarea, organizarea și evoluția securității, dar și a sistemului de gestionare a crizelor, un aspect foarte important în societatea contemporană. Tocmai din acest motiv, România și-a adaptat și armonizat legislația și procedurile cu sistemul NATO de gestionare a crizelor de securitate, astfel implementând sistemul de răspuns la crize al Alianței.

Dat fiind rolul important al NATO în cadrul securității naționale a României, în Strategia Națională de Apărare este menționat și larg dezbătută problema securității internaționale și poziția pe care o ocupă România în cadrul Alianței: „*România consideră că apărarea colectivă trebuie să rămână misiunea centrală a NATO, apreciind, în acelaşi timp, că avem nevoie de o Alianţă flexibilă, capabilă să desfăşoare eficient o gamă largă de misiuni, atât în interiorul, cât şi în afara zonei euroatlantice, inclusiv de sprijinul eforturilor de stabilizare derulate de alte organizaţii regionale sau internaţionale.*"[8]. România consideră că statulul de stat membru NATO au adus garanții reale și certitudini în domeniul securității, Alianța fiind considerată principal structură de apărare colectivă ce este capabilă să garanteze securitatea democratică în spațiul euroatlantic. Desigur, nu pot fi uitate și obligațiile ce decurg din acest statut. România trebuie să asigure capacitățile necesare participării Armatei române la misiunile NATO, modernizarea proceselor decizionale și a conceptelor operaționale și strategice NATO, asigurarea capabilităților militare ce sunt necesare pentru a îndeplini obiectivele de politică externă din domeniul apărării și securității[9].

Statutul României de stat membru NATO a fost consolidat și mai eficient prin participarea acesteia la misiunile internaționale NATO. Aceasta a contribuit atât cu capabilități militare, cât și cu pregătire și instruire în cadrul misiunilor pe care Alianța le-a realizat de-a lungul timpului. De aceea, România a susținut și sprijinit misiunile NATO în Afganistan, Kosovo, Irak etc chiar participând activ la unele din ele.

[7] Zoltan, Barany, *op.cit.*, pag.17.
[8] Strategia Națională de Apărare a României
[9] Chirleșan Georgeta, Influența NATO și a altor supratructuri mondiale asupra evoluțiilor posibile ale strategiei naționale a României, Monitor Strategic, Institutul pentru studii politice, de apărare și istorie militară, 2010, pp.22-23.

Într-o perioadă în care au apărut noi amenințări și pericole, România a contribuit la creșterea puterii NATO, fiind atât un consumator de securitate, cât și un generator de stabilitate. România a trecut printr-un complex proces de reformă, începând cu momentul în care aceasta a devenit stat membru. Acest proces a dus la o modernizare a statului, dar în mod special a armatei. Politica de securitate a fost îmbunătățită, trecât la un model ce susține mai mult interesele naționale, care întreprinde acțiuni și înafara granițelor ce sunt coordonate de organizațiile internaționale și structuri ale Alianței[10] și o mai bună desfășurare a relațiilor externe pe planul apărării și diplomatic.

În calitate de stat membru NATO, obiectivele României răspund intereselor naționale ale țării. Aceste obiective se pot defini astfel:

- *O Alianță relevantă ce este bazată pe un solid parteneriat transatlantic*
  - De aceea, România sprijină o Alianță puternică ce este capabilă să răspundă în mod eficient la noi amenințări la adresa securității
- *Îndeplinirea responsabilităților de membru NATO legate de participarea la operaţiunile şi misiunile Alianţei*
  - Participarea țării noastre la toate operațiunile și misiunile NATO, chiar și la cele desfășurate înafara spațiului euro-atlantic
- *Promovarea rolului NATO de furnizor de stabilitate, promotor al reformelor şi cooperării regionale în vecinătatea imediată a României (Balcanii şi regiunea Mării Negre)*
  - România consideră că frontiera euro-atlantică, cea bazată libertate, democrație și securitate, nu trebuie să se oprească la frontiera estică a României. Regiunea Mării Negre este importantă pentru stabilitatea euro-atlantică
- *Dezvoltarea parteneriatelor NATO cu UE şi ONU*
  - România a sprijinit în mod constant dezvoltarea cooperării și dialogului NATO-UE în domenii de interes comun. Parteneriatele NATO cu ONU și UE contribuie semnificativ la contracararea pericolelor și amenințărilor.
- *Susţinerea procesului de transformare a NATO*
  - România va continua să contribuie la procesul de transformare NATO[11].

Concluzii

România în calitate de stat membru NATO îndeplinește un rol esențial în cadrul Alianței. Pe lângă contribuțiile pe care aceasta le aduce, ea s-a angajat să contribuie și să sprijine principiile și obiectivele Alianței. Fie că este vorba de războiul contra terorismului, de participarea la misiunile internaționale de realizare a păcii sau de partneriate între NATO și alte organizații internaționale, România este parte activă a acestor procese.

Încă din momentul aderării României la NATO, schimbările pe plan național au fost vizibile și benefice. De la schimbarea politicii de apărare, până la îmbunătățirea sistemului de apărare, nu doar pe plan intern au existat modificări. Și relațiile externe ale României au cunoscut îmbunătățiri și modificări odată cu trecerea timpului.

[10] Rusu Cristian, Rolul României în proiectarea securității euroatlantice, în Buletinul Universității Naționale de Apărare ”Carol I”, 2015, pag.62
[11] Obiectivele României în NATO, Ministerul Afacerilor Externe, https://www.mae.ro/node/5339

Noile amenințări și pericole au reprezentat provocări pentru Alianță, dar și pentru România, dar o bună colaborare a dus la îmbunătățirea modului în care fiecare stat membru (nu doar România), face față la aceste pericole. De asemenea, România a preluat și adaptat sistemul de răspuns și management al crizelor, lucru esențial în realizarea și menținerea păcii, atât pe plan național, cât și pe plan regional.

Poziția geografică constituie un avantaj pentru România și reprezintă o importanță aparte pentru NATO. Calitatea României de stat membru în cadrul Alianței aduce o serie de beneficii țării, dar nu trebuie uitate și responsabilitățile pe care aceasta le are, din prisma statutului său, pe care se angajează să le respecte și să contribuie eficient și activ la realizarea acestora.

BIBLIOGRAPHY

1. Barany Zoltan, *The future of NATO expansion*, Editura Cambridge University Press, 2003.
2. Bunce Valerie, *Regional Cooperation and European Integration: The Visegrad Group*, în Peter Katzenstein, editura, *Mitteleuropa: Between Europe and Germany,* 1998.
3. Chirlesan Georgeta, Influența NATO și a altor supratructuri mondiale asupra evoluțiilor posibile ale strategiei naționale a României, Monitor Strategic, Institutul pentru studii politice, de apărare și istorie militară, 2010.
4. Rusu Cristian, Rolul României în proiectarea securității euroatlantice, în Buletinul Universității Naționale de Apărare ”Carol I”, 2015.
5. Talbott Strobe, *Why NATO should grow*, Balkan Forum, decembrie 1995.
6. *Manualul NATO*, Office of Information and Press NATO - 1110 Brussels – Belgium, 2001.
7. Site-ul oficial NATO, http://www.nato.int/nato-welcome/index.html
8. Strategia Națională de Apărare a Țării.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

IULIU MOLDOVAN AND HIS EUGENIC CONCEPT

Ștefan Dreghici

PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

Abstract: This article discusses the cultural and political activity of the Romanian elite in the interwar period in Great Romania. Even the factors that contributed to the implementation of the new ideological current, "eugenism", first in Europe and later in Romania, and finally the great scholar Iuliu Moldovan, who was in fact the real promoter of eugenics in us. For many Romanians, the interwar period only means Crainic, Blaga, Cioran, Eliade, Ionescu, Sebastian. Some of them know of Gusti or Anton Golopentiei, but Iuliu Moldovan, Herseni, Manuila, Iordache Făcăoaru, Petre Ramneantu , Ovidiu Comşia, Necrasov, and other hundreds of professors and researchers from the universities and research centers of that period.

Keywords: eugenics, Iuliu Moldovan, Cluj, elite, Transylvania, bioploitics

Contextul bio-politic și social de la sfîrșitul secolului al XIX-lea a creat o premisă favorabilă în conturarea eugenismului european,care a plecat de la teoria controversată al lui F.Galton despre ereditatea geniului.În concepția lui Galton ,eugenia era știința care se ocupa de factorii care pot să modifice în bine sau rău calitățile rasiale ale generațiilor viitoare.El a susţinut că societatea nu trebuie să lase evoluţia la voia întâmplării, ci dimpotrivă, oamenii de ştiinţă trebuie să ajute guvernele să implementeze măsuri care să vizeze ameliorări biologice pentru oameni.Eugenia a devenit astfel o faţetă a unui fenomen, curent de idei, mult mai larg, care tindea să influenţeze politicile sociale şi publice ale statelor.Acest cuvânt provine din limba greacă și înseamnă nobil prin naștere.Eugenismul a fost receptat în acea perioadă ca o soluție salvatoare la o serie de crize sociale,economice și politice caracteristice modernității europene de la finele secolului XIX.În acest context eugenismul nu afost doar o critică la adresa modernității ci și o strategie defensivă a rasei. Lucian.Butaru susține că de fapt din punct de vedere teoretic ,,rasismul european interbelic și eugenia sunt două fețe ale aceleași monede care circulă între știință și politică".[1]

Eugenismul a fost adoptat de majoritatea țărilor din Vest:Franța,Anglia,Italia, Germania și Finlanda,aceste țări și-au întemeiat propriile societăți eugenice.În România a câștigat târziu notorietate,deoarece contextul social ,politic și religios era diferit față de cel european.La noi știința era încă subordonată Bisericii ,acest lucru constitua un obstacol în calea modernizării. Proporția mare de analfabeți și de asemenea existența unor centre urbane slab dezvoltate a făcut imposibilă contestarea autorității Bisericii.Elita din acea perioadă era mai degrabă interesată de de interesele personale decât de promovarea științei.[2]Un alt aspect important a fost faptul că doar o mică parte din societatea educată era secularizată.La începutul secolului al XX-lea,politicenii și intelectualii se pare că nu aveau sentimentul unei amenințări iminente la adresa viitorului țării.Și totuși în epocă au fost cteva voci

1Lucian T. Butaru ,*Rasism Românesc* ,Fundația pentru StudiiEuropene,Cluj-Napoca,2010,p.20.
2Iuliu Moldovan, *Amintiri și Reflexiuni,*București,1996,p.22.

precum A.C.Cuza nemulțumit fiind de infiltrarea evreilor în societatea românească chiar și respectatul A.D. Xenopol, a adoptat o poziție antisemită.Dar adevăratul mentor al curentului eugenic și biopolitic din România,a fost Iuliu Moldovan(1882-1966),fiul unui preot greco-catolic, acesta s-a născut în satul Bogata, în regiunea Mureșului,din Transilvania[3].După cea încheiat ca șef de promoție gimnaziul de la Mediaș în 1900,tânărul Moldovan se înscrie la Viena la Școala de Medicină. Odată cu finalizarea studiilor la Viena,el va lucra doi ani ca asistent la Praga,unde își va obține titlul de doctor în educație în 1906.[4]În cele din urmă se va întoarce la Viena și va lucra asistent în Laboratorul de Bacteorologie .Moldovan va participa cu suces la campaniile de holeră care se răspândise în armată și proiecte de cercetare la Institutul de la Hamburg și Institutul de la Paris. În acest mediu intelectual,Moldovan s-a familiarizat cu ideile eugeniste din acea perioadă.

În 1915 aobținut titlu de doctor în patologie generală la Viena. Deși terminase facultatea ca medic curativ perioada războiului il va transforma in medic igienist.El urmărea combaterea și prevenirea fenomenelor morbide din sînul populației concomitent cu acțiuni pentrut păstrarea sănătății colective.Prin scurta biografie a lui Iuliu Moldovan am dorit să conturez imaginea lui Moldovan și ideile eugeniste pe care le asimilase în străinătate și apoi momentul când acesta va incerca să le impună in România.Momentul favorabil apare in decembrie 1918,atunci când va primi postul de secretar general pentru Asistență Socială în Transilvania de către Consiliul Dirigent, condus de Iuliu Maniu.Criza socială, politică și economică pe care o tranversa în special Transilvania ,după terminarea războiului il va detrmina pe Moldovan să inițieze o nouă reformă in sistemul sanitar,acesta va infința Inspectorate sanitare,spitale și centre pentru copii.În 1919 a fondat Institutul de Igiena Socială,pe care îl va conduce până în 1940,moment când armata ungară ocupă Transilvania de Nord.Acest institut va deveni sediul principal al eugenismului din Transilvania.

După 1918,adepții eugeniei in Transilvania au depus eforturi considerabile pentru a se informa în legătură cu realizările în domeniul eugeniei.Ei au călătorit în în SUA pentru a discuta cu colegii americani și au încercat să emuleze atât cât permitea cultura română care încă nu era pregătită pentu noua ideologie.Un rol deosebit l-a jucat fundația americană Rockefeller care și-a trimis în Europa experții,pentru a evalua standardele de sănătate publică și de a face recomandări pentru împlicarea ulterioară a fundației în sprijinirea modernizării instituțiilor cu rol important în îmbunătățirea sănătății a diferitelor ocazii. Iuliu Moldovan întemeiază la Cluj în 1921,publicația lunară de promovare a medicinii profilactice,,Sănătatea Publică” și ,,Revista Sănătatea. ”

Cu această ocazie Iuliu Moldovan va contacta Fundația Rockefeller pentru ajutor ,aceasta va asigura burse de specializare în SUA, apoi a contribuit la înzestrarea Institutului Social cu aparatură modernă, cu cărți și reviste.Publicațiile românești din domeniul eugeniei prezentau în mod regulat recenzii ale lucrărilor din țările vestice,cu o predilecție pentru autorii germani.Articole cu teme eugenice apăreau însă în mai multe publicații de la reviste de specialitate ,,Ardealul Medical”(1920-1949),și ,,Revista de Medicină Legală”,,până la periodice adresate publicului larg de exemplu,periodicele lunare ,,Societate de Mâine”(1924-1945), alt periodic semnificativ a fost,,Transilvania”(1868-1946) și ,,Calendarul Asociațiunii”[5]În această perioadă activitatea științifică și cea eugenică a lui Iuliu Moldovan este intensă ,în 1924 este numit decanul Facultății de Medicină din Cluj ,apoi tot în acest an în primul număr al revistei clujene,,Societatea de Mâine,, apărută în 12 aprilie 1924,Moldovan a inaugurat rubrica permanentă intitulată Biologie și biopolitică,aceasta urma să cuprindă articole din domeniul biologiei ,igienei sociale,eugeniei asistenței sociale și sanitare.Este

3Iuliu Moldovan, *Amintiri și Reflexiuni,*București,1996,p20.
4Petre Râmneanțu,I*uliu Moldovan:Viața , realizărileși epoca sa,*,București.1977.
5Maria Bucur - *Eugenie și Modernizare în România Interbelică.p.27*

primul semnal al inceperii luptei pentru impunerea noii doctrine,el va sublinia importanța majoră a medicului în societate,în anul următor va publica o broșură ,,Eugenia" el face referire la faptul că igiena publică trebuie pusă pe picior de egalitate cu politica economică, scopul lui Iuliu Moldovan era acela de a face din eugenie noua igienă practică romanească.În 1926 va publica broșura ,,Biopolitica",în care autorul face referire la faptul că dacă politicile existente pun bază pe aspecte economice,biopolitica ar fi avut în centrul atenției prosperitatea biologică a națiunii.[6]Doctrina eugenică și biopolitică a trezit un larg interes în rândurile intelectualității românești din Transilvania ,îndeosebi printre universitarii clujeni dar și în rândurile clerului.

De exemplu Al.Vaida Voevod era un membru corespondent al publicației ,,Buletinul eugenic și biopolitic"alt mare savant E. Racoviță el însuși un mare biolog și-a exprimat mândria că biologia poate fi privită ca o temelie a organizării de stat.Pentru a ilustra acest fenomen de atracție pot fi amintiți numeroși conferențiari care au ținut conferințe în 1927 ,arhimandritul Iuliu Sciban,profesor la Seminarul Central din București, prof.univ. Iacob Iacobovici,prof. Romul Boilă,geograful G. Vâlsan. 1927 în cadrul ASTREI înființează ,,Buletinul eugenic și biopolitic". Se ştie că revista este o publicaţie periodică a SocietăţiiASTRA, ce apărea lunar, între anii 1927 şi 1947, cu o pauza în timpul crizei economice datorată lipsei de fonduri între 1931 şi 1933. Articolele publicate în revistă sunt, în majoritatea lor, produsul şcolii clujene, semnate de medici, demografi şi specialişti în diverse domenii, sunt bine documentate, cu un vocabular bogat şi diversificat. Fireşte că întâlnim şi autori din Bucureşti şi Iaşi, precum şi unele traduceri din literatura de specialitate străină, maicu seamă englezi, americani, german. Temele surprinse de acest periodic,au fost: asistenţa sociala, statutul femeii, condiţia tinerei generaţii,legislaţia,demografia, studiul populaţiei, teoria biologică privind populaţia,sănătatea publică, educaţia, biopolitica, ereditatea, teoriile evoluţioniste, problema rasială. În 1928 este numit secretar general al Ministerului Sănătății și Cercetărilor Sociale, în acest timp a reușit să realizeze un proiect de lege care să corespundă principiilor eugenice, legea a fost aprobată in 1930. dar versiunea oficială era o variantă moderată a proiectului.A mai fost ajutat în răspândirea acestor idei și datorită faptului că între anii 1932-1947 va fi președintele ASTREI.

În concepțiile sale Moldovan a respins ,,naționalismul de stat"care,în opinia lui mecaniza,industrializa și de asemenea exploata totul în dorința succesului material.Acestui naționalism ,el i-a opus ,,naționaslismul biologic,,în cadrul căruia intră ţn concurență forțe biologice,triumfând cel mai bine adaptați asigurându-se astfel progresul națiunii.Ereditatea a ocupat un rol esențial ,ca premisă a activității sale științifice și a proiectelor sale biopolitice.

Moldovan era de părere că prin ereditate sunt transmise nu numai calitățile somatice determinate antropometric ci și macro grup-națiune.Considera că ereditatea a asiguratt clar dăinuirea prin veacuri a calităților specifice ,, rasei românești,,.Cunoscând toate aceste aspecte eugeniștii au avertizat asupra unei realități negative perpetuate ereditar,prin alterarea fondului genetic național datorită unor boli sociale precum:tuberculoza,sifilis și alcoolismul.[7]Ca și concluzie se poate spune că eugenismul în practica sa a avut rezultate pozitive, cum ar fi sistemul de sănătate din satele româneşti, creat în anii ’20 şi ’30, politicile sanitare de vaccinare la sate, educarea sportivă a copiilor, lupta împotriva alcoolismului şi bolilor venerice. Alte consecinţe au fost negative, precum planurile de eliminare a minorităţilor etnice din poziţiile dominante în economie sau cultură. În această categorie intră şi rasismul românesc din anii ’40 când legile rasiale antievreieşti au fost pe larg aplicate, iar ideile eugenice, mai ales cele de origine germană, au devenit populare şi în România.După ce este ales președintele ASTREI,Iuliu Moldovan va elabora un progam cu o nouă coloratură,izvorât în primul rând

6Iuliu Moldovan,*Biopolitica, C*luj, Institutul de igienă și Igienă Socială,Subsecția eugenică
7Iuliu Moldovan, I*giena Națiuni*,pp.13-26

din concepția culturală și politică a noului președinte ,corelată însă cu noul climat specific celui de al patrulea deceniu al secolului XX-lea.Politica de purificare a Germaniei hitleriste a făcut ca,în special după război,termenii de ,,eugenie și biopolitică" să fie întâmpinați pretutindeni cu ostilitate.Și din acest motiv el va fi condamnat de regimul comunist fiind considerat filogerman și burghezo moșier, va fi încarcerat din 1950 până în 1955,la închisoarea din Sighet împreună cu alți mari oameni politici .După ce va fi eliberat va fi urmărit o perioadă de Securitatea din Cluj ,1957-1961, dacă acesta desfășoară activități anticomuniste și de asemenea intențiile viitoare.

Datorită perioadei grele din detenție și al condițiilor inumane din penitenciar,Moldovan moare la Cluj ,în 19 noiembrie 1966.În anul următor regimul comunist i-a recunoscut doctoratul un pas important în reabilitarea reputației sale și de asemenea i s-a acordat titlu de membru al Academiei Române de Medicinâ.[8]În urma realizăriii acestui articol putem consirera că am dobândit mai multe informații despre activitatea ,concepțiile și viziunea politică a marelui savant Iuliu Moldovan.În activitatea sa multidirecțională el și-a demonstrat mereu devotamentul și profesionalismul în munca depusă,respectul pentru valorile și idealurile promovate în societatea românească.Perseverența cu care a luptat in impunerea acestor idealuri îi va aduce în final detenția în inchisorile comuniste,alături de majoritatea elitei politice din acea vreme.Prin prezenta lucrare consider că am putut contura parțial portretul politic și cultural al acestui savant și că de asemenea societatea românească se poate mândri cu astfel de valori și de ce nu Iuliu Moldovan poate fi considerat un exponent valoros a societății românești.Este imposibil să înţelegi o cultură şi politicile unui stat precum România în perioada 1918-1948 dacă îi citeşti doar pe Cioran, Eliade, Ionescu şi Noica.Pentru realizarea acestui articol,m-am documentat din lucrarea lui Maria Bucur,,Eugenie și Modernizarea în România Interbelică",memoriile lui Iuliu Moldovan ,,Amintiri și Reflexuni",si de asemenea periodicele vremii:Buletin Eugenic și Biopolitic,Societatea de Mâine,Transilvania.

BIBLIOGRAPHY

1. Butaru T. Lucian ,*Rasism Românesc* ,Fundația pentru Studii Europene,Cluj-Napoca,2010,p.20.
2. Bucur Maria - *Eugenie și Modernizare în România Interbelică .Polirom,Iași,2005.p.27*
3. Moldovan Iuliu, *Amintiri și Reflexiuni,*București,1996,p.22
4. Moldovan Iuliu,*Biopolitica, C*luj, Institutul de igienă și Igienă Socială,Subsecția eugenică
5. Moldovan Iuliu, I*giena Națiuni*,pp.13-26
6. Râmneanțu,Petre *Iuliu Moldovan:Viața , realizărileși epoca sa,*,București.1977.
7. Râmneanț Petre-I*uliu Moldovan:Schiță de portret*

8Maria Bucur , *Eugenie și Modernizare in România Interbelică*,p.68

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

THE FORGOTTEN HOLOCAUST: COMPENSATION FOR ROMA PEOPLE, VICTIMS OF DEPORTATION DURING WORLD WAR II

Florinela Giurgea

PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

Abstract: This paper follows the action of Roma leader Ion Cioabă and the Romani Union in order to obtain compensation from German authorities, in the early 80s, for Roma people, victims of deportation in Transnistria during World War II. The negotiation with German authorities is analyzed, as well as the arguments regarding the intent - a rasial policy, international lobby for this subject, and the relation with national authorities – the Ministry of Internal Affairs and the Security. Beyond this subject's timeline evolution, the applications which were sent restore a tragic picture, involving thousands of Romas during 1942-1944.

Keywords: Romas, Holocaust, compensations, German authorities, Ion Cioabă

Problema acordării de compensații romilor victime ale deportării în Transnistria în timpul celui de Al Doilea Război Mondial s-a pus începând din anii '60 ai secolului trecut, după apariția unei legi prin care statul vest-german acorda despăgubiri persoanelor care au căzut victime persecuțiilor naziste, a fost reluată în anii '70-'80 de către bulibașa Ion Cioabă – inițiativa sa având loc la îndemnul Uniunii Internaționale a Romilor, dar și cu sprijinul interesat al Securității statului - și este încă de actualitate.

În primul caz, în cadrul operațiunii „Recunoștința", Securitatea statului s-a implicat adunând și transmițând părții germane, prin Ambasada de la Köln, în martie 1971, cereri de despăgubiri de la nu mai puțin de 155.126 de persoane, de toate etniile - români, germani, evrei, romi, care se declarau victime ale persecuțiilor naziste din România și care cereau despăgubiri în valoare totală de circa 180 de milioane de mărci germane. Din păcate, cel puțin una dintre aceste cereri era o invenție totală. Partea germană a descoperit în mai 1971 un dosar întreg falsificat cu ajutorul Departamentului de Informații Externe – al lui Kohn Noe Zenob, nume de cod Mayer. Ca urmare a unei astfel de decredibilizări, Ministerul de Finanțe vest-german a decis stoparea demersurilor pentru despăgubirea tuturor solicitanților din RSR, în mai 1971 fiind închise negocierile cu partea română în acest sens. (Autoritățile vest-germane au comunicat permanent că doresc ca reglementarea problemei despăgubirilor să fie făcută numai printr-un acord de la stat la stat, România urmând să stingă orice alte pretenții pe viitor; pe de altă parte, cele din RSR au insistat ca problema despăgubirilor să fie legată de cea a pensiilor; însă, mult mai important, în 1969, declarația guvernului Brandt-Schell recunoștea existența a două state germane, moștenitoare ale celui de al Treilea Reich, astfel că *"RFG a părăsit principiul reprezentării totale"*, consecințele fiind valabile și pentru țările terțe, inclusive în problema despăgubirilor, pe care autoritățile vest-germane se declarau în mai 1971 gata să o studieze, fără a se angaja în vreun fel în soluționare; de altfel, într-onotă de convorbiri între ambasadorul român Constantin Oancea și secretarul german de stat Paul Frank din 1971, din perioada pregătirii vizitei președintelui federal Gustav Heinemann în România, se arată că reprezentantul german a arătat că

"drept contrapodere față de imposibilitatea discutării și onorării despăgubirilor, guvernul federal nu exclude posibilitatea realizării cu țările în cauză a unei cât mai strânse cooperări economice de perspectivă (s.m.)[1]***".***

"În arhivele din Germania, se găsesc astăzi 27 de containere de documente privind despăgubiri de război pentru victime ale persecuţiilor naziste din România, a căror analiză a fost întreruptă după ce statul comunist a încercat să înşele autorităţile federale. Adevăratele victime ale acestor maşinaţiuni sunt cele 155.126 de persoane care nu au avut niciodată şansa să-şi prezinte cazurile şi să ceară reparaţii pentru suferinţa lor"[2].

Demersurile pentru obținerea de despăgubiri pentru victimele rome ale deportării în Transnistria au fost reluate în anii '70-'80, pe fondul intensificării acțiunilor organizațiilor Roma și Sinti în acest sens, derulate la nivel european. De această dată, principalul exponent a fost liderul rom Ion Cioabă, bulibașa din Sibiu, sprijinit de colaboratorul său apropiat, sociologul Nicolae Gheorghe, dar și – cel puțin în prima fază - de autoritățile comuniste interesate de intrarea de valută în țară. Acțiunile lui Ion Cioabă – el însuși deportat în Transnistria, pe când avea 8 ani - pentru obținerea de despăgubiri de la statul vest-german, pentru persecuțiile suferite de romi în timpul celui de Al Doilea Război Mondial au avut loc la îndemnul Uniunii Internaţionale a Romilor, care avea contacte frecvente cu Ion Cioabă – acesta fusese ales membru în Prezidiul Uniunii Internaţionale a Romilor în 1981 - dar și sub îndrumarea strictă a Securității, cu care Ion Cioabă *("Pițu", "Florescu"*) se afla în relații strânse.

În culegerea de documente reunite sub titlul *Romii și regimul comunist din România. Marginalizare, integrare și opoziție* (2017), cercetătoarea Manuela Marin califică relația lui Ion Cioabă cu Securitatea drept obedientă. Astfel, Ion Cioabă*"participa cu regularitate la întâlnirile Prezidiului, la cele ale congreselor internaționale ale romilor și l-a primit, cel puțin în trei rânduri, în România pe președintele Uniunii Internaționale a Romilor, avea acces la documentele interne ale organizației, era la curent cu prioritățile sale de activitate, fiind bine informat și asupra problemelor și conflictelor care au subminat desfășurarea activității sale în perioada anilor 1980. Despre aceste aspecte, Ion Cioabă informa organele de Securitate, înaintând rapoarte detaliate privind discuțiile purtate cu prilejul întâlnirilor sau al vizitelor în România a conducătorilor Uniunii Internaţionale a Romilor. Totodată, el înainta aceleiași Securități copii după materiale primite de la Uniunea Romilor și după textul intervențiilor pe care urma să se țină în cadrul ședințelor organizației"*[3]. Documentele Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității publicate de cercetătoarea amintită relevă atât relația lui Ion Cioabă cu autorităţile din ţară – Ministerul de Interne şi Securitatea, prin Direcția de Informații Externe, cât și implicarea sa în negocierile cu autorităţile germane, argumentele prezentate, că a fost vorba de o politică motivată rasial, precum și lobby-ul pe care l-a făcut pe plan internaţional.

Într-o notă a Inspectoratului Județean Sibiu de Securitate datată 18.10.1986, Ion Cioabă este descris ca *"liderul (bulibașa) pe toată țara al țiganilor corturari-căldărari și totodată lider al zonei Sibiu"*, recunoscut ca lider național de *"Uniunea Mondială a Romilor care la congresul al 3-lea l-a ales membru al Prezidiului"*. (Congresul respectiv, desfășurat Göttingen în mai 1981, a luat în discuție un punct nevralgic al luptei activiștilor romi din acea perioadă: *"asasinarea de către fasciști a 500.000*

[1] în Manuela Marin, *Romii și regimul comunist din România. Marginalizare, integrare și opoziție*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2017, vol. II, p. 393.

[2] Mădălin Hodor, *Securitatea și problema despăgubirilor de război*, partea a III-a, în *Revista 22, 16.06.2015,https://revista22.ro/56768/56768/70252077/mciuca-lui-dragnea.html,* accesat în 08.05.2018.

[3]Manuela Marin, *Romii și regimul comunist din România. Marginalizare, integrare și opoziție*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2017, vol. I, p. 89.

țigani și se va cere despăgubiri pentru țiganii uciși de la R.F. Germania"[4]. După acel congres, Germania a admis la nivel politic Holocaustul romilor.)

Ion Cioabă – unul dintre puținii lideri romi din România invitat la congres, este descris ca fiind un element de încredere, care *"nu este pretabil la acțiuni care să afecteze interesele statului"*, pe care autoritățile comuniste chiar se puteau baza, din moment ce era folosit ca sursă, și ale cărui legături personale cu străinătatea, dar și ale altor membri ai familiei erau apreciate:

"De mai mulți ani colaborează cu organele de securitate și nu a întreprins nici o acțiune în calitate de reprezentant al țiganilor fără acordul nostru sau al altor organe de stat competente. (...) Cioabă Ioan este singurul din zona Sibiu care a primit invitația oficială să participe la Congresul mondial al romilor. Din unele informații neverificate, acesta, la rândul său, ca membru al Prezidului Uniunii Mondiale, a trimis invitații și unor lideri zonali din țară. În cazul că ar fi participat la congres, Cioabă Ioan era hotărât să se mențină pe vechea linie de a prezenta pozitiv situația țiganilor din România, fără a face propuneri care să lezeze interesele statului nostru, dar dacă va fi condamnat nu va mai putea lua parte"[5].

Timp de mai mulți ani, Ion Cioabă a luat parte, în această calitate, de membru ales în Prezidiul Uniunii Mondiale a Romilor, la reuniunile internaționale ale reprezentanților acestei etnii și a găzduit la rândul său liderii organizației, informând, de fiecare dată, Securitatea statului, care îi orienta practic acțiunile. În fondul din arhiva CNSAS publicat de Manuela Marin se regăsesc nu numai informări de la și despre Ion Cioabă, ci și invitațiile primite de acesta la diverse reuniuni internaționale, care relevă punctele de interes ale mișcării internaționale a romilor, între care nu lipsește problema despăgubirilor cerute de la statul vest-german pentru persecuțiile îndurate de romii din Europa în timpul celui de Al Doilea Război Mondial. (De altfel, preocuparea lui pentru obținerea de despăgubiri pentru romii deportați în Transnistria era mai veche: într-o notă a Inspectoratului Județean Sibiu de Securitate, privind aprobarea deplasării lui Ion Cioabă la o întrunire a Uniunii Internaționale a Romilor, care urma să aibă loc în aprilie 1984 la Geneva și să ia în discuție problema despăgubirilor pentru romii deportați în cel de Al Doilea Război Mondial, se arată că acesta *"în perioada 1970-1972, sub controlul organelor de securitate a organizat întocmirea de dosare pentru fiecare țigan din țara noastră, care a suferit în perioada hitlerismului (...) în vederea obținerii de despăgubiri din partea statului vest-german"*, ocazie cu care au fost înregistrate circa 35.000 de dosare, depuse de Ministerul de Interne al RSR la Ministerul de Interne al RFG, care, însă, nu a acceptat pretențiile de despăgubire.)

Evident, și el era sub supraveghere, iar unele dintre documentele de la CNSAS ne fac să credem că, din când în când, mai scăpa controlului Securității și avea inițiative personale, pentru care nu cerea viza prealabilă. Cel puțin așa reiese dintr-un schimb de informații – din luna octombrie 1983 - între centrală și organele din Sibiu ale Securității, interesate de o călătorie a lui Cioabă în Italia și Iugoslavia, din care aflăm că acesta *"a avut conflicte pe linia vizei de pașapoarte, întrucât a intrat nelegal în Elveția"* și că, însoțit de Bruno Nicolini de la Opera Nomadi (organizație care ține legătura între țigani și statul Italian) și de Mirella Karpati, de la Centro di Studi Zingari, cu care a discutat probleme organizatorice referitoare la preconizatul al patrulea congres al romilor, *"a vizitat un muzeu al victimelor țiganilor din perioada holocaustului în care sunt expuse fotografii, obiecte din lagărele de exterminare în masă de la Auschwitz, Birkenau, Dachau și altele. Cioabă Ion le-a povestit și despre intenția guvernului antonescian de exterminare a țiganilor din România, prin deportarea forțată în Transnistria, la Bug.* ***La rugămintea numitei Mirella Karpati, Cioabă Ion a acceptat să publice aceste***

[4] în Manuela Marin, *Romii și regimul comunist din România. Marginalizare, integrare și opoziție*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2017, vol. II, p. 304.
[5] în Manuela Marin, *op.cit.,* vol. I, p. 412-413.

lucrări în revista țiganilor din Italia, <Lacio Drum>.Bruno Nicolini, fiind impresionat de suferințele țiganilor din România în perioada antonesciană, lucruri necunoscute de el, i-a sugerat lui Ion Cioabă să trimită și Papei Ioan Paul al II-lea o copie a articolului respectiv și o scrisoare în care să-l roage spre a-l sprijini în obținerea de despăgubiri de la statul german pentru suferințele țiganilor din România, victime ale facismului, lucru acceptat și făcut de către Cioabă Ion (s.m.)"[6].

Abia în noiembrie 1983 Cioabă a relatat organelor de Securitate că în timpul călătoriei *"a luat la cunoștință despre preocupările țiganilor din Italia de a obține despăgubiri de la statul german, invocând motivul exterminării din timpul celui de al II-lea război mondial și că a fost sfătuit de RAJKO DURIC, secretarul general al Prezidiului ROMANI UNION, și de BRUNO NICOLINI, conducătorul țiganilor din Italia, să procure date și documente referitoare la aceste acțiuni pe teritoriul țării noastre și să acționeze ca și țiganii din România să primească despăgubiri. După obținerea acestor despăgubiri ROMANI UNION preconizează strângerea fondurilor necesare în vederea construirii unui teatru țigănesc și a unui monument omagial, într-o țară ce va fi stabilită ulterior"*. Nota Securității se încheie cu următoarea însemnare: *"Acționăm în continuare pentru determinarea lui CIOABĂ ION să nu se angreneze în acțiuni care să afecteze interesele statului nostru"*[7].

Scrisoarea lui Ion Cioabă către Papa Ioan Paul al II-lea a fost trimisă din Italia, în septembrie 1983, acesta descriind experiențele teribile din Transnistria – *"clipele de groază pe care le-a trăit în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, imaginile din lagăr care i-au rămas adânc întipărite în memorie cu toate că era abia un copil"*. Între acestea se numără episoade de teroare, în care romii au fost percheziționați, fiindu-le luate toate obiectele de preț, escortați de jandarmi până la Prut și *"împușcați fără milă"* dacă s-au opus confiscării căruțelor, împușcarea bătrânilor și a celor bolnavi din convoaie, ducerea celorlalți în lagăre și adăpostirea lor în bordeie scobite în pământ sau sub cerul liber, expuși frigului, foametei și epidemiilor, mai ales celei de tifos exantematic, moartea, evadarea, cu riscul împușcării sau strivirii lor cu tancurile și în final lipsei de bani pentru a plăti trecerea Prutului. În final, Cioabă îi cerea sprijinul Papei pentru obținerea despăgubirilor[8]. În 1984, într-o notă a Securității din Sibiu se arată că din relatările lui Cioabă reiese că Uniunea Mondială a Romilor a angajat avocați de prestigiu și *„acționează pentru obținerea de despăgubiri pentru toți țiganii din Europa care au fost persecutați de naziști"*, că suma acceptată de guvernul vest-german pentru fiecare persoană ar fi de aproximativ 15.000 de mărci și că astfel de despăgubiri au fost deja primite *"de țiganii din Iugoslavia, Bulgaria și din alte state"*[9].

Eforturile sale au fost dublate în același an de Nicolae Gheorghe, care le-a scris autorităților comuniste, prezentându-le un document referritor la modalitățile de plată a despăgubirilor pe care îl primise de la Asociația Romilor Țigani din Germania și cerându-le să studieze posibilitatea de a solicita aceste compensații pentru victimele rome ale deportărilor în Transnistria, apreciind că, spre deosebire de tentativa eșuată din 1971-1972, există șanse reale pentru obținerea lor, mulțumită acțiunilor organizațiilor internaționale ale romilor guvernul vest-german hotărând să examineze posibilitatea acordării de despăgubiri globale pentru romi într-o sesiune specială a Bundestagului, interesului altor organizații de a media în această problemă, dar și faptului că deja erau acordate despăgubiri financiare individuale unor romi din țări ca Germania și Franța :

"Despăgubirile financiare reglementate prin documentul vest-german se referă la acele persoane care au suferit persecuții rasiale și care nu sunt de origine evreiască, despăgubirile pentru

[6] în Manuela Marin, *op.cit.,* vol. II, p. 342-353.
[7] în Manuela Marin, *op.cit.,* vol. II, p. 349-350.
[8] în Manuela Marin, *op.cit.,* vol. II, p. 355-357.
[9] în Manuela Marin, *op.cit.,* vol. II, p. 358-359.

etnicii evrei fiind alocate prin reglementări separate. Ținând cont de această specificare, subsemnatul, vă rog, pe Dumneavoastră și organele în drept, să examineze posibilitatea de a solicita autorităților vest-germane indemnizațiile financiare cuvenite pentru acele persoane din rândul populației de țigani din țara noastră, a căror sănătate a fost vătămată în perioada deportărilor organizate între 1942-1944, periaoada în care teritoriul României s-a aflat sub ocupația trupelor germane și în sfera politică a guvernului național-socialist german. (...) ***Consider că este atât în interesul țării noastre, cât și a(l) persoanelor care au suferit vătămări ale sănătății lor, să fie organizată, în mod sistematic, acțiunea de identificare a persoanelor, care solicită despăgubiri financiare din partea guvernului RFG, în condițiile cerute de autoritățile germane, precum și în consițiile legale din țara noastră privind obținerea și ciculația valutei*** *(s.m.)"*[10].

Tot din acel an datează și o interceptare a unei discuții avute de Ion Cioabă cu medicul legist din județul Sibiu, dr. Ivan, legată de posibilitatea examinării și eliberării unor adeverințe medicale pentru romii care au fost deportați în Transnistria[11].

În 1985, când se împlineau 40 de ani de la terminarea războiului, Cioabă a speculat momentul și s-a adresat atât cancelarului RFG, Helmut Kohl, amintindu-i că cererile de despăgubiri de la romii din România din 1970-1972 au rămas fără răspuns, cât și Tribunalului de la Haga, descriind încă o dată experiența deportării ca pe un *"Holocaust uitat"* și un *"infern"*. În scrisoarea către Helmut Kohl, liderul romilor din România pune accent îndeosebi pe ideea că deportarea în Transnistria a fost o politică de natură rasială, însă, mai mult decât atât, șochează termenii neobișnuit de duri în care este ea redactată – inclusiv la adresa conducătorilor germani, cărora le este adresată:

"De ce a fost nevoie de victimele martiriului celor 35.000 Romi din România adăugați celor 600.000 Romi din Europa, adăugați milioanelor de oameni de pe patru continente care au pierit sau au fost răniți, care au cunoscut toate formele suferințelor omenești în anii războiului? În cazul nostru, al Romilor, explicația <rațiunilor militare> sau <politice> a suferințelor nu poate avea nici un credit, căci ***nomadismul vieții noastre de atunci nu crea nimănui nici o amenințare <politică>. Singura explicație a deportării și a Holocaustului țiganilor este aceea a urii și a persecuțiilor rasiale care, sub masca rațiunilor politice și militare, au cunoscut în timpul războiului o amplare neegalată nicicând în istoria omenirii. Responsabilii pentru această cultivare până la demență a urii rasiale au fost ideologii naziști, care au făcut din exterminarea raselor <inferioare> un punct de bază al politicii oficiale a Germaniei naziste. Autoritățile germane au impus political lor a urii de rasă și detalii <tehnice> ale <soluției finale> tuturor statelor și guvernelor din țările ocupate militar de Germania nazistă, inclusiv guvernului României din acea vreme.*** *Ca și în alte țări europene, noi, țiganii, am devenit dintr-o dată subiectul preocupării <arienilor> de la Berlin de a purifica popoarele ocupate militar de <pericolul> evreilor, al țiganilor, etc. Nu este cazul să ilustrez în detaliu drama trăită de noi în anii războiului și ai deportărilor. Nici nu doresc să cad în greșeala de a pune semnul egalității între guvernul nazist al Germaniei hitleriste și guvernele de azi ale RFG-ului. Totuși în aceste zile de comemorare nu pot să nu gândesc că Holocaustul nostru al țiganilor continuă să rămână un*

[10] în Manuela Marin, *op.cit.,* vol. II, p. 362-363.

[11] în cursul discuției, se face referire la persoane *"care au rămas invalizi din cauza alimentației cu un tip special de fasole sau de mazăre, stricată, că știu că unii au venit cu niște leziuni nervoase de nu mai mergeau bine", "unii cu mâinile, alții cu picioarele"* – informație care se regăsește partial și într-o notă de convorbiri între ambasadorul român Constantin Oancea și secretarul german de stat Paul Frank din 1971, din perioada pregătirii vizitei președintelui federal Gustav Heinemann în România, în care primul afirmă că partea română a predate "o documentație convingătoare" pentru solicitarea de despăgubiri, privind categoriile de persoane care au suferit direct de pe urma persecuțiilor naziste, bunurile de care au fost deposedate persoane și autorități din România, *"experiențe pseudo-medicale"* și respectiv *"persoane internate și hrănite cu mazăre furajeră la Wapniarka"* (în Manuela Marin, *op.cit.,* vol. II, p. 395).

Holocaust <uitat>, că nici până azi, după 40 de ani de la sfârşitul războiului, oficialităţile RFG nu au recunoscut pe deplin responsabilitatea morală, legală şi umanitară pe care Germania a avut-o în persecutarea rasială şi în exterminarea unui jumătate de million de Romi în Europa. ***Guvernul postbelic al RFG a dat dovadă de umanitarism şi generozitate, despăgubind material pe victimele dintre Evrei ale persecuţiilor rasiale. Suntem noi, Romii, mai puţin îmdreptăţiţi la astfel de despăgubiri morale şi materiale pentru suferinţele noastre? Continuăm noi să fim socotiţi mai puţin <oameni> în ochii celor care hotărăsc asupra responsabilităţii Germaniei în cazurile de genocid? <Uitarea> martiriului nostru, al ţiganilor, nu ştirbeşte oare credibilitatea morală şi politică a declaraţiilor oficialilor germani privind nerepetarea în viitor a actelor de discriminare şi persecuţii rasiale comise de nazişti în timpul războiului?*** *(s.m.)"*[12].

În scrisoarea adresatăTribunalului de la Haga, pe care personal o consider o mostră de presiune internaţională pe un subiect, Ion Cioabă reia ideea tragismului deportării romilor din România, ca efect al ideologiei şi măsurilor luate de autorităţile naziste, el întrebându-se retoric dacă este moral să fie ţinut *"uitat"* Holocaustul romilor, iar autorităţile din RFG – pe care vrea să le aducă în faţa instanţei internaţionale pentru a obţine *"despăgubiri morale şi financiare"- "să continue să nege caracterul rasist al măsurilor de deportare a Romilor din toate ţările Europei"*. O altă acuză este cea de discriminare din partea guvernului vest-german, care a oferit despăgubiri altor *"popoare persecutate în timpul războiului"*, dar nu şi romilor. El pune în antiteză autorităţile româneşti - care, spune Cioabă, nu au nicio responsabilitate pentru deportare şi totuşi *"au oferit tot sprijinul"* - cu cele germane:

"Pentru noi nu este nici o îndoială că responsabilitatea morală şi legală pentru Holocaustul Romilor, inclusiv pentru deportarea Romilor nomazi din România, o au ideologia şi autorităţile oficiale naziste ale acelei perioade. Ei au impus pretutindeni în Europa o politică de ură rasială, de persecuţii şi distrugere. Până la venirea trupelor naziste în România, noi, Romii, am trait în bună înţelegere cu populaţia locală şi cu autorităţile româneşti. Numai după ocuparea germane a ţării, discriminarea rasială a devenit publică, iar persecuţiile rasiale au fost impuse aupra evreilor şi romilor. Ocupanţii germani au impus autorităţilor româneşti ale vremii<soluţia germană> de a rezolva aşa-numita problemă rasială, <soluţia finală>: deportarea, omorârea în masa, genocidul. Aceste acţiuni au fost luate oriunde autorităţile germane au fost prezente, în toate ţările europene unde şi-au impus dominaţia. Faptul că ocupanţii germani sunt responsabili pentru suferinţele Romilor este dovedit şi de faptul că după retragerea lor, noi, Romii deportaţi, ne-am putut reîntoarce în ţară şi la casele noastre; am fost bine primiţi de foştii noştri vecini, iar autorităţile româneşti ne-au oferit tot sprijinul şi ajutorul necesar pentru a ne vindeca rănile deportării şi pentru a începe o viaţă nouă, mai omenească. Rănile fizice sunt vindecate acum, dar nu şi rănile morale şi psihice. ***Este moral să ţinem <uitat> Holocaust-ul Romilor? Este moral ca guvernul RFG de azi să continue să nege caracterul rasist al măsurilor de deportare a Romilor din ţările Europei? Noi, Romii din România şi din toate ţările Europei, cerem despăgubiri morale şi financiare din parte guvernului RFG. De ce astfel de despăgubiri au fost oferite altor popoare persecutate, iar Romilor nu li se oferă? Sunt Romi discriminaţi şi în prezent? Iată de ce noi, Romii din România, care am cunoscut deportarea, am încercat să obţinem reparaţii morale şi materiale din partea Germaniei, pentru pierderile material suferite în timpul deportării. Până în prezent noi nu am primit răspuns la aceste cereri. Vrem să aducem şi acest fapt în faţa Tribunalului Internaţional pentru a cere un răspuns definitiv din partea RFG.*** *Noi credem că cel mai potrivit răspuns este cel de a primi despăgubirile de care suntem îndreptăţiţi, legal, moral şi umanitar. Dacă este nevoie putem să prezentăm guvernului RFG documentele legale şi oficiale privind deportarea noastră în timpul ocupării naziste a României. Dar*

[12] în Manuela Marin, *op.cit.,* vol. II, p. 341-344.

este necesar ca o instanță legală de prestigiu, așa cum este Tribunalul Intenațional, să pronunțe hotărârea ei privind responsabilitatea RFG de a plăti reparațiile materiale la care avem dreptul. Iată de ce am venit aici, acesta este răspunsul pe care vrem să-l ducem înapoi la comunitățile de Romi din care face parte. Vă mulțumesc pentru posibilitatea oferită de a mă adresa Tribunalului Internațional de la Haga *(s.m.)*[13]***".***

Din 1985 datează două vizite în România ale lui Rajko Duric, secretarul general al Prezidiului Uniunii Intenaționale a Romilor. Astfel, în februarie, acesta, însoțit de Bota Tomasevic, directorul editurii iugoslave *"Literatura și viața"* s-a întâlnit la Timișoara, conform unei note a Inspectoratului Județean Timiș de Securitate, cu Nicolae Gheorghe, în cursul căreia i-a sugerat ca la al patrulea Congres mondial al romilor să participle și o delegație din RSR și de asemenea a abordat problema despăgubirilor RFG pentru romii deportați în cel de Al Doilea Război Mondial, *"inclusiv a celor din România, susținând că ar fi oportună formularea de către colectivitățile de țigani a unor cereri speciale pentru obținerea de despăgubiri"*[14]. În același an, în noiembrie, Ion Cioabă informa Securitatea asupra conținutului discuțiilor pe care le-a avut acasă la el cu Rajko Duric, legate de problema despăgubirilor – practic un plan de acțiune care viza întâlniri ale unor delegații ale acesteia cu alte organizații internaționale și cu guvernul de la Bonn. Se menționa că Helmut Kohl a primit deja delegație condusă de Romani Rose, vicepreședintele Prezidiului Uniunii Romilor, însăcinat cu problem legate de reparațiile financiare și că urma ca guvernului RFG să îi fie prezentat un studiu referitor la *"persecuțiile rasiale suferite de romi în timpul dominației fasciste, statistica victimelor Romi din diferite țări, drepturile acestora și ale urmașilor lor, în conformitate cu legislația RFG privind despăgubirile materiale și financiare ale celor care au suferit persecuții rasiale"*, elaborate cu sprijinul UNESCO, care ar urma să administreze o parte din despăgubiri pentru a dezvolta în acestea *"programe cultural-educative destinate modernizării modului lor de viață, ridicării nivelului cultural etc"*. Cioabă oferea detalii și despre susținătorii acestei cauze din întreaga lume, dar și unele ceva mai tehnice:

"R. Durici mi-a spus că sunt două tipuri de situații. Prima se referă la despăgubirile individuale, care se acordă acelor persoane care au fost internate în lagăre de concentrare sau care au rămas invalizi, cu sănătatea deteriorată în urma deportării în lagăre. O altă situație este cea a despăgubirilor globale pentru deportările în masă la care au fot supuși Romii din țări ca Iugoslavia, Ungaria, România, Bulgaria, aflate sub ocupația militară a Germaniei în perioada războiului. În această situație trebuie documentat numărul țiganilor deportați, locul deportării, numărul victimelor, pagubele materiale suferite, etc. R. Durici mi-a spus că organizțiile Romilor din Serbia și Ungaria au întocmit astfel de statistici și studii documentare pe care le-au prezentat autorităților vest-germane prin intermediul Uniunii Romilor. Delegații ale Romilor din aceste țări au mers în Germania și au fost ajutate de către Romani Rose în contactarea autorităților germane. Documentele prezentate de delegațiile Romilor au fost în prealabil analizate de avocați specializați în aceste probleme, angajați de Uniunea Romilor în acest scop. (...) El mi-a spus că Prezidiul Uniunii Romilor tratează cu Guvernul RFG pentru obținerea despăgubirilor globale; trebuie însă ca reprezentanți ai Romilor din fiecare țară să se adreseze separat Guvernului RFG pentru a obține despăgubiri financiare pentru Romii din țara respectivă. Dacă în cursul anului viitor nu reușim să prezentăm cererile noastre la autoritățile RFG s-ar putea să pierdem drepturile noastre, deoarece există o <concurență> pentru fondurile sociale (ce vor fi alocate ca reparații) între diferitele organizații deRomi existente pe plan internațional"[15]

[13] în Manuela Marin, *op.cit.,* vol. II, p. 336-340.
[14] în Manuela Marin, *op.cit.,* vol. II, p. 374-375.
[15] în Manuela Marin, *op.cit.,* vol. II, p. 347-348.

În aprilie 1986, președintele Uniunii Internaționale a Romilor, Rajko Duric, l-a informat pe Cioabă cu privire la ordinea de zi provizorie a Congresului al patrulea, pregătit de Prezidiu, între care *"aprobarea rezoluțiilor ce urmează a fi prezentate de Uniunea Romilor guvernului RFG în legătură cu reparațiile financiare la care poporul rom este îndreptățit ca urmare a persecuțiilor și a suferințelor rasiale în perioada nazismului"*[16].

În urma participării la ședința Prezidiului Uniunii Mondiale a Romilor, care a avut loc în iunie 1986 la Sarajevo, în Iugoslavia, Ion Cioabă a furnizat Securității o notă amănunțită cu privire la care discutate acolo, din care reținem că trimisul lui Romani Rose (care se afla *"la Bonn pentru a primi despăgubiri datorate Holocaustului Romilor din Franța"*), Wenzel Frölien, "a reamintit că dânsul ar putea ca Romii din România să-și dobândească despăgubirile datorate Holocaustului din timpul celui de Al Doilea Război Mondial"[17]. Mai mult, potrivit informării făcute de Cioabă, o discuție pe aceeași temă a mai fost purtată cu Frölien și cu Sait Balici, președintele Romani Union, cel din urmă exprimându-și dorința de a veni în România oficial, pentru a discuta cu organele în drept de la București, în luna iulie, însoțit de Romani Rose, Wenzel Frölien și un avocat.

"În cadrul Prezidiului dl. Frölien mi-a cerut să-i dau o împuternicire să poată să meargă împreună cu Sait Balici la autoritățile din RFG și să se intereseze de acești bani. Răspunsul meu a fost acela că fără acordul Romilor din țara mea nu pot să dau această împuternicire și urmează să mă consult cu ei."[18]

Un punct culminant l-a constituit vizita în România a lui Sait Balici din 19-25 februarie 1989, când acesta a vizitat romii din Sibiu, București, Craiova, Râmnicu Vâlcea, Târgu Jiu și Strehaia, luând cuvântul peste tot pentru a vorbi despre teme de interes, între care și despre despăgubirea pentru suferințele celor deportați *"la Bug"*, reflectată în adrese ale Securității și note informative semnate de Cioabă[19].

În martie 1989, Cioabă i-a adresat o scrisoare președintelui comunist Nicolae Ceaușescu, cerând sprijinul autorităților române pentru întocmirea documentației necesare care să susțină pretenția la despăgubiri de la statul vest-german a romilor din România deportați în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, afirmând, între altele, că *"datorită influenței opiniei publice în această problemă și datorită angajamentelor asumate de RFG față de Uniunea Internațională a Romilor, autoritățile RFG au acceptat posibilitatea alocării unei sume de aproximativ 7 milioane de mărci, ca despăgubire globală pentru daunele fizice și morale suferite de țiganii din România în perioada anilor de deportare. Autoritățile RFG insistă ca această despăgubire să fie alocată prin intermediul unei asociații a țiganilor din România care împreună cu autoritățile de stat din RSR să gireze folosirea acestr bani în scopuri educative, culturale, de asistență socială, pentru indivizi și colectivități de țigani din România. Deoarece în negocierile cu RFG nu s-a implicat nici o astfel de asociație a țiganilor din România, autoritățile RFG consideră că nu au cui să plătească sumele de bani menționate"*[20].

Potrivit aceleiași surse, în discuțiile cu statul vest-german, Uniunea Internațională a Romilor s-a oferit să medieze folosirea fondurilor, dat fiind că el, Cioabă, reprezenta România, ca membru în Prezidiul organizației, iar *"unul dintre obiectivele vizitei lui Sait Balici în România a fost cel de a obține un acord din partea subsemnatului, a altor țigani foști deportați, al urmașilor acestora, pentru ca, în continuare, Uniunea Internațională a Romilor să fie mediator al cererilor de despăgubire din*

[16] în Manuela Marin, *op.cit.,* vol. II, p. 305.
[17] în Manuela Marin, *op.cit.,* vol. II, p. 319.
[18] Idem
[19] în Manuela Marin, *op.cit.,* vol. II, p. 323-332.
[20] în Manuela Marin, *op.cit.,* vol. II, p. 379-380.

partea RFG și eventual, garant al folosirii acestora în folosul țiganilor din România"[21]. În continuare, Cioabă sublinia că organizația *"poate să acorde sprijin ca un canal de comunicare și informare, dar nu poate să se constituie ca beneficiar și garant al folosirii fondurilor bănești pe care autoritățile RFG consimt să le acorde, ca despăgubiri și reparații morale și financiare, colectivităților de țigani din România"*, acest rol de administrare a fondurilor putându-l avea doar *"organizațiile de stat ale României care răspund de activitățile culturale, educative, etc. de care beneficiază și țiganii din țara noastră, ca cetățeni români"*[22].

Se pare însă că intervențiile la autoritățile comuniste ale României au avut exact efectul contrar celui așteptat. Un raport din mai 1989 al Departamentului Securității statului în problema "naționaliștilor țigani" decidea ca liderul rom *"Cioabă Ion va fi determinat să renunțe la preocupările privind obținerea și transmiterea de date și informații către Romani Union în legătură cu obținerea unor eventuale despăgubiri din partea R.F. Germania,* ***pentru a se evita crearea de situații defavorabile țării noastre pe plan internațional***(s.m.)"[23].

Este evident că presiunile făcute de organizația internațională romă a iritat în cele din urmă statul vest-german, poziția autorităților comuniste românești – în totală contradicție cu cea de la începutul anilor '70 - fiind dictată, posibil, nu numai de cea a RFG, dar și de precedentul cu documentele descoperite ca falsificate. Nu în ultimul rând, problema despăgubirilor putea părea, din nou, mai puțin atractivă pentru autoritățile de stat, din moment ce nu puteau dispune ele însele de fondurile respective.

Dincolo de evoluția în timp a acestui subiect, cererile transmise reconstituie tabloul sumbru al deportării în Transnistria a mii de romi din România în perioada 1942-1944. În cartea editată de cercetătoarea clujeană și publicată în 2017 sunt strânse zeci de mărturii documentare ale unor romi și urmași ai acestora deportați în Transnistria, în care se subliniază caracterul rasial al politicilor cărora le-au căzut victime (ceea ce arată că erau conștienți de condiția ca tragedia lor să fie motivată rasial). În cursul prezentării faptelor pentru care cer despăgubiri, romii și urmașii acestora fac referire atât la bunuri materiale confiscate, cât și la *"muncă obligatorie sub pază", „muncă forțată în tranșee" sau „la câmp și la pădure"*, îmbolnăviri și decese ale unor membri ai familiei, inclusiv *"4 copii de vârste diferite între 6 luni și 8 ani"*, *"din cauza mizeriei și condițiilor inumane de trai / din lagăr"* la care au fost supuși, a gerului și a tifosului[24].

După 1989, s-au înregistrat noi demersuri în vederea obținerii de despăgubiri de la statul german și cel român, subiectul fiind de actualitate și în prezent, dar însoțite de controverse legate de persoana și acțiunile pe această linie ale lui Dorin Cioabă, nepotul și moștenitorul lui Ion Cioabă.

BIBLIOGRAPHY

Marin, Manuela, *Romii și regimul comunist din România. Marginalizare, integrare și opoziție*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2017, volumele I și II.
Hodor, Mădălin, *Securitatea și problema despăgubirilor de război*, partea I, a II-a și a III-a, publicate în *Revista 22* în lunile mai și iunie 2015.

[21] în Manuela Marin, *op.cit.,* vol. II, p. 380.
[22] ibidem
[23] în Manuela Marin, *op.cit.,* vol. I, p. 98.
[24] în Manuela Marin, *op.cit.,* vol. II, p. 437-512.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

THE REFLECTION IN THE PRESS OF THE EPOCH OF GENERAL HENRI MATHIAS BERTHELOT VISIT TO TRANSYLVANIA

Gherghina Boda

Scientific Researcher I, Musem of Dacian and Roman Civilisation, Deva

Abstract. Having arrived in Romania in 1916 as head of the French Military Mission, General Henri Berthelot took a number of administrative and tactical-military measures which enabled him to reform, discipline and train the Romanian Army in the spirit of the French military doctrine as well as equip and mobilize it to win some important battles that undoubtedly contributed to the Great Union of 1st December 1918. His outstanding military skills and personal qualities made this French general one of the most appreciated men in the military; this appreciation transcended the framework of the Romanian army, reaching the common people, who showed him great love and sincere gratitude. These feelings were demonstrated on the occasion of his visit to Transylvania, when the population cheered and welcomed him with great joy, honoring him as one of their great heroes. The Romanian people still has a fond memory of the man they used to call "papa Berthelot", and therefore, he is celebrated or commemorated regularly, and his exploits are forever etched in the collective memory of the Romanians.

Keywords: general Bethelot, Romanian Army, visits, Transylvania, Banat and Bihor, appreciation.

Personalitate marcantă a elitei armatei franceze, cu o viaţă exemplară şi o carieră strălucitoare, generalul Henri Mathias Berthelot este puţin cunoscut în Franţa sa natală, poate datorită faptului că a petrecut mult timp în afara Frontului de Vest pe care mulţi contemporani s-au făcut remarcaţi, în schimb este foarte cunoscut şi onorat în România[1], acţiunile militare şi personalitatea sa dând naştere unor adânci sentimente de recunoştinţă şi afecţiune caldă atât în rândurile armatei române, cât şi ale civililor. Dovada acestei recunoştinţe este relevată toponimic, prin străzi din localităţi româneşti purtând numele generalului, pieţe, dar mai ales a satului hunedorean în care se află şi conacul primit de la autorităţile româneşti drept recunoştinţă pentru aportul său deosebit la victoriile militare ale armatei române în perioada Primului Război Mondial. La 27 martie 1923, statul român îi atribuie generalului francez o proprietate în satul hunedorean Fărcădinul de Jos, care de atunci se va numi General Bethelot, denumire care în 1965 se va schimba în Unirea, revenirea la vechiul nume al generalului având loc în 7 decembrie 2001, ca o dovadă a sentimentelor vii pe care locuitorii acestei localităţi încă le purtau amintirii eroului francez. După moartea sa, survenită în 1931, clădirea şi ferma agricolă au fost lăsate prin testament Academiei Române care trebuia să utilizeze veniturile obţinute la finanţarea unei burse pentru tinerii care studiau la Şcoala Militară din Bucureşti şi care mergeau la perfecţionare la Academia Militară din Nancy. Conacul, la fel ca alte reşedinţe nobiliare, în perioada comunistă a fost transformat

[1] **„Le général Berthelot, un Forézien héros national en... Roumanie", în *Forez info*, 2007, f.p., https://www.forez-info.com/encyclopedie/histoire/174-le-general-berthelot-un-forezien-heros-national-en-roumanie.html**

în coperativă agricolă, apoi în şcoală şi grădiniţă pentru copii, jefuit şi lăsat în paragină[2]. În septembrie 2001, Academia română achiziţionează conacul însă, din cauza lipsei banilor necesari, renovarea se definitivează abia în 2010, de când devine sediul *Centrului de Dezvoltare Durabilă a Ţării Haţegului*.

Generalul Berthelot s-a născut la 7 decembrie 1861 la Feurs (regiunea Loirei), într-o familie modestă dar onorabilă, pentru care munca reprezenta un adevărat cult, tatăl său Claude, fost căpitan de jandarmi în Nervieux, exercitând o puternică influenţă în alegerea viitoarei sale meserii[3]. Împreună cu fratele său Joannès, locotenent în jandarmerie şi mort accidental în 1897, a urmat cursurile şcolii militare pregătitoare de copii de trupă din Billom[4]. Între anii 1881-1883, urmează cursurile prestigioasei Şcoli militare de la Saint-Cyr, promoţia „Egipt", după absolvire tânărul sublocotenent de infanterie cerând să fie repartizat în Algeria, după care ajunge în Indochina, locuri unde se remarcă ca un soldat destoinic, dotatat cu reale calităţi militare, pentru ca în anul 1887 să se reîntoarcă în Franţa unde absolvă Şcoala Superioară de Război din Paris, în 1889 intrând în corpul de stat-major în cadrul Statului Major General francez[5]. Datorită calităţile sale excepţionale, în decembrie 1913 este avansat la gradul de general de brigadă iar în noiembrie 1914 la gradul de general de divizie. A participat activ la luptele de pe Marna şi a contribuit activ la victoria de la Verdun, a luptat pe fronturile din România, Franţa, Rusia şi Bulgaria, a cucerit victorii şi a pierdut bătălii, toate însă îmbogăţindu-i experienţa de luptă şi transformându-l în unul dintre militarii cei mai de seamă ai armatei franceze. Având în vedere experienţa sa de război, în 1916 mareşalul Joffre a considerat că este cel mai potrivit să reorganizeze armata română, motiv pentru care l-a trimis în fruntea unei misiuni militare franceze în România, care a activat, în prima etapă, între 15 octombrie 1916-9 martie 1918. Reîntors în Franţa, în perioada mai-iunie a fost trimis într-o misiune în S.U.A., după care a activat pe Frontul de vest, iar în perioada octombrie 1918-mai 1919 a revenit în România unde şi-a adus contribuţia la eliberarea ţării de trupele Puterilor Centrale, coordonând şi intervenţia aliaţilor în sudul Rusiei împotriva bolşevicilor[6]. În octombrie 1919 a fost numit guvernator militar al Metzului, în 1923 devine guvernator militar al Strasburgului, între 1921-1925 a fost membru în consiliul superior de război iar în 1926 se pensionează[7]. S-a stins din viaţă la 28 ianuarie 1931, în urma unei operaţii de amputare a părţii inferioare a unui picior, funeraliile făcându-se în 31 ianuarie la capela Sainte Louise din Domul Invalizilor, într-o simplitate care îi era caracteristică, după care a fost transportat la Nervieux, unde a fost înmormântat în pământul natal[8].

Participarea sa la evenimentele militare şi politice ale anilor 1916-1919, momente decisive pentru România care reuşise să-şi păstreze neutralitatea timp de doi ani, implicarea sa totală în lupta, în primul rând naţională, pe care o ducea ţara noastră care îşi dorea cu ardoare reîntregirea teritorială, curajul, onestitatea şi loialitatea faţă de un popor despre care nu ştia aproape nimic în momentul sosirii sale, implicarea necondiţionată la reorganizarea armatei române, ajutorul material şi în special suportul

[2] Grandhomme, J.N., „La mémoire roumaine de ma mission Berthelot (1918-2007)", în *Presses Universitaires de France*, nr. 228, 2007/4, p. 34, https://www.cairn.info/revue-guerres-mondiales-et-conflitscontemporains-2007-4-page-23.htm
[3] Preda, D., Moghior, N., Velter, T., *Berthelot et la Roumanie. Album*, Bucureşti, 1997, p. 10; Florescu Gh. I., în General Henri Berthelot, *Jurnal şi corespondenţă 1916-1919*, Cluj-Napoca, 2000, p. 11.
[4] Nouzille, J., „Le general Berthelot et la mision militaire française en Roumanie 1916-1918", în Cipăianu, G., Vesa, V., *La présence française en Roumanie pendant la Grande Guerre (1914-1918)*, Cluj-Napoca, 1997, pp. 18-19.
[5] Preda, D., Moghior, N., Velter, T., *op. cit.*, pp. 10-11; Grandhomme, Jean-Noël, „Generalul Berthelot, un francez cu suflet de român", f.p., https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/generalul-berthelot-un-francez-cu-suflet-de-roman
[6] Florescu Gh. I., *General Henri Berthelot. Jurnal şi corespondenţă 1916-1919*, Cluj-Napoca, 2000, pp. 11-12.
[7] Cerbulescu, N., *Generalul Henri Berthelot. Spicuiri din marile ziare*, Sibiu, 1931, p. 11.
[8] *Ibidem*, pp. 11-12.

moral acordat acesteia l-au transformat în marele salvator al neamului românesc care a intrat în memoria colectivă ca un adevărat erou şi a rămas acolo până astăzi.

Încă din anii de şcoală, Henri Berthelot a ieşit în evidenţă, atât prin statura sa uriaşă de 1,80 m, fiind unul dintre cei mai mari elevi ai promoţiei sale, cât mai ales prin calităţile sale, el frapând printr-o inteligenţă vivace, printr-o cultură vastă, simţ psihologic, calităţi reale de organizator, spirit de adaptare, toate aceste înzestrări psihice marcându-i cariera militară şi politică, el reuşind să intre în contact şi să colaboreze cu mari personalităţi politice ale vremii[9]. În persoana sa, generalul Berthelot întrunea „toate calităţile spiritului francez. Înflăcărat în sentimente, metodic în acţiune, a fost nepreţuit prieten de zile rele, ca şi de zile bune. Participarea lui în refacerea armatei române, sfatul lui înţelept, competent şi dezinteresat, marea iubire ce ne-a arătat în toate împrejurările, l-au aşezat în galeria iluştrilor binefăcători ai neamului”[10]. Mareşalul Joffre îl caracteriza ca fiind „un om zâmbitor, jovial, cu un simţ măsurat al umorului, direct şi plin de tact în relaţiile cu oamenii, ştiind să-şi susţină ideile fără însă a-i jigni pe ceilalţi. Dotat cu o mare putere de gândire şi inteligenţă”, de asemenea carcaterizat de „un un înalt simţ al ordinei şi disciplinei, dublat de un optimism tonifiant, chiar în clipele cele mai dramatice, redând astfel încrederea colaboratorilor şi subordonaţilor săi”[11]. Generalul Radu R. Rosetti, prieten şi colaborator al generalului Berthelot, îl descria în *Mărturisiri*-le sale„Ca fizic, o namilă de om, atât de înalt încât nu se băga de seamă cât de gros era şi atât de gros încât înălţimea sa părea mai mică decât era în realitate. În proporţie cu talie sa era şi pofta sa de mâncare, neegalată, după cunoştinţa mea, decât de acele ale generalului Traian Moşoiu şi intendentului căpitan V. Cuzen. Un cap mare rotund cu ochi albaştri şi un mic barbişon completau înfăţişarea sa. Atât mâinele cât şi labele picioarelor erau foarte mari. Fiul unui jandarm, nu-i era ruşine de originea sa modestă şi avea în firea sa multe trăsături caracteristice ale ţăranului în general şi ale celui din Burgundia în special. Era înzestrat cu o memorie fenomenală şi cu o judecată rece. Muncitor, era de o meticulozitate deosebită şi cerea preciziune în toate. Nu se lăsa niciodată deznădăjduit, fondul caracterului său fiind un constant şi sănătos optimism”[12]. Printre alte calităţi ale generalului francez se remarca şi extraordinara „stăpânire de sine, judecata limpede, voinţă, energie, spirit de iniţiativă, curajul răspunderii, forţa morală şi obiceiul hotărârilor prompte. Era şi „profesionalul” militar războinic, care nu-şi pierdea cumpătul, nici chiar în împrejurările cele mai tragice şi comandantul ideal, care ştia să insufle tuturor încrederea prin atitudinea sa calmă, prin ordinele, sau consiliile chibzuite ce le da, ca şi prin vorbele ce le repeta mereu: „Orice s-ar întâmpla, victoria va fi a noastră, dacă vom lupta bine...JUSQU'AU BOUT!”[13].

În mai 1916, Franţa propune României trimiterea unui general francez pentru supervizarea programului de ajutorare a armatei române, însă guvernul român nu acceptă propunerea nedorind să compromită neutralitatea ţării, însă după intrarea României în război la 27 august 1916, alături de Antanta, determină guvernul român condus de Ion I.C. Brătianu, să-şi reconsidere poziţia faţă de propunerea Franţei şi să o accepte. Misiunea militară franceză, condusă de generalul Henri Mathias Berthelot, se înscrie pe linia cooperărilor militare dintre cele două ţări existente încă din perioada domniei lui Cuza (1859-1866). Carol I a fost adeptul doctrinei militare prusace şi aceasta din considerente de ordin practic, sistemul prusac fiind constituit dintr-un nucleu de forţe permanente şi de unităţi teritoriale care se pliau foarte bine pe realităţile româneşti şi pe tradiţiile sale militare, unele

[9] Nouzille, J., *op. cit.*, p. 19.
[10] Kiriţescu, C., *Istoria războiului pentru întregire României (1916-1919)*, vol. II, Bucureşti, 1989, p. 21.
[11] Preda, D., Moghior, N., Velter, T., *op. cit.,* p. 11.
[12] General Radu R. Rosetti, *Mărturisiri (1914-1919)*, Bucureşti, 1997, pp. 132, 134.
[13] Cerbulescu, N., *op. cit.*, pp. 16-17.

datând încă din Evul Mediu[14]. Cu toate acestea, dezvoltarea societăţii româneşti a fost mereu influenţată de cultura franceză atât în ceea ce priveşte spiritul său liberal, cât şi organizarea instituţional-administrativă, presa, sistemul juridic, de educaţie ş.a., afectând toate straturile populaţiei[15]. Chiar dacă aplicarea doctrinei militare francezea lipsit o anumită perioadă de timp, aceasta nu a împiedicat frecventarea şcolilor militare franceze de către români, ceea ce a uşurat mult aplicarea măsurilor preconizate de generalul Berthelot.

Impresia deosebit de favorabilă pe care a lăsat-o acest general nu a fost împărtăşită de toţi oamenii politici sau militari cu care acesta a intrat în contact, mai ales în perioada de început a misiunii franceze. Nu trebuie să subestimăm factorul uman subiectiv, „ciocnirea" unor personalităţi la fel de puternice, orgoliile personale sau impresiile greşite care au determinat uneori încordarea relaţiilor între militarii francezi sosiţi cu misiunea şi ofiţerii români sau oamenii politici din guvernul român. De asemenea, nu trebuie omis interesul pur naţional al generalului Berthelot, şi era firesc să pună înaintea tuturor binele şi interesul Franţei, dar trebuie subliniat faptul că de multe ori interesele celor două ţări s-au suprapus şi nu de puţine ori el a acţionat în interesul României în relaţiile cu ceilalţi aliaţi, în special cu ruşii.

Generalul Berthelot a venit în România pe post de consilier de război, el reuşind să obţină rezultate admirabile în privinţa reorganizării armatei române, însă în colaborare permanentă cu ofiţerii români. Meritul victoriilor repurtate de armata română le revine celor două părţi în egală măsură. Ca dovadă a preţuirii de care de bucura, Parlamentul ţării întrunit la Iaşi în vara anului 1917 l-a declarat cetăţean de onoare, fapt care l-a determinat pe Berthelot să considere România ca a doua sa ţară, vizitele sale aici continuând mult timp după părăsirea ţării, în mai 1919. Dar aportul cel mai semnificativ l-a adus la desăvârşirea unităţii statale şi formarea României Mari prin victoriile de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz, prin implicarea în acţiunile armate care au reuşit să respingă trupele Puterilor Centrale de pe teritoriul românesc, eliberarea acestuia şi unirea celor trei provincii româneşti sub acelaşi steag. Participarea Misiunii franceze şi a generalului Berthelot la acest eveniment istoric pentru poporul român a dat o greutate şi mai mare contribuţiilor acestor străini care şi-au părăsit ţara ca să lupte pentru binele altui popor. Constantin Argetoianu, amintindu-şi despre acest moment, spunea că alături de Rege şi Regină, de Prinţul Carol şi generalul Prezan stătea şi generalul Berthelot, ca un adevărat român între români, defilarea aceasta fiind cuprinsă de cea mai adâncă emoţie atunci „când au trecut trupele franţuzeşti. Am uitat cu toţii totul şi toate, şi din toate inimile s-a ridicat un val nemărginit de recunoştinţă pentru această admirabilă armată franceză care dusese tot greul războiului, care izbutise în fine să îngenunche pe nemţi şi să ne redea nu numai ţărişoara noastră cotropită dar şi să facă din visurile noastre năruite o strălucitoare realitate"[16].

Plecarea sa din România în 9 martie 1918, împreună cu membrii Misiunii franceze, s-a desfăşurat sub auspiciile unei atmosfere deosebit de încărcate de regrete de ambele părţi. În *Jurnalul* său, Berthelot nota că „O delegaţie a Senatului şi a Camerei deputaţilor, condusă de Iorga, îmi aduce o adresă mişcătoare. Ei îşi exprimă regretele de a mă vedea plecând: „*Da, plec, dar cu durere în suflet, pentru că puteam face mai mult. Orice ar fi, războiul nu este încheiat. Acolo, pe frontul occidental, noi îl vom duce până la capăt. Iar acest capăt este, poate, mai puţin îndepărtat decât credem. În acest moment, armătura germană este numai o faţadă în spatele căreaia nu se mai află nimic. La prima*

[14] Otu, P., „L'influence de la doctrine militaire française sur l'évolution de l'armée roumaine (1878-1940)", în *Revue historique des armées*, nr. 244, 2008, p. 39
[15] *Ibidem*, p. 38.
[16] Argetoianu, C., *Memorii. Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. 5, Bucureşti, 1995, pp. 180-181.

fisură, totul se va prăbuşi. De aceea, nu vă spun adio, ci la revedere!"[17]. Şi într-adevăr, despărţirea nu a durat mult, în octombrie generalul revenind în România.

Începând cu luna decembrie a anului 1918, Berthelot întreprinde mai multe vizite în Transilvania. Presa vremii a marcat fiecare vizită cu respectul cuvenit militarului francez devenit erou al românilor. În mai multe numere ale ziarului *Românul* aparo serie de materiale privitoare la activitatea militară a generalului Berthelot, la vizitele sale în Arad sau în alte localităţi din Transilvania sau despre evenimente petrecute în aceste zone. Astfel, în nr. 41 al acestui ziardin Arad, datat duminică 16/29 decembrie 1918, pe prima pagină Ion Clopoţel îi dedică un amplu articol generalului Berthelot care era aşteptat a doua zi dimineaţă la Arad, în care readuce în atenţia cititorului evenimentele care au marcat omenirea de la declanşarea Primului Război Mondial, toate acţiunile sale militare de pe teritoriul românesc care au condus la obţinerea unor victorii decisive pentru soarta nu numai a României, ci şi a aliaţilor săi, semnalând legăturile sufleteşti care s-au născut între cele două naţiuni în focul acestor bătălii. Autorul îşi încheie articolul cu un ton afectiv încărcat de speranţă: „Parcurgând meleagurile aceste generalul Berthelot îşi va aduce aminte că Ardealul este Alsacia României. După cum Francezul nu poate să-şi imagineze Franţa mutilată, tot astfel nici Românul nu-şi poate închipui un stat român ciuntit. Dorim ca marele general şi distinsul oaspete să ne înţeleagă sufletul nostru care este al devotatului frate latin din răsărit"[18]. Tot aici se relatează despre trecerea Dunării în noiembrie de către armatele conduse de Berthelot şi de ciocnirile violente de la Turnu-Severin cu germanii conduşi de generalul Mackensen, precum şi despre numeroasele sale proclamaţii adresate poporului român prin care îl liniştea promiţându-i aprovizionarea cu alimente şi articole industriale. Primirea călduroasă în gara Caransebeşului este amplu relatată tot pe prima pagină. Episcopul Miron Cristea, Consiliul Naţional Român, corul reuniunii de cântări condus de S. Golumba şi un numeros public român l-au întâmpinat la gară unde i s-a cântat *Marseillaise*, *Pui de lei*, *Trompetele răsună* şi *Deşteaptă-te române*. „Berthelot a coborât şi s-a amestecat printre ţăranii români cu cari încerca să vorbiască. Pe copii îi netezea pe cap. Era foarte afabil şi la plecarea trenului el rămase în uşa vagonului ascultând Marsilieza..."[19].

Din suita de primire au făcut parte mai multe fete îmbrăcate în costume naţionale, cu flori pe care le-au presărat în calea sa, precum şi 7 ofiţeri români care au aplecat în faţa generalului 7 steaguri ale Antantei: românesc, francez, englez, american, italian, belgian şi sârbesc[20].

În numărul 42 din 18/31 decembrie se relatează despre incidentul sângeros provocat de maghiari după despărţirea din gară de generalul Berthelot, din păcate nu singurul de acest fel. Asupra românilor care se întorceau la casele lor, „bande înarmate – scrâşnind din dinţi – cutreierau străzile luând pretutindeni tricolorul românesc de pe edificii şi călcându-l în picioare", „din porţi, de după stâlpi, din case şi-au vărsat gloanţele în trupurile româneşti...au puşcat înaintea casei dr. Pop, au spart ferestrile...unde numai au putut, au depărtat inscripţiile româneşti, au desarmat toate companiile gardei româneşti, au nimicit toate documenteleşi au devastat tot ce le-a stat în cale, după ce timp de o oră au ţinut sub adevărat asalt edificiul gardei din piaţa Ferenc. Au pătruns în seminarul românesc unde au maltratat santinela şi au început a devasta. Patrule după patrule umblau pe toate străzile după Români, aşa încât familiile româneşti din Arad se aşteptau la progom şi în casele lor private"[21].

[17] Berthelot, H., *op. cit.*, p. 288.
[18] Clopoţel, I., „Berthelot", în *Românul*, nr. 41 din 16/28 decembrie 1918, p. 1.
[19] *Românul*, nr. 41, 1918, p. 1.
[20] *Idem*, nr. 43 din 20 decembrie 1918/2 ianuarie 1919, p. 2.
[21] *Idem*, nr. 42 din 18/31 decembrie 1918, p. 1.

La Hotelul „Crucea Albă" s-a organizat de către români o recepţie în cinstea generalului francez. Maghiarii au venit aici, purtând un steag tricolor cu emblema Ungariei şi cântând foarte tare diverse melodii ungureşti, încercând prin toate mijloacele să provoace scandal. La ieşrea din hotel, Berthelot care fusese înştiinţat despre acţiunile maghiarilor din stradă, a urcat în automobilul care trebuia să-l ducă la gară, liniştiti şi impunător de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic, înconjurat de mulţimea de români care îl aclama şi de ungurii care îl huiduiau. După plecarea acestuia, începe adevăratul progom, din toate părţile apărând bande de unguri înarmaţi, civili, soldaţi şi poliţişti, care au împuşcat tot ce le-a ieşit în cale. Se trăgea asupra românilor din stradă din toate părţile, de la ferestre, de la balcoane, chiar şi din palatul comitatului, „ceilalţi bieţi români, care au apucat pe străzile ce duc spre parcul dela ţărmul Mureşului, au fost puşcaţi dela spate de soldaţi şi poliţişti ieşiţi la repezeală din casa oraşului...Puşcau după bieţii Români ca după iepuri", atac sângeros făcut chiar în preajma conferinţei de pace[22].

Ziarele vorbeau despre 20 de morţi şi 40 de răniţi, printre aceştia aflându-se şi şoferul generalului Berthelot, rănit la mână, convinse însă că numărul acestora era mult mai mare, bieţi români neînarmaţi care veniseră la Arad să-şi arate „iubirea faţă de un general al naţiunii sore franceze", cărora li s-a luat viaţa pe nedrept de nişte iresponsabili[23].

Vizita la Lugoj a fost anunţată printr-o telegramă de către Consiliul Dirigent din Sibiu care atrăgea atenţia Consiliului Naţional Român din Lugoj despre sosirea generalului Berthelot cu un tren special, dinspre Orşova, şi dorinţa acestuia de a sta timp de o oră de vorbă cu toate autorităţile din oraş. La gară, în doar câteva ore, s-au mobilizat cam 11.000 de oameni, atmosfera nefiind aşa de însufleţită de la intrarea lui Mihai Viteazul. Sosirea trenului a fost acompaniată de aceeaşi Marseillaise intonată de corul universitarilor conduşi de Zeno Vancea şi de o nouă compoziţie a unui lugojean, Vidu, „compusă anume pentru întâmpinarea fraţilor: **Bine-aţi venit**. Să-i zic frumoasă, să-i zic măreaţă? O spune generalul, care a ascultat-o de două ori, cu ochii lucind în lacrimi de bucurie şi însufleţire. Apariţia generalului uriaş cu faţa-i blândă, luminată de zâmbetul dragostei şi al mulţumirei, a stârnit din mii de oameni strigăte de *Să trăiască*"[24]. P.S. sa dr. Frenţiu şi Coriolan Bredniceau i s-au adresat în limba franceză, „exprimând durerile şi suferinţele poporului român din Bănat, din trecut şi de acum", generalul răspunzându-le cu **Trăiască România Mare împreună cu Banatul**, după care corul prezent a mai cântat piesa **Eroi am fost eroi**. Totul s-a încheiat cu oferirea unui buchet de flori de către Lia Vidu şi plecarea trenului care lăsa în urmă mulţime de lampioane luminând întunericul nopţii, drapelele noastre şi ale puterilor Antantei fâlfâind în lumina discretă a serii, miile de pălării şi batiste fluturate în aer cu cea mai mare ardoare.

Alte vizite au avut loc la Seghedin unde Berthelot s-a întâlnit cu dr. Ion Erdélyi, ministrul plenipotenţial al Consiliului Dirigent Român şi ataşatul militar al României pe lângă misiunea franceză din Budapesta, cu comandantul trupelor Antantei ce operează de la Tisa spre răsărit şi cu prinţul Hohenlohe, trimisul guvernului maghiar, la Pecica unde a ajuns la ora 1 noaptea şi la Oradea-Mare unde, în vagonul său, a primit delegaţia femeilor române, reprezentanţii Consiliului Naţional Român comitantens din Oradea sub conducerea lui Coriolan Pop, comitele suprem cu reprezentanţii oraşului, delegaţia ţăranilor şi ţărancelor din Bihor condusă de dr. Ioan Iacob, căreia generalul Berthelot i s-a adresat cu multă afecţiune, spunându-le „Vă cunosc şi vă iubesc. V-am văzut în Carpaţi, v-am văzut la Mărăşeşti; V-am văzut desculţi, v-am văzut bătuţi, dar tot înainte. Acum sunteţi liberi, aveţi numai

[22] *Ibidem,* pp. 1-2.
[23] *Ibidem,* p. 2.
[24] *Idem*, nr. 41, 1918, p. 2.

răbdare şi încredere”[25]. De asemenea, i-a mai primit pe preotul Roman R. Ciorogariu, reprezentantul bisericii greco-ortodoxe, pe George Tulbure, reprezentantul presei româneşti şi pe reprezentanţii presei române, după care, aşa cum făcea de fiecare dată, a coborât între românii din gară cu care a purtat discuţii mai bine de un sfert de oră, în sala de aşteptare.

În 30 decembrie 1918, Berthelot a trecut şi prin Satu-Mare, Baia-Mare, Şomcuta şi Jibou, întâmpinat şi aici cu aceeaşi dragoste şi manifestaţii de bucurie ale românilor din popor, cu ovaţii prelungi, cu steaguri fâlfâind în ritmurile imnului naţional şi al Marseillezei sau ale altor cântece patriotice[26].

A vizitat Clujul unde a fost însoţit de „banderiile Moţilor”[27], apoi s-a îndreptat spre Sibiu[28]. Acolo i s-a făcut aceeaşi primire triumfală, printre personalităţile participante numărându-se şi Timotei Popoviciu, Iuliu Maniu şi generalul Ion Moşoiu, dar şi toate oficialităţile oraşului, reprezentanţi ai afaceriştilor şi industriaşilor, ai şcolilor, bisericilor, presei, ai diverselor reuniuni şi asociaţii şi mulţi cetăţeni ai oraşului. La recepţia dată în cinstea sa, generalul Berthelot a rostit următorul discurs: „Cine doreşte să cunoască simţămintele Românilor din Transilvania, n-are decât să facă drumul pe care l-am făcut eu. În cele cinci zile cât am alergat peste câmpiile româneşti m-am convins că puterea românismului se întinde mai departe decât hotarele sale etnice. Românii sunt şi vor rămâne avangarda civilizaţiei latine în Orient. Idealul lor naţional se va împlini, căci aşa cere dreptul şi dreptatea. Preoţii sunt aceia cari au cultivat cu mai multă sfinţenie idealul naţional, ascuns în inimile poporului. Trecând pe lângă Alba Iulia cu pietate mi-am reamintit acele vremuri, când marele Mihaiu a izbutit, cel dintâi, să realizeze unitatea naţională... Eu încă sunt fiu de ţăran şi ştiu, că numai prin munca pământului puteţi să vă făuriţi un viitor fericit. Să nu vă odihniţi, deci, veniţi în ajutorul celor ce mor de foame, fraţilor voştri de dincolo, cari au luptat pentru voi”[29]. Miercuri seara, generalul Berthelot a dat o masă la care au participat generalii români din Sibiu, Iuliu Maniu, Vasile Goldiş, Vaida Voevod, Şt. Cicio Pop, generalul Boeriu şi încă mulţi alţii.

Joi, 2 ianuarie, sibienii au organizat o excursie la Sălişte. La ora 8 dimineaţa au plecat 7 automobile în care se aflau generalul Moşoiu cu statul său major, generalul Boeriu, colonelul Dănilă Pap, maiorul Vlad cu secretarii dr. Dragomir şi dr. Oanea, generalul Berthelot cu suita sa, Maniu, Vaida, Şt. Cicio Pop cu familia, dr. Boilă, căpitanul Barbu, doamna Goldiş, reprezentanţi ai ziariştilor, printre care Rusu Ardeleanul, corespondentul ziarului *Universul* din Bucureşti[30]. Şi aici s-au bucurat de cea mai caldă primire. Dr. Ioan Lupaş i s-a adresat lui Berthelot într-o latină impecabilă, prezentându-i omagiile sălişteni, după care i-a oferit o prescure, o ploscă de vin, o ploscă de rachiu şi un caş în burduf, ceremonialul de primire continundu-se cu o horă mare în care s-au prins cele 70 de perechi tinere îmbrăcate în port naţional urmate de toţi cei prezenţi, inclusiv generalul francez[31].

Reîntorşi la Sibiu, oaspeţii în frunte cu generalul Berthelot au luat parte la o reprezentaţie etnografică, deschisă de călăreţii din Sibiu, apoi „vreme de două ceasuri, cam vreo 120 de comune au defilat în cea mai perfectă ordine, în faţa lui Berthelot. Călăreţii admirabili, cari aruncaseră peste cai cu ţesături fine româneşti, flăcăi frumoşi şi sănătoşi, fete şi neveste îmbrăcate în costumul lor pitoresc, cară de nuntaşi, cete de secerători, băieşi şi în fine tot ce posede mai atrăgător şi mai frumos românimea

[25]*Idem*, nr. 43, 1919, p. 2.
[26]*Idem*, nr. 49 din 30 decembrie 1918/12 ianuarie 1919, p. 5; *Unirea*, Blaj, nr. 4/7 ianuarie 1919, p. 4.
[27]*Idem*, nr. 1 din 14 ianuarie 1919, p. 3; *Unirea,* Blaj, nr. 5/11 ianuarie 1919, p. 2.
[28]*Idem*, nr. 49 din 30 decembrie 1918/12 ianuarie 1919, p. 5; *Unirea*, Blaj, nr. 2/3 ianuarie 1919, pp. 3-4, nr. 4/7 ianuarie 1919, p. 3
[29]*Idem*, nr. 49, pp. 5-6.
[30]*Ibidem*, p. 6.
[31]*Ibidem*.

de la Orăştie până la Făgăraş ori Turnu Roşu, a defilat înaintea ochilor noştri. Generalul îi privea cu lacrimi de bucurie, se vedea mulţumirea, ce o simţea privind acest admirabil popor, care se apropia de el, în chipul cel mai firesc, spre a-l aclama, spre a-i ura bine şi spre a-şi vărsa sufletul plin de gratitudine faţă de grandiosul său binefăcător"[32]. Totul s-a încheiat în jocul cetelor de căluşeri, după care Berthelot şi-a luat rămas bun de la mulţimea de români cu sufletul plin de admiraţie şi recunoştinţă pentru el.

În 2 ianuarie 1919, Berthelot a făcut un scurt popas şi la Copşa Mică unde, după bunul său obicei, a interacţionat cu poporul adunat să-i arate preţuirea şi dragostea sa. S-a oprit la grupul de băieţi pe care i-a îndemnat „să asculte de părinţii lor, cu timpul şi ei să devină acei ostaşi-eroi, cum au fost moşii, părinţii şi fraţii lor în lupta aceasta mare", apoi la grupul fetelor şi femeilor cărora le-a mulţumit „pentru suferinţele îndurate în timpul cât părinţii şi bărbaţii lor şi-au făcut datoria faţă de neam şi lege", îndemnându-le şi pe ele „să crească tot aceiaş băieţi tari, cari vor avea să susţină pe veci ceea ce s-a clădit pe trupul şi sângele părinţilor şi fraţilor, adecă România-mare!"[33].

În aceeaşi zi, generalul Berthelot a trecut şi prin gara Ibaşfalău, unde a fost întâmpinat de 12 sate cu drapelele şi gărzile lor, conduse de locotenentul Marius Peculea, onorurile militare fiind făcute de compania 3 a regimentul de vânători „Regele Ferdinand I" condusă de căpitanul Dimitriu Romulus[34].

La finalul călătoriilor, generalul mulţumea, în 11 ianuarie 1919, Consiliului Dirigent şi preşedintelui său: „Adânc mişcat de manifestaţiile de simpatie al căror obiect am fost în timpul călătoriei mele în Banat, Crişana şi Transilvania, mă gândisem să mulţumesc individual domnilor prezidenţi ai comitetelor locale, cari au venit să mă salute în toate gările prin care am trecut. Trebuie să renunţ, atât de mare a fost numărul lor şi această imposibilitate este cel mai frumos omagiu pe care-l pot aduce vitalităţii neamului românesc care trăieşte în limitele artificiale ale vechii Ungarii. În timpul celor optsprezece luni petrecute în România şi în contact strâns cu armatele sale, am putut să studiez şi să înţeleg bine carcateristica sufletului românesc, căruia cu plăcere vin să-i dau o nouă mărturie. Şederea mea printre Românii de peste munţi m-a convins că sufletul lor este acelaş ca şi acela al Românilor dela Bucureşti şi Iaşi. Am fost de asemenea foarte mişcat de manifestările unanime de stimă şi iubire pentru Franţa, cari au avut loc pretutindeni la trecerea mea, de sinceritatea şi delicateţea exprimărei lor.

De aceea, din adâncul inimii mele vă rog Domnule Preşedinte, să primiţi şi să transmiteţi tuturor, bărbaţi şi femei, fete şi copii, săteni şi orăşeni şi tuturor membrilor Comitetului diriginte şi ai comitetelot locale, expresiunea celei mai vii recunoştinţe şi a urărilor mele afectuoase pentru realizarea aspiraţiilor voastre naţionale.

Binevoiţi a primi, Domnule Preşedinte, expresiunea înaltei mele consideraţiuni şi îngăduinţi-mi de a striga împreună cu dumneavoastră: *Trăiască România-Mare*!"[35].

Acesta a fost marele general francez, devenit unul dintre eroii neamului românesc care a intrat cu mare cinste şi onoare în cartea de istorie a poporului nostru. Comemorat şi aniversat, de unii hulit şi blamat, dar de cei mai mulţi iubit şi admirat, figura sa impunătoare şi firea sa jovială, plină de vitalitate şi optimism, a intrat pentru totdeauna în memoria colectivă a acestui popor vitregit şi călit în lupte lungi şi grele de-a lungul milenarei sale existenţe.

[32] *Ibidem*.
[33] *Unirea*, Blaj, nr. 8/16 ianuarie 1919, p. 3.
[34] *Idem*, nr. 10/18 ianuarie 1919, p. 3.
[35] *Idem*, nr. 13/22 ianuarie 1919, p. 1.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

ROMANIA'S INVOLVEMENT IN THE ARAB-ISRAELI PEACE PROCESS (1977-1982)

Roxana Georgiana Holcă-Nistor

PhD Student, "Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: Since 1977, Romania was increasingly involved in the Arab-Israeli peace process, and the external actions of Romanian state have been viewed extremely positively by the Western states. Nicolae Ceausescu tried to mediate the relationship between the Arabs and the Israelis, being actively involved in achieving a peace treaty between the two belligerents. Thus, in the wake of the historic meeting between Egyptian President Anwar Sadat and Israeli Prime Minister Menachem Begin, there were numerous discussions and meetings between Romanian diplomats and representatives of the two. The Arab leaders seemed to understand finally, that reconquering the lost territories could not be done only by shedding blood, but needed a objective analysis of the situation that would lead to negotiations with Israel on equal terms. Also, the policy that the Israeli pursued so far with regard to the Arab territories conquered in the 1967 war, needed substantial changes. The final outcome of these negotiations was the signing of the Camp David Agreements in 1978. Although it was a long awaited moment for the entire international community, these accords failed to bring peace to the Near East, and the Israeli invasion of Lebanon in 1982 confirmed that the two camps were not yet sufficiently prepared to make concessions.

Keywords: Arab-Israeli conflict, Camp David, Nicholae Ceausescu, Near East

Introduction

After the 1973 conflict, the situation in the Middle East has become increasingly tense. Although the Arab states are the ones who claimed the victory of the Yom Kippur war, in reality they were in fact the great losers of this conflict. Beyond some insignificant concessions, the Israelis continued to administer most of the lands conquered in 1967 war. This situation created discontent among the Arab states who felt betrayed by their traditional ally, the USSR. As a result, some Arab leaders have begun to realize that their only chance to enter into possession – even partial - of the lost territories, was to find a compromise solution with the Israeli leaders.

On the other hand, the Israelis realized that unless they don't make some concessions, they would live forever in tension and uncertainty with their Arab neighbors. Thus, the time that elapsed between 1973 and 1977 was a period of probing between the Israeli and the Arab countries. Negotiations between the two camps were mediated by a number of states with which all parties involved had very good relations, including Morocco and Romania.

The role played by Nicolae Ceausescu in the Arab-Israeli peace process between 1977 and 1982 is a very important one. The Romanian president understood very quickly that the two leaders, Anwar Sadat and Menachem Begin, needed a neutral ground to start the peace talks, which is why he agreed to mediate the dialogue between the two. Since we are talking about a time when all communication

channels were closed between the two belligerents, we can say that Romanian diplomacy has really succeeded in creating a bridge between them. The efforts made by Romanian diplomats materialized with the historic visit of President Sadat's to Jerusalem, and from here until the signing of the Camp David Peace Agreements was only one step. However, what should have ended a long period of wars between the two camps, has turned into a new reason for conflict. Israel's invasion of Lebanon in 1982 gave the international community, implicitly Romania, a new opportunity to draw attention to the need to step up efforts to resolve the Arab-Israeli conflict.

The Long Road to Peace in the Near East: The Camp David Agreements 1979

At the end of August 1977, Menachem Begin paid a visit to Romania where he had several talks with President Nicolae Ceausescu on the events evolution in the Middle East. The meetings addressed several sensitive topics for the situation in Israel, including the tense relations with the Palestine Liberation Organization. Given that the opening of the Geneva Peace Conference was approaching, Begin was interested in how Israel's relations with PLO could be improved through the mutual recognition of the two entities.[1] Moreover, during his visit to Romania is assumed that it had several secret meetings with Arab officials, given that, coincidentally or not, at the same time was scheduled in Bucharest a visit by a delegation from Egypt.

Romania's initiative to mediate the negotiations between the two sides came just one day after the disastrous tour made by US Secretary of State, Cyrus Vance, in the Middle East. Nicolae Ceausescu's invitation was immediately received by the Israeli Prime Minister, who saw an opportunity to destress relations with the Arab side and especially with the PLO. Begin's discussions in Bucharest were meant to strengthen an eventual Israeli-Arab understanding - as Syria, Egypt and Jordan expressed their interest in concluding peace agreements - being practically the first time since 1948 when several Arab states declared themselves willing to recognize and accept the existence of Israel. Under these circumstances, the most important issue was the Israel-PLO relationship, Palestinian leaders being willing to make some concessions as long as Israel recognizes the right to found a Palestinian state in the West Bank and Gaza.[2] As a result of these meetings, Nicolae Ceausescu was willing to assume the role of messenger between Israel and Egypt by sending President Sadat the outcome of the discussions in Bucharest and the Israeli wish to continue the peace discussions.

In September of the same year, Moshe Dayan paid a visit to Morocco where he met King Hassan II. The real purpose of this visit was to have discussions with Egyptian Prime Minister Hassan Tuhami, sent by Sadat to probe the ground. Morocco became the second intermediary of the Egyptian-Israeli negotiations. Following this meeting, the two partners changed the drafts of a peace agreement, and according to Israeli sources, the Egyptians would have wanted these meetings and negotiations to remain secret in order to avoid the interference of the United States. This was well received by Israeli leaders who considered President Carter's policy as a pro-Palestinian.[3]

President Sadat was very pleased with Begin's visit to Romania. Although the preparations for his visit to Jerusalem had almost come in a straight line, the Egyptian president wanted to be sure of the Israeli intentions before taking this visit, especially since most Arab leaders saw in his visit a betrayal of the Arab cause. As a result, the Israeli Prime Minister has decided to send an official invitation to

[1] ***, *Menachem Begin In Rumania On Peace Bid*, Executive Intelligence Review, vol.IV, no.35, August 29, 1977, section Middle East p.1
[2] *Ibid.,* p.1
[3] Daniel Patrick Strieff, *The President and the Peacemaker: Jimmy Carter and the Domestic Politics of Arab-Israeli Diplomacy, 1977-1980*, The London School of Economics and Political Science, London, 2013, pp.104-105

President Sadat to meet in Jerusalem. The decision to visit Jerusalem has attracted many criticisms for the Egyptian president. His counselors repeatedly tried to convince him that such a move would entail the isolation of Egypt among the Arab world. Sadat, however, was of the opinion that "*the Arabs can not isolate Egypt, they can only isolate themselves"*.[4] Even after the signing of the Camp David Agreements, Egypt came into a shadow of contention, that lasted until 1984, when the Arab states began to resume diplomatic ties with the Egyptian state, ultimately demonstrating that Sadat was right and that the Arab world needed Egypt.[5] On the other hand, the historic visit of an Arab leader to Jerusalem has sparked hope among the Arab population that Israel will shake hands with Sadat and show its readiness to bury the war by withdrawing from occupied territories, something that did not happen. The speech of November 20, 1977, in which Sadat addressed the Knesset, was an important step in overcoming the psychological barrier between the two camps.[6]Beyond that, the Egyptian president reminded his critics from among the Arab states that "*as the representative of the largest Arab state, bearing the greatest burden but also the greatest responsibility for war and peace in the Middle East*",[7] is the only one entitled to make such a decision.

This visit had the credit for dividing the Arab world in two. Among the most fervent critics were states like Syria, Iraq, Libya and Algeria. The Damascus media has reacted very harshly to President Sadat's intentions to negotiate with Israel. His speech in Kneset was considered "*the final capitulation to the Israelis"*.[8]Among the few positive reactions from the Arab world were the reaction of Jordanian officials who said Sadat's speech was able to shed light on some rather dubious issues.[9]

In an interview on March 14, 1978, Sadat said peace talks would have been much easier if Kissinger was still the US Secretary of State and if Golda Meir or Moshe Dayan had served as Israeli Prime Minister. In the Egyptian president's view, the negotiations in this combination would have been more effective than with Vance as US Secretary of State, and Menachem Begin as Israel's Prime Minister. The very different approach of the two, represented in Sadat's view an impediment to the swift conclusion of peace discussions.[10] Therefore, we can understand more easily why, during his visit to Bucharest, the Egyptian president felt the need to ask some details about Begin's intentions and how he saw the resolution of the Middle East conflict. Also, Sadat said that he was able to return to the Egyptian parliament to resign in conditions in which the negotiations with the Israeli side would have been a failure.[11]

Between 11 to 17 April 1978, Nicholas Ceausescu's made a visit to the USA, honoring the invitation of US President Jimmy Carter. This visit was closely watched by all Arab leaders who hoped that through the good relations between Romania and the US, they would be able to turn the attention of the United States to the problems faced by the Arab world. At the same time, given the contacts the

[4] Kenneth W. Stein, *Sadat's Journey*, în *Sadat and His Legacy, Egypt and the World, 1977-1997*, The Washington Institute for Near East Policy, Washington, 1998, p.36
[5] *Ibid.,* p.36
[6] Central Intelligence Agency - Freedom of Information Act Electronic Reading Room, *Middle East: Sadat's Knesset Speech*, Colection President Carter and the Role of Intelligence in the Camp David Accords, November 21, 1977, p.1, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/1977-11-21b.pdf accessed 28.12.2017.
[7] *Ibid.*
[8] Central Intelligence Agency - Freedom of Information Act Electronic Reading Room, *International Reaction to the Sadat and Begin Speeches*, Colection President Carter and the Role of Intelligence in the Camp David Accords, November 21, 1977, p.2, https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/1977-11-21a.pdf accessed 28.12.2017.
[9] *Ibid.*
[10] CIA-Foreign Broadcast Information Service, *Statements by Egyptian President As-Sadat on the Middle East Peace Process,* March 14, 1978, p.6
[11] *Ibid.,* p.7

Romanian president had with all those involved in the conflict, he had the opportunity to create an overview of the situation in the region. As for the position of the two states, Egypt and Israel, the situation was complicated for both sides. First, Egypt had to face the opposition of several Arab states, for which the conclusion of a peace treaty with Israel was the equivalent of betrayal of the Palestinian cause.For Israel, the signing of a peace agreement was greeted with enthusiasm by Prime Minister Begin's supporters, and with disapproval by those who challenged his authority.

The Middle East states as well as those in Africa followed closely the visit of the Romanian President to the United States hoping that Ceausescu will plead the Arab cause in the meetings with the US President, which has happened. This visit has sparked the interest not only of the Arab states directly involved in the conflict but of the African states supporting the Arab camp. The Liberian press has allocated a fairly important space to the news of the Romanian-American meeting. Its appreciations to the Romanian delegation to the US were very positive, highlighting the concern of the Romanian leader for international peace and security.The editor-in-chief of the „Liberian Age" magazine said that "*this very important visit proves once again that Romania wants to have good relations with all countries, regardless of ideology.*"[12] At the same time, the Romanian President's speech on this visit received numerous positive appreciations from Palestinian officials who were grateful for Romania's support for the Palestinian cause and especially because Ceausescu supported the idea that in the negotiations with Israel, Palestinians must be represented by the PLO and its legal leader.[13]

After his visit to the United States, Nicolae Ceausescu took seriously its role as mediator in the Middle East and received Moshe Dayan's visit to Bucharest, with which had several discussions on the guidelines to be followed to resolve Arab-Israeli conflict for the benefit of all parties involved.[14]

However, the US Ambassador to Romania, Alfred H. Moses, remembers the Camp David Agreements, a little different than Sadat or Begin's accounts. According to an interview from February 2005, he speaks of the period of negotiations between Israelis and the Egyptians at Camp David, making quite a controversial appreciation of the role played by Nicolae Ceausescu as a mediator between the two camps. Thus, Alfred H. Moses remembers that for 13 days Sadat and Begin spoke to each other only in the first and last day of negotiations. In 1980, the US Ambassador had the opportunity to meet with Sadat and discuss what had happened before the signing of the Camp David Agreements.During this meeting, Sadat confessed that his only regret was that Israeli Prime Minister Begin did not had the necessary strength to go through with the second part of the treaty. The Camp David agreements were structured in two parts, one Egyptian-Israeli and one Palestinian-Israeli which considered Palestinian autonomy. Begin has signed this document that recognizes the legitimate rights of the Palestinian population, being practically the first time that Israel recognized Palestine's right to self-govern.[15]

Also, Alfred H. Moses remembers that after Sadat's death he met with Begin and later with US President Carter. Both, the Israeli Prime Minister and President Carter had participated at the Egyptian President's funeral. The American ambassador says that in his talks with Begin he would have told him that during Sadat's funeral, his son took him in his arms, kissed him on the cheek and told him "*I*

[12] Arhivele Ministerului Afacerilor Externe [Romanian Ministry of Foreign Affairs Archives], Problema 224/1978, Orientul Mijlociu [Issue 224/1978, the Middle East], Dosar 2219, *Unele reacții pe tema Orientului Mijlociu în urma vizitei în SUA a tovarășului președinte Nicolae Ceaușescu, aprilie 1978* [*Some Reactions on the Middle East as a result of President Nicholas Ceausescu's visit to the US in April 1978*], f.11
[13] *Ibid*, f.24
[14] *Ibid.* f.16
[15] The Association for Diplomatic Studies and Training Foreign Affairs Oral History Project, *Ambassador Alfred H. Moses,*February 16, 2005, p.31

consider you my father."[16] The story could have a profound significance for the historic reconciliation between the Egyptians and the Israelis if it were not a hilarious one because Alferd H. Moses reports that after two weeks he met with President Carter who told him the exact same story, with Sadat's son who during the funeral procession came to him, embraced him and told him exactly the same words, *"I consider you my father."* Under these circumstances, it is justified the ironic claim of the American ambassador who asks "*How many fathers can one person have?"*.[17]

Regarding the role played by Nicolae Ceausescu in the negotiations between Sadat and Begin, the US ambassador believes that Ceausescu has taken more credit than he deserved. He confesses that Sadat told him about the discussions with Ceausescu regarding Begin's influence, but in his opinion Sadat's decision to visit Jerusalem was in no way influenced by President Ceausescu's intervention.[18]

Although Alfred Moses may be right, it should be noted that many documents from that period show that both Israel and Egypt were interested in negotiations that were not intermediate by the two super powers, the USA and the USSR, in which, both the Arabs and Israelis, had lost confidence. Therefore, the leaders of the two states have turned to more "reliable" communication channels, such as Romania and Morocco.

Finally, in September 1978, the Camp David Conference took place, with the participation of the United States, Israel and Egypt, and the old Israeli-Arab animosities have come to the surface. A hot spot of the negotiations was UN Resolution 242 of 1967 and the Palestinian problem.[19] After long negotiations, the Camp David Agreements were signed by both camps, thus representing the first step towards peace and cooperation in the Middle East, and at the same time being the foundation on which Israeli-Arab relations will be built in the future. However, the signing of the agreements managed to solve only part of the conflict between Israel and the Arab states. Following the efforts made by the Israeli and the Egyptian government, relations between the two countries have begun to enter a normal course. But what Egypt and Israel have failed to do was to find a viable solution to solve the problem of the Palestinian population to please both PLO leaders and other Arab states who accused Egypt of abandoning the Arab cause and especially the Palestinians.[20]

By signing the Agreements, Egypt recognized the existence of the Israeli state and, Israel was giving back to Egypt the Sinai Peninsula, occupied in the wake of the 1967 war. At the same time, for the security border between the two states, the military presence of the Egyptian troops in Sinai was limited.[21]

Assassination of President Sadat on October 6, 1981[22] during the commemoration of the 1973 war, by Islamist extremists who were against the Agreements signed by the Egyptian president at Camp David, and against Sadat's whole policy of concluding a peace with the most important enemy of the Arab world, demonstrates that the creation of a climate of cooperation and understanding in the Middle East was a desiderate yet to be achieved.

[16] *Ibid.*, p.31
[17] *Ibid.*, p.31
[18] *Ibid.,* p.32
[19] Yael Yishai, Amnon Sella, *Israel The Peaceful Belligerent 1967-79*, The Macmillan Press Ltd. United Kingdom, p.74.
[20] William B. Quandt, *Camp David:Peacemaking and Politics*, Brookings Institution Press, Washington D.C., 2016, p.1.
[21] Dieter Schmaglowsk, *The Israeli-Palestinian Conflict: A Hopeless Case for U.S. Policy in the Middle East?,* School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth, Kansas, 2007, p.18.
[22] William B. Quandt,*op. cit.,* p.2.

The failure of the Camp David Agreements: the Israeli invasion of Lebanon 1982

Finally, the glorious conclusion of the Camp David Agreements brought the two signatories a Nobel Peace Prize, but failed to put an end to the Arab-Israeli conflict. Beyond making an important step towards promoting a lasting peace in the Middle East, the Camp David Agreements have, in the first place, led to the accumulation of very serious tensions between the PLO representatives and the Israeli state. The Palestinians felt betrayed by the Egyptians and chose to solve their problem through weapons. Thus, after the signing of the agreements, the attacks organized by the PLO representatives from the Lebanese territory, against Israel, intensified considerably.Therefore, in order to prevent new attacks to its territorial security and integrity, on June 6, 1982, Israel decided to invade the South Lebanon, where most Palestinian groups were concentrated, in order to eliminate them. The Israeli operation, known as the "Peace operation for Galilee" was supposed to be a limited action that would destroy the Fedayen camps in southern Lebanon. However, the retaliation of the Palestinian militants turned Lebanon into a true battlefield between the PLO and Israel, which would soon bring other states supporting one or both of the two camps into conflict.[23]

For the Bucharest administration, the Israeli campaign in Lebanon was a good opportunity to show once again to the Arab states that they have all the support of the Romanian state. Beyond the annihilation of the PLO leaders, the Israelis hoped to succeed in removing the Syrian army from Lebanon and, moreover, were seeking to establish a Lebanese Christian government led by Bashir Gemayel, with which an Israeli-Lebanese peace treaty would subsequently be signed, through which Israel wanted to secure its northern border with Lebanon.[24] Despite the fact that this campaign was a success, the peace treaty between the two states has never materialized. The PLO leaders had to leave Lebanon and flee to Tunisia, not before President Arafat called for USA guarantees that civilians left behind would be protected. The Sabra and Shatila massacres of 16-19 September in which many Palestinian civilians have died as a result of Lebanese militia actions, have shown that the USA could not provide the necessary protection, and the Israelis assisted passively on this disaster, although they could have intervened.[25] The total number of victims varied according to who did the count. According to the Lebanese authorities, official figures accounted for approximately 2,000 deaths[26], while Israeli sources spoke about 700 deaths.[27]

Following these events, the Bucharest government had a prompt response condemning both the invasion of Israel and the massacres that took place in the two cities. The Agerpress press agency in its June 7 releace announced that "*the Romanian people demand the immediate cessation of military actions and the unconditional withdrawal of the Israeli army on the international border line established by the 1949 truce."*[28] This is a very natural reaction given, in the first place, the way Romania has reported over time to the situation in the Middle East, and secondly, the excellent relations that Nicolae Ceausescu cultivated with the Palestinian leader, Yasser Arafat. The Sabra and Shatila massacres were a new opportunity for the authorities in Bucharest to show their concern about Israel's reprehensible actions in Lebanon. The Bucharest radio took information from the Lebanese press showing that "*"Soldiers belonging to Christian militias led by Major Saad Haddad, troops that*

[23] Kirsten E. Schulze, *Israeli Crisis Decision-Making in the Lebanon War: Group Madness or Individual Ambition,* Israel Studies, Volume 3, Number 2, 1998, Published by Indiana University Press, p.215.
[24] Raluca Rus, *The Near East Conflict during 1948-2000,* Editura Lumen, Iași, 2006,p.162
[25] *Ibid.,* p.162
[26] Leila Shahid, *The Sabra and Shatila Massacres: Eye-Witness Reports,* în Journal of Palestine Studies, Vol. 32, Nr.1, 2002, p.44,
[27] Michel Gurfinkiel, *Testament of Ariel Sharon,* Pro Editurași Tipografie, Bucharest, 2006, p.60
[28] Raluca Rus, *op. cit.* p.163

constituted an Israeli army auxiliary contingent deployed in Lebanon, killed more than a hundred people in refugee camps in Sabra and Shatila, located in the west of Beirut."[29] As a result of these events, the government in Bucharest requested an urgent UN intervention through an official press release via Agerpress. After the crisis in Lebanon was over, there were voices who said that Romania intended to send troops to Lebanon, but these sources were not officially confirmed.[30]

Romania's position was also this time a constant one, Nicolae Ceausescu repeatedly affirming that an international inquiry is needed to reveal the real culprits of the Sabra and Shatila massacres, militating at the same time for a conference under the auspices of the United Nations in which the Palestinian population issue to be debated.[31]

Conclusions

The 1977-1982 period can be characterized as a rather prosperous period for what the Arab-Israeli peace process meant. During this time, the Romanian diplomacy stepped up its efforts to support the peace process between the two camps. The good relations that Nicolae Ceausescu had developed with both Israel and the Arab side proved to be very useful in starting the Arab-Israeli negotiations.

Thus, the historic visit of the Egyptian President to Jerusalem in 1977, where he spoke to the Israelis from the Kneset Tribune (Israeli Parliament), was only the first step from what will be the long way to peace of the Near East states. The signing of the Camp David Agreements in 1979 gave hope to the entire international community that the Arab-Israeli conflict had finally come to an end. Unfortunately, these agreements have succeeded in bringing peace to the region for a very short period of time, the Israeli invasion of Lebanon in 1982, demonstrating once again that the Arab-Israeli peace process was far from over. However, the actions taken by the Bucharest officials to find a viable solution to support all those involved in the Near East conflict, managed to bring to Nicolae Ceausescu a very important image capital among the Arabs leaders and especially internationally.

BIBLIOGRAPHY

1. Gurfinkiel, Michel, *Testamentul lui Ariel Sharon* (*Testament ofAriel Sharon),* Pro Editură și Tipografie, București, 2006
2. Quandt, William B., *Camp David:Peacemaking and Politics*, Brookings Institution Press, Washington D.C., 2016
3. Rus, Raluca, *Conflictul din Orientul Apropiat în perioada 1948-2000* (*The Near East Conflict during 1948-2000)*, Editura Lumen, Iași, 2006,
4. Schmaglowsk, Dieter, *The Israeli-Palestinian Conflict: A Hopeless Case for U.S. Policy in the Middle East?,* School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth, Kansas, 2007
5. Schulze, Kirsten E., *Israeli Crisis Decision-Making in the Lebanon War: Group Madness or Individual Ambition*, Israel Studies, Volume 3, Number 2, 1998, Published by Indiana University Press
6. Shahid, Leila, *The Sabra and Shatila Massacres:Eye-Witness Reports*, în Journal of Palestine Studies, Vol. 32, Nr.1, 2002
7. Stein, Kenneth W., Sadat's Journey, în *Sadat and His Legacy, Egypt and the World, 1977-1997*, The Washington Institute for Near East Policy, Washington, 1998,

[29] *Ibid.,* p.167
[30] *Ibid.,* p.167
[31] *Ibid.,* pp.168-169

8. Strieff, Daniel Patrick, *The President and the Peacemaker: Jimmy Carter and the Domestic Politics of Arab-Israeli Diplomacy, 1977-1980*, The London School of Economics and Political Science, London, 2013,
9. Yishai, Yael, Sella, Amnon, *Israel The Peaceful Belligerent 1967-79*, The Macmillan Press Ltd. United Kingdom
10. Arhivele Ministerului Afacerilor Externe [Romanian Ministry of Foreign Affairs Archives], Problema 224/1978, Orientul Mijlociu [Issue 224/1978, the Middle East], Dosar 2219, *Unele reacţii pe tema Orientului Mijlociu în urma vizitei în SUA a tovarăşului preşedinte Nicolae Ceauşescu, aprilie 1978 [Some Reactions on the Middle East as a result of President Nicholas Ceausescu's visit to the US in April 1978*],
11. Central Intelligence Agency - Freedom of Information Act Electronic Reading Room, *International Reaction to the Sadat and Begin Speeches,* Colection President Carter and the Role of Intelligence in the Camp David Accords, November 21, 1977
12. Central Intelligence Agency - Freedom of Information Act Electronic Reading Room, *Middle East: Sadat's Knesset Speech*, Colection President Carter and the Role of Intelligence in the Camp David Accords, November 21, 1977
13. Central Intelligence Agency - Foreign Broadcast Information Service, *Statements by Egyptian President As-Sadat on the Middle East Peace Process,* March 14, 1978,
14. The Association for Diplomatic Studies and Training Foreign Affairs Oral History Project, *Ambassador Alfred H. Moses,* February 16, 2005,
15. ***, *Menachem Begin In Rumania On Peace Bid*, Executive Intelligence Review, vol.IV, nr.35, August 29, 1977, section Middle East

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

THE ETHNO-FOLKLORIC IDENTITY OF THE ROMANIANS FROM SERBIA

Janeta-Maria Pleșa-Iuga

PhD, West University of Timișoara

Abstract:The present research, The ethno-folkloric identity of the Romanians from Serbia, proposes to discuss about the problem of the identity of the Romanians communities from Serbia. This problem will be treated from the perspective of the oral traditional culture , concerning a segment of it, namely the habits regarding family life.
Contextually, the research is related to the East region of Serbia, where the habits from the cycle of family life have been conserved like a traditional norms of behaviour, destinated to maintain the balance of the ethnic community and to assure in time the continuity of the identity. In order to surprise the cultural identity of the Romanians from the research area, the present study keeps in view not only the elements of identity , but also the distinctive ones, identified in the framework of these communities, in their way to organize their existence adapted to a traditional way of thinking.
Therefore, the collective mentality, the communication at a magico-simbolic level, the ritual behaviour , the specific practices of the norms and values of these traditional communities outline an identity phenomenon and also project a profile through which are distinguished from other groups.

Keywords: identity, culture, folklore, habits regarding family life, tradition

Originea obiceiurilor

În satele din Serbia de Răsărit oamenii își normează existența prin performarea riturilor, a obiceiurilor care s-au transmis din generație în generație prin prisma oralității și a tradiției. Acestea sunt legi nescrise, care au rezistat în timp și care au asigurat ordinea morală și socială în comunitățile rurale. Aceste legi nescrise ce au în vedere modul de a se purta, de a se îmbrăca, de a se manifesta şi de a convieţui într-o manieră comună unei comunităţi omeneşti poartă denumirea de obicei. Conform *Dicţionarului explicativ al limbii române* este definit drept o ,,deprindere individuală câştigată prin repetarea frecventă a aceleiaşi acţiuni; fel particular de a se purta sau de a face ceva "sau" deprindere consacrată, (...) rânduială, uz, comune unui popor''.

Urmărind aspectele teoretice la studiul obiceiurilor lui Ernest Bernea, Otilia Hedeşan ne accentuează ideea că sferele de înţeles a celor doi termeni "obicei" şi "datină" se suprapun aproape în totalitate în limba romană. După Ernest Bernea "obicei înseamnă în primul rând deprindere, deprindere colectivă, act repetat cu scopul de a conservă şi organiza viaţa socială". (Ernest Bernea,1998:706) Rămânând în acest univers conceptual şi etnologul Ioan Viorel Boldureanu, într-una dintre lucrările sale, susţine aspectele sesizate anterior, reţinând faptul că obiceiul este "o datină în actu, adică o datină (pusă) în acţiune, făcută să fie activă" (Ioan Viorel Boldureanu, 2006:46) datina fiind o formă şi o realitate de factură tradiţională. Potrivit afirmaţiei lui Mihai Pop obiceiurile sunt "mărci plasate între

secvenţele succesive ale vieţii cotidiene dincolo de cotidian, pentru a-i sublinia diferitele etape, pentru a-i da ritmul necesar unei trăiri în dinamism propriu". (ibidem)

Obiceiurile s-au impus în viaţa comunităţii rurale prin repetabilitatea lor, întrucât obiceiul este un fapt îndelung repetat, ca act tradiţional şi social, care dă viaţă şi actualizează datinile, în sensul nevoii de întreţinere a vieţii sociale. Obiceiul ca realitate culturală şi socială este un fenomen de deprindere colectivă bazat pe reguli tradiţionale de comportare, şi organizând viaţa în acte ceremoniale şi rituale''. Acesta este văzut ca limbaj cultural ce conţine în structura sa ritualuri şi ceremonialuri, fiecare obicei devenind un act de comunicare, un mesaj care presupune descifrarea unui cod. Prin descifrarea acestui cod, obiceiul, prin actualizare, îşi menţine o funcţie fundamentală – cea de limbaj complex, prin care ni se relevă înţelesurile vieţii. „Obiceiurile româneşti, aparţinătoare iniţiativelor umane cu finalitate şi sens întemeiant păstrează, indiferent de coordonatele structurale pe care le fiinţează, un nedesimţit caracter ritualic […], ritualul fiind cea dintâi formulă a unei concepţii coerente şi generale asupra lumii'', iar „[…] ritualul care celebrează cultural aspecte ale întemeierii existenţei omului devine un important mit cosmogonic cu valoare de model arhetipal''. (ibidem)

În lucrarea intitulată *Cultură tradiţională orală*, etnologul şi folcloristul Ioan Viorel Boldureanu propune o „clasificare generală a obiceiurilor tradiţionale" (Ioan Viorel Boldureanu, 2006:49), astfel încât avem în vedere:

1. Obiceiuri calendaristice;

2. Obiceiurile vieţii de familie;

3. Obiceiuri ocazionale.

Obiceiurile tradiționale fac parte din sfera mai largă a tradiţionalismului, având rolul de a ordona și regla viaţa comunităţilor. Așadar, putem spune că acestea au atât o funcție morală, cât și o funcție juridică. Funcția morală se află în relație cu ceea ce numim ethos, stabilind în cadrul comunității ceea ce e bine și ceea ce e rău „cristalizând actele şi faptele premise comunitare, în contrast cu interdicţiile abolite", (Vasile Tudor Creţu, 1980:35) iar prin funcţia juridică, obiceiurile normau viaţa de zi cu zi, având rolul „de a subordona toate iniţiativele codului de valori validate comunitar''. (ibidem)

Ele au apărut din protoistorie şi s-au menţinut de-a lungul întregii istorii a societăţii umane ca fapte de cultură menite să dea o cadenţă logică vieţii omului, să-i modeleze comportamentul şi să marcheze momentele importante ale trecerii individului prin lume.

Obiceiurile tradiționale sunt performate în culturile folclorice și se caracterizează prin repetabilitate și obligativitate, constituind „adevărate discursuri ale umanului asupra naturalului." (ibidem)

Din structura obiceiurilor fac parte: *paradigmele mentale, prototipia mitică şi actanţialitatea ritualică.* (Vasile Tudor Creţu, 1980:39)

Cercetarea științifică a obiceiurilor nu trebuie să se rezume doar la descrierea faptelor faptelor de cultură, ci trebuie să urmărească o organizare și o sistematizare a informațiilor culese. Apoi se impune analiză a faptelor de cultură identificate și integarea lor într-o tipologie. Analiza aceasta trebuie să aibă în vedere o abordare comparativă cu alte modele și interpretarea întregului sistem de semne și coduri cu care se operează. Interpretând semnele se ajunge la o cunoaștere a sensului, ceea ce reprezintă partea cea mai importată a cercetării acestora. (Mihai Pop, 1999:20-21)

Identitatea etno-folclorică a românilor din estul Serbiei

Identitatea etno-folclorică a românilor din estul Serbiei este dată de conservarea unor tradiții și obiceiuri ce fac parte din sfera culturii tradiționale orale. Acestia au o viață spirituală bogată, a cărei specificitate este determinată de rezistența rădăcinilor precreștine la schimbările societății din ultimii ani. Această marcă identitară a românilor din Serbia de Răsărit și-a perpetuat existența și datorită influenței limitate a bisericii, care nu și-a făcut simțită prezența astfel încât să tulbure mentalul rural tradițional al comunității respective.

Obiceiurile, care încă mai au impact asupra relațiilor stabilite la nielul comunității și care îndeplinesc o funcție de normare a comportamentului omului tradițional, sunt cele marchează trecerea de la o etapă la alta a vieții: nașterea, nunta și înmormântarea.

Obiceiurile legate de naștere cuprind o serie de practici care au rolul de a-l ajuta pe nou-născut să se integreze în neam și în comunitate, dar și pentru a i se asigura un destin fast. Fecunditatea constituie, în mentalul rural, o caracteristică esențială, care asigură echilibrul și mersul firesc al comunității tradiționale. Astfel, încă din timpul ceremonialului nupțial sunt performate o serie de acțiuni care au drept scop stimularea fecundității.

În regiunea cuprinsă între Timoc și Morava, soacra este cea care se îngrijește îndeaproape de cea intrată în noua structură pentru a-i asigura urmași, și prin aceasta a da continuitate neamului în care a fost acceptată. Soacra participă și la ritualul de stimulare a fecundității, dacă nora sa nu dă semne de fertilitate. Un astfel de ritual presupune trecerea femeii sterile printr-o ,,crăcană". Înainte de a realiza această acțiune magică, femeia avea grijă să poarte cu ea o serie de obiecte care îi asigurau un transfer magic de fertilitate. Am putea spune că este vorba de principiul contagiunii cu un măr, un ou și busuioc. Mărul și oul trebuiau purtate în sân, iar busuiocul la brâu. În momentul trecerii, femeia avea fața orientată spre Răsărit. Trecerea prin acest copac cu două tulpini, crescut dintr-o rădăcină, se făcea de la stânga la dreapta, în prezența soacrei.

Pentru stimularea fecundității femeii sterile i se mai dădeau flori, care aveau rolul și de a influența sexul copilului. Dacă voia fată, femeia mânca flori roșii, iar dacă voia băiat – flori albastre. De asemenea, se mai credea că dacă femeia concepea copilul sub un corn, va da naștere unui copil sănătos-tun.

Dacă aceste practici nu dădeau rezultatele așteptate, se mergea la vrăjitoarele satului, deoarece exista credința că se abătuse asupra femeii un blestem, se aruncase asupra ei o vrajă care să-i aducă răul.

Existau și cazuri în care femeile doreau să stopeze nașterile: ,,un etnolog a auzât că-n Craina muierile știu vreo iarbă care o pun unde trebe de să nu rămână greoanie, că părinții o mărită cu vreun slut, cu vreun cinăr, da ea, la muiare în sânge să aibă bărbat zdravăn, de să facă copii puternici, de să poată să lucre". (Ionelia Toarcă, 2012 : 132) Această practică era păstrată în mare taină de către femei: ,, Ama e secret, nima, nu spu muierile, și eu după 10 ani am întrăbat, a găsât, mi-a spus muierea ce iarbă. Și aia să ă arăt: să știți că nu e nici o filozofie, că lumea nu s-a lovit cu filozofia, numa cu viața, ea să rade rădăcina și o pune unde trebe, 7-8 până la 10 ceasuri, și nu rămâne greoanie. Am auzât și de la veterinari că iarba aia poate să facă contracție în matriță și poate să lapege, măi lesne să fiace vaca ori oaia. Este cicoarea. Așa muiare bătrână din Zlot mi-a spus că alții n-au știut. La noi aia a făcut, sârbii, țârnogorții, țâganii și acuma fac. Mie îmi spune copilu, că copilu al mic e muzicant." (Ionelia Toarcă, 2012:132)

La românii din estul Serbiei, obiceiurile de naștere cuprind o serie de secvențe rituale menite să asigure echilibrul ontologic al nou-născutului: nașterea propriu-zisă, ursitorile, tăiatul moțului, ridicatul la grindă etc.

În legătură cu locul nașterii dr. Slobodan Zecevici afirma că ,, Există o serie de obiceiuri privind actul în sine al nașterii: noul-născut trebuie încă de la naștere să fie pus în contact cu pământul care îi dă forța vitală; sunt urmele culturii preistorice ale Mamei Pământ. Citățm în continuare măsurile de precauție împotriva demonilor la care sunt supuși atât mama cât și fătul pe durata unei anumite perioade: actul băii rituale, folosirea unor amulete sau a altor măsuri de protejare. Ciclul se termină prin obiceiuri ce însoțesc copilul până la inițierea lui – introducere în cercul adulților". (Zecevic Slobodan, 1970:43-44)

Practicile rituale care preced nașterea, în estul Serbiei, au rolul de a ușura durerile facerii, dar și pentru a îmbuna entitățile superioare în vederea oferirii unui copil sănătos noului neam. În această regiune femeia gravidă este numită ,,greoanie" sau ,,încărcată". Această perioadă este străbătută de o serie de interdicții ce au drept scop protejarea copilului de forțele malefice. Spre exemplu, femeia ,,încărcată" nu are voie să fure vreun fruct, căci există credința că noul născut a ieși pătat, nu are voie să lovească un câine sau o pisică, căci va ieși copilul păros, nu are oie să pună lemne pe foc cu vârful înainte, căci se va naște copilul în poziție nefirească. Remediul, în cazul în care femeia gravidă încalcă o astfel de interdicție, rămâne matricea germinativă primară –Pământul, femeia ,,greoanie" punând mâna pe pământ transmite răul acestuia.

În ceea ce privește locul nașterii, româncele din estul Serbiei năsțeau acasă, pe pământ sau din picioare: ,, moașa era la născare: când s-a făcut copilu, mai întâni în casă muierile: soacra fetii și muma ei dacă e, dacă nu, vreo muiere a ajutat să facă copil, din picioare. Nu șezută, numa stârcită. Așa a făcut româncele copiii". (informator P.F., 65 ani, sat Osnicea apud Ionelia Toarcă, 2012:133)

Nașterea era asistată fie de soacră, fie de soacră. Pentru a-i ușura nașterea, acestea o legau pe femeia ,,încărcată" deasupra stomacului cu o țesătură pe care o prindeau la spate. O altă practică de ușurare a nașterii consta în turnarea unui ou rece pe pieptul femeii pentru a provoca contracția mușchilor și pentru a determina o presiune mai mare asupra pântecelui.

După naștere are loc tăierea buricului cu o seceră sau cu un cuțit, ori loit cu resteul de la boi: ,,moașa a tăiat buricu. Măi întâni răstău, la jug, ce să pune să bagăla lacăt și seacera ori săcurea. Ma pe seacere măi mult, să pune buricu pe seacere și s-a dat cu răstău, așa l-a tăiat". (Ionelia Toarcă, 2012:134)

Pe lângă ritualurile legate de naștere, ritualul nupțial ocupă, de asemenea, un loc important în viața comunităților tradiționale de români din Serbia de Răsărit, având la bază o serie de etape rituale desfășurate după normele transmise din generație în generație, dominate fiind de o mentalitate de tip tradițional. Astfel, secvențele care alcătuiesc ceremonialul nupțial sunt: vorba, peținul, gostâia (logodna) și nunta.

,,Vorba" este prima secvență a ceremonialului nupțial. După ce părinții tinerilor s-au înțeles și au vorbit prin intermediul prietenilor sau al rudelor: ,,atuncea tremete vreo fămilie, reun neam, și el vine, și strâgă la vracniță, la poartă, și spune de ce-a venit, acu dacă tata meu și muma mea vreau, ei îl primesc".(Ionelia Toarcă, 2012:146)

,,Împețania" se ține duminica. Băiatul mergând la fată impreună cu părinții săi, îi duce în dar un colac. Înainte de amiază, băiatul îi prinde fetei în păr, pe partea dreaptă, flori și o bucată de pânză albă pe care erau cusute ,,parale", bani de argint. Acest procedeu se numește ,,dat bani", iar ornamentul ,,chită". Ca semn al împețitului, fata poartă această chită până la gostâie. Astfel că la petreceri cei prezenți își vor da seama, prin renunțarea la ,,muoț" și înlocuirea lui cu respectiva chită, că fata a trecut la o altă etapă ontologică.

,,Gostâia" se face cu o săptămână înainte de nuntă, într-o zi de duminică. Aceasta se ține la casa fetei de măritat, iar părinții fetei suportă toate cheltuielile. La gostâie participă rudele din partea

fetei și a băiatului, frații și suurorile ambilor părinți, nașii, muașele cu familiile lor, prietenii apropiați și cel care va fi cavaler de onoare.

La gostâie nu se aduc daruri. Dacă se aduc daruri înseamnă că nunta nu se mai ține, rămânând tinerii doar cu această secvență ceremonială. Familia fetei pregătește masa de gostâie: pâine de mălai, varză fiartă cu carne de oaie, ciorbă și friptură.

Concluzionând, putem spune că aceste obiceiuri îi conferă omului o anumită identitate din punct de vedere spiritual, făcând posibilă comunicarea cu ceea ce numim supranatural. Acesta se referă la modul în care se comportă omul de la sat în mod concret, în relaţie cu divinitatea. ,,Orice religie presupune aşadar existenţa, pe de o parte, a unor relaţii între oameni şi zei, relaţii asociate uneori cu anumite tehnici (mortificare, yoga, meditaţie, post) sau cu anumite instituţii (monahismul, şamanismul), şi, pe de altă parte, a unor relaţii între zei şi oameni într-un cadru ritual. Riturile trebuie considerate ca un ansamblu de conduite şi de acte repetitive şi codificate, adesea solemne, de ordin verbal, gestual şi postural, cu o încărcătură simbolică, întemeiată pe credinţa în capacitatea de a acţiona a unor fiinţe sau puteri sacre, cu care omul încearcă să comunice în scopul obţinerii unui efect anume''.(Gennep, 1999:257)

BIBLIOGRAPHY

Berciu-Draghicescu, Adina, *Românii din Balcani. Cultură și spiritualitate*, Bucureești, Ed. Globus, 1996.
Bernea, Ernest, *Moartea și înmormântarea în Gorjul de nord*, București, Ed. Cartea românească, 1998
Boldureanu, Ioan Viorel, *Cultură tradițională orală. Teme, concepte categorii*, Timișoara, Ed. Marineasa, 2006
Crețu, Vasile Tudor ,*Ethosul folcloric – sistem deschis*, Timișoara, Editura Facla, 1980
Gennep, Arnold van, *Rituri de trecere*, traducere de Lucia Berdan și Nora Vasilescu, Iași, Ed. Polirom, 1999
Slobodan, Zecevic, *Negotinska Krajna, Etnografski muzei*, Beograd, 1970
Toarcă, Ionelia, *Comunitatea românească din estul Serbiei. Studiu geografic*, Colecția IEH, lucrare apărută sub egida Institutului ,, Eudoxiu Hurmuzachi" pentru Românii de Pretutindeni, București, Ed. Semne, 2012.
Vâlsan, G., *Românii din Serbia*, București, Buletinul Societății Regale de Geografie, 1927.
Vlăduțiu, Ion, *Etnografia românească, istoric: Cultura materială. Obiceiuri*, București, Ed. Științifică, 1973.
Zbuchea, Gheorghe, *O istorie a românilor din Peninsula Balcanică*, secolul XVIII-XX, București, Ed. Biblioteca Bucureștilor, 1999.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

THE EFFECTS OF CREATING THE BANKING UNION ON THE SUSTAINABILITY OF EUROPEAN MONETARY CONSTRUCTION

Laura Mădălina Pîrşcoveanu

PhD Student, Bucharest University of Economic Studies

Abstract. The research paper aims to explore the process of creating a Banking Union in order to consolidating the Economic and Monetary Union and restoring confidence in the euro area. The purpose of this paper is to give an overview of the architecture of the European Banking Union. The studies show that the effects of the financial crisis on economic activity generated a growth impact and very high economic costs. At the moment, macroprudential policy represents an important pylon for the financial stability.

Keywords. Banking Union, macroprudential policy, microprudential policy, financial stability

JEL Classification: E5, E52, E58
REL Classification: 8J

1. Introducere

Consolidarea Uniunii Bancare devine o condiție esențială, ca urmare a unor reflexii îndelungate cu privire la viitorul Uniunii Economice și Monetare, pentru a oferi europenilor un sistem bancar solid, transparent și unificat. Criza economică a subliniat importanța stabilității sistemului bancar în cadrul Zonei Euro. Cu toate acestea statele membre adoptă tactici diferite privind modul în care supraveghează instituțiile din sistemul bancar.

De asemenea, timpul, mai exact istoria și experiența ne-au arătat că beneficiile obținute prin centralizare depășesc costurile generate de uniformizarea strategiilor. S-a ajuns la concluzia că în prezent nu se poate consolida uniunea monetară fără o uniune bancară. Primul pas a fost realizat prin faptul că statele membre din Zona Euro (dar și alte state membre ale UE care aleg să se înscrie) au creat un "supraveghetor unic" al instituțiilor financiare, Consiliul de Supraveghere fiind parte din BCE. Mai mult decât atât, Mecanismul Unic de Supraveghere deține controlul asupra instituțiilor financiare mari și colaborează îndeaproape cu autoritățile naționale de supraveghere. În plus, Parlamentul European și Consiliul European au adoptat un mecanism comun pentru a ajuta instituțiile financiare aflate în dificultate, și anume „Bank Recovery and Resolution Directive". Astfel toate guvernele statelor membre sunt obligate să garanteze o parte din insituțiile bancare înainte de a atinge fondurile contribuabililor, regulile fiind implimentate prin legislația națională. Din nou, acestea sunt măsuri limitate, dar necesare în direcția centralizării financiare și politice.

De altfel, s-a creat un fond comun de garantare a depozitelor bancare, în cadrul căruia banii tuturor membrilor Zonei Euro vor fi reunificați pentru a garanta că aceste depozite de până la 100.000 de euro sunt asigurate integral. Conform condițiilor din cadrul Uniunii Bancare, statele membre trebuie

acum să stabilească sisteme de asigurare conforme pentru conturile până la acest plafon. Criza a demonstrat că neuniformitatea și, în unele cazuri, absența asigurării depozitelor pot amenința încrederea în Uniunea Monetară și stabilitatea financiară.

O altă condiție importantă este legată de întrebarea dacă uniunea fiscală ar trebui să fie sau nu, un obiectiv însemnat pentru consolidarea Uniunii Monetare. Începând cu Tratatul de la Maastricht și Pactul de Stabilitate și Creștere, s-au depus eforturi repetate pentru centralizarea politicilor fiscale ale Uniunii Europene. Aceste încercări timpurii au fost acum completate de inițiativele Comisiei Europene, inclusiv cele privind pachetul de măsuri "Six Pack", Semestrul European și un nou tratat (Tratatul privind Stabilitatea, Coordonarea și Guvernanța în Europa).

Deși au fost adoptate, aceste măsuri nu funcționează deoarece statele membre nu sunt de acord ca deciziile privind aspectele fiscale să fie luate la nivel centralizat. Deoarece statele își pierd controlul politicii monetare, acestea preferă să păstreze instrumentul politicii fiscale pentru a scoate economia din impas în situații neprevăzute. Astfel s-a considerat că politica fiscală nu ar trebui centralizată și întrucât statele au renunțat la controlul politicilor monetare naționale, controlul național al politicii fiscale este cu atât mai important pentru stabilizarea economică. În absența așteptărilor unui plan de salvare, investitorii vor acorda o mai mare atenție măsurilor pe care le adoptă, iar Guvernele, la rândul lor, vor avea mai multe stimulente pentru a-și consolida instituțiile și procedurile fiscale, obținând în acest mod rezultate mai bune.

Restructurarea datoriilor este văzută ca o altă condiție importantă, o soluție care implică restructurarea datoriilor la nivel centralizat. Țările pot fi descurajate de stigmatul asociat restructurării și de ratingurile de credit și de risc asociate acestora. Dacă o țară își restructurează datoriile, aceasta va afecta bilanțurile băncilor proprii, dar și ale băncilor din alte țări. Restructurarea datoriilor izolate nu ia în considerare această externalitate, în timp ce o abordare colectivă poate face acest lucru. Astfel se pot distribui pierderile datorate acestor externalități în multe feluri, inclusiv atribuirea lor în întregime țării care efectuează restructurarea.

Oricare ar fi soluția aleasă, problema este că, în cadrul abordării colective, va exista un acord privind împărțirea sarcinilor. Dacă soluția convenită presupune transferuri - ceea ce nu este neapărat cazul, va trebui să fie stabilită de către autoritățile fiecărei țări în numele contribuabililor și nu va fi impusă de o autoritate străină, la nivel centralizat.

2. Sinteza literaturii de specialitate

Necesitatea creării unei Uniuni Bancare a devenit o prioritate printre obiectivele europene, în contextul în care criza datoriilor suverane din 2010 a demonstrat că expunerea la datoria publică internă este o sursă importantă de instabilitate pentru sectorul bancar. Mai mult decât atât, datorită crizei financiare din anul 2008 ce s-a propagat rapid asupra sectorului bancar, destabilizând instituțiile creditoare, care s-au dovedit a fi supraexpuse pe piețele aflate în scădere, acestea au fost nevoite să solicite ajutor guvernamental pentru susținerea financiară. Însă intervențiile din partea statului pentru a susține sistemul bancar a condus la creșterea datoriei publice, urmând o scădere masivă a investițiilor. Astfel pentru a consolida sectorul bancar și a se evita apariția crizelor economice viitoare este nevoie de clădirea unei Uniuni Bancare, care potrivit unui studiu de cercetare realizat de către profesorul A. Baglioni, proiectul formării Uniunii Bancare Europene are la bază trei piloni: Mecanismul Unic de Supraveghere (SSM), Mecanismul de rezoluție unică (SRM) și Sistemul European Unic de garantare a depozitelor (EDGS). Primul pilon presupune transferul de responsabilitate a supravegherii bancare de la autoritățile naționale către Banca Centrală Europeană, măsura fiind pe deplin operațională încă din

noiembrie 2014. Cel de-al doilea pilon include un set nou de reguli care reglementează sistemul bancar, fiind aplicabil din ianuarie 2016. Pentru cel de-al treilea pilon nu s-a stabilit încă un sistem unic de garantare a depozitelor in Zona Euro.

O problemă larg dezbatută în literatura economică o reprezinta politica monetară versus supravegherea bancară. Goodhart și Schoenmaker (1995) sunt de părere că nu există un argument clar în favoarea separării celor două responsabilități. Conform opiniei acestora, din moment ce Banca Centrală reprezintă creditorul de ultimă instanță și este singura care poate furniza lichidități imediate băncilor comerciale în situații extreme, trebuie să dețină de asemenea, puterea de suprveghere bancară, pentru a avea acces la informațiile necesare și a limita riscul de credit.

Ulterior, Beck și Gros (2012) susțin afirmațiile lui Goodhart și Schoenmaker (1995). Aceștia consideră că, din moment ce criza economică își pune amprenta asupra stabilității sistemului bancar, este vital pentru Banca Centrală să aibă acces la informații privind "sănătatea" acestui sector. Conform lui Véron și Schoenmaker (2015) supravegherea bancară europeană, cunoscută și sub denumirea de "Mecanismul Unic de Supraveghere", reprezintă piatra de temelie a Europei, fiind cea mai ambițioasă reformă europeană din ultimii zece ani.

Constancio (2017) consideră că un sistem bancar durabil sprijină o bună funționare a piețelor de capital, o creștere a eficienței de intermediere a relațiilor pe această piață. În plus, băncile prospere au posibilitatea să investească mai multe resurse în dezvoltarea de noi produse și servicii pe piața de capital. Uniunea bancară a fost creată cu scopul de a oferi băncilor un sistem integrat, solid și eficient care susține dezvoltarea piețelor de capital. De asemenea, un sistem bancar tot mai integrat ar trebui să stea la baza integrării piețelor de capital din cadrul Uniunii Europene. Mai mult decât atât, cele mai importante elemente care sprijină o uniune bancară durabilă și transparentă sunt stabilirea unui cadru permanent care ar spori credibilitatea în acest sector, dar și importanța unui sistem european de garantare a depozitelor. Din punct de vedere politic, atât uniunea bancară, cât și uniunea piețelor de capital reprezintă fără îndoială o bază fundamentală a integrării financiare a Uniunii Europene pentru următorii ani. Tot, Constancio (2012) susține necesitatea Mecanismului Unic de Supraveghere din cauza accelerării relațiilor economice dintre instituțiile financiare și piețele din întreaga Zonă Euro. Criza financiară, din 2008 a demonstrat cât de vulnerabil poate fi sectorul financiar, mai ales în cazul unei Uniuni Economice și Monetare. De altfel, un grad ridicat de interconectare afectează impactul și supravegherea nu doar asupra sistemului bancar autohton, ci acționează ca o externalizare și asupra altor țări. Acest fenomen este înglobat în conceptul "trilemei monetare", cunoscut și sub denumirea de Principiul imposibilei trinități. Potrivit acestui principiu următoarele elemente (cursul de schimb fix, independența politicii monetare și mobilitatea perfectă a capitalurilor) nu pot rezista înacelaşi timp toate trei, ci doar două câte două cel mult. Spre exemplu, România deține din cele trei elemente contul de capital liberalizat și politica monetară independentă, iar regimul de curs de schimb este flotant. În momentul adoptării monedei unice, România va avea un curs de schimb fix, însă va pierde independența politicii monetare.

Economistul Pisani-Ferry (2012) cei, trei piloni care stau la baza uniunii bancare pun în prim plan ideea de guvernanță la același nivel. Spre exemplu, dacă supravegherea bancară se desfășoară la nivel european, atunci și funcțiile centrale de rezoluție ar trebui alocate la același nivel, pentru ca autoritatea de supraveghere să poată dispune de informațiile adecvate în cazul unui posibil eșec în acest sector. Cu toate acestea, există numeroase obstacole în implementarea unui sistem de supraveghere comun. Chiar dacă sistemele de garantare a depozitelor au aceleași obiective, organizarea acestora diferă într-un mod semnificativ de la o țară la alta. De aceea crearea unei uniuni bancare europene

reprezintă un efort major. Astfel este nevoie de o uniune viabilă, în care supravegherea comună să reprezinte un sistem de guvernanță solid și robust.

Gros (2016) afirmă că uniunea bancară ar trebui completată și cu alte măsuri prin care legătura dintre guvernele naționale și sistemele bancare să se diminueze. În spijinul acestei afirmații, autorul susține că o implicare din partea suveranității ar putea conduce la falimentarea băncilor din țară (spre exemplu, Grecia). În general, statele sunt capabile să se ocupe de șocurile mici, dar au nevoie de sprijin în momentul în care șocul este atât de mare, încât accesul la piața de capital este afectat. De asemenea, statele trebuie să aibă în vedere să se asigure împotriva șocurilor sistemice mari.

După cum s-a demonstrat deja, criza financiară globală poate produce un impact semnificativ asupra economiei reale. Tocmai de aceea, supravegherea microprudențială a instituțiilor financiare devine insuficientă, întrucât aceasta nu ține cont de relațiile de interdependență și rolul sistemului bancar în economie. Drept urmare, deoarece mărimea și complexitatea pieței financiare mondiale au crescut în mod constant în ultimii ani, este nevoie de o abordare macroprudențială. Mai exact, politica macroprudențială este menită să atenueze și să controleze riscul sistemic. Elliott et al. (2013) a observat că politica macroprudențială poate fi împărțită în două categorii. Pe de o parte riscurile structurale reprezintă amenințări pentru economiile naționale. Un astfel de exemplu poate fi "o problemă prea mare pentru a eșua". Pe de altă parte există riscurile ciclice, care sunt amenințări ale creșterii rapide a creditului și a efectului de levier, lăsând economia vulnerabilă la șocuri. Faptul că instrumentele macroprudențiale anticiclice urmează să fie ajustate în funcție de starea economiei realizează interacțiunea cu politica monetară, fiind un factor important în elaborarea cadrului de politici pentru politica macroprudențială. Pentru o mai bună înțelegere a noțiunilor am ilustrat in tabelul de mai jos obiectivele și caracteristicile guvernării macro și micro la nivelul sistemului financiar.

Politica macroprudențială vs. Politica microprudențială

Politica macroprudențială	**Politica microprudențială**
• Obiectivul principal - minimizarea impactului asupra economiei reale	• Obiectivul principal - protecția consumatorilor, a investitorilor și a deponenților
• Concentrarea asupra întregului sistem financiar, inclusiv a interacțiunilor între sectorul real și cel financiar	• Se concentrează asupra stabilității băncilor individuale
• Utilizează instrumente prudențiale care au fost proiectate și dezvoltate, calibrate pentru a viza riscul sistemic	• Are în vedere asigurarea depozitelor

Astfel, politica macroprudențială are în vedere minimizarea costurilor generate de instabilitatea sistemului financiar. Elliot et colab. (2013) susțin că reglementarea macroprudențială este de fapt o abordare care poate umple decalajul dintre politica financiară și monetară și politica microprudențială al cărei scop este acela de a reglementa instituțiile financiare individuale.

3. Studiu de caz

Din cauza crizei economice din 2008 care s-a transformat ulterior într-o criză a datoriilor suverane, băncile centrale, instituțiile de specialitate și organizațiile internaționale au pus bazele unui nou cadru financiar, care să asigure stabilitatea acestui sector. În acest mod survine necesitatea creării Uniunii Bancare, al cărei principal obiectiv este stabilitatea financiară. Dincolo de acest obiectiv, formarea Uniunii Bancare adâncește procesul de integrare la nivel european.

În prezent, Europa se confruntă cu provocări pe plan economic deosebit de importante, precum datoria de refinanțare, dar și rezolvarea problemelor privind guvernanța europeană. Mecanismul Unic de Supraveghere (SSM) plasează Banca Centrală ca fiind autoritatea de supraveghere prudențială a instituțiilor financiare din Zona Euro și a țărilor din afara Uniunii Europene care aleg să adere la SSM. Astfel, încă din anul 2014 BCE supraveghează în mod direct cele mai mari bănci, în timp ce autoritățile de supraveghere naționale vor continua să monitorizeze celelalte bănci. Mecanismul de Rezoluție Unică (SRM) se aplică băncilor care intră sub incidența SSM. Scopul acestuia este de a asigura o rezolvare ordonată a băncilor care se confruntă cu probleme ce presupun costuri minime pentru contribuabili la economia reală.

Lucrarea de față studiază implementarea Uniunii Bancare în Zona Euro și propune o analiză detaliată a inițiativelor din partea Comisiei Europene privind Uniunea Bancară. Astfel, Uniunea Bancară urmărește două obiective principale, și anume: diminuarea riscului sistemic și creșterea credibilității în sistemul financiar. Doresc să atrag atenția asupra conceptului de credibilitate in sistemul financiar, întrucât reprezintă una dintre principalele cauze ale declanșării crizei economice din anul 2008. Într-o primă fază, ne punem întrebarea: Uniunea Bancară reprezintă oare un pas suficient de mare pentru a restabili credibilitatea sistemului financiar?

Deși există un argument economic solid în favoarea creării unei Uniuni Bancare, principalul impuls al tuturor inițiativelor întreprinse în acest scop îl reprezinta criza economică. Astfel, criza financiară a evidențiat guvernele naționale, care nu aveau puterea politică de a reglementa, și eventual de a restructura băncile care acționau ca actori globali. Dintre cele mai spectaculoase cazuri la acest capitol se pot evidenția Islanda și Irlanda. Mai mult decât atât, ca răspuns la criza economică, Consiliul European a trebuit să transmită inițiative pentru atenuarea efectelor datoriei publice excesive (un bun exemplu poate fi Grecia). Drept consecință, restructurarea întregului sistem financiar trebuie să prevadă: o recapitalizare a băncilor europene, o extindere fundamentală a cerințelor de adecvare a capitalului și o serie de reguli prudențiale. Odată cu aplicarea acestor reforme bancare, cercul vicios al îndatorării guvernamentale este întrerupt și politica monetară își recapătă stabilitatea.

Principiul de bază al Uniunii Bancare Europene este de a urmări stabilitatea în sectorul financiar ca pe o preocupare comună. În acest scop, cadrul comun și standardele comune de reglementare bancară trebuie examinate și sabilite la nivelul uniunii. Principala responsabilitate a supravegherii bancare pe termen lung este să supravegheze și să controleze respectarea de către bănci a regulilor de adecvare a capitalului.

Ultimul Acord Basel privind adecvarea capitalului stabilește standarde globale (Basel III), care urmau să fie adoptate de către Uniunea Europeană în 2017. De fapt, o bancă trebuie să asigure o răspundere suficientă pentru a-și acoperi activitățile bancare, fie prin acțiuni, fie prin datorii subordonate (pasive negarantate). Acest principiu a fost consolidat de experiența acumulată a crizei financiare care a oferit două lecții principale autorităților de reglementare.

Prima lecție a fost faptul că împrumuturile excesive ale băncilor creează probleme de solvabilitate. Aceasta a fost identificată drept principala cauză care a condus la răspândirea și accelerarea crizei. În al doilea rând, s-a dovedit faptul că mecanismele de rezoluție sunt măsuri

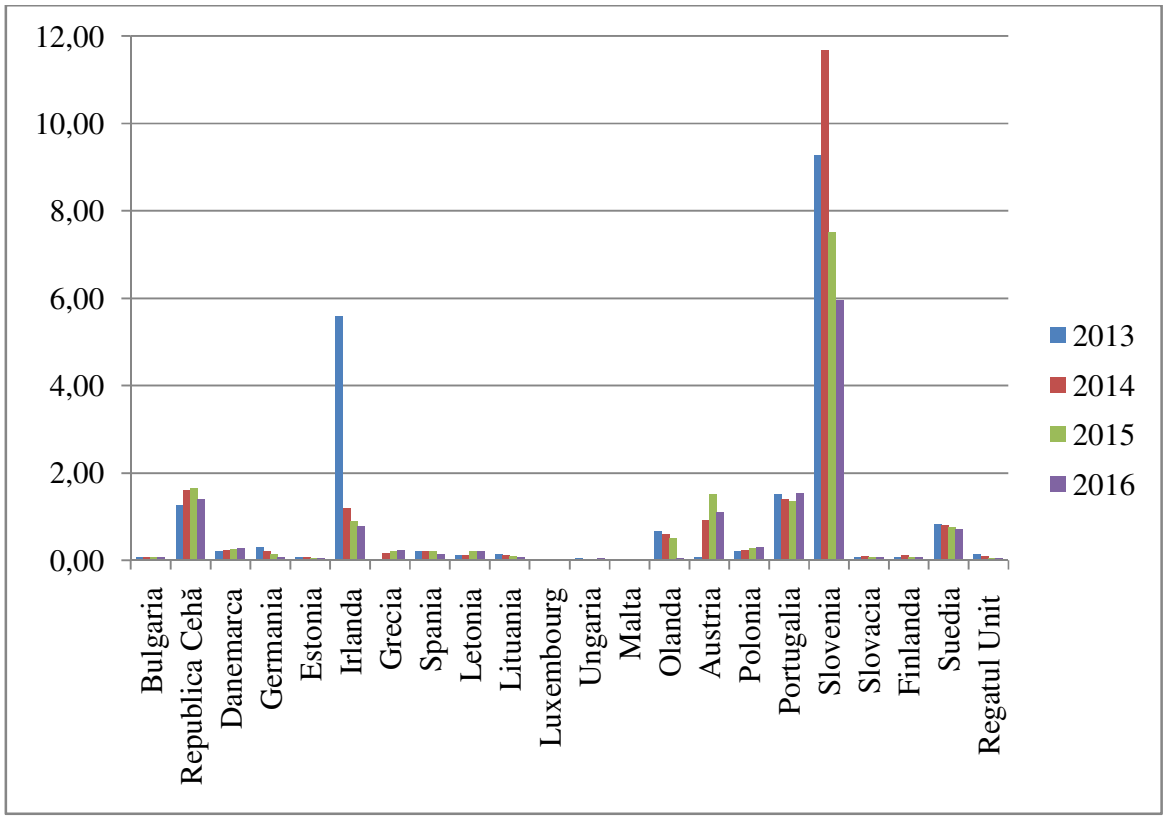
inadecvate de amortizare, ce pot provoca o criză pe termen scurt. Astfel, se poate afirma că prevenirea reprezintă în fapt cel mai bun mod de soluționare a crizelor financiare și de reducere a riscului de insolvabilitate. Acordul Basel III permite, de asemenea, stabilirea ponderilor de risc la activele băncii. Astfel, se calculează raportul de îndatorare pe care o bancă trebuie să-l atingă în medie. Aceasta creează probleme, în special din cauza guvernării, iar obligațiunile sunt deținute ca active de către o bancă. În plus, băncile sunt autorizate să utilizeze modele de calcul a riscului intern pentru a calcula rata de îndatorare. În special, băncile europene apără această practică și susțin că modelele interne de risc ar estima cu exactitate riscurile pieței. Per total, Acordul Basel III nu oferă o consolidare eficientă de stabilitate financiară. Mai mulți reprezentanți din sectorul financiar, au confirmat o perioadă lungă de timp de tranziție, întrucât introducerea cerințelor de adecvare a capitalului conform cu Acordul Basel III ar fi foarte costisitoare.

În continuare voi analiza inițiativele Consiliului European întreprinse pentru crearea Uniunii Bancare. Prin finalizarea acestui proiect, Uniunea Economică și Monetară va deveni un sistem mai solid, care va spori încrederea în sistemul bancar. În plus, formarea Uniunii Bancare susține reglementarea la un nivel înalt și o supraveghere riguroasă la nivel european, pentru a stimula adoptarea unui comportament transparent și responsabil în acest sector. Una dintre cele mai importante inițiative o reprezintă stimularea capacității băncilor de a absorbi șocurile economice, prin reglementarea guvernanței și creșterea calității și a cantității capitalului. Un obiectiv principal al Uniunii Bancare face referire la inversarea tendintei de fragmentare a sectorului financiar, motiv pentru care s-a stabilit supravegherea financiară să se efectueze la nivel comun. În acest sens s-au stabilit cei doi piloni principali ai Uniunii Bancare, și anume: Mecanismul Unic de Supraveghere (MUS) în 2017 și Mecanismul Unic de Rezoluție (MUR) în 2016. O funcționare eficientă a celor doi piloni are în vedere diminuarea intrării în dificultate a sistemului bancar, limitarea comportamentului prociclic al băncilor de acordare a creditelor, o mai bună monitorizare a riscurilor financiare.

Al treilea pilon al Uniunii privind formarea unui sistem European de asigurare a depozitelor (EDIS - European Deposit Insurance Scheme) are drept principal obiectiv, consolidarea sistemului financiar și a uniunii bancare, printr-o protecție mai eficientă a deponenților. Acesta reprezintă un cadru de reglementare unic pentru toate statele membre Uniunii Europene și care doresc să participe, iar Consiliul Uniunii ar asigura buna funcționare privind ajutoarele de stat. În sprijinul celor afirmate în cadrul acestui articol, o atenție deosebită se poate acorda evoluției creditelor neperformate în anumite țări din Uniunea Europeană.

În graficul de mai jos, se pot observa statisticile cu privire la acordarea creditelor neperformante, în perioada 2013-2016.

Calitatea creditelor neperformante în unele țări din Uniunea Europeană în perioada 2013-2016
(exprimate ca % PIB)

Sursa: Eurostat
**** 2016 ultimul an disponibil pe site-ul www.eurostat.com, secțiunea Database*

Astfel, din figura de mai sus se poate vedea că țara care deține cele mai multe credite neperformante acordate în perioada 2013-2016 este Slovenia. În 2014, aceasta a înregistrat cel mai mare nivel dintre țările analizate, aprox. 12% din PIB, urmând o diminuare a acestora în următorii doi ani consecutivi. De asemenea, printre statele cu cele mai bune rate privind acordarea creditelor neperformante se numără: Regatul Unit, Luxembourg, Ungaria, Malta, a căror rată este foarte aproape de zero.

4. Considerații finale

Uniunea Bancară Europeană a introdus îmbunătățiri majore în sectorul bancar. Acesta oferă un sistem coerent de cerințe de adecvare a capitalului și un set unic de norme prudențiale aliniate cu legislația europeană. Proiectul Uniunii Bancare a fost gândit din prisma consecințelor crizei financiare, care ne-a reamintit faptul că Uniunea Europeană este incompletă. Având în vedere susținerea Uniunii Economice și Monetare pentru o creștere economică inteligentă și durabilă, sunt necesare reglementări și o supraveghere atentă a sistemului financiar. În contextul aderării României la Uniunea Bancară, înainte de trecerea la moneda euro, este un plus, pentru dezvoltarea unui sistem bancar solid.

BIBLIOGRAPHY

Baglioni A. *„The European Banking Union"*, 2016;
Baldwin R., Giavazzi F., „How to fix Europe's monetary union: Views of leading economists", 2016;
Constancio V., *"Synergies between banking union and capital markets union"*, mai 2017;
Constancio V., *"Towards a European Banking Union"*, septembrie 2012;
Douglas W., Avgouleas E., *"The Eurozone Debt Crisis and the European Banking Union: "A Cautionary Tale of Failure and Reform",* octombrie 2013;
Horst Tomann, *"Monetary integration in Europe. The European Monetary Union after the Financial Crisis"*, 2017;
Lars Hallvard Lind, *"Financial stability and Monetary Policy: the effects of macroprudential policy, instruments on the Goals of Monetary Policy and a Discussion of the Interaction of Instruments",* ianuarie 2015;
Pisani-Ferry J., Guntram B. Wolff, *"Fiscal implications of a banking union",* septembrie 2012.
Thierry Warin, *"Reducing Systemic Risk in Europe: Is the "Banking Union"* a big Enough Step?", 2016

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

NATIONAL IDENTITY AND MİLLİ MUCADELE (NATIONAL STRUGGLE) OF THE CRIMEAN TATARS OF DOBRUJA

Ismail Nilghiun

PhD, University of Giresun, Turkey

Abstract:This study aims to provide a comprehensive presentation on milli mucadele (national struggle) situation of Crimean Tatars of Dobruja, Romania. This research emphasis the historical, political and social conditions of the Crimean Tatars minority in a general context. The main target is on the national struggle of the Crimean Tatars of Dobruja at the end of the Second World War and communist regime, giving a general framework for understanding the post-communist developments.
The body of this study discusses themes such as historical memory, political life and the impact of culture on ethnic minorities politics with an emphasis on Crimean Tatar ethnic minority of Dobruja based on Anthony Smith's theory about ethno-symbolism.
This study is based on personal documentation acquired from field research based on documents owned by Direcția Județeană Constanța a Arhivelor Naționale, DJCAN (National Archives County Departments of Constanta). For challenges faced by the refugees Crimean after the Crimean War and Ottoman-Russian War of 1877 I based my research on Başbakanlık Osmanlı Arşivi (The Ottoman Archives of the Prime Minister's Office).

Keywords: Crimean Tatars of Dobruja, Crimea, historical minorities, national identity, milli mucadle (national struggle).

1. Introduction

It is a great pleasure for me to write this study dedicated to *milli mucadele* of the Crimean Tatars of Dobruja, as I am a native Crimean Tatar borne in Dobruja, Romania. There are some studies about Crimean Tatars of Dobrodja: Müstecip Ülküsal's work published in 1966 and Mehmet Ali Ekrem's work published in 1997. Both works provide general information about Crimean Tatars of Dobruja, but less information about *milli mucadele* of some people, as Müstecip Ülküsal, who wrote history. Everybody talks about the cultural heritage of the Crimean Tatars minority of Dobruja, but nobody says anything about the historical and cultural memory, destroyed villages, schools and Mosques of this ethnicity.

The purpose of this research is to highlight these needs from Anthony Smith's approach about his theory of ethno-symbolism, which I mostly agree when there is about nation and nationalism theory.

Limiting conditions to research led me to a study based on documents owned by Direcția Județeană Constanța a Arhivelor Naționale, DJCAN (*National Archives County Departments of Constanta*) and *Başbakanlık Osmanlı Arşivi* (The Ottoman Archives of the Prime Minister's Office).

2. What do we know about the Crimean Tatars of Dobruja

2.1. Short history of the Crimean Tatars

Today's Crimean Tatars of Dobruja, Romania are the fourth or fifth generation of the war refugees from Crimea. Their history is shaped by their experience as war refugees, nationalism, communism regime and by these phenomena's influence in their life.

The most significant consequence of the Ottoman-Russian wars was the enormous influx of the Ottoman subjects, mostly Muslims, who had been living in the area now, subject to the Russian occupation. Hundreds of thousands of Crimeans and Nogays had to flee towards the Ottoman lands under unbearable conditions. The influx of people who had left the Crimean peninsula cannot be explained only by battles and their runaway had many phases (Ismail 66). The Crimean War 1853-1856 caused the second major phase of their flight towards the Ottoman territories (Fisher 179).

Some inhabitants of the Northern Dobruca runaway from the region and followed the only option available to save their lives. They might head towards a close and secure centre for refugee or kept on moving until they reached *Dersaadet*, "mutluluk kapısı" former name for Istanbul: BOA, A.} MKT.MHM, 1281 C 29/29 Kasım1864/ 29 November 1864 "*Tuna vapuruyla gelen muhacirlerin İstanbul civarında yer kalmaması dolasıyıyla Sinob'a gönderildiği, bundan sonra gelecek muhacirlerin Dersaadet'e gönderilmeden doğruca Sivas ve Köstence cihetleriyle Trabzon'un doğu taraflarına gönderilmesi*". The above document states about the refugees who came by boat to *Dersadet*, but because there were so many refugees and no available space for them, they were resettled in *Sivas*, Anatolian town, in *Sinop*, *Trabzon* and *Köstence* (Turkish spelling) southern and western Black Sea coastal towns. After the Ottoman-Russian War of 1877 the refugees settled and resettled in Dobruja had to runaway from the approaching Russian army. So, we can imagine a vast group of refugees fleeing before the Russian approaching army. *Başbakanlık Osmanlı Arşivi* (The Ottoman Archives of the Prime Minister's Office) contains a vast number of documents that reported on various examples alike.

Most of the Crimean refugees settled in Dobruja, founded new households and dedicated themselves to agriculture. Even after the Ottoman-Russian War of 1877 that drew the borders and brought a new state, Romania, many of the Crimean refugees remained in the territory of Dobruja.
There are communities of Crimean Tatars not only in Romania, but also in Bulgaria, Turkey, Ukraine, Uzbekistan, Kazakhstan and United States, and they are united in their emotional understanding of their homeland - the Crimean peninsula.

2.2. Anthony Smith for ethnie, nation and nationalism and the social situation of the Crimean Tatars of Dobruja

Most studies have been content to Crimean Tatars in general (see, Uehling, Lynn Greta, 2004, *Beyond Memory The Crimean Tatars Deportation and Return*), but less to Crimean Tatars of Dobruja.
The study of Anthony Smith about ethnies has become an important aspect of the ethnic origins of nations. His research about the national identity, and on the role of myths, memories, values, traditions and symbols stand for the unique culture and fate of an ethnic community. Smith's study focuses on the cultural aspects of nations and nationalism, and less on the political aspects. Smith's theories about historical memory has the material embodiment in a territory, which in general is referred to as the "political landscape", and defines it as a territorization of memory, and he notes that to become a national, common memory it has to be connected to specific places and territory. In this part of my paper, I argue that for today's Crimean Tatars minority's generation, today's territory of Dobrudja might be the political landscape, as the territory of Dobruja is composed of symbols related to their different historical times.

Many recent studies have focused on historical memory, political landscape in connection with nations and nationalism. Following the definition given by Anthony Smith for ethnie, nation and nationalism and the social situation of the Crimean Tatars of Dobruja we found that

"….to understand the relationship between politics, ethnicity and nationalism , we need to clarify the concepts of **ethnie** and nation and recognise the importance of a long history of ethnicity for the formation of nations" (Smith, 1998: 4).

Smith states

"…. ethnic community (or ethnie) as a named human population of alleged common ancestry, shared memories and elements of common culture with a link to a specific territory and measure of solidarity" (Smith, 1998: 4)

which fits perfectly the definition for today's Crimean Tatars of Dobruja. They share a common ancestry, memories and culture, a measure of solidarity, and all these linked to a specific territory Crimea. As a result, the ethnic community denomination fits the Crimean Tatars of Dobruja. As regarding the definition for nation, Smith states

"… a nation I regard as a named human population sharing an historic territory, common myths and historical memories, a mass, public culture, a common economy and common legal rights and duties…" (Smith, 1998: 4).

Could we talk about a nation in which we include the Tatars of Dobruja, Crimea, the US, Ukraine, Turkey? The answer is not. They share only a historic territory, common myths and historical memories, but they do not share a common economy and legal rights and duties.

But studying the old newspapers owned by Constanta County Library „Ioan Roman" and documents owned by Direcția Județeană Constanța a Arhivelor Naționale, DJCAN (*National Archives County Departments of Constanta*), where the Ottoman Turks and Crimean Tatars are named after their religion, being named as Muslim Turks or Muslim community of Romania, we find that Smith's definition is perfect for this ethnic community. However, their commitment to religion, which has a strong influence on their ethnic identity. Following these data, on the territory of Dobruja we find many monuments, which epitomize the Ottoman period, and they represent the memorial space for the Muslim community. There are many examples: Esmahan Mosque built in 1575 by Esmahan, the daughter of the Ottoman sultan, Selim II (Ayverdi, 2000: 42); Hünkâr Mosque built in 1864 during the Ottoman sultan Abdülaziz (Ayverdi, 2000: 39). In short, many different mosques, school buildings and other symbols can be considered as embodiment.

Another way to incorporate the historical memory into the political landscape is the name of places, which plays a key role in creating the phenomenon of "imagined communities" (Biletska, 2014: 52). Browsing the newspapers of time owned by Constanta County Library „Ioan Roman" and documents with DJCAN (*National Archives County Departments of Constanta*) it is possible to demonstrate the willful modification of historical evidence. On December the 9th 1929, Monitorul Oficial (*Romanian Official Gazette*) published Decree 4036, lately 161, from 15 July 1931 announced all the changes in the names of villages and towns of Dobruja. Many names of towns and villages were changed or translated into Romanian language. Some villages changed their name as: *Aziza* was renamed Saligni, *Terziköy* renamed in Runcul, *Kalaköy* in Capidava and many other villages. For some villages and towns they just translated their name into Romanian, as: *Karaomer* translated Negru Vodă, *Akbaș* translated Albești, *Başpınar* translated Fântâna Mare and many others: Direcția Județeană Constanța a Arhivelor Naționale, DJCAN, fond Prefectura Constanta, dosar 15/1930, pps. 2, 1, 4, (*National Archives County Departments of Constanta, Prefecture fund, File 15/1930, pps. 2, 1, 4*).

With all these evidences, our work does not meant to demonstrate territorialisation in Dobruja, but, on the contrary, we want to emphasize the struggle of some members of the community during the Second World War in their desire to liberate Crimea and to create an independent state.

3. Nationalism in the Balkans in the middle 20th century

3.1. National character of the Muslims established in Dobruja, in the newly created Romania

For Anthony Giddens, nationalism is linked to modern state. He states "Nation-states are associated with the emergence of nationalism, which can be defined as the set of symbols and beliefs that give the feeling of belonging to a certain political community" (Giddens, 2010: 824). Similarly, Giddens states that the feeling of nationalism, the pride that you belong to a nation lead to the achievement of the independence of a state.In the newly created Romanian state, after 1878, nationalism, emerged with the advent of the modern Romanian state in the early 20th century. In Dobruja, after 1878, the achievement of independence and the belonging to a certain political commnuity emerged new feelings such as modern Romania, political discouse of the ellites and the process of Romanianization.On the other side the portrayals of the new Romania as a country offering "equal chances", along with the rhetoric of economic progress and understanding among nations, determined the process of differentiation between the Christian the Muslim inhabitants of Dobruja. They felt different and they understood that were ancestrally related to their relatives in Crimea because of felt kinship ties.

The feeling of oppression with the Crimean Tatars was shaped over time, after the annexation of the Crimean Khanate in 1783 to Tsarist Russia, and it reached its top during the forced refuge after many Ottoman-Russian wars in the 19th century. The sense of oppression faced by the ethnic community of Crimean Tatars and the strong nationalist discourse of political alliances in Romania emerges from the newspapers of Constanta County Library, as: "Aurora" (1894-1895), "Farul Constanței" (1880-1938), "Constanța" (1891-1904), "Gazeta Dobrogei" (1888-1894) issued after 1880 and in the interwar Romania. All these destroyed their hopes and crumbled the sense of nationalism.

3.2. Ethnic community, historical minority

This part of my study addresses these issues by bridging two fields of research: historical minority and ethnic community with a strong cultural identity. Studying the definition of "historical minority" and "ethnic community" is a challenging task since these topics are studied in isolation from one other. I use the term historical minority instead of national minority used in the domain literature as the definition given by Roberta Medda-Windischer is the most eloquent

"The terms *historical*, *traditional*, and *autochthonous minorities* -the 'old minorities' - refer to communities whose members have a distinct language, culture, or religion as compared to the rest of the population and who have become minorities through the redrawing of international borders, having seen the sovereignty of their territories shift from one country to another. These are ethnic groups that have not achieved statehood on their own for various reasons and that have now become part of a larger country (or several countries): they are the so-called *old minorities* or *sub-statenations*" (Medda-Windischer, 2017: 27).

Over time, the combination of objective and subjective elements such as ethnic, cultural, religious and linguistic features, new residence and legal abode, numerical minority, non-dominant political position, a sense of solidarity to survive, and the desire to be treated as a distinct group helped the ethnic community of Crimean Tatars of Dobruja to preserve their cultural identity.

As it can be seen, today the Crimean Tatars of Dobruja are an ethnic community that preserved their cultural identity, and history helped them to become a historical minority.

3.3.Political situation in Romania in the interwar and its political consequences

In 1940, with the onset of the Second World War, Romania's King Carol II, was forced to abandon Bessarabia and the southern Bukovina in favor of the Soviet Union, Transylvania ceded to Hungary and gave up southern Dobruja in favor of Bulgaria. The southern Dobruja included the provinces Silistra (Durostor) and Kaliakra (Bazargic). On September the 5th, 1940 General Antonescu forced King Carol II to abdicate in favour of his son Michael, and to leave the country. During the political crisis of 1940, General Antonescu rose to political prominence and established the National Legionary State in partnership with the Iron Guard. Romania joined the alliance with Nazi Germany, ensured itself from Adolf Hitler's confidence, and in 1941 during the Legionary Rebellion General Antonescu eliminated the Iron Guard. (Livezeanu, 1995: 246).

3.4. Crimean Tatars of Dobruja and *milli mucadele* (national struggle) for Crimea

On June 21st, 1941 Romanian army joined the Nazi German army, and started the defensive against the Red Army. During this period, the Crimean Tatars of Dobruja lived with the hope of the Soviet Union's disintegration, and regaining the independence of Crimea. Unfortunately, Nazi Germany had other purposes, and these did not include the recover of the Crimean independence (Fisher, 1987: 161).

Anthony Smith says

"… *nationalism* as an ideological movement for the attainment and maintenance of autonomy, unity and identity on behalf of a population some of whose members deem to constitute an actual or potential *nation*" (Smith, 1998: 4).

Led by such idealism some leaders of the Crimean Tatar community of Dobruja have been convinced that using the political moment they will resume fulfilling their dream of releasing Crimea and creating an independent state.

Keeping in mind Anthony Smith's the essential propositions about ideology of nationalism "a. the world is naturally divided into nations, each of which has its peculiar character and destiny; b. the nation is the source of all political power, and loyalty to it overrides all other loyalties; c. if they wish to be free, and to realize themselves, men must identify with and belong to a nation; d. global freedom and peace are functions of the liberation and security of all nations; e. nations can only be liberated and fulfilled in their own sovereign states" (Smith, 1995: 187) is understandable why some of the members of Crimean Tatars of Dobruja, in December 1941 had long negotiations with Nazi Germany, but unfortunately they faced the limitations of Nazi's foreign policy.

Among the committee's members was the lawyer, Musetcip Haci Fazil Ülküsal. At the end of these half-romantic and half-positivist approaches they understood that Nazi Germany's intention to support the reunion opportunity between Dobruja's Crimean Tatars and their brothers and relatives from the peninsula was at the end of the war only when they had gained the war against pernicious Red Army (Ülküsal, 1966: 228). They had dreams, they would make the Crimean peninsula lands more powerful and in near future independent. At the end of the Second World War, political situation in Romania and Germany changed, causing to Crimean Tatars a very unpleasant situation, they being considered traitors. And here comes one's sacrifice willing to give up everything, including his life, in order to come back to their historic homeland: Crimea. That is why people such as Nacıp Hagı Fazıl and Müstecip Ünküsal wrote history. These people have experienced a profound and different identification with the Crimean Tatar community living on the peninsula. They were animated by the sincere desire to establish a self-governing Crimean state, to lead itself. It is hard to understand how could some members of a community imagine their own ideal and consider it over their own lives.

Smith states "How do we get from knowing and imagining the nation to feeling it and loving it? Is it because we think the nation is interestless? Anderson rightly points to the way in which the nation is likened to a family, and the family is treated in most of human history as a domain of disinterested love, purity and solidarity". (Smith, 1995: 140)
Indeed, how could people become willing to die for the national collectivity is something that is still poorly understood.

Lynn Greta Uelhing in her study "Beyond Memory" talks about Crimean Tatars' desire to repatriate. She says that it was sustained by practices of collectively remembering the homeland "The collectively experienced trauma gave rise to special sensitivity toward the territorial issue among repressed groups, and put a special halo around the idea of a *homeland*" (Uelhing, 2004: 41).

3.5. Nacıp Hagı Fazıl,Müstecip Ünküsal and their sacrifice for Crimea.

Even though, the Crimean Tatars of peninsula and Crimean Tatars of Dobruja after Crimean War, 1853-1856 and Ottoman-Russian War of 1877 faced different historical experiences and evolved under different geographical and political conditions, the desire of repatriation supported by the nationalist political orientation of the early 20th century did not change the memory of motherland. People as Nacıp Hagı Fazıl and Müstecip Ünküsal sacrificed their lives and families for Crimea.

Suddenly, in the first years of the communist regime they realized that they had served and sacrificed for a cause, but they were deprived from the homeland, for which they had fought so hard.The unbalanced political situation of Romania led to turbulent emotions. Repressions started in 1948 with the persecution of Crimean Tatars of Dobruja who were involved in hosting refugees from Crimea.

The campaign of repression culminated with the arrest on the night of April 19, 1952 of a group of 39 Crimean Tatars - priests, doctors, lawyers and landowners. They were considered guilty of setting the counter revolutionary organization "Crimean Tatar National Movement" and propaganda for "Crimea Liberation Movement", for an independent Crimean State. To these charges there were added charges of espionage for the Turkish Intelligence Service. The founders of the organization, Nacıp Hagı Fazıland Müstecip Ünküsal sought to distinguish the new nation-state as completely as possible from the past. In the new communist world, with its new police system named *Securitate*, built on the pattern of the Soviet NKGB, power was strictly secular and history or tradition were the last things to take into consideration.

Among the first victims of collaborations with the *Securitate* were Fazal Negip (Romanian spelling) and his wife Sultana. Nacıp Hagı Fazıl was born in 1906, in the village of Tătaru (Romanian spelling), Constanta county, working as clerk at the "People's Bank of Constanta", and an important figure of social-cultural life of the Crimean Tartars in Constanta. He wrote poems and plays about the historical tradition of the Crimean Tartars. After 1948, Nacıp Hagı Fazıl, his wife Sultana and other Crimean Tartars were accused of organizing the shelter for 10,000 Crimean Tatar refugees in Romania. On October 14, 1948 he was arrested on the street, detained by Securitate (The secret police agency of the Socialist Republic of Romania) of Constanta, for hiding and helping the Crimean Tartars fleeing from Crimea and supporting them to get to Turkey. After 6 days, on October 21, 1948 during investigations led by Nicolae Doicaru, he was murdered and his mutilated body was given to his family with the specification "Suicide". Sultana, his wife, was arrested in 1952, tortured during investigations and sentenced for 8 years of hard labour, because together with her husband hid and helped the Crimean Tartars fleeing from the Crimeabecause of Stalinist oppression. She was imprisoned in

Constanta, Jilava, Miercurea Ciuc and Mislea, and then released in 1960[1]. Due to political situation in Romania and Crimea, between 1938 and 1942 many Crimean Tatars fled from Romania to Turkey, as happened with Müstecip Ünküsal, who lived the rest of his life in Istanbul, Turkey.

4. Communism and the communist legacy

4.1. Ethnic community's political and social situation during the communist regime

During the communist era, the use of a preferential socio-economic system and cultural benefits contributed to strengthening the perception of inequality among nations. The efforts of the communist regime to promote equality between people have further increased the perception of socio-economic and political inequality among nations. It is now acknowledged that during the communist regime the totalitarian government incorporated a new conception of nationality among Romanians and minority inhabitants, developing a sense of pride of belonging to the status of Romanian Communist Party. These new identifications, belonging to the Romanian nation and to Communist state based on a conscious repudiation of the nationalism meaning among minorities and the de-politicization of the ethnic identities were the main points on political agenda of the regime.

4.2. Historical memory during the communist regime

During the communist regime many members of the Crimean Tatarsethnic minority had a very challenging political situation. They were forbidden of advancing in their jobs, or being elected to office. They also suffered from the constant surveillance of the *Securitate* (Romanian version of KGB) apparatus. They were caught in a state-constructed political structure, which became more convoluted with every level: they were Crimean Tatars, practically only for being Crimean Tatars they were out of the Romanian political puzzle. With some exceptions - only people supported by the *Securitate* were inside the political puzzle because they were members of the Communist Party. They had political privileges and even collaborated with the *Securitate*. In communist Romania were recognized only two minorities: Hungarians and Germans and all the other minorities were mentioned as "etc." or "other minorities" as: Turks, Tatars, Ukrainians, Serbs, Bulgarians and Slovaks.

After 1990, when I showed my interest in understanding the new kind of nationalism, I enquired myself: "Could we, as members of Crimean Tatars, a small ethnic community, reduced to a historical minority, in our "new homeland" Dobruja, just like many other minorities living in Dobruja, with our language and culture marginalized, could we ever develop a sense of nationalism?".

5. Instead of conclusions

There is much to commend about social and political approach in the study of nations and nationalism.

Recent works on the issues of ethnic communities, national minorities, and historical minorities has led to view the historical and communist heritage as ideological remains that can be replaced by new forms of institutional organization and produced various interpretations of historical and communist legacy. Together with the modified territory, the citizenship went with the bordered, and the ideology of nationalism, which mobilized community's members disappeared with the changed borders and the forgotten historical moments.

By reviving our culture and mother tongue we can offer a chance and equal importance to the regeneration of the ethical community. The revival of culture does not just mean dances and folk

[1] http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/cdandara/probatoriu/29_alte_minoritati.htm, accessed on 13, April, 2018

music. In the 21st century, we also talk about the role of the media in promoting culture and cultural identity. Language revival is closely linked to schools, teachers and textbooks edited in mother tongue. Finally, the political elites of the community can indicate the tools for protecting the community and its culture.

BIBLIOGRAPHY

1. Unplished sources

a. *Başbakanlık Osmanlı Arşivi* (The Ottoman Archives of the Prime Minister's Office) fund Sâdaret Mektûbî, Mühimme Kalemi Evrakı (A. MKT.MHM.)

b. Direcția Județeană Constanța a Arhivelor Naționale, DJCAN, fond Prefectura Constanta, dosar 15/1930, pps. 2, 1, 4, (*National Archives County Departments of Constanta, Prefecture fund*)

2. General works

Ayverdi, Hakkı Ekrem, 2000, *Avrupa da Osmanlı Mimârî Eserleri. Romanya Maciaristan*, Diacan Grafik Seçil Ofset, İstanbul. Print.

Biletska, Yuliya, 2014, Politics of Memory in the Process of Shaping Ethic Identity of Crimean Tatars, Russians and Ukrainians in Crimea. In: Sarikaya Gül, Çoban Fatma (coord.): *V. Black Sea International Symposium „Historical and Current political Issues: Opinions & Suggestions" December 6th-7th 2012*, *Symposium Papers*. EkoAvrasya, Ankara, 45-56.Print.

Fisher, Alan, 1987, *The Crimean Tatars*, Hoover Institution Press, Stanford University, California. Print.

Fisher, Alan, 1999, A Precarious Balance: Conflict, Trade, and Diplomacy on the Russian-Ottoman Frontier, in *Analecta Isisiana*, XL, The Isis Press, Istanbul. Print.

Giddens, Anthony, 2010, *Sociologie*, ediția a V-a, tradus de Oana Gheorghiu, Editura ALL, București. Print.

Ismail, Nilghiun, 2017, *Balkan Turks The Crimean Tatars of Dobruja*, Editura Prouniversitaria, București. Print.

Livezeanu, Irina, *Cultural Politics in Greater Romania : regionalism, nation building, and ethnic struggle, 1918-193*0, Cornell University Presss, Ithaca and London, 1995. Web. 15 May 2015.

Medda-Windischer, Roberta, 2017, Old and New Minorities: Diversity Governance and Social Cohesion from the Perspective of Minority Rights, in ACTA UNIV. SAPIENTIAE, EUROPEAN AND REGIONAAL STUDIES, no. **11** (2017), pps. 25–42. Web. 02 November 2017.

Smith Anthony, 1998, *Nationalism and Modernism. A critical survey od recent theories of nations and nationalism*, Routledge, London and New York. Web. 10 January 2018

Smith Anthony, 1995, *Culture, Community and Territory: the Politics of Ethnicity and Nationalism*, Workshop on Ethnicity and International Relations, 23-24 November, The Royal Institute of International Affair. Web. 10 January 2018

Uehling, Lynn Greta, 2004, *Beyond Memory. The Crimean Tatars Deportation and Return.* Palgrave Macmillan, New York. Web. 15 May 2015.

Ülküsal, Müstecip, 1966, *Dobruca ve Türkler* (Dobrudja and Turks*)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Seri: III- Sayı: A7, Ankara

3.On-line sources

http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/cdandara/probatoriu/29_alte_minoritati.htm

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

SOVIET IDENTITY IN STALINIST FILMS

Olga Grădinaru

PhD, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: The main concern of this paper is to point out the mechanisms in constructing the Soviet identity in Stalinist films about the Civil War and Revolution. The Soviet myths and symbols are analyzed (great family and variations of "father" and "son" relationship, graveside oaths, picking up the banner, (female) martyr etc.), as well as means of constructing the positive hero (from a rebelious state and spontaneity to consciousness of his role in serving the party/ people or the newly established Soviet Union). While great cinematographic masterpieces serve only as a starting point – "October" (1927) directed by S. Eisenstein or "The End of St. Petersburg" (1927) directed by V. Pudovkin – other films reiterate similar patterns – "Chapaev" (1934), "Baltic Deputy" (1936) and "Kotovsky" (1942), "Sailors" (1937), "We from Kronstandt" (1936), and "The Great Dawn" (1938). The First World War is also present in the mentioned films in the background, usually depicted as opposed to the so-called noble nature of the Civil War and representing the interests of the upper classes. Another concern of the paper is to reveal ways of expressing the legitimacy of the Stalinist regime by highlighting Stalin's role in the Civil War and Revolution. These aspects were modified after the de-Stalinization campaign, in an attempt to support the validity of the Soviet identity.

Keywords: Soviet identity, Stalinist films, Revolution and Civil War, Soviet myths and symbols, positive hero

Pornind de la faptul că cinematografia stalinistă, cea mai dezvoltată practică a culturii sovietice, joacă rolul unei instituții în producerea istoriei, propunem analiza unor filme ce abordează tema Marelui Război și a Revoluției Ruse. Fie că luăm în considerare filmele cult ale cinematografiei sovietice pe tema amintită – *Sfârșitul Sankt Petersburgului* (1927), în regia lui Vsevolod Pudovkin, *Ceapaev* (1934), ecranizarea romanului scris de Dmitri Furmanov, în regia fraților Vasilievî – fie cele mai puțin cunoscute publicului românesc din aceeași epocă – *Deputatul Balticii* (1936), *Marinarii din Baltica* (1937), *Zorile măreţe* (1938), *Kotovski* (1942) – reliefăm câteva tipare de raportare la timp, trecut și memorie, puse în scenă întru educarea cetățeanului sovietic.

Sfârșitul Sankt-Peterburgului(*Konets Sankt-Peterburga* 1927), în regia lui V. Pudovkin, este parte din așa-numita "trilogie revoluționară" (alături de ecranizarea romanului *Mama* de M. Gorki, 1926 și *Furtună peste Asia* sau *Urmașul lui Ginghiz Han*, 1928). Filmul oferă o perspectivă asupra perioadei 1913-1917, în speță asupra luptei oamenilor simpli pentru drepturile sale. Personalitățile marcante ale Revoluției Ruse nu reprezintă interesul regizorului, acesta fiind preocupat de soarta țăranilor și muncitorilor săraci, mereu la limita subzistenței, prezentați drept pioni neputincioși în mașinăria capitalistă și a puterii țariste, inclusiv a celei provizorii burgheze. Comisionat pentru a comemora zece ani de la Revoluția din Octombrie, *Sfârșitul Sankt-Peterburgului* i-a asigurat un loc de frunte regizorului Pudovkin în elita cinematografică sovietică.

Un exemplu grăitor de film ideologic, dar și operă de artă, filmul lui Pudovkin stabilește câteva puncte de reper pentru canonul reprezentării belice în contextul cultural sovietic. Fie că discutăm

despre incipitul filmului cu cadre largi ale întinderilor de câmpii rusești și rotații ale camerei de filmat cu rol descriptiv și antitetic față de scenele de război de mai târziu (preluate și în filmele pe tema celui de-al Doilea Război Mondial – vezi, în acest sens, *Tânăra gardă* în regia lui S. Gherasimov), fie că luăm în considerare câteva motive fundamentale literare și filmice ale perioadei – motivul iluminării personajului, a unei nașteri din nou spiritual-ideologice și apartenența la noua familie comunitară – reliefăm influența acestora asupra modalității de reprezentare filmică a Primului Război Mondial și a Revoluției.

Istoria epică a Rusiei revoluționare e privită din perspectiva istoriei unui tânăr simplu, mânat de nevoi și sărăcie spre Sankt-Peterburg, unde se face vinovat fără voie de trădarea unui conducător al mișcării revoluționare și, în încercarea de a îndrepta situația, este arestat, apoi trimis pe front. Spre deosebire de *Octombrie* (*Oktiabr`*, 1927) în regia lui Serghei Eisenstein, construit pe tema maselor, Pudovkin mizează pe coordonata individual-psihologică[1], fiind considerată o ”epopee lirică” față de ”eposul filosofic” al lui Alexandr Dovjenko (vezi filmul *Arsenal,* 1929) sau cel ”publicistic” al lui Eisenstein[2]. Împletirea destinului individual și a celui colectiv este o modalitate folosită mai târziu și de alți regizori sovietici în reprezentarea realității belice și/sau revoluționare. Acest erou fără nume, sau, așa cum va fi adesea vehiculat în retorica sovietică de partid, ”unul dintre milioane” de destine asemănătoare, este purtătorul legăturii noi dintre erou și epocă. În termenii uzitați în epocă: ”eroul filmului revoluționar, reprezentantul maselor muncitorești, nu este mișcat de trăsături întâmplătoare și individuale de caracter, ci de logica istoriei înseși, de legitimitatea luptei de clasă”[3]. Pe de altă parte, laitmotivul filmului – *penzenskie, novgorodskie, tverskie* (*oamenii din Penza, Novgorod, Tversk*) – contribuie la cristalizarea ideii că destinul individual al tânărului muncitor și luptător este tipic, reprezentativ pentru întregul șuvoi de oameni din popor, cu destine asemănătoare, uniți apoi de idealurile și nou-instituita identitate sovietică. În acest sens, statuia lui Petru, fondatorul orașului și reprezentantul, prin extensie, oprimării maselor, joacă un rol de laitmotiv vizual contrastant, regizorul mizând pe mesajul, exprimat de A. S. Pușkin în poema *Călărețul de aramă (Mednyi vsadnik, 1833)*.

Filmul *Octombrie* (*Oktiabr`,* 1927), în regia lui S. Eisenstein stabilește o tradiție în a turna filme pentru a sărbători 10, 20, 30 de ani de la Revoluția din octombrie. Pe de altă parte, filmul imprimă un canon în reprezentarea belică și revoluționară: Guvernul Provizoriu este prezentat ca abuziv și continuator al politicii țariste nepăsătoare față de popor, iar Primul Război Mondial este o extensie a acestei politici de oprimare, Zilele de Iulie fiind dovada grăitoare. Deși producțiile cinematografice de mai târziu nu vor fi interesate de cultivarea unor metafore, de explorarea unor tehnici și unghiuri cinematografice cu rol simbolic, opoziția dintre liderii bolșevici (Lenin, apoi Stalin tot mai pregnant) și Guvernul Provizoriu, pe de o parte, conducătorii altor partide, pe de alta, va fi intens vehiculată, redusă la schematizare chiar. Rolul salvator al Revoluției, reprezentarea romantico-eroică a unor bătălii din Războiul Civil umbresc reprezentarea Primului Război Mondial în filmografia sovietică, acesta fiind redus la instrument de îmbogățire pentru pătura de sus a societății (în special pentru Guvernul Provizoriu, aflat sub oblăduirea Aliaților) și mijloc de suprimare al voinței poporului.

Filmul lui Eisenstein este un exemplu sugestiv de remodelare a memoriei războiului, furnizând o mitologie a evenimentelor și contribuind la formarea unui cult al Războiului Civil cu propriul sistem de semne, coduri și ritualuri, ce își aduceau aportul la principalul scop al artei sovietice – cel de educare a cetățenilor prin sedimentarea unor moravuri socialiste.

[1] N. Iezuitov, *Pudovkin. Puti tvorchestva* [*Pudovkin. Trasee ale creației*]. Iskusstvo, Moskva, 1937, pag. 95.
[2] Ibidem, pag. 96.
[3] N. Zorkaia, ”V. I. Pudovkin” *în Istoria sovetskogo kino. 1917-1967* [*Istoria cinematografiei sovietice. 1917-1967*]. Iskusstvo, Moskva, 1969, vol. 1.

Ecranizarea romanului scris de Dmitri Furmanov *Ceapaev* (1934), în regia fraților Vasiliev[4], reprezintă un model de artă filmică specifică realismului socialist[5] chiar în anul proclamării acestei metode drept singura dezirabilă pentru educarea cetățenilor-model ai Țării Sovietelor. Creionând contextul acelui deceniu, menționăm că centralizarea industriei sovietice de film în 1930 în *Soiuzkino*[6], după centralizările succesive din 1924-1925 *Goskino* și 1925-1930 *Sovkino*, este urmată de o perioadă incertă pentru cineaști datorită constituirii unor unități administrativ-birocratice responsabile cu cenzura și recenzarea producțiilor cinematografice, pasibile de verdictul „*respingere ideologică*" (*ideologicheskii brak*)[7]. Astfel, centralizarea puterii, proclamarea realismului socialist drept singurul stil acceptat au contribuit la simplitatea și transparența limbajului filmic, ceea ce, în combinație cu mai mulți factori, conferă cinematografiei sovietice a anilor '30 epitetul de „*fabrică a iluziilor*"[8] mai degrabă decât reflectare a realității istorico-sociale.

Ecranizarea realizată de frații Vasiliev reprezintă un semnal pentru instituirea unei mașinării mitice sovietice, prin care eroii recunoscuți de mentalul colectiv sunt canonizați prin ficționalizare, literaturizare istoricizată și reprezentare filmică în vederea unui impact cât mai eficient asupra maselor[9]. Această generare de eroi contribuie la sedimentarea identității sovietice în mentalul colectiv al popoarelor din cadrul Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste.

Semnificativ ar fi de adăugat faptul că punctul culminant al procesului de trezire a conștiinței socialiste, îmblânzire a forțelor stihinice și (auto)disciplinare este eludat și prezentat în chip simbolic prin moartea lui Ceapaev, eroul pozitiv, în apele râului. Moartea capătă în operele literare și filmice ale stalinismului rolul de funcție, în termenii lui V. Propp[10], astfel încât personajul își asigură continuitatea și multiplicarea simbolică a eroismului (de data aceasta lipsit de fanfaronadă și samavolnicie, fiind conștient, disciplinat, (sub)ordonat) prin murire[11]. Această modalitate va fi uzitată, devenind parte din canonul reprezentării belice în cazul altor ecranizări ce abordează tema celui de-al Doilea Război Mondial – *Tânăra gardă*, *Aici zorile sunt liniștite*… sunt doar câteva exemple în acest sens.

Filmul *Deputatul Balticii (Deputat Baltiki*, 1936), în regia lui Alexandr Zarhi și Iosif Heifițestededicat „mărețului savant rus K. A. Timiriazev, luptător și gânditor". Filmul surprinde perioada tulbure a anului 1917 și aduce în prim plan figura unui savant, simpatizant al bolșevicilor, respectat și apreciat pentru mintea sclipitoare de către aceștia. Astfel, filmul contribuie la imprimarea

[4] Doi regizori ruși – Gheorghi Vasiliev și Serghei Vasiliev – au colaborat în domeniul cinematografic și și-au asumat titlul de „frați" (*brat`a Vasilievy*), conform percepției greșite că ar fi rude.
[5] Lilya Kaganovsky, *How the Soviet Man Was Unmade: Cultural Fantasy and Male Subjectivity under Stalin*. University of Pittsburgh Press, Pittsburgh, 2008, pag. 11.
[6] *Soiuzkino* a fost condus de Boris Șumiațki în perioada 1930-1938. *Soiuzkino* a inglobat câteva organizații de cinema – studioul semi-privat *Mezhrabprom*, *Proletkino*, expresia mișcării culturale proletare și *Gosvoenkino*, studiou care furniza materiale forțelor armate.
[7] Pentru o prezentare complexă vezi P. Kenez, *Cinema and Soviet Society 1917-1953*. Cambridge University Press, Cambridge, 1992, pp. 129-130.
[8] Anna Lawton (ed.), *The Red Screen: Politics, Society, Art in Soviet Cinema*. Routledge, London and New York, 1992, pag. 4.
[9] Elena Seneavskaia, *Psikhologija voiny v XX veke: istoricheskij opyt Rossii.* Moskva: Rosspen, 1999.
[10] V. Propp, *Morfologia volshebnoi skazki*. Nauchnaia redaktsia, tekstologicheskii kommentarii I. V. Peshkova. Moskva: Labirint, 2001.
[11] Katerina Clark, op. cit., pag. 174.

ideii că bolșevicii apreciază și promovează știința[12] (a se vedea, în acest sens campania de culturalizare a maselor[13]).

În Petrogradul roșu, cu resurse limitate de pâine, cărbuni, patrula de noapte descoperă, prinde și condamnă la moarte un hoț; aceeași patrulă intră în casa prof. Polejaiev pentru a căuta făină ascunsă. În urma întoarcerii unui fost student al prof. din Siberia, Mihail Bociarov, Polejaiev se bucură de protecția conducerii bolșevice, mai ales în urma publicării unui articol favorabil noii puteri, în contextul valului de animozitate din mediul academic. Profesorul Dmitri Ilarionovici Polejaiev conferențiază pe vasul *Amur*, în fața unor marinari, dornici să afle despre fiziologia plantelor, despre eforturile sale de o viață de a coborî știința de pe piedestalul său pentru a fi accesibilă poporului. Amintim, printre alte replici din film, cele care se referă la pretinsa și dezirabila relație strânsă dintre Revoluție și știință: ”Dv. sunteți autoritatea Revoluției, fiecare cuvânt al Dv. este în sprijinul Revoluției”; ”trebuie să-l protejăm pe acest profesor cu spirit tânăr”; ”Cartea prof. Polejaiev este de primă importanță pentru Revoluție”. Până și Vladimir Ilici îl sună pe prof. pentru a-l felicita cu ziua de naștere și a se interesa de soarta cărții acestuia, scrisă timp de șapte ani. Lenin îi scrie un mesaj prof. după ce a primit volumul publicat al lui Polejaiev.

Lupta dintre bolșevici și menșevici este redată schematic, prin forma de protest a studenților față de profesorul simpatizant al bolșevicilor. Aceeași atitudine refractară o au colegii profesorului, care nu vin la ziua de naștere a acestuia, precum și cel mai apropiat ucenic al acestuia. Focalizarea este mai degrabă asupra dușmanului din sânul societății decât asupra celui exterior, subliniind unitatea dintre proaspăt instaurata putere bolșevică și cetățenii orașului redenumit Leningrad.

Profesorul Polejaiev e ales membru al Sovietului din Petrograd de către marinarii Balticii Roșii și, în ciuda avertizărilor medicului, acesta se prezintă. În semn de respect pentru acesta și sănătatea șubredă, publicului i se cere să înceteze a fuma. Discursul prof. se poate rezuma la decizia neclintită a acestuia de a fi ”onorat să facă parte din sfânta Revoluție”, ”apărând Revoluția cu penița, în felul său”. În timp ce soldații Armatei Roșii părăsesc sala de conferință, profesorul rostește un discurs de încurajare.

Filmul comemorativ regizat de Alexandr Faințimmer*Marinarii din Baltica* (*Baltijtsy,* 1937) în regia lui Alexandr Faințimmer, realizat la 20 de ani de la Revoluția socialistă din Octombrie, este dedicat Flotei Baltice Roșii. Expresiile-cheie ale filmului - „disciplină bolșevică”, „pumnul proletar”, „puterea sovietelor”, „datoria față de Revoluție este îndeplinită, calea spre Petrograd este închisă”, „trăiască Patria și comunismul” – sunt sugestive pentru campania de culturalizare a cetățenilor sovietici din perioada stalinistă, campanie ce poate fi redusă la obediență față de autoritatea statului, reprezentat de Stalin.

Mesajul textului filmic poate fi redus la traiectoria unor personaje de la starea spontaneității, nesupunerii și indisciplinei la cea de conștientizare, supunere și disciplină. În acest sens, două relații de tip mentor-discipol sunt operante: comisarul Timofei Ivanovici și marinarul indisciplinat Kolesov Feodor Sergheevici, comandantul Rostovțev Iuri și marinarul Jezlov Alexei, participant la cucerirea Palatului de Iarnă, dar delăsător în ceea ce privește disciplina marinarilor pe vas. Revenit în Kronstadt după câțiva ani, Timofei este numit comisarul navei *Gavriil* și, fără a amâna, își intră în aceeași noapte

[12] Vezi imaginea savantului drept specifică mitologiei comuniste în L. Boia, Mitologia *Mitologia ştiinţifică a comunismului.* Bucureşti: Humanitas, 2011.
[13] D. L. Hoffmann, *Stalinist Values. The Cultural Norms of Soviet Modernity*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2003.

în atribuții, aducând simțul disciplinei pe vasul unde domnea mai degrabă haosul decât ”disciplina bolșevică”.

Același A. Faințimmer regizează filmul *Kotovski* (1942). Filmul pretinde a prezenta viața controversatului erou Grigore Kotovski, astfel încât activitatea sa de hoț apare în lumina haiduciei, a ajutorării celor sărmani. Simplificând șirul condamnărilor, detențiilor acestuia și a complicațiilor amoroase, scenariul este focalizat asupra trezirii conștiinței politice a *atamanului* Kotovski, trezire ce începe odată cu prietenia cu Efim, un condamnat pentru implicarea în Partidul Bolșevic. Natura aprigă, răzbunătoare, stihinică a „haiducului” este în opoziție cu calmul și stăpânirea de sine a bolșevicului Efim. Relația mentor-ucenic este bine reprezentată în film.

Un alt motiv revoluționar este prezentat într-o tonalitate tragico-teatrală – scena jurământului lui Kotovski de a răzbuna sângele nevinovat al basarabenilor, luptând până la ultima picătură de sânge împotriva atacatorilor româno-germani. Acești cotropitori poartă amprenta Celuilalt, tactică adesea utilizată și specifică ideologiei de război, căci dețin toate defectele umane posibile, cruzimea fiind cea mai cumplită dintre acestea. Într-adevăr, omorul nejustificat al femeilor și copiilor, spânzurarea tuturor bărbaților, suferința celor rămași în viață sunt elemente explorate de regizor, fiind perpetuate și în mesajul filmelor despre cel de-al Doilea Război Mondial, în speță în portretul atacatorilor hitleriști.

Marele Război este redat ca un război crud și nedrept, în contextul nedreptăților sociale clocotinde pe teritoriul Imperiului Rus. Acesta aduce însă experiența necesară luptătorilor bolșevici pentru a prelua puterea atunci când apare conjunctura favorabilă. Scena de final a filmului este semnificativă: Kotovski apare pe scena teatrului, întrerupând reprezentația și adresându-se publicului format din crema orașului Odessa pentru a anunța instaurarea unei noi ordini și lumi – cea sovietică.

Filmul *Noi, cei din Kronstadt* (*My iz Kronstadta,* 1936), regizat de Efim Dzigan, scenariul scris de Vsevolod Vișnevski, este inspirat de scrisori și cântece ale marinarilor din flota baltică din octombrie 1919. Menționăm câteva expresii-cheie din film: ”disciplină revoluționară”, ”origine socială”, ”apărarea Revoluției”, ”luptați până la ultima picătură de sânge” (din scrisoarea oficială a lui Ulianov-Lenin), ”vom construi o nouă lume” (fragment dintr-un cântec).

Cuplul mentor-ucenic este reprezentat de marinarul rebel Artiom Balașov, fără a fi membru al Partidului Comunist (*bezpartijnyi*)[14] și comisarul Vasili Feodorovici Martânov, membru partinic din 1901, condamnat la moarte în 1906, dar a reușit să evadeze. Venirea comisarului pe vas marchează începutul unei epoci de disciplină și subordonare după o atmosferă lejeră și ușuratică. Imaginea unui comisar bolșevic, cu experiența echivalentă morții în urma luptei împotriva ordinii burghezo-capitaliste, conducând cu mână de fier militarii, făcea trimitere la conducătorul Stalin și era parte din campania de legitimare a acestuia după moartea lui Lenin.

Astfel, *Zorile mărețe* (Velikoe zarevo, *The Great Dawn/They Wanted Peace*, 1938)în regia lui Mihail Ceaureli, este primul exemplu al cultului personalității lui Stalin[15] sau prima contribuție a filmului sovietic georgian la cultul acestuia[16]. Filmul face parte din grupul filmelor turnate pentru a comemora douăzeci de ani de la Revoluția din Octombrie, alături de *Lenin v oktiabre* (regizor M. Romm) și *Vyborgskaia storona* (*New Horizons* în SUA, regizat de); este primul film din seria celor patru regizate de Ceaureli cu figura dominantă a lui Stalin. Mikheil Gelovani joacă pentru prima dată

[14] În subsidiar, menționăm că, deși mulți soldați ai Armatei Roșii și Flotei Baltice aveau statutul de *bezpatijnye*, aceștia decideau să lupte și să moară pentru așa-numita cauză a Revoluției.
[15] P. Kenez, Cinema and Soviet Society from the Revolution to the Death of Stalin. I. B. Tauris, 2001, pag. 208.
[16]N. Hülbusch. *Im Spiegelkabinett des Diktators: Stalin als Filmheld im sowjetischen Spielfilm (1937-1953)*. Coppi, 2001, pag. 93.

rolul lui Stalin; apoi apare în același rol în alte treisprezece producții cinematografice. Atât regizorul, cât și actorul în rolul lui Stalin primesc Premiul Stalin în 1941.

Velikoe zarevo are meritul de a-l prezenta pe Stalin drept "cel mai apropiat colaborator și succesor al lui Lenin", aflat în fruntea Revoluției[17]. Ba mai mult, unele scene din film, în special cele dedicate Congresului VI, capătă statutul unic de letopiseț, conferind mitului un statut de document[18]. Filmul stabilește un canon în reprezentarea filmică a lui Stalin: om simplu și neclintit în decizia luată, uman și genial, modest și apropiat de oameni[19]. Stalin din filmul lui Ceaureli este caracterizat de o monumentalitate specifică sculpturilor și portretelor; trăsăturile acestuia se modifică rareori, chiar dacă rostește glume sau vorbe de duh. Întreaga campanie a stalinianei era construită pe teza *Stalin e Lenin astăzi*, pretinzând descendența autorității staliniste pe direcția leninistă și demonstrând astfel legitimitatea noului lider. În sprijinul acestei teze apare în 1938 *Kratkii kurs VKPb*, editat de Stalin însuși; canonul stabilit de această publicare se poate rezuma astfel : istoria Revoluției Ruse este istoria partidului condus de Lenin-Stalin și istoria luptei acestora cu trădătorii[20]. Stalin însuși poate fi considerat fără exagerare co-autorul scenariilor acelor filme ce susțin cultul personalității, fiind implicat în lectura scenariilor de film, vizionarea filmelor și chiar modificarea acestora[21].

Fabula filmului este simplă: Gheorghi, un soldat georgian, alături de alți soldați (un rus și un ucrainean – grăitor pentru mitul stalinist al *marii familii*), transmit ajutor material redacției ziarului bolșevic *Pravda*, unde Stalin ocupă postul de redactor. Scenele întrevederii dintre aceștia cu "șeful", alături de altele similare, îl prezintă pe Stalin ca pe o figură impozantă, influentă, plină de tact și seriozitate, cu o expresie imperturbabilă pe chip. Stalin joacă rolul patern în relația cu mulți luptători, fiind și protectorul unor relații amoroase a celor din anturajul său – relația dintre Gheorghi și asistenta medicală, bolșevică Svetlana. Marele Război este prezentat drept mijloc de îmbogățire pentru organizatorii Revoluției din Februarie, nepăsători față de soarta soldaților, nevoile muncitorimii din orașe și a țăranilor din Imperiu. Punctul culminant al acestei nepăsări îl reprezintă "criza din iulie"/"zilele din iulie" (*iul`skii krizis/iul`skie dni*) când demonstrațiile și grevele bolșevicilor, muncitorilor și marinarilor au fost dispersate cu brutalitate de Guvernul Provizoriu, în timpul cărora Gheorghi este rănit. Cuplul format din soldatul georgian și asistenta medicală bolșevică păsește apoi alături de ceilalți spre instaurarea noii ordini, în zorii zilei de octombrie, după ocuparea Palatului de Iarnă.

Filmele analizate reflectă un mod specific de a construi istoria, ceea ce dezvăluie fațete ale epocii staliniste în care au fost create. Pe de o parte, arta și retorica stalinistă a anilor '30 instaurează o ierarhie temporală de primă importanță pentru Țara Sovietelor – desemnarea Revoluției și a Războiului Civil drept moment crucial, o variațiune a timpului suprem ce reprezenta începutul, dar și modelul celebrat al noii istorii. Pe de altă parte, realismul socialist stabilea bazele a ceea ce s-a dovedit a fi un sistem de utilizare a eroilor recunoscuți de mentalul colectiv pentru a fi canonizați prin ficționalizare,

[17]Miera Liehm, Antonin J. Liehm. *The Most Important Art: Soviet and Eastern European Film After 1945*. University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London, pag. 52.

[18] Olga Romanova, *Kampania po mifologizatsii obraza Stalina: "prostoi velikii chelovek" i "Stalin – eto Lenin segodnia"[Campania de mitologizare a imaginii lui Stalin: "simplul om măreț" și "Stalin e Lenin astăzi"]* în http://urokiistorii.ru/media/film/2010/09/1-chiaureli (accesat 1 august 2016).

[19] Campania de mitologizare a imaginii lui Stalin a început în 1934, în preajma Congresului XVII al PC, care a rămas în istorie cu două nume: "congresul biruitorilor" și "congresul celor executați/împușcați" (*s`ezd pobeditelei, s`ezd rasstreliannykh*), din moment ce majoritatea participanților au fost executați până în 1939, în anii Marii Terori.

[20] În acea perioadă mențiunea numelor altor conducători și ideologi ai Revoluției - Troțki, Kamenev, Zinoviev, Buharin - era de rău augur.

[21] Vezi G. Mariamov, *Kremlevskii tsensor: Stalin smotrit kino [Cenzorul Kremlinului: Stalin vizionează filme]*. Kinotsentr, Moskva, 1992.

literaturizare istoricizată și ecranizare în vederea unui impact cât mai eficient asupra maselor. Aceste aspecte au contribuit la infiltrarea și sedimentarea identității sovietice în mentalul colectiv al popoarelor din cadrul Imperiului Sovietic, aspect ce a reușit în asemenea măsură încât unii cercetători sugerează coexistența (pe alocuri înlocuirea) conceptului „post-sovietic" cu „neo-sovietic"[22].

BIBLIOGRAPHY

a. Books:

Boia, Lucian. *Mitologia ştiinţifică a comunismului*. Bucureşti: Humanitas, 2011.

Bratia Vasilievy. *Sobranie sochinenii* v 3-kh tt. Moskva: Iskusstvo, 1983.

Clark, Katerina. *The Soviet Novel: History as Ritual*. Third Edition, Bloomington and Indianopolis: Indiana University Press, 2000.

Dobrenko, Evgeny. *Stalinist Cinema and the Production of History: Museum of the Revolution*. Trans. by Sarah Young. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2008.

Gheorghiu-Cernat, Manuela. *Filmul și armele. Tema păcii și a războiului în filmul European*. București: Editura Meridiane, 1983.

Graffy, Julian. *Chapaev: Kinofiles Film Companion 12*. London, New York: I. B. Tauris, 2010.

Hoffman, David L.. *Stalinist Values. The Cultural Norms of Soviet Modernity*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2003.

Hosking, Geoffrey. *Beyond Socialist Realism: Soviet Fiction since "Ivan Denisovich"*. New York: Holmes&Meier Publishers, 1980.

Iezuitov, N. *Pudovkin.Puti tvorchestva*. Moskva: Iskusstvo, 1937.

Kaganovsky, Lilya.*How theSoviet Man Was Unmade: Cultural Fantasy and Male Subjectivity under Stalin*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2008.

Lenin, V. I. *Polnoe sobranie sochinenii*. 5-e izdanie v 55 tomakh. Tom 44. Moskva: Izd. Politicheskoi literatury, 1970.

Mariamov, G., *Kremlevskii tsensor: Stalin smotrit kino [Cenzorul Kremlinului: Stalin vizionează filme]*. Moskva: Kinotsentr, 1992.

Propp, Vladimir. *Morfologia volshebnoi skazki*. Nauchnaia redaktsia, tekstologicheskii kommentarii I. V. Peshkova. Moskva: Labirint, 2001.

Seneavskaia, Elena. *Psikhologija voiny v XX veke: istoricheskij opyt Rossii.* Moskva: Rosspen, 1999.

Sorlin, Pierre. *The Film in History: Restaging the Past*. Oxford: Basil Blackwell, 1980.

Tumarkin, Nina. *The Living & The Dead: The Rise and Fall of the Cult of World War II in Russia*. New York: Basic Books, 1994.

b. Chapters in books:

Carpentier, N. "The Ideological Model of War: Discursive Meditations of the Self and the Enemy" in *Creating Destruction: Constructing Images of Violence and Genocide*. Amsterdam: Rodopi, 2011.

Fitzpatrick, Sheila. "The Civil War as a Formative Experience" in Abbot Gleason, Peter Kenez, and Richard Stites (eds.), *Bolshevik Culture: Experiment and Order in the Russian Revolution*. Bloomington and Indianopolis: Indiana University Press, 1989.

Grancea, Mihaela, Olga Grădinaru. "The Collectivization Process in the Soviet and Romanian Films. A Comparative Perspective" in Sorin Radu, Cosmin Budeanca (eds.) *The*

[22] Vezi Olga Grădinaru, „*Neo-sovietic* sau mahmureala imperialistă" în *Transilvania* 2/2018, Sibiu, pp. 43-46.

Countryside and Communism in Eastern Europe: Perceptions, Attitudes, Propaganda. Wien, Zürich, Münster: LIT Verlag, 2016.

Kenez, Peter. "Films of the Second World War", in Anna Lawton (ed.), *The Red Screen: Politics, Society, Art in Soviet Cinema*, London, Routledge, 1992.

Kovalov, Oleg. "The Irrational in Russian Cinema: A Short Course" in Olga Tabachnikova (ed.), *Facets of Russian Irrationalism between Art and Life: Mystery inside Enigma*. Leiden, Boston: Brill Rodopi, 2016.

Zorkaia, Neva. "V. I. Pudovkin" in *Istoria sovetskogo kino. 1917-1967*. Vol. 1. Moskva: Iskusstvo, 1969.

c. Papers in journals:

Grădinaru, Olga, „Neo-sovietic sau mahmureala imperialistă" în Transilvania 2/2018, Sibiu, pp. 43-46.

Grădinaru, Olga. "The Civil War and Revolution in Stalinist Films. Cult Films, Evasiveness and Clichés" in *Ekphrasis* 2/2017, pp. 120-130.

Grădinaru, Olga. "Scurtă incursiune în problematica personajului pozitiv în proza rusă şi sovietică" in *Studii umaniste şi perspective culturale. Cercetări ale doctoranzilor în filologie. Conferinţă internaţională, 14-15 aprilie 2011*, Târgu-Mureş, Editura Universităţii "Petru Maior", 2011: 1479-1488.

Grădinaru, Olga."Death Representation in the Soviet Novel of World War 2. A. Fadeyev's *The Young Guard*" in *Romanian Journal of Literary Studies* No 4/2014, Târgu-Mureş, Arhipelag XXI Press, 2014: 451-462.

d. Unpublished studies:

Jones Hemenway, Elizabeth. "Telling Stories: Russian Political Culture and Tales of Revolution, 1917-1921", Ph.D. diss.. University of North Carolina at Chapel Hill, 1999.

Hartzok, Justus Grant. "Children of Chapaev – the Russian Civil War Cult and the Creation of Soviet Identity, 1918-1941" PhD thesis. University of Iowa, 2009.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

ANALYSIS OF DIFFERENT FORM OF PSALMS, IN THE CONTEXT OF HUNGARIAN REFORMED HYMNBOOKS

Orosz Otilia Valeria

PhD Student, West University of Timișoara

Abstract :Psalmody, the singing or recitation of psalms, prayers or other religious songs following a common type has got its roots in the religious practices of the Old Testament, in the Jewish liturgy.
Byzantine psalm tones continue this tradition, but with their own interpretation of the psalms – through Byzantine tones. The singing of the antiphon psalms in the Roman Catholic Church presents the richness and the beauty of Gregorian music, which in turn maintains even nowadays the traditions of singing according to The Eight Gregorian Tones.
The present work realizes a transverse section of the evolution of psalm-singing in the practice of the Reformed Church. Starting from the protestant graduals of the Middle Ages, the work presents the most important editions of the hymnbooks, through which the evolution of psalms can be followed along with the changes in contents, notes and interpretation. The formation process of the Genevan psalms led to the appearance of a collection of psalms for four voices.
The adaptation was realized by Claude Goudimel and it was edited in 1565 in Paris. The first Hungarian translation of the Genevan psalms was done by Szenci Molnár Albert (1574-1634) in 1606, it was entitled Psalterium Ungaricum and it was edited in Herborn in 1607. Through the restoration of the Genevan psalms with rhythmic melodies, the restoration of many historical songs from the Reformation period and many songs from the 1948 edition, the hymnbook edited in 1996 represents "the reform book" of the 20th century in the church singing practice of Partium and Transylvania.

Keywords: psalms, antiphons, hymnbooks, reform, paraphrase

Introducere

Cântarea psalmilor respectiv psalmodierea[1] are rădăcinile strict legate de liturghie. În evul mediu, psalmii antifonali au reprezentat unul dintre genurile muzicii gregoriene practicate în liturghia romano-catolică, dar care a persistat încă timp de mai mult de un secol și în liturghia protestantă (graduale protestante). Psalmii antifonali se pot defini prin cele opt tonuri gregoriene[2], însă aceste tonuri nu sunt identice cu cele opt

[1] Cântarea psalmilor are două laturi (forme) în liturghie. Prima formă este cântarea continuă a unor psalmi în întregime, iar a doua este cântarea unor strofe alese pentru zilele liturgice. Aici se cântă antifoane înainte și după psalmi.
[2] Cele opt tonuri gregoriene

Tonuri	**Sunet de bază**	**dominanta**	**ambitus**	
Tonul 1.	D	A	C-d	autentic
Tonul 2.	D	F	A-a	plagal

ehuri ale muzicii psaltice bizantine[3].
Din aceste tonuri se dezvoltă mai târziu modurile populare[4].

Psalmii antifonali din secolul al XVI-lea

Prima carte de cântece liturgice, tipărită după reformă este cea editată în 1560 respectiv în 1574 de către Huszár Gál,[5] conține psalmii cu antifoane (versuri cadru), care definesc totodată și tonul în care trebuie cântat psalmul.

Exemplul nr. 1. Antifon din cartea de cântece a lui Huszár Gál
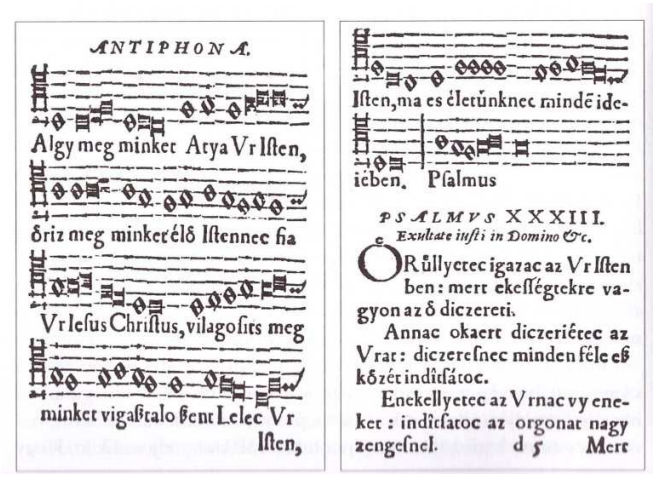
Tonul 3.	E	c	D-e	autentic
Tonul 4.	E	A	C-c	plagal
Tonul 5.	F	c	F-f	autentic
Tonul 6.	F	A	C-c	plagal
Tonul 7.	G	d	F-g	autentic
Tonul 8.	G	c	C-d	plagal

[3] Psaltica are opt glasuri sau ehuri, fiecare cu o tonică și scară (gamă) proprie, iar gama se scrie astfel: NI PA VU GA DI KE ZO NI corespondent în muzica liniară cu DO RE MI FA SOL LA SI DO. Cântarea psaltică are o notație proprie.

4 Modurile populare extrase din tonurile gregoriene

Tonuri	Nr.	Denumirea	Sunetul de bază	Modul popular
Tonurile 1-2.	I.	Protus	D	dorian, eolian
Tonurile 3-4.	II.	Deutorus	E	frigian
Tonurile 5-6.	III.	Tritus	F	lidian
Tonurile 7-8.	IV	Tetrardus	G	mixolidian

[5] Prima carte liturgică protestantă a fost editată de Huszár Gál, în anul 1574, iar singurul exemplar existent din cel editat în 1560 a fost găsit întâmplător în anul 1975 de către Gedeon Borsa.

ANTIPHONA.

Algy meg minket Atya Vr Iſten,
ôriz meg minket élô Iſtennec fia
Vr Ieſus Chriſtus, vilagoſits meg
minket vigaſztalo ſzent Lelec Vr
Iſten,

Iſten, ma es életünknec mindē ide-
iében. Pſalmus

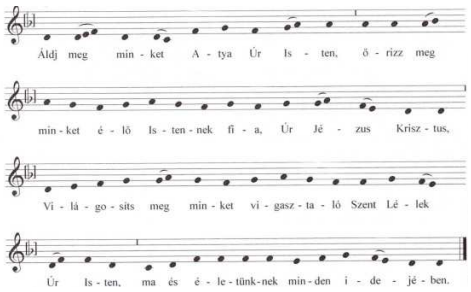
PSALMVS XXXIII.
Exultate iuſti in Domino &c.

ORüllyetec igazac az Vr Iſten
ben: mert ekeſſégtekre va-
gyon az ô diczereti.

Annac okaert diczeriétec az
Vrat: diczereſnec minden féle eſz
közét indîtſátoc.

Enekellyetec az Vrnac vy ene-
ket: indîtſatoc az orgonat nagy
zengeſnel. d 5 Mert

Interpretarea antifonului cu notație în cheia sol:

Áldj meg min - ket A - tya Úr Is - ten, ô - rizz meg
min - ket é - lô Is - ten - nek fi - a, Úr Jé - zus Krisz - tus,
Vi - lá - go - sits meg min - ket vi - gasz - ta - lô Szent Lé - lek
Úr Is - ten, ma és é - le - tünk - nek min - den i - de - jé - ben.

Forma acestor psalmi nu este strofică. Lungimea rândurilor melodice este diferită, nu se acomodează la formele metrice obișnuite. În practica liturgică de după reformă, antifoanele au fost cântate înainte și după psalmi, imediat după doxologia[6] din ultima parte.

Psalmii antifonali în gradualele secolului al XVII-lea

Psalmii antifonali apar și în culegerea cunoscută sub numele de *Öreg Graduál*[7] *(Gradual Vechi*[8]*).* Episcopul Geleji Katona István, redactorul acestui gradual a publicat și notația tonurilor la sfârșitul primului capitol, cu titlul *Toni Psalmorum Distincti,* fapt ce explică necesitatea și practica de a le citi, de a le interpreta. La sfârșitul antifonalelor, diferite notații au ajutat la legarea lor de psalmi conform anumitor tonuri. Aceste notații indică numărul psalmilor respectiv cântecul de laudă corespunzător (ex. *Magnificat*)[9].

Exemplul nr. 2. Structura psalmilor antifonali.
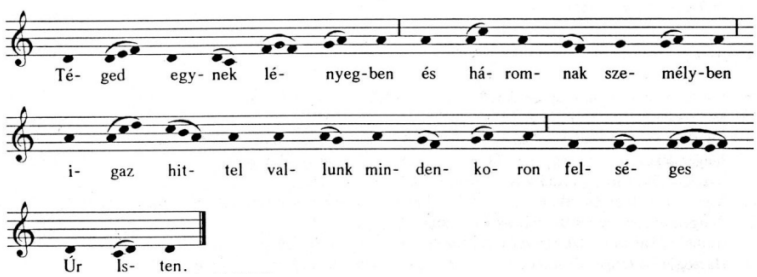
Antifon în tonul 1.

[6] doxologie = preamărirea Sfintei Treimi

[7] *Öreg Graduál,* culegere de cântece liturgice, editată în 1636 de episcopul Geleji Katona István cu ajutorul preotului Keserűi Dajka János, cu cheltuielile suportate de către principele I. Rákóczy György, la Alba Iulia.

[8] Cuvântul ”vechi” în acest context înseamnă ”mare”, datorită mărimii acesei cărți.

[9] Pe lângă psalmi mai sunt câteva cântece de laudă care se cântă cu antifoane.
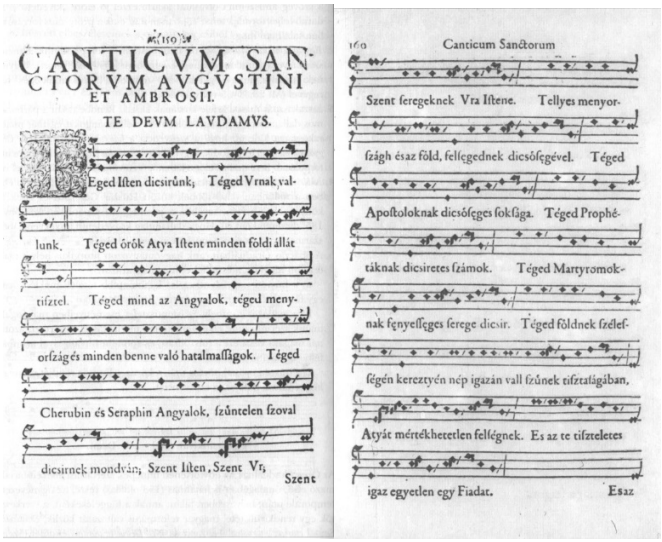

Tonul psalmului

Interpretarea psalmilor, după cântarea antifonului, pornește cu o formulă scurtă, numită *initium*[10], din câteva sunete (do-re-mi), are rol de a lega antifonul de psalm. Sunetele care persistă și se repetă de multe ori, se numesc *tenor.* La jumătatea textului, după două rânduri melodice apare o semicadență, numită *mediatio.* Formula de încheiere se numește *terminatio.*

În afară de *Gradualul Vechi*, mai conțin psalmi și gradualele *Batthyány, Csáti, Patay*, *Ráday,Kálmáncsai, Nagydobszai și Spáczay*. În aceste șapte graduale psalmii sunt într-un grup. Alte culegeri, cum sunt gradualele *Csurgai* și *Kecskeméti* conțin numai un anumit număr de psalmi. *Cartea de cântece* a lui Huszár Gál, *Gradualul Komjáti* partea I. și *Gradualul Eperjesi* dă o altă organizare a psalmilor, adaptată practicii liturgice.

Exemplul nr. 3. *Te Deum* din *Öreg Graduál (Gradualul Vechi, 1636)*

CANTICVM SAN-
CTORVM AVGVSTINI
ET AMBROSII.
TE DEVM LAVDAMVS.
Eged Iſten dicsirünk; Téged Vrnak val-
lunk. Téged örök Atya Iſtent minden földi állat
tiſztel. Téged mind az Angyalok, téged meny-
orſzág és minden benne való hatalmaſſágok. Téged
Cherubin és Seraphin Angyalok, ſzüntelen ſzoval
dicsirnek mondván; Szent Iſten, Szent Vr,
Szent
160 Canticum Sanctorum
Szent feregeknek Vra Iſtene. Tellyes menyor-
ſzágh ésaz föld, fellegednek dicsőſegével. Téged
Apoſtoloknak dicsőſeges ſokſága. Téged Prophé-
táknak dicsiretes ſzámok. Téged Martyromok-
nak fényeſſeges ſerege dicsir. Téged földnek ſzéleſ-
ſégén kereztyén nép igazán vall ſzünek tiſztaſágában,
Atyát mértékhetetlen felségnek. Es az te tiſzteletes
igaz egyetlen egy Fiadat. Esaz

Textul integral al psalmilor se găsește în *Cartea de cântece* a lui Benczédi Székely István, (editat în Cracovia, anul 1548); în *Biblia* tradusă de Károli Gáspár (Vizsoly, 1590) în limba maghiară, cu notații de neumă deasupra textului psalmilor, respectiv *Gradualul Vechi* al lui Geleji Katona István (1636, Alba Iulia). Cântecele de laudă *Magnificat*[11], *Benedictus*[12], *Nunc dimittis*[13], *Quiqumque*[14]au fost cântate ca și psalmii

[10] initium=începere
[11] Cântecul de laudă a Mariei
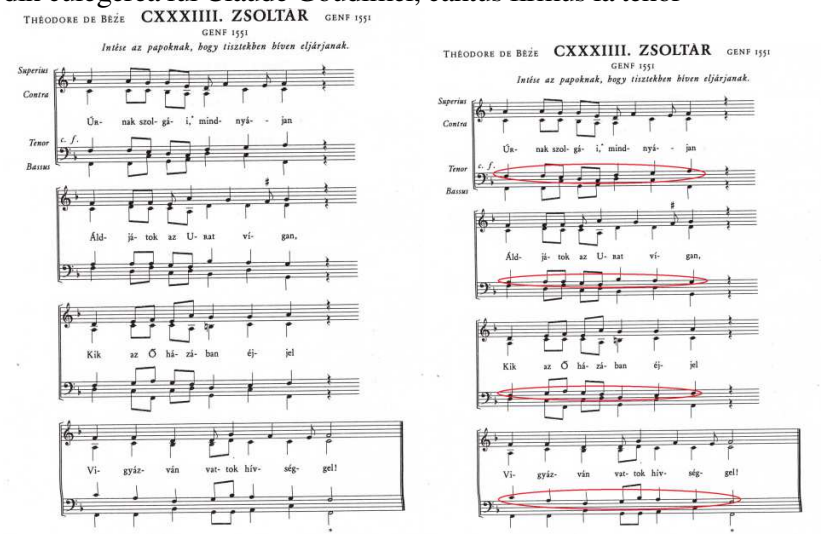
antifonali. Totodată trebuie să amintim și cântecul *Te Deum Laudamus*[15], care constituie o excepție, fiind cântec de laudă, dar interpretat ca și psalmii, cu antifon. Cântecul *Te Deum* se găsește din cele mai vechi timpuri în toate cărțile de cântece, sub diferite forme.

Psalmii genevieni

Orașul Geneva s-a alăturat reformei în anul 1536. Jean Calvin, reformatorul francez a introdus principii și legi foarte severe legate de liturghie. El nu a permis decât folosirea acelor cântece, care au izvor direct în Sfânta Scriptură. Acest principiu a dus la traducerea, adaptarea psalmilor din Biblie sub formă de versuri poetice cantabile. Textul acestor psalmi se datorează poeților Clement Marot și Théodore de Béze. În anul 1543 a fost ales cantor și profesor de muzică la Geneva Loys Bourgeois, majoritatea melodiilor de psalmi genevieni respectiv popularitatea acestora se datorează activității lui. În 1561 Béze termină psalmii, respectiv cele *10 porunci* și *Cântecul lui Simeon*. Cei 150 de psalmi au fost adaptați pe 125 de melodii. Culegerea a fost editată în anul 1562. Ediția și tipărirea a reprezentat o afacere extraordinară în anii 1561-1562. Theodor de Béze a obținut la Paris privilegiul regal de tipărire, aprobat de lectorii doctori ai Universității Sorbonne. La tipărire au lucrat în jur de 45 de tipografii în Geneva, Paris și mai multe orașe din Franța respectiv din Amsterdam. Numărul de tipar a fost între 30000-50000, ceea ce a reprezentat cea mai mare afacere tipografică a secolului[16].

Procesul de formare a psalmilor genevieni a dus la apariția unei culegeri de psalmi, prelucrați pentru patru voci. Adaptarea a fost realizată de Claude Goudimel[17], editată în anul 1565, la Paris. La aceste prelucrări cantus firmus este plasat la vocea tenor.

Exemplul nr. 4. Psalmul 134
din culegerea lui Claude Goudimel, cantus firmus la tenor
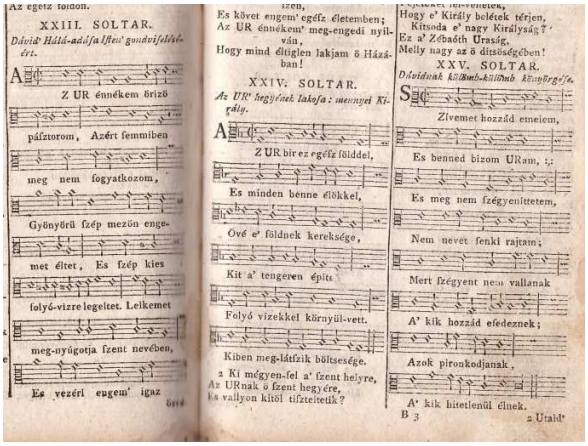

THÉODORE DE BÈZE CXXXIIII. ZSOLTÁR GENF 1551
GENF 1551
Intése az papoknak, hogy tisztekben bíven eljárjanak.
Superius
Contra
Tenor
Bassus
Ún- nak szol- gá- i,' mind- nyá- - jan
Áld- já- tok az U- nat ví- gan,
Kik az Ő há- zá- ban éj- jel
Vi- gyáz- ván vat- tok hív- ség- gel!

Psalterium Ungaricum
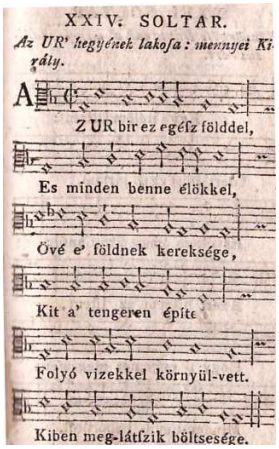
Prima traducere a psalmilor genevieni în limba maghiară a fost realizată de către Szenci Molnár Albert (1574-1634), în anul 1606 cu titlul *Psalterium Ungaricum* și a fost editată la Herborn în 1607. Szenci a folosit ediția a doua a psalmilor genevieni din anul 1594, realizat de Ambrosius Lobwasser. Textul acestor psalmi

[12] Binecuvântat este cel care vine în numele Domnului
[13] Acum îl trimiți pe robul tău
[14] Credo-ul lui Athanasius
[15] Pe tine, Doamne, te preamărim
[16] Goudimel, Claude, *Zsoltárok, 1565,* Magyarországi Református Egyház Zsinata, Budapest, 2002, pp 506-508
[17] Claude Goudimel (1514-1572), muzician francez, a prelucrat cele mai multe melodii de psalmi în stil homofon și polifon.
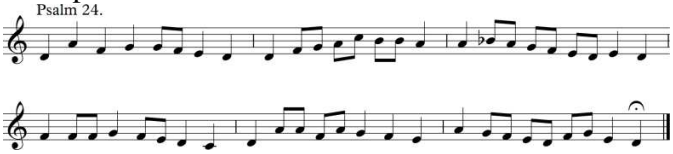
prezintă asemănări considerabile cu Biblia tradusă de Károli Gáspár în 1590. Ediția a fost sponsorizată de ducele Moritz din Hessen. Prin această traducere s-a lărgit considerabil forma versurilor poetice maghiare. Szenci este considerat primul traducător, care a format versuri cantabile, adaptate pe melodii franceze ale lui Clement Marot și Theodor de Béze. După ediția din Herborn psalmii au fost editați încă de două ori împreună cu textul Bibliei la Hanau în 1608, respectiv la Oppenheim în 1612[18]. Prozodia adaptată pe aceste melodii de multe ori prezintă dificultăți de exprimare din cauza diferenței dintre ritmicitatea melodiei și cea a textului.
În ceea ce privește ritmul acestor psalmi, melodiile nu sunt incadrate în măsuri. Liniile melodice sunt libere, variate, ritmicitatea lor fiind determinată de text și frazarea se realizează prin semnele *longa* și *brevis*, uneori cu coroană.
Exemplul nr. 5. Psalmii 23, 24, 25 din *Biblia* editată în 1774

XXIII. SOLTAR.
Dávidnak Hálá-adássa Istennek gondviselésében.
Z UR énnékem őrizö
pásztorom, Azért semmiben
meg nem fogyatkozom,
Gyönyörü szép mezön enge-
met éltet, Es szép kies
folyó-vizre legeltet. Lelkemet
meg-nyúgotja szent nevében,
Es vezérl engem' igaz
XXIV. SOLTAR.
Az UR' hegyének lakosa: mennyei Király.
Z UR bir ez egész földdel,
Es minden benne élökkel,
Övé e' földnek kereksége,
Kit a' tengeren épitt
Folyó vizekkel környül-vett.
Kiben meg-látszik böltsesége.
XXV. SOLTAR.
Zivemet hozzád emelem,
Es benned bizom URam, ;:
Es meg nem szégyenittetem,
Nem nevet fenki rajtam;
Mert szégyent nem vallanak
A' kik hozzád esedeznek;
Azok pironkodjanak,
A' kik hitetlenül élnek.

Exemplul nr. 6. Psalmul nr. 24. din ediția *Bibliei cu psalmi* din 1774

XXIV. SOLTAR.
Az UR' hegyének lakosa: mennyei Király.
Z UR bir ez egész földdel,
Es minden benne élökkel,
Övé e' földnek kereksége,
Kit a' tengeren épitt
Folyó vizekkel környül-vett.
Kiben meg-látszik böltsesége.

Exemplul nr. 7. Psalmul 24. din *Cartea de cântecedin 1996.*

Psalm 24.

[18] Goudimel, Claude, idem, pp. 509-510.

Ediția din 1774 păstrează melodia ritmică, notația muzicală este scrisă cu cvadrate, în alla breve. Cheia do este una dintre cele trei chei folosiți în evul mediu (pe lângă cheia fa și cheia sol). Bemolul și finala sol ne indică modul sol-dorian. Același psalm din *Cartea de cântece din 1996* este notat în modul re-dorian. Melodiile psalmilor genevieni sunt exprimate prin modurile populare.[19]

Compozitorii secolului al XVI-lea au început să folosească sensibila, îndeosebi în cazul muzicii instrumentale. Notația sensibilei nu a fost definită, de cele mai multe ori a fost lăsată la aprecierea interpretului.

Melodiile psalmilor în cărțile de cântece din secolului al XIX-lea

În anul 1806 a avut loc o revizie a cărții de cântece, iar în 1813 a apărut o ”carte de reformă”, care a

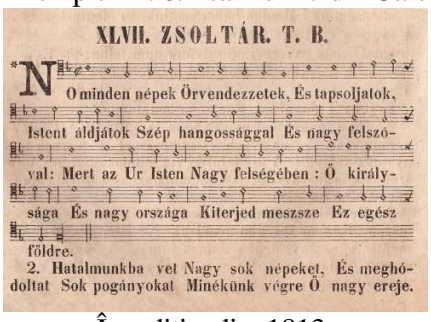
[19] Csomasz Tóth Kálmán, *A református gyülekezeti éneklés,* Budapest, 1950, p. 228.

Nr. crt.	Modurile populare	Nr. psalmilor	Nr. melodiilor
I.	dorian	2, 5, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 20, 24, 33, 34, 37, 41, 45, 48, 50, 59, 80, 88, 90, 91, 92, 96, 104, 107, 112, 114, 115, 125, 128, 130, 137, 143, 148, 149	37
II.	hipodorian	7, 23, 28, 40, 61, 77, 120, 129, 146	9
III.	frigian	17, 26, 31, 51, 83, 94, 100, 102, 132, 141, 147	11
IV.	hipofrigian		0
V.	lidian		0
VI.	hipolidian		0
VII.	mixolidian	15, 19, 27, 46, 57, 74, 85, 87, 126, 136, 145	11
VIII.	hipomixolidian	30, 44, 58, 93, 103, 113, 117, 121	8
IX.	eolian	4, 16, 22, 38, 65	6
X.	hipoeolian	18, 39, 55, 106, 110, 144	6
XI.	ionian	1, 3, 21, 29, 32, 36, 47, 52, 73, 75, 81, 84, 97, 105, 122, 133, 135, 138, 150	19
XII.	hipoionian	25, 35, 42, 43, 49, 54, 56, 60, 66, 79, 89, 99, 101, 119, 123, 124, 134, 140	18

întrerupt tradițiile cărților de cântece din secolele anterioare. Această carte a selectat psalmii astfel încât au fost recomandate și notate cu o steluță doar anumite versuri, respectiv foarte multe cântece din culegerile anterioare au fost scoase și înlocuite cu cântece noi, scrise la comandă de către preoți[20]. În această ediție se simte considerabil curentul pietist.

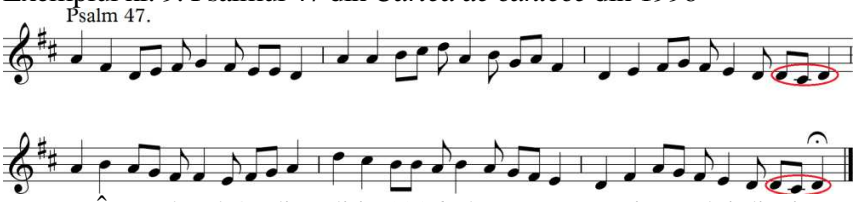
În anul 1877 o nouă revizie a dus la deformarea melodiilor, fapt care a persistat timp de aproape un secol. În diferitele ediții apar notații diferite ale psalmilor, ediția din Debrețin păstrează notația ritmică cu cvadrate, iar aceeași carte editată la Budapesta notează psalmii cu valori egale. Această diferență respectiv variantele din cărțile de cântece din Cluj au dus la o eroare, o confuzie și o
varietate de interpretare a psalmilor în diferitele regiuni ale țării. Greșelile de tipografie au agravat această situație. Totuși, interpretarea psalmilor a rămas tradițională, ceea ce s-a păstrat timp de secole în cadrul comunităților bisericești.

Exemplul nr. 8. Psalmul 47 din *Cartea de cântece din 1813*

XLVII. ZSOLTÁR. T. B.
*N O minden népek Örvendezzetek, És tapsoljatok,
Istent áldjátok Szép hangossággal És nagy felszó-
val: Mert az Ur Isten Nagy felségében : Ő király-
sága És nagy országa Kiterjed meszsze Ez egész
földre.
2. Hatalmunkba vet Nagy sok népeket, És meghó-
doltat Sok pogányokat Minékünk végre Ő nagy ereje.
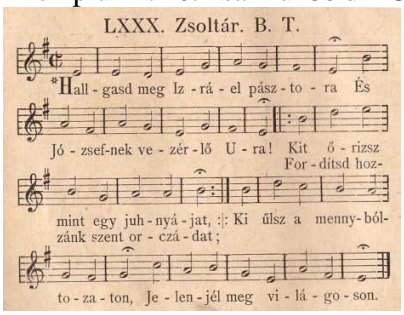
În ediția din 1813 se poate remarca steluța la prima strofă, care indică, dacă este recomandată (cantabilă) sau nu strofa respectivă. Cheia do și bemolul ne indică modul fa-ionian (Fa-major). Bemolul din ultimul rând este o greșeală de tipografie, deoarece nota mi este sensibilă.

Exemplul nr. 9. Psalmul 47 din *Cartea de cântece* din 1996
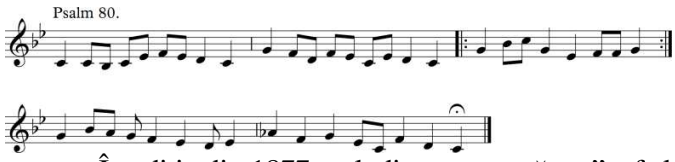

În Psalmul 47 din ediția 1996 observăm notația cu doi diezi, modul este re-ionian (Re-major), cadența este de secundă mică, do# fiind sensibilă.

Exemplul nr. 10. Psalmul 80 din *Cartea de cântecedin 1877.*

LXXX. Zsoltár. B. T.
*Hall - gasd meg Iz - rá - el pász - to - ra És
Jó - zsef-nek ve - zér - lő U - ra! Kit ő - rizsz
For - dítsd hoz-
mint egy juh - nyá - jat, :|: Ki ülsz a menny - ból-
zánk szent or - czá - dat;
to - za - ton, Je - len - jél meg vi - lá - go - son.

Exemplul nr. 11. Psalmul 80 din *Cartea de cântece din 1996.*

[20] Ibidem, pp. 169-173

În ediția din 1877 melodia este notată cu ”auftakt”, adică anacruză, respectiv este incadrată în măsuri cu valori de note egale. În comparație cu melodia originală, această incadrare forțată a dus la deformarea melodiei. Notația psalmului în ediția din 1877 este mi eolian (mi minor), iar varianta originală (ex. 11) este do-dorian.
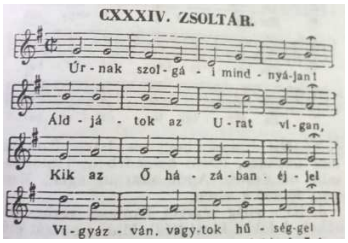
Psalmii din cărțile de cântece ale secolului XX.

Trei cărți de cântece au deteminat cântarea bisericească reformată din secolul XX.
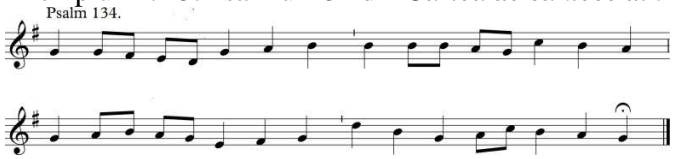
Prima a apărut în anul 1921 în Debrețin și a fost o carte comună a credincioșilor reformați din Ungaria și din regiunea Partium. În Ardeal a fost în folosință cartea editată la Cluj în 1744 și 1837 respectiv în 1923. Aceste cărți aduc psalmii cu valori de note egale. Caracterizarea lor necesită o analiză aparte.

Ediția din 1921, redactată de Baltazár Dezső (1871-1936), a păstrat melodia psalmilor din 1877, cu valori egale.

Exemplul nr. 12. Psalmul 134 din *Cartea de cântece din 1921*.
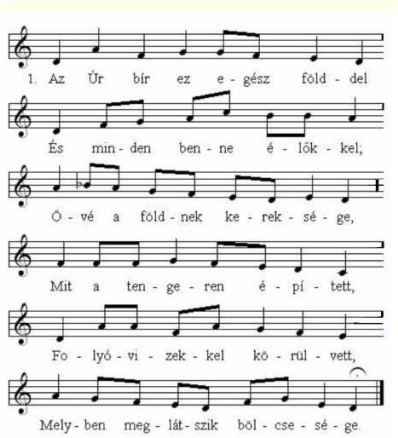

Exemplul nr. 13. Psalmul 134 din *Cartea de cântece din 1996*.

Varianta din 1921 are note egale, în alla breve, modul este sol-ionian (Sol-major), rândurile melodice se termină cu coroane de prelungire. Comparat cu melodia originală a psalmului din ediția 1996, se poate observa diferența de ritm și caracter. Prima variantă a fost folosită mai mult de 100 de ani, până la reforma cântării bisericești determinată de apariția acestei cărți ”de reformă” din 1996.

Cartea de cântece revizuită din 1948, redactată de Csomasz Tóth Kálmán a fost foarte bine pregătită și este considerată cea mai reușită carte de cântece a tuturor vremurilor editată pentru biserica reformată. Această apeciere se datorează faptului că a readus psalmii cu melodiile ritmice cu toate versurile originale, respectiv cântecele istorice din perioada reformei.

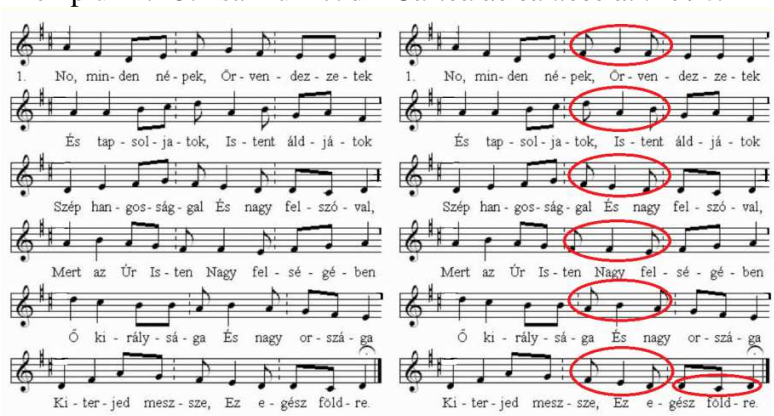
Exemplul nr. 14. Psalmul 24 din *Cartea de cântece din 1948*.

1. Az Úr bír ez e - gész föld - del
És min - den ben - ne é - lők - kel;
Ó - vé a föld - nek ke - rek - sé - ge,
Mit a ten - ge - ren é - pí - tett,
Fo - lyó - vi - zek - kel kö - rül - vett,
Mely - ben meg - lát - szik böl - cse - sé - ge.

Pe această notație putem remarca melodia ritmică, originală a psalmilor genevieni, delimitarea liniilor melodice cu delimitările longa și brevis (corespunzătoare notațiilor de pauză de pătrime respectiv optime), coroana la sfârșitul melodiei (strofei).

Cartea de cântece din 1 996 a apărut cu ocazia Întâlnirii Mondiale a Reformaților din 1996, cu scopul de a unifica obiceiurile cântării din diferitele zone de religie reformată și de a realiza o carte de cântece comună a tuturor reformaților din lume. Tendința a fost de bună voință, însă cartea nu a fost acceptată de Ungaria și Slovacia, unde cartea de cântece din 1948 nu s-a putut înlocui cu una mai slabă. Pentru unele zone, cum este Partium și Ardealul, această carte a reprezentat un pas considerabil față de cărțile de cântece din Debrețin (1921) respectiv din Cluj (1923), a recuperat o întârziere de 80 de ani față de Ungaria. Prin readucerea psalmilor genevieni cu melodia ritmică, prin reintroducerea a multor cântece istorice din perioada reformei și a multor cântece ale cărții din 1948, această ediție reprezintă ”cartea de reformă” a secolului XX în cântarea bisericească din Partium și Ardeal. Cartea a fost redactată de Máté János (1934-1998), profesor de muzică la Academia de Teologie Reformată din Budapesta.

Exemplul nr. 15. Psalmul 47. din *Cartea de cântece din 1996.*

1. No, min- den né - pek, Ór - ven - dez - ze - tek
És tap - sol - ja - tok, Is - tent áld - já - tok
Szép han - gos - ság - gal És nagy fel - szó - val,
Mert az Úr Is - ten Nagy fel - sé - gé - ben
Ő ki - rály - sá - ga És nagy or - szá - ga
Ki - ter - jed mesz - sze, Ez e - gész föld - re.
1. No, min- den né - pek, Ór - ven - dez - ze - tek
És tap - sol - ja - tok, Is - tent áld - já - tok
Szép han - gos - ság - gal És nagy fel - szó - val,
Mert az Úr Is - ten Nagy fel - sé - gé - ben
Ő ki - rály - sá - ga És nagy or - szá - ga
Ki - ter - jed mesz - sze, Ez e - gész föld - re.

Psalmul 47 este singurul psalm cu melodie izometrică, izoritmică, cu o sincopă la mijlocul liniei melodice, ceea ce dă un caracter vesel acestei melodii.

Varianta psalmului 47 din Cartea de cântece din 1996 este notată în modul re-ionian (Re-major). Cadențele psalmilor genevieni se numesc cadențe ”V”, unde se realizează un pas de secundă în jos. Acest pas în sistemul diatonic nu poate fi, decât secundă mică și atunci se consideră sensibilă.

Muzicienii secolul XX au purtat discuții îndelungate privind modul de interpretare al psalmilor genevieni. Au trecut decenii, în care sensibila nu s-a luat în considerare, astfel cadențele ”V” ale psalmilor din

cărțile de cântece ale secolului XX au fost cântate cu secundă mare. Această discuție a dus la acceptarea sensibilei abia în primii ani ai secolului XX[21], după reeditarea lucrării lui Loys Bourgeois din 1550. Această lucrare dă explicații clare pentru interpretarea psalmilor respectiv a notațiilor din evul mediu.

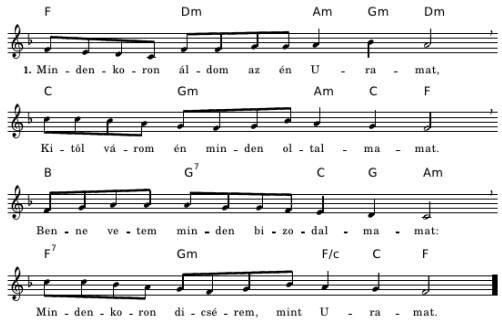
Prelucrări corale ale psalmilor genevieni

Profesorul de matematică al Gimnaziului Reformat din Debrețin, Maróthy György (1715-1744), fondatorul Corului „Kántus", a editat în anul 1740 o culegere de psalmi prelucrați pentru cor mixt de patru voci. Această culegere a fost prima, care a prelucrat psalmii pentru cor, deoarece hotărârile sinodurilor au interzis cântarea pe mai multe voci, dar și folosirea orgii pentru acompaniamentul cântecelor bisericești[22]. Dintre prelucrările corale ale psalmilor genevieni din secolul XX trebuie să amintim pe cele șapte piese compuse de Kodály Zoltán (1882-1937), compozițiile lui Csomasz Tóth Kálmán (1902-1988) și Gárdonyi Zoltán (1906-1986).

Parafraze de psalmi

În cărțile de cântece reformate, începând din ediția din Debrețin din anul 1778 găsim între cântecele de laudă parafraze de psalmi, a căror text are la bază psalmii genevieni, însă melodiile lor sunt melodii populare religioase.

Exemplul nr. 16. Cântec de laudă, cu textul psalmului 34.

F Dm Am Gm Dm
1. Min - den - ko - ron ál - dom az én U - ra - mat,
C Gm Am C F
Ki - tôl vá - rom én min - den ol - tal - ma - mat.
B G7 C G Am
Ben - ne ve - tem min - den bi - zo - dal - ma - mat:
F7 Gm F/c C F
Min - den - ko - ron di - csé - rem, mint U - ra - mat.

Această variantă este dotată cu acorduri de chitară, ceea ce permite acompanierea și cântarea și cu alte ocazii, decât liturghia bisericească (ore de biblie, catechism, sărbători, tabere de copii etc.)

O altă adaptare a psalmilor reprezintă culegerea lui Kerekes Károly din 1982[23], această ediție folosește melodii populare originale, iar textul lor sunt adaptări ale psalmilor genevieni. Culegerea conține 79 de psalmi pe melodii populare maghiare. Acești psalmi cu cântece populare nu sunt incluse în cartea de cântece.

În introducerea acestei culegeri citim cuvinte adevărate despre cântarea psalmilor:

" Fiecare popor și fiecare eră se hrănește în mod propriu, conform necesităților și caracteristicilor specifici din psalmii Bibliei. Totodată își adaugă – chiar și în zilele nosatre – sentimentele proprii din diferitele zone etnografice, temperamente și ocupații, aduce trăirile sufletești ale comunităților împreună cu lacrimile bucuriilor și transpirațiile sărate ale luptelor vieții de toate zilele. Așa devine mai bogat ritmul, melodia și conținutul în sentimente... Suntem convinși de efectul binefăcător, de crearea comunității și de împăcare a psalmilor."

Concluzie

Bogăția și puterea de exprimare a psalmilor din Biblie a constituit în fiecare eră baza cântării bisericești ai fiecărui cult religios. Varietățile de formă și conținut au permis folosirea acestor versuri poetice de rugăciune în diferite moduri în practica liturgică. Dezvoltarea liturghiei de-a lungul secolelor a dus la

[21] Loys Bourgeois, *A muzsika igazi útja, Budapest, 2003.*
[22] Csomasz Tóth Kálmán, *Maróthy György és a kollégiumi zene,* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978.
[23] Kerekes Károly, *Ujjongj az Úrnak,* Editura Márton Áron, 1982.

cristalizarea psalmilor antifonali, mai târziu la răspândirea psalmilor genevieni în diferitele cărți de cântece. Cartea de cântece editată în anul 1996 pentru credincioșii de cult reformat conține cei 150 de psalmi în întregime, respectiv parafraze de psalmi în capitolul cântecelor de laudă. Aceste cântece au întărit credința bisericii protestante timp de 500 de ani, dar reprezintă cele mai importante forme de rugăciune pentru toate religiile creștine.

BIBLIOGRAPHY

Bourgeois, Loys, *A muzsika igazi útja, Budapest, 2003.*
Braniște, Ene și Elena, *Dicționar Enciclopedic de cunoștințe religioase,* Editura Diecezană, Caransebeș, 2001.
Csomasz Tóth, Kálmán, *Maróthy György és a kollégiumi zene,* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978.
Csomasz Tóth, Kálmán, *A református gyülekezeti éneklés,* Budapest, 1950.
Goudimel, Claude, *Zsoltárok, 1565,* Magyarországi Református Egyház Zsinata, Budapest, 2002.
Herman, Vasile, *Formele muzicii medievale,* Conservatorul din Cluj, 1978.
Kerekes, Károly, *Ujjongj az Úrnak,* Editura Márton Áron, 1982.
Pandrea, Liviu, *Cartea psalmilor,* traducere de Dr. Liviu Pandrea, Editura Viața Creștină, Cluj, 1993.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

ROMANIAN WRITERS ON THE RUN FROM THEIR NATIONAL IDENTITY

Silvana Prodan

PhD Student, "Paradigma Europeană" Doctoral School

Abstract: Eugen Ionescu, Emil Cioran, Mircea Eliade all have something in common: they wrote in a foreign language and became famous not by writing in Romanian, their mother tongue, but by running from their national identity, country and culture and by submerging themselves into a foreign one, trying to make it their own. But can such a transition be successful, and can such a transformation be made on all levels, be it professional or personal? This paper will try to offer an answer to these questions, by analyzing the life of Eugen Ionescu through the eyes of Sanda Stolojan and Ecaterina Cleynen-Serghiev.

Keywords: national identity, national culture, Romanian writers, Eugen Ionescu, Sanda Stolojan

According to an ancient English proverb, "Names are debts" (The Oxford Dictionary of English Proverbs, 306), a name is a responsibility, symbolizing the fact that every person owes something to their country. However, it seems that this proverb does not apply to the Romanian writers of the Communist period: many of the Romanian intellectuals of that time, all of them born in Romania, chose to leave their home country in order to seek shelter in other European countries, most notably in France. These writers started their career at home, but continued it and became famous in France, mostly by writing in French. Amongst them, we can count Mircea Eliade, Emil Cioran, Panaït Istrati, George Enescu, Stefan Lupasco, Eugen Ionescu, and the list can continue.

What is the outcome of writing in a foreign language or of living in a foreign country? Did the Romanian writers who moved to France hold on to their national Romanian culture and identity or did they borrow the French one?

To find an answer to this question, I will analyze a journal written by Sanda Stolojan: "Au balcon de l'exil roumain à Paris" (From the balcony of the Romanian exile in Paris) and a book written by Ecaterina Cleynen-Serghiev: "La jeuness littéraire d'Eugène Ionesco" (The literary youth of Eugène Ionesco).

Sanda Stolojan was a Romanian residing in France, which reported about the daily events in the life of her Romanian friends settled in Paris. The main characters of the journal are the author herself, Emil Cioran, Eugen Ionescu and Mircea Eliade.

But where does a national culture start? Which is the link between national culture and national identity?

Culture is defined as "the ideas, customs, and social behavior of a particular people or society", whereby identity encompasses "the characteristics determining who or what a person or thing is", according to http://oxforddictionaries.com/. As a result, we can establish that national identity is being part of the national culture.

What were Cioran's feelings regarding his national identity, given the fact that he had spent his childhood in Romania, before moving to Paris, where he then spent his entire life? In an interview with Helga Perz, he stated that he saw his childhood as something situated very far away, as something belonging to a former life. He also mentioned that he felt a great contradiction between his childhood and everything that happened next, which tore him up inside (Entretiens, 33). Childhood is the most important period in one's life: it is the time when a person creates their own identity, beliefs, hopes and dreams. The contradiction between Cioran's childhood and the later events in his life are surely contradictory, given the fact that he moved to another country, started writing in another language and never returned to Romania.

Sanda Stolojan writes in her journal that Cioran once confessed that he wanted to return to Romania in order to pay a visit to his brother, whose health was deteriorating, but that he abandoned this idea, because "he was afraid he might not be able to cope with the shock he would have felt by returning" (my translation: Stolojan, 93).

Another interesting writer is Eugen Ionescu, better known in France under the name of Eugène Ionesco. As far as Ionescu is concerned, his complex cultural interests are noticeable in his early works, such as "Nu!" (No!). Here, he states that: "I was permanently driven by an automatic distrust in Romanian works, writers and culture. This mistrust was later reinforced and proved to be justified" (my translation: Nu, 208-209). Further on he also states that it is not even necessary for him to increase his knowledge too much in order to become famous in Romanian culture.

Ionescu distances himself from the country he was born in and most importantly, from his culture. He refuses to be part of an average culture; he is not at all attached to his maternal language. Still, his early works are written in Romanian and not in French. The fact that he also wrote in Romanian makes him part of a culture he later refuted. Even though he only became famous in France, the works he wrote in his early days are here to stay and are proof of his identity. Even after moving to France, he kept writing in both languages and participated with articles in Romanian magazines.

On the other hand, he also translated the works of writers such as Lucian Blaga or Pavel Dan. We can conclude that there is a contradiction between what he said and what he did: on the one hand, he stated that he lived by a rule that distrusted Romanian writers and their culture and on the other hand, he wrote in Romanian and he translated Romanian works into French.

In his work "Nu! (No!)", he also stated that he "is the best Romanian critic of the time and that whenever he took a Romanian book in his hands, he could not imagine that the writer could be better than him" (Nu, 208-212). He proved himself to be a Romanian, because he placed himself amongst the other Romanian writers, amongst the generation of Romanian writers he belonged to and was sure to be the best. This should not have been hard for him, if we take into consideration the fact that, according to Ionescu, Romanian literature should be distrusted and that becoming the best was not even a challenge for him.

Later in his life, he suggested that Romania should take France as a model, and start living and thinking in the present. Romanians should start introducing themselves to modern matters of the time, such as Western culture, literature, philosophy. He made these recommendations because, according to him, the Romanians lacked a solid cultural and literary foundation, which would allow them to be original.

How can one run away from a culture that one promotes? Why did he try to run from his national identity when, on the other hand, he made it known? Why did he translate Lucian Blaga's poems if he thought that all writers of his nationality were average?

I think that deep inside, Ionescu was proud to be Romanian and proud of his culture. But he took the French culture as an example, as it was already better developed, the French writers and people were much more open-minded, the society was flourishing in all directions, and everybody was eager for knowledge, for literature.

After moving to Paris, he set up a sort of "Romanian society of the exiled" there and even participated in various cenacles organized by Romanians. According to Sanda Stolojan's journal, an important question was posed at one of these cenacles, held in 1975: "Should the Romanian writers living in exile write in Romanian or French?" (my translation: Stolojan, 17)

The question was very much debated: Virgil Ierunca, Romanian critic, journalist and writer living in Paris, expressed his conviction that all writers writing in another language than their mother tongue should be convicted. Obviously, not many writers agreed with him. Another writer living in Paris argued that one should write Romanian literature in Romania, not elsewhere. The cenacle ended with Leonid Mamaliga reading some pages of his new novel, written in French.

Language is the primary link to a nation, the most important connection between a person and their cultural and national identity. Refusing to write in Romanian, while being in France, is the first sign of denial of their national identity and culture of the writers living in exile. Writing in another language does not only mean a denial of your national identity, but also an acceptance of another identity. Can a person have two identities? Can one reach perfection by having two national identities or is he/she doomed to live in mediocrity because of this?

National identity and national culture are two very complex phenomena that have been analyzed for centuries and which are not fully understood to this day. One person cannot achieve their maximum level of performance, maximum creativity, if confronted with two different languages and cultures, simply because one lifetime is not enough to fully understand all the facets of a single language, culture, nationality, let alone two.

There is also a possibility that one cannot identify himself with his own culture, but with another one, that their character is closer to another language, their words are better understood if written in a foreign language. This could be the case of Eugen Ionescu, who started by writing in Romanian, but did not manage to get any recognition while doing that. He later moved to France, started writing in French, and gained fame and recognition for his French writings.

According to Cleynen-Serghiev, Ionescu was "a person with vast general knowledge, who had read a lot throughout his life. […] He was generally interested in European literature and especially in French and Romanian literature" (my translation: page 100). Ionescu was interested in establishing links between the Romanian and French literatures and writers. He stated, throughout his life, that Romanian writers borrowed French techniques and themes, and he gave many examples of Romanian writers and critics which borrowed the style and ideas of French writers and critics. In "Nu!", Ionescu stated: "Ion Barbu's technique is clearly based on the techniques used by Mallarmé-Valéry" (my translation: Nu, 62). Maybe Ionescu just acknowledged the fact that the Romanian literature of the time was highly influenced by the French one and ran from his national identity because he felt that the French identity was stronger and more inspiring.

But once in France, Ionescu did not manage to fully integrate into the French society. His best friends were not the French writers of the time, but the Romanian ones. According to Sanda Stolojan, the Romanian writers formed a special society in France, they had regular meetings, celebrated all Romanian holidays together, went to an Orthodox church, and held a Romanian literary cenacle. In her journal, she talks about her and Ionescu's visit to Cioran's place, on the first of April 1980: "his

[Cioran's] interest in his origins is back, because he cannot stop talking about Romania. He is obsessed with it, as are we all" (my translation: Stolojan, 94).

As we can see, all important Romanian writers (Ionescu, Cioran, Eliade) who were on the run from their national identity and culture and took refuge in France managed to become famous in their adoptive country, by writing in a foreign language. This means that, as writers, their transition was successful. But as private persons, they did not manage, throughout their life in Paris, to shed their Romanian habits, given that they set up a small Romanian society guided by its own Romanian rules. The fact that they were obsessed with Romania is indicative of their concern for their national identity and culture, because these are two aspects that nobody can escape. Maybe in today's modern society, it is not names that are debts anymore, but national cultures and national identities, because nowadays, we are defined by them more than by our names.

BIBLIOGRAPHY

Beyrie, Jacques. *Qu'est-ce qu'une littérature nationale ? (Avant-Propos)*, 1994. Presses Universitaires du Mirails.

Cioran, Emil. *Entretiens*, 1995. E.m. Cioran et Editions Gallimard.

Cleynen-Serghiev, Ecaterina. *La jeunesse littéraire d'Eugène Ionesco*, 1993. Presses Universitaires de France.

Collins Cobuild. *Advanced Dictionary*, 2009. Heinle Cengage Learning.

Ionesco, Eugène. *Non*, 1986. Gallimard.

Ionesco, Eugène. *Littérature roumaine*, Fata Morgana. 1998.

Manea, Norman. *Romanian Writers on Writing,* 2011.Trinity University Press.

Oxford Dictionaries, *http://oxforddictionaries.com/*. Oxford University Press, 2013. Web. Accessed on 23.04.2018.

Smith, William George. *The Oxford Dictionary of English Proverbs*, 1936. Oxford University Press.

Stolojan, Sanda. *Au balcon de l'exil roumain à Paris*, 1999. L'Harmattan.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

THE IDEA OF UNITED EUROPE IN THE FIRST DECADE OF THE INTERWAR PERIOD

Adrian Gheorghe Standavid

PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

Abstract:The theme of the essay „Idea of Europe united in the first decade of the interwar period" aims to present the political unification projects of Europe elaborated in this period, the general context of the international relations, the mentality of the epoch and their impact on the public opinion.
In this context, the first decade of the interwar period was probably the best time to materialize the plans for unification of the European continent peacefully, based on fundamental principles of international practice and the collective assumption of responsibilities by the Member States. In this regard, the Paris Peace Conference between 1919-1920 created the legal framework for the functioning of international relations after World War I, based on the principle of self-determination of peoples supported by US President Wilson in his project called "The 14 Points". In addition, the establishment of the League of Nations, an international peace-keeping body and inter-state relations oversight, also emerged at the proposal of the US president, favored the proposals for political unification of Europe in 1924
Among the important projects of the first decade of the interwar period, we mention the one of the Austrian count Richard Kalergi in 1923, that of the deputy, Octavian Taslauanu in 1924 and that of the French Foreign Minister Aristide Briand from 1929. The beginning of the Economic Crisis, the Anglo-French rivalries, the lack of firmness of the League of Nations, the international forum created after the Peace Conference for the purpose of defending peace and avoiding a new war, the revisionist policy of the states defeated in war, canceled the political unification efforts of Europe.

Keywords: Kalergi, Europe, relations, political, Economic Crisis

Argument

Fenomenul globalizării, un proces omniprezent și ireversibil, reprezintă o realitate a zilelor noastre, având atât susținători cât și contestatari, și unii și ceilalți cu argumente pro și contra indubitabile.

Deschiderea și destinderea relațiilor internaționale de după prăbușirea comunismului în Europa și implicit încheierea Războiului Rece a fost cauza determinantă a acestui proces de globalizare, concomitent cu extinderea Uniunii Europene și a N.A.T.O.

În acest context, se înscrie tema acestui referat, *Ideea de Europa unită în perioada interbelică*, în care am urmărit să prezentăm modul în care elitele politice ale vremii au considerat unificarea europeană ca o soluție viabilă, pe termen lung, la dezvoltarea pașnică a relațiilor internaționale, în încercarea de a evita un nou conflict mondial devastator.

Încheierea Conferinței de Pace de la Paris (1919-1920), instituia astfel noile principii ale dreptului și practicii internaționale precum dreptul la autodeterminare al popoarelor, impunerea regimurilor democratice,toate însă sub controlul Marilor Puteri învingătoare, SUA, Franța și Anglia.

Marele câștig al conferinței a fost înființarea Ligii Națiunilor, for suprastatal menit să vegheze la bunul mers al relațiilor dintre țări,cu scopul menținerii păcii în lume și evitarea izbucnirii unui nou război mondial.

I. Ideea pan-europeană a lui Coudenhove-Kalergi

Încheierea Primului Război Mondial, cu victoria Antantei şi înfrângerea Puterilor Centrale, a deschis o nouă perioadă a relaţiilor internaţionale. La baza acestora, vor sta tratatele de pace semnate la Conferinţa de Pace, de la Paris, desfăşurată între 1919-1920.

Tratatele consfinţeau instituirea unui nou raport de forţe pe plan european şi mondial, sistem cunoscut în istorie sub numele de sistemul versaillez, după palatul Versailles, din Paris, locul unde se semnase cel mai important tratat de pace, cel dintre Antanta şi Germania. Instituirea noului sistem politic a iscat vii dispute între Marile Puteri, încă din timpul Conferinţei. Conştient de acest lucru, preşedintele american, Woodrow Wilson, prezenta în faţa delegaţiilor un plan ambiţios de organizare a lumii postbelice. „Cele 14 puncte", program lansat de preşedintele american în ianuarie 1918 proclama o serie de drepturi si libertăţi fundamentale, precum dreptul naţiunilor la autodeterminare, libertatea comercială, interzicerea pactelor secrete, cooperarea internaţională etc. Acest program a stat la baza tratativelor începute la Paris, în 18 ianuarie 1919.

Cel mai important aspect, era propunerea de înfiinţare a unei Societăţi a Naţiunilor, cu scopul menţinerii păcii în lume, din care ar fi urmat să facă parte toate statele lumii. Vestea a trezit un puternic entuziasm în rândul opiniei publice mondiale, încrezătoare în puterea noului for internaţional, de a menţine pacea în lume.

Deficienţele organizatorice ale Ligii Naţiunilor, marcate de caracterul selectiv al primirii în organizaţie, prin neinvitarea statelor învinse în război, refuzul Statelor Unite de a fi membru al Ligii, au adâncit disputele şi contradicţiile dintre Marile Puteri, slăbind autoritatea şi eficienţa înaltului for internaţional.

Aceste contradicţii, vizibile încă din primii ani interbelici, i-au determinat pe oamenii politici, să caute şi să propună noi formule de organizare a relaţiilor internaţionale, care să corecteze deficienţele sistemului versaillez.

În acest climat general de frământări şi căutări, ideea unei uniuni a statelor europene, bazată pe cooperare şi deschidere, se va impune tot mai mult, ca o soluţie viabilă de rezolvare a problemelor stringente ale continentului european. [4, p.362]

În promovarea acestor idei de uniune europeană, s-a afirmat contele austriac Richard von Coudenhove-Kalergi (1894-1972), el remarcându-se în perioada interbelică prin eforturile susţinute în vederea realizării unei confederaţii europene a statelor, pe care o va numi Pan-Europa.

Ideile acestui proiect au fost cuprinse în lucrarea cu acelaşi nume, Pan-Europa, publicată în 1923, la Viena şi tradusă în limba română, la Editura Pro-Europa din Târgu-Mureş, abia în anul 1997. Lucrarea citată – un veritabil document european – este considerată de Smaranda Enache, în *Prefaţă*, cel dintâi manifest pro-european coerent [6, p. 5].

În realizarea proiectului său, Kalergi a fost inspirat de o serie de idei şi proiecte de unificare europeană, din perioada antebelică, cum ar fi proiectul lui Aurel C. Popovici, din 1906, de federalizare a Imperiului habsburgic, sub titulatura de Statele Unite ale Austriei Mari [10, p.334] Un alt concept de

unificare europeană mediatizat în epocă a fost cel de *Mitteleuropa*, lansat în anul 1914, de omul politic german Friedrich Naumann, [11, p.188-189] dar şi *Manifestul – program* lansat de împăratul Carol I în octombrie 1918, prin care se propunea federalizarea Imperiului Austro-Ungar, în încercarea de salvare a acestuia [9, p.350].

Conştient că rivalităţile dintre state sunt o sursă permanentă de conflicte, Coudenhove-Kalergi desfăşoară, după sfârşitul Primului Război Mondial, o amplă campanie de sensibilizare şi solidarizare a clasei politice şi a opiniei publice europene, în vederea susţinerii proiectului său de realizare a unei confederaţii paneuropene.

Un prim pas în acest sens îl constituia crearea, tot în 1923, a Uniunii Paneuropene, organizaţie non-guvernamentală, ce îşi propunea unificarea continentului, pe baza liberului consimţământ al statelor.

Liantul acestei uniuni urma să-l constituie pe de o parte, comuniunea de spaţiu geografic şi istoric, iar pe de altă parte, reconcilierea franco-germană, esenţială pentru pacea Europei.

În organizarea proiectului său, Coudenhove-Kalergi s-a inspirat din existenţa importantului organism internaţional care era Liga Naţiunilor dar şi din constituirea și funcționarea Statelor Unite ale Americii. Ambele erau criticate pentru atitudinea şi pentru modul de acţiune, dar considerate indispensabile Paneuropei în vederea unei colaborări şi medieri în beneficiul tuturor.

Şi Coudenhove-Kalergi critica forul genevez pentru neadmiterea Germaniei şi pentru faptul că statele ne-europene au o pondere prea mare în luarea deciziilor în problemele europene, [6, p.76] afirmând că Liga Naţiunilor nu înlocuieşte Pan-Europaîn sensul că nu s-ar suprapune. [6, p.75]

Faţă de Statele Unite ale Americii, contele austriac îşi exprima admiraţia pentru modul de organizare şi pentru puterea lor datorată unităţii. În opoziţie cu acestea, el deplângea situaţia Europei, măcinată de interese divergente: „*În timp ce avântul exemplar al Americii este datorat unităţii sale, dezbinarea este factorul ce cauzează Europei nemaipomenita ei decădere*”.[6, p.62]

Kalergi dorea o colaborare a Statelor Unite ale Americii cu Statele Unite ale Europei (cum ar fi urmat să se numească viitoarea construcţie europeană), benefică pentru reconstrucţia Europei, afirmând că: „*Pan-America întruchipează pentru Europa cel mai mare pericol, sau cea mai mare speranţă*”.[6, p. 61]

Elementul de legătură între cele două supra-structuri statale îl putea reprezenta Anglia: „*Mare putere în ambele părţi ale lumii, n-ar putea aparţine nici uneia dintre ele, fără să şi-o facă rivală pe cealaltă*”.[6, p.71]

Proiectul paneuropean al lui Kalergi urmărea realizarea unei confederaţii a statelor europene democratice, prin liberul consimţământ şi cu respectarea suveranităţii naţionale. Acest principiu era contrazis într-un fel, de caracterul selectiv şi condiţionat al admiterii în confederaţie, în principal fiind vizate U.R.S.S. şi Marea Britanie, datorită aceloraşi temeri şi prejudecăţi, pe de o parte politico-ideologice în cazul Uniunii Sovietice şi a interesului colonial şi a protecţionismului, în cazul Marii Britanii.

La eventualele critici, în parte întemeiate, cum afirma chiar autorul, privind neprimirea Marii Britanii, Kalergi argumenta că nici Pan-America nu cuprinde Canada şi nici coloniile europene din America, Marea Britanie neavând să sufere niciun neajuns datorită potenţialului său uriaş: „*Pan-Europa trebuie să aibă o atitudine de fairplay faţă de Anglia*”[6, p.45] în schimb, în privinţa Rusiei, atitudinea lui Kalergi este una dură, afirmând că: „*Rusia este Macedonia Europei*”,[6, p.51] susţinând în continuare că: „*ţelul suprem al politicii europene trebuie să fie evitarea unei invazii ruseşti. Pentru aceasta există un singur remediu, alianţa europeană*”.[6, p.51]

Pledoaria lui Condenhove-Kalergi continua pe acelaşi ton, subliniind că: „*istoria oferă Europei următoarele alternative: ori animozităţile naţionale vor fi depăşite pentru ca statele în totalitatea lor să se regăsească într-o federaţie, ori acestea vor cădea victimă cuceririi ruseşti. O a treia alternativă nu există*"[6, p.51]

Totuşi, Kalergi nu excludea apriori colaborarea dintre Pan-Europa şi U.R.S.S., arătând că „*învrăjbirea dintre Europa şi Rusia ar fi dăunătoare ambelor şi favorabilă doar industriei americane*"[6, p. 58] şi că „*ambele, Rusia şi Europa au nevoie una de cealaltă pentru ca împreună să se poată reface*"[6, p.59] De asemenea, face apel la necesitatea organizării politicii internaţionale prin reechilibrarea raportului de forţe atât între Marile Puteri, cât şi între acestea şi celelalte state. Reconstrucţia Europei trebuia pornită de la sistemul consfinţit de Tratatele de Pace de la Paris: „*Alternativa este: acceptarea acestor tratate, cu toate carenţele şi nedreptăţile lor, sau acceptarea războiului şi a haosului*" [6, p. 99-100]

Kalergi îşi continua pledoaria evidenţiind că: „*ar fi absolut greşit însă să considerăm acordurile de la Paris ca sfârşitul evoluţiei europene, în loc de a vedea în ele bazele acesteia. Cu toate scăderile sale, Tratatul de la Paris a constituit primul pas spre reconstrucţia europeană după haosul Războiului Mondial*".[6, p. 99-100]

Este interesant punctul de vedere al politicianului Kalergi vizavi de tratatele de pace; ca reprezentant al unei Mari Puteri înfrânte în Primul Război Mondial, în speţă Austria, nu putea accepta conţinutul acestor tratate, dar le admitea încercând să construiască pe baza lor un sistem politic internaţional viabil. Odată consolidat, noul sistem ar fi urmat să ia locul vechiului sistem al tratatelor de pace.

O atenţie deosebită era acordată alianţelor regionale, care puteau constitui modele de asociere şi cooperare între state. În acest sens era dat exemplul Micii Antante despre care se spunea că „*poate constitui germenele Pan-Europei*",[6, p. 99-100] fiind numită şi „*Statele Unite ale Europei de Est*"[16]. De asemenea, el afirma că „*Micii Antante trebuie să-i fie recunoscut meritul de a fi încetăţenit în Europa un nou sistem de state, după modelul sistemului american, capabil să îmbine avantajele solidarităţii din politica externă cu păstrarea suveranităţii interne, comunitatea politică consolidându-se prin conferinţe periodice*".[6, p. 102-103]

Kalergi vedea realizarea Pan-Europei în mai multe etape. Mai întâi prin organizarea unei Conferinţe paneuropene fie de către o ţară ca Italia: „*singura Mare Putere pan-europeană aflată în relaţii amicale cu toate statele continentului*",[6, p.133-135] fie de un grup de state asociate, în acest sens fiind nominalizată Mica Antantă care „s-*a angajat deja ca mediatoare în numeroase focare de criză europene, fiind puternic interesată în federalizarea europeană*".[6, p.133-135] Putem spune că era recunoscută astfel activitatea desfăşurată de Mica Antantă pe plan internaţional în slujba păcii şi colaborării între state, fiind un puternic mediator al situaţiilor de criză. Mai mult, se recunoştea interesul Micii Înţelegeri în realizarea unui proiect de federalizare a Europei, fapt ce ar fi dus la dezvoltarea relaţiilor între state,într-un climat de încredere şi solidaritate europeană.

A doua etapă, ar fi fost reprezentată de încheierea unui tratat de arbitraj şi garanţie obligatorie între statele democrate ale Europei, iar a treia etapă, de o *Uniune vamală* paneuropeană, care ar face din Europa o zonă economică unitară. [6, p.133-135]

Din punct de vedere instituţional se preconiza înfiinţarea unui parlament bicameral, format din *Camera popoarelor*, cu 300 de deputaţi, câte unul la un milion de europeni şi, *Camera statelor* formată din 26 de reprezentanţi ai celor 26 de guverne europene. [6, p.133-135] De asemenea se prevedea egalitatea în drepturi a tuturor limbilor naţionale dar din considerente tehnice se preconiza introducerea

la nivel mediu a limbii engleze [6, p.133-135] (deşi Marea Britanie nu ar fi urmat să facă parte din organizaţie-n.n. A. S.).

Ideile contelui Kalergi îi vor inspira pe toţi marii europeniști, de la Aristide Briand, la Konrad Adenauer şi Robert Schuman, în susţinerea şi promovarea unităţii europene. Meritul deosebit în realizarea acestui ideal i-a fost recunoscut unanim, Kalergi devenind primul laureat al Premiului Carol cel Mare (18 mai 1950), premiu acordat pentru contribuţia sa la promovarea ideii europene.[13 accesat în data de 14 martie 2018]

Lungul drum al unităţii europene de la vis la realitate era adeverit de spusele contelui Kalergi: „*orice mare fapt istoric începe ca utopie şi sfârşeşte ca realitate*" [6, p.9]

În România, principiile europeniste erau promovate asiduu în anii `20 de marele om politic Take Ionescu, concretizându-se într-un prim pas, prin Mica Înţelegere, organizaţie cu reale valenţe europeniste,[2, p. 39-44] aşa cum afirma şi Kalergi în lucrarea sa Pan-Europa.

Aceste idei au fost exprimate în Parlamentul României în 1926 de către Octavian Tăslăuanu senator de Mureş al Partidului Poporului, condus de mareşalul Alexandru Averescu. Senatorul târgumureşean dorea să sensibilizeze clasa politică românească, în vederea susţinerii mişcării paneuropene a contelui Richard von Coudenhove-Kalergi, în cadrul primului Congres al Uniunii Pan-Europene, desfăşurat la Viena, în octombrie 1926.[12, p. 92-98]

Încă din 1924 însă, Octavian Tăslăuanu a publicat la Tg-Mureş o broşură în care prezenta un proiect original de confederaţie, depăşind limitele Europei. El propunea o Confederaţie a Statelor Europei Orientale şi ale Asiei Minore, din care urmau să facă parte 18 state: Polonia, Ţările Baltice, Ţările Dunărene (Austria, Cehoslovacia, Ungaria, România), Ţările Balcanice, Italia, Turcia şi Siria, Ţările Caucaziene (Armenia, Azerbaidjan, Georgia). Modelul declarat al noii structuri îl constituiau S.U.A. Motivaţia confederaţiei o formau: declinul Europei, nevoia stabilirii încrederii între popoarele acestui spaţiu, necesitatea lor de a se uni pentru a face faţă tendinţelor expansioniste ale Rusiei dar şi ale Germaniei. Autorul analizează şansele realizării proiectului său, factorii favorabili şi rezistenţele.[12, p. 47-67] În anii următori, O. C. Tăslăuanu a publicat în diferite reviste câteva articole în care sunt abordate alte aspecte ale construcţiei europene, fără a uita de propunerea sa anterioară.[12, p. 71-91]

Un alt politician român, fervent susţinător al unităţii europene interbelice a fost Iuliu Maniu, personalitate marcantă a politicii româneşti, unul din artizanii împlinirii visului naţional de unire a tuturor românilor.

Astfel, Iuliu Maniu dorea realizarea unei *Confederaţii regionale* a statelor central şi sud-est europene, cu rol de decizie la nivel inter-guvernamental [7, p. 58] Forţa motrice a Confederaţiei urma să o reprezinte cooperarea economică inter-statală, beneficiind de excepţionalul potenţial al Dunării, veritabil liant al unificării europene.

Din acest motiv, Iuliu Maniu a sprijinit activitatea Micii Antante şi o încurajează, considerând-o ca o etapă spre realizarea unei Uniuni confederale a statelor europene, cu respectarea principiilor de suveranitate naţională şi a independenţei statuate în tratatele de pace. În aceeaşi ordine de idei se înscria viziunea lui Iuliu Maniu faţă de proiectele paneuropene ale lui Kalergi, Briand sau Tardieu, în care se regăsea o mare parte din crezul său european.

În timpul Crizei economice, Maniu şi echipa sa guvernamentală au acordat o atenţie deosebită dezvoltării cooperării economice regionale, participând activ la diferite proiecte şi parteneriate.

Un astfel de parteneriat era cel al *Comisiei Europene a Dunării*, în cadrul căreia România avea o pondere importantă. Afirmaţia este susţinută de un amplu articol publicat în „Gazeta Transilvaniei". Sub titlul *România participă la împrumutul Comisiei Europene a Dunării* [7, p.58] articolul prezenta

rezultatul discuţiilor din cadrul Consiliului de Miniştri, desfăşurat sub preşedinţia lui Iuliu Maniu, în cadrul căruia s-a aprobat participarea României la împrumutul contractat de Comisia Europeană a Dunării, alături de Anglia, Franţa, Italia, în proporţii egale. Se mai specifica faptul că din suma totală de 8.500.000 franci de aur, contribuţia României era de 2.125.000 franci de aur, plătiţi în rate anuale. Împrumutul era rambursabil în 10-15 ani şi era garantat prin taxele de navigaţie şi cheiaj pe care le încasa Comisia Europeană.

Interesant de semnalat, era faptul că România participa la o acţiune concretă de cooperare europeană în cotă egală cu Marile Puteri, deşi situaţia ei economică era puternic afectată de Criza economică. Acest lucru evidenţia implicarea activă a României în politica de anvergură europeană.

II. Proiectul prezentat de Aristide Briand în 1929

Izbucnirea crizei economice în 1929 reprezintă un moment important al perioadei interbelice, cu impact major asupra relaţiilor internaţionale.

Criza economică, pe lângă crearea unor dificultăţi specifice, cum a fost reducerea producţiei, falimentul unor fabrici şi bănci, şomaj, greve etc., a dus la o solidaritate socială, reflectată constant în ziarele vremii, subliniindu-se ideea necesităţii strângerii rândurilor în jurul Regelui, în încercarea găsirii soluţiilor celor mai potrivite, pentru atenuarea efectelor crizei şi depăşirea acesteia.

În planul relaţiilor internaţionale se constata o intensificare a activităţii diplomatice, gravitând în jurul Ligii Naţiunilor, organism care se bucura încă de un prestigiu deosebit.[1, p. 62]

Printre proiectele de Uniune Europeană promovate în anii Crizei economice se număra cel al ministrului de externe francez, Aristide Briand. Inspirat din mişcarea paneuropeană a contelui austriac Richard Coudenhove-Kalergi din 1923, Briand preconiza realizarea unei construcţii federaliste în cadrul Societăţii Naţiunilor, care să cuprindă cele 26 de ţări membre ale Ligii.

Fără îndoială personalitatea politică a lui Aristide Briand s-a impus în panoplia marilor figuri ale diplomaţiei interbelice. Un excelent orator şi fervent susţinător al păcii, A. Briand s-a afirmat în prima linie în susţinerea şi promovarea ideii paneuropene a contelui Kalergi, acceptând în octombrie 1926, în cadrul Congresului de la Viena, preşedinţia de onoare a Uniunii Paneuropene.

Activitatea diplomatică a lui Briand s-a intensificat după numirea sa în funcţia de ministru de externe al Franţei, în 1926, în cadrul guvernului condus de Poincaré [5, p. 360] Va fi în prim-planul diplomaţiei franceze, ca ministru de externe sau prim-ministru, timp de şapte ani, între 1925-1932. Această stabilitate, i-a permis desfăşurarea unei activităţi asidue în cadrul relaţiilor internaţionale, vizând pe de o parte, menţinerea păcii prin respectarea tratatelor de pace, iar pe de altă parte, promovarea ideii unei construcţii europene unitare, pe principii federale, cu respectarea suveranităţii naţionale şi a status-quo-ului existent.

Între demersurile lui Briand în acest sens se număra, semnarea Pactului de renunţare la război ca instrument de rezolvare a diferendelor între state. Ratificat la Paris, la 27 august 1928, pactul, numit Briand-Kellogg, după numele iniţiatorilor săi, se dorea a sta la baza destinderii relaţiilor internaţionale, marcate de neîncredere, stare amplificată de efectele crizei economice.[9, p. 358]

Punctul forte al pactului era ideea participării S.U.A., fapt care se spera că va da consistenţă şi certitudine demersului diplomatic comun. Se încerca realizarea unei solidarităţi internaţionale în faţa crizei economice, care afecta puternic economiile tuturor ţărilor.

În plus, prin această invitaţie, Aristide Briand încerca să repare orgoliul rănit al Americii, nemulţumită de atitudinea Marilor Puteri europene (în primul rând Franţa şi Anglia), de la sfârşitul Primului Război Mondial.

Conştient că neimplicarea S.U.A. în problemele majore ale continentului european de după război, atât în semnarea Tratatelor de Pace, cât şi în organizarea şi activitatea Ligii Naţiunilor, avea efecte negative asupra eforturilor de instaurare a unei păci durabile, Briand spera la o susţinere din partea Americii in privinţa proiectului. În acest context, Proiectul Briand de Uniune Europeană din 1929 venea ca o continuare a proiectelor de unificare economică şi politică a Europei, reprezentând totodată o încununare a eforturilor constante depuse de ilustrul diplomat francez, pentru realizarea unei construcţii europene unitare viabile.

Scopul Proiectului Briand [3, p. 38] era realizarea unei instituţii internaţionale paneuropene pentru cooperare şi securitate colectivă, pentru menţinerea păcii. Noua organizaţie urma să cuprindă 26 de state europene, aceleaşi ca şi Liga Naţiunilor. Turcia şi Uniunea Sovietică nu erau prevăzute în noua construcţie paneuropeană.

Briand prelua ideea lui Kalergi, privind Paneuropa, dar cu diferenţa că Anglia era considerată un membru important în planul lui Briand, faţă de ideea lui Kalergi, care nu includea Anglia în planul său, datorită imperiului său colonial imens, capabil să-i asigure o largă libertate de acţiune şi atitudine. În redactarea proiectului se observa preocuparea autorului spre două aspecte importante: latura economică şi cea politică. Aspectele economice se impuneau ca prioritare, în contextul general dominat de manifestarea puternică a recesiunii economice internaţionale. În Memorandumul prezentat în 1 mai 1930, care venea să completeze şi să clarifice ideea proiectului prezentat în 5 septembrie 1929, în faţa Adunării Societăţii Naţiunilor, Briand se reorientează, susţinând ca prioritară, necesitatea unei integrări politice. [3, p. 59]

Proiectul Briand, redactat de către Alexis Léger, directorul de cabinet al lui Briand, pornea de la ideea de bază a statului naţional suveran, care era interesat de crearea unei organizaţii care să garanteze pacea şi cooperarea în Europa. [3, p. 36] Se dorea a fi o Societate a Naţiunilor la o scară mai redusă, în cadrul Ligii, dar mai bine organizată şi mai funcţională, capabilă să se adapteze mai uşor la cerinţele vieţii.

Pactul propunea o Uniune Europeană, ca o organizaţie interguvernamentală, cu menţinerea suveranităţii naţionale. Memorandumul Briand propunea celor 26 de state membre ale Societăţii Naţiunilor semnarea unui tratat de constituire a Uniunii Federale Europene, uniunea urmând a fi creată prin consimţământul liber al statelor.[3, p. 50]

Adunarea Generală a Ligii Naţiunilor a aprobat în principiu Proiectul Briand, stabilind ca guvernul francez să prezinte statelor europene membre ale Ligii un memorandum, iar guvernele acestora să se pronunţe. Proiectul Briand a fost prezentat într-o primă Conferinţă europeană, grupând reprezentanţii celor 26 de ţări europene, membre ale Societăţii Naţiunilor. [2, p. 59-60]

În privinţa instituţiilor Uniunii Federale Europene preconizate, exista o mare asemănare cu cele ale Societăţii Naţiunilor. Astfel, se prevedea o Conferinţă europeană similară Adunării Ligii Naţiunilor, restrânsă doar la cele 26 de state europene; Comitetul european, similar Consiliului Ligii Naţiunilor şi un Secretariat, asemănător celui de la Liga Naţiunilor. [8, p. 133-137] Sediul acestor instituţii şi implicit al Uniunii urma să fie tot la Geneva.[3, p. 52-55]

În plus, se preconiza o strânsă legătură între Uniunea Europeană Federală şi Liga Naţiunilor ceea ce a dus la numeroase confuzii şi suspiciuni privind rolul şi rostul noului organism paneuropean.

Proiectul Briand avea câteva puncte tari, printre care se număra posibilitatea guvernelor statelor europene de a se familiariza cu ideea unităţii europene, având ca punct de sprijin Liga Naţiunilor. De asemenea facilita schimbul de idei şi de proiecte la nivel interguvernamental, mai ales în cazul alianţelor regionale, precum Mica Înţelegere.

Ca puncte slabe, Proiectul Briand nu a reuşit să depăşească unele atitudini şi mentalităţi conservatoare, încorsetate de ideea salvgardării statului-naţiune, în detrimentul suveranităţii colective europene. Deşi entuziast ca proiect de construcţie, Proiectul paneuropean al lui Aristide Briand, nu a reuşit să convingă statele europene, şi în primul rând Marile Puteri, de justeţea şi necesitatea sa, pliindu-se prea mult pe calapodul Societăţii Naţiunilor, lucru ce a creat o oarecare confuzie şi neîncredere. [3, p. 52-55]

În concluzie, se poate aprecia că Proiectul Briand de Uniune Europeană prezentat la jumătatea perioadei interbelice, constituia un moment de referinţă în cadrul relaţiilor internaţionale, fiind totodată cel mai închegat şi coerent proiect de unificare europeană din perioada interbelică.

Concluzii

Putem afirma că unificarea continentului european a reprezentat din totdeauna o constantă a politicii internaționale. Caracterul său compact, resursele naturale bogate, calitatea superioară a factorului uman, reprezentat prin tenacitate, forță și rezistență, a pământului arabil, a pășunilor și surselor de apă dulce,au constituit tot atâtea motive pentru a le cuceri și a le exploata. De aceea, cea mai facilă cale a fost cea a cuceririlor teritoriale de către diferite state, care deveneau astfel imperii.

Dintre aceste imperii, cel roman a reprezentat fără îndoială rețeta succesului, fiind cel mai durabil și bine organizat din istorie,fiind totodată o provocare și un model pentru generațiile următoare de cuceritori.

În acest sens, nici secolul al XX-lea nu face excepție, ci am putea spune că dimpotrivă, a fost perioada cea mai prolifică a încercărilor de unificare a bătrânului continent, fie pe cale politică – în primul deceniu interbelic, fie pe cale militară, în cel de-al doilea deceniu, prin politica dusă de Italia fascistă și Germania nazistă.

Primul deceniu interbelic a fost perioada cea mai optimă pentru implementarea proiectelor politice de unificare a Europei,în primul rând datorită faptului că lumea ieșise recent dintr-un război oripilant, cum nu se mai văzuse până atunci și din șocul căruia încerca să-și revină.

Conferința de Pace instituise mecanismele unui sistem menit să garanteze pacea în lume. În plus, înființarea Societății Națiunilor, organism internațional care încă din titulatură își manifesta dorința cooptării tuturor statelor dornice de pace,urma să vegheze la buna desfășurare a relațiilor dintre țări.

Cu toate acestea, proiectele politice de unificare a Europei, prezentate în primul deceniu interbelic au eșuat. Cauzele acestui eșec, sunt multiple,dar toate au dus la acest deznodământ.

Dintre cauzele politice,cele mai importante de altfel, ar fi divergențele dintre marii învingători în război, mai ales cele dintre englezi și francezi dar și dintre aceștia și americani, în ceea ce privea impunerea propriilor interese. Aceste dispute s-au manifestat încă din timpul lucrărilor conferinței, stârnind nemulțumiri atât în rândul participanților cât și al opiniei publice în general.

O altă cauză, dar care derivă din prima, a fost refuzul Statelor Unite de a semna atât tratatele de pace cât și de a face parte din Liga Națiunilor, cu toate că aceasta fusese propunerea președintelui american,Wilson.

Nu în ultimul rând,un rol important al eșecului proiectelor politice de unificare pe cale pașnică a Europei a fost reprezentat de neinvitarea statelor învinse în război și astfel „pedepsirea lor”,în primul rând a Germaniei,considerată vinovata principală pentru izbucnirea războiului,dar și a Rusiei,pedepsită pentru pacea separată încheiată cu Germania și pentru revoluția bolșevică.

Neinvitarea acestor state și a celorlalte învinse, a alimentat ura lor față de forul genevez, a cărui acțiuni pacifiste le-au subminat fățiș și din toate puterile, apropiindu-le totodată, așa cum a fost cazul Tratatului de la Rapallo, din 1922 între Germania și Rusia.

Un rol decisiv între cauzele eșecului l-a avut izbucnirea crizei economice, în 1929 fapt ce a dus la neîncredere,politici economice protecționiste, instabilitate politică, faliment,șomaj, greve, pauperizarea populației și o stare generală de nesiguranță și nemulțumire.

Din fericire istoria a demonstrat că oamenii și în primul rând elitele politice conducătoare pot învăța din greșeli. Astfel, după un Al Doilea Război Mondial, mai distrugător și mai terifiant decât primul, au fost făcuți primii pași ai construcției europene, în contextul puțin propice al relațiilor internaționale tensionate datorită Războiului Rece, de la începutul anilor cincizeci prin Declarația Schumann, care punea la temelia ei împăcarea istorică franco-germană.

BIBLIOGRAPHY

1. Bărbulescu Petre, *România la Societatea Naţiunilor (1929-1939),* Editura Academiei, Bucureşti, 1975
2. Campus, Eliza, *Ideea federală în perioada interbelică,* Ed. Academiei Române, Buc., 1993
3. Costea, Simion, *România şi Proiectul Briand de Uniune Europeană*, Editura Universităţii „Petru Maior", Târgu-Mureş, 2004
4. Legath, Bernd, *Istoria lumii în date*, Editura Niculescu, Bucureşti, 2003
5. Lupu, N., *Aristide Briand,* în *Diplomaţi iluştri*, Bucureşti, 1983
6. Kalergi, Richard, *Pan-Europa.* Postfaţă de Vittorio Pons. Prefaţă de Smaranda Enache. Traducere şi note de Suhăreanu Mircea, Ed. Pro-Europa, Tg-Mureş, 1997
7. Marga, Andrei, *Filosofia unificării europene,* Cluj-Napoca, 1995
8. Niciu, Marțian, *Organizaţii internaţionale*, Iaşi, Editura Chemarea, 1994
9. Oțetea Andrei, (coord.) *Istoria lumii în date*, Editura Enciclopedică, Buc., 1972.
10. Platon Gheorghe, (coord.) *Istoria Românilor.* Vol. VII, tom II, *De la Independenţă la Marea Unire (1878-1918)*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003
11. Serebrian, Oleg, *Dicţionar de geopolitică*, Polirom, Iaşi, 2006
12. Tăslăuanu, Octavian, *Obsesia europeană. Studii politice,* Ediţie îngrijită de Gelu Voican-Voiculescu, Editura Scripta, Bucureşti, 1996,
13. http://ro.wikipedia.org/wiki/Richard_von_Coudenhove-Kalergi

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

THE SITUATION OF REFUGEES IN EUROPE. PAST VERSUS PRESENT

Andreea-Florentina Nicolescu

PhD Student, Bucharest University of Economic Studies

Abstract:To begin with, this article aims to clarify the conceptual difference between refugees and migrants, as the two terms are often used inappropriately. The first part of the article involves the analysis of the flows and causes that led to the reception of these people in Europe in the last 30 years, more precise, in the period 1987-2017. The importance of carrying out a long-term analysis is explained by the fact that even before the onset of the 2015 refugee crisis, Europe has faced refugees arrivals on its territory. The need for a such research is justified by an in-depth understanding of the phenomenon as well as the identification of instruments used by European states to manage the waves of refugees. The article looks at some important moments in the past decades that led to people fleeing Europe, such as the ethnic conflict that led to the Bosnian War, the Kosovo War, and the current refugee crisis that is based on the Syrian War. The methodology used to carry out this research was the analysis of the documents provided by the EU institutions, by international publications who have approached this topic, and also, in order to make the statistical analysis, I used the data provided by Eurostat. The second part of the research presents the instruments and the measures adopted by the EU Member States on refugee management in the three major periods analyzed, as mentioned in the first part of the article. The third chapter of this research presents ten recommendations that could be a source of inspiration for improving both migration and asylum policy in the EU and to lead to better management of refugee flows.The question to which this article wishes to answer is the next one: "Given Europe's experience of refugees, is it ready enough to respond this time to the challenge of managing a crisis of this magnitude?".

Keywords:Refugees flows, asylum applications, management tools and measures, recommendations.

Introducere:

Importanța acestui subiect este explicată prin necesitatea realizării unei imagini de ansamblu privind situația refugiaților în Europa, având ca reper criza refugiaților ce a debutat în anul 2015.

Având în vedere faptul că pe teritoriul Europei au fost înregistrați refugiați ca urmare a diferitelor conflicte apărute la nivel mondial, este important să identificăm situațiile ce au dus la refugierea unor mase mari de oameni în Europa, precum și amploarea acestora, în vederea identificării măsurilor adoptate la nivel european, cu scopul de a remarca deciziile din trecut ce au adus cu sine experiența privind gestionarea maselor de refugiați înregistrate de-a lungul timpului.

Prima parte a articolului evidențiază semnificația termenului de refugiat, fapt ce este absolut necesar în înțelegerea fenomenului, de foarte multe ori, refugiații fiind asemănați cu migranții. Acestă cercetare pune accent încă de la început pe importanța folosirii corecte a termenilor utilizați, pentru a înțelege importanța crizei umanitare ce a afectat Europa. Totodată, prima parte a articolului prezintă o analiză statistică realizată pe o perioadă de 30 de ani în care sunt urmărite evoluțiile înregistrate de statele europene privind acceptarea refugiaților pe teritoriul acestora. Metodologia utilizată în cazul

acestei analize implică preluarea datelor furnizate de Eurostat, datele fiind analizate utilizând metoda comparației.

Partea a doua a cercetării se remarcă prin identificarea măsurilor adoptate la nivel european, având ca subiect principal evenimentele cele mai importante surprinse de cercetare, care au condus la valuri masive de refugiați, putând astfel să precizăm cele mai bune soluții adoptate de-a lungul timpului privind gestionarea eficientă a refugiaților. Această ultimă parte a cercetării a fost realizată utilizând metoda analizei de documente, printre care pot enumera documente oficiale furnizate de instituții cu expertiză în domeniu, precum și studii din domeniul analizat.

Ultima parte a articolului prezintă zece recomandări privind o gestionare mai eficientă a crizei refugiaților, acestea reprezentând soluții ce pot fi luate în vederea simplificării situației refugiaților la nivel european.

1. Analiza statistică a fluxurilor de refugiați ajunși în Europa în perioada 1987 – 2017

În primă fază este necesar să menționăm semnificația termenilor utilizați în această lucrare, astfel încât aceasta prezintă încă de la început diferența conceptuală dintre refugiați și migranți.

Astfel, refugiații sunt acele persoane care fug din calea conflictelor armate sau a persecuției din țara de origine. Aceștia sunt recunoscuți în calitate de refugiați la nivel mondial, întrucât nu se pot întoarce în statele lor de proveniență și recurg la solicitarea unui refugiu într-un alt stat. Pentru astfel de persoane refuzul acordării azilului are efecte letale. La polul opus, migranții sunt acele persoane ce aleg să plece într-o altă țara pentru a își găsi un loc de muncă mai bun, pentru educație, sau alte motive ce nu duc la punerea vieții lor în primejdie. Motivele plecării migranților din statul de origine este explicată în general de dorința acestora de a-și îmbunătați viața din punct de vedere financiar, nu din cauza vreunei amenințări ce ar putea duce la vătămarea, moartea sau persecutarea acestora.[1]

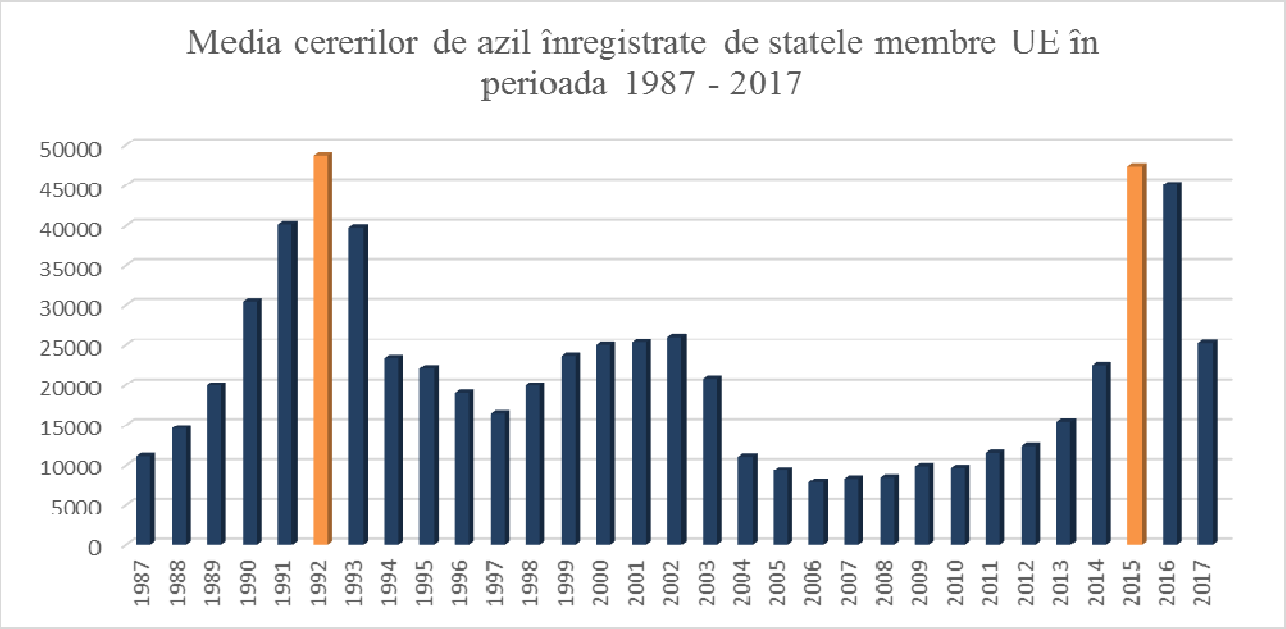
Această analiză își propune să analizeze situația refugiaților în Europa, cercetarea realizându-se pe o perioadă de referință de treizeci de ani. Alegerea acestei perioade s-a datorat faptului că în acest timp s-au înregistrat numeroase mase de oameni ce au hotărât să-și părăsească țara de proveniență, alegând ca statele europene să le fie gazdă. Cele trei momente identificate ca fiind importante în analiza de față sunt următoarele: Războiul din Bosnia din perioada 1992 – 1995, Războiul din Kosovo ce s-a derulat în perioada 1996 – 1999 și Războiul din Siria, având ca punct culminant anul 2015. Această analiza este relevantă pentru subiectul abordat ținând cont de faptul că astfel putem identifica pe o perioadă lungă de timp fluxurile de refugiați.

Analiza a fost realizată utilizând date furnizate de Eurostat, pe perioada 1987 – 2017, datele făcând referire la numărul cererilor depuse de refugiați în Europa ca medie. Trebuie menționat, totodată, faptul că media cererilor de azil înregistrate în perioada anterior menționată a fost raportată la totalul statelor membre din aceea perioadă, având în vedere la calculul mediei doar statele ce făceau la acel moment parte din Uniunea Europeană.

Această analiză prezintă și o limitare, având în vedere faptul că pentru anul 2018 nu există date statistice publicate, acesta fiind în curs de derulare. O analiză viitoare a fenomenului poate fi realizată în vederea identificării fluxurilor viitoare de refugiați pentru a arăta evoluția acestuia.

Figura 1.1 Media cererilor de azil înregistrate de statele membre ale Uniunii Europene în perioada 1987 – 2017

[1] Edwards, A., "Refugiat sau Migrant? – Cum este corect? – Punctul nostru de vedere", UNHCR România, 2015

Sursa: reprezentare proprie folosind baza de date Eurostat

În figura 1.1 putem observa faptul că din perioada analizată 1987 – 2017 se remarcă doi ani în care cererile de azil înregistrate de statele membre au atins nivelurile cele mai ridicate. Astfel, în anul 1992 s-au înregistrat 48.728 de cereri de azil, urmând ca în anul următor să scadă la 39.758 de solicitanți, rămânând totuși la un nivel ridicat comparat cu următorii ani. Această creștere a cererilor ce azil s-a datorat Războiului din Bosnia ce a avut loc în perioada 1992 – 1995, în acea perioadă având loc conflicte entice ce au dus la schimbări demografice majore.

Pentru a înțelege mai bine motivele ce au dus la creșterea numărului de refugiați în perioada anterior menționată, în următoarea parte a articolului este realizată pe scurt o evaluare a literaturii de specialitate privind cauzele și efectele Războiului din Bosnia.

Conform Encilopediei Britanice, conflictul bozniac a fost unul de natura etnică ce a implicat populația bosniacă cuprinsă de musulmanii bosniaci, sârbi și croați. Războiul a cuprins cele trei părți menționate anterior, precum și armata iugoslavă. După trei ani de conflicte, țările occidentale susținute de NATO au impus o încetare a războiului, acest lucru fiind stabilit la Dayton (Ohio) în anul 1995.[2]

Potrivit Barslund, Busse, Lenaerts, Ludolph & Renman (2017), aproximativ un million de persoane au fost strămutate intern, iar aproximativ 1,2 milioane au părăsit țara de proveniență cu statut de refugiați de război. Aproximativ jumătate din refugiații ce au fugit în străinătate au ajuns în Serbia, Muntenegru și Croația. Pe de altă parte, cealaltă jumătate, care reprezenta de fapt majoritatea, în special bosniaci musulmani, au ajuns în statele din Europa de Vest.[3]

Conform lui Joelle Hageboutros (2017) în articolul "The Bosnian Refugee Crisis A Comparative Study of German and Austrian Reactions and Responses", conflictul bosniac a pus statele europene în situația de a se confrunta cu cea mai mare criza a refugiaților după cel de-al doilea război mondial. În cadrul cercetării, autorul menționează faptul că aproximativ 650.000 de refugiați au ajuns

[2] Lampe, J., "Bosnian conflict European history [1992–1995]", Encyclopaedia Britannica, 2018
[3] Barslund, M., Busse, M., Lenaerts, K., Ludolph, L., Renman, V., "Integration of Refugees: Lessons from Bosnians in Five EU Countries", Intereconomics, Volumul 52, pag 257–263, 2017

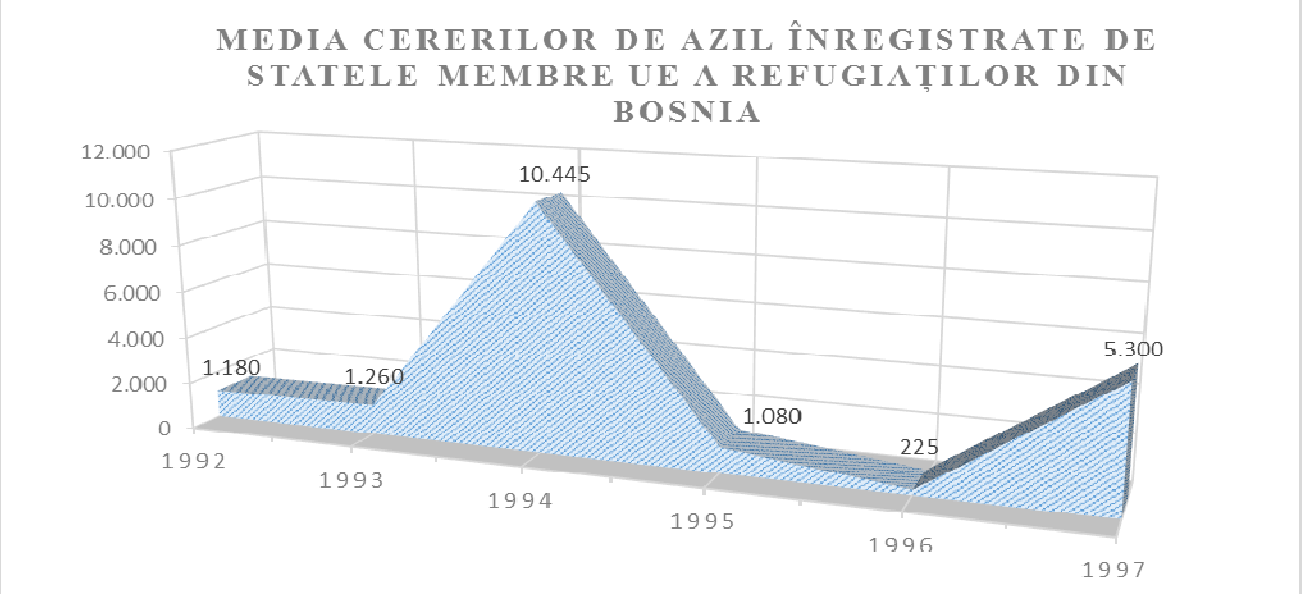
în statele membre ale Uniunii Europene pentru a solicita protecție umanitară, precum și în state ce se pregăteau să adere la UE, precum Austria, care a aderat chiar la finalul războiului, în anul 1995.[4]

Figura 1.2 reprezintă media cererilor de azil înregistrate de statele membre UE depuse de refugiații din Bosnia în statele europene în perioada 1992 – 1997, iar datele au fost furnizate de Eurostat. Alegerea acestei perioade se explică prin faptul că războiul s-a derulat în perioada 1992 – 1995, însă am dorit să evidențiez parcursul ulterior al cererilor, după terminarea conflictelor din Bosnia. Deși am dorit să punctez și situația anterioară debutului războiului, am fost constransă de inexistența datelor.

În graficul de mai jos putem identifica faptul că în anul 1994 au fost înregistrate cele mai multe cereri de azil (10.445 cereri) din partea refugiaților din Bosnia în statele ce făceau parte în acel moment din Uniunea Europeană, atingând astfel apogeul cererilor primite din perioada de referință. De asemenea, putem observa faptul că în anul terminării războiului din Bosnia numărul cererilor înregistrate a scăzut dramatic (1.080 cereri), numărul cel mai mic al cererilor înregistrându-se în anul 1996 (225 cereri).

Potrivit Valenta și Strabac (2013), în cadrul cercetării "The Dynamics of Bosnian Refugee Migrations in the 1990s, Current Migration Trends and Future Prospects" grupuri mari de refugiați s-au întors în țara de origine după terminarea războiului, însă majoritatea refugiaților au decis să rămână permanent în țările gazdă.[5]

Figura 1.2 Media cererilor de azil înregistrate de statele membre UE a refugiaților din Bosnia în perioada 1992 – 1997

Sursa: reprezentare proprie folosind baza de date Eurostat

[4] Hageboutros, J., "The Bosnian Refugee Crisis A Comparative Study of German and Austrian Reactions and Responses", Swarthmore International Relations Journal, 2017

[5] Valenta, M., Strabac, Z., "The Dynamics of Bosnian Refugee Migrations in the 1990s, Current Migration Trends and Future Prospects", Refugee Survey Quarterly, Volumul 32, Pag 1–22, 2013

Potrivit Barslund, Busse, Lenaerts, Ludolph & Renman (2017) în cadrul articolului "The integration of Bosnian refugees: An encouraging story that provides lessons for the current migration crisis" publicat de The London School of Economics and Political Science arată prin tabelul 1.1 faptul că Germania este statul ce a primit cei mai mulți refugiați bosniaci, un număr de 320.000 de persoane. Un alt aspect important de remarcat este acela că în cazul Austriei, numărul de refugiați din Bosnia și Herțegovina este cel mai mare dintre statele selectate ca procent din populația țării, mai exact 1,1%. Motivele alegerii acestor state în cadrul articolului anterior menționat este legat de faptul că acestea sunt statele care au primit un număr ridicat de refugiați, atât după Războiul din Bosnia, cât și în 2015 când a debutat criza refugiaților datorită Războiului din Siria. [6]

Totodată, după debutul conflictelor din Bosnia din anul 1992, putem observa în graficul 1.1 faptul că se menține un număr ridicat al cererilor de azil înregistrate de statele europene și în anul 1993, urmând ca numărul solicitărilor să scadă treptat până în 1997.

Tabel 1.1 Selecție de state membre UE gazdă pentru refugiații din Bosnia și Herțegovinași numărul de refugiați din Bosnia și Herțegovina ca procent din populația țării

Țara gazdă	*Numărul refugiaților înregistrat din Bosnia și Herțegovina*	*Numărul de refugiați din Bosnia și Herțegovina ca procent din populația țării*
Germania	320.000	0.4%
Austria	86.500	1.1%
Suedia	58.700	0.7%
Olanda	22.000	0.1%
Danemarca	17.000	0.3%

Sursa: tabel preluat din articolul "The integration of Bosnian refugees: An encouraging story that provides lessons for the current migration crisis"

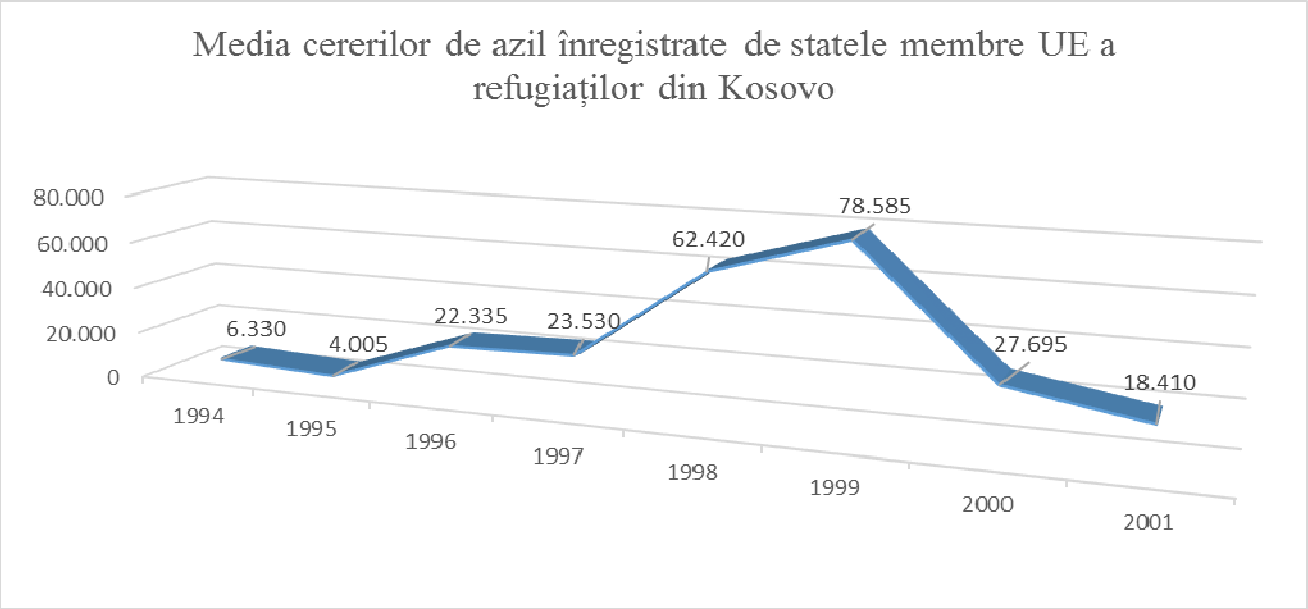
Numărul cererilor de azil înregistrate de statele membre ale Uniunii Europene a urmat din nou un flux ascendent în perioada 1998 – 2002. Acest aspect poate fi pus pe seama Războiului din Kosovo din perioada 1996 – 1999 ce a dus la creșterea numărului de solicitări pentru protecție umanitară în spațiul european.

Conform articolului "Kosovar Refugees" (1999), până la sfârșitul lunii aprilie 1999, aproximativ 600.000 de locuitori ai provinciei Kosovo au devenit refugiați și 400.000 au fost strămutați în Kosovo, ceea ce presupune că jumătate din populația acestei țări erau refugiați sau persoane strămutate în interiorul acesteia. De asemenea, un alt lucru menționat în cadrul cercetării este acela că până la sfârșitul războiului, aproximativ 10.000 de persoane din Kosovo erau refugiate în Germania, având în vedere condițiile oferite de statul german. Potrivit articolului, refugiații o dată ajunși în Germania puteau beneficia de cazare, hrană, ajutoare financiare, precum și faptul că acest stat a renunțat la deportarea refugiaților în Kosovo. Totodată, războiul din Kosovo a dus la crearea idei de "refugiați permanenți", ce a dus la găsirea a trei soluții pentru refugiați din partea UNHCR, și anume ca aceștia să se întoarcă acasă, să fie integrați în țara gazdă sau să fie relocați în altă țară.[7]

[6]Barslund, M., Busse, M., Lenaerts, K., Ludolph, L., Renman, V, "The integration of Bosnian refugees: an encouraging story that provides lessons for the current migration crisis", LSE European Politics and Policy (EUROPP) Blog, 2017
[7] Migration News, "Kosovar Refugees", Volume 6, Number 5, 1999, https://migration.ucdavis.edu/mn/more.php?id=1801

Pentru a realiza figura 1.3 am utilizat date furnizate de Eurostat, pentru perioada 1994 – 2001, date ce reflectă media cererilor de azil solicitate de refugiații din Kosovo în statele ce făceau parte în acel moment din Uniunea Europeană. Deși războiul s-a desfășurat în perioada 1996 – 1999, prezenta analiză identifică și situația retroactivă a războiului, precum și ulterioară pentru a vedea cum a influențat războiul media cererilor înregistrate de statele europene.

Figura 1.3 Media cererilor de azil înregistrate de statele membre UE a refugiaților din Kosovo în perioada 1994 – 2001

Sursa: reprezentare proprie folosind baza de date Eurostat

În figura 1.3 putem observa faptul că anterior începerii războiului din Kosovo media cererilor de azil a fost relativ mică comparativ cu cea înregistrată în anul 1996, atunci când media a crescut de la 4.005 cereri la 22.335 solicitari de azil. Începând cu 1996 media cererilor depuse în statele membre de către refugiații din Kosovo a crescut în mod constant, atingând punctul maxim în anul 1999, acesta fiind și anul de încheiere a conflictelor dintre forțele sârbe și cele iugoslave, înregistrându-se o medie de cereri de 78.585 solicitări. Se poate observa din grafic faptul că după terminarea războiului media cererilor de protecție umanitară a scăzut în următorii ani analizați.

Potrivit autoarei Lindsay Harris (2017) în articolul "10 facts about the Kosovo War" războiul din Kosovo s-a datorat presiunii sârbilor ce doreau să controleze regiunea asupra albanezilor etnici. Albanezii s-au opus, totodată și presiunilor exercitate de Iugoslavia. În 1999 în Franța au avut loc negocieri diplomatice dintre delegațiile celor din Kosovo, respectiv Serbia, având ca final refuzul de cooperare a Serbiei. În schimb, NATO a decis să atace infrastructura guvernului sârb, precum și clădiri, fapt ce a condus la decese și la fluxuri de refugiați ce au ajuns în țările vecine.[8]

După Războiul din Kosovo, numărul cererilor de azil a urmat un trend crescător până în anul 2003, urmând ca din anul următor să scadă, statele europene înregistrând un număr mult mai mic comparativ cu periodele analizate anterior.

[8] Harris, L., "Top 10 Facts About the Kosovo War", The Borgen Project, 2017

Ajungând în prezent, putem identifica în figura 1.1 faptul că 47.266 cereri de azil au fost înregistrate în anul 2015, atunci când a debutat așa numită criză a refugiaților, datorată Războiului din Orientul Mijlociu. La fel ca în cazul anterior analizat, mai exact cel al numeroaselor cereri de azil înregistrate în perioada Războiului din Bosnia, în anul următor crizei din 2015 se păstrează numărul ridicat al cererilor înregistrate de statele europene, înregistrându-se 45.048 cereri de azil.

Cu toate acestea, actuala criză a refugiaților nu a depășit la nivel de cereri de azil înregistrate ceea ce a avut loc în Europa în anul 1992. La nivel comparativ, în anul 1992 au existat 48.728 de cereri de azil înregistrate în statele membre UE, dintre care 438.190 în Germania și 32.300 în Marea Britanie. La nivel statistic, în anul 2015 au fost înregistrate 47.266 solicitari de protecție umanitară, dintre care 476.620 cereri înregistrate de statul german, 177.135 în Ungaria, respectiv 162.550 cereri în Suedia.

2. Instrumente și măsuri adoptate de statele membre UE privind gestionarea crizelor datorate refugiaților

Necesitatea realizării acestei analize se explică prin importanța identificării măsurilor adoptate de-a lungul timpului la nivel european în ceea ce privește gestionarea eficientă a fluxurilor de refugiați. Scopul acestei analize este acela de a stabili cele mai bune practici de până acum, utilizate în cazurile în care au existat înregistrări masive de solicitări de protecție umanitară în Uniunea Europeană.

Cercetarea prezintă acțiunile adoptate de statele europene privind gestionarea fluxurilor de refugiați, urmând ca la final să subliniez importanța și efectele pozitive ale adoptării acestora. Astfel, în cadrul acestui capitol se urmărește identificarea instrumentelor și măsurilor adoptate de statele europene, utilizând ca metodologie principală, analizarea cercetărilor ce menționează aceste aspecte în principalele momente analizate din perioada 1987 – 2017, perioada de referință a acestui studiu.

Numeroși cercetători au atras atenția asupra necesității existenței unor politici eficiente în domeniul migrației și a azilului, întrucât problema refugiaților s-a dovedit a fi una extrem de dificilă de-a lungul anilor, iar cercetarea prezentă are ca scop identificarea celor mai bune măsuri adoptate până în prezent în acest domeniu.

Pentru început vom parcurge literatura de specialitate în ceea ce privește măsurile adoptate de statele europene privind refugiații din Bosnia.

Raportul "Bosnian Refugees: A continuing need for protection in European countries" al organizației non-guvernamentale Amnesty International menționează faptul că în 1993 guvernele europene au ajuns la un punct comun privitor la faptul că refugiații din Bosnia-Herțegovina ar trebui să rămână în zone sigure, care să fie localizate cât mai aproape de zona lor de proveniență. De aceea, majoritatea statelor europene au impus obligativitatea vizelor asupra persoanelor ce făceau parte din fosta Iugoslavie, inclusiv a celor din Bosnia, ceea ce a dus la o dificultate crescută privind părăsirea Croației către alte state europene a refugiaților bosniaci. Această acțiune nu a fost una pozitivă pentru refugiații din Bosnia cărora le era foarte greu să acceseze protecția internațională.[9]

În cadrul raportului publicat de UNHCR și elaborat de Mark Cutts (1999), numit "The humanitarian operation in Bosnia, 1992-95: dilemmas of negotiating humanitarian access", este prezentată Declarația Principiilor Conferinței Internaționale privind fosta Iugoslavie, forum ce a fost înființat în anul de debut al Războiului din Bosnia și menținut activ până la finalul acestuia. Această declarație presupunea ca părțile implicate să respecte obligațiile ce le reveneau în temeiul dreptului

[9] Amnesty International, "Bosnian Refugees: A continuing need for protection in European countries", 1993

umanitar internațional, iar ca asistența umanitară să se desfășoare imparțial și pe o bază nepolitică în beneficiul tuturor celor afectați de conflict.[10]

Un raport la Comisiei Europene numit "Bosnia and Herzegovina Progress Report" (2014) menționează faptul că Bosnia și Herțegovina, împreună cu Croația, Muntenegru și Serbia coopereaza în cadrul procesului privind Declarația de la Sarajevo ce urmărește găsirea de soluții durabile pentru refugiați și persoanele strămutate din cauza conflictelor ce au apărut începând cu 1990. De asemenea, există un program ce se derulează privind oferirea de locuințe pentru persoanele returnate. Totuși, există proceduri complexe pentru selectarea beneficiarilor ce vor face parte din programul regional pentru locuințe, care dorește să ofere soluții în vederea obținerii unei locuințe pentru aproximativ 14.000 de persoane.[11]

Conform raportului numit "UNHCR Global Report 2005 – Bosnia and Herzegovina", la 10 ani după semnarea Acordului de Pace de la Dayton, deplasarea continuă să reprezinte o problemă semnificativă. Astfel, cei peste un milion de refugiați și persoane strămutate în interiorul țării au revenit în zonele unde locuiau înainte de război. Împreună cu UNHCR, atât Bosnia și Herțegovina, cât și Republica Srpska au realizat o reînregistrare a persoanelor strămutate intern, iar numărul acestora a scăzut la 40%, având în vedere faptul că aproximativ 7.000 de persoane aflate în interiorul țării încă locuiesc în unități de cazare colective.[12]

În cadrul unei publicații realizate de Vincent Rigby (1994), denumită "Bosnia - Hercegovina: The International Response" este menționată ideea conform căreia Germania ce preluase peste jumătate de refugiați iugoslavi, dorea adoptarea de către Comisia Europeană a unui sistem de cote european prin care refugiații să fie distribuiți tuturor statelor membre UE. În acest caz, Marea Britanie și Franța care acceptaseră un număr redus de refugiați susțineau că refugiații ar trebui asistați cât mai aproape de locul lor de origine. În acest context a fost organizată o conferință de către UNHCR în care au fost formulate mai multe recomandări, iar țările participante au promis construirea de locuințe de iarnă pentru refugiați și menținerea unor convoaie rutiere umanitare în interiorul Bosniei pentru a ușura situația din orașele puternic afectate de asediu precum Sarajevo.[13]

În continuare, articolul prezintă o trecere în literatura de specialitate a măsurilor adoptate în cazul refugiaților din Kosovo.

Conform raportului "UNHCR Global Report" (1999) în secțiunea Kosovo Emergency este menționată una din măsurile adoptate în vederea gestionării crizei refugiaților din perioada 1996 – 1999, program denumit "Humanitarian Evacuation Programme" lansat de Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați și Organizația Internațională a Migrației, prin care până la sfârșitul războiului din Kosovo, aproximativ 96.000 de refugiați au beneficiat de acest program care oferea posibilitatea ca 28 de state să îi găzduiască temporar. Un alt instrument utilizat în acea perioadă a fost "Humanitarian Transfer Programme" care presupunea transferul refugiaților din Macedonia în Albania, în acest caz aproximativ 1.400 de persoane au beneficiat de acest program. În anul 2000 o evaluare a Unității de Evaluare și Analiză a Politicilor UNHCR a concluzionat că Programul de Evacuare Umanitară a fost un program eficient, iar schemele de evacuare umanitară la o scară atât de largă și complexă ar putea fi extrem de rare în viitor.[14]

[10] Cutts, M., "The humanitarian operation in Bosnia, 1992-95: dilemmas of negotiating humanitarian access", UNHCR Geneva, 1999
[11] European Commission, "Bosnia and Herzegovina Progress Report", 2014
[12] UNHCR Global Report, 2015, http://www.unhcr.org/publications/fundraising/449267580/unhcr-global-report-2005-bosnia-herzegovina.html
[13] Rigby, V., "Bosnia - Hercegovina: The International Response", 1994
[14] UNHCR Global Report, "Kosovo Emergency", pag 345-347, 1999

Conform Comisiei Europene (2018), conflictele ce au avut loc în Kosovo au semnalat necesitatea unor proceduri speciale pentru a face față numărului mare de persoane strămutate. Ca răspuns la această problemă, Uniunea Europeană a venit în întâmpinare în anul 2001 cu Directiva privind protecția temporară în cadrul sistemului european comun de azil. Practic, directiva a subliniat în cadrul juridic al Uniunii normele de acțiune coordonate a statelor membre ale UE în ceea ce privește evacuarea umanitară a refugiaților kosovari în vederea asigurării siguranței temporare a acestora.[15]

Potrivit Volker Türk si Madeline Garlick (2016) în articolul "From Burdens and Responsibilities to Opportunities: The Comprehensive Refugee Response Framework and a Global Compact on Refugees" se menționează crearea unui grup de lucru pe probleme umane prezidat de UNHCR, ce a elaborat o strategie care viza oferirea de soluții persoanelor strămutate intern, dar și să sprijine mecanismele de returnare a refugiaților din alte state. De asemenea, strategia a susținut procesul de integrare pentru cei care nu se puteau întoarce acasă, iar cu un deceniu mai târziu refugiații au avut posibilitatea de a se întoarce acasă, unii dintre aceștia putând obține sume de bani pentru proprietățile pe care au fost nevoiți să le părăsească în timpul războiului.[16]

După valurile de refugiați de la sfârșitul anilor 1990, în anul 2001 a avut loc aniversarea a 50 de ani de la semnarea Convenției din 1951 privind statutul refugiaților, încheiată la Geneva. Întâlnirea din 2001 a avut ca scop semnarea unei declarații pentru reafirmarea angajamentului colectiv față de Convenție și față de Protocolul din 1967 privind statutul refugiaților. În urma declarației semnate de statele participante, Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați a elaborat "Agenda for Protection" și un program de acțiune. Agenda pentru protecție a avut șase ținte, și anume: consolidarea punerii în aplicare a Convenției din 1951 și a Protocolului din 1967, protejarea refugiaților, împărțirea sarcinilor și a responsabilităților în mod mai echitabil și construirea de capacități pentru a-i primi și de a-i proteja pe refugiați, abordarea mai eficientă a problemelor legate de securitate, căutarea unor soluțiilor durabile, respectarea nevoilor de protecție ale femeilor și copiilor refugiați.[17]

În urma fluxului de refugiați ce a început cu aprilie 2015, Europa s-a confruntat cu o situația ce ar putea fi comparată cu cea de după Războiul din Bosnia, având în vedere numărul comparabil de refugiați din cele două perioade (vezi figura 1.1). Astfel, ultima parte a acestui capitol este reprezentată de o trecere în revistă a măsurilor adoptate în privința gestionării celei mai recente crize a refugiaților.

Prima măsură adoptată de statele europene privitor la gestionarea fluxurilor mari de refugiați înregistrate începând cu anul 2015, a fost elaborarea unui document numit "European Agenda on Migration" ce presupune măsuri imediate privind evitarea pierderii de vieți omenești pe mare prin furnizarea de fonduri operațiunilor de căutare și salvare realizate de Frontex (Agenția Europeană pentru Gestionarea Cooperării Operaționale la Frontierele Externe ale Statelor Membre ale Uniunii Europene), a reinstalării sigure și legale ale refugiaților în Europa, precum și a dezvoltării programelor regionale de protecție pentru statele cele mai afectate de această criză, state ce se află la frontierele externe ale Europei. Măsurile pe termen lung vizează acțiuni structurale care să ajute statele europene să gestioneze mai bine aspectele legate de migrație. Astfel, Agenda Europeană privind Migrația este construită pe patru piloni, mai exact: reducerea stimulentelor pentru migrația ilegală, salvarea vieților și asigurarea frontierelor externe, consolidarea politicii comune în materie de azil și dezvoltarea unei noi politici privind migrația legală.[18]

[15] European Commission, "Temporary protection", 2018
[16] Türk, V., Garlick, M., "From Burdens and Responsibilities to Opportunities: The Comprehensive Refugee Response Framework and a Global Compact on Refugees", International Journal of Refugee Law, Volumul 28, Pag 656–678, 2016
[17] UNHCR, Department of International Protection, "Agenda for Protection", 2003
[18] European Commission, "European Agenda on Migration", 2018 https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration_en

Conform Consiliului European (2015), Uniunea Europeană a pus la punct un plan de acțiune cu Turcia, denumit Instrumentul UE pentru refugiații din Turcia, prin care se mobilizează fonduri pentru refugiații sirieni. Acțiunile demarate de Declarația UE – Turcia sunt legate de: deschiderea de către Turcia a pieței muncii pentru sirienii ce se află în situația de a beneficia de protecție temporară, noi cerințe în materie de vize pentru refugiați, precum și acțiuni ce țin de securitatea coastei. Alte acțiuni menționate în cadrul Declarației este faptul că refugiații ce traversează în mod ilegal frontiera dinspre Turcia spre Grecia vor fi întorși în Turcia, precum și pentru fiecare refugiat din Siria ce este returnat Turciei dinspre Grecia, un alt refugiat sirian va fi relocat din Turcia într-un stat membru UE.[19]

Instrumentul UE pentru refugiați înființat în anul 2016, punea la dispoziție suma de 3 miliarde de euro, dintre care un miliard de euro din bugetul Uniunii Europene și restul de două miliarde de euro din partea statelor membre UE sub formă de contribuții. În martie 2018 s-a dispus suplimentarea fondurilor, ținând cont de faptul că până la acea dată prin intermediul instrumentului, 500.000 de copii refugiați au beneficiat de școlarizare, iar 1.2 miliarde de beneficiari ai protecției umanitare primesc lunar transferuri de bani. Suplimentarea presupune acordarea unei sume de bani la fel ca cea precedentă, și anume 3 miliarde de euro, astfel încât proiectele ce vizează refugiații să continue pe termen lung.[20]

Mecanismul de relocare al Uniunii Europene în temeiul Declarației UE – Turcia a înregistrat un succes foarte mare. În acest context 19.432 de refugiați au fost aduși în condiții sigure în Europa începând din 2015 până în 2017, iar planul Comisiei Europene este acela de a pune în aplicare un nou program de relocare care de data aceasta să fie realizat pentru 50.000 de persoane. Până în martie 2018 și-au manifestat dorința în acest sens, 19 state care doresc să asigure aproximativ 40.000 de locuri.[21]

Un instrument de gestionare a actualei crize este reprezentat de "Mecanismul de protecție civilă al UE", ce presupune acordarea unui ajutor pentru statele ce nu pot face față acestei crize. State ce au apelat la acest mecanism sunt: Croația, Serbia și Slovenia, care au depus o cerere în vederea primirii ajutorului ce constă în adăposturi, know-how, produse nealimentare, asistență în natură, materiale medicale, precum și echipe de intervenție și echipamente. În acest caz, statele participante oferă asistență având în vedere ajutorul solicitat și necesitățile înregistrate de statele solicitante.[22]

Un alt instrument demarat de Uniunea Europeană se numește "Mecanismul de transfer" ce presupune transferul persoanelor ce au nevoie de protecție internațională prin preluarea presiunii celor mai afectate state membre și o repartizare echitabilă a sarcinilor statelor europene.[23]

După doi ani de la demararea procedurilor de transfer, acestea sunt aproape finalizate, iar aproximativ 34.000 de refugiați (ceea ce reprezintă aproape 96% dintre cei eligibili) au fost transferați cu contribuția majorității statelor membre UE.[24] Acest mecanism este unul temporar, fiind văzut ca o distribuire între statele membre a persoanelor ce au nevoie de protecție, scopul fiind acela de a atenua presiunea cauzată de fluxul major de refugiați înregistrat în statele cele mai afectate.[25]

[19]Consiliul European, "Declarația UE-Turcia", 2016 http://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/
[20] Comisia Europeană, "Instrumentul UE pentru refugiații din Turcia: Comisia propune mobilizarea de fonduri suplimentare pentru refugiații sirieni", Bruxelles, 2018
[21] Comisia Europeană, "Agenda europeană privind migrația: este necesară continuarea eforturilor pentru a susține progresele înregistrate", Bruxelles, 2018
[22] Comisia Europeană, "Măsuri de gestionare a crizei refugiaților: situația actuală", Bruxelles, 2016
[23] Idem 22
[24] Idem 21
[25] Consiliul European, "Transferul temporar pentru a sprijini statele membre din prima linie", 2017

O măsură operaţională pentru gestionarea mai eficientă a fluxului de refugiaţi a fost acela de organizare a unor "hotspot-urilor" prin intermediul cărora se oferă ajutor în sensul identificării şi integrării în condiţii bune a refugiaţilor. Hotspot-ul este caracterizat ca fiind zona ce se află la o frontieră externă a Uniunii Europene unde există o presiune migratorie foarte mare, iar majoritatea refugiaților ajung în UE prin aceste locuri în care sunt identificați, amprentați digital și înregistrați, iar ulterior îndrumați către unul din sistemele existente. Cele trei sisteme anterior menționate presupun: sistemul de azil din țara în care sosesc, mecanismul de transfer de urgentă, precum și sistemul de returnare.[26]

3. Recomandări privind gestionarea mai eficientă a crizei refugiaților în Europa

Acest ultim capitol presupune identificarea unor recomandări menite să simplifice situația actuală a refugiaților ce își doresc să obțină azil în Uniunea Europeană. Pentru a realiza acest capitol, am utilizat informații furnizate de think – thank-uri și publicații internaționale ce prezintă viziblitate în domeniul afacerilor europene și interes pentru fenomenul migraționist.

1. Reformarea politicii Uniunii Europene în materie de azil și migrație ce ar trebui să vizeze următoarele aspecte:[27]
   - O agenție UE pentru azil ar trebui să gestioneze procedura de relocare, cu sprijinul altor agenții ale Uniunii Europene, precum și de statele membre;
   - Agenția pentru azil ar trebui să aibă la dispoziție instrumente și competențe pentru a putea realiza o armonizare progresivă a legislației în materie de azil și să o pună în aplicare în statele europene;
   - Implicarea statelor membre în procesul de consolidare a măsurilor de reîntoarcere a celor ce nu pot beneficia de azil în statele de origine, mai exact a migranților economici;
   - Crearea în cadrul Agenției Europene pentru Azil a unei platforme prin care să se analizeze politicile naționale de integrare a refugiaților și de împărtășire a statelor membre a experiențelor și a bunelor practici prezente în politicile naționale de integrare.
2. Stabilirea unei proceduri de azil standard în Europa este una din măsurile pe care Uniunea Europeană ar putea să o aplice, având în vedere condițiile diferite de la țară la țară oferite de statele membre ale Uniunii Europene. Un sistem de azil care să funcționeze la aceleași standarde și care să ofere aceleași condiții, precum și durata de rezidență ar putea să reducă presiunea suferită de statele ce au înregistrat fluxuri mari de refugiați.[28]
3. Crearea unui sistem bine reglementat care să instituie ordine la granițele europene. Pentru a face acest lucru este nevoie în primul rând de reducerea factorilor care îi încurajează pe refugiați să își rişte viața prin trecerea ilegală a granițelor, prin acordarea de ajutoare refugiaților, în special a celor ce provin din Siria și Irak. Al doilea pas este acela de a revizui cererile de azil în timp ce refugiații se află încă în hotspoturi, mai ales cele din Grecia și Italia, unde au ajuns pentru prima dată în Uniunea Europeană. Iar al treilea element este constituit din faptul că refugiații ar trebui să rămână în statul în care au depus pentru prima dată cerere de azil, până la încheierea procesării acestora, decat să plece din centre către statele vizate, cum ar fi Germania.[29]

[26] Curtea de Conturi Europeană, "Răspunsul UE la criza refugiaților: abordarea „hotspot"", nr. 06, 2017
[27] Weber, B., "Time for a Plan B in European Refugee Crisis", Heinrich Boll Stiftung The Green Political Foundation, 2016
[28] Kingsley, P., "10 ways to manage the migration crisis", The Guardian, 2015
[29] The Economist, "A plan for Europe's refugeesHow to manage the migrant crisis", 2016

4. Prioritizarea populației vulnerabile în vederea reinstalării, mai exact a minorilor, persoanelor cu handicap, a familiilor monoparentale și a supraviețuitorilor de torturi care necesită acordarea unei atenții deosebite. De asemenea, este necesară prioritizarea financiară în ceea ce privește sprijinul financiar acordat de către Uniunea Europeană statelor din prima linie, care se confruntă cu valuri mari de refugiați pe teritoriul lor.[30]
5. Crearea mai multor canale sigure și legale pentru ca cei ce doresc să solicite azil în statele membre ale Uniunii Europene să nu parcurgă căi periculoase sau să fie amenințați de contrabandiști. Acest lucru presupune și creșterea semnificativă a relocării solicitanților de protecție umanitară din alte regiuni ale lumii afectate de conflicte ce pun în pericol viața acestor persoane.[31]
6. Implicarea mediului privat ce poate juca un rol cheie în sprijinirea refugiaților prin recrutarea acestora în calitate de angajați, stagiari, ori prin oferirea de programe de formare a competențelor. Companiile de tehnologie pot ajuta la găsirea unor soluții inovatoare prin oferirea de instrumente pentru a combate problemele cu care se confruntă refugiații, cum ar fi: schimbul de informații, locuințe, siguranță, ajutor și strângere de fonduri, asistență medicală, integrare, precum și găsirea de locuri de muncă. Întreprinderile de tehnologie pot oferi soluții hardware, software și de infrastructură mai bine adaptate pentru o gestionare îmbunătățită a bazelor de date, comunicarea între agenții, securitatea la frontierele interne, verificarea și urmărirea identității, analiza și planificarea strategică, distribuția ajutoarelor și a fondurilor.[32]
7. Încurajarea universităților europene pentru a oferi burse de refugiat, luând exemplul Germaniei, care prin programul bursier pentru învățământul superior al UNHCR-ului, cunoscut prin acronimul DAFI a oferit burse începând cu anul 1992 pentru refugiații din toată lumea. De asemenea, acest lucru este posibil și în Marea Britanie, la Universitatea Oxford care a majorat fondul alocat acestei cauze cu 300.000 de dolari.[33]
8. Societatea civilă își poate aduce contribuția la o gestionare mai bună a crizei prin donarea către organizațiile caritabile care se ocupă cu strângerea de fonduri pentru refugiați, aceștia putând să se implice și pe bază de voluntariat. Printre organizații regăsim Crucea Roșie care a creat servicii de urgență în principalele gări din Europa. De asemenea, grupul Avaaz, ce realizează campanii rapide pentru soluționarea celor mai urgente probleme globale, a înființat grupuri de voluntariat pentru a îi susține pe locuitorii britanici să le ofere ajutor refugiaților din zona lor să își găsească locuințe. Marea Britanie deține o rețea numită "No Accommodation", care dispune de toate detaliile pentru asociațiile de locuințe, ONG-uri și adăposturi, organizate pe regiuni, prin intermediul căreia cei ce doresc să adăpostească temporar un refugiat o pot face.[34]
9. Încurajarea repatrierii voluntare ca ultimă decizie pentru refugiații ce au luat hotărârea de a se întoarce acasă. Acest lucru poate fi realizat cu ajutorul statului de origine, a comunității internaționale și a UNHCR-ului, existând posibilitatea ca cei ce își doresc reîntoarcerea în țara de proveniență să poată face acest lucru, prin vizite denumite "go and see" menite să identifice dacă situația din acele zone este favorabilă întoarcerii acestora acasă, precum și prin asistență juridică. Astfel de cazuri au fost înregistrate până acum în state precum Angola și Somalia.[35]

[30] Brandt, J., "The refugee crisis needs concrete solutions—here are three", Brookings, 2016
[31] Human Rights Watch, "EU: Five Steps to Tackle Refugee Crisis How to Save Lives and Protect People", 2015
[32] PwC's Global Crisis Centre, "Managing the refugee and migrant crisisThe role of governments, private sector and technology", 2017
[33] Fleming, M., "8 practical ways to help refugees", 2016
[34] Bennett, A., "Seven proposed solutions for the EU refugee crisis", The Telegraph, 2015
[35] UNHCR, "Solutions" http://www.unhcr.org/solutions.html

10. Pentru cei ce nu vor să se reîntoarcă în țările de origine, ar trebui să li se ofere posibilitatea de a se stabili definitiv în Europa. În prezent din cei aproximativ 17 milioane de refugiați din lume, doar aproximativ de 100.000 de refugiați au avut posibilitatea de a se alătura programelor din statele avansate pentru a se stabili acolo. Astfel de programe sunt oferite de exemplu de Statele Unite ale Americii, Canada și Australia.[36]

Concluzii

Având în vedere cercetarea realizată cu privire la situația refugiaților din Europa, atât din prezent, cât și din trecut, voi conchide asupra următoarelor aspecte ce reies din prezentul articol.

Necesitatea abordării acestui subiect se explică prin faptul că statele membre ale Uniunii Europene s-au confruntat de-a lungul timpului cu primirea refugiaților pe teritoriul său, fapt ce a dus la fluxuri de refugiați ce au generat nevoia statelor europene de a formula politici de migrație și azil, și de a contura măsuri menite să ajute la gestionarea acestora.

Pentru a realiza acest articol am utilizat ca metodologie a cercetării, analiza documentelor furnizate de instituțiile Uniunii Europene cu expertiză în fenomenul migrației, a studiilor realizate de cercetători din domeniu, a publicațiilor de specialitate ce au abordat acest subiect, iar pentru a realiza analiza statistică din primul capitol, am folosit date furnizate de Eurostat.

Prima parte a articolului subliniază încă de la început diferența conceptuală dintre refugiat și migrant, explicând faptul că cei ce beneficiază de statutul de refugiat sunt cei ce hotărăsc să plece din țara de origine având ca motive: persecuțiile sau războiul care le pot pune viața în pericol, spre deosebire de migranți, ce aleg să plece din țara de proveniență pentru a-și găsi un loc de muncă mai bun sau pentru studii. Ceea ce rezultă din analiza realizată în primul capitol al acestei lucrări este faptul că din perioada de referință 1987 – 2017 au existat trei cauze principale ce au dus la valuri mari de refugiați, cel mai mare fiind cauzat de Războiul din Bosnia, desfășurat în perioada 1992 – 1997, atunci când s-au înregistrat cele mai multe cereri de azil ca medie în statele din UE. De asemenea, această perioadă poate fi comparată cu cea pe care o trăim în prezent, având în vedere faptul că un astfel de val al refugiaților a mai fost înregistrat începând cu anul 2015 din pricina Războiului din Orientul Mijlociu. Din analiza realizată, am putut identifica faptul că Germania este statul ce a primit cei mai mulți refugiați bosniaci în perioada războiului, iar în Austria, numărul de refugiați din Bosnia și Herțegovina este cel mai mare dintre statele selectate ca procent din populația țării. Tot în cadrul perioadei analizate, am identificat o altă cauză care a dus la producerea unui val de refugiați, după terminarea Războiului din Bosnia, în 1996 când au avut loc conflictele din Kosovo dintre forțele sârbe și cele iugoslave.

Cea de-a doua parte a cercetării prezintă măsurile adoptate de statele ce au fost puternic afectate de refugiați, iar ceea ce putem identifica încă de la început este ideea conform căreia în cazul Războiului din Bosnia s-a pus problema unui sistem de cote de refugiați prin care aceștia să fie distribuiți statelor membre în funcție de capacitățile lor de a-i primi. Același sistem a fost stabilit în mod temporar și în cazul crizei ce s-a declanșat în anul 2015. Acest lucru ne arată faptul că în prezent statele europene au modele de urmat în ceea ce privește gestionarea refugiaților, putând utiliza metode ce au fost folosite în trecut pentru a gestiona acest fenomen.

Și în cazul Războiului din Kosovo s-au adoptat măsuri utile în gestionarea refugiaților din acea perioadă, instrumentul principal utilizat fiind "Humanitarian Transfer Programme" care presupunea transferul refugiaților din Macedonia în Albania. Acest program a fost evaluat de UNHCR ca fiind un program eficient, iar schemele de evacuare umanitară s-au aflat la o scară foarte largă și complexă.

În ceea ce privește măsurile adoptate în cazul crizei refugiaților din 2015, putem menționa ca unul dintre cele mai eficiente instrumente utilizate Declarația UE – Turcia ce presupune deschiderea de

[36] Koser, K., "5 long-term solutions to Europe's refugee crisis", World Economic Forum, 2015

către Turcia a pieței muncii pentru sirienii ce se află în situația de a beneficia de protecție temporară, noi cerințe în materie de vize pentru refugiați, precum și acțiuni ce țin de securitatea coastei. De asemenea, instrumentul pune la dispoziție din punct de vedere financiar 6 miliarde de euro, disponibile în două tranșe în vederea unei gestionări mai bune a crizei refugiaților.

Ultima parte a cercetării prezintă zece măsuri ce ar putea fi adoptate în vederea gestionării mai eficiente a actualei crize a refugiaților. Printre aceste măsuri putem regăsi urmatoarele: reformarea politicii Uniunii Europene în materie de azil și migrație, stabilirea unei proceduri de azil standard în Europa, crearea unui sistem care să instituie ordine la granițele europene, prioritizarea populației vulnerabile în vederea reinstalării, crearea unor canale sigure și legale pentru cei ce doresc să solicite azil în UE, implicarea mediului privat în sprijinirea refugiaților, încurajarea universităților europene pentru a oferi burse de refugiat, implicarea societății civile în realizarea activităților de voluntariat și donare către refugiați, încurajarea repatrierii voluntare, precum și oferirea posibilității refugiaților de a se stabili definitiv în Europa pentru cei ce își doresc acest lucru.

Consider ca această cercetare evidențiază faptul că Europa s-a mai confruntat de-a lungul timpului cu valuri de refugiați asemănătoare, luând exemplul Bosniei, iar măsurile adoptate în trecut pot reprezenta exemple de soluții ce pot duce la o gestionare mai bună a actualei crize a refugiaților.

BIBLIOGRAPHY

1. Amnesty International, "Bosnian Refugees: A continuing need for protection in European countries", 1993
2. Barslund, M., Busse, M., Lenaerts, K., Ludolph, L., Renman, V, "The integration of Bosnian refugees: an encouraging story that provides lessons for the current migration crisis", LSE European Politics and Policy (EUROPP) Blog, 2017
3. Barslund, M., Busse, M., Lenaerts, K., Ludolph, L., Renman, V., "Integration of Refugees: Lessons from Bosnians in Five EU Countries", Intereconomics, 2017, accesat online pe: https://link.springer.com/article/10.1007/s10272-017-0687-2
4. Brandt, J., "The refugee crisis needs concrete solutions—here are three", Brookings, 2016, accesat online pe: https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2016/09/20/the-refugee-crisis-needs-concrete-solutions-here-are-three/
5. Bennett, A., "Seven proposed solutions for the EU refugee crisis", The Telegraph, 2015, accesat online pe: https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/11843234/Seven-proposed-solutions-for-the-EU-refugee-crisis.html
6. Comisia Europeană, "Agenda europeană privind migrația: este necesară continuarea eforturilor pentru a susține progresele înregistrate", Bruxelles, 2018
7. Comisia Europeana, "Instrumentul UE pentru refugiații din Turcia: Comisia propune mobilizarea de fonduri suplimentare pentru refugiații sirieni", Bruxelles, 2018
8. Comisia Europeană, "Măsuri de gestionare a crizei refugiaților: situația actuală", Bruxelles, 2016, accesat online pe: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-6134_ro.htm
9. Consiliul European, "Declarația UE-Turcia", 2016, accesat online pe: http://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/
10. Consiliul European, "Transferul temporar pentru a sprijini statele membre din prima linie", 2017, accesat online pe: http://www2.consilium.europa.eu/ro/policies/migratory-pressures/ceas-reform/temporary-relocation/
11. Curtea de Conturi Europeana, "Răspunsul UE la criza refugiaților: abordarea „hotspot"", 2017

12. Cutts, M., "The humanitarian operation in Bosnia, 1992-95: dilemmas of negotiating humanitarian access", UNHCR Geneva, 1999
13. Edwards, A., "Refugiat sau Migrant? – Cum este corect? – Punctul nostru de vedere", UNHCR România, 2015, accesat online pe: http://www.unhcr.org/ro/380-refugiat-sau-migrant-cum-este-corect-punctul-nostru-de-vedere.html
14. European Commission, "Bosnia and Herzegovina Progress Report", 2014
15. European Commission, "European Agenda on Migration", 2018, accesat online pe: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration_en
16. European Commission, "Temporary protection", 2018, accesat online pe: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/asylum/temporary-protection_en
17. Fleming, M., "8 practical ways to help refugees", 2016, accesat online pe: https://ideas.ted.com/8-practical-ways-to-help-refugees/
18. Hageboutros, J., "The Bosnian Refugee Crisis A Comparative Study of German and Austrian Reactions and Responses", Swarthmore International Relations Journal, 2017
19. Harris, L., "Top 10 Facts About the Kosovo War", The Borgen Project, 2017, accesat online pe: https://borgenproject.org/the-kosovo-war/
20. Human Rights Watch, "EU: Five Steps to Tackle Refugee Crisis How to Save Lives and Protect People", 2015, accesat online pe: https://www.hrw.org/news/2015/09/04/eu-five-steps-tackle-refugee-crisis
21. Kingsley, P., "10 ways to manage the migration crisis", The Guardian, 2015, accesat online pe: https://www.theguardian.com/world/2015/sep/04/10-ways-to-manage-the-migration-crisis
22. Koser, K., "5 long-term solutions to Europe's refugee crisis", World Economic Forum, 2015,https://www.weforum.org/agenda/2015/04/5-long-term-solutions-to-europes-refugee-crisis/
23. Lampe, J., "Bosnian conflict European history [1992–1995]", Encyclopaedia Britannica, 2018, accesat online pe: https://www.britannica.com/event/Bosnian-conflict
24. Migration News, "Kosovar Refugees", Volume 6, Number 5, 1999, accesat online pe: https://migration.ucdavis.edu/mn/more.php?id=1801
25. PwC's Global Crisis Centre, "Managing the refugee and migrant crisisThe role of governments, private sector and technology", 2017, accesat online pe: https://www.pwc.com/gx/en/issues/crisis-solutions/managing-the-refugee-and-migrant-crisis.html
26. Rigby, V., "Bosnia - Hercegovina: The International Response", 1994
27. The Economist, "A plan for Europe's refugeesHow to manage the migrant crisis", 2016, accesat online pe: https://www.economist.com/news/leaders/21690028-european-problem-demands-common-coherent-eu-policy-let-refugees-regulate
28. Türk, V., Garlick, M., "From Burdens and Responsibilities to Opportunities: The Comprehensive Refugee Response Framework and a Global Compact on Refugees", International Journal of Refugee Law, 2016, accesat online pe: https://academic.oup.com/ijrl/article/28/4/656/2743476
29. UNHCR, Department of International Protection, "Agenda for Protection", 2003, accesat online pe:http://www.unhcr.org/protection/globalconsult/3e637b194/agenda-protection-third-edition.html

30. UNHCR Global Report, 2015, accesat online pe: http://www.unhcr.org/publications/fundraising/449267580/unhcr-global-report-2005-bosnia-herzegovina.html
31. UNHCR Global Report, "Kosovo Emergency", 1999
32. UNHCR, "Solutions", accesat online pe: http://www.unhcr.org/solutions.html
33. Valenta, M., Strabac, Z., "The Dynamics of Bosnian Refugee Migrations in the 1990s, Current Migration Trends and Future Prospects", Refugee Survey Quarterly, 2013
34. Weber, B., "Time for a Plan B in European Refugee Crisis", Heinrich Boll Stiftung The Green Political Foundation, 2016, accesat online pe: https://www.boell.de/en/2016/10/18/time-plan-b-european-refugee-crisis
35. ***http://ec.europa.eu/eurostat

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

WOMEN´S CONDITION IN THE 19TH CENTURY

Adrian-Claudiu Stoica

Assoc. Prof., PhD, Politehnica University of Bucharest

Abstract: At the end of the eighteenth century, the old social order was criticized in Amsterdam, Paris, or Boston. Yet nowhere women have received political rights. The ideas of the French Revolution included claims that looked only at men, although many women were actively involved in the revolutionary process. Being included among the "passive citizens", women did not have political rights, but they had a number of obligations. Women will have much to wait until they get the right to vote. The first states that granted this right were New Zealand (1893), Australia (1902), Finland (1906), Norway (1913). The great European powers did not hurry though: in England, women could only vote after 1918, in Germany in 1919, and in France only in 1945.

Keywords:political rights, private sphere, public sphere, political participation, status, discrimination, women's condition.

Societățile umane au adoptat diverse ierarhii imaginate, însă ierarhia de gen a fost prezentă pretutindeni, în cadrul distincției dintre bărbați și femei primii dobândind un statut superior. Numeroase societăți au statuat faptul că femeile reprezintă proprietatea bărbaților, fie că aceștia erau tații, frații sau soții lor[1].

Credem că se impune o întrebare legitimă: această împărțire între bărbați și femei se datorează biologiei sau reprezintă o cutumă culturală care a avut drept resort imaginația? O serie de disparități pun în lumină diferențele biologice de netăgăduit dintre sexe – de exemplu, nașterea copiilor, care reprezintă un atribut al femeii - dar numeroase societăți au atribuit masculinității și feminității caracteristici care nu au nimic în comun cu biologia. Democrația ateniană a secolului al V-leaî.Hr. era rezervată exclusiv bărbaților. Femeia nu dispunea de niciun fel de drept politic iar educația sa era deosebit de limitată, școlile fiind rezervate bărbaților. Ca urmare, nu trebuie să ne mire faptul că filosofii, oratorii și artiștii de frunte atenieni erau bărbați. Atenienii antici considerau că femeia nu deține caracteristicile biologice care să îi permită să se implice în viața publică.Femeia ateniană nu avea drept de vot, nu putea deține calitatea de judecător, nu putea ocupa o funcție publică, nu avea dreptul de a decide în privința propriei căsătorii, era de cele mai multe ori analfabetă iar din punct de vedere juridic constituia proprietatea tatălui sau a soțului. Fără îndoială că femeia din Atena antică deținea un statut de netă inferioritate în raport cu bărbatul. Pe de altă parte însă, atenienii de astăzi nu îmbrățișează aceeași opinie. Femeile pot vota, pot fi alese în funcții publice și primesc aceeași educație ca și bărbații, iar caracteristicile lor biologice nu reprezintă un obstacol în realizarea acestor lucruri.Totuși, în politică și afaceri reprezentarea lor este redusă, (doar 12% dintre parlamentarii greci fiind femei), dar legislația

[1] Yuval Noah Harari, *Sapiens: Scurtăistorie a omenirii*, Iași, Polirom, 2017, p. 128.

nu reprezintă o frână pentru accederea la funcții publice și cei mai mulți dintre greci sunt de părere că este natural să dețină astfel de funcții[2].

Începând cu Revoluția Agricolă, cele mai multe societăți umane au avut un caracter patriarhal, prețuind mai mult bărbații decât femeile. Aceste societăți patriarhale i-au determinat pe bărbați să se comporte într-un mod considerat ca fiind masculin și pe femei să se comporte într-un mod catalogat ca fiind feminin, introducând coerciția pentru cei care nu respectau regulile. În mod paradoxal însă, răsplata nu era egală pentru cei care respectau aceste reguli impuse, bărbații fiind mai bine recompensați. Resursele investite pentru educația femeilor erau mai reduse, acestora fiindu-le îngrădite oportunitățile economice, puterea politică și libertatea de mișcare[3].

Cum ne putem explica această această ierarhie? Există numeroase teorii care încearcă să ofere un răspuns. Unele acordă o importanță deosebită forței brute a bărbaților care le-ar fi permis să se impună în detrimentul femeilor, altele accentuează caracterul violent al acestora. Au fost evocate chiar și așa-numitele „gene ale patriarhatului", care ar fi condus la supunerea femeii față de bărbatul de la care avea nevoie de protecție.

O altă dezbatere a vizat caracterul acestei disocieri: are aceasta o origine biologică sau culturală? Simone de Beauvoir a afirmat fără echivoc: „Nu te naști femeie, ci devii", ceea ce ar însemna că datorită culturii și nu naturii suntem bărbați sau femei. De altfel, aceasta este tendința cea mai răspândită în Occident, corectă din punct de vedere politic: accentuarea importanței factorilor culturali. În 1998, psihologii britanici Allan și Barbara Pease, soț și soție, au evidențiat contrariul, afirmând că bărbații și femeile sunt diferiți prin structura lor biologică, dincolo de conotațiile culturale. În 2012, neurobiologul francez Jean-François Bouvet a optat pentru calea de mijloc, reliefând importanța ambilor factori, biologia și cultura, dar neprecizând ponderea fiecăruia[4].

În ceea ce privește stabilirea ierarhiei dintre bărbați și femei, niciuna dintre aceste teorii nu oferă un răspuns satisfăcător. Nu știm cu certitudine de ce bărbații s-au impus în detrimentul femeilor, știm însă că percepția asupra deosebirilor de gen a cunoscut o transformare revoluționară.Tot mai multe societăți rezervă astăzi bărbaților și femeilor același statut juridic, oportunități economice și drepturi politice egale. S-a păstrat un decalaj însemnat între genuri, însă a avut loc o transformare decisivă a viziunii referitoare la sexualitate și gen. În debutul secolului XX, în Statele Unite, multora li se părea de neconceput ideea de a acorda drept de vot femeilor. În secolul XXI, deținerea de către femei a dreptului de vot reprezintă un lucru firesc și nu reprezintă un fapt neobișnuit ca femeile să obțină funcții ministeriale[5].

Fără îndoială că această transformare a fost rezultatul unei evoluții. Istoria Europei a înregistrat un număr de suverane, (precum Maria Tereza în Austria sau Ecaterina cea Mare în Rusia) care au deținut un rol politic major în statele lor și chiar la nivel european. Dar aceste exemple reprezentau doar excepții care confirmau regula generală: femeile nu aveau acces în arena politică[6].Însă, nu ezitau să se implice în viața publică, în secolul al XVIII-lea saloanele reprezentând spații de desfășurare ale dezbaterilor politice. Olympe de Gouges și Catherine Macaulay au avut îndrăzneala să-și publice opiniile critice referitoare la societatea inechitabilă în care trăiau. Nu de puține ori femeile s-au aflat în fruntea revoltelor, impulsionându-i și pe bărbați, dar filosofia Luminilor, care a luat în dezbatere idei remarcabile precum cele de contract social, cetățenie și națiune manifesta

[2]*Ibidem*, pp. 129-132.
[3]*Ibidem*, p. 133.
[4]Lucian Boia, *SfârșitulOccidentului? Sprelumea de mâine*, București, Humanitas, 2013, pp. 48-49.
[5]Yuval Noah Harari,*op. cit*., p. 140.
[6]Dominique Godineau, *Femeia*, în vol. *Omul Luminilor*, coord. Michel Vovelle, București, Editura Meridiane, 2003.

puțin interes față de statutul femeii. În cadrul *Enciclopediei*, lucrarea de referință a Secolului Luminilor, Diderot afirma că termenul de cetățean, având semnificația de deținător al unor drepturi politice, nu poate fi atribuit femeilor sau servitorilor. Conducătorii Revoluției franceze nu au luat în considerare acordarea de drepturi politice și pentru femei. Redactând *Declarația drepturilor omului și cetățeanului* - care nu prevedea niciun fel de drepturi politice pentru femei - revoluționarii francezi nu considerau că alterează caracterul universal al acesteia. Discriminarea evidentă era justificată prin invocarea deosebirilor dintre sexe, evidențiindu-se opiniile lui Rousseau care punea în lumină slăbiciunile fizice și intelectuale ale femeii. Rousseau a lansat o teorie despre sexe în care afirma că femeia era datoare de a se supune bărbatului iar viața politică îl privește numai pe acesta[7]. El constata că societatea cuprinde două paliere: „sfera privată", care include spațiul familial, aparținând femeii și „sfera publică", încorporând participarea politică, spațiul de desfășurare al bărbatului[8].

Întrucât *Declarația omului și cetățeanului*nu făcea referire la acordarea dreptului de vot pentru femei, le refuza acestora calitatea de cetățean. Olympe de Gouges, una dintre primele activiste pentru promovarea drepturilor femeii, a decis să ia atitudine. În 1791, a redactat *Declarația drepturilor femeii și cetățenei*, statuând egalitatea între genuri încă de la cel dintâi articol: „Femeia se naște liberă și este egală în drepturi cu bărbatul. Deosebirile sociale nu pot fi fondate decât pe utilitatea comună". Olympe de Gouges a lansat idei referitoare la drepturile femeii, difuzate prin intermediul unor broșuri și a decis să se implice activ în desfășurarea evenimentelor din timpul Revoluției. Susținându-i pe girondini și dezaprobând violențele, a declanșat nemulțumirea lui Robespierre. După arestarea girondinilor în iunie 1793, a urmat în august și arestarea sa iar Tribunalul revoluționar a condamnat-o la moarte, învinuind-o de trădare națională. În noiembrie 1793 a fost ghilotinată[9].

În cea mai mare parte a istoriei europene și universale, părea de necontestat faptul că în urma disocierii bărbat – femeie, primul se manifesta în spațiul exterior, ocupându-se cu vânătoarea, războiul sau politica, în timp ce femeii îi revenea spațiul interior, respectiv preocuparea pentru familie și creșterea copiilor. Din această perspectivă, secolul al XIX-lea nu a adus nimic nou. Mai mult, această disociere a fost riguros reglementată utilizându-se argumente „științifice". În jurul anului 1870, *Marele Dicționar universal al secolului al XIX-lea*, editat de Pierre Larousse, descrie femeia în culori sumbre: aceasta nu dă dovadă de prea multă inteligență, ar putea fi considerată chiar infantilă, este instabilă emoțional și preocupată excesiv de lux și sex. Ca urmare, trebuie să rămână în spațiul domestic, sub o atentă supraveghere, în timp ce bărbatul are datoria să reprezinte familia[10].

Revoluția industrială a debutat după jumătatea secolului al XVIII-lea în Marea Britanie, apoi s-a extins în Europa continentală, transformând economia, structurile sociale și viața cotidiană a oamenilor. Odată cu experimentarea industrializării și urbanizării, în secolul al XIX-lea valorile familiale s-au modificat. La începutul acestui secol familia constituia, în primul rând, o structură economică organizată în vederea realizării muncii la fermă sau în cadrul unei mici afaceri artizanale. Odată cu Revoluția industrială au intervenit transformări în interiorul familiei, (ca urmare a închegării noilor clase și mai ales a clasei de mijloc), acestea vizând concepții legate de căsătorie și relații sexuale, de educație, copii și moralitate[11]. În secolul al XIX-lea, clasa de mijloc a început să promoveze un simț moral și un set de valori familiale, promiscuitatea fiind dezaprobată. Totodată, motivele pentru care erau încheiate căsătorii s-a modificat. Până în secolul al XIX-lea, europenii bogați se căsătoreau din

[7]Gisela Bock, *Femeia în istoria Europei: din Evul Mediu până în zilele noastre*, Iași, Polirom, 2002.
[8]*Ibidem*.
[9]Adrian-Claudiu Stoica, *Europa la apogeu: o viziune istorică asupra lumii moderne europene*, Târgoviște, Cetatea de Scaun, 2015, 181.
[10]Lucian Boia, *Mitul democrației*, Ed. a 4-a, București, Humanitas, 2016, pp. 56-58.
[11] Nathan Barber, *IstoriaEuropei*, București, CurteaVeche Publishing, 2012, p. 302.

considerente financiare și politice, căsătoriile fiind, de cele mai multe ori, aranjate. Cei săraci erau nevoiți să aștepte mai mult, până în momentul în care bărbatul acumulase destule resurse financiare pentru a fi capabil să întrețină o familie. Din secolul al XIX-lea situația financiară s-a îmbunătățit pentru clasa de mijloc și pentru muncitori, astfel încât căsătoriile aveau loc mai devreme. Când oamenii erau nevoiți să aștepte și douăzeci de ani până aveau posibilitatea să se căsătorească, societatea accepta promiscuitatea. Acum, când căsătoria avea loc mai devreme, promiscuitatea era respinsă de o bună parte a populației[12].

Clasa de mijloc s-a constituit în Europa în secolul al XIX-lea și îi reunea pe industriași, bancheri, avocați, comercianți, funcționari, cu un mod de viață asemănător. Veniturile obținute îi permiteau acesteia să cheltuie sume importante pe mâncare de calitate, pe angajarea personalului domestic, participarea la diferite forme de socializare (precum opera și teatrul) sau educația copiilor[13].

În noua societate industrializată statutul și rolul femeii s-au modificat. Transformările au avut loc atât în cadrul familiei cât și în afara acesteia. Potrivit statisticilor, în secolul al XIX-lea majoritatea femeilor se căsătoreau, orașul reprezentând spațiul propice pentru o femeie pentru a întâlni un bărbat.Numeroase fete din mediul rural au migrat către orașe pentru a căuta un loc de muncă și a se căsători, de cele mai multe ori angajându-se ca slujnice. Multe dintre aceste tinere care lucrau în case străine au devenit victime ale abuzurilor și hărțuirii sexuale. Mai mult, cele care nu reușeau să-și găsească un loc de muncă sfârșeau prin a deveni prostituate, prostituția reprezentând o practică deosebit de răspândită în orașe, în ciuda invocării valorilor morale de care societatea era tot mai atașată[14].

La începutul secolului al XIX-lea, femeile lucrau în continuare și după momentul căsătoriei, contribuind la veniturile familiei. Însă, după anul 1850, odată cu accelerarea procesului de urbanizare, intensificarea industrializării și îmbunătățirea condițiilor economice, soțul a început să contribuie de unul singur la veniturile familiei. Cu deosebire în cadrul clasei mijlocii devenea firesc ca femeia să aibă grijă de copii acasă, în timp ce bărbatul muncea pentru întreținerea acestora. Acest fapt a avut consecințe nefaste în cazul femeilor, accentuând rigiditatea diviziunii muncii la orașe. Dacă femeile, fie ele măritate sau nu, căutau un loc de muncă, se loveau de sărăcia alternativelor. Pentru că majoritatea slujbelor erau ocupate de bărbați, le rămâneau alternativele muncilor domestice, a învățământului sau a slujbelor care presupuneau multe ore de muncă, salarii foarte mici și condiții insalubre, întrucât cele mai bune locuri de muncă erau rezervate bărbaților[15]. Acestor dificultăți pe care femeile erau nevoite să le înfrunte li se alăturau carențele educaționale și lipsa egalității în drepturi.

În secolul al XIX-lea, dominat, în continuare, de bărbați, numeroase femei au luat atitudine față de inechitățile din societate, constituind organizații care își propuneau să obțină drepturi egale cu bărbații și posibilitatea de a practica profesii care reprezentau apanajul bărbaților, de exemplu cele de medic sau avocat. De altfel, tot mai multe voci, inclusiv din rândul bărbaților se pronunțau pentru acordarea de drepturi egale femeilor. La sfârșitul secolului al XIX-lea, John Stuart Mill, părintele utilitarismului, se pronunța pentru acordarea dreptului de vot pentru femei.

Ca urmare a edificării statului modern, întemeiat pe ideologia liberală, a avut loc o uniformizare a societății și amplificarea importanței sferei publice[16].Pe fondul punerii în valoare a noii ideologii și a evoluțiilor politice, economice și sociale, statutul femeii s-a îmbunătățit pe măsură ce rolul său creștea

[12]*Ibidem*, p. 303.
[13]*Ibidem*, p. 304.
[14]*Ibidem*.
[15]*Ibidem*.
[16]Alin Ciupală, *Femeia în societatea românească a secolului al XIX-lea: între public și privat*, București, Editura Meridiane, 2003, p. 65.

în societate[17]. În secolul al XIX-lea, Marea Britanie a implementat un set de reforme în sprijinul femeilor și a permis ca acestea să beneficieze de învățământul secundar și universitar[18]. În Franța forța de muncă feminină era dominantă în industria textilă.

Totodată, copiii au început să fie priviți într-o altă lumină. În urmă cu un secol, rata mortalității infantile era deosebit de ridicată, doar 50% dintre copii supraviețuind nașterii. Aceste dificultăți se datorau regimului alimentar neîndestulător al mamei, igienei nesatisfăcătoare sau precarității cunoștințelor medicale. În secolul al XIX-lea, dimensiunea familiei a suferit modificări. În acest secol, familiile, mai ales cele din clasa de mijloc, aveau un număr de copii mai redus decât în veacurile anterioare. Ca urmare, atenția acordată acestora a crescut. Anterior secolului al XIX-lea, în mediul rural, un număr cât mai mare de copii oferea ajutor la munca pământului. Odată cu acest secol, cu deosebire în mediul urban, majoritatea copiilor nu contribuiau la veniturile familiei. S-au stabilit legături afective profunde între părinți și copii, o explicație a acestei atitudini fiind și faptul că numeroase femei se ocupau exclusiv de gospodărie. Cu toate că, dacă ne raportăm la standardele din prezent, rămânea semnificativ numărul orfanilor și copiilor abandonați, acesta s-a diminuat către finele veacului al XIX-lea[19].

În urma industrializării și urbanizării, normele sociale și valorile familiale au înregistrat transformări semnificative. Pentru clasa de mijloc, cele mai importante principii de viață vizau munca, disciplina și moralitatea. În acest context s-a modificat și rolul femeii în cadrul familiei și la locul de muncă iar atenția acordată copiilor a crescut.

Femeia a beneficiat mai târziu de procesul de democratizare care i-a vizat mai întâi pe bărbați. În cea mai mare parte a istoriei umanității, bărbații și femeile au îndeplinit roluri diferite: femeia a rămas izolată în spațiul interior, ocupându-se de familie și copii, în timp ce domeniul de manifestare al bărbatului s-a aflat în exterior, în spațiul public. Emanciparea femeii în epoca modernă a reprezentat tocmai depășirea acestei izolări, depășirea spațiului interior și pătrunderea în spațiul public[20].Drumul nu a fost ușor, o dovadă în acest sens fiind tocmai dificultatea dobândirii dreptului de vot de către femei. Primele state care au acordat acest drept au provenit din afara continentului european: Noua Zeelandă (în 1893) și Australia (în 1902).În Europa, cele dintâi au fost două țări mici din nordul continentului: Finlanda (în 1906) și Norvegia (în 1913). Marile democrații occidentale s-au hotărât mai greu: Anglia a acordat drept de vot femeilor în 1918, Germania în 1919, Statele Unite în 1920, iar Franța abia în 1945[21].

Din punct de vedere teoretic, în prezent, în spațiul democratic european, femeia este egala bărbatului din toate punctele de vedere. Totuși, în niciuna dintre țările Europei, egalitatea efectivă nu a fost desăvârșită, într-o serie dedomenii (de exemplu cele politic sau economic) femeia având o reprezentare mult mai redusă.

[17]*Ibidem*, p. 66.
[18]*Ibidem*, p. 133, nota 2.
[19]Nathan Barber,*op. cit*., pp. 305-306.
[20]Lucian Boia,Sfârșitul *Occidentului? Spre lumea de mâine*, București, Humanitas, 2013, pp. 46-47.
[21]*Idem*,*Occidentul: o interpretareistorică*, București, Humanitas, 2013, p. 161.

BIBLIOGRAPHY

AMBROSI, Christian, *L' apogée de l' Europe 1871-1918*, 4[e]édition, Collection Histoire Générale, Paris, Masson, 1987.

BALING, T.C.W., *The Nineteenth Century. Europe 1789-1914*, Oxford University Press, New York, 2000.

BARBER, Nathan, *IstoriaEuropei*, București, CurteaVeche Publishing, 2012.

BOIA, Lucian, *Mitul democrației*, Ed. a 4-a, București, Humanitas, 2016.

Idem,*Occidentul: o interpretareistorică*, București, Humanitas, 2013.

Idem, Sfârșitul*Occidentului? Sprelumea de mâine*, București, Humanitas, 2013.

BOSHER, J.F., *The French Revolution*, Weidenfeld and Nicolson, London, 1989.

BOCK, Gisela, *FemeiaînistoriaEuropei: din EvulMediupânăînzilelenoastre*, Iaşi, EdituraPolirom, 2002.

CIUPALĂ, Alin, *Femeiaînsocietatearomânească a secolului al XIX-lea: între public şiprivat*, Bucureşti, EdituraMeridiane, 2003.

FERGUSON, Niall, *Civilizaţia. VestulşiRestul*, Iaşi, EdituraPolirom, 2011.

FONTANA, Josep, *Europa înfaţaoglinzii*, Iaşi, EdituraPolirom, 2003.

FREVERT, Ute şi Heinz-Gerhard Haupt(coord.), *Omul secolului al XIX-lea*, trad. de Ion Mircea, Bucureşti, Editura Polirom, 2002.

GODINEAU, Dominique, *Femeia*, în vol. *Omul Luminilor*, coord. Michel Vovelle, București, Editura Meridiane, 2003.

HARARI, Yuval Noah, *Sapiens: Scurtăistorie a omenirii*, Iași, Polirom, 2017.

STOICA, Adrian-Claudiu, *Europa la apogeu: o viziuneistoricăasupralumii modern europene*, Târgoviște, Cetatea de Scaun, 2015.

THIESSE, Anne-Marie, *La Création des identitésnationales. Europe XVIII-XX siècle*, Paris, 1999.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda, Cornel Sigmirean (Editors)
MEDIATING GLOBALIZATION: Identities in Dialogue
Arhipelag XXI Press, 2018

THE ROLE OF THE NORMS AND VALUES, OF RELIGIOUS AFFILIATION AND THE DEMOGRAPHIC POLICIES IN THE DEMOGRAPHIC BEHAVIOUR OF THE ETHNIC HUNGARIAN POPULATION IN TRANYSLVANIA

Gyorbiro Nora Alice, Ph.D School of Sociology, Babes-Bolyai University, Cluj-Napoca

Abstract: The study presents the results of a sociological research carried out in Bihor county on a sample of 470 ethnic Hungarian women, who belonged to the Calvist, Roman-Catholic and various neo-protestant churches, and on a more restricted sample of 190 ethnic Hungarian women from Romania who are members of the diaspora settled in Germany. The primary aim of the research was to analyze the role of the religious influences over the attitudes towards the demographic decisions and the demographic behaviour of the female population in the fertily age. An other aim was the analysis of the social-cultural and the economic context in this aspect. The results of the research show, contrary to the initial hypothesi s, that the religious, economic and social aspects have a low level of influence in this aspect. The most important factors proved to be the level of education and the way the women see their chances in terms of coordinating the birthgiving and the advancing in their careers.

Keywords: nationality, religious affiliation, fertility, religiosity, demographic behaviour

Introducere,actualitatea temei

În cazul demografiei există un consens general cu privire la faptul că ritmul de schimbare în domeniul populației se desfășoară lent,consecințele fiind constatabile doar după o perioadă de cîteva decenii(Preston, Heuveline, Guillot, 2000).

Astfel, deviațiile constatabile în volumul și structura unei populații reprezintă în majoritatea cazurilor efectul unor intervenții de politici demografice anterioare, excepție fiind probleme de altă natură ca de exemplu războaie, calamități naturale, migrație etc.Totodată,datele statistice privind natalitatea permit prevederea tendințelor viitoare , nu doar în ceea ce privește volumul populației, ci și referitor la alte fenomene economico-sociale majore, direct legate de structura populației. Pornind de la studiul acestor date apare clar, în cazul statelor Europene, o descreștere drastică a populației în următoarele decenii , precum și o schimbare pe grupe de vărstă , avînd ca urmare scăderea populației active comparativ cu populația vîrstnică, inactivă.

Decizia în legătură cu planificarea familiară, numărul de copii pe care o femeie sau o familie se decide să îl aibă este produsul unor multitudini de factori, printre care trebuie să menționămcosturile de creștere a copiilor, situația economică a familiei, statutul marital precum și gradul de compatibilitate al serviciului femeii și al ambițiilor profesionale cu posibilitatea de îngrijirea copiilor.

În cazul României cercetătorii în domeniul demografiei trag semne de alarmă. Astfel Vasile Ghețău afirmă că " România va intra, în curând, în al 15-lea an de deteriorare a situaţiei

demografice, fără semne de redresare. Relativa stabilitate a natalităţii şi mortaliăţii generale în ultimii ani nu poate fi omisă ori neglijată" (Gheţău, 2014).

Trebuie specificat că nivelul indicatoruluicare este necesar pentru reproducerea populației ,rata totală a fertilității cu valoarea de 2.1 , nu este atinsă în nici o țară a Uniunii Europene, pe cînd în 37 de țări valoarea acestui indicator se situează peste 4, media mondială fiind de 2.47. Țara cu valoarea ceea mai ridicată din cadrul Uniunii Europene este Irlanda cu valoarea 2, pe când România se situează la o distanță semnificativ mare privind această valoare, la1. 53. (World Population Prospects, 2015).

Conform estimărilor lui Voicu (2008) numărul născuților vi în Europa Centreală și deEst pe parcursul ultimillor 21 de ani s-a înjumătățit.

Situația populației maghiare din Transilvania prezintă un tablou similar. Conform ultimelor cercetări, această valoare se prezintă la 1.3(Speder 2009). Această valoare pare să se ajusteze în tendințele generale ale populației din România.

În această situație ceea ce pare să fie de așteptat, previzibil în viitor,o reprezintă înbătrînirea populației și deficitul forței de muncă, cu toate consecințele negative ale acestui fenomen.

În plus,pe lîngă cele semnalte, Vasile Gheţău notează că în cazul României volumul neprevăzut de mare a migrației externe va amplifica gradul de deteriorare a tabloului demografic general și precizează totodată că situația creată în România reprezintă de fapt rezultatul cumulat al principalilor factori demografici: fertilitatea, mortalitata și migrația din ultimele decenii. (Gheţău,2014).

Autorul susține că ritmul de scădere a populației și înbătrînirea nu poate fi stopată,dar există totuși diverse metode de diminuare a acestui proces. Din acest motiv consideră că sunt necesare cercetări pentru a se constata exact cauzele care duc la reducerea natalității, în ideea de a se găsi soluții spre redresare.

Referindu-se la statistici, trage semen de alarmă spunând că îmbătrânirea populaţiei s-a accentuat an de an în Romania. Populaţia vârstnică de 65 ani şi pestea a ajunssă depăşeasc cu 350.000 persoane populaţia tânăra de 0-14 ani. Indicele de îmbătrânire demografică a progresat de la 107,9 (începutul anului 2017) la 110,7 persoane vârstnice la 100 persoane tinere (începutul anului 2018). Consideră că situația creată generează consecinţe în presiunea progresivă asupra generaţiei de mijloc, care trebuie să susţină generaţia celor care au ieșit din activitate. Este de părerecă pentru a stopa acest proces, se cer studiatemotivele în profunzime.

Abordări teoretice privind scăderea natalității

Din punct de vedere sociologic putem vorbi de trei direcții majore de interptretare a acestui fenomen.

Prima și ceea mai controversatăeste abordarea din punct de vedere valoric-moral. Această abordare situează în prim plan paradigma secularizării, paradigmă care la nivel global determină atitudini ferme privind familia, natalitatea, atitudini cu privire la avort, respectiv la utilizarea practicilor moderne de planificare familiară.În literatura de specialitate se menționează faptul (Davie,2003) că aceste valori se transformă în norme sociale și în acest context influențează comportamentul populației, chiar și în acele cazuri în care persoanele în cauză nu se consideră a fi religioase.

În aceasă idee, un grup de cercetători de la Universitatea din Oradea(**Ştefănescu,Bekesi,Săveanu 2009**)notează, referitor lasituațiademografică îngrijorătoare din Europa Occidentală, că scăderea drastică a populației este rezultatul comportamentul religios , influenţat de procesul de secularizare .

A doua abordareteoretică pornește de la perspectiva schimbărilor sociale, presupunând că natalitatea nu depinde de factori materiali, nici de valori morale, ci de factori de optimism și credința în stabilitatea social (Mack 1997).

Cea de a treia perspectivă vizează așanumitele argumente individualiste care se referă la acele valori posmoderne, liberale, care domină în primul rând societățile apusene.

Esența acestor teorii constă în faptul că, indivizii, profitînd de posibilitățile oferite de mijloacele de planificare moderne, se află în situația de a alege tipul de familie pe care-l doresc, numărul de copii, respectiv vîrsta la care doresc nașterea acestor copii. Această posibilitate oferă in același timp și șansa individuală de a amâna nașterea copiilor pînă în momentul în care din punct de vedere subiectiv l-i se pare momentul optim pentru ca acești copii să poată beneficia de posibilități maxime, benefice în privința școlarizării, a asistenței medicale,a bunurilor materiale etc. Adepții acestor argumentări susțin că acești factori sunt mai puternic apreciați de către indivizi decît șansa de a avea familie numeroasă, șansa copiilor de a avea frați, ceea ce presupune totodată că aceștia să beneficieze în mod limitat de resursele amintite, la care de altfel ar avea mai mare acces.

O serie de cercetări întrprinse având ca temă prevalența bunurilor materiale ,a hedonismului specific secolului XXI, ,emanciparea feminină, orientarea spre carieră a femeilor (Generation and Gender Survay),par să fi infirmat partial această ipoteză.

Aceste cercetări au fost intreprinse la începutul anilor 2000și efectuate în 19 țăr Europene. Studiile au fostefectuate pe eșantioane reprezentative și s-au axat pe comportamentul demografic al populației feminine, atitudinea față de familie, numărul de copii doriți, etc.

Rezultatele publicate ale acestor studii(Caporali, Neyer, Grigoreva, Klüsener, Krapf, Kostova, 2016) **au** demonstrate pe de o parte că toți acei factori care se credeau a fi responsabili de scăderea fertilității, factori legați de stilul de viață liberal respectiv individualismul au contribuit la scăderea natalității. Pe parcursul cercetării s-a dovedit că numărul de copii dorit de femei, familii, se situează totuși la valori între 1,8 și 2,5.

Aportul important al acestor cercetări constă în faptul de a fi prezentat, că în cazul în care în diverse țări numărul de copii doriți s-ar fi realizat, scăderea demorafică nu ar avea efecte atât de drastice.Autorii studiului au subliniat ca problemă de bază faptul că numărul de copii doriți la tinerețenu s-a realizat, adică numărul de copii născuți de femeile intervievate rămîne sub numărul celor pe care i-ar fi dorit.

Pornind de la această constatare autorii studiului consideră că, în vederea redresării natalității în țările europene, nu trebuie neapărat lucrat la ,,mentalitate,,ci e posibil să se intervină prin diversemijloace ale politicilor sociale menite să vină în folosul acelor familii care ar dori un număr mai mare de copii, dar datorită diverselor împrejurării nu pot realiza acest lucru.

Precizări metodologice

Cercetarea prezentă a pornit de la premiza sus amintită și în acest sens s-a axat pe studiul comportamentului demografic al femeilor aflate la sfârșitul perioadei active din punct de vedere al fertilității.

Cercetarea s-a desfășurat pe două arii distincte : în județul Bihor și în regiunea Baden Wurtenberg Germania.

Eșantionul reprezentativ asupra poplației feminine de naționalitate maghiară din județul Bihor a cuprins pe de o parte un număr de 456 persoane între 40-44 ani, pe de altă parte un număr de 173 femei în același categorie de vârstă, tot de naționalitate maghiară provenite din Transilvania, stabilite permanent, sau temporar în Germania.

Aici trebuie să menționez că, cel de al doilea eșantion nu poate fi considerat a fi reprezentativ, din acest motiv datele preliminare referitoare la această populație prezintă doar un caracter orientativ.

În cazul acestei populații tehnicacercetării cantitative a fost suplinită prin tehniva interviului on-line.

Prelucrarea statistică referitoare la prima grupă de populație a fost efectuată prin metoda S.P.S.S.

Selectarea persoanelor cuprinse în eșantion s-a efectuat prin tehnca eșantionului aleator stratificat în arii urbane și rurale din județul Bihor.

Colectarea datelor s-a efectuat prin tehnica interviului direct pe bază de chestionar aplicat celor 456 femei, respective prin tehnica interviului on-linefemeilor stabilite temporar sau definitiv în Germania.

Cercetarea s-a desfășurat în perioada februarie 2017-martie 2018.

Obiectivul cercetării

Obiectivul principal al cercetării este surprinderea diferenței dintre numărul de copii doriți de către femei la vîrsta de 18 ani și numărul de copii realizați până la sfărșitul perioadei fertile (40-44 ani).

Am fost interesați totodată de distribuția acestor valori în funcțiede gradul de religiozitatea persoanelor.

Un alt obiectiv al cercetării îl reprezintăsurprinderea factorilor care contribue la realizarea țelurilor privind numărul de copii la 18 ani, sau dimpotrivă împiedică realizarea acestui deziderat.

Un al teilea obiectiv îl constituie surprinderea influențeipe care o exercită migrația, rezidența în Germania,asupra planificării familiare, în luarea deciziei de a naște copii, dacă acest lucru exercită vreun rol, sau aduce vreo schimbare în atitudinea față de numărul de copii doriți.

Ipotezele cercetării

În stabilirea ipotezelor am pornit de la rezultatele unor cercetări naționale și internaționale. Astfel,în ceea ce privește rolul situației materiale, respectivcaracteristicile statusului ocupationalasupra problemei studiate, am pornit de la concluziile formulate deForbes (2006) și Osawa(2010).

În ceea ce privește influența religiozității am pornit de la studiile intreprinse de Ștefănescu, Bekesi și Săveanu (2009).

Astfel,ipotezele cercetării au presupus dependența gradului de realizare a numărului de copii doriți de către femei la vârsta de 18 ani de următorii factori: aprecierea subiectivă a situației materiale, gradul de religiozitate a femeii, caracteristicile locului de muncă,gradul de libertate al programului de lucru, situația maritală, respective apropierea de părinți,i în sens rezidențial.

Prezenta lucrare își propune prezentarea doar a unei părți din această cercetare și anume presupusa relație dintre gradul de religiozitate al femeilor și realizarea dezideratului referitor la nașterea numărului de copii doriți la vârsta de 18 ani, respectiv formularea unor concluzii orientative în legătură cu comportamentul demografic al persoanelor stabilite definitive sau permanent în Germania.

Caracteristicile eșantionului

Pentru a avea o perspectivă mai largă asupra cercetării efectuate,consider în primul rând că este necesară prezentarea detailată a eșantionului pe care s-a efectuat studiul.

Eșantionul din județul Bihor a cuprins un număr de 456 femei, grup reprezentativ pentru un număr de 5800 femei de naționalitate maghiară din județul Bihor, femei cu vârstă între 40-44 ani.

Înceea ce privește distribuția eșntionului pe zone de rezidență urban/rural se prezintă următoarea situație:dintre cei intervievați 61% locuiesc în orașe, 39% locuiesc în mediu rural.

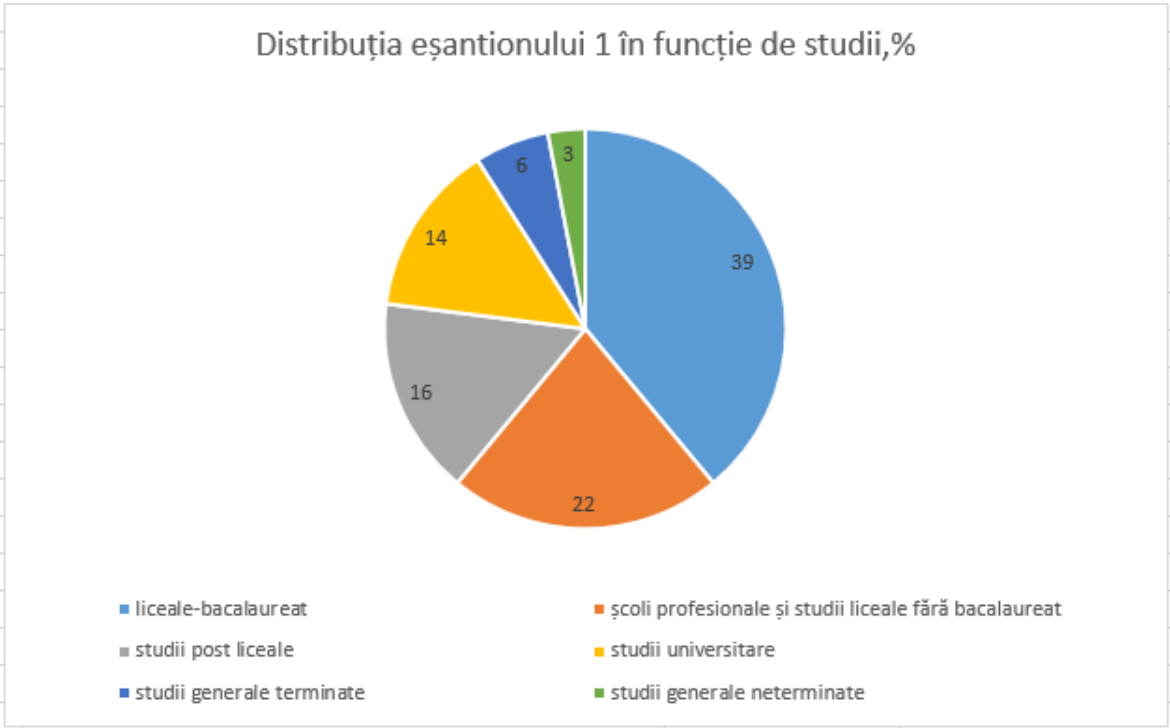
Prevalența persoanelor citadine se explică prin faptul că în alcătuirea eșantionului am pornit de la ideea potrivit căreea, în parte femeile care actualmente se află în grupa de vârstă de 40-44, ani, stabilite în orașe, în mare majoritate sunt de proveniență rurală, fapt ce poate influența în mare parte structurarea opiniilor și a atitudiniilor față de problema în cauză.

Ulterior s-a constatat că din cei 61% care locuiesc actualmente în orașe, 20% sunt de proveniență rurală.

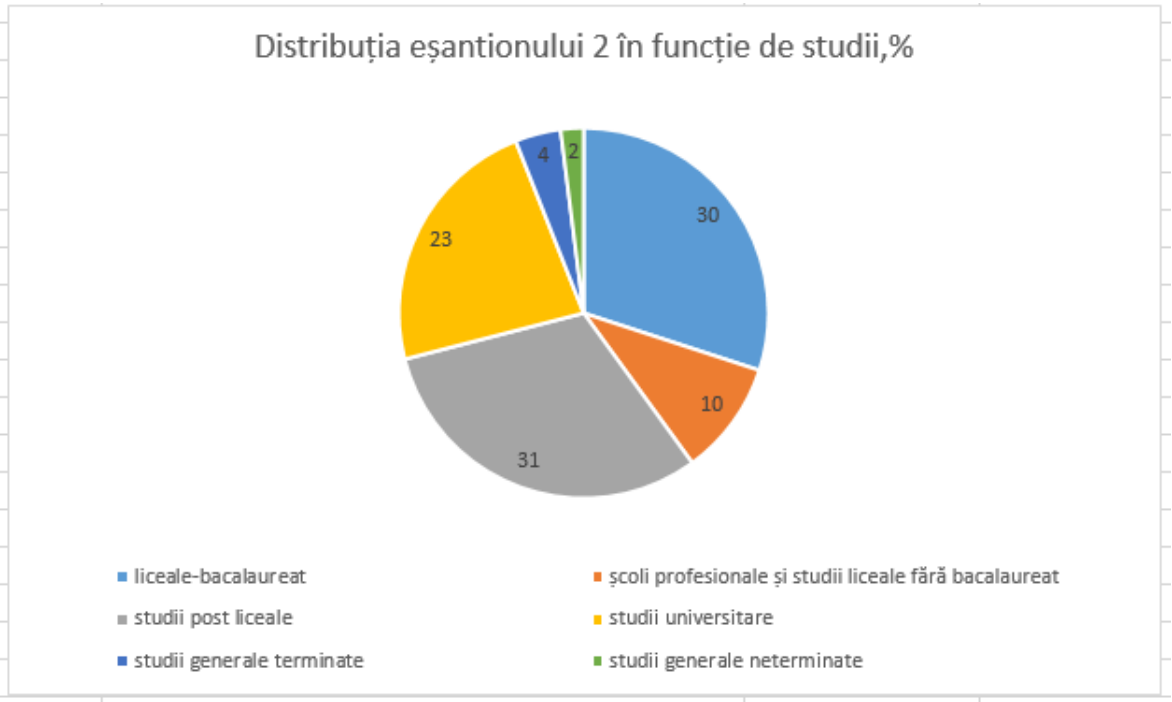
Referitor la situația maritală: mai mult de trei sferturi dintre femeile care au intrat în eșantionul nostru sunt căsătorite, procentul celor necăsătorite se situează sub 5%.

În ceea ce priveste distribuția în funcție de studii,precum se vede în graficul de mai jos, majoritatea persoanelor sunt cu studiile liceale terminate, iar dacă adăugăm și numărul femeilor cu studii superioare , putem afirma căjumătate din eșantionul nostrum dispune de studii liceale și universitare. Totodată apare și polul opus, aproape 1o% posedă doar studii elementare.

În continuare în prezentarea structurii eșantionului se va numi eșantion 1 eșantionul de 456 femei din județul Bihor, respectiv eșantion2 cel al femeilor din Germania, precizând totodată că acest eșantion nu prezintă criterii de reprezentativitate

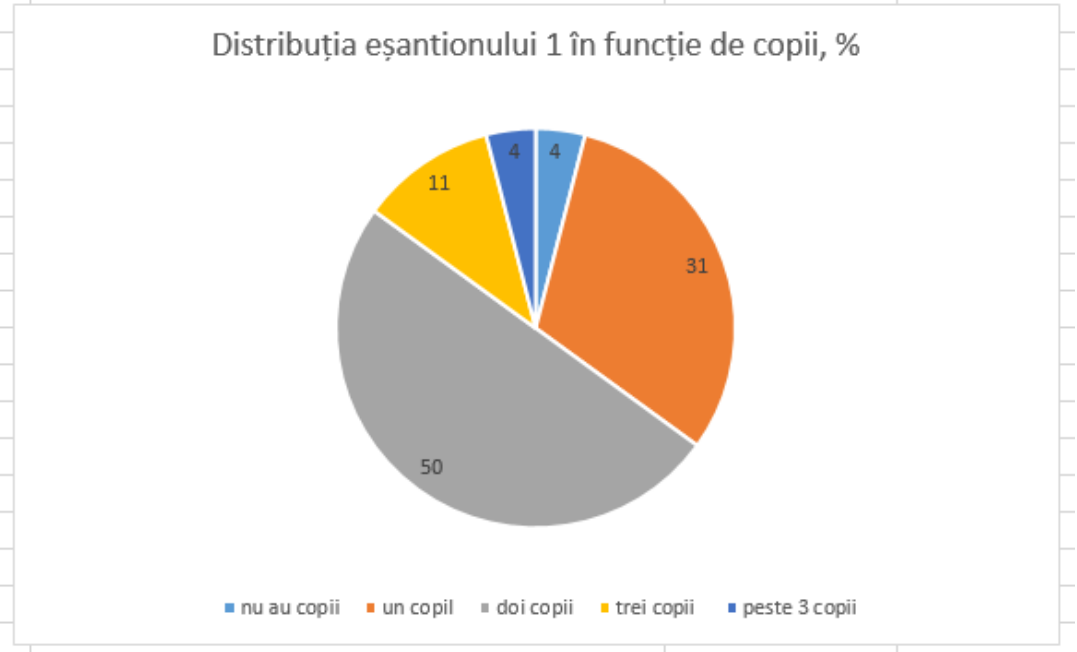

Grafic nr.1.Distribuția eșantionului 1 în funcție de nivelul de studii,%

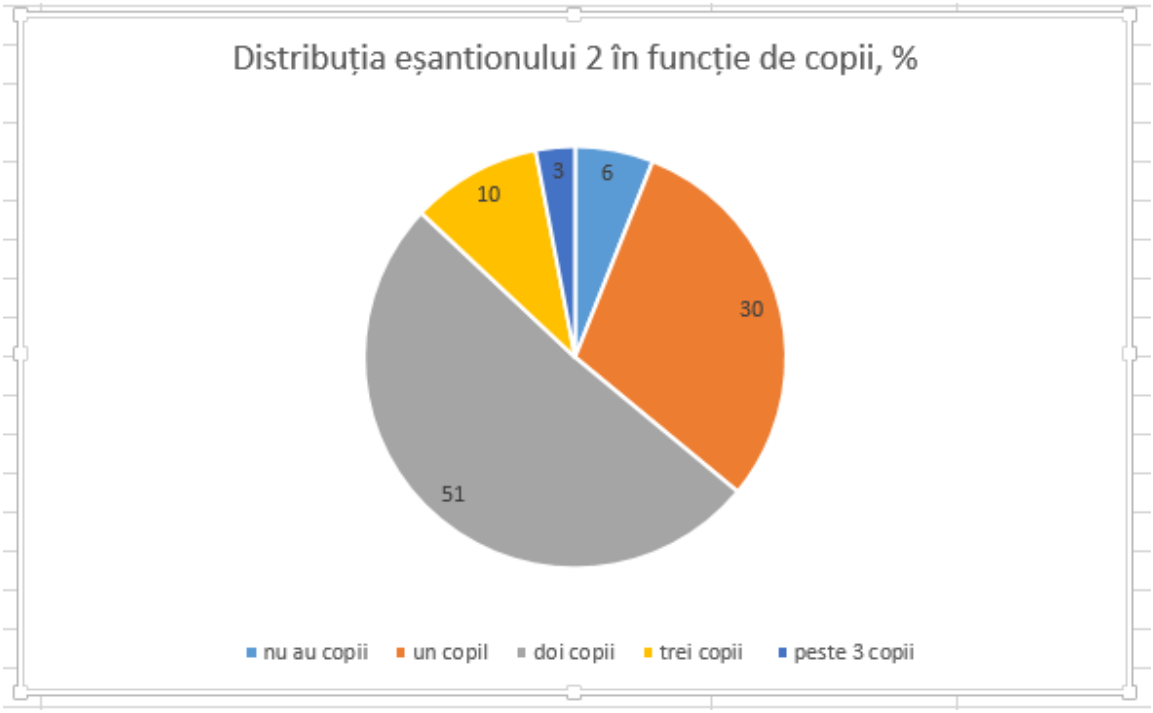

Grafic nr.2. Distribuția eșantionului 2 în funcție de nivelul de studii,%

În ceea ce privește numărul de nașteri, adică numărul de copii pe care-i dețin, distribuția eșantioanelor se prezintă în felul următor:

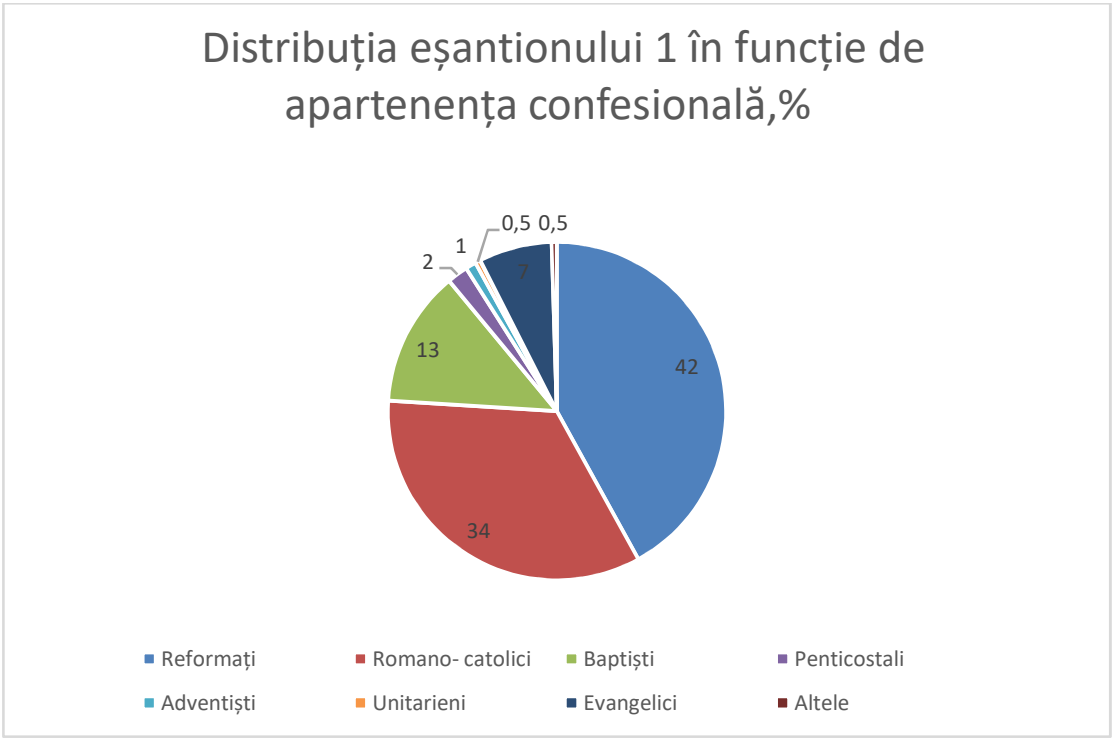
Grafic nr.3 Distribuția eșantionului 1 în funcție de copii, %

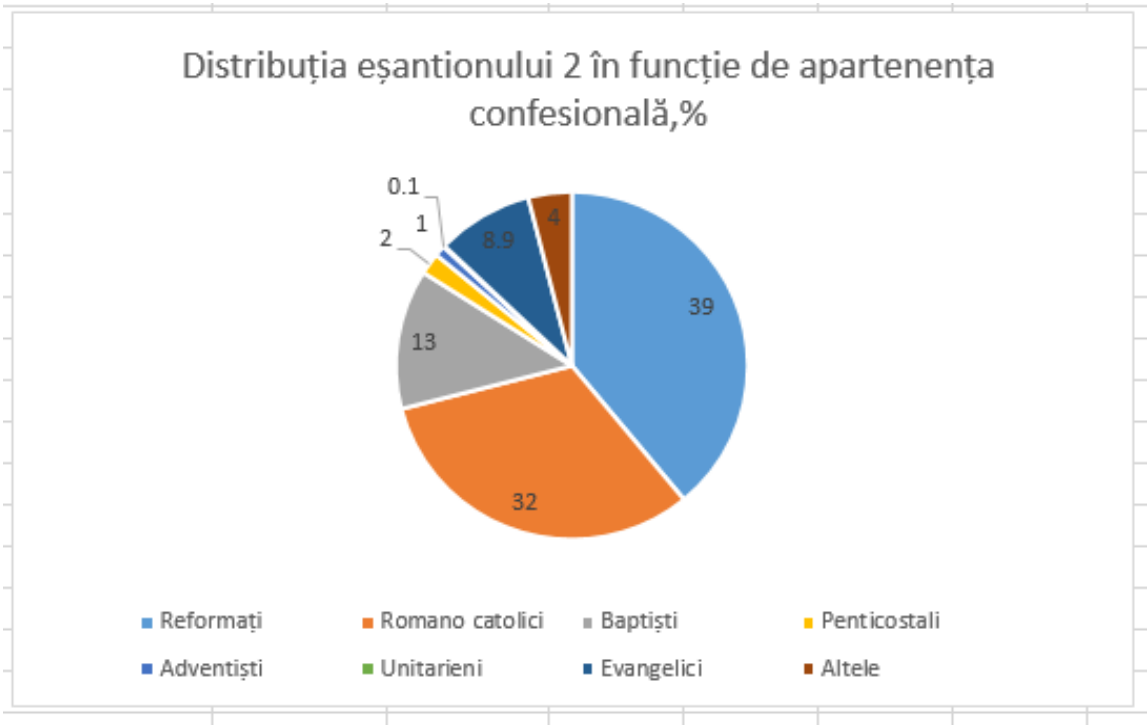
Grafic nr.4. Distribuția eșantionului 1 în funcție de copii, %

După cite se vede, distribuția celor două eșantioane este aproape similară.

Referitor la apartenența confesională sunt edificatoare datele de mai jos.

Grafic nr.5. Distribuția eșantionului 1 în funcție de apartenența confesională, %

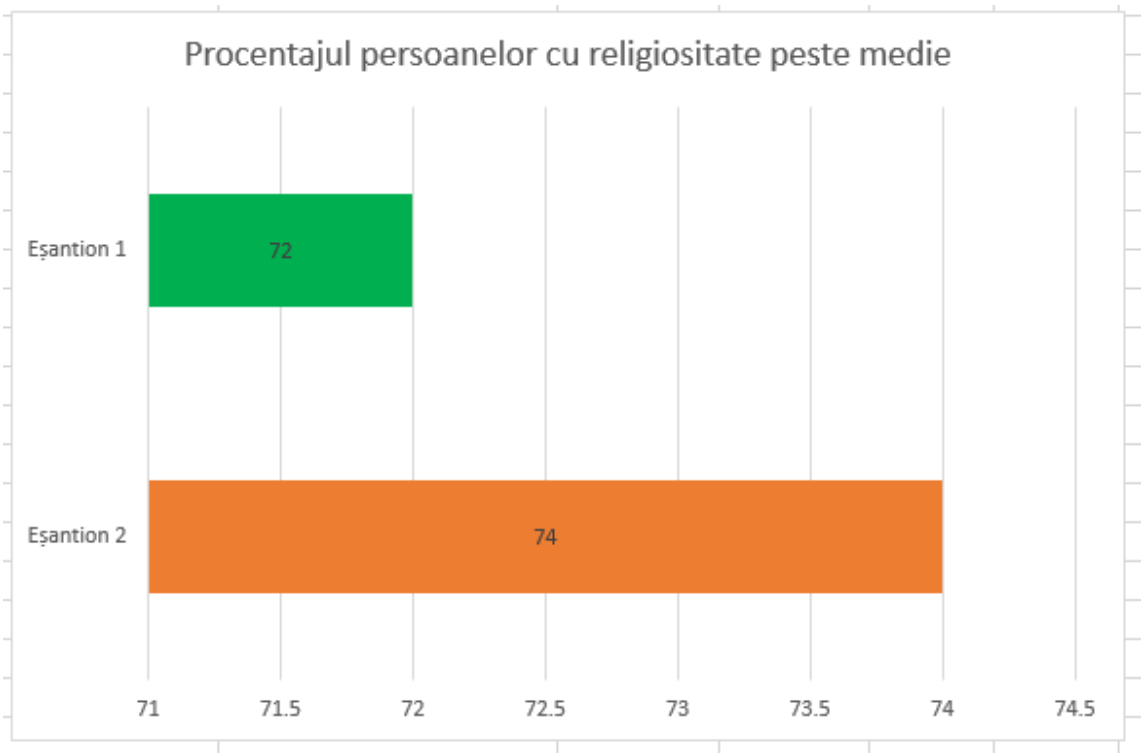
Grafic nr.6. Distribuția eșantionului 1 în funcție de apartenența confesională, %

Din comparația celor două grafice, ceea ce apare în mod evident este că în rândul celor stabiliți în Germania este mai puternic reprezentat procentul populației aparținând confesiunii evanghelice.

Pentru măsurearea religiozității s-a creat un indicator compuns prin cumularea valorilor obținute pe măsurarea dimensiunii credinței, a dimensiunii rituale și pe dimensiunea implicării în diverse activități ecleziastice. Prin cumularea valorilor și calcularea valorilor medii s-a obținut un indicator compus pe o scală între 3(nu este religios) 13(foarte religios)

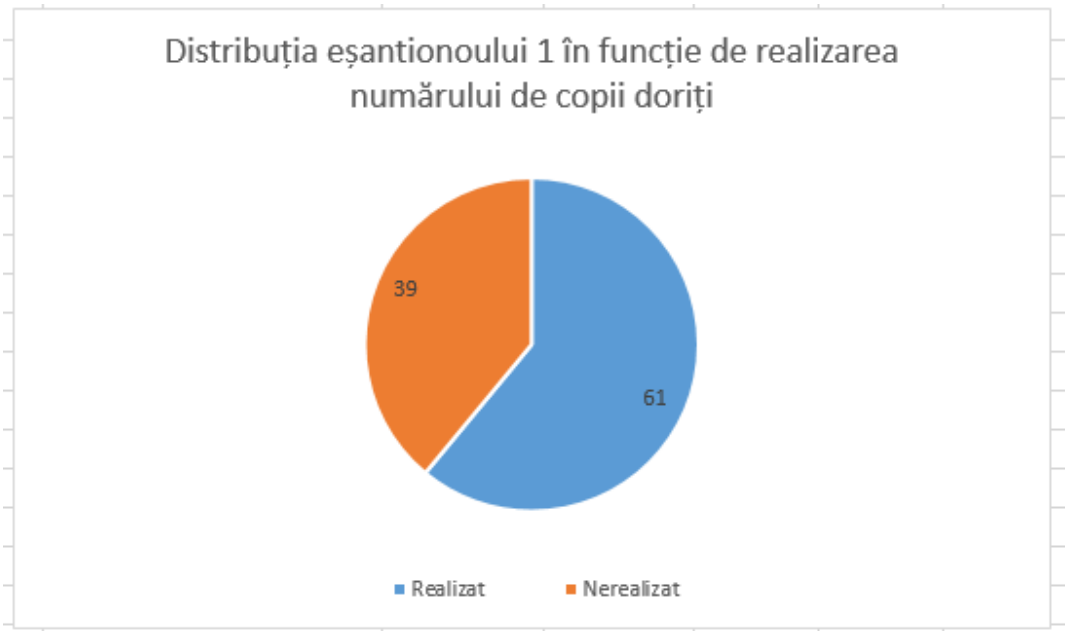
Valoare medie 8,16, dispersie 2,371 (N:456)

După cum apare în graficele de mai jos, gradul de religiozitate declarat al persoanelor stabilite în Germania prezintă valoare mai ridicată în comparație cu cealaltă populație.Acest fapt necesită cercetări mai aprofundate. Din interviurileefectuate până în present, ceea ce apare este faptul că prin apartenența la colectivități religioase se încearcă întărirea factorului identitar.

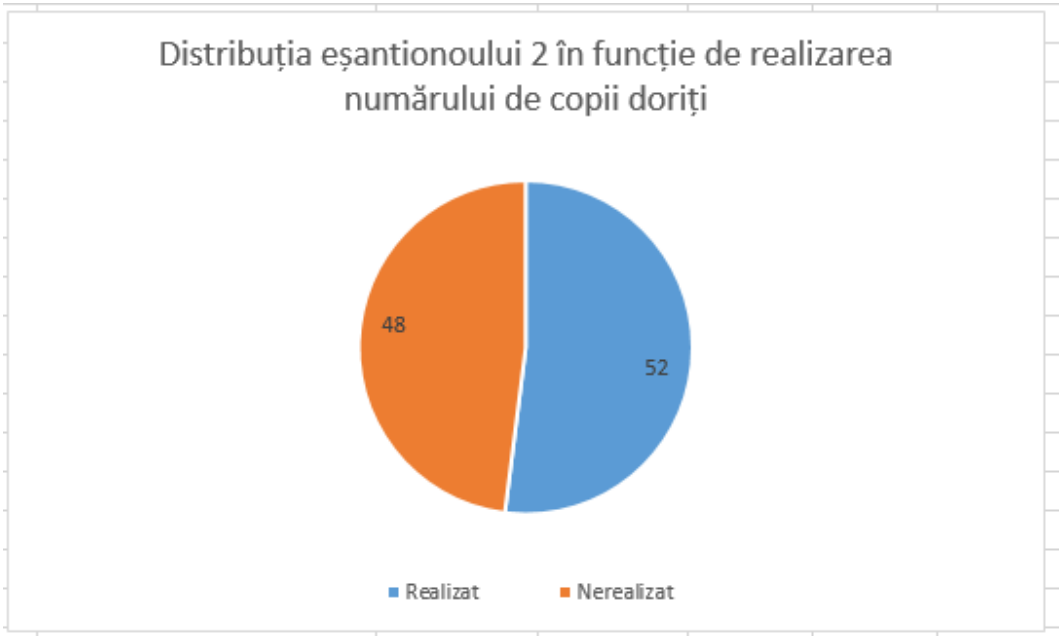

Grafic nr.7 Procentajul persoanelor cu religiozitate peste medie

Mai departe am fost interesați de faptul dacă intensitatea religiozității se regăsește, sau nu în comportamentul demografic al populației studiate.

Grafic nr. 8. Distribuția eșantionului 1 în funcție de realzarea/nerealizarea numărului de copii doriți,%

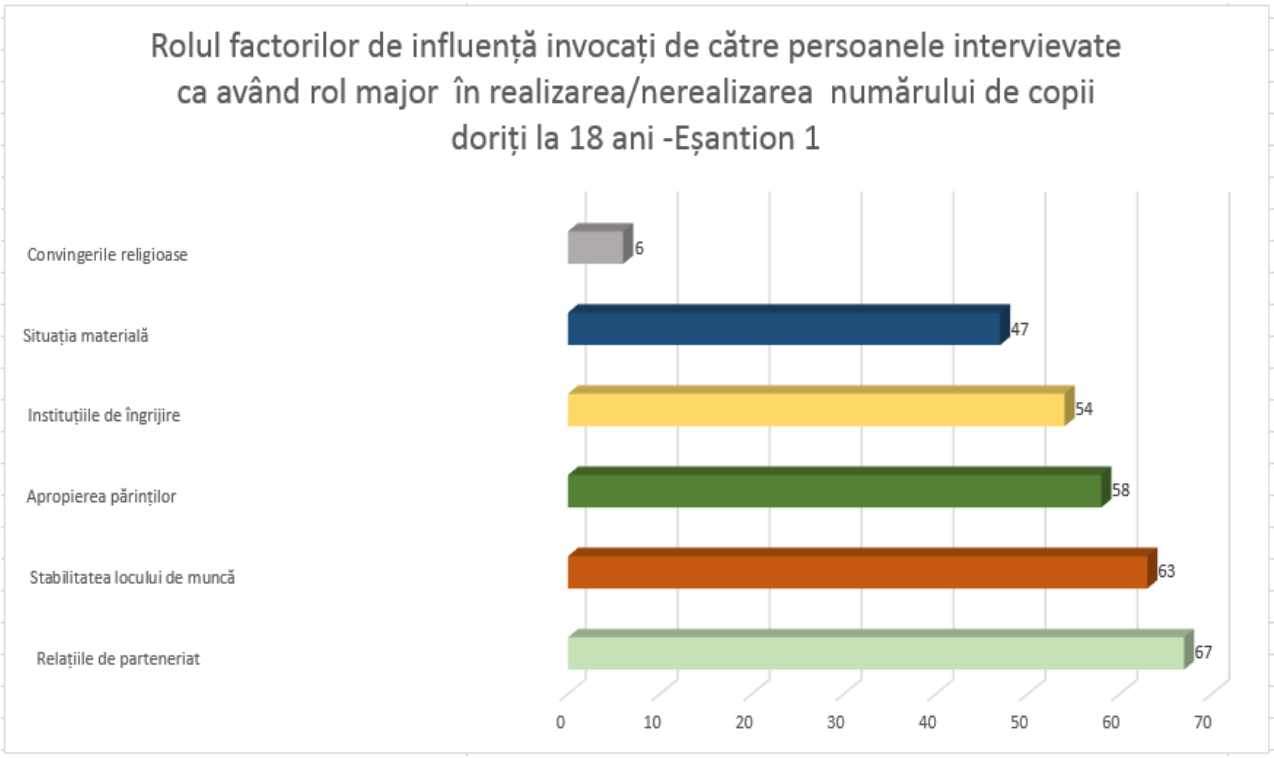
Grafic nr. 9. Distribuția eșantionului2 în funcție de realzarea/nerealizarea numărului de copii doriți,%

După cum se vede, în cazul populației stabilite în Germania, proporția femeilor care au reușit să-și realizeze dorința în privința planificării familiare este cu 1o% mai scăzută decât cel al femeilor din Bihor.

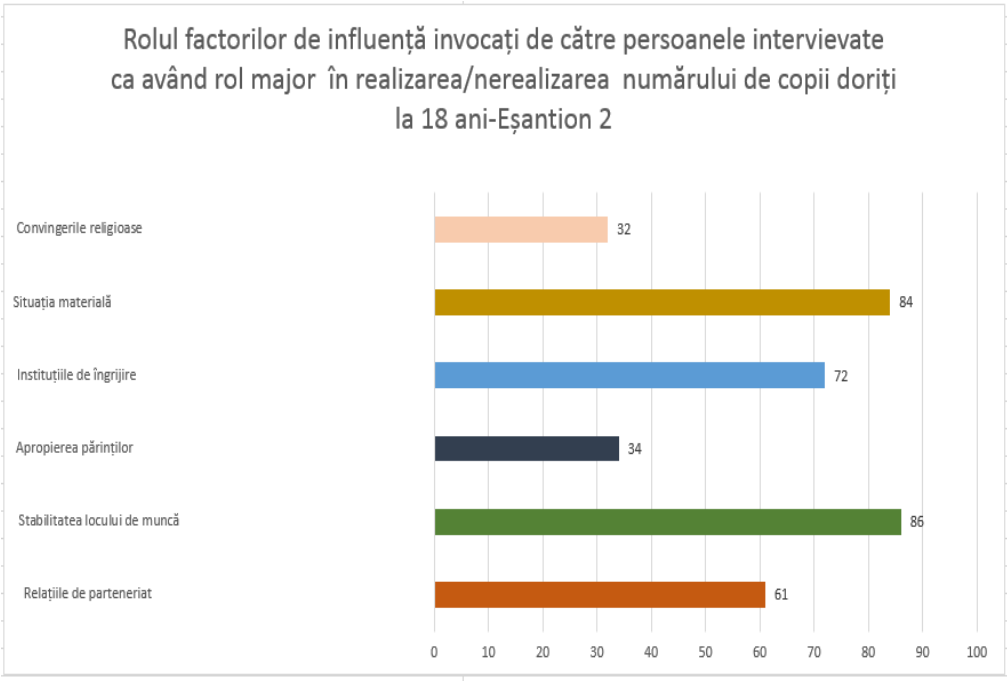
Pentru verificarea ipotezei referitoare la rolul religiozității în realizarea numărului de copii doriți s-a recurs la studiu de corelație între acești factori.După cum se prezintă datele studiului nostru, testul de semnificație nu a prezentat o corelație pozitivă între nivelul religiozității și nașterea copiilor doriți în tinerețe. Acest fapt pare să infirme ipoteza noastră inițialăreferitoare la rolul nivelul religiozității asupra comportamentului demografic.Diferențele constatate între grupul religiozității de peste medie și cel de sub medie este mai puțin de 0,02% , cele două grupe prezentând o similitudine valorică ridicată/(p:0,930).

Mai departe, am fost interesați de circumstanțele pe care femeile le considerăca fiind de importanță majoră în realizarea/nerealizarea numărului de copii doriți la 18 ani.

Din acest motiv, femeile au fost îndemnate să erarhizeze factorii jos enumerați și să precizeze factorul pe care îl consideră că prezintă ceea mai mare importanță în acest context.

Grafic nr. 10. Rolul factorilor de influență invocați de către persoanele intervievate ca având rol major în realizare/nerealizarea numărului de copii doriți la 18 ani-Eșantion 1

Grafic nr. 11. Rolul factorilor de influență invocați de către persoanele intervievate ca având rol major în realizare/nerealizarea numărului de copii doriți la 18 ani-Eșantion 1

După cum se vede în graficele prezentate, în cazul populației stabilite în Germania,apare mult mai pregnant invocatrolul statutului material și stabilitatea locului de muncă, ca având rol important în decizia femeilor de a naște numărul de copii doriți în tinerețe.

In ceea ce privește ajutorul acordat în creșterea copiilor,în opinia femeilor stabilite în Germania, apropierea părinților pare să fie compensată prin funcționarea instituțiilor de îngrijire a copiilor.

În ceea ce privește situația maritală, părerile par să nu difere semnificativ.Cu toate că în contextul cultural al țărilor din Occident instituția căsniciei a pierdut semnificativ din importanță, se pare că persoanele de proveniență din România păstrează valorile tradiționalelegate de această instituție.

Rolul nivelului de școlarizare asupra gradului de realizare a numărului de copii doriți la vârsta de 18 ani

Eșantion 1

Studii	**Gradul de realizare %**
Studii superioare	**80,0%**
Studii postliceale	**77.5%**
Bacalaureat	**53,7%**
Școală profesională	**65,9%**
Școală generală	**63,4%**

Rolul nivelului de școlarizare asupra realizării numărului de copii doriți la vârsta de 18 ani Eșantion 2

Studii	**Grad de realizare%**
Studii superioare	**78%,0%**
Studii postliceale	**81%.5%**
Bacalaureat	**38%**
Școală profesională	**54%**
Școală generală	**33%**

Se pare că factorul educational apare cu ceea mai mare putere explicativă în cazul ambelor populații în oportunitateafemeilor de a realiza numărul de copii doriți în tinerețe.Femeile cu studii superioare, contrar așteptărilor, reușesc să dea naștere numărului de copii, planificatii în tinerețe, în mai mare măsură decât cele cu studii liceale, sau generale. Se pare că aceste personae reușesc să gestioneze cel mai eficient resursele pe care le au la dispoziție în vederea realizării țelurilor personale.

Diferența ce apare în cazul femeilor cu studii generale considerăm că poate fi explicat prin diferența dintre condițiile de muncă și viață a celor două categorii de populație.

Dacă în cazul femeilor din Bihor, cu nivel de școlarizare scăzut, nașterea copiilor conferă acestora un statut considerat de către ele ca fiind socialmente acceptat, în cazul celor stabilite Germania, un statut ocupational inferior nu prezintă în viziunea persoanelor intervievate garanții referitoare la siguranța locului de muncă și al situației material, ceea ce pare, conform studiului nostrum, să reprezinte obstacole în nașterea numărului de copii planificați anterior.

Cu toate că cercetarea noastră prezintă limite metodologice referitoare la volumul și structura eșantionulu, rezultateleconturează anumite ipoteze de lucru, care considerăm că ar putea constitui premisele unor cercetări mai ample în domeniul abordat. Pe lângă limitele metodologice amintite,una dintre limite considerăm a fi faptul că studiul s-a axat doar pe analiza atitudinilor populației feminine, fără a se cunoaște atitudinea și comportamentul bărbaților față de planificarea familiară.

BIBLIOGRAFIE

Caporali, A., & Neyer, G., & Grigoreva, E.,& Klüsener, S.,& Krapf, D., & Kostova, D. (2016). *The Contextual Database of the Generations and Gender Programme: Concept, content, and research examples*. Demographic Research, 1, 34-71.

Davie, G. (2003). *Predicting religion: Christian, Peculiar and Alternative Future.* London, Ashgate Publishing

Forbes, S. (2006). *A Natural History of Families*. New Jersey, Princeton University Press

Gheţău, V. (2014). *Declinul demografic al României: ce perspective?* Sociologie Românească Vol II, 21-42

Mack, D. (1997). *The assault on parenthood: how our culture undermines the family*. New York, Simon and Schuster

Osawa, M. (2010). Flexible Employment and the Introduction of Work Life Balance Program sin Japan LEXI. In Christensen K. & Schneider B. (Eds.), *Workplace Flexibility: Realigning 20th-Century Jobs for a 21st-Century Workforce* (pp. 303-316). Cornell University Press

Preston, S., &Heuveline, P., & Guillot, M. (2000). *Demography: Measuring and Modelling Population Processes*. Boston, Blackwell Publishing

Spéder, Zs. (2009). *Az anyaországi és az erdélyi magyar népességet összehasonlító kutatásról, az átmenet magyarországi és romániai kontextusáról.*in Spéder, Zs. ed. (2009). *Párhuzamok-Anyaországi és erdélyi magyarok az ezredfordulón.* Budapest, KSH Népességtudományi Kutatóintézet

Ștefănescu,F, &, Bekesi,D. &, Săveanu, S. (2009). *Religie şi natalitate.* În volumul Conferinţei naţionale Educaţie şi schimbare socială, Universitatea din Oradea

Voicu, B. (2008). *Capitalul social ca premisă a dezvoltării durabile*. Rev. Calitatea Vieţii, XIX, pag. 85-105.

Voicu, M. (2001). *Modernitate religioasă în societatea românească*.Sociologia românească,Nr 1-4,70-94

World Population Prospects, (2015). United Nation, New York http://esa.un.org/unpd/wpp/Publications/Files/Key_Findings_WPP_2015.pdf Accesat în septembrie 2017